

Αναλύσεις Τῶν Νεοελληνικῶν Κειμένων

Β' Γυμνασίου

Σ. ΜΠΡΕΚΗΣ

Π. ΚΑΡΑΔΗΜΑΣ

Ν. ΖΔΑΝΗΣ

Γ. ΠΑΝΤΕΛΟΔΗΜΟΣ

Εκδότης ΑΘΗΝΑ 1978

Ψηφιοποιηθήκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

9

ΑΝΑΚΥΣΕΙΣ ΝΕΟΕΔΑ ΚΗΜΕΝΩΝ
Β' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΑΘΗΝΑ 1978

B.B.

Διαρρήσεις πών Νεοελληνικών κειμένων

‘Αναλύσεις

Τῶν Νεοελληνικῶν κειμένων Β' Γυμνασίου

‘Ομάδα έργασίας Φιλολόγων

Σ. ΜΠΡΕΚΗΣ

Π. ΚΑΡΑΔΗΜΑΣ

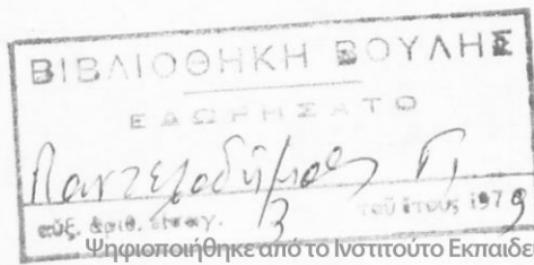
Ν. ΖΔΑΝΗΣ

Γ. ΠΑΝΤΕΛΟΔΗΜΟΣ

Α Θ Η Ν Α 1978

009
ΛΝΕ
5128
2466

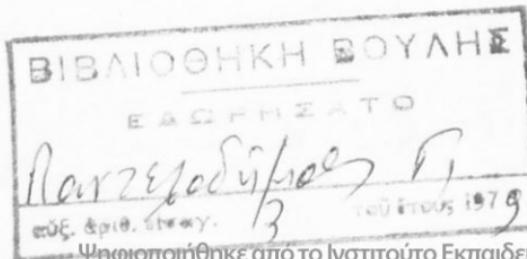
ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Σκοπός τοῦ παρόντος ἔργου δέν είναι νά πλουτισθεῖ ἡ σχετική βιβλιογραφία μέ ένα ἀκόμη ἔργο ἀνάλογο μέ κεῖνα, πού βλέπουν συνεχῶς τό φῶς τῆς δημοσιότητας καί «φιλοδοξοῦν» νά ἀντικαταστήσουν τό διδάσκοντα καί τήν ἐνεργητική ἐρευνητική προσπάθεια τοῦ μαθητῆ, ἀλλά νά προσφερθεῖ βοήθημα, πού θά δώσει τίς βασικές κατευθύνσεις γιά τήν δρθή ἀντιμετώπιση τῆς διαδικασίας ἀναλύσεως τῶν νεοελληνικῶν λογοτεχνικῶν κειμένων κατά τή διδασκαλία καί τίς ἀπαραίτητες γνώσεις, δόηγίες καί ἐρεθίσματα γιά τήν ἀνάπτυξη τῆς αὐτενέργειας καί τῆς προσωπικῆς δημιουργίας τῶν διδασκομένων.

Στήν προσπάθειά μας αὐτή μᾶς δδήγησε ἡ ἔλλειψη ἰκανοποιητικοῦ ἔργου, πού νά καλύπτει, ἔτω καί μερικά, τόν προαναφερθέντα σκοπό. 'Απ' ἐναντίας μάλιστα παρατηρήσαμε ὅτι στά ύπάρχοντα «βοηθήματα» ἀναλύσεων νεοελληνικῶν κειμένων βρίθουν τά σφάλματα τόσο στό περιεχόμενο, δσο καί στή μορφή. 'Αναφέρουμε χαρακτηριστικά παρανοήσεις στήν ἀπόδοση τοῦ νοήματος τῶν ποιημάτων, ἀφόρητη πολυλογία, ἀνεξέλεγκτες ἔρμηνεις, ἔλλειψη συστήματος ἐργασίας καί ὑποδειγματικῆς ἀναλύσεως, ἀκόμα δέ καί λάθη δρθογραφικά καί τυπογραφικά.

'Επιχειρήσαμε λοιπόν δχι μόνο νά καλύψουμε αὐτά τά βασικά κενά, ἀλλά καί νά δώσουμε, σύμφωνα μέ τήν πολύχρονη ἐκπαιδευτική μας ἐμπειρία, ἔνα βοηθητικό διδακτικό σύγγραμμα, πού νά μή συγκρούεται μέ τίς ἐπιταγές τῆς σύγχρονης παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης. 'Ως πρός τή μέθοδο τῆς ἐργασίας μας θεμελιώδη ἀρχή ἀποτελεῖ ἡ διάκριση τοῦ ἔξεταζόμενου λογοτεχνικοῦ κειμένου κατά τό περιεχόμενο καί κατά τή μορφή του. Στίς δυό αὐτές κατηγορίες ἐντάσσεται ἡ ἀπαραίτητη ἐρευνα γιά τήν κατανόηση τοῦ μηνύματος τοῦ συγγραφέως καί τῶν ἔξωτερικῶν μορφικῶν στοιχείων, πού χρησιμοποιοῦνται γιά τή λογοτεχνική παρουσίαση καί προβολή τοῦ περιεχομένου. Τά ἐρεθίσματα αὐτά συμπληρώνονται μέ τή βιογραφία καί κυρίως μέ τήν εἰδική βιβλιογραφία, πού παρέχει τή δυνατότητα περαιτέρω μελέτης καί ἐπεκτάσεως τῆς ἀναλύσεως τῶν κειμένων σέ σύνθεση πραγματειῶν καί δοκιμών, στά δποῖα καιρός είναι νά συνηθίζονται οἱ μαθητές. Τέλος ἡ παράθεση συνοπτικοῦ σχεδιαγράμματος τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας, γενικῆς βιβλιογραφίας καί συντόμου ἀναλύσεως τοῦ περιεχομένου καί τῆς τεχνικῆς τῆς Δημοτικῆς μας Ποιήσεως προσανατολίζει ἰκανοποιητικά καί κατά πρακτικό τρόπο τόν διδασκόμενο τίς νεώτερες ἐκδηλώσεις τῆς λογοτεχνικῆς ζωῆς τοῦ τόπου μας.

009
ΛΝΕ
5128
246€

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Σκοπός τοῦ παρόντος ἔργου δέν είναι νά πλουτισθεῖ ἡ σχετική βιβλιογραφία μέ ένα ἀκόμη ἔργο ἀνάλογο μέ κεῖνα, πού βλέπουν συνεχῶς τό φῶς τῆς δημοσιότητας καί «φιλοδοξοῦν» νά ἀντικαταστήσουν τό διδάσκοντα καί τήν ἐνεργητική ἐρευνητική προσπάθεια τοῦ μαθητῆ, ἀλλά νά προσφερθεῖ βοήθημα, πού θά δώσει τίς βασικές κατευθύνσεις γιά τήν δρθή ἀντιμετώπιση τῆς διαδικασίας ἀναλύσεως τῶν νεοελληνικῶν λογοτεχνικῶν κειμένων κατά τή διδασκαλία καί τίς ἀπαραίτητες γνώσεις, δδηγίες καί ἐρεθίσματα γιά τήν ἀνάπτυξη τῆς αὐτενέργειας καί τῆς προσωπικῆς δημιουργίας τῶν διδασκομένων.

Στήν προσπάθειά μας αὐτή μᾶς ὀδήγησε ἡ ἔλλειψη ἰκανοποιητικοῦ ἔργου, πού νά καλύπτει, ἔστω καί μερικά, τόν προαναφερθέντα σκοπό. 'Απ' ἐναντίας μάλιστα παρατηρήσαμε ὅτι στά ὑπάρχοντα «βοηθήματα» ἀναλύσεων νεοελληνικῶν κειμένων βρίθουν τά σφάλματα τόσο στό περιεχόμενο, δσο καί στή μορφή. 'Αναφέρουμε χαρακτηριστικά παρανοήσεις στήν ἀπόδοση τοῦ νοήματος τῶν ποιημάτων, ἀφόρητη πολυλογία, ἀνεξέλεγκτες ἐρμηνείες, ἔλλειψη συστήματος ἐργασίας καί ὑποδειγματικῆς ἀναλύσεως, ἀκόμα δέ καί λάθη δρθογραφικά καί τυπογραφικά.

'Επιχειρήσαμε λοιπόν δχι μόνο νά καλύψουμε αὐτά τά βασικά κενά, ἀλλά καί νά δώσουμε, σύμφωνα μέ τήν πολύχρονη ἐκπαιδευτική μας ἐμπειρία, ἔνα βοηθητικό διδακτικό σύγγραμμα, πού νά μή συγκρούεται μέ τίς ἐπιταγές τῆς σύγχρονης παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης. 'Ως πρός τή μέθοδο τῆς ἐργασίας μας θεμελιώδη ἀρχή ἀποτελεῖ ἡ διάκριση τοῦ ἔξεταζόμενου λογοτεχνικοῦ κειμένου κατά τό περιεχόμενο καί κατά τή μορφή του. Στίς δυό αὐτές κατηγορίες ἐντάσσεται ἡ ἀπαραίτητη ἐρευνα γιά τήν κατανόηση τοῦ μηνύματος τοῦ συγγραφέως καί τῶν ἔξωτερικῶν μορφικῶν στοιχείων, πού χρησιμοποιοῦνται γιά τή λογοτεχνική παρουσίαση καί προβολή τοῦ περιεχομένου. Τά ἐρεθίσματα αὐτά συμπληρώνονται μέ τή βιογραφία καί κυρίως μέ τήν εἰδική βιβλιογραφία, πού παρέχει τή δυνατότητα περαιτέρω μελέτης καί ἐπεκτάσεως τῆς ἀναλύσεως τῶν κειμένων σέ σύνθεση πραγματειῶν καί δοκιμίων, στά δποια καιρός είναι νά συνηθίζονται οἱ μαθητές. Τέλος ἡ παράθεση συνοπτικοῦ σχεδιαγράμματος τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας, γενικῆς βιβλιογραφίας καί συντόμου ἀναλύσεως τοῦ περιεχομένου καί τῆς τεχνικῆς τῆς Δημοτικῆς μας Ποιήσεως προσανατολίζει ἰκανοποιητικά καί κατά πρακτικό τρόπο τόν διδασκόμενο τίς νεώτερες ἐκδηλώσεις τῆς λογοτεχνικῆς ζωῆς τοῦ τόπου μας.

Συνοπτικό Διάγραμμα τής Νεοελληνικής Λογοτεχνίας

Οι ρίζες τής Νεοελληνικής Λογοτεχνίας φθάνουν στους βυζαντινούς χρόνους και συγκεκριμένα στό 10 αιώνα, δύποτε και άναφαίνονται τά πρῶτα δείγματα αὐτῆς. Πρόκειται γιά δημιουργήματα ἀτεχνα τής έθνικής Ἑλληνικής ποιήσεως. «Αν και εἰναι δύσκολος δ ἀκριβής καθορισμός τῶν ἀρχῶν τῆς Νεοελληνικής Λογοτεχνίας (τό πρῶτο γραπτό μνημεῖο, τό ἔπος τοῦ «Διγενῆ Ἀκρίτα», χρονολογεῖται στά μέσα τοῦ 11ου αιώνα), μπορεῖ νά λεχθεῖ δτι ἀπό τό 10ο αιώνα ἐμφανίζονται τά γνωρίσματα καί οἱ τάσεις, πού χαρακτηρίζουν τή νέα πνευματική πορεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Η Νεοελληνική Λογοτεχνία διαιρεῖται στίς ἑξῆς περιόδους:

1. ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ. 10ος αιώνας μ.Χ. μέχρι τήν ἀλωση τής Κωνσταντινουπόλεως ἀπό τούς Τούρκους. Βασική λογοτεχνική ἐκδήλωση τής περιόδου αὐτῆς ἀποτελοῦν δ «Ἀκριτικός Κύκλος» και τό «Ἀκριτικόν ἔπος», ποιήματα ἀναφερόμενα στή ζωή και τά κατορθώματα τοῦ Βασιλείου Διγενῆ Ἀκρίτα, καθώς και στούς ἀκρίτες τής Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Ἀξιοσημείωτα εἰναι ἐπίσης τά σατιρικά Προδρομικά ποιήματα και μετά τήν ἀλωση τής Κωνσταντινουπόλεως ἀπό τούς Φράγκους τά ἵπποτικά ἐρωτικά μυθιστορήματα σέ ἔμμετρο λόγο μέ καταφανή τή δυτική ἐπίδραση.

Κύρια χαρακτηριστικά γνωρίσματα τής ποιητικῆς αὐτῆς παραγωγῆς εἰναι: α) γλώσσα δημοτική ἡ μᾶλλον δημοτικίζουσα μέ πολλούς ὅρους και τύπους τής καθαρεύουσας και τής λαϊκῆς, ἀπαλλαγμένη ξενικῶν στοιχείων, ἐφ' ὅσον ἡ διαμόρφωσή της πραγματοποιήθηκε πρό τής στενῆς ἐπικοινωνίας τῶν Ἑλλήνων μέ ξένους λαούς. β) μέτρο τονικό και ὅχι προσφδιακό μέ ἐπικράτηση σχεδόν ἀποκλειστική τοῦ δεκαπεντασύλλαβου στή δημοτική μας ποίηση. γ) νέες ίδεες και κατευθύνσεις στό περιεχόμενο τῶν ποιημάτων. Η θρησκευτικότητα, ἡ μυστικοπάθεια και ἡ βαθειά πίστη τής βυζαντινῆς ποιήσεως παραχωροῦν τή θέση τους στό πατριωτικό στοιχεῖο, στήν ἐρωτική περιπέτεια, στόν ἵπποτικό ρομαντισμό και στήν έθνική συνειδηση, πού συμβαδίζει μέ τή νέα ιστορική πραγματικότητα τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

2. Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ. 1453 - 1821. Υποδιαιρεῖται σέ δύο μέρη: α) Ἀπό τήν ἀλωση τής Πόλεως μέχρι τήν κατάληψη τῆς Ψηφιοποιήθηκε ἀπό τό Ινστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Από τήν ύποδούλωση τῆς Κρήτης μέχρι τήν έξέγερση τοῦ 1821. Στήν πρώτη περίοδο δεσπόζει ἡ πνευματική ἀνάπτυξη τῆς Κύπρου καὶ κυρίως τῆς Κρήτης, ἐνῶ οἱ λόγιοι "Ελληνες τῆς διασπορᾶς, πού ἐγκατέλειψαν τήν τουρκοκρατούμενη χώρα τους καὶ ἐγκαταστάθηκαν στή Δυτική Εύρωπη, παρουσίασαν ἀξιόλογη πνευματική δημιουργία καὶ ἀποτέλεσαν τήν ἀπαραίτητη ζύμη γιά τήν 'Αναγέννηση τῶν Γραμμάτων καὶ τῶν Τεχνῶν στή Δύση.

Στήν Κύπρο γράφονται ἔρωτικά ποιήματα στό τοπικό ἰδίωμα καὶ κάτω ἀπό τήν ἐπίδραση τοῦ Πετραρχισμοῦ, πού κυριαρχοῦσε τότε στήν Εύρωπη. Ἡ Κρητική λογοτεχνία φθάνει στό ἀποκορύφωμά της πρός τό τέλος τοῦ 16ου αἰώνα. Κυριώτερα ἔργα τῆς περιόδου αὐτῆς εἰναι τό λυρικό ποίημα ἡ «Βοσκοπούλα», τό «μυστήριο» ἡ «Θυσία τοῦ 'Αβραάμ» τοῦ Βιτσέντζου Κορνάρου, πού θεωρεῖται τό πιό ὄριμο ἔργο τοῦ Κρητικοῦ Θεάτρου, ἡ τραγωδία «'Ἐρωφύλη» τοῦ Γεωργίου Χορτάτζη, ὁ «Βασιλεὺς Ροδολίνος» τοῦ 'Ιωάννη 'Ανδρέα Τρωίλου, καὶ ὁ «Ζήνων», τό ἀριστούργημα τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας «'Ἐρωτόκριτος» τοῦ Κορνάρου, ἀφηγηματικό ἐπικολυρικό ποίημα, τό ποιμενικό δράμα «Γύπαρης» (Πανώρια), τοῦ Χορτάτζη καὶ οἱ κωμῳδίες «Στάθης» ἀγνώστου ποιητῆ, «Φορτουνάτος» τοῦ Μάρκου· Αντωνίου Φώσκολου καὶ «Κατζούρμπος» τοῦ Χορτάτζη. Τά ἔργα αὐτά ἀκολουθοῦν συνήθως δυτικά πρότυπα, ἀλλά οἱ συγγραφεῖς τους κατόρθωσαν νά ἀποφύγουν τή δουλική μίμηση καὶ νά προσδώσουν ἐλληνικό χαρακτήρα στό περιεχόμενο καὶ στή μορφή τῆς λογοτεχνικῆς τους δημιουργίας.

Στή δεύτερη περίοδο, πού ἀρχίζει μέ τήν κατάληψη τῆς Κρήτης ἀπό τούς Τούρκους, παρατηρεῖται ἀξιόλογη ἀνάπτυξη στά 'Ιόνια νησιά, δπου κατέφυγαν πολλοί Κρήτες μεταφέροντες τά χειρόγραφα τῶν ἔργων τῆς λογοτεχνικῆς τους παραγωγῆς. Παράλληλα ὁ ἐλληνισμός τῆς διασπορᾶς ἐξακολουθεῖ νά παρέχει δείγματα τῶν λογοτεχνικῶν του ἐπιδόσεων, ἐνῶ στήν ύπόδουλη 'Ελλάδα μόνο γύρω ἀπό τό Φανάρι ἀναπτύσσεται πνευματική ζωή καὶ κίνηση. Οἱ Φαναριώτες, μορφωμένοι "Ελληνες μέ περγαμηνές ἀπό πανεπιστήμια τῆς Εύρωπης, θά δημιουργήσουν τήν κατάλληλη ύποδομή γιά τό φωτισμό καὶ τήν ἐθνική ἀφύπνιση τοῦ Γένους.

Κατά τό 180 καὶ τίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰώνα σπουδαῖο ρόλο στήν πνευματική ζωή τῆς χώρας μας διαδραματίζει δ-Νεοελληνικός Διαφωτισμός, πού ἀποτελεῖ προέκταση τοῦ εὐρωπαϊκοῦ Διαφωτισμοῦ. Φαναριώτες καὶ ἄλλοι μορφωμένοι διπλωμάτες, συγγραφεῖς καὶ δάσκαλοι ἀναλαμβάνουν νά διαδώσουν στήν 'Ελλάδα τίς ἀρχές τῆς γαλλικῆς «Πεφωτισμένης Δεσποτείας» καὶ νά συντελέσουν στήν πνευματική ἀνάσταση τῶν συμπατριωτῶν

τους. Σ' αύτούς άνήκουν δι Κοραῆς, δι Εύγενιος Βούλγαρης, δι Δημ. Καταρτζῆς, δι Γρηγ. Κωνσταντᾶς, δι Δανιήλ Φιλιππίδης καὶ πολλοί ἄλλοι. Πρόδρομοι δέ τῆς πνευματικῆς ἀφυπνίσεως τοῦ ἔθνους, ἀπαραίτητης προϋποθέσεως γιά τὴν πολιτική του χειραφέτηση, θεωροῦνται δι έθνομάρτυς Ρήγας Βελεστινλῆς, Ἀθανάσιος Χριστόπουλος καὶ δι Ιωάννης Βηλαρᾶς. Στά τρό τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, τέλος, χρόνια ἀναφαίνεται στά Ἐπτάνησα μιά πλειάδα ποιητῶν, τῶν Προσολωμικῶν, πού θά προετοιμάσουν τό ἔδαφος γιά τὴν ἀνάπτυξη τῆς Ἐπτανησιακῆς Σχολῆς. Στούς Προσολωμικούς άνήκουν οἱ λυρικοί ποιητές Στεφ. Ξανθόπουλος καὶ Θωμᾶς Δανελάκης, δι φανατικός δημοκράτης Ἀντώνιος Μαρτελάος, δι σατιρικός ποιητής Νικόλαος Κουτούζης καὶ οἱ συγγραφεῖς κωμωδιῶν Σαβόγιας Ρούσμελης καὶ Δ. Γουζέλης.

3. ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821 ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ

Ἐπτανησιακή Σχολή. Γεννάρχης τῆς Σχολῆς αὐτῆς είναι δι έθνικός μας ποιητής Διονύσιος Σολωμός. Παρατηροῦνται ἐπιδράσεις τῆς Κρητικῆς Λογοτεχνίας, τῆς νεοκλασικοῦ περιεχομένου ιταλικῆς ποιήσεως, τῶν δημοτικῶν μας τραγουδιῶν καὶ τῶν γλωσσικῶν ἀπόψεων τοῦ Χριστόπουλου καὶ τοῦ Βηλαρᾶ. Ὡς πρός τό περιεχόμενο τά θέματα τῶν ἔργων τῆς Ἐπτανησιακῆς Σχολῆς ἀναφέρονται στήν πατρίδα, στή θρησκεία καὶ στή γυναικά. Οἱ ἐπτανήσιοι χρησιμοποιοῦν δλιγοσύλλαβα μέτρα καὶ τόν ιταλικό ἐνδεκασύλλαβο, καλλιεργοῦν τὴν δμοιοκαταληξία καὶ γενικά ἀποδίδουν μεγάλη σημασία στήν ἀφογη μορφή τῶν ποιημάτων τους. Στό Σολωμικό κύκλο άνήκουν δι Ιάκωβος Πολυλᾶς, δι Ιούλιος Τυπάλδος, δι Γεράσιμος Μαρκορᾶς, δι Γεώργιος Τερτσέτης καὶ δι Λορέτζος Μαβίλης, ἐνῶ ἀνεξάρτητα ἀπ' αύτόν δροῦν δι ποιητής τῶν ὥδῶν Ἀνδρέας Κάλβος καὶ δι Αριστοτέλης Βαλαωρίτης.

Φαναριώτες καὶ Ἀθηναϊκή Σχολή. 1830 - 1870. Κατά τά πρώτα πενήντα χρόνια τοῦ ἐλεύθερου Ἑλληνικοῦ κράτους ἐπικρατεῖ στή νεοελληνική λογοτεχνία δι ρομαντισμός, προϊόν εἰσαγωγῆς ἀπό τή Δύση καὶ συγκεκριμένα ἀπό τή Γαλλία, πού φέρνουν οἱ Φαναριώτες κατά τὴν ἐγκατάστασή τους στήν Ἀθήνα, μετά τήν ἀπελευθέρωση τῆς Ἐλλάδας. Στήν ποίηση διακρίνονται δι Ιακωβάκης Ρίζος Νερουλός, δι Ιάκωβος Ρίζος Ραγκαβῆς, δι Ἀλέξανδρος Ραγκαβῆς, οἱ Ἀλέξανδρος καὶ Παναγιώτης Σούτσος καὶ δι Ἡλίας Τανταλίδης. Ο ρομαντισμός ἀναφαίνεται στή Δύση σάν ἀντίδραση ἐνάντια στόν κλασσικισμό καὶ ἔχει σάν κύρια χαρακτηριστικά τὴν ἔξαρση τοῦ συναισθηματικοῦ κόσμου, τὴν προβολή τοῦ ἐγώ καὶ τῶν ὑπερβολῶν τῆς

φαντασίας, καθώς και τήν έπιστροφή στό παρελθόν. Έκπρόσωποι τής 'Αθηναϊκής Σχολής πού έπηρεάζονται από τούς Φαναριώτες και από τόν γαλλικό ρομαντισμό τής παρακμής είναι δ 'Θεόδωρος 'Ορφανίδης, δ 'Ιωάννης Καρασούτσας, δ 'Αχιλλέας Παράσχος και οι «Διόσκουροι» Δημήτριος Παπαρρηγόπουλος και Σπυρίδων Βασιλειάδης, τῶν δποίων τό έργο, γραμμένο στήν καθαρεύουσα γλώσσα, χαρακτηρίζεται γιά τή μελαγχολική διάθεση και τήν άπαιδιοδοξία, αποτελεῖ δέ τήν κορύφωση και τήν κάμψη τοῦ πεισιθάνατου ρομαντισμοῦ, πού είναι ξένος πρός τίς συνθήκες τής νέας έλληνικής πραγματικότητας.

Νέα 'Αθηναϊκή Σχολή. Μιά άνανεωτική προσπάθεια θά άναφανεί γύρω στά 1880 μέ κύρια γνωρίσματα τήν άξιοποίηση και προβολή τής έλληνικής παραδόσεως και τής σύγχρονης έθνικής ζωῆς, τήν υιοθέτηση τῶν βασικῶν ἀρχῶν τοῦ γαλλικοῦ παρνασσισμοῦ και τή χρησιμοποίηση τής δημοτικής μας γλώσσας. Ή άλλαγή αὐτή έγκαινιάζεται μέ τίς ποιητικές συλλογές τοῦ N. Καμπᾶ «Στίχοι» και τοῦ Γ. Δροσίνη «Ιστοί 'Αράχνης», πού δημοσιεύονται τό 1880. Ήγέτης δμως τής Νέας 'Αθηναϊκής Σχολής θά άναδειχθεὶ δ Κωστής Παλαμᾶς, γύρω ἀπό τόν δποῖο θά συσπειρωθεὶ μιά πλειάδα λογοτεχνῶν, δπως οι ποιητές 'Αριστομένης Προβελέγγιος, Γ. Στρατήγης, 'Ιωάννης Πολέμης, Γ. Δροσίνης, Κώστας Κρυστάλλης, Μίλιτιάδης Μαλακάσης, 'Ιωάννης Γρυπάρης, Λάμπρος Πορφύρας, 'Αργύρης 'Εφταλιώτης και οι πεζογράφοι Γ. Βιζυηνός, 'Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, 'Ανδρέας Καρκαβίτσας, Κων/νος Χατζόπουλος κ.ἄ.

'Από τόν Καβάφη μέχρι σήμερα Παράλληλα μέ τόν Παλαμᾶ και τή Νέα 'Αθηναϊκή Σχολή, μιά ἄλλη μορφή τῶν Νεοελληνικῶν Γραμμάτων, δ Κωνσταντίνος Καβάφης, δημιουρχοῦδε στήν 'Αλεξάνδρεια ποίηση ἐντελῶς προσωπική και πρωτότυπη δπρός τή γλώσσα και ώς πρός τό περιεχόμενο. Τά ποιήματά του διακρίνονται σέ ιστορικά, φιλοσοφικά και αισθησιακά, γιά τήν έρμηνεία τους δέ πρέπει νά μελετηθοῦν ή ψυχοσύγθεση και οι συνθήκες ζωῆς τοῦ Καβάφη, δπως και τό κοινωνικό περιβάλλον και τό γενικότερο κλίμα τής ἐποχῆς του. Έκ διαμέτρου ἀντίθετος είναι δ λυρικός έλληνολάτρης 'Αγγελος Σικελιανός, πού έκφράζει τήν έλληνική παράδοση και κοσμοθεωρητικούς δραματισμούς μέ κέντρο πάντοτε τήν έλληνική ίδέα. 'Ο πολύπλευρος Νίκος Καζαντζάκης ἀσχολεῖται μέ τήν ποίηση, τό θέατρο, τό δοκίμιο, τίς ταξιδιωτικές ἐντυπώσεις και τέλος μέ τό μυθιστόρημα, πού τοῦ έξασφάλισε μιά ἀξιοζήλευτη θέση στήν παγκόσμια λογοτεχνία. Στούς ποιητές και συγγραφεῖς τοῦ μεσοπολέμου ἀνήκουν ἐπίσης δ Κώστας Βάρναλης, δ Ναπολέων Λαπαθιώτης, δ Κώστας Ούρανης, δ Κώστας Καρυωτάκης κ.ἄ.

Από τό 1930 τό πνεῦμα τῆς ἀπαιδιοδοξίας καὶ τῆς παρακμῆς διαδέχεται μιά ἀνανεωτική ποίηση μέ τό Σεφέρη πρόδρομο, γιά νά ἀκολουθήσει μιά πλειάδα ἀπό ἐργάτες τῆς νέας πνοῆς, δπως δ 'Ανδρέας Ἐμπειρίκος, δ Νίκος Ἐγγονόπουλος, δ Νίκος Καββαδίας, δ Ὁδυσσέας Ἐλύτης, δ Νικηφόρος Βρεττάκος καὶ δ Γιάννης Ρίτσος. Η ἐπίδραση τοῦ ὑπερρεαλισμοῦ εἰναι ἀναμφισβήτητη, ἀλλά καὶ ή Ἑλληνική πραγματικότητα δέν ὑποχωρεῖ, προσφέρει μάλιστα τῇ δυνατότητα νέων συνδυασμῶν καὶ ἐπιτεύξεων.

Στόν τομέα, τέλος, τῆς πεζογραφίας, τήν ἀνανεωτική προσπάθεια ἐκπροσωποῦν κυρίως δ Στρατής Μυριβήλης, δ Ἡλίας Βενέζης, δ Γιώργος Θεοτοκᾶς, δ Ἀγγελος Τερζάκης καὶ δ Θανάσης Πετσάλης - Διομήδης, πού καλλιεργοῦν τό μυθιστόρημα, ἀπομακρυνόμενοι ἀπό τίς ήθογραφίες τῆς περασμένης γενιᾶς.

ΓΕΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ἰστορίες τῆς Λογοτεχνίας

Γ. Βαλέτα, Ἐπίτομη Ἰστορία τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, Ἀθῆνα 1966.

Ἡλία Π. Βουτιερίδη, Ἰστορία τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας ἀπό τῶν μέσων τοῦ ΙΙ^{ου} αιῶνος μέχρι τῶν νεωτάτων χρόνων, τ. 1-2, Ἀθῆναι 1924 - 1927.

Ἡλία Π. Βουτιερίδη, Σύντομη Ἰστορία τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας (1000 - 1930), 2η ἔκδοση μὲ συμπλήρωμα Δημ. Γιάκου (1931 - 1965), Ἀθῆναι (1966).

Τάσου Γριτσοπούλου, Εἰσαγωγή εἰς τήν νέαν Ἑλληνικήν λογοτεχνίαν, τ. Α', Ἀθῆναι 1970.

Κ.Θ. Δημαρά, Ἰστορία τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας ἀπό τίς πρῶτες ρίζες ὅς τήν ἐποχή μας, *Ικαρος* ('Αθῆνα) 1972⁵.

Άριστου Καμπάνη, Ἰστορία τῆς νέας Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας, Ἀθῆνα 1948⁶.

Πιάνη Κορδάτου, Ἰστορία τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας ἀπό τό 1453 ὥς τό 1961, τ.2, Ἀθῆνα 1962.

I.M. Παναγιωτόπουλου, Στοιχεῖα Ἰστορίας τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, Ἀθῆνα 1938⁷.

Λίνου Πολίτη, Ἰστορία τῆς νέας Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας. Συνοπτικό διάγραμμα, βιβλιογραφία, Θεσσαλονίκη 1969⁸.

K.N. Σάθα, Νεοελληνική φιλολογία. Βιογραφίαι τῶν ἐν τοῖς γράμμασι διαλαμψάντων Ἑλλήνων (1453 - 1821), ἐν Ἀθῆναις 1868.

B. Σκουβαρά, Τά Νεοελληνικά Γράμματα. Σύντομο διάγραμμα Ἰστορίας τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας, Ἀθῆνα 1976.

2. Μετρική

Ἡλία Π. Βουτιερίδη, Νεοελληνική στιχουργική, ἐν Ἀθῆναις 1929.

Γ.Α. Σαρασλῆ, Νεοελληνική μετρική, ἐν Ἀθῆναις 1953⁹.

Θρ. Σταύρου, Νεοελληνική μετρική, ἐν Ἀθήναις 1930.
Λίνου Πολίτη, Μετρικά, Θεσσαλονίκη 1972.

3. Λεξικά

- Δ. Δημητράκου, Μέγα Λεξικόν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, τ. 1-9, 'Αθῆναι 1958.
- Δ. Δημητράκου, Νέον Λεξικόν δρθογραφικόν καὶ ἑρμηνευτικόν δλης τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, 'Αθῆναι 1964².
- 'Ἐπιτροπῆς Φιλολόγων, Σύγχρονον δρθογραφικόν - ἑρμηνευτικόν λεξικόν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, 'Αθῆναι 1961.
- Θ. Βοσταντζόγλου, 'Ἀντιλεξικόν ἡ ὀνομαστικόν τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης, 'Αθῆναι 1962².
- N.P. Ἀνδριώτη, 'Ἐτυμολογικό λεξικό τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς, Θεσσαλίκη 1967².

'Οδυσσέα 'Ελύτη

Τό τρελοβάπορο (σ. 7-8)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Φιλολογικό ψευδώνυμο του συγχρόνου ποιητή και κριτικού 'Οδυσσέα 'Αλεπουδέλη. Γεννήθηκε στό 'Ηράκλειο τῆς Κρήτης τό 1910. Ή οίκογένειά του είχε καταγωγή από τή Λέσβο. Σπούδασε νομικά στό Παν/μιο 'Αθηνῶν και παρακολούθησε μαθήματα φιλολογίας στήν Σορβόννη. Τά πρῶτα του έργα, ποιήματα και δοκίμια, δημοσιεύονται στό περιοδικό «Νέα Γράμματα» τοῦ 1935 και χαράζουν ένα καινούριο δρόμο στήν νεοελληνική λογοτεχνία τοῦ Μεσοπολέμου, πού είχε σάν βασικά γνωρίσματα τήν μελαγχολία και τήν ἀπαισιοδοξία. Δίκαια λοιπόν μπορεῖ νά χαρακτηρισθεῖ σάν ένας ἀνανεωτής τοῦ ποιητικοῦ μας λόγου. Στήν ἀρχή ἐπηρεάζεται ἀπό τό κίνημα τοῦ ὑπερρεαλισμοῦ, ἀλλά δ λυρισμός του δέν είναι δυνατόν νά συμβιβασθεῖ μέ τή νέα αὐτή αισθητική και κάτορθωνει νά ἐπιτύχει τήν ἀρμονική σύζευξη τοῦ θετικισμοῦ και τῆς συναισθηματικῆς ἔξαρσεως μέ δνειρική διάθεση. Αὐτό είναι τό μήνυμα τῶν «Προσανατολισμῶν», πού δημοσιεύονται τό 1940. Ακολουθεῖ τό ποιητικό έργο «'Ηλιος δ πρῶτος» τό 1943. Στή διετία 1946 - 1948 δ 'Ελύτης έργάζεται σάν τεχνοκρίτης στήν ἐφημερίδα «'Η Καθημερινή». Από τοῦ 1948 μέχρι τοῦ 1952 έζησε στό Παρίσι και ταξίδευσε σέ πολλές εύρωπαικές χῶρες, στίς Η.Π.Α. και στήν Αἴγυπτο. Κατά τά ἔτη 1953 - 1954 ὑπῆρξε διευθυντής προγράμματος τοῦ 'Εθνικοῦ 'Ιδρυματος Ραδιοφωνίας. Τό 1959 δημοσίευσε τό «'Αξιον ἐστί» γιά τό δρόπιο τιμήθηκε, τόν ἐπόμενο χρόνο, μέ τό πρῶτο Κρατικό Βραβεῖο. Ακολουθοῦν τά ποιητικά έργα «'Εξη και μιά τύψεις γιά τόν ούρανό» (1960) και τό «'Ασμα ήρωϊκο και πένθιμο γιά τόν χαμένο ἀνθυπολοχαγό τῆς 'Αλβανίας»(1962), πού ἀποτελεῖ ένα σπαραγμό μπροστά στό θάνατο και συγχρόνως μιά λυρική ἔξαρση τῶν ίδανικῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Τό 1971 βλέπει τό φῶς τῆς δημοσιότητας «'Ο ήλιος δ ήλιατορας» και μετά τριετία «Τά ἐτεροθαλῆ». Στίς μελέτες - δοκίμια περιλαμβάνονται τά έργα «'Ανοιχτά χαρτιά»(1974), «'Ο ζωγράφος Θεόφιλος»(1973) και «'Η μαγεία τοῦ Παπαδιαμάντη» (1976). Τό έργο του «Δεύτερη γραφή»(1976) περιλαμβάνει μεταφράσεις κειμένων τῶν Λωτρεαμόν, 'Ελυάρ, Λόρκα, Ζιρωντού, Μπρέχτ και Ζενέ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ

Τάσου Λιγνάδη, Τό "Αξιον ἐστί τοῦ Ἐλύτη. Εἰσαγωγή, σχολιασμός, ἀνάλυση, Ψυχικόν 1971. Λιλῆς Ζωγράφου, δ ἡλιοπότης Ἐλύτης, Ἀθῆνα, ἀ.χ. Ἀνδρέα Φυλακτοῦ, Σολωμικοί ἀπόνχοι στό «"Αξιον ἐστί» τοῦ Ὁδ. Ἐλύτη, Λευκωσία 1974. Ἡλ. Πετρόπουλου, Ἐλύτης, Μόραλης, Τσαρούχης, Ἀθῆνα 1974.

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ: Είναι ἔνα λυρικό - συμβολικό ποίημα.

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. 'Απόδοση νοήματος: Τό συμβολικό αὐτό ποίημα γιά νά κατανοηθεῖ πληρέστερα χρειάζεται νά γίνει ἀποσυμβολισμός τῶν στοιχείων, πού περιέχει. Στήν ἀρχῇ δ ποιητής παρουσιάζει τήν Ἐλλάδα σάν βαπόρι, πού βγαίνει στά βουνά. Τό παράδοξο αὐτό στοιχεῖο ἔχηγει τήν πληθώρα τῶν Ἑλληνικῶν βουνῶν. Τό ἴδιο δέ συμβαίνει καὶ στή δεύτερη στροφή δπου παρουσιάζεται ἡ μαγεία τῆς Ἑλληνικῆς φύσης. Καί οἱ «κουκουναριές» καὶ δ «φρέσκος ἀέρας» ὑποδηλώνουν τό στοιχεῖο αὐτό. Στήν τρίτη στροφή μέ δύο ἀντιθέσεις ἐπιχειρεῖ δ ποιητής νά μᾶς δώσει τήν εἰκόνα τῆς Ἐλλάδος. Ἡ «μαύρη πέτρα» είναι οἱ δυσκολίες τῆς Ἑλληνικῆς ζωῆς καὶ «τό δνειρό» ἡ αἰσιοδοξία τῶν ἀνθρώπων τῆς νά ἀντιμετωπίσουν αὐτές τίς δυσκολίες. Ὁ «ἀθώος λοστρόδμος» είναι οἱ καλοί, ἐργατικοί καὶ φιλόπονοι Ἐλληνες, ἐνῶ δ «πονηρός ναύτης» είναι τό μικρό ἐκεῖνο ποσοστό τῶν Ἐλλήνων, πού σκέπτεται μέ διαφορετικό τρόπο.

'Από τήν τέταρτη στροφή ἀρχίζει μιά παρουσίαση τῆς Ἑλληνικῆς ιστορίας μέ γενικό βεβαίως τρόπο. Τά «βάθη» καὶ οἱ «παληοὶ καιροί» είναι τό σύνολο τῆς Ἀρχαίας Ἐλληνικῆς Ιστορίας, πού παρόλη τή δυσκολία καὶ τά προβλήματα κατάφερε τό «καράβι» νά ξεπεράσει μέ ἐπιτυχία. Τό χαρακτηρίζει «τρελοβάπορο» κυρίως γιά νά τονίσει τίς δύσκολες στιγμές, πού πέρασε χωρίς σχεδόν καμιά ἀπώλεια. «Χρόνους μᾶς ταξιδεύει»: Ἐνδειξη τῆς μεγάλης διάρκειας τῆς Ἑλληνικῆς Ιστορίας. «Δέ βουλιάξαμε»: χαρακτηριστικό τῆς ἀντοχῆς τοῦ βαποριοῦ, δηλαδὴ τῆς Ἐλλάδας. Οἱ «καπεταναῖοι» είναι οἱ κυβερνῆτες τῆς Ἐλλάδας. Τό θάρρος καὶ ἡ ἀποφασιστικότητα τῶν Ἐλλήνων, πού ἀντιμετώπισε ἡ παραμέρισε τούς κινδύνους, φαίνονται στό «κατακλυσμούς ποτέ δὲ λογαριάσαμε». Καὶ τέλος ἡ ἐλπίδα στό σύμβολο τοῦ Ἡλίου καὶ γενικά δ δόηγός τῶν Ἐλλήνων, ἵσως δ Θεός, ἵσως ἡ Ἑλληνική μοίρα.

β'. 'Ἐνότητες καὶ ἐπιγραφή τους: Τό ποίημα ἔχει δύο ἐνότητες: 1η. Οἱ τρεῖς πρῶτες στροφές: Περιγραφή τοῦ καραβιοῦ καὶ τοῦ πληρώματός του (Ἐλλάδα - Ἐλληνες). 2η. 4-7 στροφή: 'Ἡ ιστορική ἐξέλιξη στόν Ἑλληνικό χῶρο.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γ'. Κεντρική Ιδέα: Τό φῶς πού πηγάζει ἀπό τή δόξα καί τό πνεῦμα τῆς Ἑλλάδας βοηθᾶ στό ξεπέρασμα κάθε δυσκολίας.

δ'. Συναισθήματα - Σκέψεις: 'Ο ἀναγνώστης δοκιμάζει μιά ὑπέρτατη συγκίνηση λόγω τοῦ ἔθνικοῦ χαρακτήρα τοῦ ποιήματος, μιά εὐχαρίστηση ἀπ' τή τρισένδοξη Ἑλληνική ιστορία, μιά ψυχική ἔξαρση ἀπ' τή πορεία τοῦ βαποριοῦ καί ἔνα, καλῶς ἐννοούμενο, ἔγωισμό, (γιά κάθε "Ἑλληνα, φυσικά, ἀναγνώστη").

ε'. Πραγματολογικά στοιχεῖα καί χαρακτηρισμοί: «"Ἑλα Χριστέ καί Κύριε»: Συνηθισμένη λαϊκή ἐπίκληση σέ περίπτωση ἀπορίας, κινδύνου ή ἔκστασης. Καπετάνιος: 'Ο κυβερνήτης τοῦ καραβιοῦ.

ΜΟΡΦΗ

α'. Μετρική ἀνάλυση: Τό ποίημα ἀποτελεῖται ἀπό δκτώ (8) δίστιχες στροφές, πού δμοιοκαταληκτοῦν οἱ στίχοι τους ζευγαρωτά. Μέτρο είναι δι λαμβικός (υ-) δωδεκασύλλαβος, ἀκατάληκτος. Στήν πρώτη, τήν τρίτη καί τήν πέμπτη στροφή ἀντί δμοιοκαταληξίας κανονικῆς ἔχει τό δμοιοτέλευτο σχῆμα (δμοιοκαταληξία φωνήντων χωρίς τονική συνέπεια).

β'. Γλώσσα - Υφος: Γλώσσα είναι ή δημοτική, μέ ἀρκετά στοιχεῖα τῆς διαλέκτου τῶν ναυτικῶν. Τό υφος είναι ἀπλό, λιτό καί ἀπέριττο.

γ'. Εκφραστικά μέσα καί ή σημασία τους: Μέσα στά πλαίσια τοῦ κυρίαρχου ἐκφραστικοῦ μέσου, τοῦ συμβολισμοῦ, τῶν δποιο μέ δεξιοτεχνία χειρίζεται δ ποιητής, παρατηροῦνται καί τά ἔξης:

'Αφθονία παρηχήσεων, πού συντείνουν στήν μουσικότητα τῶν στίχων: Στό πρῶτο δίστιχο παρήχηση τοῦ β (βαπόρι, βγαίνει, βουνά, μανούβρες, βίρα), στό δεύτερο παρήχηση τοῦ ρ καί τοῦ φ (ἄγνωρα, φουντάρει, κουκουναριές, φορτώνει, φρέσκο, ἀέρα, μεριές), στό τέταρτο παρήχηση τῶν τ, β, ρ (τέτοιο τρελό βαπόρι τρελοβάπορο) καί στό τελευταῖο παρανομασία τοῦ ἥλιου (τόν "Ἡλιο τόν Ἡλιάτορα). Πολυσύνδετο: «Εἶναι ἀπό μαύρη πέτρα κι εἶναι...κι ἔχει» τά κύρια χαρακτηριστικά του. Ασύνδετο: «Χρόνους μᾶς ταξιδεύει, δέ βουλιάξαμε, χίλιους καπεταναίους τούς ἀλλάξαμε» (ταχύτατη ἀναδρομή στό πολύχρονο ταξίδι τοῦ βαποριοῦ). Μεταφορές: «Φρέσκο ἀέρα» = ἀέρα δροσερό ἀπό τήν Ἑλληνική καθαρή ἀτμόσφαιρα. «Βάσανα ξεφορτώνει κι ἀναστεναγμούς» = φορτίο του οἱ περιπέτειες τοῦ 'Ἑλληνισμοῦ. 'Υπερβολές: «Εἶναι ἀπ' δνειρο καί πέτρα» = τά στοιχεῖα πού συνθέτουν τή μορφή τοῦ "Ἑλληνα" οἱ δραματισμοί κι δ ἀγώνας. "χίλιους καπεταναίους" = πάρα πολλούς ἀρχηγούς. 'Αντίθεση:

λοστρόμο άθω - ναύτη πονηρό = αλλα δύο γνωρίσματα τῶν Ἑλλήνων, που συνθέτουν ἀντιφατικά τό χαρακτήρα τους. Προσωποποίηση: «βιγλάτορα...τόν "Ηλιο» = παρατηρητής ίδεώδης ἀφοῦ βλέπει τά πάντα.

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Πρόκειται για ποίημα, στό δρόμο μέ μεγάλη ἐπιτυχία δ. ποιητής προσπαθεῖ νά δημιουργήσει μιά λυρική εικόνα, τήν Ἑλλάδα, και δίνει στόν ἀναγνώστη δλα τά ἀπαραίτητα στοιχεῖα νά ἀντιληφθεῖ τόν ἀρχικό σκοπό τοῦ ποιητῆ.

•Ανδρέα Καρκαβίτσα

•Η θάλασσα (σ. 9-12)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ανδρέας Καρκαβίτσας. Γεννήθηκε στά Λεχαίνα τῆς Ἡλείας τό 1866 και πέθανε στό Μαρούσι τῆς Ἀττικῆς τό 1922. Από τά γυμνασιακά του χρόνια ἀρχισε νά γράφει διηγήματα, που τά δημοσίευε σέ διάφορα φιλολογικά περιοδικά και ἐφημερίδες. Παράλληλα σπουδάζε, γιατί, δταν τελείωσε τό γυμνάσιο, γράφτηκε στήν Ἰατρική Σχολή τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν. Τελείωσε τό 1888 και ἀμέσως διορίσθηκε ως γιατρός σέ ιδιωτική ὑπηρεσία. Αργότερα, τό 1896, κατατάχθηκε στό στρατό ως ἀνθυπίατρος. Ετσι γνώρισε τή ζωή τῆς ἐπαρχίας, ἀφοῦ ὑπηρέτησε σέ πολλές περιοχές. Εξησε ἀπό κοντά δλα τά ιστορικά γεγονότα: τόν ἀτυχή πόλεμο τοῦ 1897, τήν ἐπανάσταση τοῦ 1909, τούς Βαλκανικούς πολέμους τοῦ 1912-13, τά γεγονότα τοῦ Α' Παγκοσμίου πολέμου, τήν ἐκστρατεία στή Μ. Ασία και τήν καταστροφή, ἀπ' τήν δροία δοκίμασε φοβερή θλίψη. Πέθανε λίγους μῆνες μετά, στίς 24 Οκτωβρίου τοῦ '22, σέ ήλικια 56 ἔτῶν, ἀφοῦ στό μεταξύ είχε φθάσει μέχρι τό βαθμό τοῦ Γενικοῦ Αρχιάτρου. Μέχρι τό θάνατό του δ Καρκαβίτσας ποτέ δέ σταμάτησε νά συμμετέχει στήν πνευματική ζωή τοῦ τόπου. Τήν πρώτη συλλογή τῶν «Διηγημάτων» τή δημοσίευσε τό 1892. Ακολούθησαν τό μεγάλο ηθογραφικό του διηγήμα «Η Λυγερή» (1896), «Ο ζητιάνος» (1897), τά ναυτικά διηγήματα «Λόγια τῆς πλώρης» (1899), «Παλιές ἀγάπες» (1900), τό ἀλληγορικό μυθιστόρημα «Ο Αρχαιολόγος» (1904) κ. ἄ. Εγραψε ἀκόμη, μαζί μέ τόν Επ. Παπαμιχαήλ, «Πραγματογνωστικά διηγήματα» γιά παιδιά (1918-1920).

‘Ο Καρκαβίτσας γνώρισε και ἀναπαρέστησε τέλεια τῇ ζωῇ τῆς ἐλληνικῆς ἐπαρχίας. Ἀποθησαύρισε ἔθιμα, παραμύθια, παραδόσεις, ἀκόμη και προλήψεις τοῦ ἀπλοϊκοῦ λαοῦ τῆς στεριᾶς και τῆς θάλασσας. Ωρισμένα ἀπό τά διηγήματά του εἰναι ἀληθινά ἀριστουργήματα. Σ’ αὐτά κυριαρχεῖ ὁ ρεαλισμός, ἡ θρησκευτικότητα και ἡ φυσιολατρική (νατουραλιστική) δύναμη τῆς περιγραφῆς. Τούς χαρακτῆρες τούς διαμορφώνει μέ τά παραπάνω στοιχεῖα και μέ τῇ δυνατῇ γλώσσα, ἀλλά ποτέ δέν τούς παραμορφώνει. Διδάσκει και δραματίζεται ἕνα ὑγιέστερο μέλλον γιά τὴν πατρίδα του. Πιστεύει στῇ δύναμη τῆς ἐλληνικῆς παραδόσεως και ἀγωνίζεται νά τὴν καθαρίσει ἀπό τά περιττά στοιχεῖα και τίς προλήψεις. Ἀγαπάει τό λαό και βρίσκεται πολύ κοντά του. Στό σημεῖο αὐτό μοιάζει μέ τὸν δμότεχνὸν του ’Αλ. Παπαδιαμάντη.

Βιβλιογραφία: Γ. Βαλέτα, Καρκαβίτσας, ὁ κορυφαῖος πεζογράφος τοῦ δημοτικισμοῦ, ἐκδ. «Φιλολογικῆς Πρωτοχρονιᾶς» (1971). “Αλκη Θρύλου, Μορφές τῆς ἐλληνικῆς πεζογραφίας, Σειρά Α”, ἐκδ. «Δίφρος». ‘Ανδρέα Καραντώνη, “Ανδρέας Καρκαβίτσας”, Φυσιογνωμίες, Σειρά πρώτη, ἐκδ. «Δίφρος» (1959) I.Μ.Παναγιωτόπουλου, “Ο Καρκαβίτσας τῆς στεριᾶς, τῆς θάλασσας, τῆς πατρίδας”, Τά γράμματα και ἡ τέχνη, ἐκδ. «Ἀστήρ» (1967). Πέτρου Χάρη, “Ανδρέας Καρκαβίτσας”, “Ελληνες πεζογράφοι, τομ. Α”, ἐκδ.Ι.Δ.Κολλάρου (1953). Περ. «Νέα Εστία», έτος ΙΖ’, τεῦχ. 388 (1943).

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ

‘Απόσπασμα ἀπ’ τό δμώνυμο θαλασσινό ἥθογραφικό διήγημα, πού περιλαμβάνεται στῇ συλλογῇ «Λόγια τῆς Πλώρης» (1899).

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α’. ‘Απόδοση τοῦ νοήματος. Ο ἥρωας τοῦ διηγήματος αὐτοῦ θυμᾶται τό μακαρίτη πατέρα του, πού πάντοτε τοῦ ἔλεγε νά μή γίνει ναυτικός, νά μή δελεασθεῖ ἀπ’ τά θέλγητρα τῆς πλανεύτρας θάλασσας, γιατὶ ἀργά ἡ γρήγορα, ἀν δέν τοῦ σκάψει τό λάκκο, θά τόν ἀχρηστέψει.

Καὶ ἄκουγε τά λόγια αὐτά ἀπ’ τὸν ἀνθρωπο, πού πέρασε δλόκληρη τῇ ζωῇ του μέσα στή θάλασσα, δπως και οἱ πρόγονοί του. Τά ίδια ἔλεγαν και οἱ ἀπόμαχοι τῆς θάλασσας. Κι δμως, παρόλο πού είχαν τή δυνατότητα νά ζήσουν στή στεριά δπως ἥθελαν, αὐτοί παρέμεναν στρείδια κολλημένα στ’ ὅτιμο στοιχειό. ‘Ο ἥρωας μας δμως δνειρευόταν ἀπό μικρός θαλασσινές περιπέτειες. Φανταζόταν τόν ἔαυτό του θαλασσόλυκο πάνω στό τιμόνι τοῦ καραβιοῦ νά γίνεται ἀφέντης τῆς και δαμαστής. “Εφτιαχνε

αύτοσχέδιες βαρκοῦλες και καμάρωνε γιά τίς ναυπηγικές και κολυμβητικές ίκανότητές του. 'Η έξοικείωση μέ τό ύγρο στοιχείο ήταν τέτοια, ώστε τόν πόθο του γιά τή θάλασσα νά μή τόν σβήνουν πικρές ειδήσεις γιά θαλασσοπνιγμούς, πού ξφταναν στό νησί του.

"Ετσι κάποια μέρα ζεῖ τ' δνειρό του. 'Επωφελεῖται άπό μιά άπουσία τοῦ πατέρα του και ίκετεύει τόν θεῖο του Καπετάν Καλλιγέρη νά τόν πάρει στό καράβι του. Μάταια δ θεῖος του τόν άποτρέπει. 'Η έπιμονή του νικᾶ και δ μικρός θαλασσόλυκος μπαίνει στό καράβι τοῦ δύστροπου και κακοῦ θείου του. Οι δουλειές είναι πολλές και σκληρές, πού κάνει στό καράβι. Αύτός δμως χαρούμενος ρίχνεται στή δουλειά. "Αν και πρωτόμπαρκος πλένει τήν κουβέρτα, ράβει τά πανιά, λύνει τ' αρμενα, πηγαίνει στόν άργατη, στήν τρόμπα, στό καλαφάτισμα, στό ξεφόρτωμα. Πρώτος σ' δλα. Φτάνει πού τ' δνειρό του ξγίνε πραγματικότητα.

β. Ένοτήτες και έπιγραφή τους
 1η. «'Ο πατέρας μου... τά στειρολίθαρα». 'Η σκληρή πραγματικότητα τής θαλασσινῆς ζωῆς παρουσιασμένη ἀπ' τούς ίδιους τούς ναυτικούς και τόν πατέρα τοῦ νέου.
 2η. «'Αλλά τό ίδιο... και σύγκρινο μαζί». Τά δνειρά και δ άσιγαστος πόθος τοῦ νέου γιά τή θάλασσα.
 3η. «Δέν κρατήθηκα... τάχα κι έκεινοι». 'Η πραγματοποίηση τοῦ πόθου του.

γ. Κεντρική ίδεα: 'Η άγάπη και ή φυσική προδιάθεση τῶν νησιωτῶν μας είναι τόσο ξντονη γιά τή θάλασσα, ώστε είναι σχεδόν άδύνατο νά τήν άποφύγουν.

δ. Σκέψεις - Συναισθήματα: Μιά χώρα, σάν τή δική μας, μέ τή μακραίωνη ναυτική παράδοση, είναι έπόμενο νά κρατᾶ τά σκηπτρα στήν παγκόσμια ναυτική ζωή. 'Απ' τήν έποχή τῶν Αργοναυτῶν μέχρι σήμερα πολλά ἄλλαξαν. 'Εκείνο δμως, πού δέν ἄλλαξε σ' αὐτόν τό λαδ, είναι ή άγάπη του, σχεδόν λατρεία, γιά ένα τρόπο ζωῆς, πού δικαιολογημένα θεωρεῖται έπισφαλής και έπικινδυνος. Κι δμως οι "Ελληνες τόν προτιμοῦν. Δέν τούς ώθει πρός τή θάλασσα ούτε δ τυχοδιωκτισμός, ούτε ή βουλιμία τοῦ πλούτου. Είναι έσωτερική παρόρμηση, διάθεση φυσική και ψυχική πλήρωση, πού ρίχνουν τούς νησιωτές μας στή θάλασσα. Τήν άγάπη και συγκίνηση, τήν περηφάνια και μεγαλοσύνη τοῦ μικροῦ μας ήρωα τήν νιώθει κάθε ναυτικός μας, έστω κι αν δ θάνατος μέσα ἀπ' τά άγριεμένα κύματα προβάλλει, πολλές φορές, μπροστά του.

ε. Χαρακτηρισμοί: 'Ο μικρός ήρωας τοῦ διηγήματος (Γιάννης τ' δνομά του) έχει δλες τίς χάρες και ἀρετές ένός άνήσυχου άνθρωπου. 'Από τότε πού γνώρισε τόν κόσμο, τή θάλασσα έχει

στό μυαλό του. Γι' αυτήν ἀκούει, αυτή βλέπει, αυτή τόν συναρπάζει. Ἐπίμονος καὶ ἐφευρετικός, κατασκευάζει αὐτοσχέδια πλεούμενα καὶ φιλοδοξεῖ νά γίνει ἔνας ἀριστος ναυτικός. Ἡ θέλησή του χάλυβδώνεται μὲ τίς ἀποτυχίες. Τό πεῖσμά του δέν είναι στεῖρο καὶ παροδικό, ἀλλά δημιουργικό καὶ μόνιμο. Ἡ ἐργατικότητα, δὲ ζῆλος καὶ ἡ χαρούμενη διάθεση φαίνονται δλοκάθαρα, δταν βρίσκεται στό καράβι τοῦ Καπετάν Καλλιγέρη. Μ' δλη τήν ἀπειρία του, είναι σ' δλα πρῶτος καὶ καλύτερος. Ὁ πατέρας τοῦ ἥρωα είναι ὁ ἄνθρωπος, πού γεντηκε καὶ τίς γλύκες καὶ τίς πίκρες τῆς θάλασσας. Ἡ πείρα ἡ μακρόχρονη στή θάλασσα τόν δίδαξε πώς δέν θά ἦταν φρόνιμον ν' ἀφῆσει τό γιό του στ' ἀχνάρια τά δικά του. Ξέρει δτι τό φαρμάκι τοῦ συχνοῦ ἀποχωρισμοῦ, τῆς ἀγωνίας ἀπ' τόν ἀναπάντεχο κίνδυνο, δέ μπορεῖ νά ἀναπληρώσει καμιά γλύκα τῆς ζωῆς.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Γλώσσα καὶ ὑφος. Γλώσσα νεοελληνική μέ ἀρκετές λέξεις ἀπ' τή θαλασσινή ζωή, πού ἐμρηνεύονται στό σχολικό βιβλίο. Τό ὑφος είναι γλαφυρός, ἀβίαστο, παραστατικό.

β'. Ἐκφραστικά μέσα. Μεταφορές: «Μύρο τό κύμα πού τόν τύλιξε», «ἄτιμο στοιχειό», «ἔφαγε τή ζωήτου», «ρίζα τῆς γενιᾶς», «παράβγαιναν ποιός νά κτίσει μεγαλύτερο καράβι», πύρινη φανντασία», «θλιβερό πουλάκι» κ.ἄ. Παρομοιώσεις: «Μ' ἔβλεπαν νά τσαλουθατῶ σάν δέλφινας», «σάν ζαφειρένια πλάκα στρωτή» κ.ἄ. Προσωποποιήσεις: «Μήν κοιτᾶς πού σου χαμογελᾶ, πού σου τάζει θησαυρούς», «ἦταν φωνή τοῦ νησιοῦ», «τήν ἔβλεπα δργισμένη νά δέρνει τούς ἀφρούς στ' ἀκρογιάλι, νά καβαλλικεύει τά χάλαρα» κ.ἄ. Ἀξιομνημόνευτο είναι τό δίστιχο τῆς μαντινάδας: «Ὁ μορφος πού 'ναι δ γεμιτζής δταν βραχεῖ κι ἀλλάξει καὶ βάλει τ' ἄσπρα ροῦχα του καὶ στό τιμόνι κάτσει».

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Ἄν καὶ ἔχουμε μόνο ἀπόσπασμα διηγήματος, διακρίνουμε μιά θαυμαστή πληρότητα στήν παρουσίαση καὶ πλοκή τοῦ θέματος. Πέρα ἀπ' τόν ἥρωά μας, δ Καρκαβίτσας, μέ τή γνώριμη δεξιοτεχνία του, πετυχαίνει νά δώσει μορφές καὶ καταστάσεις τῶν θαλασσινῶν μας μέ ἀμεση καὶ ζωντανή ἐκφραστικότητα. Προτέρημα, πού τό βλέπει κανείς καὶ σ' ἀλλα διηγήματα τῆς συλλογῆς του «Λόγια τῆς πλώρης», ἀπ' δπου είναι τό διήγημα αὐτό.

Κώστα Ούράνη

Συλλογιέμαι τούς ναυτικούς (σ. 13-14)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Φιλολογικό ψευδώνυμο του Κώστα Νεάρχου. Γεννήθηκε στό Λεωνίδιο τῆς Κυνουρίας στά 1890. Τίς έγκυκλιες σπουδές του ἐπραγματοποίησε στό Ναύπλιο και στήν Κωνσταντινούπολη. Ἐφοίτησε ἐπίσης στό Ἀμερικανικό Ροβέττειο Κολλέγιο. Παράλληλα ἔμαθε ἔνες γλῶσσες και μελέτησε τήν Ἑλληνική και εὐρωπαϊκή λογοτεχνία. Τό 1920 διορίζεται γενικός Πρόξενος τῆς Ἑλλάδας στήν Λισσαβώνα, ὅπου και θά νυμφευθεῖ μέ μιά κόμησσα Πορτογαλίδα. Σέ ήλικια 17 ἐτῶν είχε δημοσιεύσει τή συλλογή «Ονειρο»(1907), τήν δποία ἀκολούθησαν οι συλλογές «Spleen» (1912) και «Νοσταλγίες»(1920). Σύντομα θά ἔγκαταλείψει τή διπλωματική σταδιοδρομία γιά νά ἀσχοληθεῖ δλοκληρωτικά μέ τή λογοτεχνία και τά ταξίδια. Ὁ δεύτερος γάμος του μέ τήν Ἐλένη Νεγρεπόντη (Ἀλκη Θρύλο) θά τοῦ ἔξασφαλίσει ἄνεση οἰκονομική γιά νά ἀφοσιωθεῖ ἀποκλειστικά στό ἔργο του. Τό 1934 δημοσιεύει τίς ἐντυπώσεις του ἀπό τήν Ἰσπανία μέ τόν τίτλο «Sol et Sombra», τό 1944 βιογραφική και κριτική μελέτη γιά τόν Ἀχιλλέα Παράσχο και τίς ταξιδιωτικές του ἐντυπώσεις ἀπό τό «Σινά, τό Θεοβάδιστον δρος», τό 1947 τό ταξιδιωτικό ἔργο «Γλαυκοί Δρόμοι» και μετά δύο χρόνια τά «Ταξίδια στήν Ἐλλάδα». Μετά τό θάνατό του (1953) δημοσιεύτηκαν τά "Απαντά του, στά δποία περιελήφθηκαν και οι ἀνέκδοτες ποιητικές συλλογές «Ἀποδημίες», «Τραγούδια» και «Παιγνίδια». Ὁ ποίηση τοῦ Κώστα Ούράνη είναι λυρική και χαρακτηρίζεται ἀπό μελαγχολική διάθεση, δνειροπόληση, ἀναζήτηση τοῦ χαμένου παραδείσου τῆς παιδικῆς ήλικιας. Τό ἀνθρώπινο μέλλον πού δνειρεύεται ἀποτελεῖ μία ούτοπια.

Βιβλιογραφία: «Νέα Ἐστία» Έτος KZ (1953), τ. 54, τεῦχ. 632. Πάνου Καραβία, Κώστας Ούράνης. Τό πρόσωπο, τό προσωπείο και ἡ σκιά. Πέτρου Μαρκάκη, Κώστας Ούράνης. Ὁ ψυχικός και πνευματικός του κόσμος. Ψυχογραφικό δοκίμιο. Τοῦ ίδιου, Κώστας Ούράνης. Βιβλιογραφία (1908 - 1961), ὁ Αθήνα 1962. Πέτρου Χάρη, Κώστας Ούράνης. Ὁ ποιητής, ὁ ταξιδιώτης, ὁ ἀφηγητής, ὁ κριτικός, Αθήνα 1963. Στ. Ἀρτεμάκη, Ἐλληνικές μωρφές, Αθήνα

1972.

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ: Χρονογράφημα.

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. 'Απόδοση νοήματος: 'Η σκέψη τοῦ συγγραφέα, δταν γράφει τό χρονογράφημα αύτό, βρίσκεται κοντά στούς ναυτικούς, πού ξεχύνονται στούς μεγάλους και ἄγνωστους δρόμους τῶν ξένων λιμανιῶν, γιά νά νιώσουν ξανά τίς μικρές χαρές τῆς ζωῆς, κοιτώντας μέ μαγεμένη περιέργεια τίς βιτρίνες τῶν καταστημάτων και τίς περαστικές γυναικες. 'Ο λογισμός του πετᾶ ἀκόμα στίς ἀτέλειωτες ώρες τῆς μοναξιᾶς τῶν ναυτικῶν, καθώς ταξιδεύουν μέ τ' ἀργοκίνητα και γέρικα φορτηγά καράβια. Σ' ἐκείνους πού ξμειναν χωρίς δουλειά και σκοτώνουν τίς ώρες τους χαρτοπαίζοντας ἢ μετρώντας τά λίγα λεφτά, πού τούς ἀπέμειναν. Σ' ἐκείνους, πού τίς μονότονες ώρες στίς κουκέτες τῶν καραβιῶν, ἀνασύρουν διάφορες ἀναμνήσεις ξεσκαλίζοντας ξεθωριασμένες φωτογραφίες, γράμματα κιτρινισμένα, δμορφα κάρτ - ποστάλ, ξενικά νομίσματα, σουγιάδες και μεταξωτά μαντίλια.

'Ο λογισμός του τρέχει πάλι στούς ναυτικούς, πού στέλνουν ἐπιταγές στά σπίτια τους, ἢ ἀγοράζουν φτηνά δῶρα γιά τίς ἀρραβωνιαστικές τους. 'Ἐπίσης σ' ἐκείνους πού δλομόναχοι στόν κόσμο ἀφοσιώνονται σ' ξναν παπαγάλο ἢ πίθηκο. Συλλογίεται τούς ἄρρωστους ναυτικούς πού νοσηλεύονται σέ ξένα καταθλιπτικά νοσοκομεῖα κι δπου ἢ ἀπουσία φιλικῶν προσώπων γίνεται πιό ἔντονα αἰσθητή. Τέλος δ λογισμός του στρέφεται στούς ἀδικοχαμένους ἀνθρώπους τῆς θάλασσας πού γίνονται τροφή τῶν ψαριῶν, ἐνῶ τ' ἀτομικά τους είδη παραμένουν ἀζήτητα στό πιό κοντινό προξενείο.

β'. 'Ἐνότητες και ἐπιγραφή τους: "Αν και τό κείμενο ἀποτελεῖ μιά ἐνότητα, μποροῦμε νά διακρίνομε τά ἐπί μέρους νοήματα:

1η. «Συλλογιέμαι...περνοῦν». 'Η ξεόδος τῶν ναυτικῶν στά λιμάνια.

2η. «'Ἐκείνους...νύχτα». Θί ἀτέλειωτες ώρες στά μακρινά ταξίδια.

3η. «'Ἐκείνους...κόρφου τους». Οι ναυτικοί ἄνεργοι.

4η. «'Ἐκείνους...κοιτάζοντάς τα». 'Ερεθίσματα γιά ἀναμνήσεις.

5η. «Συλλογιέμαι...τά δάση τους». Τ' ἀγαπητά τους πρόσωπα.

6η. «Συλλογιέμαι...ἄγκομαχητοῦ τους». "Αρρωστοι σέ ξένα νοσοκομεῖα.

7η. «Συλλογιέμαι...θά τόν ζητήσει». 'Η σκληρή μοίρα πολλῶν ναυτικῶν.

γ'. Κεντρική Ιδέα: Οι ναυτικοί είναι ἐκείνοι πού δοκιμάζονται και ὑποφέρουν περισσότερο, σωματικά και ψυχικά, σ' δλη τους τή ζωή.

δ'. Συναισθήματα - Σκέψεις: 'Η καρδιά καί ἡ σκέψη κάθε ἀναγνώστη βρίσκεται κοντά στούς ἀνθρώπους πού είναι τόσο μακριά ἀπ' τούς δικούς τους. Σκεφτόμαστε κι ἐμεῖς τούς ναυτικούς μέ συμπάθεια, δταν τριγυρνοῦν ξένοι καί ἄγνωστοι σέ ξένους καί ἄγνωστους δρόμους, δταν τούς περιτυλίγει βαθιά ωκεάνια νύχτα. Λύπη καί συμπάθεια δταν ἀνεργοί πιά μετροῦν τά λίγα χρήματα πού τούς ἀπέμειναν. Τρυφερότητα καί ἀγάπη, γι' αὐτούς πού ζοῦν μέ ἀναμνήσεις ἀντικρίζοντας φωτογραφίες καί ἄλλα ἀναμνηστικά τους. Συγκίνηση γιά ἔκείνους πού ἔμειναν μόνοι στόν κόσμο κι δλη τους ἡ ἀφοσίωση καί ἡ ἀγάπη ἐκδηλώνεται σ' ἔνα δικό τους ζῶο. Θλίψη καί μελαγχολία γιά τούς ναυτικούς πού δρρωστοι σέ ξένα νοσοκομεῖα ψήνονται στόν πυρετό, δίχως ν' ἀκούσουν ἔνα λόγο ζεστό καί τρυφερό. 'Οδύνη καί συντριβή γιά πολλούς ναυτικούς πού ἔχασαν τή ζωή τους ταξιδεύοντας καί ἡ πικροθάλασσα τούς πῆρε γιά πάντα μαζί της.

ε'. Χαρακτηρισμοί: *Oι ναυτικοί είναι ή πιό συμπαθητική καί ἀξιοθαύμαστη τάξη ἐργαζομένων.* 'Απομακρύνονται ἀπ' τήν οἰκογεγειά τους, τούς συγγενεῖς τους, τούς φίλους τους, γιά νά βρεθοῦν σ' ἔνα περιβάλλον, δπου δ κίνδυνος καί ἡ παγερότητα τοῦ θανάτου παραμονεύει κάθε στιγμή. Ψύχραιμοι καί ὑπομονετικοί στά μεγάλα τους ταξίδια καί στίς ώρες ἀναδουλιᾶς. Καρτερικοί πέριμένουν τίς καλύτερες μέρες. Δέν ἔγκαταλείπουν τό σκληρό ἀγώνα, γιατί γνωρίζουν πώς ἄφησαν πίσω τους πρόσωπα ἀγαπημένα, πού περιμένουν νά ζήσουν ἀπ' τό δικό τους μόχθο.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Γλώσσα - "Υφος: 'Η γλώσσα είναι ἡ ἀπλή καί ἐκφραστική νεοελληνική. Τό υφος μέ λιτότητα, σαφήνεια καί λυρισμό ἐκφράζει τή στοχαστική διάθεση τοῦ συγγραφέα.

β'. 'Ἐκφραστικά μέσα καί ἡ σημασία τους: Μέ προσεκτική φειδώ δοσμένα τά ἐκφραστικά μέσα ἔξυπηρετοῦν τό σκοπό τοῦ χρονογραφήματος. 'Ἐπισημαίνουμε τά κυριότερα: *Μεταφορές:* «ἔκείνους πού κάνουν...κάραβια». Τά παλιά καράβια καί οἱ γέροι στόν ἴδιο ἀργό ρυθμό. «Πού λιώνουν ἀπό νοσταλγία». 'Η ἔντονη νοσταλγική διάθεση δημιουργεῖ ψυχολογικό κλίμα δυσάρεστο. «παραδίνουν τό φτωχό του σάκκο». Γιατί δέν ἔχει τίποτε ἄλλο ἀπό μερικά ἀτομικά του εἶδη. *Παρομοιώσεις:* «Χαρούμενοι σάν μαθητές λυκείου». "Ολη ἡ νεανική ζωντάνια ἐκδηλώνεται ὕστερα ἀπό μιά περίοδο περιορισμοῦ. «Ωραίες, σάν κούκλες, γυναίκες». 'Η ἐκφραση τής ιδανικής γυναικείας δμορφιᾶς καί χάρης. *Χαρακτηριστικά καί περιγραφικά ἐπίθετα:* «μέ γέρικα καί ἀργοκίνητα (κάραβια)». 'Η πολύχρονη λειτουργία φέρνει τήν ἔξασθεψη. *Ψηφιοποιηθήκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής*

νιση. «Ξεθωριασμένες (φωτογραφίες), κιτρινιασμένα (γράμματα)». Τό πέρασμα του χρόνου αφησε τά σημάδια. 'Υπαλλαγές: «πένθιμα νοσοκομεῖα». 'Η σκιά του θανάτου πλανιέται άδιάκοπα. «Άδιάφορη θάλασσα». Τό ψυχρό και ἄψυχο ύγρο στοιχεῖο δέχεται τό ψυχρό και ἄψυχο σῶμα τῶν ναυτικῶν. 'Η δναδίπλωση τῆς λέξεως συλλογιέμαι στήν ἀρχή τῶν περισσότερων παραγράφων δείχνει τήν ἔντονη και παρατεινόμενη σκέψη τοῦ χρονογράφου πρός ἐκείνους (6 φορές ἐπαναλαμβάνεται ἡ λέξη), πού ζοῦν μόνο μέ τή σκέψη τῆς ἐπιστροφῆς στόν τόπο τους. 'Η ἐπανάληψη τῆς λέξεως κανένας στό τέλος δηλώνει τό ἀποκορύφωμα τῆς τραγικότητας τῶν ναυτικῶν. Προβάλλουν πολλές εἰκόνες· σημειώνουμε μόνο τίς δυό ἀντιθετικές, τήν πρώτη στήν Ιη παράγρ. (κίνηση, ζωντάνια, ποικιλία παραστάσεων) και τή δεύτερη στήν τελευταία (νεκρική παγερότητα).

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

'Επειδή οἱ ἐμπειρίες τοῦ Κ. Οὐράνη ἀπό τή ζωή τῶν ναυτικῶν είναι ἄμεσες, μέ εὐαισθησία καὶ μελαγχολική διάθεση ἔδιπλωσε μπροστά μας σκηνές ἀπό τή ναυτική ζωή καὶ πέτυχε, ἀποφεύγοντας τό μελοδραματικό τόνο, νά μεταδώσει στόν ἀναγνώστη μιά πικρή γεύση ἀπό τήν ἀνιαρή καὶ ἐπικίνδυνη ζωή τῶν ναυτικῶν.

Γιάννη Μαγκλῆ

‘Ο σφουγγαράς (σ.17-22)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

‘Ο Γιάννης Μαγκλῆς γεννήθηκε τό 1909 στήν Κάλυμνο, τό «νησί τῶν σφουγγαράδων». Τά πρῶτα γράμματα τά ἔμαθε στά σχολεῖα τοῦ νησιοῦ, γιά νά δλοκληρώσει ὕστερα τίς σπουδές του στή Χάβρη τῆς Γαλλίας. Γιά μιά εἰκοσαετία μετά τίς σπουδές του συμμερίστηκε τή ζωή τῶν σφουγγαράδων καὶ ἔλαβε πλούσιο ὑλικό γιά τή συγγραφική του δράση. Ταξίδεψε σέ πολλά μέρη τοῦ κόσμου καὶ ἔζησε γιά ἀρκετά χρόνια στή Λιβύη καὶ στή Γαλλία. 'Η ἀγάπη του δύμως γιά τήν πατρίδα του τόν ἔφερε στήν Κηφισιά τῆς Ἀττικῆς, δπου ζεῖ μέχρι σήμερα.

Τό συγγραφικό ἔργο τοῦ Γ. Μαγκλῆ ἀποτελεῖται ἀπό διηγήματα, μυθιστορήματα, θεατρικά ἔργα καὶ μεταφράσεις. 'Η μεγαλύτερή προσφορά του ἀνήκει στά δυό πρῶτα εἶδη. Συνολικά

έδημοςίευσε μέχρι τώρα είκοσι βιβλία και συνεχίζει τήν πνευματική και καλλιτεχνική του προσφορά έργαζόμενος πάντοτε. Περισσότερο γνωστά από τα διηγήματά του είναι: «Οι κολασμένοι της θάλασσας» (1940), «Οι βάρβαροι» (1947), «Δέν υπάρχουν άμαρτωλοί» (1956), «Τά παιδιά του ήλιου και της θάλασσας» (1964) και «Ο άγέρας χτύπαγε τήν πόρτα μας» (1965). Από τα μυθιστορήματά του: «Κοντραμπατζήδες τοῦ Αίγαίου» (1953), «Τ' ἀδέλφια μου οἱ ἄνθρωποι» (1957) και «Ο ήλιος δέν βασίλεψε ἀκόμα», πού είναι μιά προσωπική του ιστορία πλασμένη σέ μυθιστόρημα. Τό έργο του δέν είναι δυνατόν νά ἀξιολογηθεῖ συνολικά γιατί ἡ προσφορά του συνεχίζεται. Πάντως διακρίνεται γιά τό πηγαϊο ταλέντο και τή δύναμη τῆς ἔκφρασης. Ή γλώσσα του είναι ἀδρή, ρεαλιστική—μερικές φορές ώμη παραστατική και πλούσια.

Οι κριτικές γιά τά έργα του είναι διθυραμβικές. «Εμπρακτη ἀπόδειξη τῆς ἀναγνώρισης τοῦ έργου του είναι τό δτι ἔχει πάρει ὅλα τά βραβεῖα, πού δίνονται στήν Ελλάδα γιά τούς λογοτέχνες. Έργα του μεταφράστηκαν σέ ξένες γλώσσες.

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ

Ηθογραφικό διήγημα. Απόσπασμα από τό βιβλίο «Τά παιδιά του Ηλιου και της θάλασσας».

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. **Απόδοση τοῦ νοήματος.** Τό κεντρικό πρόσωπο είναι ἔνας νέος νησιώτης, δ. Στάθης. Στό ἀπόσπασμα αὐτό ἀφηγεῖται πῶς ἔγινε σφουγγαράς. Ο πατέρας του, πού ἦταν και αὐτός αφουγγαράς, στήν προσπάθειά του νά τόν κρατήσει μακριά ἀπ' τό ἐπικίνδυνο αὐτό ἐπάγγελμα, τόν στέλνει γιά νά μάθει τή δουλειά τοῦ κτίστη, κοντά στό μαστρο-Μανώλη, ὥστε στά 19 χρόνια του νά γίνει και δ. Στάθης ἔνας καλός μάστορας. Όμως μιά σειρά ἀτυχιῶν δέν τόν ἀφησαν στήν ξηρά. Τό πρῶτο σκληρό χτύπημα τό δέχτηκε ἀνήμερα τῆς Παναγιᾶς, τό δεκαπενταύγουστο. Εκείνη τήν ἡμέρα γύρισε στό νησί τό καράβι ἀπό τή Μπαρμπαριά φέρνοντας μαζί μέ τό σφουγγάρι κι ἔνα πικρό μαντάτο γιά τό Στάθη. τό θάνατο τοῦ πατέρα του. Τό συνταρακτικό αὐτό νέο μάτωσε τήν καρδιά του, ἀλλά τώρα ἔπρεπε δ. Ἰδιος νά παρηγορήσει και νά προστατεύσει τή μάνα του και τίς δύο ἀδελφές του. Ή πικρή εἰδηση γιά τό χαμό τοῦ πατέρα του μές τή θάλασσα, δέν συγκλόνισε μόνο τίς τρεις γυναῖκες τοῦ σπιτιοῦ του, ἀλλά δλες τίς γυναῖκες τοῦ νησιοῦ. Έτρεξαν λοιπόν στό σπίτι τοῦ Στάθη κι

άρχισαν τό κλάμα τό άτέλειωτο και τό πικρό μοιρολόγι, θρηνώντας γιά τή συμφορά τους και ρίχνοντας κατάρες στό σκληρόκαρδο χάρο, πού τόσους ἄνδρες ἀφάνισε μές στή θάλασσα.

“Ομως δ καιρός περνᾶ δλο και πιό δύσκολος γιά τόν δρφανό Στάθη. ‘Ο πόλεμος, πού ξέσπασε, ἔφερε τήν ἀνεργία και τή δυστυχία σ’ δλους τούς ἀνθρώπους. Δέν ὑπάρχουν πιά δουλειές. ‘Ο κόσμος πιά δέν κτίζει και δ Στάθης μαζί με τήν οἰκογένειά του ἀντιμετωπίζει τό φάσμα τῆς πείνας. ‘Αλλη λύση δέν ὑπάρχει, παρά μόνο τό σφουγγαράδικο. Μάταια ή μάνα του τόν θερμοπαρακαλεῖ και τόν ξορκίζει νά μήν ἀκολουθήσει τ’ ἀχνάρια τοῦ μακαρίτη πατέρα του. ‘Υπόσχεται στή μάνα του δτι θά μείνει γιά ἔνα - δυό χρόνια στή θάλασσα, δσο ν’ ἀρχίσουν οι δουλειές και πάλι στή στεριά. ‘Ορκίζεται ἐπίσης στή μάνα του πώς δέν πρόκειται ποτέ νά δουλέψει, ως δύτης, δπως δ πατέρας του. ‘Ετσι δ κατατρεγμένος ἀπ’ τήν ἄδικη μοίρα ἥρωάς μας δέν ἀπέφυγε τελικά τό πικρό μεροκάματο τῆς θάλασσας.

β. Ἐνότητες και ἐπιγραφή τους.

- 1η. «Ἐξι χρόνια...εἴμαστε μαθές» ‘Ο χαμός τοῦ πατέρα τοῦ Στάθη.
2. «Δέ θά ίστορήσω...ξεχείλιζε δ καῦμός». ‘Ο θρῆνος τῆς οἰκογένειάς του και τῶν ἄλλων γυναικῶν τοῦ νησιοῦ γιά τόν ἄδικο χαμό τοῦ πατέρα του.
- 3η. «Κύλησε...τοῦ καπετάν-Νικήτα». ‘Ο Στάθης σέ σφουγγαράδικο ἔξ αιτίας τῆς ἀνεργίας στή στεριά.

γ. Κεντρική ίδεα: Οι ἀτυχίες και οι δυσκολίες τῆς ζωῆς ἀναγκάζουν τόν ἀνθρωπο νά προσαρμοσθεῖ στήν σκληρή πραγματικότητα και ν’ ἀναλάβει τίς εὐθύνες και ὑποχρεώσεις του.

δ. Συναισθήματα - Σκέψεις: ‘Από συμπάθεια και θαυμασμό διακατέχεται δ ἀναγνώστης γιά τό Στάθη, πού ἀπό μικρός μπαίνει στή βιοπάλη τῆς ζωῆς. ‘Η ἀγωνία παίρνει τή θέση, δταν προσπαθεῖ νά μάθει κάποια εἰδηση γιά τόν πατέρα του. Κι δσο δ καπετάνιος καθυστερεῖ ν’ ἀποκαλύψει τήν πικρή ἀλήθεια τόσο τό συναίσθημα τῆς ἀγωνίας κορυφώνεται, μετατρέπεται σέ μιά ἀπίστευτη ὑποψία. Κι δταν τά προσχήματα και οι τεχνητές καθυστερήσεις φεύγουν ἀπ’ τή μέση, ἔνας πόνος ἀβάσταχτος και μιά συντριβή συνταράζουν τήν ψυχή. Τό μαρτύριο τῆς ἀγωνίας τελειώνει και τό διαδέχεται ή δδύνη γιά τή συμφορά. ‘Οδύνη και παράπονο συνάμα γιά ἔνα ἄδικο και παράλογο θάνατο. ‘Ο Στάθης δένει κόμπο τήν καρδιά του, μά λύνεται εὔκολα και ξεχείλιζει ή πίκρα κι δ καημός, δταν στό σπιτικό του οι θρηνωδίες και τά μοιρολόγια τῶν γυναικῶν γίνονται μαχαίρια κοφτερά στήν ἀνθρώπινη καρδιά.

‘Η κλιμάκωση τοῦ πόνου καὶ τῆς πίκρας συνεχίζεται ὡς τὸ τέλος, γιατί ἡ μιὰ ἀτυχία ἀκολουθεῖ τὴν ἄλλην: δὸς πόλεμος, ἡ ἀνεργία, ἡ πείνα. ‘Ο Στάθης δμως δέν ἀφήνεται μοιρολατρικά στὴν τύχη του καὶ συνεχίζει τὸν ἀγώνα του, ἔστω καὶ στὴν πρικροθάλασσα. ‘Η ἀγάπη μας καὶ δὸς δίκαιος θαυμασμός τώρα παραμερίζει κάθε ἄλλο συναίσθημα.

ε'. Πραγματολογικά στοιχεῖα - Χαρακτηρισμοί. ‘Η σπογγαλιεία: Εἶναι ἀπό τὰ πιο ἐπικίνδυνα καὶ δυσκολότερα ἐπαγγέλματα καὶ κυρίως γιά τοὺς δύτες, πού εἶναι ἀναγκασμένοι νά κόβουν καὶ νά συγκεντρώνουν τὰ σφουγγάρια μέσα στὸ βυθό τῆς θάλασσας. Οἱ ‘Ελληνες σφουγγαράδες προέρχονται ἀπό διάφορα νησιά τοῦ Αἰγαίου καὶ ἄλλα παραθαλάσσια μέρη. Εἰδικότερα προέρχονται ἀπό τὴν Αἴγινα, ‘Υδρα, Καστελλόριζο, Κάλυμνο, ‘Ερμιόνη, Κρανιδί καὶ Τρίκερι. Οἱ σφουγγαράδες ἀναχωροῦν ἀπό τοὺς τόπους τους γιά τίς ἀκτές τῆς Β. ‘Αφρικῆς, δπου ἀφθονοῦν τὰ σφουγγάρια, στά τέλη ‘Απριλίου καὶ συνήθως ἐπιστρέφουν τὸν ‘Οκτώβριο. Πέντε εἶναι οἱ γνωστότεροι τρόποι σπογγαλιείας: 1) Μέ καμάκι, 2) μέ γυμνό δύτη, 3) μέ τῇ γκαγκάβᾳ, 4) μέ τό μηχάνημα φερνέ καὶ 5) μέ τό σκάφανδρο. ‘Ο τελευταῖος αὐτὸς μηχάνημα φερνέ καὶ εἰδικά ὑποδήματα. ‘Ο δύτης, φέροντας τό ἀπαραίτητο πρόσθετο βάρος γιά τὴν εὔκολη κατάδυσή του καὶ δεμένος μέ σχοινί ἀνθεκτικό γιά τὸ ἀνέβασμα, βυθίζεται σέ βάθος μέχρι 40 μέτρα, καὶ μπορεῖ νά παραμείνει 2 περίπου ώρες. Μετά τὴν κοπή τῶν σφουγγαριῶν καὶ τῇ συγκέντρωσή τους ἀνασύρεται στό σφουγγαράδικο.

Χαρακτηρισμοί. ‘Ο Στάθης εἶναι ἡ μορφή πού δεσπόζει καὶ συγκινεῖ. ‘Ενας προικισμένος νέος μ’ δλες τίς ἀνθρώπινες ἀρετές. ‘Η ἐργατικότητά του καὶ ἡ ἀφοσίωσή του στὴ δουλειά ἀπ’ τὰ δεκατρία του χρόνια, δείχνουν τὸ συνεπή καὶ ὑπεύθυνο ἀνθρωπο. ‘Υπομονετικός κι εὐγενικός, δταν δ καπετάνιος παρατείνει τὴν ἀγωνία του. ‘Η πικρή εἰδηση τὸν παραλύει, δπως εἶναι φυσικό. Χάθηκε δ ἀγαπημένος του πατέρας, δ προστάτης τοῦ σπιτιοῦ. Τό ἔδαφος αἰσθάνεται νά φεύγει κάτω ἀπ’ τὰ πόδια του. Περνᾶ τή δυσκολότερη στιγμή τῆς ζωῆς του, δχι μόνο γιατί ἔχασε τὸν πατέρα του, ἄλλα γιατί τώρα πρέπει δ ἵδιος νά παιξει τρεῖς ρόλους στὸ σπίτι του: τοῦ πατέρα, τοῦ γιοῦ καὶ τοῦ ἀδερφοῦ. Οἱ ἀτυχίες δμως χαλυβδώνουν τὸ χαρακτήρα του. ‘Ο καπετάνιος τοῦ εἴπε μιὰ μεγάλη κουβέντα, μιὰ ἀλήθεια τῆς ζωῆς, δταν τὸν είδε συντριμμένο ἀπ’ τό πικρό μαντάτο. «‘Ο ἀνθρωπος, λέν, πού δέν. ἔμαθε ἀπό πόνο μένει πάντα παιδί». Καί δ Στάθης ἔμαθε ἀπό πόνους καὶ ἔγινε ἔνας πραγματικός ἄντρας. Φιλόστοργος καὶ γενναῖος. Τό καθῆκον

πρός τή μάνα του καί τίς ἀδερφές του είναι τό πρωταρχικό στίς δύσκολες ώρες πού περνοῦν. Οδηγός σέ κάθε πράξη του είναι ή ἀπέραντη ἀγάπη καί στοργή πρός τίς βαριόμοιρες γυναῖκες τοῦ σπιτιοῦ του. Ὑπολογίζει τή γνώμη τῶν συνανθρώπων του καί τή θεία κρίση: «"Αν μείνω στή στεριά, θά πεινάσουμε τό ψωμί κι είναι ντροπῆς στό κόσμο καί ἀμαρτία στό Θεό». Ὁ καπεράνιος. Είναι ἵσως τό πιό ἀξιοθαύμαστο πρόσωπο. Πρέπει νά παιξει ἔναν ἄχαρο καί θλιβερό ρόλο. Φέρνει τό πικρό μαντάτο, ἀλλά ή φαινομενική ἡρεμία του σκεπάζει τήν ἐσωτερική του πάλη. Ζυμωμένος μέ τήν καθημερινή σκληρή παραγματικότητα, ξέρει νά φερθεῖ ἀνάλογα μέ τήν περίσταση. Δέν ἀποκαλύπτει γυμνή, ἀμέσως τήν ἀλήθεια στό Στάθη. Βαρύς καί λιγομίλητος περισσότερο ἀπό κάθε φορά. Τό ἀδιάκοπο κάπνισμά του μαρτυρεῖ τή δραματική ἔντασή του. Κι δύως ή ψυχραιμία του είναι ἀξιοθαύμαστη. Κι δταν φανερώνει τήν ἀλήθεια μέ νοήματα καί κοφτές κουβέντες, ἀποκαλύπτεται δισχυρός χαρακτήρας του καί δχι ή σκληρότητά του. Ἡπιε πολλές φορές τήν πίκρα τῆς ζωῆς κι ἔζησε πολλές φουρτούνες. Δέ λύγισε σ' δλες τίς ἀντιξοότητες, γιατί γνωρίζει πολύ καλά, δτι γνώρισμα τοῦ ἀντρα πρέπει νά είναι ή ψύχραιμη ἀντιμετώπιση κάθε συμφορᾶς. Κι αὐτό τό καταστάλαγμα τῆς πείρας του μεταδίδει φιλόστοργα στό Στάθη: «"Ακουσε, Στάθη... μιά φαμίλια είμαστε μαθές». Τά γυναικεῖα πρόσωπα τοῦ κειμένου ἀντιπροσωπεύουν τίς πιό τραγικές ὑπάρξεις. Μῆνες καί χρόνια ζοῦν μέ τήν ἀγωνία καί τόν ἐφιάλτη γιά τήν τύχη τῶν δικῶν τους, πού θαλασσοδέρνουν. Καί κάθε φορά, πού ἔρχονται πικρά μαντάτα, γίνονται ρημαγμένες ζωές καί ἀξιοθρήνητες. Κουβαριάζονται μέ ξέπλεκα μαλλιά πάνω ἀπό ἀνύπαρκτο πτῶμα καί σχίζονται τά σωθικά τους θρηνοδώντας σάν τίς γυναικες τοῦ χοροῦ ἀρχαίας τραγωδίας.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Γλώσσα - "Υφος: Γλώσσα νεοελληνική λογοτεχνική μέ μερικές νησιώτικες λέξεις, πολλές ἀπ' τίς δποῖες μπήκαν στό ἔλληνικό λεξιλόγιο ἀπ' τά λατινικά, βενετικά, ιταλικά καί τούρκικα· γαλέτα = δ διπυρίτης δρτος, ἀπ' τό βενετικό galeta· χαμπέρια = ειδήσεις, ἀγγελίες, ἀπ' τό τουρκικό haber· μούτσος = τό ναυτόπουλο, ἀπ' τό ιταλικό mozzo· πιάτσα = πλατεία, ἀγορά, ἀπ' τό ιταλικό piazza· λουλάς = ή ἐστία τοῦ τσιμπουκιοῦ ἢ ναργιλέ, ἀπ' τό τουρκικό lula· μόλος = προκυμαία, ἀπ' τό ιταλικό molo· μαδέρι = ή σανίδα, ἀπό τό βενετικό madero (lat. materia = ὕλη)· κουβέρτα = κατάστρωμα τοῦ πλοίου, ἀπ' τό βενετικό coverta· καΐκι = μικρό πλοϊο μέ πανιά, ἀπ' τό τουρκικό cayic·

λουκέτο = είδος κλειδαριᾶς, ἀπ' τό ιταλικό lucchetto· κάμαρη = δωμάτιο, ἀπ' τό λατιν. camara· σάγουνο = είδος σχοινιοῦ, ἀπ' τό βενετικό sagola· μανίκι = ύποκοριστικό τοῦ λατινικοῦ manica· φαμελιά = ἡ οἰκογένεια, ἀπ' τό λατιν. familia· κασκέτο = είδος καπέλου, ἀπ' τό ιταλ. caschetto (κράνος)· μαντάτο = εἰδῆσῃ, ἀπ' τό λατιν. mandatum (mando = παραγγέλλω)· σαΐτα = τό βέλος, ἀπ' τό λατιν. sagitta· καρβέλι = τό ψωμί, ἵσως ἀπ' τό ιταλ. caravella· μπρατσέρα = είδος καϊκιοῦ, ἀπ' τό βενετ. brazzera.

Τό υφος είναι γλαφυρό μέ μιά ἐκφραστική ποικιλία κατάληη γιά τήν ἀπόδοση μέ ζωντάνια καί ρεαλισμό τῶν προσώπων καί τῶν σκηνῶν τοῦ κειμένου.

β'. Ἐκφραστικά μέσα καί ἡ σημασία τους: 'Ο συγγραφέας χρησιμοποιεῖ κάθε ἐκφραστικό μέσο, πού ὑπάρχει καί κατορθώνει ν' ἀποδώσει μέ ρεαλισμό καί χάρη συγχρόνως σκέψεις, ἐνέργειες καί καταστάσεις μέ θαυμαστή ἐπιτυχία. *Elkόνες*: 'Ο πόλεμος καί ἡ πείνα. «'Ηρτε...ξάντληση». Είκόνα πού συγκλονίζει τήν ἀνθρώπινη ψυχή. —'Ο καπετάνιος μέ δλη τήν ἔξωτερική ἀπάθεια, ἀλλά μέ μιά δραματική ἔσωτερική ἔνταση. «Πήρα τήν ἀπόφαση...τό χέρι». —"Ενα παιδί, πού κλαίει. «Περπάτηξα... σέ κλάμα». —'Η συμμετοχή τῶν γυναικῶν στό πένθος θυμίζει χορικό ἀρχαίας τραγωδίας: «'Ηρθαν...σκάφαντρο». Μεταφορικές ἐκφράσεις: 'Ο ἄνθρωπος δέ θέλει νά παραδεχτεῖ τή σκληρή πραγματικότητα. Μιά σιωπή ἔξωτερική καί μιά ἔσωτερική κραυγή, ἐκφράζει τό ἀδιανόητο γεγονός. «Φτάξαμε...δέν τόν ἀρώταγα». —'Ο ἄνθρωπος ἀντίμαχος μέ τόν ἐαυτό του. Πρέπει νά νικήσει τήν εύαισθησία του, τόν πόνο του. «'Εσύ μεῖνε...καί νίκησέ τον». 'Η ἐπίγνωση τῆς εύθυνης γιά τούς ἄλλους πρέπει νά δπλίζει μέ σθένος ψυχικό τόν ἄνθρωπο: «"Έγινες...ἀντιμάλαλο». —'Η ἀποστροφή πρός τή φύση μάνα στό δημοτικό δίστιχο: «"Ορη καί κάμποι...καρδιᾶς μου». Παρομοιώσεις: 'Ο πόνος συνθλίβει τήν ψυχή καί τόν ρίχνει σ' ἔνα ἀνελέητο στροβίλισμα δδύνης καί ἀπόγνωσης. «Τί νά σκεφτῶ...σάν μυλόπετρα». —Τό μήνυμα τῆς συμφορᾶς, πού διαδίδεται ἀστραπιαία. «Τό χαμπέρι...τήν αὐλή καί τό δρόμο». 'Ἐπαναλήψεις: Πρέπει ν' ἀντιληφθεῖ βαθιά τόν καινούργιο του ρόλο δ Στάθης: «'Αντρας...τοῦ πατέρα του». —Πρέπει νά νιώσει τήν ἀδυσώπητη μοίρα τῶν ναυτικῶν. «Τή μοίρα...σφουγγαρᾶ». —'Η προσφώνηση μέ σπαραγμό σ' ἔνα ἀγαπητό πρόσωπο πού χάνομε. «Πατέρα μου...καλέ». Τό κείμενο είναι γεμάτο ἀπό δεύνδετα καί πολυσύνδετα σχήματα. 'Ἐκφραση μιᾶς ἔντασης καί ψυχολογικῆς μετάπτωσης, πού ὑπάρχει διάχυτη στά πρόσωπα· π.χ. «Περπάτηξα λίγο ἵσαμε τό σάκο, τόν ἄγγιξα, τόν χάϊδεψα, τόν ἀγκάλιασα

σφιχτά καί ξέσπασα σέ κλάμα» , « Ἡρθαν οἱ κλάφτρες, κάτσανε καταγῆς γυροτρόγυρα μέ τά μαλλιά ξέπλεκα ριγμένα στό στήθος, καί μέ τίς φωνές τους καταριοῦνταν τό χάρο, τή θάλασσα, τό ψάρι καί τό σκάφαντρο».

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

“Ισως σπάνια νά συναντήσει κανένας ἀποσπασματικό ἔργο νά ἔχει τέτοια πληρότητα, δπως αὐτό. Ἀπό τήν ἀρχή ὃς τό τέλος, χωρίς διακοπή, δ ἀναγνώστης παρακολουθεῖ τήν πλοκή καί τήν ἔξελιξη μέ ἀδιάπτωτο ἐνδιαφέρον καί συγκίνηση, ἀν καί γνωρίζει ἀπό τίς πρῶτες σειρές τό ἀποτέλεσμα. Ἐδῶ ἀκριβῶς ἔγκειται ἡ λογοτεχνική ἱκανότητα τοῦ συγγραφέα. Φορτίζοντας τό κείμενο μέ ἐκφραστικά μέσα, πολλά καί ποικίλα, ἀποδίδει μέ ψυχογραφική διάθεση τά πρόσωπα, πού δλα ἐνεργοῦν καί πάσχουν κάτω ἀπό μιά ἀδήριτη ἀνάγκη. “Ἐτσι δ συγγραφέας ἀποδείχνεται δ τέλειος ἐκφραστής τής ἀδιάκοπης ἀγωνίας καί τοῦ μαρτυρίου τῶν ναυτικῶν οἰκογενειῶν.

Θέμου Ποταμιάνου

Οἱ ἀκόλουθοι τῆς τράτας (σ. 22-24)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

‘Ο Θ. Ποταμιάνος γεννήθηκε τό 1895 στήν Κεφαλλονιά καί πέθανε τό 1973 στήν Ἀθήνα. Υπηρέτησε στό Ναυτικό καί ἀποστρατεύτηκε τό 1935 μέ τό βαθμό τοῦ ἀντιπλοιάρχου. Ἐμφανίστηκε στά νεοελληνικά γράμματα τό 1923 μέ τίς συλλογές τῶν διηγημάτων του «Τόπο στούς τρελλούς» καί « Ἰστορίες τῆς ἀνοιχτῆς θάλασσας». Ἀργότερα δημοσίευσε τά ἔργα του « Ἀκρογιάλια», « Ἐδῶ βυθός», «Τά ψάρια καί ἡ μαγειρική τους» κ.ἄ. Συνεργάσθηκε σέ πολλά περιοδικά καί ἐφημερίδες καί ἔγραψε ἀκόμη καί σατιρικά σκιαγραφήματα καί θεατρικά ἔργα. Εὐρύτερα γνωστός δμως ἔγινε μέ τά διηγήματά του, πού είναι ἐμπνευσμένα ἀπό τή θάλασσα καί τή θαλασσινή ζωή. Τό περιεχόμενό τους είναι πάντοτε διδακτικό καί πολλές φορές τερπνό. Διαβάζεται εύχαριστα ἀπό τούς μικρούς καί τούς μεγάλους.

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ.

Περιγραφική έκθεση ἀπ' τό φυσικό κόσμο τῆς θάλασσας μέ προεκτάσεις καί παραλληλισμούς στήν ἀνθρώπινη κοινωνία.
· Από τό ἔργο τοῦ συγγραφέα «Ἐδῶ βυθός».

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ.

α. ·**Απόδοση νοήματος:** Στή θάλασσα ὑπάρχει ἔνας δλόκληρος κόσμος, ἄγνωστος γιά τούς περισσότερους ἀνθρώπους. Εἶναι δέ κόσμος τῶν ψαριῶν. Στή θαλάσσια αὐτή «κοινωνία» ἐπικρατεῖ δὲ νόμος τῆς ζούγκλας: δῆλος ὁ ἴσχυρότερος ἔχει τό δίκιο μέ τό μέρος του. Ἐχει κυριολεκτικά ἀπόλυτη ἐφαρμογή ἡ γνωστή φράση: τό μεγάλο ψάρι τρώει τό μικρό. Χαρά λοιπόν στόν δυνατό καί ἀλίμονο στόν ἀδύνατο. Κι δταν μέν δέ ἀγώνας ἐπιβίωσης γίνεται ἀνοιχτά, χωρίς «μπαμπεσιά», τότε πρέπει νά παρακεχτεῖ κανείς δτι δέ πιποτισμός ἐδῶ ἔχει σχέση, δταν δέ ἐπιστρατεύονται ὑπουλα μέσα, τότε δέ μποροῦμε νά μιλᾶμε παρά μόνο γιά ἀνανδρία.

Τά προηγούμενα τά διαπιστώνει κανείς, ἀν παρακολουθήσει τούς ψαράδες τή στιγμή πού τραβοῦν τά γεμάτα ἀπό μαρίδες καί ἀθερίνες δίχτυα τους στήν ψαρότρατα. Ἐξω ἀπό τά δίχτυα ἄλλα ψάρια περιπολοῦν, γιά νά καταβροχθίσουν δποιοδήποτε ψαράκι θά ξέφευγε ἀπ' τά δεσμά τῶν ψαράδων. Τά λαβράκια κυρίως είναι ἐκεῖνα πού κάνουν τή ζημιά στ' ἀπελευθερωμένα ψάρια. Προτιμοῦν τήν εὔκολη λεία, σάν τά τσακάλια πού ἀποτελειώνουν δ, τι ἀφήνει τό λιοντάρι ἀπ' τή φαγωμένη ἀντιλόπη. Πολλές φορές δμως τά λαβράκια σκάβουν μόνα τους τό λάκκο, γιατί πιάνονται ἀπ' τίς πετονιές τῶν ἐρασιτεχνῶν ψαράδων, πού χρησιμοποιοῦν γιά δόλωμα στίς πετονιές τους ζωντανές μαρίδες. Ακόμη, κι δταν ἀπομακρύνονται οι τράτες, τά λαβράκια συνεχίζουν τήν περιπολία γιά νά βροῦν κάποια μισοσκοτωμένη μαρίδα στό βυθό, γιατί τίς ἄλλες, πού ἀπομένουν στήν ἐπιφάνεια, τίς μαζεύουν οι γλάροι καί οι γαβριάδες τῆς ἀκρογιαλιᾶς. Τήν ἵδια τακτική καί τόν ἵδιο στόχο ἔχουν οι ζαργάνες. Αύτές δμως ἀποδείχνονται πιστήθιες ἀπ' τά λαβράκια, γιατί πέφτουν δμαδικά στίς φρεσκότατες μαρίδες, πού ἀποτελοῦν δόλωμα σέ ἀγκίστρια κι ἔτσι, ἀντί νά γεμίσουν τήν κοιλιά τους οι ζαργάνες μέ μαριδάκια, γεμίζουν οι ἵδιες τά πανέρια τῶν ἐρασιτεχνῶν ψαράδων.

β. ·**Ἐνότητες καί ἐπιγραφή τους:**

1η. «Ἐλαι γνωστό... ἐναντίον τῶν αἰχμαλώτων». — 'Ο ἀγώνας ἐπιβίωσης τῶν ψαριῶν.

2η. «"Οσοι συνηθίζουν ... τῆς ἀκρογιαλιᾶς». — 'Ο στόχος καί ἡ τακτική τῆς μαρίδας.

3η. «Τήν ίδια δουλειά ... πιάτο». — 'Ο στόχος καί ή τακτική τῆς ζαργάνας.

γ'. **Κεντρική Ιδέα:** 'Ο άγώνας τῶν ψαριῶν γιά τήν ἐπιβίωσή τους διεξάγεται μέθεμιτά καί ἀθέμιτα μέσα. "Ετσι στήν υδρόβια κοινωνία βρίσκει ἐφαρμογή δ ἄγραφος νόμος τῆς ζούγκλας, σύμφωνα μέ τὸν δποῖο τὸ δίκαιο εἶναι μέ τὸ δυνατό.

δ'. **Συναισθήματα — Σκέψεις:** Λύπη νιώθει δ ἀναγνώστης μέ αὐτά πού συμβαίνουν στά ψάρια. Τά ἀδύναμα καί μικροκαμένα ψάρια γίνονται τροφή τῶν δυνατῶν καί μεγάλων. Πόση σκληρότητα, πόση φρίκη, πόση ἀπέχθεια αἰσθανόμαστε μέ τήν ὡμή αὐτή πραγματικότητα! («Είσαι ισχυρός; "Έχεις δίκιο. Είσαι ἀδύνατος; "Έχεις ἀδικο. "Έχεις στόμα μεγάλο καί σαγόνια γερά; Τρῶς... »)

'Ανατριχίλα διαπερνᾶ τὸ σῶμα μας, ἀναλογιζόμενοι δτὶ καὶ στήν ἀνθρώπινη κοινωνία πολλές φορές δ ἰδιος νόμος, δ νόμος τῆς ζούγκλας, ισχυσε. "Οταν τὸ πάθος σκοτώνει τή λογική, δ ἀνθρωπος θυμίζει τό λαβράκι καί τή ζαργάνα, πού καταβροχθίζουν τίς ἀνήμπορες μαρίδες. "Οταν ή θύελλα τοῦ πολέμου σαρώνει τά πάντα, θά ἐπιζήσει δ ισχυρός, δ ἔξυπνος, ἐνῶ δ κατώτερος θά ἔξαφανιστεῖ. Τά λαβράκια ὅμως πέφτουν καί τά ίδια στήν πετονιά. "Ετσι ἀκριβοπληρώνουν τά ἑγκλήματά τους. «"Εστι δίκης δφθαλμός δς τά πάνθ" δρᾶ». Στό τέλος ποιός εἶναι δ θύτης καί ποιό τό θύμα δέν ξεχωρίζεις. Γι" αὐτό στόν ἀνθρωπο, πού ἔχει τή λογική, εἶναι ἀδιανόητο νά ἐφαρμόζει τό νόμο τῆς ζούγκλας.

ε'. **Χαρακτηρισμοί:** Παρουσιάζονται στό μάθημα αὐτό δυό κατηγορίες ψαριῶν. Τά δυνατά, διάσημοι «κηνυγοί» τῆς θάλασσας, μέ τέλεια δπλα, δπως εἶναι τό λαβράκι, τό μανάλι, δ λούτσος καί ή ζαργάνα. Κι ὅμως δέ χρησιμοποιοῦν τή δύναμή τους έντιμα γιά νά ἐπιβιώσουν. "Υπουλα καί ἄνανδρα ρίχνονται ἐναντίον αἰχμαλώτων. Παρακολουθοῦν ἄπληστα τά δίχτυα τῶν ψαράδων· κι δταν ξεφύγουν ἄλλα ἀπό μέσα, αὐτά ἀδίστακτα καταβροχθίζουν τά ἀδύναμα καί ἀνυπεράσπιστα ψάρια. Δέν μᾶς ἐνδιαφέρει δ σκοπός. Γιατί ἔδω ισχύει δ λόγος: «δ θάνατός σου ή ζωή μου». Τά μέσα καταδικάζομε. Γιατί ή χρησιμοποίηση ἀνήθικων καί ἀνέντιμων μέσων δέν φθείρει μόνο τούς ἀντιπάλους, ἀλλά στό τέλος καί τόν έαυτό τους.

Στό ἄλλο στρατόπεδο έχουμε τά ἀνίσχυρα, ἀδύναμα πλασματάκια τῆς θάλασσας, μαρίδες καί ἀθερίνες, πού προκαλοῦν οἴκτο· καί συμπάθεια. Μικρά καί ἀθῶα ψάρια, τά δποῖα, κι ἀνάκόμη ξεγλιστρήσουν ἀπ' τά δίχτυα, τά περιμένουν οἱ σιαγόνες τῶν καιροφυλακτούντων ὑπουλων «κυνηγῶν».

4. ΜΟΡΦΗ.

α. Γλώσσα καί ὕφος: 'Η γλώσσα είναι ή στρωτή καί ἀπλή νεοελληνική. Τό ὕφος δμαλό καί λιτό.

β.'Εκφραστικά μέσα καί ἡ σημασία τους: Μιά πικρή εἰρωνεία, ἔμμεσα στρεφόμενη στήν ἀνθρώπινη κοινωνία, διαφαίνεται πίσω ἀπ' τή χρησιμοποίηση τοῦ β' προσώπου. «Είσαι ίσχυρός... θά φᾶς κι ἐσύ ἀρκετούς, πιό ἀδύνατους ἀπό σένα». 'Η μεταφορά ἀνθρώπινων καταστάσεων κι ἐνεργειῶν δίνουν ἰδιαίτερη χάρη στό θέμα («Γιατί τό παιγνίδι ἐκεῖ πέρα παιζεται μέ ἀνοιχτά χαρτιά» — «Κύριε, σέ προσβάλλω κατά μέτωπο. Δέν πλησιάζω μέ μπαμπεσιά. "Αν μπορεῖς, φυλάξου»), («Κόβουν βόλτες γύρω ἀπό τό σάκο»). 'Η ἐκφραστικότατη παρομοίωση «Μοιάζουν σάν τά τσακάλια πού ἀκολουθοῦν τό λιοντάρι... » μᾶς θυμίζει κυριολεκτικά τό νόμο τῆς ζούγκλας.

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ.

'Ο συγγραφέας δέν είναι μόνο ἄριστος γνώστης τῶν μυστικῶν τοῦ βυθοῦ, ἀλλά καί ἔξοχος λογοτέχνης. Διαπραγματευόμενος θέματα φυσικῆς ιστορίας, κατόρθωσε μέ τό ὕφος του καὶ τήν παραστατική του ἔκφραση νά δώσει ἔνα εὐχάριστο καὶ διδακτικό κείμενο. 'Ο ἀναγνώστης παρασύρεται ἀπ' τό προσωπικό ὕφος τοῦ συγγραφέα, νομίζοντας στό τέλος δτι δσα διηγεῖται ἡ περιγράφει ἀφοροῦν δχι τά ψάρια ἀλλά τούς ἀνθρώπους. 'Ετσι δ σκοπός πετυχαίνεται δίχως νά περιπέσει σέ ηθικολογία.

Κωστῆ Παλαμᾶ

Μιά πίκρα (σ. 25)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Γεννήθηκε τό 1859 στήν Πάτρα ἀπό γονεῖς Μεσολογγίτες. Ήμεινε δρφανός σέ μικρή ἡλικία ἀπό πατέρα καί ἀναγκάσθηκε νά περάσει τά μαθητικά του χρόνια στό Μεσολόγγι κοντά στήν οἰκογένεια θείου του. Σπούδασε γιά ἔνα διάστημα νομικά στό Παν/μιο Ἀθηνῶν. Διέκοψε δμως τίς σπουδές του γιά νά ἀφοσιωθεῖ στή λογοτεχνία. Πρίν γίνει γνωστός στά 1886 μέ τή συλλογή «Τραγούδια τῆς Πατρίδος μου», είχε ἐμφανισθεῖ στό Βουτσιναῖο ποιητικό διαγωνισμό μέ τά «Ἐρώτων ἔπη», πού δέν ἔκαναν ἐντύπωση. Στά 1889 καί 1892 ἀντίστοιχα βραβεύονται τά ποιητικά του ἔργα «"Υμνος εἰς τήν Ἀθηνᾶν» καί «Τά μάτια τῆς ψυχῆς μου». "Εκτοτε καθιερώνεται ἐπίσημα σάν ἀρχηγός τῆς Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Νέας 'Αθηναϊκής Σχολῆς, πού ἀναλάμβανε νά ἐπαναφέρει τήν ποίηση ἀπό τίς στεῖρες περιοχές τοῦ παρηκμασμένου ρομαντισμοῦ στήν γνήσια Ἑλληνική ἔμπνευση. Μέ τήν εύκαιρια τῶν πρώτων 'Ολυμπιακῶν 'Αγώνων συνθέτει τόν 'Ολυμπιακό «"Υμνο», ἐνῷ τόν ἐπόμενο χρόνο δημοσιεύει τή συλλογή «"Ιαμβοὶ καὶ 'Ανάπαιστοι» καὶ διορίζεται γραμματεύς (ἀργότερα θά γίνει Γενικός Γραμματεύς) στό Πανεπιστήμιο 'Αθηνῶν. 'Ο θάνατος τοῦ γιοῦ του 'Αλκη, ἔνα ἀπό τά τρία παιδιά πού ἀπέκτησε ἀπό τόν γάμο του μέ τή Μαρία Βάλβη, θά πληγώσει βαθειά τόν ποιητή, πού θά ἐκφράσει τόν πόνο του στά ποιήματα τῆς συλλογῆς «'Ο τάφος», πού ἀποτελεῖ συμφυρμό λαϊκῶν δοξασιῶν, μοιρολογιῶν καὶ προσωπικῶν ἐμπειριῶν τοῦ ποιητῆ. 'Ακολουθοῦν «Οἱ χαιρετισμοί τῆς 'Ηλιογέννητης» (1900) καὶ «'Η ἀσάλευτη ζωὴ» (1904), πού περιέχει δρισμένα ἀπό τά πιό σημαντικά καὶ χαρακτηριστικά του ποιήματα, δπως «'Η φοινικιά» καὶ «'Ο 'Ασκραῖος». Οἱ μεγαλύτερες δμως συνθέσεις τῆς ποιητικῆς του δημιουργίας εἰναι «'Ο Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου» καὶ «'Η φλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ», πού δημοσιεύονται ἀντίστοιχα στά 1907 καὶ 1910 καὶ σημειώνουν μιά κατακόρυφη ἀνοδική πορεία στήν νεοελληνική ποίηση, πού συμβαδίζει μέ τήν ἀνανεωτική πνοή τοῦ έθνους μετά τήν ἡττα τοῦ 1897. Τήν περίοδο τῆς μεγάλης του ἀκμῆς συμπληρώνουν οἱ λυρικές συλλογές «Οἱ καημοί τῆς λιμνοθάλασσας» καὶ «'Η πολιτεία καὶ ή μοναξιά» στά 1912 καὶ «Οἱ βωμοί» στά 1915. Κατά τά ἐπόμενα χρόνια εἰναι φανερή κάποια κάμψη στήν ποιητική του παραγωγή. Μέ τίς συλλογές του δμως «Τά δεκατετράστιχα» (1919), «Δειλοί καὶ σκληροί στίχοι» (1928), «'Ο κύκλος τῶν τετραστίχων» (1929), «Περάσματα καὶ χαιρετισμοί» (1931) καὶ «Οἱ νύχτες τοῦ Φήμιου» κατορθώνει νά βρίσκεται πάντοτε στό ἐπίκεντρο τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ τόπου μας. 'Εκτός δμως ἀπό τήν ποίηση δ Παλαμᾶς δοκίμασε τίς δυνάμεις του καὶ στόν πεζό λόγο μέ τό ἐκτενές πεζογράφημα «'Ο θάνατος τοῦ παλληκαριοῦ», μέ τό μοναδικό θεατρικό του ἔργο «Τρισεύγενη» (1903) καὶ κυρίως μέ τίς σημαντικές σέ δγκο καὶ σέ περιεχόμενο κριτικές του μελέτες. Μέ τόν τίτλο, τέλος, «Ξανατονισμένη μουσική» μᾶς ἔδωσε πολλές μεταφράσεις στήν Ἑλληνική ἀριστουργημάτων τῆς παγκοσμίου λογοτεχνίας. 'Αναγνώριση τῆς προσφορᾶς τοῦ Παλαμᾶ ἀποτελεῖ ή ἀπονομή σ' αὐτόν τοῦ 'Αριστείου Γραμμάτων καὶ ή ἐκλογή του στά 1926 — ἀπό τήν ἀρχή δηλ. τῆς λειτουργίας της — ώς μέλους τῆς 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν. Πέθανε τό Φεβρουάριο τοῦ 1943 καὶ ή κηδεία του, κατά τήν δποία τόν ἀποχαιρέτισαν δ Σικελιανός μέ τό περίφημο ποίημα «'Ηχηστε οι σάλπιγγες» καὶ δ Σωτ. Σκίπης, πῆρε χαρακτήρα καθολικῆς διαμαρτυρίας κατά τόν ζενδουμάτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς.

Βιβλιογραφία: ΑΙμ. Χουρμούζιου, δ Παλαμᾶς καὶ ἡ ἐποχὴ του, τ.1, 1940, τ.2-3, 1959-1960. Κων. Τσάτσου, Παλαμᾶς, Γ' ἔκδοση, Βιβλιοπωλείον τῆς 'Εστίας, ['Αθήνα ἀ.χ.]. 'Ανδρέα Καραντώνη, Γύρω στὸν Παλαμᾶ Α' (τρίτη ἔκδοση), Β' 'Αθήνα, ἐκδόσεις Γκοβόστη, (ἀ.ξ.). Εὐαγ. Π. Παπανούτσου, Παλαμᾶς, Καβάφης, Σικελιανός, ('Αθήνα 1955), 'Ικαρος. Γ.Ν.Καλαματιανός, δ Κωστῆς Παλαμᾶς καὶ δ ἀρχαῖος Ἑλληνισμός, 'Αθήνα 1959. Δημ. Βεζανῆ, δ Παλαμᾶς φιλόσοφος, 'Αθήνα 1930. 'Ελ. Πολίτου-Μαρμαρινοῦ, δ Κωστῆς Παλαμᾶς καὶ δ Γαλλικός Παρνασσισμός, 'Αθήνα 1976. 'Αγγ. Σικελιανοῦ, Κ. Παλαμᾶς, 'Αθήνα 1943.

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ: Λυρικό ποίημα.

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. 'Απόδοση νοήματος: Στό σύνολο τοῦ ποιήματος ἔχομε μιά ἔξαρση καὶ προβολή τοῦ συναισθήματος τῆς νοσταλγίας καὶ μιά πληθώρα ἀναμνήσεων τῆς παιδικῆς ζωῆς. Τά πρῶτα χρόνια, πού δέν ἔναρχονται στή ζωή κανενός ἀνθρώπου καὶ πού ἔχουν σάν χαρακτηριστικό τους τήν ξενοιασιά, κάνουν κάθε ἀνάμνηση δικῆ τους νά γεμίζει τόν καθένα μέ μελαγχολία καὶ, καμιά φορά, μέ πίκρα. 'Η ρηχή καὶ ἥμερη θάλασσα ταυτίζεται ἀπόλυτα μέ τήν ξενοιαστη παιδική ἡλικία. 'Η καρδιά είναι αὐτή πού ἔχει διαφορετικό παλμό στήν ἀνάμνηση τῶν παιδικῶν χρόνων καὶ δίνει στή φαντασία τό κίνητρο νά ξαναπλάσει, δσο μπορεῖ, ἔκεινη τή ζωή. Καὶ μόνο δ ὑπνος καὶ μόνο τό δνειρο δδηγοῦν μέ κάποιο τρόπο στή ζωή αὐτή, ἀλλά σάν δνειρο καὶ σύντομο είναι καὶ ἀπατηλό. Καὶ ἡ πίκρα πού δέν είναι ἄλλη ἀπό τήν ἀδυναμία νά ξαναζήσει κάθε ἀνθρωπος τά παιδικά του χρόνια, ἀφοῦ, βεβαίως, ἡ ζωή δέν γυρίζει ποτέ πίσω. Μοιδζει μέ φουρτούνα ἡ πίκρα αὐτή, πράγμα πού δείχνει πόσο πολύ τό φυσικό στοιχεῖο τῆς θάλασσας είναι δεμένο μέ τήν ίδιοσυγκρασία τοῦ ποιητῆ καὶ τό προβάλλει μέ δλες του τίς μορφές, τήν ἥρεμη, τήν ἀπέραντη καὶ τή φουρτουνιασμένη. Καὶ στό τέλος ἡ πίκρα αὐτή, πού σφραγίζει κάθε ζωή, θά μείνει χωρίς καμιά προσπάθεια θεραπείας τῆς.

'Ενότητες καὶ ἐπιγραφή τους: Τό ποίημα ἔχει δυό (2) ἐνότητες. 1η. Οι πρῶτες τέσσερις στροφές. 'Η ἀναπόληση τοῦ ποιητῆ καὶ ἡ θύμηση τῆς παιδικῆς ζωῆς κοντά στή θάλασσα. 2η. Οι τέσσερις τελευταῖες στροφές: Τό δνειρο καὶ ἡ ἔνταση τῆς πίκρας πού θά παραμείνει γιά πάντα.

γ'. Κεντρική ίδεα: Τά παιδικά χρόνια και ή ξενοιασιά τους δέν ξανάρχονται ποτέ στή ζωή μας παρά μόνο σάν άναμνηση πού φέρνει πάντοτε μιά μεγάλη πίκρα.

δ'. Συναισθήματα - Σκέψεις: Τό δράμα τοῦ ἀνθρώπου πού συνεχῶς γηράζει, δ χρόνος, πού είναι ἐδῶ ἔχθρος του, ή ἀτέλειωτη μοναξιά τοῦ ποιητῆ, ή γλαφυρότητα καιί ή δμορφιά τῆς παιδικῆς ζωῆς. "Ολα αὐτά παρουσιάζουν τό συναίσθημα τῆς πίκρας, τῆς μελαγχολίας καιί τῆς ἀπογοήτευσης.

ε'. Πραγματολογικά στοιχεῖα καιί χαρακτηρισμοί: Οι χαρακτηρισμοί τοῦ φυσικοῦ στοιχείου τῆς θάλασσας: Θάλασσα ρηχή, ήμερη, πλατειά, μεγάλη. Πανώριο ξαγνάντεμα - καλό μου ἀκρογιάλι. 'Ο χαρακτηρισμός τῆς πίκρας «ἀμίλητη» καιί «ἀξήγητη», «μεγάλη» καιί «ἀσβηστη». 'Ενδεικτικά δλα αὐτά καιί ἀρκετά παραστατικά γιά νά μπορέσει νά πετύχει δ ποιητῆς αὐτό πού θέλει νά μας δείξει σάν Κεντρική 'Ιδεα.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Μετρική ἀνάλυση: Τό ποίημα ἀποτελεῖται ἀπό δκτώ τετράστιχες στροφές. Τό μέτρο είναι μεσοτονικό (ύ-υ). 'Ο στίχος είναι δεκατρισύλλαβος καταληκτικός καιί δ δεύτερος στίχος κάθε στροφῆς είναι ἔξασύλλαβος ἀκατάληκτος. 'Η δμοιοκαταληξία ὑπάρχει μόνο μεταξύ δευτέρου καιί τετάρτου στίχου κάθε στροφῆς, ἐνῶ μεταξύ πρώτου καιί τρίτου είναι ἐλεύθερη.

β'. Γλώσσα - "Υφος: Γλώσσα είναι ή ἀπλή καθομιλουμένη νεοελληνική. Τό υφος είναι γλαφυρό καιί με μιά προσπάθεια νά παρουσιασθεῖ ή παιδική ἀφέλεια. Γίνεται μιά θαυμάσια ἐναλλαγή τῆς παιδικότητας καιί τῆς σοβαρότητας.

γ'. Έκφραστικά μέσα καιί ή σημασία τους: Τό δνειρο βοηθάει πάρα πολύ τόν ποιητή στό σκοπό πού έχει νά μας παρουσιάσει δηλαδή ἐναργέστατα τήν παιδική ζωή. Παρηχήσεις: Τά πρῶτα μου...τ' ἀξέχαστα τά 'ζησα κοντά στ' ἀκρογιάλι (ἀλλεπάλληλα τ')...Έκει τή ρηχή καιί τήν ήμερη (ἐπανάληψη η καιί ρ). Θάλασσα...θάλασσα...πλατιά...μεγάλη (ἐπανάληψη τοῦ λ). Μιά μένα εἰν' ή μοίρα μου, μιά μένα...μου(ἐπανάληψη τοῦ μ). Και νά...ύπνο...τήν...τ' δνειρο (ἐπανάληψη τοῦ ν). Έπαναλήψεις: Οι δυό τελευταῖοι στίχοι τῆς α' στροφῆς ἐπαναλαμβάνονται δλόκληροι: Στή γ' καιί ε' στροφή, γνώρισμα τῆς δμητρικῆς καιί τῆς δημοτικῆς ποιήσεως· δείχνει πώς μένει ἀναξίτηλη στή μνήμη του ή θύμηση τῆς θάλασσας. Μιά πίκρα εἰν' ἀμίλητη, μιά πίκρα εἰν' ἀξήγητη, μιά πίκρα μεγάλη, ή πίκρα...(ἐπαναφέρει τήν ίδια λέξη, γιατί αὐτή τόν έχει κυριεύσει). Μεταφορές: Πρωτάνθιστη ζωούλα

(=δ ἐρχομός στόν κόσμο). Γλυκόστρωτη λίμνη (=τελείως ήρεμη ἡ ἐπιφάνειά της). "Ημερη θάλασσα (=ἀτάραχη). Δέν μου γλύκαινες τήν πίκρα (=κάθε εὐχάριστο εἶναι γλυκό, πικρό κάθε δυσάρεστο). Φουρτούνα - ἀνεμοζάλη (=ἡ ψυχική διαταραχή, ἡ ἔντονη συγκίνηση, ἡ ἀναστάτωση). Δέν μου τήν κοίμιζες (=δέν μου τήν καταπράῦνες). "Ασβηστη πίκρα (=θλίψη ἀνεξάλειπτη). 'Ομοιοτέλευτα: Καί βλέπω τά δύνειρατα κι ἀκούω τά μιλήματα. 'Αμιλητη - ἀξήγητη (=συντελεῖ στήν μουσικότητα τοῦ στίχου). Παρονομασίες: Στενάζεις τό ίδιο ἀναστέναγμα. Μιά πίκρα μέ πίκραινε, μιά πίκρα... (=ύπογραμμίζονται τά συναισθήματα). 'Επίσης: Φουρτούνα φουρτούνιαζε. Συνεκδοχές: Στενάζεις, καρδιά μου (=ἐγώ στενάζω). Πίκρα ἀμιλητη...ἀξήγητη (=ἐγώ δέν μιλῶ γι' αὐτήν, δέν τήν ἐρμηνεύω). Σχῆμα ἐκ παραλλήλου: Μιά μένα εἰν' ἡ μοίρα μου δέν γνώρισα κι ἄλλη. Πλεονασμός: Δέν...τήν κοίμιζες... δέν τήν ἀνάπαυες. Παρομοιώσεις: Σά λίμνη γλυκόστρωτη θάλασσα καὶ ἀνοιχτή καὶ μεγάλη σάν ωκεανός (=γνωρίσματα τῆς θάλασσας γενικά, εἰδικά ὅμως γιά τή λίμνη καὶ τόν ωκεανό). 'Υπερβολή: Μιά θάλασσα μέσα μου (=ἡ εἰκόνα της κλεισμένη στή μνήμη μου· δυνατό νά θεωρηθεῖ καὶ ως μετωνυμία). 'Η παράθεση πολλῶν ἐπιθέτων γιά τόν χαρακτηρισμό τῶν προσφερομένων στοιχείων.

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

'Ο ποιητής μέ άριστοτεχνικό τρόπο μᾶς παρουσιάζει μιά εἰκόνα τῆς παιδικῆς ζωῆς καὶ μέ πετυχημένη προσπάθεια ἐκφράζει τή μεγάλη του πίκρα, πού εἶναι καὶ ὁ ἀρχικός σκοπός τοῦ ποιήματος.

Nikηφόρου Βρεττάκου

Tá δεκατέσσερα παιδιά (σ. 29-31)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Σύγχρονος ποιητής, πεζογράφος καὶ κριτικός. Γεννήθηκε τό 1911 στίς Κροκέες (Πλουμίτσα) τῆς Σπάρτης. Μετά τήν ἀποφίτησή του ἀπό τό Γυμνάσιο τοῦ Γυθείου ἤλθε στήν Αθήνα νά σπουδάσει νομικά, ἀλλά ἐγκατέλειψε τίς πανεπιστημιακές σπουδές, γιατί τόν τράβηξε περισσότερο ἡ Λογοτεχνία. 'Ασχολήθηκε μέ διάφορα ἐπαγγέλματα καὶ τελικά ἀφοσιώθηκε στή δημοσιογραφία. 'Ο ποιητικός λόγος τοῦ Βρεττάκου ἔχει ἔνα βαθύτατο ἀνθρωπιστικό αἴσθημα καὶ εἶναι ἐπηρεασμένος ἀπό τά σύγχρονα κοινωνικά προβλήματα. Παράλληλα ὅμως ὕμνησε τόν ἔρωτα, τή

φύση, τίς δμορφιές τοῦ ἑλληνικοῦ χωριοῦ καὶ περιέγραψε τίς προσωπικές του οἰκογενειακές ἀναμνήσεις. Στήν ἀρχῇ ἡ ποίησή του ἀκολουθεῖ τήν παραδοσιακή τέχνη, μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου ὅμως γίνεται μοντέρνα γιά νά καταλήξει στήν ὑπερμοντέρνα ποιητική τεχνοτροπία. Μετά τόν δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, ἡ ποίηση τοῦ Βρεττάκου προβάλλει τήν ἀνάγκη τῆς συναδελφώσεως τῶν λαῶν, ἀγωνίζεται γιά τήν ἐπικράτηση τῆς ἀρετῆς, τῆς δικαιοσύνης, τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἐλευθερίας καὶ ἐκφράζει τήν πίστη της στόν ἄνθρωπο.

Κυριότερα ἀπό τά ἔργα τοῦ Βρεττάκου είναι: «'Ο πόλεμος», «Οἱ γκριμάτσες τοῦ ἀνθρώπου»(1935), «Τό γυμνό παιδί»(1939), «Λόγος ἐνός ληστή στή διάσκεψη τοῦ Πότσδαμ»(1945), «'Η παραμυθένια Πολιτεία» (1947), «'Ο χρόνος καὶ τό ποτάμι», «Τό βάθος τοῦ κόσμου»(1961), «Τό ἀγρίμι καὶ ἡ καταιγίδα»(1965), «Μπροστά στό ἴδιο ποτάμι»(1972), «'Ωδή στόν ἥλιο» καὶ «Διαμαρτυρία»(1975), «'Απογευματινό ἥλιοτρόπιο»(1976). Τό μέχρι τό ἔτος 1970 ποιητικό του ἔργο συγκεντρώθηκε σέ τρεῖς τόμους μέ τόν τίτλο «'Οδοιπορία Α', Β' καὶ Γ'» (1929-1957), (1958-1967) καὶ (1967-1970).

Βιβλιογραφία: Νικ. Βρεττάκος, Μελέτες γιά τό ἔργο του. Γράφουν: V.Rotolo, I. Rosenthal Καμαρινέα, M. Setsev, M. Begert, Th. Doulis, Π. Ἀνταῖος, 'Α. Ἀργυρίου, Β. Βαρίκας, Τ. Βουρνᾶς, Στ. Γεράνης, Π. Ἰωάννου, P. Κακλαμανάκη, K. Κουλουφᾶκος, Ρένος, N. Σαμαρᾶς, K. Τσιρόπουλος, Ἀθήνα 1976.

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ: Λυρικό ποίημα.

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. Ἀπόδοση νοήματος: Τό ποίημα βασίζεται πάνω σέ δυό ἀντιθετικές εἰκόνες· ἡ πρώτη ἀπό τήν ἀρχῇ τοῦ ποιήματος μέχρι «...μέ δεκατέσσερα χριστόψωμα στήν ἀγκαλιά σου», καὶ ἡ δεύτερη τό ὑπόλοιπο τμῆμα τοῦ ποιήματος. Στή πρώτη ἔχομε τή δήλωση ἀπ' τόν ποιητή τοῦ τί θέλει νά προσφέρει καὶ πῶς φαντάζεται καμιά φορά τή προσφορά αὐτή. Αὐτός πού θέλει ἐδῶ νά προσφέρει είναι μιά καθηγήτρια πού ὑπηρετεῖ σ' ἔνα φτωχό, δρεινό χωριό τῆς Ἡπείρου, τό Καλέντζι. Ἡ παράξενη ἄρπα είναι ἡ ἐσωτερική της διάθεση νά δώσει στά παιδιά, δπως «ἐν ἀρχῇ ἦν ἡ ἀγάπη», καὶ «'Ἐλεος! ἔλεος! ἔλεος!...», μᾶς παρουσιάζει δ ποιητής τόν ἐσωτερικό κόσμο τῆς καθηγήτριας, πού προσπαθεῖ μέ τήν ἀγάπη της καὶ μέ πολλή ζεστασιά νά δώσει

στούς μαθητές της διατάξεως τους λείπει· δχι μόνο γνώσεις, άλλα προπαντός ήθική συμπαράσταση και γενικά κατανόηση γιά τά δύσκολα προβλήματα πού άντιμετωπίζουν. Στή δεύτερη είκονα διάφορος τοῦ ποιήματος γίνεται σκληρός. Προβάλλει ή πραγματικότητα, δηλαδή δχι πιά τό τι θέλει άλλα τί μπορεῖ διάνθρωπος νά προσφέρει. Και ύπάρχει άσφαλως μεγάλη διαφορά μεταξύ αυτῶν τῶν δύο. Ἡ βροχή, τό σκυμμένο πρόσωπο και τό χιονόνερο συμβολίζουν τίς δυσκολίες τῆς ζωῆς στό χωριό. Τό μοίρασμα τοῦ χαμόγελου γίνεται μιά προσπάθεια νά καλυφθοῦν μέ τήν άγάπη οι άνάγκες τῶν μαθητῶν. Τό μάθημα πού άρχιζει δέν ένδιαφέρει τόν ποιητή ως πρός τό τι διδάσκεται άλλα ώς πρός τίς σκέψεις και τά συναισθήματα τῶν φτωχῶν μαθητῶν. Τό κρύο, άκόμη και ή πείνα δημιουργοῦν μιά άφρόητη κατάσταση, πού άντιλαμβάνεται βέβαια ή καθηγήτρια, άλλα είναι πολύ λίγες οι δυνάμεις της γιά νά τήν άντιμετωπίσει άποτελεσματικά. Λυγίζει τελικά κάτω άπό τήν άφρόητη πίεση αυτῶν τῶν συνθηκῶν και ήττημένη άπό τήν άδυναμία της δέν μπορεῖ νά κάνει τίποτε άλλο παρά νά κλάψει και γιά τή δική της θέση, άλλα πάνω άπ' δλα γιά τήν τραγική πραγματικότητα τῶν μαθητῶν της.

β'. Ένδιαφέρει τόν ποιητή τους: Τό ποίημα έχει 2 ένδιαφέρεις: Ιη. 'Από τήν άρχη έως «μέ δεκατέσσερα χριστόψωμα στήν άγκαλιά σου». Ἡ φανταστική είκονα πού πλάθει ή καθηγήτρια γιά τό τι θάθελε νά προσφέρει. 2η. Τό ύπόλοιπο τμῆμα: 'Η σκληρή πραγματικότητα στό χωριό και στό σχολεῖο.

γ'. Κεντρική ίδεα: 'Η άνθρωπινη άδυναμία μπροστά στήν άμείλικτη άναγκαιότητα τῶν πραγμάτων έχει μιά διέξοδο, τό κλάμα.

δ'. Συναισθήματα - Σκέψεις: 'Ο άγώνας τῶν δημοσίων - ύπαλληλων κάτω άπό τίς πιό άντιξοες συνθῆκες. Ἡ τραγική θέση τῶν καθηγητῶν, πού μέ μόνο έφόδιο μιά άπέραντη άγάπη και μιά μεγάλη συμπάθεια γιά τά παιδιά, άγωνίζονται άλλα συχνά δέν μποροῦν νά λύσουν δλα τους τά προβλήματα.

ε'. Πραγματολογικά στοιχεῖα και χαρακτηρισμοί: «Ἐν δρχῇ ἦν άγάπη»: έπιδραση άπό τήν άρχη τοῦ Κατά Ιωάννη Εὐαγγελίου («ἐν δρχῇ ἦν δούλος Λόγος»). Τό καλέντζι = χωριό τῆς έπαρχίας Δωδώνης τοῦ νομοῦ Ιωαννίνων. Τό μαθητολόγιο = Κατάλογος τῶν δονομάτων τῶν έγγραφομένων μαθητῶν.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Μετρική άνάλυση: Τό ποίημα είναι χωρισμένο σέ 6 στροφές χωρίς σταθερό άριθμό στίχων σέ κάθε μιά. Δέν ύπάρχει όμοιοκαταληξία, ούτε ένα συγκεκριμένο μέτρο. Ο στίχος είναι έλευθερος άλλα έχει και άρμονία και ρυθμό.

β. "Υφος: Τό υφος είναι άπλο μέ έπιτυχημένη ένσωμάτωση ξένων στοιχείων, δπως «"Ο, τι θέλει κανείς μπορεῖ νά φτιάξει μέ τήν άγάπη..."» άπό τό «'Ασμα 'Ασμάτων».

γ'. *'Εκφραστικά μέσα καί ή σημασία τους: Μεταφορές:* γυμνό δωμάτιο (= αδειο), σ' έπαιρνε δύπνος (= κοιμόσουν), τά ζύγιαζες μέ τό βλέμμα σου (= τά έκτιμούσες), νά κόψεις τήν εύτυχία στά μέτρα τους (= νά καθορίσεις άνάλογα), μοιράζονταν...τό πρόσωπό σου (= χαμογελούσες έξ ίσου στά 14 πρόσωπα τών μαθητῶν), άνοιγες τή λύπη σου καί τά σκέπαζες (= έδειχνες τήν μεγάλη λύπη σου γι' αυτά), σκέπη άπό ζεστασιά (= ή γεμάτη άγάπη προστασία), ψώμωσε (= ωρίμασε, «έγινε» δπως τό ψωμί), οί σπουργίτες σου (= οί φτωχοί μαθητές σους), τό μολύβι πεθαίνει (= τελειώνει ή μένει άχρηστο άπό τό κρύο), τυλιγμένο σέ συννεφιά (= μέσα στήν ύγρασία). *Παρομοιώσεις:* σάν κλωνί λεμονιᾶς σέ νεκρό (= ανθος πού συνοδεύει νεκρούς νεαρῆς ήλικίας), τά μάτια τους θύμιζαν σταγόνες σέ τζάμια (=έκφραση θλίψης, παράπονου, στερήσεως), τό άδιάβροχο σέ δίπλωνε σά λύπη (= ή λύπη σέ μικραίνει, σέ κλείνει στόν έαυτό σου), Σά νάταν κάποιος άπό πάνω σου καί νά σ' έκρινε γιά τάδεια σου χέρια (= δ έλεγχος τής συνειδήσεως), Σέ μπάτσιζε τό χιονόνερο σά νάφταίγες (= ή συναίσθηση τής ένοχης έπιφέρει ή περιμένει τήν τιμωρία), τά σκέπαζες δπως δ ούρανός σκεπάζει τή γῆ (= άπέραντη ή θλίψη καί ή συμπάθεια), δπως δ σπουργίτης πάνω στό φράχτη (= άνάλαφρη καί ή λύπη, γιατί είναι παιδιά), Ή καρδιά σου είναι μιά στάμνα σπασμένη (= τά συναίσθηματά σου έχουν διαλυθεῖ, δέν μπορεῖς τίποτε άλλο παρά νά θλίβεσαι), τά λόγια βγαίνουν άπό τό στόμα άργα σά μιά βρύση πού στέρεψε (= τελειώνει καί ή διάθεση νά διδάξεις). *Προσωποποιήσεις:* Σέ μπάτσιζε τό χιονόνερο (= πονοῦσε άπό τό κρύο καί τήν δρμή), τό ψωμάκι πού κλαίει (= είναι λίγο, σπάνιο. Στήν πραγματικότητα οί μαθητές κλαίνε γιά ένα κομμάτι ψωμί). *Άλληγορίες:* μιά παράξενη άρπα... (= οί άπηχήσεις τών παλιών διδαγμάτων άγαπης), έσύ κι δ Χριστός...δίνετε τά χέρια (= στενή ή συνεργασία καθηγήτριας - Χριστοῦ). *'Ασύνδετα:* Σηκώνεις τό πρόσωπο... παρά νά κλάψεις (= σπασμαδικές κινήσεις). *'Έπανάληψη:* Τά δάκτυλά σου είναι πέντε (= τά κοιτάζεις έπανειλημένα).

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Μιά άριστη είκόνα έπιχείρησε καί μπόρεσε νά μᾶς δώσει έδω δ ποιητής· μιά είκόνα πού δυστυχῶς παρουσίαζε καί παρουσιάζει υπχνά ή έκπαιδευση στά άπομακρυσμένα χωριά μας.

Κατίνας Παπᾶ

‘Η ἐκδρομή τοῦ Δημητροῦ (σ. 32-37)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

‘Η Κατίνα Παπά γεννήθηκε τό 1900 στό χωριό Γιανιτσάτα τῆς Β. Ἡπείρου καί τέλειωσε τίς ἑγκύκλιες σπουδές της στήν Κέρκυρα. Μετά σπούδασε Φιλολογία καί ὑπηρέτησε στήν Μ. Ἐκπαίδευση ὡς καθηγήτρια. “Ἄρχισε μέ συνεργασίες της στό περιοδικό «Διάπλασις τῶν Παιδῶν» τοῦ Γρηγ. Ξενόπουλου, στίς δόποις εἶναι ἔκδηλη ἡ ἀγάπη της γιά τά παιδιά. Τό 1934 δημοσίευσε τή συλλογή διηγημάτων «Στή συκαμιά ἀπό κάτω» καί πήρε τό βραβεῖο τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἀργότερα, συνέχισε μέ μιά ἀκόμα συλλογή, πού ἔχει τόν τίτλο «“Ἄν ἄλλαζαν ὅλα» (1948) καί ἔνα ἀφήγημα «Σ’ ἔνα Γυμνάσιο Θηλέων» (1959). ‘Η Κ. Π. ἦταν διηγηματογράφος μέ λεπταίσθητο ὑφος καί μέ μεγάλη ψυχολογική καί κοινωνική ἐμπειρία. Πέθανε τό 1959.

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ

Διήγημα. (‘Από τή συλλογή «Στή συκαμιά ἀπό κάτω», Ἀθήνα, 1934).

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

a. **‘Απόδοση τοῦ νοήματος:** Ο δάσκαλος ἐνός σχολείου ἀνακοίνωσε στούς μικρούς μαθητές πώς τήν ἐπόμενη μέρα θά πήγαιναν ἐκδρομή. Τούς είχε συμβουλέψει νά ἔρθουν μέ τό καλαθάκι τους στό χέρι, στήν ὥρα τους καί προπαντός καθαροί καί περιποιημένοι. “Ομως γιά τό μικρό Δημητρό ὑπάρχουν δυσκολίες. ‘Η ποδιά του ἦταν λερωμένη καί ἡ μητέρα ἔλειπε στή δουλειά της, σαπούνι δέν ὑπῆρχε, ἡ γειτόνισσα, πού θά μποροῦσε νά τόν βοηθήσει, ἔλειπε καί ἡ ὥρα περνοῦσε καί ἔπρεπε νά τακτοποιηθεῖ. “Ἐτσι δέ Δημητρός θά ἔχανε τήν ὑπέροχη ἐκδρομή στόν καθαρό ἀέρα καί τήν ὅμορφη φύση. Είχε κάνει τόσα δνειρά σύμφωνα μέ τίς πληροφορίες πού τοῦ είχαν δώσει οἱ συμμαθητές του, πού είχαν πάει σέ προηγούμενη ἐκδρομή. Παιγνίδια, τούμπες, φωνές στό ὅμορφο φυσικό περιβάλλον μέ τά λουλούδια, τά πουλιά, τά γάργαρα νερά καί τήν πράσινη γῆ. Καί ὅλα αὐτά μπροστά στό δάσκαλο, πού δέν θά ἦταν δ σκληρός, δ κατσούφης, δ ἄγριος δάσκαλος τῆς τάξεως, ἀλλά δ χαμογελαστός, δ χαρούμενος τῆς ἐκδρομῆς. “Ἐπρεπε νά βρεῖ κάποια λύση, γιά νά μή χάσει αὐτή τήν ἐκδρομή. Τελικά, ἔνα κοριτσάκι μικρότερό του τοῦ ἔπλυνε τήν ποδιά καί τήν ἀπλωσε γιά νά στεγνώσει. ‘Αφοῦ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τακτοποίησε τήν ποδιά του πιά, έκανε και τό δάσκαλο στή μικρή Φιλίτσα, χρησιμοποιώντας τή μιμητική του ίκανότητα, γιά νά τήν ψυχαγωγήσει και νά τήν εύχαριστήσει.

Τήν άλλη μέρα δλα τά παιδιά μέ τά καλαθάκια τους βρίσκονταν μέ γέλια, πειράγματα και χαρές στό προαύλιο τοῦ σχολείου και, δταν ήρθε τό αύτοκίνητο, μπήκαν μέσα και ξεκίνησαν. Έκείνη δμως τή στιγμή έρχόταν και δ Δημητρός μέ τήν ποδιά του τσαλακωμένη, άλλα καθαρή και έβλεπε μέ άπογοήτευση και λύπη πώς παρόλες τίς προσπάθειές του άργησε και έχασε τήν έκδρομή, πού τόσο πολύ περίμενε και έκανε τόσα δνειρά.

β. 'Ενότητες και έπιγραφή τους:

Ιη. «Σήμερα ... ήτανε ή ποδιά». 'Η παρουσίαση τῶν δυσκολιῶν.

2η. «'Η συγκέντρωση ... νά γέλασε ποτέ». Σκέψη και δνειρα γιά τήν έκδρομή.

3η. «Διατί έφόνευσεν ... και νά μή τό πιστεύεις». 'Η συμπεριφορά τοῦ δασκάλου πρός τά παιδιά.

4η. «'Ωστόσο ή ώρα ... ώσπου άποκοιμήθηκαν». 'Η διαλογική συζήτηση τῶν παιδιῶν και οί ένέργειές τους.

5η. «Τήν άλλη μέρα... ν' ἀνεβοῦν». Σκηνές μπρός στό Σχολείο. 6η. «Τά παιδιά... φρούτα και τυρί». 'Η άναχώρηση.

7η. «'Εφτασε μπροστά ... είπε κι δ Δημητρός». 'Η άπογοήτευση τοῦ Δημητροῦ.

γ. **Κεντρική ίδέα:** "Οταν δ ἄνθρωπος έπιθυμεῖ κάτι μ' δλη του τήν ψυχή, κάνει έλπιδες και δνειρα. 'Η άποτυχία δμως συνήθως τόν άπογοήτεύει.

δ. Συναισθήματα - Σκέψεις: Είναι διάχυτη σ' δλο τό κείμενο ή χιουμοριστική διάθεση τής, συγγραφέα, πού προέρχεται άπό τόν αύθορμητισμό τῶν παιδιῶν. Οί συζητήσεις και οί ένέργειές τους δημιουργοῦν τήν εύχαριστη και χαρούμενη παιδιάστικη άτμοσφαιρα. Προβάλλει δμως βαριά και ἀνελέητη ή μορφή τοῦ παλιοῦ δασκάλου, πού προκαλεῖ τήν ἀντιπάθειά μας μέ τή συμπεριφορά του. 'Άλλα και τό πάθημα τοῦ μικροῦ ήρωα - μαθητῆ μᾶς προξενεῖ τή λύπη και τή συμπάθειά μας.

"Οταν ύπάρχει ίσχυρή θέληση και ένεργητικότητα μποροῦμε νά ξεπεράσουμε τίς δυσκολίες. («'Ωστόσο ή ώρα περνοῦσε κι δ Δημητρός δέν έβρισκε ήσυχία, βγῆκε στήν αὐλή και τράβηξε ίσια κατά τή γειτόνισσα»).

Πρέπει νά άναγνωρίζουμε δτι και οί άλλοι έχουν πολλές ίκανότητες, πού δέν τίς έχουμε διαπιστώσει. («Αύτό δά έλειπε τώρα νά ξερε κι ή Φιλίτσα νά πλένει! Μά πάλι, πού ξέρεις! Αύτές οί κοπέλες είναι έπιδέξιες»).

Ανάλογα μέ τή σοβαρότητα τῶν περιστάσεων νά είναι άντιστοιχη καί ή συμπεριφορά μας. («Διατί έφόνευσεν δ Ἡρακλῆς τάς Στυμφαλίδας δρνιθας — Γιά νά γεμίσει προσκέφαλα μέ τά πούπουλα»).

Χρειάζεται άγάπη καί συμπάθεια στούς μικρούς συνεργάτες μας καί κατανόηση τῶν προβλημάτων τους. («Καί πῶς περπατοῦσε πρωτύτερα; ρώτησε δ καημένος δ Δημητρός, μά έφαγε κι αὐτός τῆς χρονιᾶς του»).

‘Η σκληρή συμπεριφορά μας πρός τούς ἄλλους δημιουργεῖ τήν καχυποψία. («Καί νά σοῦ δρκίζεται... νά τό βλέπεις καί νά μήν τό πιστεύεις»).

ε. Χαρακτηρισμοί: ‘Η συμπεριφορά καί οἱ ἐνέργειες τῶν πρωταγωνιστῶν τοῦ κειμένου μᾶς δίνουν δλα ἐκεῖνα τά στοιχεῖα, πού μποροῦμε νά σκιαγραφήσουμε τήν προσωπικότητά τους. ‘Ο μικρός Δημητρός είναι ἔνα ἀξιαγάπητο καί πανέξυπνο παιδί, πού μέ τήν εὐστροφία του βρίσκει τούς τρόπους γιά νά ἀντιμετωπίζει τίς δυσκολίες. Τόν διακρίνει δ αὐθορμητισμός («καί πῶς περπατοῦσε πρωτύτερα;»), ή μιμητική ἰκανότητα καί ή χιουμοριστική διάθεση. ‘Από δρισμένες δμως ἐνέργειές του μποροῦμε νά τόν χαρακτηρίσουμε προχειρολόγο («ἔβγαλε τό μαντήλι του, τ’ ἀπλωσε... ») καί δχι τυπικό («είχε πάρει καί τό ψωμί του στήν τσέπη»).

‘Η μικρή Φιλίτσα πρόθυμη, αὐθόρμητη («Μπά! καί δέ σοῦ τήν πλένω ἐγώ τήν ποδιά σου!»), ἐνθουσιώδης, φιλότιμη («μοίρασε τό ψωμί της... »), γεμάτη παιδική ἀφέλεια («καί τί χρειάζονται, Δημητρό, τ’ ἀστρα; Σοῦ τό πε δάσκαλος;»).

Στό βάθος τῆς σκηνῆς ή δμάδα τῶν μαθητῶν μέ δλα τά χαρακτηριστικά τῆς παιδικῆς ήλικιάς. Μέ τά γέλια, τίς χαρές, τά αὐθόρμητα καί δκακα πειράγματα. Πολύ διαφορετική ξεπροβάλλει ή μορφή τοῦ δασκάλου, πού μέ τή συμπεριφορά του καί τίς πράξεις του ἔχει δλα τά χαρακτηριστικά στοιχεῖα τοῦ παλιοῦ δασκάλου. Αύστηρός, ἀγέλαστος («καί πιό παράξενο, νά χαμογελάει!»), σκληρός («νά μή σοῦ τραβάει τ’ αὐτί καί νά μή σοῦ μετράει δεκαοχτώ τσουχτερές χαρακιές στή σειρά ἀπάνω στήν παλάμη· σου»), ἀπροσάρμοστος στήν ψυχολογία τῶν παιδιῶν («καί πῶς περπατοῦσε πρωτύτερα;» ρώτησε... μά έφαγε τῆς χρονιᾶς του»).

4. ΜΟΡΦΗ.

α! Γλώσσα - “Ψφος: Στό κείμενο κυριαρχεῖ ή καθαρή μορφή τῆς νεοελληνικῆς γλώσσας. ‘Υπάρχουν δμως καί φράσεις δλόκληρες, πού είναι σέ γλώσσα καθαρεύουσα καί μάλιστα σέ μια καθαρεύουσα ἀνομοιόμορφη καί ἀνάμικτη μέ στοιχεῖα

νεοελληνικής («κι έσύ φίδι, νά είσαι... είς τούς αἰῶνες»). Αύτό συμβαίνει στούς διαλόγους, που ίσως ή συγγραφέας σκόπιμα βάζει στό στόμα τοῦ δασκάλου.

Τό υφος είναι άπλος, γοργός, (έχουμε μιά γρήγορη έναλλαγή σκηνῶν), γλαφυρό και μάλιστα μέ τή χρήση τῶν ύποκοριστικῶν γίνεται τρυφερό, εύκολοδιάθετο, ἀντίστοιχο μέ τήν παιδική ήλικια τῶν πρωταγωνιστῶν μας.

β. Έκφραστικά μέσα: 'Η ποικιλία τῶν σημείων στίξεως (πολλά θαυμαστικά, ἐρωτηματικά), οἱ διάλογοι καὶ οἱ αὐθόρμητες καὶ χιουμοριστικές ἀπαντήσεις στίς ἐρωταποκρίσεις δίνουν ζωντάνια καὶ γοργότητα στό κείμενο.

Οἱ ἀμφιβολίες, οἱ ἐκπλήξεις καὶ οἱ ἀπορίες, πού δημιουργοῦνται στούς μικρούς μαθητές («Μά αὐτό ἵσα ἵσα ἥτανε, πού δέν χωροῦσε τό κεφάλι τοῦ Δημητροῦ, κι ἄς τό λέγανε ὅλα τά παιδιά», «δ δάσκαλος χαμογελάει! τόν εἴδαμε μέ τά μάτια μας», «γιά νά γεμίσει προσκέφαλα μέ τά πούπουλα!», «καί νά σοῦ δρκίζεται δ Πανοῦτσος πώς αὐτός δ δάσκαλος αὔριο θά χαμογελάει! Νά τό βλέπεις καὶ νά μή τό πιστεύεις», «Καί τί ἔρει δ δάσκαλος ἀπ' αὐτά?», «καί τί πᾶ νά πεῖ “ἀνατέλλουσιν ἀπό ἀνατολάς καὶ δύουσιν ἀπό δυσμάς”;», κλπ.), τονίζουν περισσότερο τήν παιδική ἀφέλεια καὶ κάνουν τό κείμενο ἀνάλαφρο, εὐχάριστο, παιχνιδιάρικο. Τόν ἵδιο σκοπό ἔξυπηρετοῦν καὶ τά ἄλλα ἐκφραστικά μέσα πού χρησιμοποιοῦνται ἀπό τή συγγραφέα. *Μεταφορές:* «καί τά μάτια τοῦ δασκάλου ... ἔπεσαν», «ἄνοιξε διάπλατα τά μάτια τους», «θά 'σκαζε», «δέν ἔβρισκε ἡσυχία», «βυθισμένοι στή δουλειά τους», «κορδόθηκε φουσκωτός», «ἄναψαν τά μαγουλάκια της», «μέ τά μάτια καρφωμένα», «βούτζε ἡ γειτονιά ἀπό τά τσιρίσματα», «κοκκίνισε δλος», «κολλημένος ἔκει», «τά παιδιά ξεχύθηκαν», «ἔπάγωσε κι ἡ πνοή του ἐπιάστηκε» κ.ἄ. *Ἀσύνδετα σχήματα:* «Δένδρα, πράσινη γῆς, νερά τρεχούμενα, ἀγέρας, βουνό, ἐλευθερία», «ἔδωσε, πῆρε, τήν ἄνοιξε». *Ἐπαναλήψεις:* «ἴσα ἵσα», «τό καὶ τό», «ἔνα ἔνα». *Παρομοιώσεις:* «σά νά τόν ἔδερνε κάθε πρωί δ πατέρας του», «σά νά πέθανε μονομιᾶς δλος δ κόσμος» *Ἐπίθετα:* «κατσουφιασμένος κι ἄγριος», «τό πρόσωπό του ἔγινε μαλακότερο», «στό βαθύ ούρανό», «στεγνό ψηλό παιδί», «στρουμπουλό παιδάκι», «ἀγέλαστος καὶ ἄτακτος», «σοβαρός καὶ ἀμίλητος», «γέλια πνιχτά», «ἔνα πυκνό σύννεφο», «φοροῦσε τήν ποδιά του καθαρή, στριφτή» κ.ἄ. *Ὑπερβολές:* «... πού δέν τό χωροῦσε τό κεφάλι τοῦ Δημητροῦ». *Σχῆμα κατά τό νοούμενο:* «μά ξφαγε κι αὐτός τῆς χρονιᾶς του» *Ύποκοριστικά:* «Φιλίτσα, μυτίτσα, μαγουλάκια, λυχναράκια, φωλίτσες, παιδάκι» *Εἰκόνες:* «τούμπες καὶ πηδήματα, καὶ φωνές... τίποτε», «'Ο δάσκαλος χαμογελάει! τόν είδαμε μέ τά

μάτια μας», «Καί ο Δημητρός συλλογίστηκε τό δάσκαλό του, πού
έμπαινε... ο πατέρας του», «Μιά μικρή κάθονταν... τό ψωμί της»,
«Έσύ νά κρατᾶς τήν ποδιά... Τό νερό έτρεχε... στή δουλειά της»,
«Υστερα τή στίψανε... στό σκοινί», «κάθησαν κι οι δύο στό
κατώφλι», «Τήν άλλη μέρα... πρίν της ὥρας», «Σήκωνε μέ τρόπο...
κολλημένες έκει», «Σέ λιγό άνοιξε... έπαιρνε», «Τήν ίδια ὥρα... ν'
άνεβοῦν», «Τά παιδιά ξεχύθηκαν... πού χάθηκε», «Ο Δημητρός...
σχολειό», «Η πόρτα ήτανε... "Αργησα, είπε κι ο Δημητρός" κ.ἄ.

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ.

Μέ το γοργό, άνάλαφρο καί παιχνιδιάρικο ύφος, μέ τά
πλούσια καί ποικίλα έκφραστικά μέσα, μέ τούς έπιτυχημένους
χαρακτηρισμούς τῶν προσώπων καί προπαντός τῶν παιδιῶν ή
συγγραφέας μᾶς έδωσε ένα έπιτυχημένο διήγημα. Μέσα σ' αὐτό
ξεπροβάλλει ή παιδική άφέλεια, ή έξυπνάδα καί ή δραστηριότητα
τοῦ παιδιοῦ, πού μπορεῖ νά άντιμετωπίσει μέ τόν τρόπο του τίς
διάφορες καταστάσεις. Μποροῦμε δέ νά χαρακτηρίσουμε τό
διήγημα σάν μιά ψυχογραφία τῆς παιδικῆς ήλικίας. Συμπληρώ-
νεται άκόμα καλύτερα μέ τήν παρουσίαση τῶν σχέσεων τοῦ
παιδιοῦ μέ τούς μεγάλους, πού ή συμπεριφορά τους πολλές φορές
άπέχει άπό τόν άφελή, άνυπόκριτο καί αύθόρμητο τρόπο συμπε-
ριφορᾶς τῶν παιδιῶν.

Zák Prebér

Σελίδα γραπτοῦ (σ. 37)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ

Ζάκ Πρεβέρ (1900-1977). Σύγχρονος Γάλλος ποιητής, γεν
νήθηκε τό 1900 στό Neuilly-Sin-Seine καί πέθανε στό Παρίσι τό
1977. Έγινε κυρίως γνωστός καί δημοφιλής μετά τό Δεύτερο
Παγκόσμιο Πόλεμο, δταν έξέδωκε τήν ποιητική συλλογή «Pargo-
les», στήν δποία περιέλαβε ποιήματα δημοσιευμένα σέ περιοδικά
καί έφημερίδες. Έπακολούθησαν τά έργα «Histoires» τόν ίδιο
χρόνο σέ συνεργασία μέ τήν 'Αντρέ Βερντέ, «Θέαμα» τό 1951,
«Η βροχή καί ο καλός καιρός» τό 1955 καί «Fatras» τό 1965.

'Ο Πρεβέρ άπομακρύνθηκε νωρίς άπό τή Σχολή τοῦ σουρεα-
λισμοῦ (ύπερρεαλισμοῦ), άλλά παρέμεινε πιστός στήν άναρχική
παράδοση τῶν άρχων τοῦ αἰώνα μας. Βασικό χαρακτηριστικό τῆς
ποιήσεώς του είναι ο άντικομφορμισμός, πού έκδηλώνεται σέ μια

διαρκή έσωτερική έπανάσταση. 'Αντίθετη σέ κάθε μορφή κοινωνικής καταπιέσεως, είρωνική και βίαιη, άλλα συγχρόνως τρυφερή και έπιτηδευμένη ή ποίησή του άπευθύνεται στό εύρυ κοινό και άσχολεῖται μέ τά θέματα τῆς έλευθερίας, τῆς δικαιοσύνης και τῆς εύτυχίας. 'Η προσοχή τοῦ ποιητῆ στρέφεται κυρίως πρός τὴν καθημερινή πραγματικότητα, τὴν όποια καταγράφει μέ τὴν πιό άπλη και άβιαστη γλώσσα. Πολλές φορές δημως ἥ «δρπτική» αὐτή ποίηση δέν είναι εύδιάκριτη, γιατί καλύπτει τίς είκονες τῆς μέ ξεν φωτεινό μαγικό κύκλο. 'Έκτός από τὰ ποιήματα δι Πρεβέρ έγραψε σενάρια και διαλόγους γιά τὸν κινηματογράφο και συνεργάσθηκε μέ τό σκηνοθέτη Μαρσέλ Καρνέ στό γύρισμα τῶν μεγαλυτέρων του έπιτυχιῶν «'Αστεϊ Δράμα» 1939, «Οἱ ἐπισκέπτες τῆς νύκτας» 1942, «Τά παιδιά τοῦ Παραδείσου» 1945, και «Οἱ πόρτες τῆς νύκτας» 1946. Πολλά ποιήματά του μελοποιήθηκαν από τό συνθέτη Ζοζέφ Κοσμά.

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ: Ποίημα σέ έλευθερο στίχο

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. 'Απόδοση νοήματος: Τό ποίημα άρχιζει μέ τὴν περιγραφή τοῦ μαθήματος σέ μιά τάξη τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου. Πρόκειται γιά τὴν ὥρα τῆς ἀριθμητικῆς δπου μέ τή μέθοδο τῆς έπαναλήψεως δ δάσκαλος μαθαίνει στά παιδιά τῆς ἀριθμητική. 'Ἐνῶ δημως τό μάθημα συνεχίζεται, κάνει τὴν ἐμφάνισή του στὴν τάξη τό πουλί λύρα· καὶ δ μαθητής τό φωνάζει νά κατεβεῖ και νά παιξει μαζί του, ἀδιαφορώντας γιά τὴν ἀριθμητική και γιά τὴν προσπάθεια τοῦ δασκάλου του. "Ολη ἥ προσοχή του στρέφεται στό παιχνίδι και στόν τρόπο μέ τὸν δποῖο θά κρατήσει γιά πάντα κοντά του τό μελωδικό πουλί. Καί, ἐνῶ οἱ ἀριθμοί έπαναλαμβάνονται μηχανικά ἀπό τά χείλη τοῦ δασκάλου, τά παιδιά ἀκοῦν τό τραγούδι τοῦ πουλιοῦ και διασκεδάζουν μαζί του πράγμα πού ἐκνευρίζει τό δάσκαλο, γιατί βλέπει δτι δέ μπορεῖ νά προκαλέσει τό ἐνδιαφέρον τῶν μαθητῶν του. Στό τέλος τοῦ μαθήματος δλα τά ψλικά ἀγαθά τοῦ πολιτισμοῦ πού συγκροτοῦν τή σχολική τάξη, μεταβάλλονται σέ στοιχεῖα τῆς φύσεως πού ἀποτελοῦν και τήν πρώτη ὕλη τους.

β'. 'Ενότητες και έπιγραφή τους: Iη. στ. 1-7. Τό μάθημα τῆς ἀριθμητικῆς. 2η. στ. 8-17. Τό πουλί λύρα παιξει μέ τό μαθητή. 3η. στ. 18-28. 'Αδιαφορία γιά τό μάθημα. 4η. στ. 29-43. Τά παιδιά διασκεδάζουν μέ τό πουλί λύρα. 5η. στ. 44-52. 'Η τάξη μεταμορφώνεται σέ στοιχεῖα τῆς φύσεως.

γ'. Κεντρική ίδεα: Γιά τό μαθητή τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου οι τοῖχοι τῆς τάξεως περιορίζουν τήν έπικοινωνία του μέ τή φύση Ψηφιοποιήθηκε από τό Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ μέ τῇ ζωῇ, γι' αὐτό σέ κάθε εὐκαιρία προσπαθεῖ νά ἀντικαταστήσει τήν κουραστική καὶ πολλές φορές ἀσφυκτική ἀτμόσφαιρα τοῦ σχολείου μέ τήν πραγματικότητα τῆς φυσικῆς ζωῆς, πού τήν καταλαβαίνει καλλίτερα ἀπό τή συμβατική κοινωνική ζωή τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ίδρυματος.

δ'. Συναισθήματα - Σκέψεις: Στό πρῶτο μέρος τοῦ ποιήματος διατυπώνεται ή σκέψη δτι τό σχολεῖο προσφέρει τήν τυποποιημένη γνώση. Καὶ τήν τυποποίηση αὐτή καθιστᾶ πιό ἀνάγλυφη τό μάθημα τῆς ἀριθμητικῆς. Στή συνέχεια ἐκφράζεται τό συναίσθημα τῆς ἀσφυξίας πού δοκιμάζει δι μαθητής μέσα στήν τάξη καὶ ή ἐπιθυμία του νά διασκεδάσει στήν κυριολεξία αὐτό τό καταπιεστικά ἐνοχλητικό συναίσθημα. 'Ο μαθητής ἐπιθυμεῖ νά ἀκούσει τό τραγούδι τοῦ πουλιοῦ πού συμβολίζει τή φωνή τῆς φύσεως καὶ τήν ἐλεύθερη ζωή καὶ πού είναι πιό ἐλκυστική ἀπό τήν ἐπανάληψη τῶν γνώσεων ἀπό τό στόμα τοῦ δασκάλου. Βασική σκέψη τοῦ ποιήματος είναι δτι ή φύση είναι δι καλλίτερος ἀγωγός ἐκπαιδεύσεως, γιατί διδάσκει τήν ἀλήθεια καὶ τήν πραγματική ζωή. 'Η μεταμόρφωση στό τέλος τοῦ ποιήματος θέλει ἀκριβῶς νά δείξει δτι ή φυσική διδασκαλία - κι' αὐτή συμβολίζεται μέ τό τραγούδι τοῦ πουλιοῦ - λυτρώνει ἀπό τήν καταπίεση καὶ ἀπελεύθερώνει ή ἔστω δημιούργει τήν ψευδαίσθηση τῆς ἀπαλλαγῆς ἀπό τίς ἐνοχλητικές συνθήκες.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Μετρική ἀνάλυση: Τό ποίημα είναι γραμμένο στόν ἐλεύθερο στίχο τῆς μοντέρνας ποιήσεως, χωρίς δηλαδή μέτρο καὶ δμοιοκαταληξία. 'Η συντομία τοῦ στίχου καὶ οἱ διλιγοσύνλαβες κατά κανόνα λέξεις, πού ἐπαναλαμβάνονται συχνά, ἀνταποκρίνονται στήν τεχνική τῆς μετρήσεως καὶ τῆς συντάξεως ἀπογραφικῶν καταλόγων.

β'. Γλώσσα - "Υφος: Γλώσσα τῆς μεταφράσεως τοῦ γαλλικοῦ ποιήματος είναι ή νεοελληνική, ἀπλή καὶ καθημερινή, πού ἀποδίδει πιστά τό γλωσσικό δργανο τοῦ ξένου πρωτοτύπου. Τό υφος είναι φυσικό, λιτό καὶ ἀνεπιτίδευτο, μέ κύριο χαρακτηριστικό γνώρισμα τήν προσπάθεια ἀπλῆς καταγραφῆς συναισθηματικῶν καταστάσεων καὶ γεγονότων.

γ'. Έκφραστικά μέσα καὶ ή σημασία τους: Τά ἐκφραστικά μέσα τοῦ ποιήματος είναι λιτά. 'Απουσιάζει ἐντελῶς ή χρήση ἐπιθέτων, πράγμα πού σημαίνει δτι δ ποιητής ἐνδιαφέρεται δχι γιά τό χαρακτηρισμό, ἀλλά γιά τήν καταγραφή τῆς ούσιας ἀπλῶν συναισθηματικῶν καταστάσεων. 'Αντιθέτως τό ποίημα είναι πλουσιότατο σέ εἰκόνες καὶ σέ σύμβολα, ὥστε νά δικαιολογεῖ τήν ἄποψη δτι ή ποίηση τοῦ Πρεβέρ είναι «δπτική». Οἱ εἰκόνες

παρουσιάζουν άνάγλυφα τίς δυό πραγματικότητες, τή σχολική τάξη και τή λειτουργία της ἀφ' ἐνός και ἀφ' ἔτερου τήν τάση τῶν μαθητῶν γιά φυγή ἀπό τὸν κλοιό τοῦ σχολείου καὶ γιά ἀναζήτηση τῆς φυσικῆς ζωῆς.

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

Μέ τήν ἄπλη γλώσσα, τό ἀπέριττο ὅφος καὶ τά λιτά ἐκφραστικά μέσα καὶ τίς πλούσιες σέ συμβολισμό εἰκόνες, δι Πρεβέρ πέτυχε νά μᾶς δώσει κατά τρόπο «διπτικό» τήν καταπίεση τῆς συμβατικότητος καὶ τήν τάση, πού δημιουργοῦν οἱ σημερινές ἀσφυκτικές συνθῆκες ζωῆς στόν ἀνθρωπο, νά αἰσθάνεται τήν ἀνάγκη ἐπιστροφῆς στήν ἐλεύθερη καὶ ἀβίαστη φυσική ζωή. Πρόκειται γιά ἔνα ὅμονο στήν παιδαγωγική δύναμη τῆς φύσεως.

‘Αλεξάνδρου Δελμούζου

Πῶς ἔγινα δάσκαλος (σ. 39-41)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Γεννήθηκε στήν "Αμφισσά στά 1880 καὶ σπούδασε φιλολογία στό Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν. Στή συνέχεια πραγματοποίησε ἀνώτερες σπουδές στή Γερμανία. Ἐπιστρέφοντας στήν Ἑλλάδα διορίζεται διευθυντής στό Ἀνώτερο Δημοτικό Παρθεναγωγεῖο τοῦ Βόλου, πού ἴδρυσε στά 1908 δημος Παγασῶν μέ πρωτοβουλία τοῦ γιατροῦ Δημήτρη Σαράτση. Ἡ καθιέρωση τῆς δημοτικῆς γλώσσας στή διδασκαλία καὶ ἡ ἐφαρμογή νέων παιδαγωγικῶν μεθόδων δημιούργησαν ἀντιδράσεις στή συντηρητική μερίδα τῆς κοινωνίας τοῦ Βόλου καὶ τελικά σταμάτησε ἡ λειτουργία τοῦ πρωτοποριακοῦ ἐκείνου σχολείου (1911), ἐνῶ οἱ κυριώτεροι πρωτεργάτες του μέ τό Δελμούζο θά δικασθοῦν γιά «ἀθεῖα» στό Ναύπλιο στά 1914 καὶ θά ἀθωαθοῦν πανηγυρικά. Ἔτσι δὲ Δελμούζος ἀναγνωρίζεται παιδαγωγός μεγάλου κύρους καὶ ἀνακανιστής τῆς παιδείας μας. Στά 1917 διορίζεται Ἐπόπτης τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως καὶ εἰσάγει ριζικά μέτρα γιά τήν καθιέρωση τῆς δημοτικῆς. Στά 1920 ἀπολύεται γιά νά διορισθεῖ μετά τρία χρόνια διευθυντής στό Μαράσλειο Διδασκαλεῖο καὶ στά 1926 καθηγητής στό Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης τῶν παιδαγωγικῶν. Ἀπολύεται στά 1935 καὶ ἐπαναπροσλαμβάνεται τόν ἐπόμενο χρόνο, ἀλλά στά 1938 παραιτήθηκε δριστικά καὶ ἐπιδόθηκε στίς παιδαγωγικές μελέτες. Τό ὄνομα τοῦ Δελμούζου συνδέεται ἀμεσα μέ τόν «Ἐκπαιδευτικό Ομίλο», τοῦ δποίου ὑπῆρξε διδασκαλεῖο (1910) καὶ συνέπεια τοῦ ιδρυτή.

έμπειρίες του άπό τήν έκπαιδευτική του δραστηριότητα καί τίς παιδαγωγικές του θεωρίες διατύπωσε στά άκολουθα έργα του: «Σάν παραμύθι» 1911, «Η δίκη τοῦ Ναυπλίου» 1924, «Τρία χρόνια δάσκαλος» 1927, «Δημοτικισμός καί Παιδεία» 1927, «Οἱ ξένοι κι' ἐμεῖς» 1930, «Τό πρόβλημα τῆς φιλοσοφικῆς Σχολῆς» 1944, «Ο Φ. Φωτιάδης καί τό παιδαγωγικό του έργο» 1948, «Τό κρυφό σκολειό» 1950 καί «Μελέτες καί Πάρεργα» 1958, πού δημοσιεύτηκε μετά τόν θάνατό του (1956).

Βιβλιογραφία: Ιω. Ξηροτύρη, 'Αλέξανδρος Δελμούζος, Θεσσαλονίκη 1972, I.M. Παναγιωτόπουλο, Τά Γράμματα καί ή Τέχνη, Μελετήματα καί Προσωπογραφίες 'Αθηναι 1967, σ. 186-191. Λίνου Πολίτη, Θέματα τῆς Λογοτεχνίας μας, Θεσσαλονίκη (1976), σ.235-252. Γ.Ν.Πατελοδήμου, Τό χρονικό τῆς ιδρύσεως καί τό παιδαγωγικό σύστημα τοῦ 'Ανωτέρου Παρθεναγωγείου Βόλου, 'Αθήνα 1976.

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ

Φιλολογική έπιστολή. Απόσπασμα άπό τό «Γράμμα σ' ἔνα φίλο μου».

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. Απόδοση νοήματος: Ό συγγραφέας γυρίζει στά παλιά, γιά νά μᾶς δώσει μιά εικόνα τοῦ έαυτοῦ του καί τοῦ κόσμου, δπου πέρασε τά παιδικά καί νεανικά του χρόνια. Ό νοῦς του γυρίζει στήν πιό δμορφη περίοδο τῆς ζωῆς του, τή σχολική. Τότε πού ζητοῦσε «νά γεμίσει τή ζωή του, μέ ένδιαφέροντα, πού άνοιγουν τό νοῦ καί ἀπελευθερώνουν τήν ψυχή». Τήν πλήρωση αύτή δέν τήν εύρισκε στό σχολεῖο, ἀλλά στό σπίτι, στό περιβόλι, στά βουνά. Αισθανόταν χαρά καί ίκανοποίηση στή δημιουργία κι ὅχι στή στεγνή- καί ἄχαρη μετάδοση γνώσεων. Καμιά γνώση-καί διδασκαλία δέ μποροῦσε νά δώσει στό συγγραφέα τή χαρά, πού ἔπαιρνε, ὅταν κατασκεύαζε κάτι μόνος του. Αύτα ἀκόνιζαν τό μυαλό του καί γέμιζαν τήν ψυχή του. "Ηθελε νά μήν ἀφήσει τίποτε τό ἀνεξιχνίαστο ἀπ' τό φυσικό του περίγυρο. Ικανοποιεῖ τή λαχτάρα του μέ παράτολμο καί ἐπικίνδυνο τρόπο. Φεύγει ἀπ' τό σπίτι του κρυφά μ' ἔνα φίλο του καί γιά μιά ἐβδομάδα δ μικρός μας δρειβάτης γίνεται δ «κουρσευτής» κάθε γωνιας καί κορφῆς τοῦ Παρνασσοῦ, ἀδιαφορώντας γιά τίς συνέπειες τῆς ἐνέργειάς του. Γι' αύτόν σημασία είχε ή πραγματοποίηση τῆς ἐπιθυμίας του.

"Υστερα ἀπό πολλά χρόνια, διαπιστώνει ὅτι ὅλα αύτά, πού ἔκαμνε παίζοντας, διασκεδάζοντας, αύτοσχεδιάζοντας τοῦ πρόσφεραν εὐχαρίστηση καί ίκανοποίηση. Καί τώρα φοιτητής νιώθει ἀδύναμος νά συγκεντρωθεῖ καί νά παρακολουθήσει τήν πανεπιστημιακή διδασκαλία. Κι ὅμως τά ἐνδιαφέροντά του δέν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ήταν ασχετα μέ τα μαθήματα, πού άκουγε. Τί μεσολάβησε λοιπόν, ώστε τό γεμάτο ένθουσιασμό, δημιουργικότητα και φαντασία παιδί νά καταντήσει ένας «άγραφος πίνακας»; 'Η έξήγηση βρίσκεται πίσω στή σχολική του ζωή. Μιά ζωή τόσο δμορφη, μά και τόσο κούφια. 'Εκεī, και ειδικά στό σχολαρχεῖο, έστιψε δ χυμός τῆς χαρᾶς, πού δίνει ή έλευθερη σκέψη και ή δημιουργική φαντασία.

'Ο σχολάρχης, κλασσικός τύπος αὐταρχικοῦ δασκάλου, πρόσφερε στούς μαθητές του ταπείνωση, φωνάζοντάς τους μέ κόροιδευτικά παρατσούκλια, ξυλοφόρτωμα, όταν δέν πρόσεχαν τό μάθημα, και διδασκαλία ἀπωθητική. "Όλα αὐτά είχαν σάν ἀποτέλεσμα τήν ἀδιαφορία στά μαθήματα, τήν ύποκρισία και στό τέλος μιά συσσώρευση ἀπό γνώσεις ἄχρηστες. "Ετσι δ ἀντιπαιδαγωγικός τρόπος διδασκαλίας «στέγνωσε» τήν ψυχή τοῦ συγγραφέα. "Έχασε τή φρεσκάδα τοῦ μυαλοῦ, τή δημιουργική φαντασία και κράτησε τή στείρα γνώση.

β'. 'Ενότητες και ἐπιγραφή τους:

1η. «Ξαναγυρίζοντας τότε...πιό ώραῖα». Τά γεμάτα φαντασία και δημιουργικότητα παιδικά χρόνια τοῦ συγγραφέα. 2η. «"Ἐβλεπα ἀργότερα...βάραιναν πάρα πολὺ». 'Η ἔντονη στοχαστικότητα τοῦ συγγραφέα και ή φιλοπεριέργη διάθεση πρός τό φυσικό περιβάλλον. 3η. «Κοίταζα...κάθε δροσιά». 'Η διαφορετική ψυχολογική και πνευματική κατάσταση τοῦ συγγραφέα ἀπ' τά παιδικά στά φοιτητικά χρόνια. 4η. «Κι ἐβλεπα τότε...κάποια σύνταξη». 'Αναδρομή τοῦ συγγραφέα στή στείρα διδασκαλία τῶν μαθητικῶν του χρόνων.

γ'. **Κεντρική ίδεα:** Τά ἐνδιαφέροντα και οί ίκανότητες, πού ἐκδηλώνονται στήν παιδική ήλικια, μπορεῖ νά σβήσουν, όταν δέν καλλιεργοῦνται και ἀξιοποιοῦνται στό κατάλληλο σχολικό περιβάλλον.

δ'. **Συναισθήματα - Σκέψεις:** Γεμίζει συγκίνηση δ ἀναγνώστης ἀπό τίς πρῶτες γραμμές τοῦ κειμένου. 'Η ἀπλή, χαρούμενη ζωή και ή δημιουργική φαντασία τῶν παιδικῶν χρόνων τοῦ συγγραφέα, φέρνει ἀπό τό ὑποσυνειδητό μας παρόμοιες καταστάσεις. Οἱ αὐθόρμητες και παράτολμες περιπλανήσεις τοῦ συγγραφέα θυμίζουν στόν καθένα «τίς τρέλλες» τῆς παιδικῆς του ήλικιας. Οἱ ἀτέλειωτες φιλοσοφικές συζητήσεις μέ τό φίλο του μᾶς συνεπαίρουν, γιατί κάθε ἀνθρωπος στά παιδικά του χρόνια ἔκανε ὄνειρα και προσπαθοῦσε μέ τήν παιδική ἀφέλεια νά λύσει τόσα προβλήματα τῆς ζωῆς. Πόσες χαρές και λύπες τοῦ συγγραφέα ἀπ' τή σχολική του ζωή, δέν είναι και δικές μας!

ε'. **Πραγματολογικά - Χαρακτηρισμοί:** **Σχολάρχης:** Διευθυντής Σχολαρχείου. **Σχολαρχεῖο:** Προγυμνασιακό σχολεῖο ή 'Ελληνικό Μέσης Επαγγελματικής Φιλοπόθηθήκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Χαρακτηρισμοί: Κυρίαρχη μορφή δ' ἕδιος ὁ συγγραφέας. 'Απ' τά παιδικά του χρόνια ύπαρχουν ὅλα τά κεντρίσματα ἐκεῖνα, πού προοιωνίζουν τό μετέπειτα μεγάλο δάσκαλο καί παιδαγώγο. 'Ανήσυχο πνεῦμα καί ψυχή πού διψᾶ, ἐνδιαφέρεται καί ἀσχολεῖται μέ δι, τι προσφέρει τό σπίτι καί ἡ φύση. Μελετᾶ τό περιβάλλον του, τά φυσικά καί τεχνητά δημιουργήματά του καί γίνεται δ' ἕδιος πλάστης καί δημιουργός. Βρέθηκε σέ παλιό παραδοσιακό σχολεῖο, δπου κυριαρχοῦσε ἡ αὐστηρότητα καί ἡ αὐταρχικότητα τοῦ δασκάλου, ἡ μετάδοση ἀνωφελῶν γνώσεων καί ἡ καταστροφή τοῦ παιδικοῦ αὐθορμητισμοῦ καί τῆς δημιουργικότητας. 'Ο συγγραφέας, θύμα τοῦ συστήματος αὐτοῦ, θά δώσει ἀργότερα στούς μαθητές του δι, τι τοῦ στέρησαν οἱ δικοί του δάσκαλοι. 'Ο σχολάρχης ἀντιπροσωπεύει τόν παλιό δάσκαλο, πού μέ βίαια μέσα, τίς περισσότερες φορές, προσπαθεῖ νά μεταδώσει, μέ ἀνιαρό τρόπο, ἄχρηστες γνώσεις. 'Ανατράφηκε κι δ' ἕδιος σ' ἔνα παιδαγωγικό σύστημα, πού ἀπέβλεπε στό νοῦ μόνο, κι δχι στήν καρδιά. Σ' ἔνα σχολεῖο, σωστό «νησί τῶν νεκρῶν», πού μετράται ἡ προσωρινή ἀπομνημόνευση δρολογιῶν, χρονολογιῶν καί ἀριθμῶν. 'Η δημιουργική πνοή, πού βρίσκεται σέ κάθε παιδική ψυχή, ἔσβηνε μέ τό ἰσοπεδωτικό καί ἀντιπαιδαγωγικό ἔργο τοῦ δασκάλου. 'Η καταπνιγμένη αὐτενέργεια τοῦ συγγραφέα, σ' αὐτό τό σχολεῖο, είχε ἀργότερα δυσάρεστη ψυχολογική ἐπίδραση.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. **Γλώσσα - "Υφος:** Γλώσσα νεοελληνική μέ ἐλάχιστες ιδιωματικές καί καθαρευουσιάνικες λέξεις, πού λέγονται ἀπ' τό στόμα τοῦ σχολάρχη ἢ γράφονται στά σχολικά ἐγχειρίδια. "Υφος: ἀπλό, χωρίς ἐκζήτηση. 'Η γραφή σέ. πρῶτο πρόσωπο δημιουργεῖ ἀμεσότητα καί ζεστασιά.

β'. **Εκφραστικά μέσα καί ἡ σημασία τους:** Κυριαρχοῦν οἱ μεταφορές. «Ξαναγυρίζοντας τότε στά περασμένα ἔφερνα ἐπίμονα ἐμπρός μου τά παλιά σχολικά μου χρόνια», «Ζητοῦσα τή δική μου ψυχή, μά δέν τήν εὕρισκα στό σχολεῖο», «"Ἐβλεπα ἀργότερα ἐμπρός μου τόν ἴσιο καί μονότονο ἐρημικό δρόμο μέ τίς θλιμένες ἐλιές καί τά βαριά βουνά», «'Αντικρύζαμε τά μεγάλα προβλήματα τοῦ κόσμου». **Παρομοιώσεις:** «μοῦ ἔφευγαν σάν νά ταν_ίερο_γλυφικά» κ.ἄ.

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

'Ο συγγραφέας, παρόλο πού καταπιάνεται στό ἔργο του αὐτό μέ τήν ἔξιστόρηση προσωπικῶν βιωμάτων, πετυχαίνει μέσα ἀπ' Ψηφιοποίηθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τό προσωπικό, ζεστό ύφος νά μεταδώσει τήν ἀγωνία, τή λαχτάρα, τό πηγαιο καί δημιουργικό αύθορμητισμό τῆς παιδικῆς ήλικίας. Μέσα στά δικά του βιώματα καί ἐμπειρίες ἀνακαλύπτει δ ἀναγνώστης ἔνα ξεχασμένο διλόκληρο κόσμο. "Αν καί εἰναι ἀπόσπασμα, δέν χάνεται τό νῆμα ἀπ' τά μάτια τοῦ ἀναγνώστη, καθώς παρακολουθεῖ, ἀπ' τήν ἀρχή, τά ἐνδιαφέροντα καί τίς προσπάθειες τοῦ συγγραφέα, ὡς τό τέλος, δταν δ ἴδιος ξεσκεπάζει τά πρόσωπα καί τίς καταστάσεις, πού πρόσφεραν ἀρμύρα ἀντί γιά δροσιά στή διψασμένη παιδική ψυχή του.

Κωστῆς Παλαμᾶ

Τά σχολειά χτίστε (σ. 42-43)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ (Βλέπε σ. 30-32)

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ: Είναι ἔνα διδακτικό ποίημα.

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α' . 'Απόδοση νοήματος: Παρουσιάζεται ἐδῶ ἡ προτροπή καί ἡ θέληση τοῦ ποιητῆ νά χτιστοῦν σχολεῖα γιά τά ἑλληνόπουλα. 'Η χρήση τῶν προστακτικῶν διερμηνεύει τή στάση του αὐτή καί συνάμα προβάλλει τούς δραματισμούς του γιά τόν ἴδανικό τρόπο μέ τόν δποῖο πρέπει νά χτιστοῦν. Λιτά, ἀπλόχωρα, μεγάλα γιά νά χωρέσουν δσο τό δυνατό περισσότερα παιδιά κάτω ἀπό ἄνετες συνθῆκες καί συγχρόνως μακριά ἀπό «τ' ἀνήλιαγα σοκάκια», ὥστε νά ἔξασφαλίζεται ἡ ὑγιεινή διαβίωση τῶν μαθητῶν. Προέχει ἡ ἄνεση, ἡ ὑγεία καί δχι ἡ πολυτέλεια. Τά πορτοπαράθυρα τῶν τοίχων θέλει δ ποιητής, σά νά ἔξαρτάται ἀπό τή θέλησή του, νά «ἀνοιχθοῦν στό φῶς» γιά νά μᾶς δείξει πώς ἡ χαρά καί ἡ διαύγεια τοῦ πνεύματος χρειάζονται τό φῶς. Τέλος μᾶς δίνει ἔνα ἰδεώδη τύπο δασκάλου τόν θέλει ποιητή, δηλαδή δημιουργό, ἄνθρωπο μέ φαντασία καί με μιά ἔχωρη προσωπικότητα. Τά βιβλία νά είναι σάν κρίνα, δηλαδή ἀγαπητά στά παιδιά καί δμορφα σάν τά λουλούδια.

β' . 'Ἐνότητες καί ἐπιγραφή τους: Τό ποίημα ἀποτελεῖ μιά ἐνότητα, χωρίς νά είναι δυνατός δποιοσδήποτε νοηματικός χωρισμός του.

γ'. Κεντρική ιδέα: 'Η τεράστια λειτουργική άξια τοῦ σχολείου σέ μιά κοινωνία.

δ'. Συναισθήματα - Σκέψεις: 'Ο πόθος τοῦ ποιητῆ καὶ ἡ λαχτάρα του γιά τή σωστή κατασκευή τῶν σχολείων. 'Η ἀπογοήτευση ἀπό τήν ἀκαταλληλότητα μερικῶν διδακτηρίων. 'Η ποιητική ιδέα γιά τόν καλύτερο διδάσκαλο.

ε'. Πραγματολογικά στοιχεῖα καὶ χαρακτηρισμοί: *Σοκάκι* = στενός καὶ σύντομος δρόμος. *Πορτοπαράθυρα*: Εἰδικά γιά τά σχολεῖα πρέπει νά είναι μεγάλα. *Μαιστράλια* = ΒΔ ἄνεμοι (ἀπό τό βενετ. maistral). *Μελτέμια* = βόρειοι ἄνεμοι, πού πνέουν τό καλοκαίρι στό Αἴγαο (ἀπό τό tourk meltem).

4. ΜΟΡΦΗ

α'. **Μετρική ἀνάλυση:** Τό ποίημα ἀποτελεῖται ἀπό 3 πεντάστιχες στροφές. Τό μέτρο είναι ἱαμβικός (ύ) ἐνδεκασύλλαβος καταληκτικός στούς πρώτους 4 στίχους κάθε στροφῆς καὶ πεντασύλλαβος καταληκτικός ὁ πέμπτος στίχος κάθε στροφῆς. 'Η ὁμοιοκαταληξία είναι ἐλεύθερη. Παρατηρεῖται ἡ ὑπαρξη πολλῶν ἀτελῶν στίχων (π.χ. γερά θεμελιωμένα, ἀπό τῆς χώρας ἀκάθαρτης, πολύβοης, ἀρρωστιάρας) καὶ στόν 4ο στίχο τῆς β' στροφῆς τσάκισμα στή λέξη «ἀργοσέρνοντας».

β'. **Γλώσσα - "Υφος":** Γλώσσα ἡ ποιητική δημοτική. Τό ύφος προτρεπτικό, διδακτικό καὶ πειστικό.

γ'. **Έκφραστικά μέσα καὶ ἡ σημασία τους:** *Μεταφορές*: ἀρρωστιάρας χώρας (μέ έστιες μολύνσεως), δ κυρ "Ηλιος νά χύνεται (νά φωτίζει ἅπλετα), ἀργοσέρνοντας (ἡ ἀργή κίνηση τοῦ χρόνου - Τελευταῖα ἵχνη οἱ ἀνταύγειες), τά ζωντανεύουν (=δίνουν δρμή γιά κίνηση καὶ δράση). *Παρομοίωση*: τά βιβλία σάν κρίνα (=ώραια, ἀγαπητά, καθαρά). *Προσωποποίηση*: δ κυρ "Ηλιος διαφεντευτής (=κυρίαρχος ὅπως σ' δλη τή γῆ) 'Υπερβολή = γιομίζοντας (ἀτμόσφαιρα καθαρή). *Ασύνδετα*: λιτά, ἀπλόχωρα, μεγάλα γερά θεμελιωμένα (ἀλλεπάλληλα τά ἀπαραίτητα πλεονεκτήματα), ἀκάθαρτης, πολύβοης, ἀρρωστιάρας (ἀτέλειωτα μειονεκτήματα τῆς ζωῆς στήν πόλη). *Νάρχεται* δ κυρ "Ηλιος...νά χύνεται...νά φεύγει (ἡ ροή τοῦ χρόνου). *Πολυσύνδετο*: μαϊστράλια καὶ βοριάδες καὶ μελτέμια.

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Είναι μιά σωστή καθοδήγηση μέ ἀρκετά ρεαλιστικά στοιχεῖα πάνω στό τεράστιο θέμα τῆς κατασκευῆς καταλλήλων σχολικῶν κτιρίων.

"Ελλης Ἀλεξίου

· Η πέρδικα τῆς Σκύρος (σ.47-51)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

"Ελλη Ἀλεξίου (Δασκαλάκη). Γεννήθηκε τό 1894 ή (1898). Μετά τίς γυμνασιακές της σπουδές ἔφυγε στή Γαλλία (Σορβόννη), ὅπου ἔλαβε τό πτυχίο τῆς καθηγήτριας τῆς Γαλλικῆς. Ἐπέστρεψε στήν "Ελλάδα και ὑπηρέτησε στή Μέση Εκπαίδευση.

"Η Ἀλεξίου ἔζησε ἀπό μικρή σέ περιβάλλον καλλιτεχνικό και πνευματικό, πού τό ἀποτέλεσαν δ "Αγγ. Σικελιανός, δ Νίκος Καζαντζάκης, ή Γαλάτεια Καζαντζάκη (ἡταν ἀδελφή τῆς), δ Κ. Βάρναλης και δ σύζυγός της Β. Δασκαλάκης. Στά γράμματα πρωτοεμφανίστηκε τό 1913 μέ τά διηγήματά της «Σκληροί ἀγῶνες γιά μικρή ζωή» και ἐντυπωσίασε. Μετά κυκλοφόρησε τά μυθιστορήματά της «Λοῦμπεν» (1940), «Παραπόταμος» (1955), τή συλλογή παραμυθιῶν «"Ηθελε νά τή λένε Κυρία» (1956), τό μυθιστόρημα «Μέ τή λύρα» (1959), τούς τρεῖς τόμους τῶν διηγημάτων της μέ τούς τίτλους: 1) «'Αναχωρήσεις και Μεταλλαγές», 2) «Μυστήρια» και 3) «Προσοχή συνάνθρωποι» κ.ἄ. Ἐπίσης ἔξεδωσε και τή βιογραφία τοῦ Ν. Καζαντζάκη μέ τόν τίτλο «Γιά νά γίνη μεγάλος» (1964). "Η "Ελλη Ἀλεξίου είναι πολυγραφότατη. Ασχολήθηκε μέ δλα σχεδόν τά εἰδη τοῦ πεζοῦ λόγου, διηγήματα, μυθιστορήματα, κριτικές μελέτες, παραμύθια, σχολικό θέατρο, βιογραφίες. Στά ἔργα της διακρίνεται ή εὐγένεια και ή τρυφερότητα τῆς γυναικείας της ψυχῆς, ιδιαίτερα γιά τά παιδιά. Τά θέματά της τά παίρνει ἀπό τήν ἴδια τή ζωή και μέ τή δύναμη τῆς Τέχνης της θέλγει και διδάσκει. Τό ύφος της είναι ἐντελῶς ξεχωριστό και δυνατό και ή ἀφηγησή της συναρπαστική. Μερικά ἀπό τά ἔργα της μεταφράστηκαν και σέ ξένες γλώσσες.

Βιβλιογραφία: "Αγγ. Τερζάκη, Περ. «Λόγος» (1931), σ. 229-230 και «Νεοελληνικά Γράμματα» (1935). "Αλκη Θρύλου, ἔφημ. «Πόλιτεία» (1931) και «Νεοελληνική Λογοτεχνία» φύλ. 1, χρόν. 2 (Μάρτ. - Απριλ. 1939). Γιάννη Χατζίνη, Περ. «Πνευματική Ζωή», χρον. Γ' (1939) σ. 110. I. M. Παναγιωτοπούλου, Περ. «Νέα Εστία» (1937) σ. 444. Πέτρου Χάρη, Περ. «Νέα Εστία» (1931) σ. 781-782. Ναπ. Λαπαθιώτη, περ. «Πειθαρχία» (1931). Τέλλου «Αγρα, περ. «Νέα Εποχή» (1935), τεῦχ. 4ον.

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ "Απόσπασμα ἀπό τό διήγημα «Κατάφορτα τά ἀέρινα κύματα». Διήγημα ήθογραφικό.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α. Απόδοση νοήματος: Σέ ἰσόγειο διαμέρισμα μιᾶς πολυκατοικίας ζεῖ μόνη της μιά γριά νοικάρισσα. Κάποια μέρα ἀπ' τό παραθυράκι τοῦ φωταγωγοῦ βλέπει τό γιό του θυρωροῦ τῆς πολυκατοικίας καὶ τή γιαγιά του νά βγάζουν κάτω στό φωταγωγό τά φτερά ἀπό μιά πέρδικα. Τό θέαμα αὐτό τῆς προκαλεῖ δυσάρεστη ἐντύπωση, γιατί, στερώντας τά φτερά ἀπ' τήν πέρδικα, τήν ἀναγκάζουν νά ζεῖ τώρα πιά στό σκοτεινό χῶρο ἐνός φωταγωγοῦ. Ἡ ζωή τῆς πέρδικας τίς πρῶτες μέρες εἶναι ἔνα ἀδιάκοπο μαρτύριο. Τό σκοτάδι καὶ οἱ λογῆς θόρυβοι τή γεμίζουν φόβο. Δέν ὑπάρχει κανένα ζωντανό ἐκεῖ μέσα, ὥστε ἡ πέρδικα νά βρίσκει κάποια συντροφιά. Πρέπει νά συνηθίσει μέσα σ' αὐτό τό κλειστό περιβάλλον τοῦ φωταγωγοῦ. Ἡ γιαγιά, πού ἔχει τήν πέρδικα στήν κατοχή της, κατεβαίνει πρώι - πρώι στό φωταγωγό καὶ ἀφήνει λίγους σπόρους σιταριοῦ καὶ νερό, γιά νά μήν πεθάνει ἀπό τήν πείνα ἡ πέρδικά της. "Ομως δλα αὐτά ἡ πέρδικα τά τρώει ἀνόρεκτα. Καὶ μόνο, δταν ἡ γριά νοικάρισσα ποικίλλει τό φαγητό της μέ σταφύλια, μπουκίτσες ἀπό ψωμί καὶ ἄλλα, ἀνοίγει ἡ ὅρεξη τῆς πέρδικας. Τό ἐνδιαφέρον καὶ ἡ ἀγάπη τῆς γριᾶς γιά τό δυστυχισμένο πουλί μεγαλώνει. Μέ τή λίγη σύνταξη τοῦ μακαρίτη τοῦ ἄντρα της συντηρεῖται ἡ ἴδια καὶ ταῖζει καὶ τήν πέρδικα. Θέλοντας νά προσφέρει τή συντροφιά μιᾶς ἀλλης πέρδικας στό προστατευόμενό της πουλί, ἡ γριά μάταια προσπαθεῖ νά βρεῖ σέ μαγαζί ὁδικῶν πτηνῶν, γιατί οἱ πέρδικες δέ φημίζονται γιά τό κελάηδημά τους. "Ετσι ἡ γριά καὶ ἡ πέρδικα, πού προσαρμόσθηκε μέ τόν καιρό, συνεχίζουν τήν ἄχαρη ζωή τους ἀνάμεσα στούς τσιμεντότοιχους μιᾶς πολυκατοικίας, ὥσπου μύρισε ἡ ἀνοιξη. Ἡ πέρδικα ἀρχίζει ἔνα ἀδιάκοπο κακάρισμα καὶ ἡ γριά ἀκούγοντάς την θυμᾶται καὶ σκέπτεται. Θυμᾶται τήν δυμορφή ζωή μέ τόν ἄντρα της στήν ἐπαρχία, ζωή πού στέρησαν καὶ ἀπό τήν πέρδικα καὶ σκέπτεται πώς τό κακάρισμα τῆς «ἐκπατρισμένης πέρδικας τῆς Σκύρος» δέν πρόκειται νά φθάσει ποτέ στόν προορισμό του, δπως δέ φτάνουν καὶ ἄλλες φωνές.

β. Ενότητες καὶ ἐπιγραφή τους: 1η. «Ακριβῶς...νά πετάξει καὶ μᾶς φύγει». Ἡ ἀνεξήγητη παρουσία μιᾶς πέρδικας στό φωταγωγό μιᾶς πολυκατοικίας.

2η. «Τό ἀφόπλισαν...νά τό συνηθίσεις». Οἱ πρῶτες ἀντιδράσεις μιᾶς γριᾶς νοικάρισσας καὶ ἡ δυσχέρεια προσαρμογῆς τῆς πέρδικας στό νέο περιβάλλον.

3η. «Πρώι - πρώι ...χαμογελοῦσε κιόλας». Ἡ προσαρμογή τῆς πέρδικας στίς νέες συνθῆκες ζωῆς.

4η. «'Η γριά... κάθε μέρα». Οι προσπάθειες της γριᾶς γιά τήν ἀνετότερη ζωή της πέρδικας.

5η. «Μύριζε ...προορισμό τους». 'Η ἀναδρομή στό εὐχάριστο παρελθόν και ή διαπίστωση της τωρινῆς τραγικῆς πραγματικότητας.

γ. Κεντρική Ιδέα: 'Η σύγχρονη μορφή ζωῆς στίς μεγαλουπόλεις δημιουργεῖ στόν ἀνθρωπό τό ἀπόλυτο αἴσθημα της μοναξιᾶς, μέ δλες τίς δλέθριες συνέπειές του.

δ. Συναισθήματα καί σκέψεις: Τό διήγημα αὐτό, μ' ἔνα θέμα τόσο σύγχρονο καί ἐνδιαφέρον, εἰσάγει τόν ἀναγνώστη, μέ τόν τρόπο πού δίνεται, σ' ἔνα κόσμο αἰσθημάτων καί συναισθημάτων, πού δέν είναι ἄγνωστος γι' αὐτούς πού ζοῦν στά μεγάλα ἀστικά κέντρα. 'Η γριά ἐδῶ ξεκομμένη ἀπ' τό φυσικό τρόπο ζωῆς καί ζώντας πιά δλομόναχη ἀνάμεσα στούς τσιμεντένιους τοίχους μιᾶς πολύκατοικίας, νιώθει συμπόνια καί δύνη γιά τό φτερωτό κάτοικο τοῦ φωταγωγοῦ, πού ἔμεινε χωρίς φτερά, χωρίς συντρόφους, χωρίς πρασινάδες, γιατί καί ή ίδια βρίσκεται σέ παρόμοια κατάσταση.

Γριά ἀνήμπορη πιά νά ξεφύγει ἀπ' τούς τοίχους δπου κλείστηκε. Χωρίς σύντροφο, χωρίς ἐπικοινωνία μέ τόν ἄλλο κόσμο, χωρίς δνειρα. Αἰσθάνεται δτι ή ζωή της είναι περιχυμένη πιά ἀπ' τό πικρό αἴσθημα της ἔντονης μοναξιᾶς, καί σκέπτεται πόσο πικρότερο πρέπει νά είναι τό συναίσθημα αὐτό σ' ἔνα πουλί, σ' ἔνα πλάσμα, πού πλάστηκε νά πετᾶ καί ν' ἀγκαλιάζει ή ματιά του ἀπό ψηλά τόν κόσμο.

'Η πέρδικα ἀντιδρᾶ καί δέ συμβιβάζεται τόν πρῶτο καιρό στόν ἀφύσικο καί παράλογο τρόπο ζωῆς. Καθετί ἔκει είναι ξένο κι ἔχθρικό. Διέξοδος δέν ὑπάρχει πουθενά. Κι δμως θά συμβιβασθεῖ. Τό ἔνστικτο της αὐτοσυντήρησης τήν ἀναγκάζει νά κρατηθεῖ στή ζωή. Τό ίδιο δέν ἔκανε καί ή γριά; Συμβιβάστηκε καί ξζησε. Συμπονᾶ τήν πέρδικα γιά τό κατάντημά της, ἀλλά, ταυτόχρονά πονᾶ ή ίδια πιό πολύ, γιατί ή μοίρα ή πικρή της πέρδικας, είναι ή δική της πικρή μοίρα: νά βρεθεῖ ἀπ' τήν δμορφη καί συντροφική ζωή τοῦ χωριοῦ, στήν ἄνοστη καί μοναχική ζωή ένός ἀχαρου διαμερίσματος.

Νιώθει ή γριά ἴσως ίκανοποίηση, γιατί βρῆκε τώρα μιά συντροφιά στό «δντάριο» αὐτό. Τό ίδιο δμως ἴσως νά αἰσθάνεται καί ή πέρδικα. Ταυτίστηκαν ἀθελά τους οί ζωές τους. Δυό ξεχωριστές ὑπάρξεις πού γίνονται μία. Τίς ἔνωσαν οί ἀναμνήσεις τοῦ «χαμένου παραδείσου», ή σκληρή πραγματικότητα, πού ζοῦν, καί οί μάταιες φωνές καί ἐπικλήσεις, πού γεμίζουν «τ' ἀέρινα κύματα» χωρίς καμμιά διεξόδο..

ε'. Πραγματολιγικά - Χαρακτηρισμοί: Σκύρος: Νησί στίς Β. Σποράδες. Τό μάννα. Τροφή, πού έπεσε άπ' τόν ούρανό στούς Έβραιούς, δταν, έπιστρέφοντας άπό τήν Αίγυπτο στήν προγονική τους γη, βρέθηκαν στήν έρημο χωρίς τροφές. Μεταφορικά χρησιμοποιεῖται ή λέξη, δταν δηλώνεται μία άναπάντεχη προσφορά.

'Οδός Σταδίου καί Ἰπποκράτους. Κεντρικές δδοί τῆς Ἀθήνας. **Χαρακτηρισμοί:** Δυό παρουσίες κυριαρχοῦν στό διήγημα: τῆς πέρδικας καί τῆς γριᾶς. 'Ο άναγνώστης έχει τήν αἰσθηση στό τέλος, δτι μία είναι ή μορφή. 'Η μορφή τοῦ τραγικοῦ ἀνήμπορου ἀνθρώπου, πού-ξέκοψε ἀπ' τίς ρίζες καί προσπαθεῖ νά μπολιάσει τήν ύπαρξή του σέ καινούριο περιβάλλον. 'Η πέρδικα τῆς Σκύρους βρέθηκε σ' ἔνα ἐντελῶς ἀντίθετο μέρος ἀπό ἐκεῖνο πού ξέζησε πρίν. 'Από τό φῶς τό ἄπλετο τοῦ νησιοῦ στή σκοτεινή «πηγάδα» μιᾶς πολυκατοικίας. 'Από τούς ἀνοιχτούς δρίζοντες, στούς τσιμεντότοιχους ἐνός φωταγωγοῦ. 'Απ' τόν καθάριο ἀέρα, στήν ἀποπνικτική καί δύσοσμη ἀτμόσφαιρα μιᾶς πολυκατοικίας. 'Από τή χαρά τῆς συντροφικής ζωῆς, στήν κατάθλιψη τῆς ἀπομόνωσης, ὅπως περίπου συνέβη καί μέ τή γριά. 'Η πέρδικα ὕστερα ἀπό ἔνα στάδιο φοβίας στό καινούριο τής περιβάλλον, προσαρμόζεται τόσο ὥστε νά «κακαρίζει», δταν ἔρχεται ή ἀνοιξη, νά ζει καί νά μετακινεῖται λέξ καί ἡταν γεννημένη στό φωταγωγό. Τό ίδιο καί ή γριά. Αισθάνεται, σκέπτεται καί ἐνεργεῖ συνειδητοποιώντας τόν τόπο καί τό χρόνο τής. "Ετσι, ὥς ἔνα σημεῖο ἀφήνεται στόν ἀναγνώστη ή πλανερή ἐντύπωση δτι στίς δύο παρουσίες ή θέληση καί ή ἀπόφαση γιά προσαρμογή δδηγοῦν μέ τό συμβιβασμό τους στό γέμισμα τῆς ψυχῆς.

4. ΜΟΡΦΗ

α' Γλώσσα - "Υφος Όμοιόμορφη νεοελληνική. "Υφος: 'Η συγγραφέας μέ υφος ἀπλό, χωρίς περιττά στολίδια, μέ μία ζωντανή καί παραστατική ἔκφραση μεταφέρει τόν ἀναγνώστη σ' ἔνα ἔξωτερικό, ἐπιφανειακό κόσμο καί ταυτόχρονα σ' ἔναν ἄλλο ἔσωτερικό, ψυχικό.

β': Εκφραστικά μέσα καί ή σημασίας τους: Πρωταρχική θέση στό κείνεμο έχουν οι μονόλογοι, οι ἐρωτήσεις καί ἀποκρίσεις, πού γίνονται ἔτσι, ὥστε νά μή προβάλλονται τά πρόσωπα. "Ετσι πετύχαινει ή συγγραφέας τό στόχο τής. Νά δώσει δηλαδή τίς ἔσωτερικές συγκρούσεις τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου καί τίς ἀντιφάσεις πού τοῦ δημιούργησαν οι συνθήκες ζωῆς στίς τσιμεντένιες πολιτείες, ὅπου κυριαρχεῖ μία ἀπατηλή, πλαστή κοινωνικοποίηση, πίσω ἀπ' τήν δποία κρύβεται ή ἐντονη ἐπιθυμία τοῦ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

άνθρωπου νά βρει τόν έαυτό του και τούς συντρόφους του στό φυσικό του περιβάλλον. Ἐνδεικτικά άναφέρομε μερικά ἐκφραστικά μέσα. Διάλογος: «Τί κάνετε αύτοῦ... μαδᾶτε τό ζῶ ζωντανό; — Δέν τό μαδᾶμε. Τοῦ βγάζουμε λίγα φτερά ἀπό τήν οὐρά, γιά νά μή μπορεῖ νά πετάξει και μᾶς φύγει». Ἐρωτήσεις και ἀπαντήσεις ἀπό πρόσωπα, πού ζοῦν στόν ίδιο χῶρο, μία πολυκατοικία, κι δημως ἄγνωστα μεταξύ τους. Ἀφοπλίζουν και ἀφήνουν τήν πέρδικα, ὅπως ἀφόπλισαν και τόν έαυτό τους ἀπ' τόν αὐθορμητισμό και τή φυσικότητα. Μονόλογος: «Ολοι λέμε νά χαμε φτερά νά πετᾶμε, νά μή μένουμε καρφωμένοι σέ τοῦτο τόν ἀνήλιαγο τάφο, και τά βγάζουμε ἀπ' αύτούς πού τά χουν...». Δίνεται ή διάσταση τῆς τραγικότητας τοῦ ἀνθρώπου: ἀπό τή μιά ή συναίσθηση τῆς μοναξιᾶς και ἀπό τήν ἄλλη ή γνώση τῆς ἀξίας πού δίνει ή ἐλεύθερη ζωή. Εἰκόνες «Ο χῶρος, δπου τοποθετήθηκε, δέν χρησιμοποιόταν. "Ενας φωταγωγός σχεδόν τυφλός. 'Απ' ὅλες τίς πλευρές του ὑψώνονται τσιμεντότοιχοι τεραστίων πολυκατοικιῶν μέ δκτώ και ἐννέα δρόφους», «'Από τ' ἀνοικτό παράθυρο καλεῖ και ξανακαλεῖ τό ταίρι της μέ κακαρίσματα γεμάτα πάθος ή ἐκπατρισμένη πέρδικα τῆς Σκύρος». Μεταφορές: «"Ενας φωταγωγός σχεδόν τυφλός», «Τό ἀφόπλισαν και τό ἀμόλησαν», «"Ενας κισσός είχε φυτρώσει στόν ἀντικρυνό τοῖχο », «Ποιός ξέρει ἀπό ποῦ κρατοῦσε ή γενιά του», «Τήν γλέντησε καλά - καλά τήν ἀναπάντεχη εύτυχία», «Φυλακισμένο σέ τοῦτο τόν ἀφιλόξενο ύγρο τάφο». Παρομοιώσεις: «Τό πουλί ἀπόμεινε χάμω, μαζεμένο στή γωνιά σάν ψόφιο», «'Η δύσμοιρη πέρδικα βανότανε πάλι νά χτυπιέται σάν βουρλισμένη». «'Ο τοῖχος κάτω ἀπ' τό κισσό ἔφτιαχνε σάν σκαλοπάτι, ώς ἔνα μέτρο πάνω ἀπ' τό ἔδαφος».

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Παρόλη τήν ἀποσπασματικότητα τοῦ διηγήματος ἔχουμε ἔνα ἔργο μέ τέλεια ἀρχιτεκτονική δομή και πλοκή. Τά πρόσωπα πού παρουσιάζονται, κινοῦνται σέ δύο ἐπίπεδα: τό πραγματικό και τό ἐπιθυμητό. Δίνεται ἔτσι ταυτόχρονα δ χρόνος και δ τόπος, δπου ἐνσυνείδητα στρέφουν τή φαντασία και τήν ἐπιθυμία οἱ πρωταγωνιστές γιά νά ζήσουν σ' ἔνα κόσμο πού ἔχασαν, χωρίς νά τό ἀντιληφθοῦν δτι τώρα πιά ἔχουν κοπεῖ οἱ γέφυρες μέ τήν προηγούμενη ζωή. "Ετσι ή συγγραφέας μέ τά κατάλληλα ἐκφραστικά μέσα κατορθώνει νά παρουσιάσει μια ἀπό τίς δύνηρότερες πλευρές στό σύγχρονο τρόπο ζωῆς τῶν μεγαλουπόλεων.

Zαχαρία Παπαντωνίου

Ρούμελη (σ.51-52)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ

Γεννήθηκε στό Καρπενήσι στά 1887 άπό πατέρα δάσκαλο. Μετά τίς γυμνασιακές του σπουδές έγγραφεται στήν 'Ιατρική Σχολή 'Αθηνῶν, άπό τήν δποία δέν ἔλαβε τό πτυχίο, ἐπειδή ἐνωρίς ἐστράφη πρός τή λογοτεχνία και τή ζωγραφική. Στά γράμματα πρωτοεμφανίστηκε μέ τό διήγημα «'Ο Ψωμᾶς» πού δημοσιεύτηκε τό 1895 στήν «Εἰκονογραφημένη 'Εστία». Γίνεται μαθητής τοῦ Παλαμᾶ και μετά τόν ἀτυχή ἐλληνοτουρκικό πόλεμο τοῦ 1897 θά ἐκδώσει τά «Πολεμικά τραγούδια», τά δποία προμηνύουν τό λαμπρό ποιητικό μέλλον τοῦ Παπαντωνίου. Κατά τή διετία 1908-1910 βρίσκεται στό Παρίσι σάν ἀνταποκριτής τῆς 'Αθηναϊκῆς ἐφημερίδας «'Ἐμπρός» και οι ἀνταποκρίσεις του μέ τόν τίτλο «Παρισινά Γράμματα» κάνουν ἐντύπωση, ἐπειδή είναι γραμμένες μέ λογοτεχνική δεξιοτεχνία. 'Επιστρέφοντας στήν 'Ελλάδα διορίζεται Νομάρχης τό 1912 στήν Καλαμάτα, Ζάκυνθο και Σύρο, ἐνῶ τό 1918 καταλαμβάνει τή θέση τοῦ διευθυντοῦ τῆς 'Εθνικῆς Πινακοθήκης. Τόν ἴδιο χρόνο θά δημοσιεύσει «Τά Ψηλά Βουνά» και τό 1920 τά «Χελιδόνια». Σταθμό στή λογοτεχνική του δημιουργία ἀποτελοῦν οι «Πεζοί Ρυθμοί»(1913) πού θά τόν καθιερώσουν στό Νεοελληνικό Παρνασσό. 'Η συλλογή «Θεῖα Δῶρα» τό 1932 συγκεντρώνει τήν ποιητική του παραγωγή τριῶν δεκαετιῶν. Γιά τό σύνολο τοῦ ἔργου του θά τιμηθεῖ τόν ἴδιο χρόνο μέ τό 'Αριστείον Γραμμάτων. Οι ταξιδιωτικές του ἐντυπώσεις δημοσιεύονται στήν ἐφημερίδα «'Ελεύθερο Βῆμα», ἐνῶ τά διηγήματά του στά ἔργα «Βυζαντινός 'Ορθρος»(1936) και «'Η Θυσία»(1937). 'Επιστέγασμα τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς προσφορᾶς τοῦ Παπαντωνίου στή νεοελληνική λογοτεχνία είναι ή ἐκλογή του τό 1937 ως μέλος τῆς 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν. Πέθανε στίς 2 Φεβρουαρίου 1940 ἀπό καρδιακή προσβολή.

Βιβλιογραφία: Περ. «Νέα 'Εστία», τ. 27, 1940, σ. 393 κ.εξ. Χρήστου Κουλούρη, 'Αλησμόντοι και λησμονημένοι. Κριτικά δοκίμια, 'Αθήνα 1960. Γιάννη Μαρρέ, Ποιητές και ποιήματα, 'Αθήνα 1972, σ. 104-108. 'Αντ. Μπενέκου, Ζαχαρίας Παπαντωνίου. "Ένας σταθμός στά παιδικά γράμματα," 'Αθήνα 1972.

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ Λυρικό ποίημα.

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. 'Απόδοση νοήματος: Τό ποίημα ἀρχίζει μέ τή δήλωση τῆς λαχτάρας τοῦ ποιητή νά ἀγνάντευε γιά μιά φορά τήν ίδιαίτερη Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πατρίδα του και συγκεκριμένα τή Ρούμελη και τό Καρπερνήσι. Όνομάζει τή Ρούμελη «Μάνα» και άποδίδει στό Καρπενήσι τό ρήμα «μέν νανούριζες» γιά νά ύπογραμμίσει τή στενή σχέση πού ύπάρχει μεταξύ αύτοῦ και τῆς ίδιαίτερής του πατρίδας. Κατόπιν μᾶς άναφέρει στοιχεία τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος τῆς γενέτειράς του, δηλαδή τά θυμάται. Κυρίως προβάλλει τίς φυσικές δμορφιές κι ἔνα λαμπρό τοπίο, δηλαδή τά πάντα ζοῦν και κινοῦνται μέ τρόπο ίδανικό. Μέσα στά πλαίσια αὐτά παρουσιάζονται ἄψυχα στοιχεία, δηλαδή τά πλατάνια, οἱ βρύσες, οἱ λόγγοι, τά ἐλάτια, ἀλλά και ἔμψυχα, δηλαδή τά κοτύφια, τά βοσκόπουλα. Τελειώνει τό ποίημά του μέ τή διαπίστωση τῆς τραγικῆς γι' αὐτόν πραγματικότητας, δηλαδή τῆς ζωῆς στήν πόλη τόσο διαφορετικῆς και τόσο μακρινῆς ἀπό ἑκείνη πού δήδιος ποθεῖ. Ή παρομοίωση τῆς ψυχῆς του μέ φυλακωμένη πέρδικα δείχνει τή στέρηση τῆς πατρίδας του και τήν ἀδυναμία του νά ξεφύγει ἀπό τό κλουβί τῆς πόλης, ἀφοῦ τά νύχια του είναι τόσο λεπτά και ἀνίκανα νά τόν ἀπελευθερώσουν και νά τόν δδηγήσουν στόν τόπο πού δνειρεύεται.

β'. **Ἐνότητες και ἐπιγραφή τους:** Χωρίζεται σέ 2 ἐνότητες: 1η. Οἱ δύο πρῶτες στροφές. «Ἡ Νοσταλγία τῶν πλουσίων φυσικῶν ἀρετῶν τῆς γενέτειρας». 2η. «Ἡ τελευταία στροφή». «Ἡ ἀδυναμία τοῦ ποιητῆ νά πραγματοποιήσει τό δνειρό τῆς ἐπιστροφῆς».

γ'. **Κεντρική ιδέα:** Μένει ἀλησμόνητο τό φυσικό περιβάλλον τῶν παιδικῶν μας χρόνων και ίδιαίτερα δταν ἀναγκαζόμαστε νά ζοῦμε μακριά του.

δ'. **Συναισθήματα - Σκέψεις:** Οἱ λέξεις «μάνα» και «μέν νανούριζες» φανερώνουν τήν ἀπέραντη ἀγάπη τοῦ ποιητῆ γιά τή πατρίδα του, συναίσθημα πολύ ἔντονο πού δικαιολογεῖ ἡ μακροχρόνια ἀπουσία του ἀπό τόν τόπο πού τόν γέννησε και ἔρμηνεύει ἡ ἀπόγνωσή του στούς δύο τελευταίους στίχους τοῦ ποιήματος. Αὐτή ἡ ἀπόγνωση κρύβεται πίσω ἀπό τήν ἀλληγορική φυλακωμένη πέρδικα μέ τά εὐθραυστα νύχια. Ή νοσταλγία τρέφει τήν δνειροπόληση τοῦ ποιητῆ, πού ζωντανεύει λαχταριστές τίς φυσικές δμορφιές τῆς πατρίδας του. Μέ πόνο γίνεται ἡ δμολογία πώς αὐτός, ὁ βουνίσιος, είναι αἰχμάλωτος τῆς καμπίσιας ἀττικῆς δμορφιᾶς, μᾶς δμορφιᾶς πού τόν καταδυναστεύει.

ε'. **Πραγματολογικά στοιχεία και Χαρακτηρισμοί:** «Ἡ Ρούμελη, ἡ Στερεά Ἐλλάδα, και τό Καρπενήσι, ἡ ἀποκομμένη αὐτή πόλη πού ζεῖ δμως ἔντονα τό χειμαρρώδη ρυθμό τοῦ δργίου τῆς βλαστήσεως και τήν πλήρη ἀνθηση τῆς φυσικῆς ζωῆς. Ἡ Σαρακατσάνα = ἡ χωριάτισσα τῆς περιοχῆς, ἀπό τήν ιστορική γενεά τῶν Σαρακατσαναίων. Ψηλά πού μέ νανούριζες: τό μεγάλο

ύψομετρο τοῦ Καρπενησιοῦ. *Πλατάνια, ἐλάτια, κοτσύφια =στοιχεῖα τῆς χλωρίδας καὶ τῆς πανίδας τοῦ τόπου. Κάμπε ἀττικέ: δ ὁ τόπος τῆς τωρινῆς διαμονῆς τοῦ ποιητῆ καὶ συγκεκριμένα ἡ Ἀθήνα· περιοχή πού σέ σύγκριση μέ τά ψηλά βουνά τῆς Εὐρυτανίας εἶναι πεδινή. Ὁ ποιητής καὶ πρωταγωνιστής συγχρόνως παρουσιάζεται εὐαίσθητος, φυσιολάτρης, δεμένος μέ τίς ἀναμνήσεις τῆς γενέτειρας, μέ εὐγενικά αἰσθήματα, δνειροπόλος καὶ ἀδύναμος.*

4. ΜΟΡΦΗ

α'. *Μετρική ἀνάλυση:* Τό ποίημα ἀποτελεῖται ἀπό τρεῖς τετράστιχες στροφές γραμμένες σέ δεκαπεντασύλλαβους ιαμβικούς στίχους, τόν πρῶτο καὶ τρίτο κάθε στροφῆς ἀκατάληκτους καὶ τόν δεύτερο καὶ τέταρτο καταληκτικούς. Ἡ διοικοκαταληξία εἶναι πλεκτή.

β'. *Γλώσσα καὶ ὑφος:* Ἡ γλώσσα εἶναι ἡ λόγοτεχνική δημοτική μέ τίς ἀδρές λέξεις. Τό ὑφος εἶναι γλαφυρό μέ ἔντονη νοσταλγική διάθεση, ὅπως μᾶς δείχνουν οἱ λέξεις: λαχταρῶ, μέ πλάνεψες, φυλακωμένη πέρδικα πού κλαίει γι' ἀλαργινό βουνό, δέρνει ἡ ψυχή μου στό κλουβί τά νύχια τῆς κοράλλι.

γ'. *Έκφραστικά μέσα καὶ ἡ σημασία τους:* *Προσωποποιήσεις: Μάνα Ρούμελη. Μέ νανούριζες καημένο Καρπενήσι. Ἡ ψυχή τῆς Ρούμελης. Κάμπε ἀττικέ μέ πλάνεψες (ἔχει καὶ ἡ δμαλή γῇ τῆς Ἀττικῆς γοητεία). Πέρδικα πού κλαίει (=ἀπό τή φύση τῆς ἐλεύθερο πουλί ἡ πέρδικα συνθλίβεται ἀπό τόν περιορισμό τῆς), δέρνει ἡ ψυχή μου τά νύχια τῆς (τά χτυπᾶ καὶ συγχρόνως πονάει). Μεταφορές: Ξεδιψοῦν (=ποτίζονται), κρουσταλλένια σφυριχτά (σφυρίγματα καθαρά καὶ εύχάριστα στήν ἀκοή), λαμπρά μάτια (ζωηρά καὶ φωτεινά ἀπό τή ζωή στή φύση), βροντοῦνε τά νερά (=δυνατός ὁ κρότος τῶν νερῶν πού πέφτουν στά βάθη τῶν γκρεμῶν), πᾶνε πρός τούς ούρανούς τά ἐλάτια (ἔχουν κάθετο κι δλδίσιο κορμί). Παρομοιώσεις: Ἰσια κι δρθά σάν τήν ψυχή τῆς Ρούμελης (=ύπερήφανη καὶ πάντα ἔτοιμη γιά ἀγῶνες τιμῆς ἡ ψυχή τῶν Ρουμελιωτῶν). Ἡ ψυχή μου φυλακωμένη πέρδικα (=δ ποιητής ἔχει ψυχή γεννημένη γιά τήν ἐλευθερία κι δμως τήν φυλάκωσαν στό κλουβί (=στήν πόλη), τά νύχια τῆς κοράλλι (νύχια εὕθραυστα). Ἀντιθέσεις: ψηλά μέ νανούριζες, ἔδρφές, ἀλαργινό βουνό - κάμπε ἀττικέ. Κρουσταλλένια σφυριχτά καὶ λαμπρά μάτια - πέρδικα πού κλαίει. Συνεκδοχή: Κορφές (=ζωή στό βουνό). Περίφραση: Κάμπε ἀττικέ ('Αθήνα). Ὕπερβατό: Σέ λόγγους φεύγουν σκοτεινούς καὶ πᾶνε πρός τούς ούρανούς Ἰσια κι δρθά σάν τή ψυχή τῆς Ρούμελης τά ἐλάτια.*

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Μιά πετυχημένη προσπάθεια που μᾶς δίνει τό μέτρο τῆς νοσταλγίας τοῦ ποιητῆ γιά τήν ίδιαίτερη πατρίδα του. Τά σχήματα λόγου καὶ τό ੢φος μᾶς πείθουν γι' αὐτή τῇ λαχτάρᾳ του καὶ τῇ σφοδρή του ἐπιθυμίᾳ. Τονίζεται μέ ζωηρό τόνο ή ἀνάγκη ἐπιστροφῆς στή Φύση.

Μιμίκας Κρανάκη

Διακοπές (σ. 55 - 59)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

‘Η Μ. Κρανάκη γεννήθηκε στή Λαμία καὶ σπούδασε Φιλολογία στήν ‘Αθήνα καὶ στή Σορβόννη. ’Από τό 1946 είναι μόνιμα ἔγκατεστημένη στή Γαλλία. Διδάσκει γερμανική Φιλολογία καὶ Φιλοσοφία στό Πανεπιστήμιο τῆς Ναντέρ. ’Εμφανίστηκε στά γράμματα μέ τό μυθιστόρημά της «*Contre-Temps*»(1947) καὶ τό «*Τσίρκο*», πού ἐκδόθηκε στά γαλλικά (1950). Μέ τά ἔργα της αὐτά κυρίως καθιερώθηκε σάν ἐκπρόσωπος τῆς πεζογραφίας τῆς μεταπολεμικῆς γενιᾶς. Πολλά ἅρθρα καὶ μελέτες της εἰδαν τό φῶς τῆς δημοσιότητας σέ Ἑλληνικά καὶ γαλλικά περιοδικά. Είναι ή είσηγήτρια τῆς «μοντέρνας γραφῆς» στό μυθιστόρημα.

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ

‘Απόσπασμα ἀπό τό μυθιστόρημα «*Contre - temps*» (Κόντρα - τάν).

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. ‘Απόδοση τοῦ νοήματος: Στό ἀπόσπασμα αὐτό ή μικρή ἡρωίδα τοῦ ἔργου Κυβέλη παραθερίζει σ' ἔνα ὅμορφο παραλιακό μέρος τοῦ Βόλου, τόν ‘Αη - Σώστη. Πρώτη φορά βρίσκεται μακριά ἀπό τήν ‘Αθήνα καὶ τῆς δίνεται ή εὐκαιρία νά γνωρίσει ἔνα περιβάλλον διαφορετικό ἀπό ’κεῖνο, πού ἔζησε μέχρι τότε.

Ξυπνᾶ τό πρώι στό δωμάτιο τῶν διακοπῶν της καὶ αἰσθάνεται νά πλημμυρίζει μέσα της ἔνα κύμα πρωτόγνωρης εύτυχίας. Τό καθάριο πρωινό φῶς τοῦ ἥλιου, οἱ εύωδιές τῶν λουλουδιῶν καὶ η θέα τῆς ἥρεμης γαλαζοπράσινης θάλασσας, πού ξανοίγεται μπροστά της, δίνουν στή μικρή Κυβέλη μιά καινούρια αἰσθηση τῆς ζωῆς. Στά μάτια της ἀποκαλύπτονται δλα τά στοιχεῖα τῆς

φύσεως, ἀμόλυντα καὶ ἐκπληκτικά ἐντυπωσιακά. Αὐτό τού κύμα μιᾶς ἀλλιώτικης ζωῆς, πού τή διαπερνᾶ, ἔρχεται σέ πλήρη ἄρμονία μέ τόν ἐπιθυμητό κόσμο τῆς ἡρωΐδας, ἔνα κόσμο, πού δέν ἔτυχε νά γνωρίσει ποτέ στήν ἀποπνικτική «τσιμεντούπολη», τήν 'Αθήνα. 'Η ματιά της ἐδῶ δέν περιορίζεται στά λίγα μέτρα, ὅπως στήν 'Αθήνα, ἀλλ' ἀπλώνεται πάνω ἀπ' τή θάλασσα καὶ φθάνει μέχρι τ' ἀντικρινά βουνά τῆς Εύβοιας. 'Εδῶ δέ θά 'θελε ν' ἀφήσει οὔτε ἔνα λεπτό δίχως νά τό ζήσει ἔντονα μέ δλες τίς αἰσθήσεις, ἐνῶ στήν 'Αθήνα δλες οἱ ώρες είναι τό ἴδιο μονότονες καὶ πληκτικές. 'Εδῶ τό διάβασμα καὶ τοῦ πιό ἐνδιαφέροντος βιβλίου δέ διαρκεῖ πολύ, γιατί τό βιβλίο τῆς φύσεως ἔχει νά τῆς προσφέρει μεγαλύτερη ίκανοποίηση καὶ χαρά. Στήν 'Αθήνα «βυθιζόταν» ώρες δλόκληρες στίς σελίδες τῶν βιβλίων, ξεφεύγοντας μ' αὐτόν τόν τρόπο ἀπό μιά ἀνούσια πραγματικότητα. 'Εδῶ ἔχει τή δυνατότητα νά ζήσει ἐλεύθερα καὶ νά παίξει μέσα στή θαλασσή φύση καὶ στήν ἀγκαλιά τῆς θάλασσας. "Εμαθε ἀπό τούς δικούς της νά είναι ἐπιφυλακτική πρός τούς δλλους. Καί νά, πού ή γνωριμία της μέ μιά παρέα παιδιῶν διέλυσαν τά σύννεφα τῆς καχυποψίας. Μέχρι τώρα κάθε ἐνέργειά της τῆς δημιουργοῦσε ἀνία καὶ πλήξη. Τό ξάπλωμά της στό κρεβάτι, γιά ν' ἀποκοιμηθεῖ, καταντούσε ἔνα ἀδιάκοπο «μαρτύριο», πασχίζοντας νά πιάσει μύγες ή διαβάζοντας. 'Αντίθετα ἐδῶ, τό κρεβάτι της μεταβάλλεται σέ «καραβάκι ἄσπρο μέ γαλάζια παράθυρα», ἀπ' δπου ξεχύνονται δλες οἱ χαρές τῆς ζωῆς. 'Ονειρεύεται ξύπνια μελλόντικά ταξίδια μέ τό «καράβι» της σέ μέρη, πού συλλαμβάνει στό βάθος τοῦ δρίζοντα ή ματιά της. 'Ελπίδες καὶ ὄνειρα γιά μιά ζωή πού «θά» ταν πάντα ἔτσι γαλάζια καὶ δροσερή».

β'. 'Ενότητες καὶ ἐπιγραφή τους:

- 1η. «"Αξαφνα...σάν ἀπό λιβάνι». Οι πρῶτες στιγμές μετά τό πρωινό ξύπνημα σ' ἔνα ἔξοχικό σπίτι.
- 2η. «'Η θεία 'Αγλαΐα...τῆς δόδο 'Ασκληπιοῦ». 'Η αἰσθηση τῆς προσωρινῆς εὐτυχίας.
- 3η. «Πήρε...πιότερα ἡλεκτρικά». Τό διαφορετικότερο ἀντίκρισμα τῆς ζωῆς.
- 4η. «Σιγά σιγά...παιδιά ἐμπόρων». Γνωριμία μέ μιά παρέα ἀγοριῶν ἀπό τήν ἐπαρχία.
- 5η. «"Οταν ἥθε...δροσερή». 'Η αἰσθητική ἀπόλαυση καὶ ή δημιουργική πνοή τῆς φαντασίας.

γ'. **Κεντρική ίδεα:** 'Η ζωή στήν ἀγνή φύση, κυρίως στά παιδιά πού τή στερήθηκαν, δίνει τήν αἰσθηση μιᾶς μεγάλης καὶ πρωτόγνωρης εὐτυχίας, πού δέ θά 'θελαν νά στερηθοῦν ποτέ.

δ'. **Συναισθήματα - Σκέψεις:** 'Η μικρή Κυβέλη περνώντας τά πρῶτα χρόνια τῆς ζωῆς της ἀνάμεσα σέ τσιμεντότοιχους στήν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

·Αθήνα, χαιρεταί γιά πρώτη φορά μέ δλες τίς αἰσθήσεις της τή ζωή τῆς ὑπαίθρου. Οἱ ἀτέλιωτες ώρες τῆς πλήξεως καὶ ἀνίας δέν περνοῦσαν εὔκολα στήν ·Αθήνα. "Οσα ἀγαθά καὶ παιγνίδια κι ἄν τῆς ἔδιναν, δέ μποροῦσαν νά γεμίσουν τό κενό τῆς ψυχῆς της. Ξυπνοῦσε στὸ σπίτι της κι ἔνιωθε κατάθλιψη μέσα στό χῶρο, πού ἀντίκριζε. Πήγαινε ἔξω ν' ἀναπνεύσει καὶ ἔνιωθε νά συνθλίβεται κάτω ἀπ' τό βάρος μιᾶς μολυσμένης καταθλιπτικῆς ἀτμόσφαιρας. ·Ο παιδικός αὐθορμητισμός καὶ ἡ ζωτική ἀνάγκη τοῦ παιγνιδιοῦ δέν ἐκπληρώνονταν. ·Η εὐαίσθητη παιδική ψυχή διψοῦσε γιά ζωή κι ἔνιωθε στάπεριβάλλον τῆς ·Αθήνας ἀπομόνωση ἀπ' τή ζωή.

Κάθε ἀνθρωπος, καὶ πολύ περισσότερο τό παιδί, ἀναζητᾶ στό παιγνίδι καὶ τήν ἐλεύθερη ζωή νά ἔξεφύγει ἀπό τή μονοτονία, πού προσφέρει δ σημερινός ρυθμός ζωῆς. Τό κακόκεφο κορίτσι τῆς ·Αθήνας μεταβάλλεται σέ μιά ὑπαρξη εύτυχισμένη. ·Η ἀποκάλυψη τῆς πραγματικῆς ούσιας τῆς ζωῆς, πού προσφέρουν μόνο τά φυσικά στοιχεῖα, ξαφνιάζει τή μικρή Κυβέλη. Αἰσθάνεται δτὶ τώρα ζει γιά πρώτη φορά. Τό δροσερό ἀεράκι τῆς θάλασσας, πού σκορπίζει ἀνθόγυρη κι εύωδιές στό δωμάτιο της, ἀναζωογονεῖ τά σπλάχνα της. ·Ο ἥλιος προβάλλει σ' ὅλο του τό μεγαλεῖο καὶ ζεσταίνει ὅλο της τό είναι. Λάμπει τώρα ἐσωτερικά καὶ ἔξωτερικά. Λούζεται ἡ ψυχή της τώρα μέσα στό φῶς τό καθάριο. ·Η δργανική της ἀνάγκη, τό παιγνίδι, βρίσκει ίκανοποίηση μέσα στή μάνα φύση. Τώρα είναι σάν τό ἀπελευθερωμένο πουλί. ·Η ἐλεύθερία της είναι γεγονός. Αἰσθάνεται πώς δ κόσμος γύρω της είναι δικός της. Μπορεῖ νά τόν χαρεῖ, νά τόν ἀπολαύσει. Βιάζεται νά προλάβει, γιατί ἔχει τήν αἰσθηση πώς ξαφνικά θά χαθοῦν ὅλα ἀπό μπροστά της. "Ἐνας ἀκανόητος θυμός καὶ μιά νευρικότητα τή συνεπαίρνουν. ·Αντιλαμβάνεται πώς ὅλη της ἡ εύτυχία θά σβήσει γρήγορα καὶ θά ἐπιστρέψει στό μέρος, δπου τά ἡλιόλουστα πρωινά, ἡ ἀνθισμένη φύση καὶ ἡ καθάρια θάλασσα θ' ἀποτελοῦν μακρινή ἀνάμνηση. Θά ξαναβρεῖ τό μουντό οὐρανό, πού μόλις θά φαίνεται ἀνάμεσα ἀπό τίς τεράστιες πολυκατοικίες, τά σύγχρονα αύτά «τείχη», τό ἄγνωστο πλῆθος, πού πηγαίνοέρχεται ἀκατάπαυστα, «ὅπως τά μυρμήγκια στίς φωλιές τους», τήν ἀηδία καὶ γιά τό πιό καλομαγειρεμένο φαγητό καὶ τίς πληκτικές στιγμές στούς τέσσερις τοίχους τοῦ δωματίου της.

ε'. **Χαρακτηρισμοί:** Στό ἀπόσπασμα αὐτό, ὅπως καὶ σ' ὀλόκληρο τό μυθιστόρημα, κεντρική θέση καίεχει ἡ μικρή Κυβέλη. "Εζησε τά καλύτερα χρόνια τῆς παιδικῆς ζωῆς σ' ἔνα σπίτι τῆς ·Αθήνας δίχως νά στερηθεῖ τίς ἀνέσεις καὶ τίς μικρές ἀπολαύσεις τῶν παιδιῶν. Τό τσιμεντένιο δμως περιβάλλον ὀλόγυρά της ἔστιβε καθημερινά τό χυμό τῆς παιδικῆς ψυχῆς, γι'

αύτό ή μόνη της χαρά και ἀπόλαυση ἡταν τό πολύωρο διάβασμα. Ζώντας μέ τή φαντασία της στόν δμορφο κόσμο τῶν παραμυθιῶν, ἔχενοῦσε γιά λίγο τήν ἀνιαρή και πληκτική πραγματικότητα γύρω της. Είναι εὐαίσθητη και ξέρει νά χαίρεται τή φύση, ὅταν ζεῖ κοντά της.

Tá παιδιά τοῦ Βόλου, πού γνωρίζουν τήν Κυβέλη είναι ζωηρά και αὐθόρμητα. Σαγηνεύονται ἀπό τό λαστιχένιο ψάρι της και τό κοιτοῦν μέ μιά «επιθετική ζήλεια». «Ομως δέν ἔχουν σκοπό νά τ' ἀρπάξουν. Θέλουν μέ τά μάτια τους ν' ἀπολαύσουν κάτι πού ἔβλεπαν γιά πρώτη φορά. Αὐτή ή διάθεση παρεξηγεῖται στήν ἀρχή ἀπ' τή μικρή Κυβέλη. 'Η ἀγνότητα δμως τῶν προθέσεών τους ἀποκαλύπτεται στή συνέχεια. "Ετσι τά παιδιά μέ τή στάση τους και τόν ἀδολο αὐθορμητισμό κερδίζουν τή φιλία και τό παιγνίδι τής μικρῆς. "Οταν μαθαίνουν τήν καταγωγή της και τό ἐπάγγελμα τοῦ πατέρα της, τήν κοιτάζουν μέ θαυμασμό ἀνυπόκριτο. "Έχουν τή λαθεμένη ἐντύπωση πώς αὐτή είναι ἀνώτερή τους μιά και ζεῖ στήν 'Αθήνα και είναι κόρη δικηγόρου, ἐνδιάμοντας σ' ἐπαρχιακή πόλη και είναι παιδιά ἐμπόρων. Στήν πραγματικότητα είναι ἔνα ἀδικαιολόγητο συναίσθημα κατωτερότητας, πού σέ ἴδιες περιπτώσεις παρατηροῦμε πολλές φορές ἀκόμη και σέ μεγάλους.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Γλώσσα - "Υφος: 'Η γλώσσα τοῦ κειμένου είναι ή ἀπλή νεοελληνική μέ λίγες λέξεις ξένες. 'Αναφέρομε ἐκεῖνες πού δέν ἔρμηνεύονται στό 'Αναγνωστικό. Καβούκι = δστρακο, (ἀπό τό τουρκ. kabuk). Τρίλια = τερέτισμα, (ἀπό τό ιταλ. trillo). Μπουρνούζι = ειδικό γιά τό μπάνιο ἔνδυμα, (ἀπό τό τουρκ. burnuz). Τό ύφος είναι γλαφυρό, χυμῷδες, πλούσιο σέ ἐκφραστικές ἀποχρώσεις.

β'. Ἐκφραστικά μέσα και ή σημασία τους: Σέ ὅλο τό ἀπόσπασμα παρατηροῦμε τή χρησιμοποίηση διαφόρων ἐκφραστικῶν μέσων μέ εὔστοχο και πολλές φορές πρωτότυπο τρόπο. 'Εντύπωση προκαλεῖ ή χρήση χαρακτηριστικῶν, περιγραφικῶν και κοσμητικῶν ἐπιθέτων, πού προσδίδουν στό κείμενο ἔνα ἰδιαίτερο χρῶμα. «"Ασπρα μαλακά (φτερά)», «ἀσπρόχρυση (σταγόνα ἥλιος)», «ζωντανό, σάρκινο (φῶς)», «ἔξαισιας, γλαυκῆς (εἰρήνης)», «πλατύ μαργαριταρένιο (καθρέφτη)», «ἀστείες βελούδινες (παντόφλες)», «ξεθωριασμένα πρωινά», «μαλακιά (σιωπή)», «κρινένιο (δέρμα)», «κίτρινη ἀμφίβολη (ἀνταύγεια)» κ.ἄ. 'Η μεταφορική ἐκφραση είναι αὐτή πού δεσπόζει σ' ὅλο τό κείμενο και δημιουργεῖ

έντονο ποιητικό κλίμα («Πάλεψε...συνέχεια τοῦ δνείρου», «Στό ταβάνι...ῆλιος», «"Ενα ἀσπρο πουλί...στό στήθος της», «'Ως καὶ τά ροῦχα της...πρωΐνο φῶς», «φτάνει πιά!...νισάφι», «Νά ρουφᾶς λαίμαργα τίς στιγμές» κ.ἄ.). Παρομοιώσεις: «Κάτι σάν συντριβάνι ξέσπασε μέσα της». "Ολη ή παιδική ζωντάνια πού ἐκδηλώνεται ἐλεύθερα γιά πρώτη φορά. «Κι οι κορυφογραμμές τῆς Εὖβοιας, ἀντίκρυ, ἀνάερες, σάν ἀπό λιβάνι». 'Η δραστική έντυπωση τίς πρωΐνες ώρες, πού δίνουν οἱ κορυφογραμμές πέρα ἀπ' τήθαλασσα. «Τῆς φαινόταν σάν νά τή γδέρνουν». 'Η ἀπόσπαση τοῦ ἀνθρώπου ἀπό μιά εὐχάριστη κατάσταση. «σάν ἔνα ἀνοιξιάτικο ψιχάλισμα. 'Η συνειδητοποίηση μιᾶς νέας πραγματικότητας. «Σιγά - σιγά... σάν τούς σαργούς». 'Η ἐπιθετική τακτική γιά τήν κατάκτηση μιᾶς ἐπίζηλης θέσεως. «"Οπως ὁ κάμπος τή βροχή ἔνα καλοκαιριάτικο ἀπομεσήμερο». 'Η ἀνάγκη τῆς παιδικῆς ψυχῆς γιά νά χαρεῖ ἐλεύθερα στή φύση κ. ἄ. *Elkóneς* πολλές καί ἐντυπωσιακές ἔρχονται στό μάτι τοῦ ἀναγνώστη: «Σήκωσε τήν κουνουπιέρα... σάν ἀπό λιβάνι», «προχώρησε...τίς κορυφές τῶν κυμάτων», «Σιγά σιγά...ἀξιοπρέπεια μποροῦσε» κ. ἄ. 'Υπάρχουν ἀκόμη κι ἄλλα ἐκφραστικά μέσα καί σχήματα λόγου, πού δημιουργοῦν, μέ τήν ἀφθονία καί τήν ποικιλία τους, ἔνα ζωντανό καί γλαφυρό κείμενο.

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Είναι ἔνα κείμενο πραγματικά μεστό καί ζωντανό. "Αν καί είναι ἀπόσπασμα, παρουσιάζει δομή καί τεχνική δλοκληρωμένου ἔργου. Καταφέρνει ὁ ἔντονος λυρισμός καί ή εύαισθησία τῆς συγγραφέαν νά δημιουργήσουν κλίμα, πολλές φορές, ποιητικό. 'Η μοντέρνα γραφή της ἀνοίγει καινούριους δρίζοντες στό νεοελληνικό μυθιστόρημα. 'Η πρωτότυπη ἐπιλογή τῶν ἐκφραστικῶν μέσων δίνει ἀκριβῶς τό μέτρο καί τήν ἀξία τῆς ίδιαίτερης αἴσθησης, πού ἔχει ή συγγραφέας στή γλώσσα. Τό κεντρικό πρόσωπο τοῦ μυθιστορήματος, μέ τήν παιδική εύαισθησία του μέσα στίς λίγες ώρες μιᾶς ήμέρας, δέχτηκε γιά πρώτη φορά ἀπό τή «μάνα φύση» τήν «πολύτιμη ούσια», πού δίνει καινούριο νόημα καί ζωντάνια στή στεγνή μέχρι τότε παιδική ψυχή.

Γεωργίου Δροσίνη

Τό φτάσιμο (δ. 60)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Γεννήθηκε στήν 'Αθήνα τό έτος 1859 ἀπό Μεσολογγίτες γονεῖς. Σπούδασε φιλολογία στό Παν/μιο 'Αθηνῶν και πραγματοποίησε μεταπτυχιακές σπουδές στό Παν/μιο τῆς Λειψίας. 'Ανήκε σέ πλούσια οἰκογένεια, πράγμα πού τοῦ ἐπέτρεψε νά ἐπιδοθεῖ ἀπερίσπαστα στή λογοτεχνία. Διηγόμενος πολλά φιλολογικά περιοδικά τῆς ἐποχῆς και διετέλεσε διευθυντής τῆς Στοιχειώδους 'Εκπαιδεύσεως τοῦ 'Υπουργείου Παιδείας. 'Υπήρξε μέλος τοῦ «Συλλόγου πρός διάδοσιν ωφελίμων βιβλίων» και ίδρυτής τοῦ «Οἶκου τῶν τυφλῶν». Στά 1926 ἔγινε μέλος τῆς 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν. Στά γράμματα πρωτοεμφανίζεται μέ τήν ποιητική συλλογή «Ιστοί ἀράχνης» πού σημειώνουν σταθμό στήν πορεία τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας. Πρόκειται γιά τήν πρώτη ἀντίδραση μαζί μέ τούς «Στίχους» τοῦ Νίκου Καμπᾶ, πού ἐκδηλώνεται στά 1880 ἐναντίον τοῦ ἀνεδαφικοῦ και στείρου ρομαντισμοῦ τῆς Παλαιᾶς 'Αθηναϊκῆς Σχολῆς. 'Επηρεασμένος ἀπό τό κίνημα τοῦ γαλλικοῦ Παρνασσισμοῦ, δηλαδή ἀπό τή σχολή πού ἔχει σάν δόγμα «ἡ τέχνη γιά τήν τέχνη», δ Δροσίνης θά προσανατολίσει τήν ἔμπνευσή του σέ θέματα τῆς Ἑλληνικῆς πραγματικότητας, οἰκεία και καθημερινά πολλές φορές, δίνει ίδιαίτερη προσοχή στήν ἔξωτερική μορφή και χρησιμοποιεί τή δημοτική γλώσσα. Στή συλλογή «Εἰδύλλια», πού δημοσιεύτηκε στά 1884, είναι φανερή ἡ ἐπίδραση τῆς δημοτικῆς ποιήσεως. Μέ ἐπιτηδευμένη μορφή και ἀνάλαφρο, τό ἔργο τοῦ Δροσίνη ἐνδιαφέρεται γιά τή ζωή τῶν ἀνθρώπων τῆς ὑπαίθρου και γιά τίς παραδόσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ και, χωρίς νά φθάνει σέ βαθεῖς στοχασμούς, κατορθώνει νά ἐπιτυγχάνει μιά συνεχή ποιητική ἀνανέωση. Τά σημαντικότερα πάντως ποιήματα περιέχονται στίς συλλογές τῆς ώριμότητάς του «Φωτερά σκοτάδια» (1915) και «Κλειστά βλέφαρα» (1918). 'Εκτός ἀπό τήν ποίηση («Σταλακτῖται», «'Αμάραντα», «Γαλήνη», «Θά βραδυάζει», «Πύρινη Ρομφαία», «Ἐλπε»), δ Δροσίνης καλλιέργησε μέ ἐπιτυχία και τό πεζογράφημα, συγκεκριμένα δέ τό διήγημα («Διηγήματα και ἀναμνήσεις», «Διηγήματα τῶν ἀγρῶν και τῆς πόλεως»); τήν κωμῳδία («Παράξενος γάμος») και τό ἥθογραφικό μυθιστόρημα («'Αμαρυλλίς», «Ἐρση», «Τό βοτάνι τῆς ἀγάπης»). Λάτρης τῆς Ἑλληνικῆς ὑπαίθρου ἔζησε πολλά χρόνια στό Πήλιο και τήν Εύβοια. Πέθανε στήν Κηφισιά στά 1951.

Βιβλιογραφία: Περ. «'Ελληνική Δημιουργία», 'Αφιέρωμα στά 90 χρόνια του ποιητή, έτος Β (1949), τεύχος 44. Μιχ. Περάνθη, 'Η προσφορά του Δροσίνη (Μορφές και κείμενα της Λογοτεχνίας μας, έκδ. Χιωτέλλη, Αθήνα 1976, σ. 83-87). Λίνου Πολίτη, 'Ο Δροσίνης και ή γενιά του 1880. 'Ανδρέα Καραντώνη, Νεοελληνική Λογοτεχνία, Φυσιογνωμίες, τ. Α', 'Αθήνα 1977, σ. 160-184.

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ Λυρικό ποίημα.

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. *'Απόδοση νοήματος:* Τό ποίημα μᾶς παρουσιάζει μιά μελλοντική φανταστική και γλαφυρή είκόνα ένός χωριού, μέ δλα τά χαρακτηριστικά γνωρίσματα της άπλης και εύλογημένης άπ' τό μόχθο χωριάτικης ζωῆς. Ο ποιητής διαλέγει, γιά τήν είκόνα αὐτή, τή βραδινή ώρα και παρουσιάζει στήν πρώτη στροφή ύποβλητικά στοιχεῖα του φυσικοῦ περιβάλλοντος (άλωνια - χωριατόσπιτα - πεῦκα). Τό ίδιο συνεχίζεται και στή δεύτερη στροφή μέ στοιχεῖα δύμας πιό ζωτικά και ἔντονα (ἀρνιῶν βελάσματα καμπάνα - βρυσούλα και φοῦρνοι φλογισμένοι). Στή συνέχεια ἀναφέρεται στή συντροφιά του και στίς ἐντυπώσεις πού πρόκειται νά ἀποκομίσουν ἀπ' τό φυσικό περιβάλλον και τούς χωρικούς. Τό «καλῶς ηρθατε» φανερώνει τήν πατροπαράδοτη ἐλληνική φιλοξενία. Στήν τελευταία στροφή δηλώνεται δοκοπός του ποιητή, ό κλειστός παλιόπυργος πού θά γεμίσει πάλι ἀπό ζωή, ἡ ἐπιστροφή στή φύση ὅπερα ἀπό κάποια μεγάλης διάρκειας ἀπουσία.

β'. *'Ενότητες και ἐπιγραφή τους:* "Έχομε δύο ἐνότητες: 1η. Οι τρεῖς πρῶτες στροφές: «'Η είκόνα του χωριοῦ και τής ζωῆς του». 2η. 'Η τελευταία στροφή: «'Η ἐπιστροφή του ἀνθρώπου στήν ἀπλή χωριάτικη ζωή».

γ'. *Κεντρική ιδέα:* 'Η ἐπιστροφή στήν ἀπλοϊκή και είρηνική ζωή του χωριοῦ τήν ώρα πού βραδιάζει.

δ'. *Συναισθήματα - Σκέψεις:* 'Ο ποιητής μᾶς δίδει μέ ἀγάπη και ἐνδιαφέρον τή ζωή του χωριοῦ παραθέτοντας και είκόνες χαρακτηριστικές τής ζωῆς αὐτής. 'Ο ἀναγνώστης αἰσθάνεται τά στοιχεῖα αὐτά και γενικότερα νιώθει μιά ιδιαίτερη ἐκτίμηση γιά τήν ὑπαιθρο και συνάμα μιά ἀόριστη θλίψη πού δέ μπορεῖ διόδιος νά πραγματοποιήσει μιά παρόμοια ἐπιστροφή.

ε'. *Πραγματολογικά στοιχεῖα και χαρακτηρισμοί:* *Βραδυνή καμπάνα:* 'Η ώρα του 'Εσπερινοῦ. *Φοῦρνοι:* Κτισμένοι στήν αὐλή τῶν σπιτιῶν γιά τό φήσιμο ψωμιοῦ ή και φαγητοῦ. *Παλιόπυργος:* Τό ἀρχοντικό σπίτι μέ τήν ἐπιβλητική του ἐμφάνιση και τή δική του ἀρχιτεκτονική γραμμή.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Μετρική ἀνάλυση: Τό ποίημα ἀποτελεῖται ἀπό τέσσερις τετράστιχες στροφές. Μέτρο του δὲ τροχαϊκός (—ύ) ἐνδεκασύλλαβος καταληκτικός. Ὁμοιοκαταληξία ὑπάρχει μεταξύ δευτέρου καὶ τετάρτου στίχου κάθε στροφῆς, ἐνῶ μεταξύ πρώτου καὶ τρίτου δέντρου ὑπάρχει. Στήν τελευταῖα στροφή οἱ στίχοι εἰναι ἀτελεῖς νοηματικά.

β'. Γλώσσα. - "Υφος: Τό ποίημα εἰναι γραμμένο στή δημοτικό. Τό υφος εἰναι γλαφυρό καὶ πειστικό.

γ'. Ἐκφραστικά μέσα καὶ ή σημασία τους: Περιορισμένη ή χρήση τῶν ἐκφραστικῶν μέσων. Ἡ ζωντάνια καὶ ή ἀνάγλυφη παραστατικότητα ἐπιτυγχάνονται μέ τίς ταιριαστές λέξεις σέ ἀπλή σύνταξη. Ἡ ἐπανάληψη τοῦ «θά» τονίζει τή μελλοντική προέκταση τοῦ ποιήματος, τήν προσδοκία τοῦ ποιητῆ καὶ δῶλων ἐκείνων πού δνειρεύονται τή ζωή στό χωριό. Ὑπερβατά: ἀπό τῶν πεύκων τ' ἀκροκλώνια. Χέρια ἀπό τόν κάματο, ἀργασμένα, ἀναμερίζοντας τοῦ καιροῦ τάγκαθια καὶ τά χόρτα, τοῦ κλειστοῦ παλιόπυργου θ' ἀνοίξομε τή βαρειά τή σιδερένια πόρτα. Συνεκδοχή: θά μᾶς εὐχηθοῦν...χέρια ἀπό τόν κάματο ἀργασμένα (= γεωργοί μέ χέρια ἀπ' τόν κάματο ἀργασμένα). Εὔστοχα κοσμητικά ἐπίθετα. Σειρά ἀνάγλυφων εἰκόνων ἀπό τό τέλος τής μέρας εἰναι δλόκληρο τό ποίημα. Χαρακτηριστικά σύνθετα: ἀποσκιωμένα, χωριατόσπιτα, ἀκροκλώνια, βαθιανασάίνομε, παλιόπυργου.

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Ἐπιτυχημένη προσπάθεια τής ἀπεικονίσεως τής ζωῆς στό χωριό σέ μιά ὥρα χαρακτηριστική, τό τέλος τής δουλειᾶς καὶ τής ήμέρας.

Κατορθώνει δέ ποιητής νά μεταδώσει στόν ἀναγνώστη ὄλη ἐκείνη τή γλυκιά αἰσθηση τής ίκανοποιήσεως ἀπό τήν ἐκπλήρωση τοῦ καθημερινοῦ καθήκοντος καὶ τή ζεστασιά τοῦ φιλόξενου ἀπλοῦ χωρικοῦ, μέσα στήν εἰδυλλιακή ἀτμόσφαιρα τής ὑπαίθρου.

Γαλάτειας Σαράντη

· Αποχαιρετισμός (σ. 61-68)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ἡ Γαλ. Σαράντη γεννήθηκε στήν Πάτρα τό 1920. Σπούδασε στό Ἀρσάκειο τής Πάτρας καὶ κατόπιν νομικά στήν Ἀθήνα. Γιά

πρώτη φορά παρουσιάστηκε στά γράμματα άπό τίς στήλες τοῦ περ. «Νέα Έστιά» τό 1945 γράφοντας πεζογραφήματα. Τό πρώτο της βιβλίο ἐξέδωσε τό 1947 μέ τόν τίτλο «Τό βιβλίο τῆς χαρᾶς» (συλλογή διηγημάτων). Ακολούθησε, τό ἐπόμενο ἔτος, τό μυθιστόρημα «Πασχαλιές», μετά ἀπό λίγα χρόνια (1951) ἡ νουβέλλα «Τό βιβλίο τοῦ Γιοχάννες καὶ τῆς Μαρίας». Τό 1953 ἔγραψε τό μυθιστόρημα «Ἐπιστροφή», τό 1959 «Τό παλιό μας σπίτι», τό 1962 τά διηγήματα «Χρώματα ἐμπιστοσύνης» κ.ἄ.

Σ' ὅλα τά ἔργα τῆς Γαλ. Σαράντη κυριαρχεῖ ἡ γυναικεία εὐαισθησία τῆς, πού τῆς ἐπιτρέπει νά ἐξετάζει μέ λεπτομέρεια τούς ἀνθρώπινους χαρακτῆρες. Ή λεπτότητά της καί ἡ φιλοσοφική διάθεσή της δημιουργεῖ ἔνα κλῖμα ποιητικῆς ἀτμόσφαιρας μέ τρυφερότητα καὶ συγκίνηση. Ἐγκωμιαστικές κριτικές ἔχουν γράψει ὁ Γρ. Ξενόπουλος, ὁ "Αλκης Θρύλος" κ.ἄ. Ή προσφορά τῆς στά νεοελληνικά γράμματα συνεχίζεται.

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ 'Ηθογραφικό - κοινωνικό διήγημα.

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. Απόδοση νοήματος: Στή Μάνη, τήν δρεινή αὐτή περιοχή τῆς Πελοποννήσου, ζεῖ ὁ γερο-'Αντώνης μόνος ἀπό τότε πού ἔχασε τή γυναίκα του. Ξαφνικά, παίρνει γράμμα ἀπ' τό γιό του πού ζεῖ στήν 'Αθήνα. Στό γράμμα ἔγραψε ὁ γιός πρός τόν πατέρα του ὅτι σάν κλείσουν τά σχολεῖα θά τόν ἐπισκεφθεῖ μέ δῆλη τήν οἰκογένειά του, τή γυναίκα του, τά δυό κορίτσια καὶ τό γιό του, τόν 'Αντωνάκη, πού πήρε τ' ὄνομα τοῦ παποῦ του. Τόν παρακαλοῦσε ὅμως μετά νά γυρίσει κι αὐτός στήν 'Αθήνα μαζί τους. Ο γερο-'Αντώνης ὅμως πεισματάρης καὶ ἀμετακίνητος ἀπό τά χώματά του. «Νά πάει, λέει, στήν 'Αθήνα, μέσα στή βρωμιά καὶ στή βουή, νά πλακωθεῖ ἡ ψυχή του; Πεῖσμα στό πεῖσμα λοιπόν: δέν πάω πουθενά! Έδῶ γεννήθηκα, ἔδῶ θά πεθάνω».

Κι ἄλλοτε ὁ γιός προσκάλεσε τό γερο-'Αντώνη ν' ἀφήσει τό πεῖσμα καὶ νά ζήσει μαζί τους στήν 'Αθήνα. Μάταια ὅμως. Καὶ τώρα, μ' αὐτό τό γράμμα παίρνει τό μαντάτο πού τοῦ δίνει μιά ξεχωριστή χαρά: θά δεῖ γιά πρώτη φορά τά ἐγγόνια του. Κερνάει τούς χωριανούς ἀπ' τή χαρά του. Κι ὅταν ἔπιασε γιά καλά τό καλοκαίρι, ὁ γερο-'Αντώνης, φώναξε τήν κουμπάρα του, τήν Πότα, νά τοῦ σιγυρίσει τό σπίτι, γιά νά μή τόν κοροϊδέψουν οἱ «πρωτευουσιάνοι». Ο ἴδιος ἐπέβλεπε στό σιγύρισμα, δρθιος ἀπό τό πρωΐ ὥς τό βράδυ, πότε γελώντας καὶ πότε ἀγριεύοντας τίς γυναικες πού βοηθοῦσαν τήν κουμπάρα του. "Ωσπου ἀποκαμώμένη ἡ Πότα τόν ἔδιωξε στόν καφενέ.

Έτοιμάστηκε τό σπίτι γιά τήν ύποδοχή. Καί νά, φθάνουν οί δικοί του ἀπ' τήν Ἀθήνα. Τούς καλωσορίζει δλους, ἀλλά μέ ίδιαίτερη περιφρόνηση τήν νύφη του και τίς ἐγγονές του. «Μισό μερτικό» ή νύφη του, «παλιοθηλυκά» οί ἐγγονές του. Θεωρεῖ τίς γυναῖκες κατώτερα ὄντα. «Ολη ὅμως ἡ ἀγάπη του και ὁ θαυμασμός του, πού ἐκδηλώνονται μέ τά πιό κολακευτικά λόγια, ἀπευθύνονται πρός τόν ἐγγονό του. Ἄδικα ἡ νύφη του τόν παρακαλεῖ νά μήν ἀδικεῖ τά κορίτσια, δείχνοντας ίδιαίτερα ἔκδηλη προτίμηση στόν ἐγγονό του. Γιά τό γερο-Ἀντώνη ὅμως δέν ύπάρχει ἀλλος ἀπό τόν Ἀντωνάκη, τόν ἐγγονό του. Σ' αὐτόν ἔξιστορεῖ τή δόξα τή δική του και τοῦ τόπου του. Σ' αὐτόν δείχνει τά κτήματά του και τόν προορίζει ἀφέντη σ' αὐτά. Σ' αὐτόν δίνει τούς καλύτερους καρπούς ἀπ' τά περβόλια του. Σ' αὐτόν διηγεῖται ίστορίες πολεμικές και ἀγάπης. Μαζί, παππούς κι ἐγγονός, χαίρονταν τίς φυσικές δόμορφιές. Ὁ γερο-Ἀντώνης ἔβρισκε στό πρόσωπο τοῦ ἐγγονοῦ τόν ἄξιο διάδοχό του. Κι ἔνιωθε φτερωμένη κι ἀντρειωμένη τήν ψυχή του δίπλα στό παιδί.

«Οταν πιά πλησίαζε ὁ καιρός νά φύγουν στήν Ἀθήνα, ζήτησε νά μείνει ὁ ἐγγονός του μαζί ἐκεῖ στή Μάνη, πράγμα βέβαια ἔξωφρενικό και ἀπραγματοποίητο. Κι ὅχι μόνο δέ θᾶμενε ὁ Ἀντωνάκης στή Μάνη, ἀλλά θά κατέβαινε κι αὐτός στήν Ἀθήνα. Αὐτή ἦταν ἡ ἐπιθυμία τοῦ γιοῦ του. Ὁ γερο-Ἀντώνης μόνο πού δέν ἔσκασε ἀπ' τό κακό του. Καί μόνο ὅταν τό ζήτησε ὁ ἐγγονός του δέχεται μέ βαριά καρδιά νά τούς ἀκολουθήσει. Ἀπ' τή στιγμή πού ὁ γέρος ἔδωσε τήν ύπόσχεσή του, ἄρχισε ἔνα ἀνελέητο ἀγώνα ἐνάντια στόν ἑαυτό του και τούς ἀλλους. «Ολοι τοῦ ἔφταιγαν. Είχε κυριευθεῖ ἀπό μιά ἀδικαιολόγητη νευρικότητα και ἀπελπισία. Ἀκόμη και μέ τήν πεθαμένη γυναίκα του τά ἔβαλε. Τήν ἀποκαλούσε «πονηρή και καταφερτζού», γιατί πέθανε και τάφηκε ὥπως πρέπει σέ μιά Μανιάτισσα, ἐνῶ αὐτός θά πάει «ἄκλαυτος και ἀτραγούδιστος», ἄν πεθάνει στήν Ἀθήνα. Τότε βάζει σ' ἐφαρμογή μιά μακάβρια δσο και ἀστεία ἰδέα. Πρίν φύγει γιά τήν Ἀθήνα θά κάνει τόν πεθαμένο γιά νά τόν μοιριθλογήσουν. Φωνάζει τή Βγένω, τή μοιρολογίστρα, πού είναι και βαφτιστικά του, γιά νά πάει μιά μέρα νά τόν κλάψει ζωντανό. Μιά μέρα λοιπόν προτοῦ ἀναχωρήσουν γιά τήν Ἀθήνα, ἀφοῦ πλύθηκε και στολίστηκε σάν γαμπρός, ἔξομολογήθηκε και μετάλαβε. «Επειτα πῆγε σπίτι και ἔπλωσε στό σεντούκι ἔχοντας σταυρωτά τά χέρια, κλειστά τά βλέφαρα και ἔνα γαρύφαλλο στό στόμα. Μετά τή θεία λειτουργία ἄρχισε νά συγκεντρώνεται ὁ κόσμος σπίτι του, γιά νά τόν ἀποχαιρετίσει. Οι καλύτερες Μανιάτισσες μοιρολογίστρες μαζεύτηκαν, γιά νά θρηνήσουν και πρώτη και καλύτερη ἡ Βγένω. Παινέματα γιά παλικάρι ἦταν τά λόγια της κι ὅχι γιά ἔκατοχρο-

νίτη. "Ολη ή όμορφιά, ή χάρη καί ή άνδρεία τοῦ κόσμου είχαν συγκεντρωθεῖ στό ζωντανό «πεθαμένο» γερο-Αντώνη. Κι αὐτός νά νιώθει τή μεγαλύτερη χαρά τῆς ζωῆς του! Γι' αὐτό ένας πραγματικός θάνατος τούτη τή στιγμή θά 'ταν δ, τι πιό όμορφο δῶρο θά τοῦ έκαμνε δ Κύριος.

Στό τέλος ή κουμπάρα του έφερε τά καθιερωμένα, σέ τέτοιες περιπτώσεις, κονιάκ καί καφέ καί είπώθηκαν τά συνηθισμένα: Θεός σχωρέσει, καλή ψυχή, καί (ἀπό τούς γεροντότερους) καλή ἀντάμωση. Μιά ἐθιμοτυπική ἀρχή τηρήθηκε γιά ἔνα πεθαμένο. Τηρήθηκε πιστά καί γι' αὐτόν, ὥσπου κλαίγοντας καί ἀναψοκοκινημένος ὁ ἐγγονός του ρωτούσε ἐπίμονα τόν παππού του, ἀν ζεῖ ή πέθανε. 'Η ἀπάντηση δσο κι ἄν φαίνεται ἀφελής: «Ξέρω κι ἐγώ...», δείχνει τό δίλημμα τοῦ γερο-Αντώνη, μπρός στό θάνατο μ' ὅλες τίς πρεπούμενες τιμές καί μπρός στή ζωή, πού τή βλέπει στό πρόσωπο τοῦ ἐγγονοῦ του:

β'. 'Ενότητες καί ἐπιγραφή τους:

- 1η. «Τό γράμμα...γιά τό καλό μαντάτο». Τό γράμμα τοῦ γιοῦ μέ τήν εὐχάριστη εἰδηση γιά τό γερο-Αντώνη καί οἱ δικές του πείσμονες ἀρνήσεις στίς προσκλήσεις.
- 2η. «Ἐπειτα...κρυφογελώντας». 'Η ἀναμονή τοῦ γερο-Αντώνη καί οἱ προετοιμασίες του γιά τήν ύποδοχή τῶν πρωτευουσιάνων.
- 3η. «Τό σπίτι...δσο ζεῖ». 'Η ἀντιπάθεια τοῦ γερο-Αντώνη πρός τή νύφη του καί τίς ἐγγονές του καί ή ὑπερβολική συμπάθεια πρός τόν ἐγγονό του.
- 4η. «Γέλασε δ γιός του... ἀτραγούδιστος». 'Η ἀπόφαση τοῦ γερο-Αντώνη γιά τό ταξίδι του καί οἱ ἀντιδράσεις ἐξ αἰτίας τῆς ἀπόφασής του.
- 5η. «Βέβαια...γιά πότε θά' ναι». 'Η σύλληψη μιᾶς μακάβριας καί ἀστείας ίδεας τοῦ γερο-Αντώνη.
6. «'Οριστηκε...ψηλά ψηλά». 'Η ἐκτέλεση τῆς ίδεας τοῦ γερο-Αντώνη μέ ὅλη τήν ἐθιμοτυπική διαδικασία τῆς παράδοσης τοῦ τόπου.

γ'. **Κεντρική ίδεα:** Οἱ ἄνθρωποι πού δέθηκαν τόσο πολύ μέ τόν τόπο τους, τή παράδοση καί τά ἔθιμά τους είναι δύσκολο ν' ἀπαρνηθοῦν αὐτά.

δ'. **Συναισθήματα - Σκέψεις:** Ποικίλες σκέψεις καί συναισθήματα κυριαρχοῦν στόν ἀναγνώστη. Χαρά, γιατί ἐπιτέλους δ γερο-Αντώνης θά δεῖ τούς δικούς του. Συμπάθεια καί θαυμασμός, γιατί ἄν καί ζεῖ δλομόναχος, προτιμᾶ τήν ἀγνή ζωή τῆς όμορφης Μάνης. Συλλογίζεται κανένας τό γερο-Αντώνη καί ἀσυναίσθητα ἔρχεται στό νοῦ δ γερο-Πλάτανος, πού είναι δύσκολο νά ξεριζωθεῖ. "Έχει τόσο βαθιές ρίζες. Περηφάνια μέχρι κομπασμού ἐκδηλώνει γιά τόν τόπο του καί δύν πωύει ὡς στιγμή νά τό Ψηφιοποίηθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

φανερώνει. Έντύπωση προκαλεῖ ή άντιπάθειά του πρός τά «θηλυκά» και ή λατρεία του πρός τόν έγγονό του. Είναι ζνας γνήσιος τύπος Μανιάτη μέ τήν πατριαρχική άντιληψη γιά τήν οίκογένεια. Πάνω ἀπ' δλα τά πρόσωπα ἐπάξια στέκεται ό ἄντρας. Αύτός διαιωνίζει τό ήρωϊκό πνεῦμα τοῦ τόπου και κρατᾷ τήν τιμή και τ' ὄνομα τῆς οίκογένειας, ζνῶ οἱ γυναῖκες μέ τό γάμο τους ἀλλάζουν σπίτι και ὄνομα. («πατέρα, ἔκαμε ή νύφη του γλυκά. Τά ἄλλα παιδιά ζηλεύουν. Μήν ξεχωρίζετε ἔτσι τό μικρό! Τά ἄλλα παιδιά... — Ποιές; οἱ ξενοφοκοῦδες, ἄστραψε ό γέρος δυνατά. Αύτό ἔλειπε, νά ἔχουνε κι αύτές γνώμη!...»).

ε'. **Πραγματολογικά στοιχεῖα:** Τά μοιρολόγια είναι μνήμεια τοῦ λόγου ἀπ' τά πιό λυρικά. Τραγικά στήν ἔκφραση, δση τραγικότητα ἔχουν και τά περιστατικά πού τά ἐμπνέουν, μεστά σέ στοχασμούς, δσο στοχαστικό και φιλοσοφικό είναι τό θέμα τοῦ θανάτου πού διερμηνεύουν. Ή Μάνη, μιά περιοχή ἄγρια και ἀπρόσητη, κράτησε ἀνέπαφη και ἀνόθευτη τήν παράδοσή της. Τό ἴδιο ἔγινε και μέ τά μοιρολόγια, τά δόποια παρουσιάζουν ὀλόκληρη ἱεροτελεστία. Οι ἰδιάζουσες συνθήκες ζωῆς και τό ἔθιμο τοῦ «γδικιωμοῦ» (βεντέτας) στάθηκαν. αίτια νά διαμορφωθοῦν μοιρολόγια ἰδιότυπα στή γλώσσα, τή μορφή και τό μέτρο. Ο θάνατος στή Μάνη ἀποτελεῖ κοινωνικό γεγονός ἀπό τά σημαντικότερα. Μόλις ἀκουσθεῖ ὅτι κάποιος πέθανε, δλες οἱ γυναῖκες και προπάντων οἱ μοιρολογίστρες, σπεύδουν νά πᾶνε στό «κάθισμα», στό «μοιρολόγι». Αρχίζει, συνήθως, ζνας διαλογικός θρῆνος μεταξύ γυναικῶν, πού ἔχουν καθήσει γύρω στό νεκρό και μοιρολογοῦν. Μερικές φορές ή κάθε μιά ξεχωριστά ἔχει νά πεῖ τό δικό της μοιρολόγι, ἀπό δική της ἐμπνευση και σχετικό μέ τό θρηνούμενο, η γνωστούς παλιούς στίχους. Δίνουν «συμβουλές» στό νεκρό, μιλοῦν γιά δική τους ὅμοια οίκογενειακή συμφορά, στέλνουν χαιρετίσματα σέ δικούς τους πεθαμένους κ.τ.δ. Μέ ἀποστροφές πρός τό νεκρό, ἐρωτήσεις, τραγικά ἐπιφωνήματα, γίνεται δλοένα και μεγαλύτερος ό δραματικός τόνος.

στ'. **Χαρακτηρισμοί:** 'Ο γερο-'Αντώνης είναι τό πρόσωπο, πού δεσπόζει σ' δλο τό διήγημα. Γεννήθηκε κι ζησε σ' ζναν τόπο, δπου σάν κόρη δφθαλμοῦ, διαφυλάχθηκε ὅχι μόνο ή ἐλευθερία, ἀλλά και ή παράδοση. 'Ο γερο-'Αντώνης είναι ό ἀντιπροσωπευτικός τύπος τοῦ τόπου αύτοῦ. Προσκολλημένος μιά μακρόχρονη ζωή σ' ζνα βραχότοπο δπου κυριάρχησε τό ήρωϊκό πνεῦμα, ζυμωμένος μέ τά ηθη και τά ἔθιμα τοῦ τόπου αύτοῦ, δέ μπορεῖ νά συμβιβασθεῖ μέ τήν ίδέα, ὅτι στά στερνά του θά βρεθεῖ

κάπου ἀλοῦ καὶ μάλιστα στήν Ἀθήνα. Δέ μπορεῖ «ν' ἀτιμάσει» τόν τόπο του ἐγκαταλείποντάς τον. Δέ μπορεῖ νά προδώσει τόν ἴδιο του τόν ἑαυτό. Στίς παρακλήσεις τοῦ γιοῦ του ἀντιτάσσει πεῖσμα: «Δέν πάω πουθενά! Ἐδῶ γεννήθηκα, ἐδῶ θά πεθάνω!». Ριζιμιό, λιθάρι. Καρδιά ριζωμένη βαθιά στόν τόπο της. «Αν ἔεριζωθεῖ θά πεθάνει. Δείχνει περιφρονητική στάση στίς γυναικες, γιατί ἐπικρατεῖ ή ἀντίληψη σέ τέτοιους τόπους, δτι είναι κατώτερες ἀπό τούς ἄνδρες. Ο ἄντρας διαφεντεύει, ή γυναικά υπακούει. Η περιφρόνηση τοῦ γερο-Αντώνη πρός τίς γυναικες μᾶς θυμίζει τή Φραγκογιαννού στή «Φόνισσα» τοῦ Ἀλ. Παπαδιαμάντη. Περιποιητικός καὶ περήφανος γιά τόν ἐγγονό του, γιατί βλέπει στό πρόσωπό τού τόν ἄξιο Μανιάτη. Η ἀγάπη του αὐτή τόν φέρνει σέ δύσκολη θέση, δταν ὑπόσχεται στόν ἐγγονό του δτι θά τόν ἀκολουθήσει στήν ለθήνα. «Αν πεθάνει μακριά ἀπ' τή Μάνη, «θά πάει ἄκλαυτος, ἀσυγχώρετος βαρύς στόν παράδεισο». Κι ἔτσι προσφέρει στόν ἑαυτό του ἔνα ψεύτικο θάνατο, γιά νά βρει τή λύτρωση καὶ τήν ἀνάπauση στό λατρευτικό ἔθιμο τοῦ θανάτου, πού παρουσιάζεται μέ δλη τή σοβαρότητα καὶ τυπικότητα.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Γλώσσα - "Υφος: Η γλώσσα είναι ή νεοελληνική μέ πλούσια καὶ παραστατική ἐκφραστικότητα. Μερικές ίδιωματικές καὶ ξενικές λέξεις, πού πολιτογραφήθηκαν στό λεξιλόγιο μας, ἐρμηνεύονται στό σχολικό βιβλίο. Τό υφος ἔχει ἀπλότητα, φυσικότητα καὶ ζωντάνια, ἀπαραίτητα στοιχεία στό θέμα τοῦ διηγήματος.

β'. Έκφραστικά μέσα καὶ ή σημασία τους: Είναι πράγματι ἔνα διήγημα, στό δποιο κυριαρχεῖ ή ποικιλία καὶ ή ἀφθονία τῶν ἐκφραστικῶν μέσων. Μεταφορές: «Νά πάει, λέει, στήν ለθήνα, μέσα στή βρωμιά καὶ στή βουή, νά πλακωθεῖ ή ψυχή του», «Δέσαν τά μύγδαλα», «Αύτές θά κομματιάσουν τήν περιουσία», «Τούς νερουλιασμένους τούς καιρούς». Παρομοιώσεις: «Θά 'ρθω καὶ θά ψωφήσω ἐκεῖ σάν τό σκυλί», «Πλύθηκε καὶ στολίστηκε σάν γαμπρός». Εικόνες πολλές καὶ ἐντυπωσιακές. Αναφέρομε τήν τελευταία, δπου δ γερο-Αντώνης «ζωντανός πεθαμένος» χαιδεύει τό κεφάλι τοῦ μικροῦ ἐγγονοῦ του.

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Η συγγραφέας μέ μιά ἀπλή καὶ παραστατική ἐκφραση ἔδωσε στό διήγημά της αὐτό δ, τι πιό γνησια Ἑλληνικό διατηρεῖται ἀκύρως στότιτά της στήν πολιτική πολιτικής Φημιοπόλης από τον Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικῆς

έκεινους, ὅπως ὁ γερο-Αντώνης, πού μένουν θεματοφύλακες ἀνυποχώρητοι σ' ὅ, τι τούς κληροδότησαν οἱ παλιότεροί τους. Ἡ ἐμμονή αὐτῆς, στοὺς σημερινούς χρόνους τῆς ἀλλοτρίωσης καὶ τῆς ισοπέδωσης, περικλείει ὅχι μόνο τὸ θαυμασμό μας, ἀλλά καὶ ἔνα μήνυμα ἐλπιδοφόρο: οἱ ἄνθρωποι τοῦ τόπου αὐτοῦ δέ θ' ἀφῆσουν νά μαραθεῖ «τό ἄλας τῆς γῆς».

Γεωργίου Α. Βλάχου

Χειμώνας (σ. 71-73)

I. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Γεννήθηκε στήν Αθήνα τό 1886 καὶ πέθανε τό 1951. Ἦταν λόγιος καὶ δημοσιογράφος. Σπούδασε νομικά στό Παν/μιο Αθηνῶν. Ἀπό τό 1903 μέχρι τό 1918 ἐργάστηκε σάν δημόσιος ὑπάλληλος. Στό μεταξύ ἔγραφε ἄρθρα καὶ χρονογραφήματα σέ διάφορες ἐφημερίδες καὶ περιοδικά τῶν Αθηνῶν. Παραιτήθηκε δῆμος ἀπό τήν ἐργασία του καὶ τόν ἐπόμενο χρόνο, 1919, ἐξέδωσε τήν ἐφημερίδα «Καθημερινή»(15 Σεπτεμ.). Οἱ πολιτικοί του ἀγῶνες ἦταν μεγάλοι καὶ διαρκεῖς. Ἐξελίχθηκε σ' ἔναν ἀπό τοὺς μεγαλύτερους δημοσιογράφους τῆς πατρίδας μας. Ἔγραψε τά περισσότερα ἀπό τά κύρια ἄρθρα τῆς ἐφημερίδας του (ύπέγραφε μέ τά ἀρχικά Γ.Α.Β.). Οἱ δημοσιογραφικοί του ἀγῶνες εἰναι πολιτισμένοι, γιατί δ Γ.Α. Βλάχος αἰσθανόταν τή δημοσιογραφία σάν ὑψηλό κοινωνικό λειτουργημα. Ἦταν μοναδικός στό ὕφος καὶ στό ἥθος. «Στούς δημοσιογραφικούς ἀγῶνες - γράφει δ Μ. Γιαλούρακης - τοῦ Γ. Βλάχου τό λαμπρότερο εύσημο ὑπῆρξε ἡ στάση του στίς παραμονές τῆς γερμανικῆς εἰσβολῆς στήν Ελλάδα. Ο Γ. Βλάχος, διερμηνεύοντας τό Πανελλήνιο αἴσθημα, δημοσίευσε στίς 8 Μαρτίου 1941 τήν «Ἐπιστολή πρός τόν Αδόλφο Χίτλερ», στίς γραμμές τῆς δροίας περικλείόταν δ πόνος, ἀλλά καὶ ἡ ζωτικότητα τῶν Ελλήνων, οἱ δροῖοι, ἀφοῦ ἀπέκρουσαν τήν εἰσβολή τοῦ στρατοῦ τοῦ Μουσολίνι, ἐπρεπε τώρα νά ἀναμετρηθοῦν μέ ἔναν ἰσχυρότερο καὶ ἀποφασισμένο ἔχθρο. Ο Γ.Βλάχος, μέ τό ἄρθρο του ἐκεῖνο, τοῦ δροίου περίληψη μετέδωσαν ὅλα τά ξένα εἰδησεογραφικά πρακτορεῖα, ὑπῆρξε σαφῆς: οἱ «Ελλήνες δέν κάνουν ἐκλογή τυράννων καὶ δρωσδήποτε θά ἀντισταθοῦν».

Ο Γ.Α.Βλάχος ἀσχολήθηκε καὶ μέ τό θέατρο. Ἔγραψε τά θεατρικά ἔργα «Δεσποινίς κυκλών», «Κόμπρα» καὶ «Ἀπογραφή» (κωμωδίες). Μιά ἀπό τίς κωμωδίες του, «Τά κόκκινα γάντια», ὅταν παίχθηκε, γνώρισε μεγάλη ἐπιτυχία στήν Αθήνα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ

Είναι έπικαιρο κύριο ἄρθρο τῆς ἐφημερίδας «'Η Καθημερινή», πού δημοσιεύτηκε τό Δεκέμβριο τοῦ 1940.

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

a'. Απόδοση νοήματος: Δεκέμβριος τοῦ 1940. Βρισκόμαστε στήν καρδιά τοῦ χειμώνα καί γι' αὐτό τό κρύο είναι τσουχτερό. Οἱ προετοιμασίες στά σπίτια γιά τὴν ὑποδοχή τοῦ χειμώνα ἔχουν γίνει. Καί εἰ στό τζάκι τοῦ σπιτιοῦ ἡ φωτιά, χρησιμοποιοῦνται τά βαριά ροῦχα, κλείνουν τά τζάμια καί τά παραθυρόφυλλα, γιά νά ἀντιμετωπισθεῖ τό τσουχτερό κρύο. Οἱ ἄνθρωποι στούς δρόμους εἶναι λίγοι. Μέσα σ' δλες τίς συζητήσεις γιά τὸν πόλεμο, τώρα προσθέτονται καί οἱ δύσκολες καιρικές συνθῆκες. Πάνω στά ἀλβανικά βουνά, δπου τό χιόνι καί τό κρύο είναι ἀνυπόφορα, οἱ "Ἐλληνες στρατιῶτες ἀγωνίζονται ἔναν ἀγώνα ἄνισο. Ἐκτός ἀπό τὸν ἔχθρο ἔχουν νά ἀντιμετωπίσουν καί νά παλέψουν καί μέ τίς δυσμενεῖς καιρικές συνθῆκες μέ ἐλάχιστα ἐφόδια, πού πήραν φεύγοντας. Μ' αὐτά θά προσπαθήσουν νά κατασκηνώσουν τό βράδυ πάνω στό χιόνι καί μέσα στό κρύο γιά νά ξεκουραστοῦν ὕστερα ἀπό τὴν ὀλοήμερη πορεία ἡ θά συνεχίσουν τή νυχτοπορία μέσα στίς ἀπάτητες χιονισμένες πλαγιές καί στά δάση...

Καὶ δῆμος οἱ στρατιῶτες αὐτοὶ δέ λυγίζουν, δέν ὑποχωροῦν, ἀλλά συνεχίζουν τὴν προέλαση, ἀφοῦ ἀντιμετώπισαν τούς πάνοπλους ἔχθρους, παίρνοντας τὴν Κορυτσά, τό Πόγραδετς, τὴν Ἐρσέκα, τό Ἰβάν, τίς κορυφές τῆς Μοράβας. Δέ σταματοῦν δῆμος ἐδῶ, ἀλλά μέ τό χιόνι, τούς ἀνέμους, τό βοριά, ἀπό βουνό σέ βουνό, ἀπό ὕψωμα σέ ὕψωμα «σπρώχνουν, διώχνουν, πατοῦν». Στήν "Ηπειρο είναι ἐνάμισι μέτρο τό χιόνι. Πρέπει νά ἀναλογισθοῦμε τί συμβαίνει στούς στρατιῶτες μας καί νά κάνουμε δῆλοι μας ὅ,τι μποροῦμε. "Αλλος νά δώσει πλεκτά, κουβέρτες, φανέλες, χρήματα καί δ,τι νομίζουμε δτι θά χρησιμεύσει γιά νά ἀνακουφισθοῦν λίγο αὐτοί, πού τώρα ἀγωνίζονται νά προστατεύσουν τὴν τιμή τῆς Ἐλλάδας καί πού δ τίτανιος ἀγώνας τους ἔχει προκαλέσει τό θαυμασμό δῆλου τοῦ κόσμου.

Μά πῶς θά γίνει ἡ συγκέντρωση ὅλων αὐτῶν; Δέ χρειάζεται καί μεγάλος κόπος. Νά δρισθεῖ μιά Κυριακή καί σέ κάθε πλατεία νά φέρει δ καθένας δ,τι μπορεῖ καί δ,τι ἔχει γιά τούς στρατιῶτες μας. Αὐτή ἡ προσφορά δχι μόνο θά τούς ἀνακουφίσει, ἀλλά θά δείξει καί σ' δλο τὸν κόσμο, πού παρακολουθεῖ τὸν ἀγώνα μας, πῶς δῆλος δ ἐλληνικός λαός σύσσωμος ἔχει στρατευθεῖ, γιά νά ἀντιμετωπίσει τὸν ἔχθρο.

β'. 'Ενότητες καί ἐπιγραφή τους:

1η. «Δεκέμβριος... χιονιάς». Τά σπίτια ἔτοιμα γιά τήν ύποδοχή τοῦ χειμώνα.

2η. «χιονιάς... πατᾶ». Βαρυχειμωνιά, στερήσεις, κακουχίες, νίκες τῶν στρατιωτῶν μας.

3η. «Κι ἡμεῖς;...ό καθένας ἔχει». 'Επίκληση γιά βοήθεια τῶν στρατιωτῶν μας.

γ'. Κεντρική ίδέα: 'Η συμμετοχή καί ἡ προσφορά ὅλων μας είναι ἀπαραίτητη στόν ἀγώνα γιά τήν σωτηρία τῆς πατρίδας.

δ. Συναισθήματα - Σκέψεις: Μέρες φρίκης («γύρω ἔχει κοκκινίσει ἀπό τό αἷμα τό χιόνι») καί ἀγωνίας ἔζησε δὲ "Ἐλληνας στρατιώτης. Τόν παρακολουθοῦμε καί συμπάσχουμε μαζί του. Μά δ τιτάνιος ἀγώνας, πού γίνεται ἀπό τήν μιά μεριά μέ τά στοιχεῖα τῆς φύσεως καί μέ τίς χίλιες δυό στερήσεις καί κακουχίες καί ἀπό τήν ἄλλη μέ ἕνα πάνοπλο ἔχθρο, προκαλεῖ τόν ἀπειροθαυμασμό μας. 'Αλλά καί ἡ γενική κινητοποίηση τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ σέ κείνες τίς κρίσιμες γιά τήν πατρίδα ώρες μᾶς γεμίζει ἑθνική περηφάνια, γιατί ἡ συμμετοχή ὅλων σ' ἔναν ἄνισο, ἄλλα νικηφόρο ἀγώνα, δίδαξε στούς λαούς τῆς γῆς «πώς ἡ ἐλευθερία δέ μετριέται μέ τό στρέμμα μέ τῆς καρδιᾶς τό πύρωμα μετριέται καί μέ αἷμα». 'Η πίστη στήν ἐλευθερία ἀπό τούς ἀγωνιζομένους ἔξουδετερώνει καί τίς πιό ἀντίξοες καιρικές συνθῆκες. 'Η συμπαράσταση μέ κάθε τρόπο τοῦ ἄμαχου πληθυσμοῦ στόν ἀγωνιζόμενο στρατιώτη τονώνει τό ήθικό του. Μπορεῖ νά ύπάρχει ἡ διάθεση, ἄλλα χρειάζεται ἡ προτροπή γιά νά ἐνεργοποιηθεῖ καί νά γίνει πράξη («έμπρός λοιπόν!...»)

'Η καθολική συμμετοχή στόν ἀγώνα ἐνός λαοῦ προκαλεῖ τό θαυμασμό καί τά εὐμενή σχόλια τῶν ἄλλων λαῶν («τόν παρακολουθεῖ μέ στόμα ἀνοιχτό δύοσμος ὅλος. 'Έχει ξεσπάσει σέ χειροκροτήματα ἡ ὑφήλιος. 'Έχει ἀντιλαλήσει ἡ γῆ σέ ζητωκραυγές»).

ε'. Πραγματολογικά στοιχεῖα - Χαρακτηρισμοί: **Οπτασία: ισως ἐδῶ ἐννοεῖ δύ συγγραφέας τήν Παναγία. 'Ερσέκα: κωμόπολη τῆς Β.'Ηπείρου, πού σήμερα ἀνήκει στήν 'Αλβανία. Κορυτσά: πόλη τῆς Β.'Ηπείρου. Σήμερα ύπαγεται στήν 'Αλβανία (ἀπό τό 1916). Στούς Βαλκανικούς πολέμους ἀπελευθερώθηκε ἀπό τούς 'Ελληνες καί τό 1916 συμπεριλήφθηκε στήν 'Αλβανία. Πόγραδετς: μικρό χωριό κοντά στά νότια τῆς λίμνης 'Αχρίδας. Κατέχει στρατηγική θέση καί γι' αὐτό τό 1940 ἐκεῖ ἔγιναν πολλές καί πολύνεκρες μάχες. 'Ιβάν: ἔνα δρεινό τμῆμα, πού βρίσκεται μεταξύ Κορυτσᾶς καί ἑλληνοαλβανικῶν συνόρων. 'Εδῶ νικήθηκαν οἱ 'Ιταλοί ἀπό τά ἑλληνικά στρατεύματα τό 1940. Μοράβας: μέ τό δνομα αὐτό φέρονται μιά πεδιάδα, ἔνα ποτάμι καί ἔνα βουνό.*

Ἐδῶ πρόκειται γιά το βουνό Μοράβα στά ΝΔ τῆς Κορυτσᾶς.

Τό κείμενο ἀναφέρεται στὸν Ἐλληνοϊταλικό πόλεμο τοῦ 1940-41. Τήν 28η Ὀκτωβρίου τοῦ 1940 ἡ φασιστικὴ Ἰταλία μὲ τελεσίγραφό της ζήτησε χωρίς δρους τήν παράδοση τῆς Ἐλλάδας. Ὁ τότε πρωθυπουργός Ἰω. Μεταξᾶς ἀπάντησε μέ τό ἰστορικό «ΟΧΙ» στὸν ἔχθρο. Τήν ἵδια μέρα ἡ Ἰταλία ἐπιτέθηκε στά ἑλληνοαλβανικά σύνορα. «Αἱ ἡμέτεραι δυνάμεις ἡμύνθησαν τοῦ πατρίου ἐδάφους», καὶ συνέτριψαν τίς ἵταλικές μεραρχίες στά παγωμένα βουνά τῆς Β. Ἡπείρου. Ἐγραψαν μιά ἄπ' τίς λαμπρότερες σελίδες τῆς Ἐλλ. Ἰστορίας.

Χαρακτηρισμοὶ: Μέσα ἀπό τό κείμενο ξεπροβάλλουν δυό σύνολα ἀνθρώπων, οἱ στρατιῶτες καὶ ὁ ἄμαχος πληθυσμός. Τό πρῶτο σύνολο, οἱ στρατιῶτες, μέσα στίς τραγικές συνθῆκες, πού δημιουργοῦν ἡ βαρυχειμωνιά, οἱ ἀπάτητοι δρεινοὶ ὅγκοι, οἱ πάνοπλοι ἀντίπαλοι καὶ ἡ ἔλλειψη τῶν ἀπαραίτητων ἐφοδίων γιά τήν ἀντιμετώπισή τους, ἀποδεικνύεται ἀνθεκτικό, ὑπομονετικό, θαρραλέο, δρμητικό, γενναῖο. Τό δεύτερο σύνολο, ὁ ἄμαχος πληθυσμός, μέ τή συμπαράστασή του καὶ μέ τήν κάθε εἰδους προσφορά του, δείχνει τό ψυχικό του μεγαλεῖο. Ἡ ἑθνική φιλοτιμία, ἡ φιλοπατρία του καὶ ἡ προθυμία του είναι τά χαρακτηριστικά του.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Γλώσσα - "Υφος": Ὅπάρχει μιά λέξη τῆς ἀπλῆς καθαρεύουσας, ἡ προέλασις, πού ἐπαναλαμβάνεται δυό φορές, ἡ λέξη ἡμικλινοσκέπασμα, πού τά δύο πρῶτα συνθετικά του ἀνήκουν στήν ἀπλῆ καθαρεύουσα καὶ τό τρίτο (σκέπασμα) στήν νεοελληνική. Γενικά ὅμως ἡ μορφή τῆς γλώσσας είναι ἡ νεοελληνική, πού μποροῦμε στό ἄκουσμά της νά τήν πλησιάσουμε πρός τή στρωτή μορφή τῆς καθαρεύουσας. Ὅπάρχουν ὅμως καὶ ἔνεικες λέξεις: τράμ (ἀπό τό ἀγγλικό tramway καὶ μέ σύντμηση tram) = τροχιόδρομος ἡ ὅχημα πού κυλᾶ πάνω σέ αὐλακωτές τροχιές μποζάς (ἀπό τό τουρκ. bozca) = τετράγωνο κομμάτι ὑφάσματος γιά τό τύλιγμα ἀντικειμένων· κουβέρτα (ἀπό τό βενετικό coverta) = σκέπασμα κρεβατιοῦ:

"Υφος": Μέ τή δεξιοτεχνία, πού παρουσιάζει τό κείμενο δ συγγραφέας, ἔχουμε τό παραστατικό, φυσικό, μεγαλοπρεπές, ζωντανό, μέ μιά πνοή ἐπική («Ἀπό βουνό σέ βουνο...σπρώχνει, διώχνει, πατᾶ») ὕφος.

β'. Ἐκφραστικά μέσα καὶ ἡ σημασία τους: Μέ τίς μικρές περιόδους καὶ προτάσεις, μέ τίς ρητορικές ἐρωταποκρίσεις, τά ἀποσιωπητικά καὶ τόν μικρό καὶ δλιγόλογο διάλογο δίνεται

ζωντάνια και γοργότητα στό κείμενο. 'Από τήν εἰκόνα τοῦ σπιτιοῦ, πού ἔχει τά μέσα γιά νά ἀντιμετωπίσει τό χειμώνα, μεταφερόμαστε στά ἀφιλόξενα και τραχιά βουνά τῆς Αλβανίας, πού τό περιβάλλον τους γίνεται πιό τραγικό ἀπό τίς δυσχερεῖς καιρικές συνθῆκες. "Ετσι, μέ τήν ἀντίθεση αὐτή δ συγγραφέας τονίζει πιό ἔντονα τήν τραγική κατάσταση τοῦ ἀγωνιζόμενου στρατιώτη, γιά νά προκαλέσει και τά ἀντίστοιχα ἐρεθίσματα σ' αὐτούς, πού βρίσκονται στά χωριά και στίς πόλεις. 'Αλλά και ποικίλα ἄλλα ἐκφραστικά μέσα συμβάλλουν στήν ἐξυπηρέτηση, πού ἐπιδιώκει δ συγγραφέας, δηλ. στό νά ἀνταποκριθοῦν στήν ἐπίκληση, πού κάνει γιά τή βοήθεια τοῦ ἀγωνιζόμενου στρατιώτη. 'Απ' αὐτά ἔχουμε: ἀσύνδετα σχήματα, πού συμβάλλουν και στή ζωηρότητα τοῦ λόγου. «ἔχει ὅπλο...τό κρύο», «Μαζί μέ τούς ἀνέμους...πατᾶ», «Αὐτός δέν προστατεύει...τά παιδιά μας». Μεταφορές: «τά κρεβάτια δπλίζονται», «πέφτει ἐφεδρεία», «σφυρίζει τρελός δ βοριάς», «στήν πλάτη τό σπίτι του», «πού δ θύελλα ποῦ και ποῦ τό δέρνει, τό παίρνει». Παρομοιώσεις: «σάν θύελλα», «σάν τό 'Ιβάν». Υπερβολές: «είναι παγωμένο τό σῶμα του», «ἀφοῦ ἀντίκρυσε τά πολυβόλα, τούς δλμους, τό βαρύ πυροβολικό μέ τό στήθος του», «μαζί μέ τούς ἀνέμους...πατᾶ», «ένας κῶνος σάν τό 'Ιβάν». Συνεκδοχές: «ό κόσμος δλος», «ἔχει ξεσπάσει...ἡ ύφηλιος, «ἔχει ἀντιλαλήσει ή γῆ», «ἔχει ἐπιστρατευθεὶ δλη ή 'Ελλάς». Επί μέρους εἰκόνες: «είδατε τό στρατιώτη... τό σπίτι του», «τό βράδυ...τό παίρνει», «Αὐτός, ἀφοῦ ἐστάθη τώρα», «μαζί...πατᾶ», «Και κεὶ ἄς πᾶμε ένα...ρίζουμε», «Ο στρατός μέ τό δπλο...ἔχει».

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Μέ τά πλούσια ἐκφραστικά μέσα, μέ τή ζωντάνια, τή γοργότητα, τήν παραστατικότητα και τόν ἐπικό τόνο τοῦ ψφους, δ συγγραφέας κινεῖ δυό σύνολα ἀνθρώπων διαφορετικῶν ἐπιπέδων. Κυρίως δμως μέ τή δομή τοῦ κείμενου - χωρισμένο σέ τρεις ἐνότητες, - και μέ τήν ἔντονη ἀντίθεση τῶν δυό πρώτων πετυχαίνει αὐτό πού θέλει στήν τρίτη: νά προβάλει τήν πρότασή του, και νά μᾶς δώσει ένα κείμενο ἀντάξιο γιά τό σκοπό πού τό ἔγραψε.

Αγγέλου Βλάχου

Θά ρθει ώρα (σ. 74 - 76)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ο Αγγελος Βλάχος γεννήθηκε στήν Αίγυπτο τό 1915. Νέος ήρθε στήν Αθήνα και σπούδασε νομικά. Μετά τίς σπουδές του διορίστηκε, τό 1939, υπάλληλος στό Υπουργείο τῶν Εξωτερικῶν. Υπηρέτησε σέ πολλές έλληνικές πρεσβείες τοῦ έξωτερικοῦ και ἔφθασε μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ πρεσβευτοῦ. Παράλληλα ἀσχολήθηκε μέ τή λογοτεχνία. Έγραψε ἀρκετά ἔργα, ἀπό τά δοιαὶ ξεχωρίζουν περισσότερο «Τό μνῆμα τῆς Γρηγόρης»(1945), «Τό ήμερολόγιο»(1954), «Ωρες ζωῆς»(1957), «Οἱ τελευταῖοι γαληνότατοι» (1961), «Ντάϊμας δ τυχερός κι ἄλλες ἐπτά ιστορίες». Μετέφρασε τόν «Ἐπιτάφιον τοῦ Περικλέους» τοῦ Θουκυδίδη. Τό 1958 τιμήθηκε μέ τό Κρατικό Βραβείο Πεζογραφίας γιά τό μυθιστόρημά του «Ο κύριος μου Ἀλκιβιάδης». Ο Αγγ. Βλάχος διακρίνεται γιά τήν ἀφηγηματική του δύναμη, τήν ἐκφραστική του καθαρότητα, τήν πρόσχαρη διάθεση και τό χιοῦμορ. Γι' αὐτό τά ἔργα του διαβάζονται εὐχάριστα.

Βιβλιογραφία: Άπ. Σαχίνη, Νέοι πεζογράφοι, 1965, σ. 105-114. Γιάννη Χατζίνη, «Νέα Εστία», 1954, σ. 128, 1958 σ. 65, 1961 σ. 1255 και 1968 σ. 1247. Στέλιος Αρτεμάκη, «Αγγ. Βλάχος, ἐφ. «Ἐθνος», 8 Νοεμβρίου 1967. Άλκ. Τροπανάτη - Δημ. Γιάκου, Τά ἀγαπημένα μου διηγήματα, τ. 7(1968). Φρ. Φαρμάκη, Βλάχος Αγγελος, Μ.Ε.Ν. Λογοτεχνίας τ. 1.

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ

Απόσπασμα ἀπό τό πολεμικό μυθιστόρημα «Τό μνῆμα τῆς Γρηγόρης»(1945), πού γράφτηκε μέ βάση τό προσωπικό ήμερολόγιο τοῦ συγγραφέα.

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. **Απόδοση νοήματος:** 6 τοῦ Απρίλη 1941. Μετά ἀπό ἔνδοξες και νικηφόρες μάχες μέσα σ' ἓνα ἄνισο και δύσκολο ἀγώνα ἡ ἔλληνική λεβεντιά ἀναγκάζεται νά ἐγκαταλείψει τά ποτισμένα μέ τίμιο αἷμα χώματα τοῦ μετώπου. "Ετσι κι ἐνῶ τά γερμανικά στρατεύματα ἐπιτίθενται, σέ μιά ἐποχή δην «στήνει χορό δ ἔρωτας μέ τόν ξανθό Απρίλη», οἱ φαντάροι μας ἀναγκάζονται νά πάρουν τόν πικρό και ἄγνωστο στίς ἔλληνικές συνήθειες δρόμο τῆς ὑποχώρησης. Μέ κακουχίες και πάμπολλες στερήσεις, πού δ πόλεμος τούς ἔφερε, περπατοῦν τά μονοπάτια

πού θά τους φέρουν πίσω. 'Εξαντλημένοι σωματικά και ήθικά, γιατί άναγκάστηκαν παρά τη θέλησή τους νά έγκαταλείψουν τόν άγώνα, μέ τό σπλο στόν ώμο και τήν πίκρα στά χείλη - μιά πίκρα πού πότισε τό κορμί τους και τό τσάκισε - βαδίζουν τή στολισμένη μέ χίλιες δυό άνοιξιάτικες δμορφιές στράτα. 'Αναμεσα στό πασίχαρο γιορτάσι τών πουλιών, τών λουλουδιών, τής φύσεως. Περνοῦν μέσα άπο μέρη πού στήν άρχη τού άγώνα τά είχαν τιμήσει μέ τή λεβεντιά και τόν ήρωϊσμό τους, μέσα άπο δάση μέ πελώρια δέντρα, πελώρια σάν τή δόξα, πού ἄφησαν πίσω τους, άλλα αύτοί οί ίδιοι τώρα σά φαντάσματα έκείνων τών πρώτων άγωνιστών. Μά ή ἀποχώρηση άπο τό μέτωπο δέ σημαίνει γι' αύτούς ἀποχώρηση κι άπο τόν άγώνα. 'Αντίθετα γνωρίζουν πώς τό ἔδαφος πού ἀφήνουν και πού σέ λίγο θά 'ρθοῦν οί ἔχθροί νά τό καταλάβουν, «σάν τούς λύκους πού μπαίνουν στή στάνη», θά γίνει πάλι δικό τους. Αύτό τό νόημα έχουν τά λόγια τού στρατιώτη πρός τό θυμόσιφο γέροντα, πού μέ περισσή σιγουριά γιά τό τί θά φέρει τό μέλλον και μέ ἀκλόνητη πίστη τού λέει: «θά 'ρθει καιρός, παππού, θά 'ρθει ώρα...».

β'. 'Ενότητες και ἐπιγραφή τους: 1η. «Περπατήσαμε μέρες... τό ἔκατοστάρικο στό χέρι». Δυσχέρειες ἐπιβιώσεως. 2η. «'Από τίς τρεῖς...και κλείνουν πίσω μας». Τρόπος ὑποχωρήσεως και περιγραφή τής φύσεως. 3η. «Και νά, μές στήν καρδιά...θά 'ρθει ώρα». Διάλογος στρατιωτών - γεροτσοπάνου.

γ'. Κεντρική ιδέα: 'Ο δίκαιος άγώνας γιά τή λευτεριά χαλυβδώνει τή θέληση και έξουδετερώνει δλες τίς δυσχέρειες.

δ'. Συναισθήματα - Σκέψεις: 'Υπάρχει μιά κλιμάκωση συναισθημάτων, πού άπο τήν δύνη γιά τίς δύσκολες συνθῆκες πού ἀντιμετωπίζουν οί πρωταγωνιστές τού κειμένου, περνάει στήν άγωνια γιά τήν τύχη τους. Δέ λείπει και ή φρίκη τού πολέμου πού είλινται αἰσθητή άπο τήν οἰκτρή κατάσταση τών στρατιωτών. "Ολο ὅμως τό κείμενο τό διατρέχει μιά ἀνεπαίσθητη αἰσιοδοξία, πού ἀποκορυφώνεται στό τέλος μέ τό διάλογο τών πρωταγωνιστών. Σκέψεις: Οι τραγικές συνθῆκες, πού ἀντιμετωπίζει ό ἄνθρωπος γιά νά ἐπιβιώσει, τόν έξαναγκάζουν νά φερθεὶ σκληρά και ἀπάνθρωπα ἀκόμα και στούς δικούς του («πότε φοβερίζοντας πώς θά βάλουμε φωτιά στό σπίτι») ή νά έξευτελίσει τήν προσωπικότητά του («και πότε ζητιανεύοντας»). 'Ο πόλεμος παραμορφώνει τόν ἄνθρωπο και τό νεανικό του πρόσωπο χάνει τή ζωτικότητα και τή δροσιά του («τί γίνηκαν τά νιάτα σας; - πόλεμος, παππού, πόλεμος...»). 'Ο ἐμπειρος ἄνθρωπος μπορεῖ νά μᾶς δώσει τήν πραγματικότητα τής ζωῆς («παιδιά μου, μπῆκε ποτέ γιά καλό δύκος μές τή στάνη;»), «Θά 'ρθει καιρός, παππού, θά 'ρθει ώρα...». Πόσες σκέψεις μά και πόσες ἐλπίδες δέν κρύβει ή φράση

αύτη! Σκέψεις γιά τό τί πρέπει νά γίνει. 'Η ύποχώρηση δέ σημαίνει και ἀδράνεια. Πρέπει ἀπ' τήν πρώτη στιγμή νά δργανωθεῖ ἡ ἀντίσταση πάνω στά ἀπάτητα ἐλληνικά βουνά, πού πάντοτε υπῆρξαν ἡ φωλιά τῆς ἀνυπότακτης ἐλληνικῆς ψυχῆς.

ε'. Πραγματολογικά στοιχεῖα - Χαρακτηρισμοί: *Πολυνέρι, Πεντάλοφος, καλλονή, Αύγερινός, Ἀνθούσα: χωριά πού βρίσκονται στό νομό Κοζάνης. Πίνδος, δροσειρά πού είναι συνέχεια τῶν Δειναρικῶν "Αλπεων. Τά ύψηλότερα βουνά τῆς είναι: Γράμμος (2520 μ.), Σμόλικας (2630 μ.), Τύμφη (1350 μ.), Μητσικέλι (1330 μ.), Περιστέρι (2295 μ.). "Εχει μεγάλη στρατηγική σημασία. "Εγινε τό πεδίο μαχῶν στόν ἐλληνοϊταλικό πόλεμο καί στόν ἐμφύλιο πόλεμο. Μόροβα, Ἰβάν, Κλεισούρα, Τεπελένι: περιοχές καί χωριά τῆς Β. Ἡπείρου.*

"Υστερα ἀπό τίς νικηφόρες μάχες τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ καί τήν ἦττα τῶν Ἰταλῶν, ἐπεμβαίνει στίς 6 Ἀπριλίου 1941 ἡ Γερμανία. Μέ τόν πρεσβευτή τῆς στίς 5¹⁵ τό πρωί τῆς ἤδιας ἥμέρας δίνει τή διακοίνωση γιά παράδοση τῆς Ἐλλάδας. 'Η Ἐλλάδα ὅμως ἀντέταξε ἔνα δεύτερο καί μεγαλύτερο «δχι». Τό σχέδιο ἐπιθέσεως ἦταν ἔτοιμο καί ἀπό τήν ἐπομένη ἥμέρα, 7 Ἀπριλίου, οἱ Γερμανοί κάνουν ἐπίθεση ἀπό δυό μέτωπα, ἀπό τή Σερβία καί τή Βουλγαρία. Στό μέτωπο τῆς Σερβίας δέν κατόρθωσαν νά περάσουν, παρά μόνο ὅταν πάρεκαμψαν τά ὁχυρά Μεταξᾶ. Τό μέτωπο ὅμως τῆς Βουλγαρίας ύποχώρησε, γιατί ὁ ἔχθρος χρησιμοποίησε ὅλα τά σύγχρονα μέσα τοῦ πολέμου. Τά γεγονότα ἔχουν ραγδαία ἔξελιξη: Στίς 17 Ἀπριλίου γίνεται σύσκεψη στήν Ἀθήνα καί ὁ στρατηγός Τσολάκογλου παίρνει τή Διοίκηση τῶν ἐλληνικῶν στρατευμάτων τῆς Ἡπείρου. Οἱ Ἄγγλοι πού βρίσκονταν στήν Ἐλλάδα ύποχώρησαν νά κάνουν μιά δεύτερη ζώνη ἄμυνας στίς Θερμοπύλες. Στίς 23 ὅμως Ἀπριλίου 1941 στή Θεσσαλονίκη γίνεται ἡ συνθηκολόγηση. Σ' αὐτή ἐκπρόσωπος τῶν Γερμανῶν ἦταν ὁ στρατηγός Γιόντλ καί τῆς Ἐλλάδας ὁ στρατηγός Τσολάκογλου. 'Αποφασίστηκε νά σταματήσουν οἱ ἔχθροπραξίες μεταξύ Ἐλλήνων καί Ἰταλῶν καί ἡ Γερμανία ἀναλάμβανε τήν ύποχρέωση νά είναι ἔντιμη ἡ παράδοση τῶν Ἐλλήνων. "Ετσι πιά μπαίνουμε στή Γερμανική Κατοχή.

Χαρακτηρισμοί: Τά πρόσωπα τοῦ κειμένου είναι ἔνα ὅμοιόμορφο σύνολο, οἱ στρατιώτες, ἐκτός ἀπό τό γεροτσοπάνο, πού είναι χωριστή προσωπικότητα. Τά λόγια, ἡ συμπεριφορά τους καί ἡ δράση τους μᾶς δίνουν στοιχεῖα πού μποροῦμε νά τούς δώσουμε καί τά κύρια χαρακτηριστικά τους. 'Ο χαρακτηρισμός γιά τούς στρατιώτες είναι ὀμαδικός. Παρουσιάζονται θαρραλέοι, ύπομονετικοί, σκληραγωγημένοι, ἀγνοί πατριώτες, μέ ψυχικό δυνα-

μισμό, αίσιοδοξία, ἀκατανίκητη ἐλπίδα και αὐθορμητισμό. Ὁ γεροτσοπάνος ἔχει ὅ, τι κάνει τόν ἀπλοϊκό ἄνθρωπο τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ νά ξεχωρίζει. Είναι ἔνας καλόκαρδος ἄνθρωπος «μ' ἀσπρα γένεια» και «γεροντικά πάνσοφα μάτια». Φιλόξενος, περιποιητικός, ἀλλά και θυμόσοφος («παιδιά μου, μπῆκε ποτέ γιά καλό όλύκος μές τή στάνη») και μέ πλούσια πείρα τῆς ζωῆς.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Γλώσσα - "Υφος: Ἡ γλώσσα είναι ἡ ζωντανή νεοελληνική καθαρή, χωρίς ἀκρότητες και ίδιωματισμούς. Τό ύφος: Ὁ συγγραφέας δέ σκοπεύει νά καταπλήξει ἡ νά ἐντυπωσιάσει, ἀλλά νά παρουσιάσει ζωντανές εἰκόνες τοῦ μετώπου, γι' αὐτό και τό ύφος του είναι ἀπλό, δημαλό, εύκολοδιάθετο, γλαφυρό, γοργό.

β'. Έκφραστικά μέσα και ἡ σημασία τους: Ἡ ζωντανία τοῦ κειμένου προϋποθέτει και τά ἀντίστοιχα ἐκφραστικά μέσα, πού διαγραφέας ἔχει τήν ίκανότητα και τή δεξιοτεχνία νά τά τοποθετήσει ἔτσι δπως ταιριάζει στό γεγονός πού παρουσιάζει. Μεταφορές: «ἀπό τήν πίκρα πού πότισε τό κορμί μας και τό τσάκισε», «ὅσο κι ἄν μέ τυραννάει», «ἀνοίγουνε ἀχόρταγα τά μάτια τους νά πιοῦνε φῶς», «καί σέ ρυάκια μέ τά διάφανα νερά τους παίζουνε και τραγουδοῦν ἔνα τραγούδι γελαστό», «σέρνοντας τά πόδια», «πού χώνεται ὅλο και πιό βαθιά», «εἴμαστε τσακισμένοι» κ.ἄ. Παρομοιώσεις: «σάν κατάρα», «σάν νά περιμεναν και νά ἑτοιμαστήκαν ἔτσι», «σάν τά φαντάσματα ἐκείνων πού...», «κι είναι στοιχειό...», «σάν νά πηγαίνομε σέ μαγεμένο τόπο», «σάν νά περίμενε τό στρατό, σάν νά πρόσμενε...». Έπιθετα: «τόπο ἄγριο», «χωριά μακεδονίτικα μέ χαρούμενα δνόματα», «ἀχόρταγα τά μάτια τους», «μάτια ἄλικα, κίτρινα, μαβιά, σπαρμένα μές στούς κάμπους», «στά διάφανα νερά τους», «πελώρια, πυκνοφυτεμένα», «ἀσάλευτη, ἄγγιχτη ἡσυχία», «μαγεμένο τόπο», «τά τσακισμένα μας κορμιά», «ξέφωτο», «μ' ἀσπρα γένεια», «τά γεροντικά πάνσοφα μάτια του» κ.ἄ. Εἰκόνες: «τρώγοντας κοπριά μέ σταφίδα», «ζητιανεύοντας ἔνα κατιτί μέ τό ἑκατοστάρικο στό χέρι». Μιά γενική εἰκόνα, πού είναι και ἀντίθεση, βγαίνει ἀπό ὅλο τό κείμενο. Οἱ ἔξουθενωμένοι και τσακισμένοι στρατιῶτες βαδίζουν μέσα σέ μιά ὀργιαστική φύση, πού «τόσο ἀδιάφορη γιορτάζει τήν ἀνοιξή της». Έπίσης ἀπό τή συνάντηση τῶν στρατιωτῶν και τοῦ γεροτσοπάνου μέ «τά ἀσπρα γένεια» μέσα στή στάνη ἔχουμε μιά ὑπέροχη ὑπαίθρια ἐλληνική σκηνή.

Τό τμῆμα τοῦ κειμένου: «ἔδω ἡταν ἡ ἀρχή...μέχρι και κλείνουν πίσω μας» είναι ὅ, τι καλύτερο μπορεῖ νά παρουσιάσει σέ

γλωσσικό πλοῦτο και συναισθηματισμό ό συγγραφέας. "Ολα αυτά τα έκφραστικά μέσα έξυπηρετούν τόν ίδιο σκοπό: Νά δώσουν μεγαλύτερη έμφαση στήν τραγικότητα τοῦ πολέμου. Ακόμα και διάλογος στρατιωτῶν - γεροτσοπάνου, μέ τη γοργότητά του και τό εύκολοδιάθετο ύφος του, δίνει περισσότερη ζωντάνια και φυσικότητα στό κείμενο.

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Τό άπόσπασμα αυτό, πού είναι άπό τό έργο «Τό μνήμα τῆς γρηγᾶς», μποροῦμε νά τό ένταξουμε μέσα στή γενική άξια τοῦ έργου. Τό χαρακτηρίζουμε σάν ένα είρηνιστικό κήρυγμα τοῦ συγγραφέα, γιατί μᾶς παρουσιάζει τήν τραγική κατάσταση τοῦ άνθρωπου, πού ζει τήν περίοδο τοῦ πολέμου. Είναι άκόμα μεγαλύτερη ή ένταση τῆς τραγικότητας αύτῆς μέ τήν παρουσίαση τῆς δμορφιάς τῆς φύσεως, πού κάτω άπό είρηνικές συνθήκες θά μποροῦσε ό άνθρωπος νά τή χαρεῖ και νά τήν άπολαύσει.

Kώστα Ούρανη

Κατοχή (σ. 77)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ (βλέπε σ. 18)

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ Λυρικό ποίημα

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. Απόδοση νοήματος: Ο ποιητής έκφραζει τήν πικρή του άπορια γιά τήν κατάσταση πού βρίσκεται. Ένδιαφέρεται κυρίως γιά δ, τι μέχρι τότε ή φύση είχε συνηθίσει κι αύτόν και τούς άλλους άνθρωπους κάθε χρόνο. Ζητάει νά μάθει άν υπάρχουν άκομη δάση και βουνά, μεγάλοι δρόμοι, άνθισμένες βραγιές κι άναρωτιέται άν έμεινε άκομη φῶς στούς κάμπους και καλοσύνη στίς άνθρωπινες καρδιές. Τό φανταστικό στοιχεῖο τῆς άποριας μᾶς κάνει φανερό τό μέτρο τῆς ψυχικῆς του άγωνίας, τῆς διαμαρτυρίας και τῆς άπόγνωσης. Τό καθημερινό, τό οἰκείο, τό φυσικό έγινε πιά άπίστευτο μέ τίς συνθήκες τῆς Κατοχῆς. Και κανείς δέν είναι σίγουρος άν θά ξαναδεῖ τήν "Ανοιξη, τή χαρά, δηλαδή, τῆς έλευθερίας.

β'. Ενότητες και έπιγραφή τους: Τό ποίημα χωρίζεται σέ δύο ένοτήτες: 1) Οι δύο πρῶτες στροφές. «Ο ποιητής άμφισβητεῖ άν υπάρχει πιά δμοιότητα άνάμεσα στόν κόσμο πού ζει και έκεινον

πού ήξερε». 2) Οι δύο τελευταίες στροφές. «'Η τραγική πραγματικότητα μόνο άχνές έλπιδες γιά τήν άλλαγή, τήν άναγέννηση άφήνει».

γ'. **Κεντρική ίδεα:** Τίποτε δέν κάνει τόσο άγνώριστο και πνιγηρό τόν κόσμο, όσο ή σκλαβιά και τίποτε δέν λαχταροῦν τόσο οι σκλαβωμένοι, όσο τήν έλευθερία.

δ'. **Συναισθήματα - Σκέψεις:** "Εντού συναίσθημα άγωνίας διακατέχει τό ποίημα και είναι κατάδηλο στίς άναπαντητες, κυρίως, έρωτήσεις τῶν δύο πρώτων στροφῶν, πού όφειλονται στήν καθημερινή δρπτική εἰκόνα τῆς πραγματικότητας. Ακόμη και ή λαχτάρα γιά τήν ἄνοιξη έχει κάποιον έναγώνιο χαρακτήρα και μόλις άφήνει μιά συγκρατημένη αίσιοδοξία νά φανεῖ.

ε'. **Πραγματολογικά στοιχεῖα και χαρακτηρισμοί:** Ο ποιητής σάν τό μόνο πρόσωπο τοῦ ποιήματος παρουσιάζεται συναισθηματικός και ευαίσθητος, μέ τίς άπλες άνθρωπινες άνάγκες γιά τή χαρά και τήν έλευθερη δραστηριότητα.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. **Μετρική άνάλυση:** Τό ποίημα άποτελεῖται άπό 4 τετράστιχες στροφές γραμμένες σέ ιαμβικούς δκτασύλλαβους, άκατάληκτους και έννεασύλλαβους καταληκτικούς στίχους. Η δμοιοκαταληξία είναι σταυρωτή.

β'. **Γλώσσα - Υφος:** Απλή καθομιλουμένη ή γλώσσα. Τό υφος είναι έκφραστικό τῆς έσωτερικῆς άγωνίας, μέ λιτότητα και κάποιο συμβολισμό.

γ'. **Έκφραστικά μέσα και ή σημασία τους:** Παρομοιώσεις: σάν σ' δρεινά φτωχά καλύβια πού τ' άποκλείσανε τά χιόνια (=σκλαβιά, φτώχεια, άπομόνωση κατά τή διάρκεια τῆς Κατοχῆς). Τά χιόνια συμβολίζουν γενικότερα τίς δυσμενεῖς συνθῆκες και τή στενή έπιτήρηση τῆς ζωῆς τῶν σκλαβωμένων). Σάν άπό τόπους μακρινούς (=άπόμακρη ή έλευθερία παρ' όλο πού γεννήθηκε σ' αὐτήν έδω τή χώρα). Μεταφορές: Τά χιόνια. Η ἄνοιξη (= ή άπαλλαγή άπό τόν γερμανικό ζυγό).

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Μέ έπιτυχία άποδίδεται ή είκόνα τοῦ έσωτερικοῦ κόσμου ένός άνθρώπου άπελπισμένου γιά έλευθερία πού τόν καταπιέζει ή ξένη κατάκτηση.

I. M. Παναγιωτόπουλον

Ἐπεισόδιο (σ. 78 - 82)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ο Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος γεννήθηκε τό 1901 στό Αίτωλικό και είναι μιά ἀπό τίς πιό σημαντικές και πολύπλευρες μορφές τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας μας. Σπούδασε στή Φιλοσοφική Σχολή τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν και ὑπηρέτησε ως καθηγητής στήν Ἐκπαίδευση. Παράλληλα ἦταν συνεργάτης στίς ἐφ. «Πρωῖα», «Ἐλευθερία», στό περ. «Νέα Ἐστία» και ἔγραψε πολλά ἄρθρα στή «Μεγ. Ἐλλ. Ἐγκυκλοπαίδεια». Ἐγραψε ποιήματα, πεζά, ταξιδιωτικά, κριτικές μελέτες, δοκίμια καί ἡ πνευματική του προσφορά δέν ἔχει τελειώσει. Τό ἔργο του είναι δύκινδες και τό συγγραφικό του τάλαντο ἀναγνωρίζεται ἀπό δλους. Ἐξέδωσε τίς ποιητικές συλλογές «Τό βιβλίο τῆς Μιράντας»(1924), «Λυρικά σχέδια»(1933), «Ἀλκυόνη»(1949), «Τό παράθυρο τοῦ κόσμου» (1962) κ.ἄ. Ἡ πρώτη του ἐμφάνιση στήν πεζογραφία ἔγινε μέ τό ἔργο του «Χάνς και ἄλλα πεζά»(1925). Ἀκολούθησαν: Τό «χειρόγραφο τῆς μοναξιᾶς» (1943), «Οἱ δύο και ἡ νύχτα» (1945), οί «Αἰχμάλωτοι»(1951), «Ἀνθρώπινη δίψα»(1959), «Φλαμίγκος» (1963) κ.ἄ. Τίς κριτικές μελέτες και τά δοκίμια ἔξέδωσε σέ ἑνα δξάτομο ἔργο μέ τό γενικό τίτλο «Πρόσωπα και κείμενα» (Τό 1967 προστέθηκε δ τόμος «Τά Γράμματα και ἡ Τέχνη»). Πολλά ἔργα του μεταφράστηκαν σέ ξένες γλώσσες.

Βιβλιογραφία: Δημ. Γιάκου, I.M.Παναγιωτόπουλος, δ ποιητής, δ πεζογράφος, δ κριτικός, 1950. Τοῦ ίδιου, Λυρικοί τῆς Ρούμελης, 1958. Δημ. Παπακωνσταντίνου, I.M. Παναγιωτόπουλος, 1960. Χρ. Κουλούρη, Λογοτέχνες τοῦ καιροῦ μας, 1965. Περ. «Καινούρια ἐποχή» 1957. Π. Χάρης, ἐφ. «Ἐλευθερία» 2-4-49. Αἰμ. Χουρμούζιου, περ. «Γράμματα», 9-9-43 κ.ἄ.

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ

Τό κείμενο είναι μιά ιστορική διήγηση (και ἵσως προσωπική ἐμπειρία τοῦ συγγραφέα) ἀπόσπασμα ἀπό τό ἔργο «Ἀφρικανική περιπέτεια».

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. Ἀπόδοση νοήματος: Ἀποπνικτική ἡ ἀτμόσφαιρα σ' ἑνα ἔρημο δρομάκι. Ἡ χειμωνιάτικη μέρα είναι συννεφιασμένη και

πότε - πότε βγαίνει ένας «άρρωστιάρικος» ήλιος. Τά σκουπίδια σωριασμένα στή γωνιά τοῦ δρόμου ἀναδίνουν μιά ἄσχημη μυρωδιά. "Ενα κορίτσι στό παράθυρο μπαλώνει ἔνα παλιό ροῦχο. 'Ο πατέρας μέ τό μικρό γιό, ἀφοῦ ὅλη τή μέρα περιφερόταν νά βροῦν κάτι γιά τροφή, γυρίζουν μέ μιά παλιοκαρότσα σπρώχνοντάς την μέ τό φτωχό της περιεχόμενο. 'Ο μεγάλος γιός στή φυλακή ὑποφέρει, ἀλλά δέν προδίνει τούς συντρόφους του. Περιμένει τό θάνατο νά λυτρωθεῖ ἀπό τά δεινά. Τό σπίτι ἄδειο, σβηστό τό τζάκι, ἡ πείνα γίνεται ἐφιάλτης. 'Ο γέρος μέ τό μικρό παιδί πήγαιναν κάθε μέρα στό βουνό, δπως ἔκαναν καί οἱ ἄλλοι, νά μαζέψουν χόρτα, ἔύλα ἢ ὅ,τι ἔβρισκαν.

Μά ἡ γῆ είναι ρημαγμένη ἀπό τούς κατακτητές. Κόβουν τά δένδρα, ρημάζουν τά δάση καί ἔχουν μείνει μόνο «τ' ἀποκαΐδια» ἀπ' τίς φωτιές, πού ἔβαζαν. Καί σ' ὅλη αὐτή τήν καταστροφή ἡ γῆ γίνεται ἀκόμα φοβερότερη ἀπό τή βροχή, πού τήν κάνει σάν πληγωμένο σῶμα ἀπό λαβωματιές, δταν πατοῦν πάνω της. 'Απελπισία καί θρῆνο προκαλεῖ ἡ ἀπαίσια αὐτή εἰκόνα. Μόνο μιά ἐλπίδα ὑπάρχει πώς «κάποια μέρα πίσω ἀπό τούς τούς λόφους θά ξαναβγεῖ δ ήλιος τῆς λευτεριᾶς.

Φρικιαστική καί ἡ εἰκόνα στό δρομάκι. 'Η καρότσα μέ τό «πλούσιο» φορτίο τής στή γωνιά τοῦ δρόμου, ὁ πατέρας ίδρωκοπημένος. Τό παιδί κουρασμένο κάθεται στό πεζοδρόμιο νά ξεκουραστεῖ. Τό σακκούλι μέ τά χόρτα τούς γέμιζε ἐλπίδες. Μά καί τό παιδί κάπου είδε μιά πορτοκαλόφλουδα, ἔνα κόκκαλο λασπωμένο, ἔνα κονσερβοκούτι μέ λίγο λάδι. Τί εύτυχία τοῦ χάρισε ἡ μοίρα! Αὐτός ήταν ὁ θησαυρός, πού ἔψαχναν νά βροῦν καθημερινά ὅλοι στά σκουπίδια. Καί ἐνῶ τό παιδί συνέχιζε τό ψάξιμο στά σκουπίδια καί δ γέρος ζοῦσε μέ τό δνειρρο τής εύτυχίας πώς σήμερα θά ἀνάψουν φωτιά καί θά βράσουν τά λάχανα μέ τίς ἐλιές, πού ἵσως θά τοῦ ἔδινε δ γείτονας, ἔνα γερμανικό δχῆμα σταματάει πίσω ἀπό τό καροτσάκι. 'Ο καλοζωϊσμένος Γερμανός, πού δίπλα του ἔχει μιά κοπέλλα, ἀφρίζει ἀπό θυμό ξεφωνίζοντας ἀκατάληπτες λέξεις γιά τό γέροντα, πού τοῦ ἔκλεισε τό δρόμο. Κατεβαίνει ἔξαλλος, ἀρπάζει τό ἐλαφρό γεροντάκι, τό στήνει στόν τοῖχο καί τό δέρνει ἀνελέητα. Τό ἀφήνει τότε μόνο, δταν ἀκούει τήν κοπέλλα νά τοῦ λέει: «φτάνει ἀγαπητέ Φρίτς, φτάνει». Στή γωνιά τό μικρό ἀγοράκι τρομοκρατημένο ἔκλαιγε ἀκράτητα γι' αὐτό πού ἔβλεπε. Τό κορίτσι ἔτρεξε καί πρόσφερε τή βοήθεια, πού μποροῦσε. Σέ λίγο ἡρθαν ὅλοι οἱ γείτονες φέρνοντας μαζί τους δ,τι είχαν γιά νά βοηθήσουν τό γέρο. Τό παιδί σηκώθηκε, πλησίασε τόν πληγωμένο πατέρα του καί ἔνιωσε μέσα του μιά ἀλλαγή, ἔνα ἀπότομο ωρίμασμα. "Εγινε ἐλεύθερος ἄνθρωπος...

β'. 'Ενότητες καί έπιγραφή τους:

1η. «Τό δρομάκι...χόρτα καί ξύλα». Τό σκηνικό καί τά πρόσωπα τοῦ ἔργου. 2η. «Τόσοι καί τόσοι...πιά τελειωμό». 'Η τραγική κατάσταση τῆς ύπαιθρου καί οἱ προσπάθειες τῶν ἀνθρώπων γιά ἐπιβίωση.

3η. «Τό καροτσάκι...καμιά φορά». 'Η φρικιαστική εἰκόνα τῆς συλλογῆς τροφῶν ἀπό σκουπίδια.

4η. «Δέ συλλογιόταν...δρομάκι». 'Η τρομακτική σκηνή τοῦ ἔυλοδαρμοῦ τοῦ γέρου ἀπό τὸ Γερμανό.

5η. «Τό κορίτσι...τό χρέος του». 'Η περιποίηση τοῦ γέρου καί ἡ ἀπότομη ὠρίμανση τοῦ παιδιοῦ.

γ'. Κεντρική ἴδεα: 'Ορισμένα συνταρακτικά γεγονότα καί οἱ τραγικές συνθῆκες ἀντιμετωπίσεως τῶν καταστάσεων ὠριμάζουν πρόωρα τόν ἀνθρωπο πού ἀναλαμβάνει τίς εὐθύνες του.

δ'. Συναισθήματα - Σκέψεις: 'Η φύση, γύρω ἀπό τό μέρος πού διαδραματίζονται τά φοβερά γεγονότα, φαίνεται νά συμμετέχει κι αὐτή στή δυστυχία καί τήν τραγικότητα τοῦ ἀνθρώπου. 'Η παρουσίαση τοῦ σκηνικοῦ μέ δλη τή λογοτεχνική δύναμη τοῦ συγγραφέα προκαλεῖ μιά ἀπελπισία καί ἑνα «πλάκωμα τῆς καρδιᾶς», πού κάνουν τόν ἀναγνώστη νά σχηματίσει τήν εἰκόνα τῆς δυστυχίας καί τῆς φοβερῆς καταστροφῆς τοῦ τόπου ἀπό τόν κατακτητή. 'Η πόλη, τό χωριό, ἡ υπαίθρος, δλα ρημαγμένα καί λεηλατημένα. Καί μέσα σέ μιά τέτοια φοβερή ἀτμόσφαιρα οἱ ἀνθρωποι. Συμπάσχει λοιπόν καί δ ἀναγνώστης μέ τούς ἥρωες τοῦ κειμένου, πού θεωροῦν τό θάνατο λύτρωση ἀπό τά δεινά («καρτεροῦσε τήν ἐκτέλεση, πού θά τόν λύτρωνε ἀπό τά δεινά»). Μά καί ἡ υπομονή καί ἡ καρτερία, πού ὅπλιζαν τούς ἥρωές μας («τά βάσανά του...μά ἐκεῖνο δέν ἀνοιγε τό στόμα του») καί ἡ στάση τους μπρός στά δεινά, μᾶς γεμίζει ἀπό θαυμασμό καί ἔθνική περηφάνια, γιατί πάντα είχαν τήν κρυφή, ἐπίδα τῆς λευτεριᾶς («Μά, ὅσο καί νά πεῖς...τελειωμό»).

Σκέψεις: 'Η πείνα καί ἡ δυστυχία ἀναγκάζουν τόν ἀνθρωπο νά χρησιμοποιήσει καί τά πιό ἄχρηστα πράγματα γιά νά ἐπιζήσει.

'Από τή μανία τῶν κατακτητῶν δέν πάσχει μόνο δ ἀθρωπος, ἀλλά καί ἡ γῆ («τό πάθος τῶν ἀνθρώπων ἔσμιγε μέ τό πάθος τῆς γῆς»).

'Υπάρχουν ἀνθρωποι, πού ίκανοποιοῦνται ἀπό τή δυστυχία τῶν ἀλλων καί μέ τό σαδιστικό τους τρόπο κάνουν νά γίνει μεγαλύτερη ἡ δυστυχία καί δ πόνος τους.

'Η δυστυχία καί δ πόνος ἔνώνει τούς ἀνθρώπους καί ἀναπτύσσει τήν ἀλληλοβοήθεια («ἥρθανε καί οἱ ἀλλοι γείτονες... κακοπάθησε»).

ε'. Πραγματολογικά στοιχεῖα - Χαρακτηρισμοί: Τό κείμενο μᾶς δίνει μιά εἰκόνα ἀπό τήν κατοχήν. 'Από τίς 23' Απριλίου τοῦ 1941 μέχρι τίς 12' Οκτωβρίου τοῦ 1944 τήν 'Ελλάδα τήν κατεῖχε ἡ χιτλερική Γερμανία καὶ ἡ περίοδος αὐτή δονομάζεται Κατοχή. Μέσα σ' αὐτό τό χρονικό διάστημα ἔγιναν πολλά. Πείνα τό 1941, γιατί ἡ γῆ ἔμεινε ἀκαλλιέργητη ἀπό τόν πόλεμο. Οἱ 'Ελληνες ἀπό τήν πρώτη στιγμή δργανώθηκαν γιά τήν ἀντίσταση στόν κατακτητή. 'Η ἀντίσταση δμως πληρώθηκε μέ αἷμα. Οἱ Γερμανοί ἔξαπέλυσαν τήν τρομοκρατία καὶ τήν καταστροφή στή χώρα μας. Συνέπεια δλων αὐτῶν ἦταν νά ἐρημωθεῖ ἡ χώρα, νά μήν ὑπάρχουν οὔτε χόρτα γιά τή διατροφή τοῦ πληθυσμοῦ τῆς 'Ελλάδας. 'Η πείνα, οἱ κακουχίες, οἱ στερήσεις, ἡ σκληρή καὶ ἀπάνθρωπη συμπεριφορά τῶν κατακτητῶν γέμιζαν καθημερινά τούς δρόμους ἀπό πτώματα ἀνθρώπων. Μέσα ἀπό τήν τραγική αὐτή κατάσταση τῆς χώρας μας δ συγγραφέας μᾶς δίνει μιά μόνο πτυχή, πού ἵσως νά είναι καὶ μιά προσωπική ἐμπειρία.

Χαρακτηρισμοί: Τό συνταίριασμα τῆς καταστάσεως τῶν ἀψύχων καὶ ἐμψύχων μέσα στό κείμενο μᾶς δίνει δλα τά χαρακτηριστικά στοιχεῖα, γιά νά παρουσιάσουμε πρόσωπα καὶ πράγματα. Τό περιβάλλον πνιγερό, ρημαγμένο, ἀπελπιστικό, σπαραγμένο ἀπό τή μανία τοῦ κατακτητῆ δίνει δ,τι μπορεῖ στόν πεινασμένο ἀνθρωπο. Καὶ μέσα σ' αὐτό ἔνα γεροντάκι, «λιγνό σάν τό φρύγανο», ταλαιπωρημένο ἀπό τήν πείνα καὶ τή δυστυχία, ἔνας ἀνθρωπος, πού πασχίζει νά θρέψει τήν οίκογένειά του μέ κάθε τρόπο. Βαδίζει τήν ἀνηφοριά τῆς δυστυχίας. Δέρνεται, ταπεινώνεται, ὑποφέρει. 'Ἐλπίζει δμως σέ μέρες καλύτερες... 'Απέναντί του ὁ ἐγωιστής καὶ κούφιος Γερμανός Φρίτς. 'Ασεβής, αὐθάδης, χαιρέκακος καὶ σκληρός ἐπιδεικνύεται γιά τήν πράξη του, πού αὐτή ἡ ἴδια τόν χαρακτηρίζει ἀπάνθρωπο. Στή σκηνή μας ὑπάρχουν καὶ οἱ δυό κοπέλλες.'Η πρώτη είναι ἡ φρόνιμη καὶ τίμια 'Ελληνίδα, πού προσπαθεῖ νά προσφέρει δ,τι μπορεῖ στό σπίτι γιά τήν ἀνακούφιση ἀπό τή δυστυχία. 'Αντίθετα, ἡ δεύτερη χαίρεται μέ τή δυστυχία καὶ παίζει μέ τόν πόνο καὶ τήν πείνα τῶν ἄλλων, γιατί τά βάρβαρα αἰσθήματά της δέν τήν ἀφήνουν νά νιώσει σάν ἀνθρωπος. Ξεπροβάλλουν δμως καὶ οἱ δυό μορφές τῶν παιδιῶν μέ δλο τό μεγαλεῖο τους. Τό μεγάλο παιδί μέ τή στάση του μπρός στόν κατακτητή δέν τοῦ ταιριάζει ἄλλη λέξη ἀπό «ῆρωας». Τό μικρότερο ἀπό ἔνα ταλαιπωρημένο καὶ πεινασμένο τό μέτεαβάλλουν οἱ συνθῆκες σ' ἔναν ὥριμο, ἐλεύθερο καὶ γενναῖο ἄνδρα.

4. ΜΟΡΦΗ

a. **Γλώσσα - "Υφος:** 'Η γλώσσα είναι καθαρή, «εῦχυμη» καὶ ἀπολαυστική. 'Η ταιριαστή λογοτεχνική μορφή τῆς Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νεοελληνικής γλώσσας, που είναι ό,τι άνταποκρίνεται στό περιεχόμενο.

Τυάρχουν δύμας μιά φράση τής γερμανικής γλώσσας «Ντάς ϊστ γκενούχ, λίμπλιχε Φρίτς, ντάς ϊστ γκενούχ» και πέντε ξενικές λέξεις: μπότα, ή (ἀπό τό ιταλ. bottay) = ύψηλό παπούτσι πόρτα, ή (ἀπό τό λατ. porta) = θύρα, πύλη· ρούμι, τό,(και ρώμι, ρόμι, ἀπό τό δύγγλ. rum) = είδος οίνοπνευματώδους ποτοῦ· μπενζίνα, ή, (βενζίνη, ἀπό τό γαλ. benzine) = καύσιμη υγρή, που προέρχεται ἀπό άκαθαρτό πετρέλαιο· πετσέτα, ή, (ἀπό τό ιταλ.. pezzeta) = χειρόμακτρο.

Τύφος: Αντίστοιχο μέτοχο θέμα, μέτο δραματικό περιεχόμενό του και τίς δραματικές σκηνές είναι και τό υφος δραματικό, παραστατικό, πυκνό, συναρπαστικό, σοβαρό.

Β'. Έκφραστικά μέσα και ή σημασία τους: Γιά νά μᾶς δώσει δ συγγραφέας παραστατικά τήν τραγικότητα τοῦ τοπίου, τῶν σκηνῶν και τῶν προσώπων, που παρουσιάζει μέσα στό κείμενο, χρησιμοποίησε πολλά και ποικίλα έκφραστικά μέσα. Μποροῦμε νά πούμε πώς τό κείμενο είναι πολύ «φορτωμένο». Άλλα έτσι ταιριάζει σ' ἔνα τέτοιο περιεχόμενο, που φύση και πρόσωπα συμπάσχουν. Οι μεγάλες και μικρές περίοδοι, οι πλούσιες σέ έκφρασεις περιγραφές και είκονες, άκομα και ή ψυχογράφηση τῶν προσώπων πετυχαίνουν τήν τέλεια παρουσίαση τής τραγικῆς καταστάσεως τής Κατοχῆς. Γίνεται δέ περισσότερο έντονη μέτις παρομοιώσεις, τίς μεταφορές και τά σχήματα λόγου. Παρομοιώσεις: «σάν ἀπελπισμένο κι δρφανεμένο», «σάν τό τυραννισμένο σκυλί», «σάν τό φρύγανο», «σάν φλογισμένο σίδερο», «σάν τήν ἀνάσα τής πείνας», «σάν νά τή βγάζει ἀπό τά σπλάχνα της», «σάν μιά πίκρα που πλάκωνε τήν καρδιά». Μεταφορές: «ἄρρωστημένο ἡλιόφωτο», «νά ξεσκίσει τήν πηχτή συννεφιά», «δ χειμώνας ήταν βαρύς», «και δέν ἔλεγε νά ξεσηκωθεῖ», «κασόνα ξεγοφιασμένη», «τό πάθος τής γῆς» κ.ά. Έπίσης έχουμε πολλές προσωποποίήσεις: «τό δρομάκι ήταν ήσυχο», «ξεστήθιαζαν τίς ἀνηφοριές » κλπ. Εἰκόνες: «τό δρομάκι...κι οί δυό», «τό μεγάλο παιδί...τής θυσίας», «θρήνος σ' ἔπιανε...τή θάλασσα» «τό παιδί ξέκρινε...πονόψυχης». Εἰκόνα φρίκης και τρόμου. «Ο Φρίτς κατέβηκε...δρομάκι». Οι δυό ἀντίθετες είκονες «τό καροτσάκι...ξεκρίνουν» και «τό χοντρό πρόσωπο... χασκογελοῦσε» είναι τό κλειδί που χρησιμοποιεῖ ὁ συγγραφέας νά πετύχει τήν τραγική κατάσταση τοῦ ἀνθρώπου τής σκλαβιᾶς, που μπροστά τής δέ λυγίζει ὁ χορτάτος και καλοθρεμένος σκληρός και ἀπάνθρωπος κατακτητής. Έντυπωσιακό είναι και τό κομάτι «και δέν ἄφηναν...τελειωμό», που ἔκφραζει και τίς ἐλπίδες γιά ἔνα καλύτερο μέλλον. Στό τμῆμα «τό μεγάλο παιδί...τής θυσίας» υπονοεῖ τήν ἀντίσταση τῶν Έλλήνων Ψηφιοποίηθηκε ἀπό το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής 'Ελλήνων

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

‘Η εντονη δραματικότητα του περιεχομένου, πού πετυχαίνεται μέ τή συντονισμένη και παραστατική παρουσίαση τῶν διαδραματιζομένων μέσα στό κείμενο, διεγείρει και πλούσιο συναισθηματισμό. Γιά νά έπιτευχθοῦν δόμας δόλα αὐτά, δ συγγραφέας χρησιμοποίησε πλούσια έκφραστικά μέσα, πού συνέβαλαν στό νά μᾶς δοθεῖ ένα άνεπανάληπτο στό ειδος του κείμενο και πού θυμίζει τίς μαñρες έκεινες μέρες τῆς σκλαβιᾶς.

Ίωάννας Τσάτσου

Φύλλα Κατοχῆς - 26 Φλεβάρη 1943 (σ. 82 - 84)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

‘Η Ίωάννα Τσάτσου άνήκει στίς σύγχρονες ποίητριες και πεζογράφους. Είναι σύζυγος του Προέδρου τῆς Δημοκρατίας, καθηγητή και άκαδημαϊκοῦ Κ. Τσάτσου, και άδελφή του ποιητῆ Γ. Σεφέρη. Γεννήθηκε στή Σμύρνη και πρίν άπό τή Μικρασιατική καταστροφή έγκαταστάθηκε στήν Αθήνα. Σπούδασε νομικά, άλλα άκολούθησε τήν έμφυτη κλίση πού έχει γιά τίς καλές τέχνες. Στήν Κατοχή άνέπτυξε φιλανθρωπική δραστηριότητα δργανώνοντας τά λαϊκά συσσίτια τῆς Αρχιεπισκοπῆς Αθηνῶν. Έμφανίστηκε στά γράμματα τό 1956 μέ τό άφήγημά της «Φύλλα Κατοχῆς», πού άναφέρεται στίς τραγικές έμπειρίες τῆς έποχῆς έκείνης. Μετά έξέδωσε τέσσερις ποιητικές συλλογές «Λόγια Σιωπῆς»(1968), «Ατμητο φῶς»(1969), «Αθηναῖς»(1970) και «Ελεγος»(1971). Τό 1973 δημοσίευσε τό βιογραφικό «Ο άδελφός μου Γ. Σεφέρης» και πήρε τό κρατικό βραβεῖο βιογραφίας.

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ ‘Απόσπασμα ήμερολογίου.

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

a. ‘Απόδοση νοήματος: Μέρες τῆς γερμανικῆς κατοχῆς. Οι Ελληνες δργανωμένοι άντιστέκονται στόν κατακτητή, μέ δποιο τρόπο μποροῦν. Μέσα σ’ δλους αύτούς τούς άνώνυμους-ήρωες ξεχωρίζει-ή μορφή του ‘Ηλία Κανάρη, πού άποτελεῖ ζωντανό παράδειγμα του μεγαλείου και τής δόξας τῶν Ελλήνων τῆς Κατοχῆς. Αναφέρεται σάν παράδειγμα ή δράση του, οχι γιατί ήταν «πιό γενναῖος άπ’ τούς άλλους γενναῖους», άλλα γιατί άντιμετωπίζει μέ δικό του τρόπο τό θάνατο, ώστε οι έχθροι του Ψηφιοποιηθήκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

στέκονται άδύναμοι μπροστά του. Σκέπτεται σάν το Σωκράτη και ένεργει σάν τόν πολυμήχανο 'Οδυσσέα. Αύτός, ένας πρακτικός μηχανικός από τη Σμύρνη, γίνεται από τήν πρώτη στιγμή ένεργο μέλος της άντιστάσεως. Τόν 'Απρίλιο τοῦ 1942 τόν συνέλαβαν γιά πρώτη φορά οι Γερμανοί, μά μέ τόν τρόπο του καταφέρνει νά τούς ξεγελάσει καί νά βρεθεῖ πάλι έλευθερος νά δράσει. 'Επτά δλόκληρους μῆνες οι Γερμανοί μέ μανία τόν άναζητούν παντοῦ. Τελικά τόν συλλαμβάνουν πάλι καί, ἀφοῦ τόν καταδίκασαν σέ θάνατο, στίς 24 Φεβρουαρίου τοῦ 1943 τόν ἐκτέλεσαν. Δέ λυγίζει δῶμας μπροστά στό θάνατο. 'Η καταδίκη του αὐτή, ἀντί νά τόν λυπήσει, τόν γεμίζει περηφάνια. Στό γράμμα, πού γράφει στούς φίλους του καί στόν ἀνάπτηρο ἀδερφό του, δείχνει δλο τό μεγαλεῖο της ψυχῆς του. Παρόλο πού είναι δ πιό βαριά καταδικασμένος από δλους δσους είχαν ἐκτελεστεῖ ως τώρα, δέ λυπᾶται καί δέ θέλει νά τόν πενθήσουν, οὔτε καί νά τόν κλάψουν, ἀλλά νά γλεντήσουν καί νά πιούν στήν ἀνάπαυση της ψυχῆς του. 'Αλλά ή ἀνθρώπινη ψυχή του λυγίζει μόνο, δταν ἀποχαιρετάει τό ἀγοράκι του καί τοῦ δίνει συμβουλές, ὥστε νά γίνει τίμιος καί ήθικός ἄνθρωπος καί νά μοιάσει τοῦ πατέρα του. Αὐτή τήν ὑπέροχη κληρονομιά κέρδισε τό παιδί του, πού ἀκόμα δέ μπορεῖ, γιατί είναι μικρό, νά καταλάβει τή μεγάλη της ἀξία.

β. 'Ενότητες καί ἐπιγραφή τους:

- 1η. «'Ολη τήν ἀρχαία...καί τίς χαίρεται». Ψυχικές καί σωματικές ἀρετές τοῦ 'Ηλία Κανάρη.
- 2η. «'Ο 'Ηλίας Κανάρης...δραπέτευσαν». Καταγωγή καί δράση του.
- 3η. «'Εφτά μῆνες...σ' ἀφήνω δρφανούλι». Καταδίκη, ἀντιμετώπιση τοῦ θανάτου καί ή ἀγάπη του πρός τήν πατρίδα καί τό γιό του.
- 4η. «'Χτές τό ἀγοράκι...ό πατέρας του». 'Η μεγάλη κληρονομιά.

γ'. Κεντρική ιδέα: 'Η αὐτοθυσία γιά τή λευτεριά της πατρίδας είναι τό πιό μεγάλο καθῆκον τοῦ ἀνθρώπου.

δ. Συναισθήματα - Σκέψεις: 'Η κοινή μοίρα τῶν ἀνθρώπων, δ θάνατος, προκαλεῖ πάντα τρόμο, ἀγωνία. Μά ἐδῶ ή στάση τοῦ ἥρωά μας μπροστά στό θάνατο μᾶς ἐκπλήττει, γιατί είναι πάνω ἀπό τίς δυνάμεις ἐνός κοινοῦ ἀνθρώπου. Μᾶς προκαλεῖ τό θαυμασμό δ ψυχικός του δυναμισμός, «δχι γιατί είναι πιό γενναίος ἀπ' τούς ἄλλους γενναίους, μά γιατί ἀγκαλιάζει τή δύσκολη ώρα μέ τέτοιο μπρίο, πού οι ἔχθροι στέκονται ἀπέναντί του ἀδύναμοι. Μά ἐκεῖνος τό παιχνίδι τοῦ πολέμου καί τοῦ θανάτου τό παιίζει μέ κέφι, τό γλεντάει...μεταχειρίζεται τίς μεγάλες καί μικρές ἀρετές του,...καί τίς χαίρεται. Τώρα πού σου γράφω γελῶ». 'Η δική του περηφάνια («αὐτή ή καταδίκη τόν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γεμίζει περηφάνια») είναι καί δική μας. 'Η συγκίνησή του («έκει δόμως πού λυγίζει ή άνθρωπινη ψυχή του είναι σάν άποχαιρετά τό άγοράκι του»), πού άντιμετωπίζει σάν πατέρας, πλημμυρίζει καί τόν πιό σκληρό άνθρωπο καί τόν κάνει νά ζει τη μεγάλη αύτη στιγμή, τή σύγκρουση τών καθηκόντων. Τά λόγια καί ή δράση τοῦ πρωταγωνιστῆ πλημμυρίζουν τήν ψυχή μας άπό έθνική περηφάνια, ένω ή στάση τῶν Γερμανῶν μπροστά σ' ἔνα τέτοιο ήρωα προκαλοῦν τόν άποτροπιασμό τοῦ ἀναγνώστη.

Σκέψεις: 'Η αὐτοθυσία καί τά δόλοκαυτώματα τῶν προγόνων είναι πάντοτε παραδείγματα γιά μίμηση άπό τούς νεωτέρους («δλη τήν ἀρχαία Ἑλλάδα ζωντάνεψε γύρω μας δ Ἡλίας Κανάρης ώς καί τήν ποιότητα τῶν θανάτων της»). — Γιά τήν ἐλεύθερη ψυχή δέν ὑπάρχει σκλαβιά παρά μόνο συμβατικά («...μά κοντά του ή σκλαβιά ἔχει χάσει τό βάρος της»). — Δυνατός δέν είναι αὐτός πού ἔχει τά δπλα, ἀλλά ἔκεινος πού ἔχει ψυχικό δυναμισμό. — 'Η αὐτοθυσία πού γίνεται γιά τήν πίστη στά ίδανικά φέρνει τήν περηφάνια. — 'Η τιμιότητα καί ή εἰλικρίνεια, ή ἄγαπη στήν πατρίδα καί τή θρησκεία είναι βασικές ἀρετές στή ζωή τοῦ ἀνθρώπου («Στή ζωή σου νά είσαι τίμιος καί εἰλικρινής. Ν' ἀγαπᾶς τήν πατρίδα σου καί νά είσαι καλός χριστιανός»). — 'Η καλύτερη καί μεγαλύτερη κληρονομιά γιά τό παιδί δέν είναι ή ύλική, ἀλλά ή πνευματική (« τί μεγάλη κληρονομιά τοῦ ἅφησε δ πατέρας του»).

«Ἐγώ πεθαίνω γιά τήν πατρίδα...». Αύτό τό τέλος τῆς ἐπιστολῆς, ἀλλά καί δλόκληρο τό περιεχόμενο μᾶς δίνει ἔνα ἀνώτερο ήθικό τόνο καί μιά σεμνή «ἔπαρση ήθικῆς ύπεροχῆς», πού μᾶς μεταφέρει στούς στίχους τοῦ ποιητῆ τοῦ χρέους Κ.Καβάφη:

«Τιμή σέ κείνους, δπου στήν ζωήν των
ἄρισταν καί φυλάγουν Θερμοπύλες».

ε'. Πραγματολογικά - Χαρακτηρισμοί: (Γιά τά πραγματολογικά βλ. σ. 86). **Χαρακτηρισμοί:** 'Η μακραίωνη ιστορία μας είναι γεμάτη άπό γενναίους ἄνδρες. Σ' αύτούς ἀνήκει καί δ πρωταγωνιστής τοῦ κειμένου. Είναι τολμηρός στίς ἀποφάσεις του («Μόλις μπήκαν...ἀφόπλισαν. "Ἐπειτα...δραπέτευσαν"»), ύπερήφανος γιά τίς πράξεις του καί τή συμπεριφορά του, ψύχραιμος μπροστά καί σ' αὐτόν ἀκόμα τό θάνατο («τώρα πού σου γράφω γελῶ»), μέ πραγματική ἀντρίκια ἐλληνική ψυχή («θέλω νά φερθεῖτε σάν ἄνδρες καί σάν "Ἐλλήνες"», φιλόπατρης μέχρι θανάτου («ἐγώ πεθαίνω γιά τήν πατρίδα»)). Μά καί τά λόγια του πρός τό μικρό του παιδί μᾶς δίνονταν ἔνα πραγματικό τίμιο καί εἰλικρινή πατέρα, Φηριοποιηθήκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πού άφήνει τήν πιό μεγάλη κληρονομιά στό παιδί του καί τίς πιό έγκαρδιες συμβουλές του γιά τή συμπεριφορά τοῦ παιδιοῦ πρός τούς συνανθρώπους του καί γιά τήν πίστη του σέ ώραία ιδανικά.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. **Γλώσσα - "Υφος:** Ἡ γλώσσα είναι ή νεοελληνική μορφή, καθαρή καί στρωτή. 'Υπάρχουν δύναμις καί τέσσερις ξενικές λέξεις (μπρίο, ρεκόρ, ρέκορντμαν, γκεσταπίτες), πού έχουν πολιτογραφηθεί στή νεοελληνική γλώσσα. Τό ύφος: Σ' ένα τέτοιο κείμενο, πού δονείται άπό πατριωτική έξαρση καί άπό μιά άξιόλογη δράση, έχουμε καί τό άντιστοιχο μεγαλοπρεπές καί σοβαρό ύφος. 'Αλλά ή ζωντάνια, ή γλαφυρότητα καί ή γοργότητα, δύναμις, μᾶς κρατοῦν άμειωτο τό ένδιαφέρον άπό τήν άρχην τό τέλος. Δέ λείπει καί δ τόνος τής τρυφερότητας άπό τό τελευταίο τμῆμα τοῦ κειμένου.

β'. **Έκφραστικά μέσα καί ή σημασία τους:** Μέ τήν άριστοτεχνική δομή καί τό τόσο ύψηλό καί δυνατό περιεχόμενό του τό κείμενο προβάλλει άστολιστο σάν δωρικός ρυθμός, πού δέν έχει τήν άναγκη πολλῶν έκφραστικῶν μέσων. "Όμως γιά νά τονίσει περισσότερο δρισμένες καταστάσεις ή ένέργειες, ή συγγραφέας χρησιμοποιεῖ τά άπαραίτητα έκφραστικά μέσα, ὅπως: μεταφορές: «τήν ποιότητα τῶν θανάτων», «άγκαλιάζει τή δύσκολη ώρα», «πρωταθλητής καί ρέκορντμαν τῶν μελλοθανάτων», «σέ γεμίζει περηφάνια», «δ πιό βαριά δικασμένος», «λυγίζει ή άνθρωπινη ψυχή», «μέ τ' δνομά σου στά χείλη μου». παρομοιώσεις: «σκέπτεται σάν τό Σωκράτη», «σάν τόν 'Οδυσσέα», «σάν ανδρες καί σάν "Ελληνες», «σάν παλικάρι». 'Υπερβολές: «τό παιχνίδι τοῦ πολέμου», «δλη τήν άρχαία 'Ελλάδα ζωντάνεψε».

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Μέ τά πλούσια έρεθισματα τῶν συναισθημάτων, μέ τήν καθαρή καί στρωτή γλώσσα, μέ τό ταιριασμένο στό θέμα μεγαλοπρεπές, ζωντανό καί γλαφυρό ύφος, άλλα καί μέ τά λίγα καί άπαραίτητα έκφραστικά μέσα, πού δύνα αύτά σά σύνολο μᾶς δίνουν μιά άριστοτεχνική δομή καί ένα ύψηλοῦ τόνου καί δυναμισμοῦ περιεχόμενο, ή συγγραφέας πέτυχε τήν άριστη παρουσίαση μᾶς πτυχής τής ζωῆς τῶν άνθρώπων τῶν άντιστασιακῶν δργανώσεων στά χρόνια τής μαύρης Κατοχῆς.

"Αγγελού Σικελιανοῦ

'Ανάσταση (σ. 85)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ο "Αγγελος Σικελιανός γεννήθηκε στή Λευκάδα στίς 15 Μαρτίου 1884. Ο πατέρας του, καταγόμενος από τήν Κεφαλονιά, ήταν δάσκαλος τῆς Γαλλικῆς. Η μητέρα του ήταν ήπειρωτικῆς καταγωγῆς. Μετά τίς γυμνασιακές του σπουδές στή Λευκάδα, ήρθε στήν Αθήνα τό 1900 γιά νά σπουδάσει νομικά. Νωρίς δμως έγκατέλειψε τίς σπουδές, γιά νά άφιερωθεῖ στή λογοτεχνία. Ο γάμος του μέ τήν Ελληνολάτρισα Αμερικανίδα Εεα Palmer τοῦ παρέχει οίκονομική ἄνεση καί τοῦ ἐπιτρέπει νά κάνει ταξίδια στήν Αμερική, στήν Εύρωπη καί στήν Αίγυπτο. Ιδεαλιστής καί ἐκστατικός δραματιστής πιστεύει πώς είναι δυνατό νά άναβιώσει ή Δελφική? Ιδέα καί νά καταστοῦν οἱ Δελφοί παγκόσμιο πνευματικό κέντρο. Τό Μάιο τοῦ 1927 διοργανώνει τίς Δελφικές Γιορτές, πού ἐπαναλαμβάνονται καί τό 1930, μέ παραστάσεις ἀρχαίων δραμάτων. Στά χρόνια τῆς γερμανικῆς κατοχῆς ό Σικελιανός γίνεται δ ψάλτης τοῦ ἀγώνα γιά τήν ἀπελευθέρωση τῆς πατρίδας του. Πέθανε στήν Κηφισιά τό 1951.

Η πρώτη ποιητική συλλογή τοῦ Σικελιανοῦ ἔχει τόν τίτλο «'Αλαφροΐσκιωτος», δημοσιεύτηκε τό 1909 καί σημείωσε σταθμό στή Νεοελληνική Λογοτεχνία. Τά ποιήματα τῆς συλλογῆς χαρακτηρίζονται γιά τόν πλούσιο λυρισμό καί τίς ύπεροχες, σέ πλαστικότητα καί ἐκφραστική δύναμη, εἰκόνες από τήν ἐλληνική φύση. Ακολουθοῦν δ «Πρόλογος στή ζωή», «Τό Πάσχα τῶν Ελλήνων» τό 1922, τό μεγάλο ποίημα «'Αφιέρωση - Δελφικός Λόγος» καί τά δράματα «'Ασκληπιός» καί δ «Διθύραμβος τοῦ ρόδου» (1922). Μετά τήν ἀπελευθέρωση δημοσιεύει τό 1945 τό συμβολικό έργο «Σίβυλλα», τό «Χριστό στή Ρώμη» τό 1946 καί τό «Θάνατος τοῦ Διγενῆ» τό 1947. Πρόκειται γιά θεατρικά έργα πού προορίζονται γιά άναγνωση μᾶλλον παρά γιά σκηνική διδασκαλία. Τά «'Απαντα» τοῦ Σ. καταλαμβάνουν 13 τόμους, ἐκ τῶν δύοιων ἑπτά περιλαμβάνουν τά ποιήματα μέ τό γενικό τίτλο «Λυρικός Βίος», τρεῖς τά θεατρικά έργα μέ τήν ἐπιγραφή «Θυμέλη» καί τρεῖς τά «Πεζά» του.

Βιβλιογραφία: Σπύρου Γεωργαντᾶ, Δελφικές έορτές (1927, 1930), Αθήνα 1971. Τάκη Δημόπουλου, Σικελιανός, ή διαλεκτική ἐνός λυρικού βίου, (Αθήνα) 1971 καί 'Ο τραγικός Σικελιανός, Αθήνα 1975. Ερατ. Καψωμένου, Εἰσαγωγή στή λυρική σκέψη τοῦ Σικελιανοῦ, Γιάννενα 1968. Α. Κατσίμπαλη, Βιβλιοψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γραφία Σικελιανού, ('Αθήνα) 1946, (Συμπλήρωμα 1952). Δημοσθ. Κουνιάκη, 'Ο πρόδοιος «Λυρικοῦ βίου» τοῦ 'Αγγ. Σικελιανοῦ, 1973. Μεν. Λουντέμη, ὁ ἔξαγγελος [''Αγγελος Σικελιανός], 'Αθήνα 1976. Εδαγγέλου Παπανούτσου, Παλαμᾶς, Καβάφης, Σικελιανός, 'Αθήνα 1971³. Μιχ. Περάνθη, ''Αγγελος Σικελιανός, 'Αθήνα [1976]. Θεοδ. Ξύδη, ''Αγγελος Σικελιανός, 1973.

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ Ποίημα τετράστιχο ἐπικολυρικό. 'Από τή συλλογή «'Επίνικοι Β'» (1940-1946).

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. 'Απόδοση νοήματος: Τά χελιδόνια πού πετοῦν ἀπό τή σκλαβωμένη 'Ελλάδα, προμηνύουν μιά ἐλεύθερη ἀνοιξη και μιά γενιά γιγάντων, πού θά ξεπροβάλλει ἀπό τήν ἀναγκαστική χειμέρια νάρκη τῆς ξένης κατοχῆς. 'Ο στρατός τοῦ κατακτητῆ παρακολουθεῖ ἀκόμα και τίς κινήσεις τῶν ματιῶν τῶν ὑποδύλων. Παρόλα τά σκληρά μέτρα τοῦ ἔχθρου, ή ἔξεγερση τοῦ ἔθνους θά ἔχει σάν ἀποτέλεσμα τήν ἀπόκτηση τῆς ἐλευθερίας και τή δημιουργία μιᾶς νέας ἐποποιίας.

γ'. Κεντρική ίδεα: "Οπως τό μαρτύριο τοῦ Θεανθρώπου στό Σταυρό καταλήγει στήν 'Ανάσταση, ἔτσι και ή ὑποδούλωση τῆς 'Ελλάδας σέ ξένους κατακτητές ἀργά η γρήγορα δόηγει στήν ἔθνική ἔξεγερση και στήν ἀπελευθέρωση.

δ'. Συναισθήματα - Σκέψεις: Στό σύντομο αὐτό ποίημα ἐκδηλώνεται ή πατριδολατρεία τοῦ Σικελιανοῦ και ή πίστη του στά πεπρωμένα τῆς φυλῆς. Ζώντας δὲ ίδιος κάτω ἀπό τό ζυγό τῆς γερμανικῆς κατοχῆς, ἔγινε δὲ ἐκφραστής τῆς προσηλώσεως τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ στήν ἔθνική του παράδοση και στούς ἀγῶνες γιά τήν ἐλευθερία. Τό βασικό συναισθήμα, πού ἐκφράζεται στό ποίημα είναι ή βεβαιότητα γιά τήν 'Ανάσταση τοῦ 'Εθνους.

ε'. Πραγματολογικά στοιχεῖα και χαρακτηρισμοί: 'Ο Σικελιανός ἔγραψε τό ποίημα αὐτό στίς 25 Μαρτίου 1942, τή μέρα δηλαδή τῆς ἔθνικῆς μας γιορτῆς, πού συμπίπτει μέ τίς παραμονές τῆς μεγαλύτερης γιορτῆς τῆς 'Ορθοδοξίας τοῦ Θείου Πάθους και τῆς 'Αναστάσεως. Μέ αὐτό τόν τρόπο δ ποιητής συνδυάζει μέ μεγάλη ἐπιτυχία τή γερμανική κατοχή στήν 'Ελλάδα μέ τό μαρτύριο τοῦ Σταυροῦ, μέ τό θάνατο τοῦ Θεανθρώπου και τούς ξένους κατακτητές μέ τήν κουστωδία τῶν Ρωμαίων, πού φρουροῦσαν τόν τάφο τοῦ Χριστοῦ. Στίς 25 Μαρτίου 1825 ή 'Ελλάδα είναι σκλαβωμένη. Βρισκόμαστε στά Θεία Πάθη. Σέ λίγο ή 'Ανάσταση θά είναι γεγονός.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Μετρική ἀνάλυση: Τό ποίημα ἀποτέλεῖται ἀπό τέσσερις Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δεκαπεντασύλλαβους στίχους, πού παρουσιάζουν τή μορφή ένός λυρικοῦ ἐπιγράμματος. Τό ἐπίγραμμα είναι τό συντομώτερο ποίημα τῆς Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας καὶ ἀποτελεῖται ἀπό 2 - 4 στίχους συνήθως, ἐνῶ τό περιεχόμενό του ἀναφέρεται σέ μια ὑψηλὴ ἰδέα, ὅπως ἡ πατρίδα, δ θάνατος, ἡ ἀγάπη κλπ. Ὁ στίχος ἀπό μετρική ἄποψη είναι ἄψογος καὶ παρουσιάζει τονικά τήν ἀκόλουθη μορφή:

Τά χελιδόνια τοῦ θανάτου σοῦ μῆναν μιᾶν Ἀνοιξῆ.
καινούρια, Ἐλλάδα, κι ἀπ' τὸν τάφο Σου γιγάντια
γέννα...
Μάτια βιγλίζει τῶν Ρωμαίων ἡ κουστωδία τριγύρα Σου...
·Ἀκόμα λίγο, κι ἀνασταίνεσαι σέ νέο Εἰκοσιένα.

δηλ. ὁ πρῶτος καὶ ὁ τρίτος στίχος ιαμβικοί δεκαπεντασύλλαβοι μέ τέσσερις ἰσχυρούς τόνους στήν τέταρτη, ὅγδοη, δωδέκατη καὶ δέκατη τέταρτη συλλαβή, ἐνῶ ὁ δεύτερος καὶ ὁ τέταρτος είναι ιαμβικοί δεκαπεντασύλλαβοι μέ πέντε ἰσχυρούς τόνους στή δεύτερη, τέταρτη, ὅγδοη, δωδέκατη καὶ δέκατη τέταρτη συλλαβή. Ὁ πρῶτος στίχος παρουσιάζει τό φαινόμενο τοῦ διασκελισμοῦ, δηλαδή τό νόημά του συνεχίζεται στόν ἐπόμενο στίχο. Αὐτό είναι γνώρισμα τῆς λόγιας ποίησης καὶ ὅχι τῆς δημοτικῆς, ὅπου κάθε νόημα περιορίζεται αὐστηρά σ' ἔνα στίχο. Ὁμοιοκαταληξία ὑπάρχει μόνο στό δεύτερο καὶ τέταρτο στίχο.(παροξύτονες), ἐνῶ οἱ δύο ἄλλοι στίχοι είναι ἐλεύθεροι καὶ τοῦτο, γιατί ὁ ποιητής ἐνδιαφέρεται περισσότερο γιά τό περιεχόμενο καὶ ὅχι γιά τά ἔξωτερικά στοιχεῖα.

β'. Γλώσσα - "Υφος: Δημοτική γλώσσα δμοιόμορφη καὶ ρέουσα. Χρησιμοποιοῦνται οἱ λατινογενεῖς λέξεις βιγλίζω = παρατηρῶ, ἐποπτεύω καὶ κουστωδία = στρατιωτική φρουρά πού προέρχονται ἀπό τίς λατινικές λέξεις vigilia = ἀγρυπνία, νυκτερινή, φυλακή καὶ custodia = φυλακή. Τό ὑφος είναι ἔντονο, ζωηρό, δραματικό καὶ συγχρόνως ἡρωϊκό.

γ'. Ἐκφραστικά μέσα καὶ ἡ σημασία τους: Κυρίαρχο στοιχεῖο τοῦ ποιήματος είναι οἱ ἀντιθέσεις: τά χελιδόνια τοῦ θανάτου προαναγγέλλουν μιά καινούρια Ἀνοιξη. Ἀπό τόν τάφο ξεφυτρώνει νέα ζωή. Ἡ κουστωδία πού φρουρεῖ τό θάνατο σέ λίγο θά γίνει μάρτυρας τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Ἐθνῶν. Ἀποτέλεσμα τῶν ἀντιθέσεων αὐτῶν είναι νά γίνεται πιό ἔντονη ἡ ἐλπίδα ἡ μᾶλλον ἡ βεβαιότητα τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς πατρίδας μας ἀπό τή μαύρη σκλαβιά τῆς γερμανικῆς κατοχῆς.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Σ' ἔνα τετράστιχο δὲ Σικελιανός κατόρθωσε νά κλείσει τά πεπρωμένα καὶ τά ἴδανικά τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς. Τούς γιγάντιους ἀγῶνες τοῦ ἐλληνισμοῦ ἀνά τούς αἰῶνες ἐναντίον κάθε κατητικῆς ἐπιδρομῆς καὶ τῇ ζωντανῇ ἐλπίδα τοῦ λυτρωμοῦ ἀπό τήν ὑποδούλωση τοῦ ἰσχυρότερου ἔχθροῦ. Ἡ πίστη αὐτή τοῦ ποιητῆ στήν ἀναγέννηση τοῦ ἔθνους ἀπό τήν τέφρα τῆς καταστροφῆς συνδυάζεται ὑπέροχα μέ τῇ βαθύτατῃ χριστιανικῇ πίστῃ στήν νίκη τοῦ Χριστοῦ ἐπί τοῦ θανάτου, στήν Ἀνάσταση μετά τό Θεοῦ Πάθος. Ἔκκλησία καὶ "Ἐθνος εἶναι ἔννοιες συνυφασμένες στούς ἀγῶνες τῆς νεώτερῆς μας ἱστορίας γιά τήν ἀπόκτηση τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἐθνικῆς μας ἀνεξαρτησίας. Γι' αὐτό καὶ ἡ σύνδεση τοῦ πατριωτικοῦ θέματος τοῦ ποιήματος μέ τήν οὐσία τῆς Θρησκείας μας ἀποτελεῖ τόν πιό ἐπιτυχῆ συνδυασμό, ἀπό ἐκείνους πού γνωρίζει νά μεταχειρίζεται στά ἔργα του δὲ Σικελιανός.

Ανδρέα Κάλβου

Εἰς τόν ιερόν λόχον (σ. 89)

I. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Γεννήθηκε στή Ζάκυνθο τήν ἄνοιξη τοῦ 1792. Ἡ μητέρα του ἀνήκε στήν ἀριστοκρατία, ἐνῶ δὲ πατέρας του ἦταν μικροαστός. Ὁ ἀταίριαστος αὐτός γάμος δέν ἀργησε νά διαλυθεῖ καὶ ὁ Ἰωάννης Κάλβος ἐγκαταστάθηκε τό 1802 στήν Ιταλία μέ τά δύο παιδιά του, τόν Ανδρέα καὶ τόν Νικόλαο. Ἡ οἰκογενειακή αὐτή περιπέτεια καὶ κυρίως δὲ χωρισμός ἀπό τή μητέρα θά ἐπηρεάσει σημαντικά τόν ψυχικό κόσμο τοῦ ποιητῆ. Στό Λιβόρνο, δουν ἥκμαζε ἐλληνική παροικία, δὲ Κάλβος θά ἔλθει σέ ἐπαφή μέ τήν ἐλληνική πνευματική κίνηση καὶ μέ τά ιταλικά γράμματα. Ἐκεῖ θά συνθέσει τό 1811 καὶ τό πρῶτο του ἔργο, ἔνα ὅμνο στό Ναπολέοντα, πού θά ἀποκηρύξει βραδύτερα, ἐπειδή οἱ προσδοκίες του διαψεύδονται. Σημαντική ὑπῆρξε ἡ γνωριμία του στήν Φλωρεντία μέ τό μεγαλύτερο ποιητή τῆς Ιταλίας τήν ἐποχήν ἐκείνη Ούργο Φόσκολο, ἐφ' ὅσον θά ἀφήσει σπουδαῖα ἵχνη στήν πνευματική ἔξελιξη τοῦ Κάλβου. Ἐπίδραση στόν "Ἐλληνα ποιητή ἀσκησαν κυρίως δὲ νεοκλασσικισμός, ἡ ἀγάπη γιά τούς ἀρχαίους καὶ τό φιλελεύθερο πνεῦμα τοῦ Φόσκολου. Μετά τήν ἐγκατάσταση τοῦ τελευταίου στήν Ελβετία, δὲ Κάλβος σπεύδει νά τόν συναντήσει στή Ζυρίχη τό 1816 καὶ τόν ἴδιο χρόνο οἱ δύο Ψηφιοποιήθηκε από τον Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ποιητές θά καταφύγουν στήν 'Αγγλία. 'Εκεī δ Κάλβος θά παραμείνει μέχρι τό 1820, ἀλλά ἀπό τό φθινόπωρο τοῦ 1817 θά διακόψει κάθε ἐπαφή μέ τόν 'Ιταλό ποιητή. Φεύγοντας ἀπό τήν 'Αγγλία θά σταματήσει στό Παρίσι. Στή Φλωρεντία θά κατηγορηθεῖ γιά συμμετοχή στή μυστική δργάνωση τῶν Καρμπονάρων και θά ἀναγκασθεῖ νά καταφύγει στή Γενεύη. 'Εκεī τυπώνονται στά 1824 οἱ δέκα πρῶτες 'Ωδές του και προκαλοῦν εύμενέστατα σχόλια. Μετά δύο χρόνια θά δημοσιεύσει στό Παρίσι τίς ὑπόλοιπες δέκα 'Ωδές μέ τόν τίτλο «Λυρικά». Τόν ἔδιο χρόνο φθάνει στήν ἐπαναστατημένη 'Ελλάδα, γιά νά προσφέρει τίς ὑπηρεσίες του στόν 'Αγώνα τῆς Παλιγγενεσίας. 'Επειδή δμως δέν τοῦ δόθηκε ἀνάλογη μέ τήν ἀξία του θέση, φεύγει ἀπό τό Ναύπλιο και μεταβαίνει στήν Κέρκυρα, ὅπου διορίζεται καθηγητής στήν 'Ιόνιο 'Ακαδημία. Μετά πολλές περιπέτειες ἐγκαταλείπει δριστικά τήν 'Ελλάδα τό 1852 και φθάνει στό Λονδίνο, ὅπου παντρεύεται τήν Καρλόττα-Αύγουστα Βάνταμς και στά 1855 ἐγκαθίστανται σ' ἕνα χωριό τῆς βόρειας 'Αγγλίας. 'Εκεī πεθαίνει δ ποιητής λησμονημένος στίς 3 Νοέμβριου 1869.

Βιβλιογραφία: Γ.Θ. Ζώρα, 'Ανδρέας Κάλβος (Βιογραφία - Έργογραφία - Πρῶτες Κριτικές - Αἱ 'Ωδαί), 'Αθῆναι 1960. Γ.Θ. Ζώρα, Νέα Καλβικά, 'Αθῆναι 1970. Κ. Πορφύρη, Καλβικά διάφορα, 'Αθῆνα 1959. Κ. Παλαμᾶ, Κάλβος δ Ζακύνθιος, "Απαντα Παλαμᾶ, τομ.Β", σ.28-59. 'Αλ. Γ. Σαρῆ, Διδασκαλία Νεοελληνικῶν Λογοτεχνημάτων. 'Ωδαί τοῦ 'Ανδρέου Κάλβου, τ. Α', 'Αθῆναι 1946. Στεφ. Διαλησμᾶ, 'Ανδρέας Κάλβος (περιλήψεις φροντιστηριακῶν μαθημάτων), 'Αθῆνα 1977. Γ. Ι. Κουρμούλη, 'Η γλώσσα τοῦ Κάλβου, 'Αθῆνα 1947. Περ. «Νέα 'Εστία» Χριστούγεννα 1946. 'Αφιέρωμα στόν Κάλβο. Περ. «Νέα 'Εστία», Σεπτέμβριος 1960. 'Ανδρέας Κάλβος ('Η ἐπιστροφή στήν πατρίδα).

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ

Ποίημα λυρικοῦ περιεχομένου μέ μορφή ώδῆς (ἀπόσπασμα).

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

a'. 'Απόδοση νοήματος: Ο ποιητής εύχεται στό προοίμιο τῆς ώδῆς τά στοιχεῖα τῆς φύσεως νά σεβαστοῦν τόν τάφο τῶν 'Ιερολοχιτῶν και νά τόν στολίζουν μέ αιώνια λουλούδια. Οι νεαροί σπουδαστές, πού ἀγωνίστηκαν ἡρωϊκά γιά τήν ἀπελευθέρωση τῆς πατρίδας τους είναι γνήσια τέκνα τῆς 'Ελλάδας, ἀξιοὶ ἀπόγονοι και ὅσνεχιστές τῶν ἀρχαίων ἡρώων, πού θυσίασαν τή ζωή τους ὑπερασπίζοντες τό πάτριο ἔδαφος. 'Η τύχη δέ-θέλησε νά ἐπιβραβευθεῖ δ ἡρωϊσμός τους μέ τή δάφνη τῆς νίκης, ἀλλά ἐπιφύλαξε γι' αὐτούς τό στεφάνι τῆς θυσίας και τοῦ θάνατος. "Οταν δμως κανείς πεθαίνει γιά τήν πατρίδα, δ θάνατος είναι ἔνδοξος και τιμημένος.

β'. Ενότητες καί ἐπιγραφή τους:

1η. στροφές 1-2. Ἀθικος θά μείνει δ τάφος τῶν Ἱερολοχιτῶν.
2η. στροφές 3-4. Η θυσία τῶν Ἱερολοχιτῶν, γνησίων τέκνων τῆς Ἑλλάδας.

3η. στροφή 5. Ο θάνατος γιά τήν πατρίδα είναι ἔνδοξος.

γ'. Κεντρική ιδέα: Η θυσία γιά τήν πατρίδα είναι ἡ μεγαλύτερη δόξα, πού μπορεῖ νά ἀποκτήσει δ ἄνθρωπος, δόξα αἰώνια, πού δέν καταλύεται ἀπό τή δύναμη τοῦ χρόνου.

δ. Συναισθήματα - Σκέψεις: Στίς δυό πρώτες στροφές κυριαρχεῖ τό συναίσθημα τῆς λήθης καί τῆς φοροποιοῦ δυνάμεως τοῦ χρόνου. Ο ποιητής εὔχεται νά διατηρηθεῖ ἀκέραιος στήν αἰώνιότητα δ τάφος τῶν Ἱερολοχιτῶν, γιά νά καταστεῖ παντοτινό σύμβολο τῆς γενναιότητας καί τῆς αὐτοθυσίας. Στήν ἐπόμενη στροφή δ ποιητής διατυπώνει τή σκέψη πώς οἱ Ἱερολοχίτες ἀπέδειξαν μέ τόν ἡρωϊσμό τους καί τήν πίστη τους στά ίδανικά τῆς φυλῆς δτι ἀποτελοῦν γνήσια τέκνα τῶν Μαραθῶνομάχων καί τῶν Σαλαμινομάχων. Στήν τέταρτη στροφή ἐκφράζεται τό συναίσθημα τῆς λύπης γιά τήν ἀτυχία τῶν ἡρώων νά μή στεφανωθεῖ ἡ θυσία τους μέ τή δάφνη τοῦ θριάμβου. Στήν τελευταία στροφή διατυπώνεται ἡ σκέψη - ηθικό δίδαγμα, πώς δ θάνατος γιά τήν ἐλευθερία τῆς πατρίδας ἀποτελεῖ «ἄτιμητον» προσφορά καί ὑψίστη ἀρετή.

ε'. Πραγματολογικά στοιχεῖα καί χαρακτηρισμοί: Ο Ἱερός Λόχος συγκροτήθηκε ἀπό νεαρούς Ἐλληνες σπουδαστές τοῦ ἔξωτερικοῦ καί τῶν Παραδουναβίων Ἡγεμονῶν, πού, χωρίς νά ἔχουν εἰδική στρατιωτική ἐκπαίδευση, ἐσπευσαν νά προσφέρουν τίς ὑπηρεσίες τους στήν ιερή ὑπόθεση τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας τῆς πατρίδας τους. Ο Ἱερός Λόχος δρκίστηκε στή Φωξάνη μετά τήν ἔναρξη τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος τοῦ Ἀλ. Υψηλάντη στό :Ιάσιο (26 Φεβρουαρίου 1821). Ἀπό κακή ὁμως συνεννόηση τῶν ἀρχηγῶν τῶν ἐλληνικῶν σωμάτων ἔλαβε μόνος του μέρος στή μάχη τοῦ Δραγατσανίου τήν 7η Ιουνίου 1821 μέ ἀποτέλεσμα νά κυκλωθεῖ ἀπό τό τουρκικό ἵππικό καί, παρ' δλη τήν γενναιότητα πού ἐπέδειξε, νά καταστραφεῖ δλοσχερῶς ἀπό τόν πολυαριθμότερο ἔχθρικό στρατό. Στήν ἀρχαιότητα δ Ἱερός Λόχος ὑπῆρξε τό ἐπίλεκτο σῶμα τοῦ στρατοῦ τῶν Θηβαίων, ἀποτελούμενος ἀπό γενναίους καί ἐνθουσιώδεις νέους, πού ἐπεσαν μαχόμενοι ἡρωϊκά ἐναντίον τοῦ Φιλίππου τῆς Μακεδονίας καί τοῦ γιοῦ του Ἀλεξάνδρου στή μάχη τῆς Χαιρώνειας τό 338 π.Χ. Πρός τιμή τῶν ἀνδρῶν, πού σκοτώθηκαν στή μάχη ἐκείνη, οἱ Θηβαῖοι ἐστησαν τό γνωστό Λιοντάρι τῆς Χαιρώνειας.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Μετρική άνάλυση: 'Ο Κάλβος χαρακτήρισε τά ποιήματά του 'Ωδές. 'Ωδή είναι τό ποίημα μέ τή σταθερή μορφή, πού ἀποτελεῖται ἀπό τρεῖς στροφές, τή στροφή, τήν ἀντιστροφή και τήν ἐπωδό. Οι δύο πρώτες στροφές ἔχουν ίδιο ἀριθμό στίχων, ἐνῶ ή τελευταία ἔχει ἔνα ή δύο στίχους λιγότερο. Τό σύστημα αὐτό τῶν τριῶν στροφῶν είναι δυνατό νά ἐπαναλαμβάνεται δυού η τρεῖς φορές ή καί περισσότερο. Στό περιεχόμενο ή ὠδή είναι ποίημα λυρικό και ἀναφέρεται σέ μιά ὑψηλή ἰδέα, ὅπως ή φιλοπατρία, δ θάνατος, δ ἔρωτας. Τέλεια παραδείγματα ὡδῶν ἀποτελοῦν τά χορικά τῶν ἀρχαίων τραγωδιῶν. 'Η ὠδή τοῦ Κάλβου τηρεῖ τούς νόμους τοῦ ποιήματος αὐτοῦ μέ τήν προκαθορισμένη μορφή μόνο στόν τομέα τοῦ περιεχομένου. "Οσον ἀφορᾶ στή μορφή ή ὠδή τοῦ βάρδου τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας ἀποτελεῖται ἀπό πεντάστιχες στροφές. Κάθε στροφή περιέχει τέσσερις ἐπτασυλλάβους στίχους και ἔνα πεντασύλλαβο. Οι στίχοι είναι τονικοί και δχι προσωδιακοί. Δέν ὑπολογίζεται δηλαδή ή ἐναλλαγή μακρῶν και βραχειῶν συλλαβῶν, ἄλλα ή θέση τοῦ τόνου. Στούς πεντασύλλαβους ὑπάρχει ἔνας ἴσχυρός τόνος στήν τέταρτη συλλαβή, ἐνῶ στούς ἐπτασυλλάβους στήν ἕκτη και ἔνας η δύο ἄλλοι κατά κανόνα στίς ἀρτιες συλλαβές. "Ετσι δημιουργεῖται ἔνας ιαμβικός ρυθμός πού προκαλεῖ κυματισμό τοῦ ἥχου. 'Ο δξύτονος ἐπτασυλλαβος ἀποτελεῖται ἀπό ἔξι συλλαβές, δ παροξύτονος ἀπό ἐπτά και δ προπαροξύτονος ἀπό δκτώ.

Βασικό χαρακτηριστικό γνώρισμα τῶν στίχων τοῦ Κάλβου είναι ή ἀποσία τῆς δμοιοκαταληξίας, πού τήν ἀποκαλεῖ βάρβαρη στήν ἐπισημείωσή του πού δημοσίευσε στό τέλος τῶν δέκα πρώτων 'Ωδῶν, κι αὐτό γιατί τή θεωρεῖ ἔξωτερικό, διακοσμητικό στοιχεῖο τῆς ποιήσεως.

β'. Γλώσσα - "Υφος: 'Η γλώσσα τοῦ ποιήματος ἀντλεῖ περιεχόμενο ἀπό τήν ἀρχαία παράδοση, ἀπό τό γλωσσικό ὅργανο τῶν λογίων τῆς ἐποχῆς τοῦ Κάλβου και ἀπό τή δημοτική Ἑλληνική. 'Η γλώσσα τοῦ ποιητῆ τῶν 'Ωδῶν, ὅπως ἐκείνη τοῦ Παπαδιαμάντη και τοῦ Καβάφη, είλαι ίδιόρυθμη, προσωπική, ἀφοῦ ἀποτελεῖται ἀπό ἔνα ἀρμονικό κράμα, ἀπό μιά ἀρμονική σύζευξη ὅλων τῶν στοιχείων τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας ἀπό τήν ἀρχαίζουσα μέχρι τούς νεώτερους ίδιωματικούς τύπους. Τό ύφος τοῦ ποιήματος είναι μεγαλοπρεπές και ἐπιγραμματικό συγχρόνως γιά νά ἔξυμνήσει τό ὑψηλό φρόνημα τῶν ἡρώων, νά προβάλει τόν ίδεαλισμό τοῦ ποιητῆ και νά δδηγήσει τήν ψυχή τῶν ἀναγνωστῶν στίς ἀνώτατες ήθικές και πνευματικές σφαιρες.

γ'. Έκφραστικά μέσα και ή σημασία τους: Τά έκφραστικά μέσα αὐτῆς τῆς ὠδῆς χαρακτηρίζονται γιά τή λιτότητά τους. Στίς

τέσσερις πρώτες στροφές περιέχονται διαφορετικές εἰκόνες, πού παρουσιάζουν άνα ζεύγη μία άντιθεση. Στή πρώτη παρουσιάζεται ή εἰκόνα τῶν φθοροποιῶν στοιχείων τῆς φύσεως στή δεύτερη παρέχεται ή γλαφυρή καί λυρική εἰκόνα τῆς αἰώνιας ἀναγνωρίσεως καί τοῦ φόρου τιμῆς πρός τήν ἀρετή τῶν γενναίων ἀγωνιστῶν. Στήν τρίτη προσφέρεται ή εἰκόνα τῆς ἀνδρείας καί τῆς θυσίας τῶν Ἱερολοχιτῶν, ἐνῷ στήν τέταρτη ή εἰκόνα τοῦ θανάτου, πού δέ συνοδεύεται ἀπό τή δάφνη τῆς νίκης. Οἱ θέσεις καί οἱ ἀντιθέσεις αὐτές ἔχουν σκοπό νά δόδηγήσουν στόν ἐπίλογο, στό ηθικοδιδακτικό συμπέρασμα τῆς τελευταίας στροφῆς, ὅτι ὁ θάνατος γιά τήν πατρίδα καί τήν ἐλευθερία είναι ή πιό μεγάλη ἀρετή. "Αλλα ἐκφραστικά μέσα τοῦ ποιήματος είναι οἱ προσωποποιήσεις (ἡ ροδόπεπλος κόρη, γνήσια τῆς Ἑλλάδος τέκνα, σᾶς ἄρπαξεν ή τύχη) καί δ πλοῦτος καί ή πρωτοτυπία τοῦ ἐπιθέτου, πού προτάσσεται πάντοτε τοῦ οὐσιαστικοῦ, ἑκτός ἀπό τό ἐπίθετο "μακάριον" πού ἀποσκοπεῖ μέ τήν ἐπανάληψη τοῦ ἄρθρου νά τονίσει περισσότερο τόν παρεχόμενο χαρακτηρισμό.

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

"Η μικρή αὐτή ώδη είναι τό πρῶτο ποίημα τοῦ Κάλβου, πού ἀναφέρεται σέ συγκεκριμένο γεγονός τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Παρουσιάζει μιά ἀπλή ἀρχιτεκτονική δομή μέ προοίμιο, κυρίως θέμα καί ἀποφθεγματικό ἐπίλογο. Τά ἐκφραστικά τῆς μέσα είναι λιτά καί ἐπιτυχής ὁ συμβολισμός τοῦ προοιμίου: οὐδέποτε ὑπῆρξε τάφος γιά τούς Ἱερολοχίτες, πού χάθηκαν στό Δραγατσάνι. Τό αἰώνιο μνῆμα τους είναι ή ἀνεξίτηλη μνήμη, πού θά ὑπερνικήσει τήν καταλυτική δύναμη τοῦ χρόνου, γιά νά προσφέρει στίς ἐπερχόμενες γενιές ἔνα ἀθάνατο σύμβολο ἡρωϊσμοῦ, αὐτοθυσίας καί ὑπέρτατης ἀρετῆς. "Ολη ή ώδη προσπαθεῖ νά προβάλει τήν ἴδεα τῆς ἐκλογῆς τοῦ θανάτου ἀπό τή σκλαβιά, γιατί ή αὐτοθυσία κατά τόν ποιητή δόηγει στήν ἀρετή καί στήν ἐλευθερία δχι μόνο ἀπό τό βάρβαρο κατακτητή, ἀλλά καί ἀπό τά πάθη, πού δεσμεύουν τό φρόνημα καί τήν ψυχή. Γενικά ή ώδη αὐτή ἀποτελεῖ ἄριστο ἐγκάμιο τοῦ ἡρωϊσμοῦ τῶν Ἱερολοχιτῶν καί ἐπιτυχημένη ἐκφραστή τοῦ ἴδεαλισμοῦ καί τῆς ἀγνῆς φιλοπατρίας τοῦ Κάλβου.

Λορέντζου Μαβίλη

Exelsior (σ. 90-92)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Γεννήθηκε στήν Ιθάκη τό 1860. Ο πατέρας του ήταν ισπανικής καταγωγής και κατεῖχε ύψηλή θέση στά Αγγλικά Δικαστήρια τής Επτανήσου, ένω ή μητέρα του Ιωάννα Καποδίστρια - Σούφη άνηκε σέ πλούσια οίκογένεια τής Κέρκυρας. Μετά τίς γυμνασιακές της σπουδές στήν Κέρκυρα δ Μαβίλης παρακολούθησε γιά ένα χρόνο τά μαθήματα τής Φιλοσοφικής Σχολής Αθηνῶν και στή συνέχεια πήγε στή Γερμανία δπου σπούδασε έπι 14 χρόνια φιλοσοφία, κλασική φιλολογία, γλωσσολογία και σανσκριτική φιλολογία. "Οταν έπεστρεψε στήν Ελλάδα, πήρε μέρος στούς άπελευθερωτικούς άγωνες τῶν ἀλυτρώτων ἐλληνικῶν περιοχῶν και πολέμησε ἔθελοντής τό 1896 στήν Κρήτη και τόν έπόμενο χρόνο στήν Ήπειρο. Τό 1910 έξελέγη βουλευτής Κέρκυρας και ύπεράσπισε στήν Αναθεωρητική Βόδυλή τό 1911 τή δημοτική γλώσσα. Σώζεται ό περιφήμος λόγος του, πού θεωρεῖται τό μόνο πεζογραφικό κείμενο τοῦ Μαβίλη. Αγνός πατριώτης και ἔνθερμος ὀπαδός τής Μεγάλης Ιδέας ήταν πάντα παρών στό προσκλητήριο τῶν ἔθνικῶν ἀγώνων. Σκοτώθηκε στό Δρίσκο τής Ήπείρου στίς 29 Νοεμβρίου 1912 πολεμώντας ἐπικεφαλῆς σώματος Γαριβαλδινῶν.

Βασικό έργο τοῦ Μαβίλη ἀποτελοῦν τά σονέττα, τά δποια ἔγραψε μέ απαράμιλλη τέχνη. Τό περιεχόμενο τῶν σονέτων του είναι α) πατριωτικό, β) ἐρωτικό και γ) φιλοσοφικό. Στά σονέττα μέ πατριωτικό περιεχόμενο κύριο γνώρισμα είναι ή ἀμετρητή πατριδολατρεία. "Οσα ἀναφέρονται σέ φιλοσοφικά θέματα μαρτυροῦν τήν ἐπίδραση τοῦ Σοπενχάουερ στόν Ελληνα ποιητή, δ δποιος ἐκφράζει τήν ἀπαισιοδοξία του γιά τήν παρούσα ζωή και διατυπώνει τή πίστη του στή μακαριότητα τής μετά θάνατο ζωῆς. Από μορφικῆς ἀπόψεως τά ποιήματα τοῦ Μαβίλη παρουσιάζουν μοναδική τελειότητα πού είναι δυνατόν νά τόν κατατάξει στή Σχολή τής «τέχνης γιά τήν τέχνη». Έκτός ἀπό τά σονέττα συνέθεσε ἐπιγράμματα και σάτιρες, ἔγραψε δέ και μερικά δοκίμια. Γνώστης τής Ιταλικής, Γαλλικής, Γερμανικής, Αγγλικής και Σανσκριτικής γλώσσας, μετέφρασε εύρωπαίους ποιητές, τά «Γεωργικά» και ένα βιβλίο τής «Αἰνειάδας» τοῦ Βιργιλίου, καθώς και τό ίνδικό ἔπος «Ντάλα και Νιταμαγιάντε».

Βιβλιογραφία: Γερ. Σπαταλᾶ, Λορέντζου Μαβίλη τά Σονέττα. Μέ είσαγωγή και σχόλια Γ.Σ., έν Αθήναις 1935. Φ.Κ.Μπουμπουλιδή, Λορέντζος Μαβίλης. 1860-

1912, ('Επτανησιακή Βιβλιοθήκη. Κείμενα και "Ερευναι, ἀριθ. 3), 'Αθῆναι 1954. Μιχ. Περάνθη, Λορέτζος Μαβίλης, δ' ἥρως τοῦ Δρίσκου, ἐν 'Αθῆναις 1969. I.M. Παναγιωτόπουλον, Μορφές τῆς Κέρκυρας... γ' δ' Μαβίλης, Κέρκυρα 1975. B. Σακάτου, Λορέντζος Μαβίλης. 'Ο ἀγώνιστής καὶ ποιητής μὲ τὴν πεσσιμι- στική φιλοσοφία, στὶς «Μορφές καὶ Κείμενα», Φραγκφούρτη 1976. 'Ανδρέα Καραντώνη, Νεοελληνική Λογοτεχνία. Φυσιογνωμίες, ἔκδοση 3η, τ.Α', 'Αθῆναι 1977.

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ 'Επικολυρικό σονέττο

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. 'Απόδοση νοήματος: Τὸν τίτλο τοῦ ποιήματος «Exelsior» διεκδικοῦν ἐδῶ δύο στοιχεῖα: ἡ ὅμορφη καὶ φυσική χωριάτικη ζωή, καθώς καὶ δ' ἀγώνας τῶν Κρητικῶν. Τελικά δμως τὸν χαρακτηρισμό αὐτό κερδίζει δ' ἀγώνας, δπως φαίνεται ἀπό τὸ τέλος τοῦ σονέττου καὶ συγκεκριμένα ἀπό τὸ τελευταῖο τρίστιχο, δπου βρίσκεται ἡ κεντρική ἰδέα σύμφωνα μέ τοὺς κανόνες τῶν σονέττων. Γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸ λόγο παρατηρεῖται δ' ἔξῆς ἀναχρονισμός: Στὶς δυό πρῶτες στροφές παρουσιάζεται ἡ ζωή στὸ χωριό, ἐνῶ στὶς δυό τελευταῖες ἔχομε τὴ πορεία πρός τὴ Νίμπρο καὶ τὸν ἀγώνα. 'Ολοφάνερη γίνεται καὶ ἡ ἔξαρση τῆς ἐλληνικῆς φιλοξενίας καθώς καὶ τοῦ ἀγώνιστικοῦ πνεύματος.

β'. 'Ενότητες καὶ ἐπιγραφή τους: "Έχομε δυό ἐνότητες. Ιη. Οἱ δυό πρῶτες στροφές: «Περιγραφή τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς φιλοξενίας». 2η. Οἱ τελευταῖες στροφές: «Ἡ αὐταπάρνηση τῶν ἀγώνιστῶν».

γ'. Κεντρική ἰδέα: Elvai μεγαλειῶδες καὶ ὑπέροχο νά περιφρονεῖ κανεὶς τὸ θάνατο στὸν ἀγώνα γιά τὴν ἐλευθερία.

δ'. Συναισθήματα - Σκέψεις: 'Η φιλοξενία στὸ χωριό Νίμπρο δημιουργεῖ στὸν ποιητὴ χαρά καὶ ἀγαλλίαση, πού κλιμακώνονται καὶ ἐντείνονται διαδοχικά μέ τὶς λέξεις «κρύο νερό», «εὐγενικιά ἀνθρωπότητα», «θά τούς φιλέψει», «ἀλαφρη- μένα κορμιά», «ἀγάλματα θεϊκά», «λαμπρότης τῆς Λευτεριᾶς». Δηλ. δ' ποιητής μεταβαίνει ἀπό τὰ ἀπλά, πραγματικά, ὄλικά στοιχεῖα στὰ ἀφηρημένα καὶ ἰδεατά, μέ ἀποκορύφωση τὴν ἐλευθερία. Οἱ ἀγώνιστές ἀντιμετωπίζουν τὸν κίνδυνο, τόσο ἀπό τὸ ἄγριο φαράγγι, δσο κι ἀπό τοὺς ἔχθρούς, μέ τόλμη, εὔθυμη διάθεση· τὸν ἀψηφοῦν «μέ γέλια καὶ κουβέντες».

ε'. Πραγματολογικά στοιχεῖα - Χαρακτηρισμοί: Τὸ φίλεμα μέ κρύο κρούσταλλο νερό καὶ πλούσιο φαγοπότι, πού γίνεται, δπως καὶ σὲ τόσες δημητρικές σκηνές, χωρίς καμιά ἰδιοτέλεια. Νίμπρο: χωριό στὰ Λευκά ὅρη τῆς Κρήτης. Βλάμης: 'Ο ἄνθρωπος πού δένεται μψηφιοποίηθε από τὸ Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής γίνεται

«ἀδελφοποιτός» καί σύντροφος ἀχώριστος. Οἱ χωρικοὶ παρουσιάζονται ἀπό τὸν ποιητὴ σάν «εὔγενικιά ἀνθρωπότη» πού διατηρεῖ τὴν ἴδια θερμή παράδοση τῆς ἀρχαίας φιλοξενίας. Οἱ βλάμηδες λεβέντες εἰναι γενναῖοι, περιφρονοῦν τὸ θάνατο ἥ καλύτερα τὸν ἐπιδιώκουν μαζί μὲ τῇ δόξᾳ πού προσφέρει.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. **Μετρική ἀνάλυση:** Τό ποίημα συγκεντρώνει ὅλα τὰ χαρακτηριστικά τοῦ σονέττου. Ἀποτελεῖται ἀπό 14 στίχους χωρισμένους σέ τέσσερις στροφές· δυό τετράστιχες καί δυό τρίστιχες. Μέτρο κάθε στίχου δ ἰαμβικός (υ-) ἐνδεκασύλλαβος καταληκτικός. Ἡ δόμοιο καταληξία εἰναι σταυρωτή στίς δυό πρῶτες στροφές, τῆς μορφῆς αββα - αββα. Στίς δυό τρίστιχες ἔχει τῇ μορφῇ γδγ - δεε. Ἐπίσης σάν σωστό σονέττο ἔχει τὴν Κεντρική του ἰδέα στή τελευταία στροφή.

β'. **Γλώσσα - "Υφος:** Εἰναι γραμμένο στή δημοτική μέ δρισμένους τοπικούς ἴδιωματισμούς. Τό ύφος εἰναι ἐπιτηδευμένο, κομψό, ἀλλά καί μέ κάποιο στόμφο.

γ'. **Έκφραστικά μέσα καί ἡ σημασία τους:** *Μεταφορές:* 'Ηλιοφρυμένα (χείλια στεγνά ἀπ' τῇ πολύωρῃ παραμονή στήν ὑπαίθρῳ καί στόν ἥλιο). Κρούσταλλο (διαυγές νερό καί ἀπόλυτα καθαρό)· ἀλαφρημένα (ψυχική κάθαρση καί ἀποβολή κάθε ἐσωτερικοῦ βάρους)· ζωντανεμένα (ἡ ἔξαρση τῆς δόξας δῆγει στή ταύτιση ἀρχαίων καί νέων ἡρώων). Θεριεύει (τούς δίνει ὄρμη καί δύναμη ὑπερβολική γιά ἀνθρωπο) *Συνεκδοχές:* ἀνθρωπότη (ἀντί τῆς λέξεως ἀνθρωποι)· τά στήθια θά χαροῦν (οἱ ἀνθρωποι θά χαροῦν). *Παρήχηση:* Κρύο κρούσταλλο νερό (παρήχηση τοῦ ρ). *Ὑπερβολή:* ἀτέλειωτο φαράγγι (παρά πολύ μεγάλη καί δύσκολη διαδρομή). *Παρομοίωση:* Καρδιές τσελίκι (πολύ σκληρές, γενναῖες καί ἀποφασιστικές νά μή λυγίσουν ποτέ). *Ἄγτιθέσεις:* θά χαροῦν τά πονεμένα· κρύο νερό θά ύγρανει τά ἥλιοφρυμένα χείλια.

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Ο τίτλος Exelsior ταιριάζει ἀπόλυτα καί στή προσπάθεια τοῦ ποιητῆ νά μᾶς μεταδώσει ὅλα τά συναισθήματά του ἀπ' τό δρεινό χωριό μέ τούς γενναίους κατοίκους καί τίς ἐλεύθερες ψυχές.

Κωστή Παλαμᾶ

Παῦλος Μελᾶς (σ. 92)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (βλέπε σ. 30)

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ Ἐλεγειακό (θρηνητικό) ἐπίγραμμα.

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. Ἀπόδοση νοήματος: Είναι ένας θρῆνος καί ὅμνος μαζί γιά τό παλικάρι, πού δραματίστηκε τή χώρα του ἐλεύθερη, μεγάλη καί ἔνδοξη. Συνδυάζεται τό μοιρολόϊ («κλαίει», «πλάγιασε», «ὕπνος», «σβεῖς») μέ τήν ἔξαρση («πάντα χλωρό», «πανάλαφρος», «τά πουλιά», «ἀστραπόβροντα», «τή δείχνεις»). Στούς δύο τελευταίους στίχους γίνεται φανερή·ἡ δικαιώση τῆς θυσίας τοῦ ἥρωα, ἀφοῦ δ σκοπός τοῦ ἄγώνα παραμένει καί θά πραγματοποιηθεῖ μέ περισσότερο ζῆλο καί μετά τό θάνατο τοῦ ἥρωα.

β'. Ἐνότητες καί ἐπιγραφή τους: Τά ἐπιγράμματα δέν διασπώνται σέ ἐπί μέρους ἐνότητες.

γ'. Κεντρική ίδεα: Καί δ θάνατος γιά τήν πατρίδα είναι στοιχεῖο τῆς νίκης.

δ. Συναισθήματα - Σκέψεις: Ἀπ' δλο τό ἐπίγραμμα ἀπορρέουν ύψηλά πατριωτικά συναισθήματα καί ίδεες πατριδολατρεία: «πλατιά τοῦ δνείρου μας ἡ γῆ», ίδεαλισμός καί αἰσιό δοξή προσδοκία: «ἀπόμακρη τοῦ δνείρου μας ἡ γῆ».

ε'. Πραγματολογικά στοιχεῖα καί χαρακτηρισμοί Παῦλος Μελᾶς. Ὁ τόπος πού σέ πλάγιασε τό βόλι (Στάτιστα). Τοῦ σπιτιοῦ σου λογάκια καί φιλιά (γνωστή ἡ στοργή πού συνέδεε τό Μελᾶ μέ τή γυναίκα του τή Ναταλία καί τά παιδιά του). Ὁ ἥρωας προβάλλει γενναῖος, ἀνδρεῖος, πολεμιστής δσο καί εὐαίσθητος πρός κάθε τρυφερή στιγμή. Κυρίως δμως παρουσιάζεται σάν μεγάλος δραματιστής πού θυσιάζεται γιά τό ίδανικό του. Ἡ λαϊκή μάζα ἀναγνωρίζει εὐγνώμων καί τιμᾶ τούς μεγάλους ἥρωες πού γι' αὐτήν καί τήν πατρίδα ἀγωνίζονται καί πέφτουν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

4. ΜΟΡΦΗ

α'. **Μετρική** **άναλυση:** "Οπως κάθε έπίγραμμα άποτελεῖται από μιά στροφή, πού έδω έχει δέκα στίχους. Βέβαια σύμφωνα μέ τούς νόμους της έπιγραμματοποιίας ή συμπύκνωση πρέπει νά είναι μεγάλη και οι στίχοι όσο τό δυνατό λιγότεροι. Οι στίχοι είναι ιαμβικοί καταληκτικοί δεκαπεντασύλλαβοι, έκτος από τόν 8ο και 10o πού είναι δσύλλαβος και 4σύλλαβος άντιστοίχως. Ή δομοιοκαταληξία είναι άναμικτη: στούς ξει πρώτους στίχους ζευγαρώτη και στούς 4 τελευταίους πλεκτή.

β'. **Γλώσσα** **και** **ύφος:** 'Η γλώσσα είναι ή άδρη ποιητική δημοτική. Τό ύφος είναι ύψηλό, κατάλληλο γιά νά άποδώσει τούς δραματισμούς τοῦ ήρωα.

γ'. **Έκφραστικά** **μέσα** **και** **ή** **σημασία** **τους:** *Παρομοιώσεις:* Τοῦ 'Απρίλη τά πουλιά σάν τοῦ σπιτιοῦ σου νά τ' άκους λογάκια (ή χαρούμενη και εύτυχισμένη οίκογενειακή ζωή τοῦ άγωνιστή μοιάζει μέ τά ξένοιαστα τιτιβίσματά τῶν πουλιῶν τόν 'Απρίλη, μήνα της άνθοφορίας και της βλαστήσεως). Τοῦ χειμώνα οι καταρράχτες σάν τουφεκιοῦ ἀστραπόβροντα (οι χειμωνιάτικες καταιγίδες σέ μεγάλη ένταση θυμίζουν μέ τίς ἀστραπές και τίς βροντές άνταλλαγή πυρῶν σέ πεδία μάχης) και σάν τοῦ πολέμου κράχτες (οι κρότοι τῶν πυροβολισμῶν παρακινοῦν τούς γενναίους στόν πόλεμο, παιίζοντας τόν ρόλο ἀγγελιαφόρων πού κάνουν πολεμικό προσκλητήριο). *Μεταφορές:* Σέ πλάγιασε (τό θανάσιμο κτύπημα ξει τό χῶμα τόν ήρωα). 'Ο ύπνος σου (πανάρχαιο ή ταύτιση η ξστω συσχέτιση τοῦ ύπνου μέ τό θάνατο ή μυθολογία μάλιστα τούς θέλει ἀδελφούς. Κοινό γνώρισμα ή άκινησία και ή γαλήνη). Τοῦ σκληροῦ χειμώνα (είναι δύσκολες οι συνθῆκες ζωῆς τό χειμώνα και μάλιστα σέ παλιότερες ἐποχές). Τουφεκιοῦ ἀστραπόβροντα (οι πυροβολισμοί προκαλοῦν και δπτικό και ἀκουστικό ἐρέθισμα άναλογα μέ τά δύο φυσικά φαινόμενα της ἀστραπῆς και της βροντῆς). Σβεῖς (=φεύγει ή ψυχή, σβήνει ή φλόγα της ζωῆς ἀπαλά). *Υπερβολές:* λαός (=πλῆθος άνθρωπων. 'Η ύπερβολή δμως πλησιάζει έδω τήν πραγματικότητα, γιατί τό Μελᾶ τόν θρηνήσαν δλοι οι "Ελληνες). Πάντα χλωρό (=δ ποιητής θεωρεῖ ἄξιο τόν ήρωα γιά όποιαδήποτε παραχώρηση της φύσης, πού άντιβαίνοντα φημιοπούθηκε από τό Ινστιτύο Εκτίσευτήκης Πολιτικής φθαρτο

τό χορτάρι στόν τάφο του ήρωα). Καταρράχτες (=οἱ δυνατές βροχές, οἱ καταιγίδες πού κατεβάζουν ἄφθονο νερό). *Προσωποποίηση*: Οἱ καταρράχτες τοῦ πολέμου κράχτες (=γιατί προσκαλοῦν - καὶ προκαλοῦν - στόν πόλεμο, φέρνουν τό μήνυμα τῆς μάχης). *Μετωνυμία*: Τοῦ σπιτιοῦ σου λογάκια καὶ φιλιά (= λόγια καὶ φιλιά τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας σου). *Υπερβατό*: Πλατιά τοῦ δνείρου μας ἡ γῆ.

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Μέ κάποια μεγάλη σχετικά ἔκταση ὁ ποιητής κατόρθωσε νά διποδώσει τήν εὐρύτερη λαϊκή ἀπήχηση τοῦ ήρωϊκοῦ θανάτου τοῦ Μακεδονομάχου καὶ τήν συγκίνηση, στήν δποία ἀπέβλεπε. "Ετσι δ χαρακτήρας τοῦ ἐπιγράμματος γίνεται καθοδηγητικός.

Αένας Παπᾶ

Στούς σκοτωμένους σπουδαστές τοῦ Νοεμβρίου.

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ
(σ.95-96)

Σύγχρονη ποιήτρια. Γεννήθηκε στήν Ἀθήνα καὶ σπούδασε στό πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν ἀρχαιολογία καὶ γαλλική φιλολογία. Εἶναι ἔφορος βιβλιοθήκης στήν Ἀνωτάτη Σχολή Καλῶν Τεχνῶν. Στά Γράμματα πρωτεμφανίστηκε μέ τήν ποιητική συλλογή «Ποιήματα» στά 1953 καὶ ἀκολούθησαν οἱ συλλογές «Λαμπηδόνες» στά 1960, «Ψίθυροι» στά 1963, «Αὐτόγραφα» στά 1967 καὶ «Καθ' ὅδον». Παράλληλα συνεργασία της δημοσιεύεται στή «Νέα Εστία» καὶ σέ ἄλλα περιοδικά καὶ ἐφημερίδες. Ἡ ποίησή της εἶναι κατ' ἔξοχή λυρική, μέ κύρια χαρακτηριστικά τή νοσταλγία, τή ρέμβη, τή μελαγχολική διάθεση, τήν πικρή θλίψη καὶ τόν ἀπόλυτα προσωπικό τόνο.

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ Λυρικό ποίημα σέ ἐλεύθερο στίχο.

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. *Απόδοση νοήματος*: Μέ κλεισμένα μάτια καὶ παγωμένα τά χέρια βρίσκεται νεκρός στό ἔδαφος ὁ ἔφηβος, πού θυσιάστηκε γιά νά ἀπολαμβάνουν τῶν ἀτομικῶν τους ἐλευθεριῶν οἱ συμπατριῶτες του καὶ νά ἀποκατασταθεῖ τό δημοκρατικό πολίτευμα, πού θά ἐπιτελέσθη στην πόλη της Αθήνας.

χωρίς καταπίεση και φροντίδες. Μάταια ή μητέρα του τόν περιμένει νά γυρίσει στό σπίτι. Τό κάλεσμα τῆς ἀνοιξης, τό προσκλητήριο τῆς ζωῆς τόν ἀφίνει ἀσυγκίνητο, γιατί στίς φλέβες του δέν κυλάει πιά τό νεανικό αἷμα, γιατί θυσίασε τά νιάτα του στό βωμό τῆς ἐλευθερίας και τοῦ χρέους.

β'. Κεντρική ίδεα: Γιά νά ἀποκτηθεῖ ή ἐλευθερία χρειάζεται νά προσφέρουν οἱ νέοι τόν ἐνθουσιασμό τους, τήν πίστη τους στά ίδανικά και αὐτή ἀκόμη τή ζωή τους.

γ'. Συναισθήματα - Σκέψεις: Τό ποίημα είναι πλούσιο σέ συναισθηματικές ἀποχρώσεις. Στό πρῶτο μέρος ἐκφράζονται δυό ἀντιφατικά συναισθήματα: τοῦ θανάτου και τῆς βεβαιότητας γιά τό μέλλον. Συνδετικός κρίκος τῶν δυό αὐτῶν ἀντιθέτων συναισθηματικῶν καταστάσεων ἀποτελεῖ ή συναίσθηση τῆς θυσίας γιά τήν πραγμάτωση τῶν ὑψηλῶν σκοπῶν. Στό δεύτερο μέρος ἐκφράζεται ή δύναμη τοῦ μητρικοῦ φίλτρου και ή δυστυχία, πού προκαλεῖ ή ἀτέρμονη ἀναμονή. Οἱ στίχοι πού μιλοῦν γιά τό θάνατο τοῦ σπουδαστῆ, δηλ., οἱ τέσσερις πρῶτοι στίχοι τοῦ δευτέρου μέρους μαζί μέ τούς δυό πρώτους στίχους τοῦ ποιήματος, δημιουργοῦν συγκίνηση στόν ἀναγνώστη, γιατί περιγράφουν μέ λυρική διάθεση και μελαγχολικό τόνο τό χαμό τοῦ νέου στό ἄνθος τῆς νιότης, τό ἀφύσικο και παράλογο σταμάτημα τῆς ζωῆς. Είναι ἀξιοσημείωτο ὅμως ὅτι ή ποιήτρια, ἀμέσως μετά τήν ἀναφορά τῆς στό θάνατο τοῦ νέου, προσπαθεῖ νά καταξιώσει αὐτή τήν ἀπώλεια διατυπώνοντας τίς σκέψεις τῆς πάνω στό σκοπό γιά τόν ὅποιο θυσιάστηκε δ σπουδαστής. Και τό ίδανικό, πού ὑπερασπίστηκε μέχρι θανάτου δ σπουδαστῆς, είναι ή ἐλευθερία, ή καταδίκη κάθε μόρφης καταπιέσεως. Τό ἀποτέλεσμα τῆς θυσίας είναι εὐεργετικό γιά δλους δσοι ἐπιζοῦν τῆς κρίσεως. Ή ποιήτρια ἀποκτᾶ τήν ἐλευθερία - φτερά στά χέρια - γιά νά ἀνέλθει στά ὑψηλά στρώματα τοῦ πνεύματος. Οἱ ἀπλοί ἄνθρωποι ἔξασφαλίζουν τή βεβαιότητα τῆς καθημερινῆς ζωῆς «τό σπιτάκι» τους, ἐνῷ οἱ νέοι ἔχουν δλες τίς δυνατότητες νά δημιουργήσουν ἔνα μέλλον σίγουρο και ἔνα κόσμο σύμφωνο μέ τά ίδανικά τους. Μόνο η μητέρα παραμένει μέ τήν πίκρα τοῦ παντοτινοῦ χωρισμοῦ, ἀλλά μέ τήν ίκανοποίηση πώς δ γιός της ἐκπλήρωσε στό ἀκέραιο τό χρέος του.

δ'. Πραγματολογικά στοιχεῖα - Χαρακτηρισμοί: Τό ποίημα ἀναφέρεται στό συγκεκριμένο γεγονός τῆς ἔξεγέρσεως τοῦ Πολυτεχνείου, τό Νοέμβριο τοῦ 1973, ἐναντίον τῆς δικτατορικῆς κυβερνήσεως, πού είχε καταλάβει τήν ἔξουσία τήν 21η Ἀπριλίου 1967. Τά μεσάνυχτα τῆς 16ης πρός τή 17η Νοεμβρίου πραγματοποιήθηκε ἐπίθεση ἐναντίον τῶν σπουδαστῶν, πού είχαν κλεισθεῖ ἀπό τίς 14 τοῦ μηνός στό Πολυτεχνείο και καλοῦσαν μέ ἐπαναστατικά συγκρήματα τό λαό τῆς Ἀθήνας νά ἔξεγερθεῖ κατά Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τοῦ δικτατορικοῦ καθεστῶτος. Κατά τήν εἰσβολή στό κτίριο τῶν ἐνόπλων μέ τῇ βοήθεια ἐνός τάνκ, πού γκρέμισε τήν ἔξωτερική κεντρική πύλη καὶ τήν συμπλοκή, πού ἐπακολούθησε, ὑπῆρξαν πολλά θύματα.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. **Μετρική ἀνάλυση:** Τό ποίημα είναι γραμμένο στόν ἐλεύθερο στίχο τῆς μοντέρνας ποιήσεως, χωρίς δηλαδή μέτρο καὶ δμοιοκαταληξία. Διαιρεῖται σέ δυό μέρη ἀπό ἑπτά στίχους τό καθένα, πού παρουσιάζουν σχεδόν τήν ἴδια διάταξη ἀπό πλευρᾶς περιεχομένου.

β'. **Γλώσσα - "Υφος:** Γλώσσα τοῦ ποιήματος είναι ἡ νεοελληνική, δμοιόμορφη, λιτή καὶ ἀπέριττη. Τό ύφος είναι λυρικό, γλαφυρό, χρωματισμένο, ζωηρό μέ τάσεις ἐπικῆς ἀποκλίσεως, κυρίως στήν περιγραφή τοῦ θανάτου τοῦ σπουδαστῆ.

γ'. **Ἐκφραστικά μέσα:** Στό σύντομο αὐτό ποίημα ἡ ποιήτρια χρησιμοποιεῖ πολλά ἐκφραστικά μέσα. Ὑπάρχουν πολλές πετυχημένες εἰκόνες, πού μᾶς δίνουν παραστατικά τά κυριώτερα νοήματα τοῦ κειμένου, δπως ἡ πρώτη εἰκόνα τοῦ νεκροῦ σπουδαστῆ «μάτια κλειδωμένα, χέρια παγωμένα κείτεται», ἡ ἰδέα τῆς ἐλευθερίας τοῦ ποιητῆ «γιά νά ἔχω ἐγώ πουλιά - φτερά στά χέρια μου» καὶ ἡ ὁραία εἰκόνα τοῦ κόσμου, πού δέν ὑπάρχει γιά τό νέο «γυαλί σπασμένο δέ κόσμος, σωριασμένο πάνω του». Ἀλλο ἐκφραστικό μέσο είναι τά σύμβολα πού χρησιμοποιεῖ ἡ ποιήτρια. Τά πουλιά καὶ τά φτερά συμβολίζουν τήν ἐλευθερία, τό σπιτάκι καὶ ἡ γλάστρα τή βεβαιότητα τῆς καθημερινῆς ζωῆς, ἡ ἄνοιξη τό προσκλητήριο τῆς ζωῆς στήν καλλίτερη στιγμή της. Τέλος τό ποίημα είναι πλούσιο σέ μεταφορές, δπως «μάτια κλειδωμένα», «νά χτίζουνε τό μέλλον», «ἡ ἄνοιξη τοῦ παιζει», «ἄλμα πικρό», «γυαλί σπασμένο δέ κόσμος, σωριασμένο πάνω του», «τόν ἄσπρο μου ὕπνο», «γαρίφαλο χαμόγελο».

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Ἡ ποιήτρια κατόρθωσε μέ τίς πετυχημένες εἰκόνες, τούς βαθεῖς συμβολισμούς καὶ τίς ζωηρές ἀντιθέσεις νά προβάλει, σέ αιώνιο σύμβολο τῆς θυσίας γιά τήν ἐλευθερία καὶ τά ὑψηλά ἰδεώδη, τόν ἀγώνα τῶν σπουδαστῶν τοῦ Πολυτεχνείου. Στούς μεστούς στίχους τῆς συναντῶνται συναισθήματα, σκέψεις καὶ περιγραφές, πού θά ἀπαιτοῦσαν τήν ἔκταση μιᾶς τραγωδίας γιά νά ἀναπτυχθοῦν. Καὶ δμως ἡ σύμπτυξη δέν ἐπιφέρει σύγχυση. Ἀπεναντίας μάλιστα παρέχει μιά σαφή συνοπτική εἰκόνα καὶ προσφέρει πολλά ἐρεθίσματα, γιά νά προβληματισθεῖ δ ἀναγνώστης.

Μιλτιάδη Μαλακάση

Παίζει ἀπόψε τό φεγγάρι (σ. 99)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Γεννήθηκε στό Μεσολόγγι στά 1869 ἀπό εύπορους γονεῖς. Ἀφοῦ τελείωσε τίς γυμνασιακές του σπουδές στήν ίδιαίτερή του πατρίδα, ἦλθε στήν Ἀθήνα καί γράφτηκε στή Νομική Σχολή. Σύντομα δμως ἐγκατέλειψε τίς σπουδές γιά νά ἀσχοληθεῖ μέ τήν ποίηση. Στά 1897 γνωρίζει τόν ποιητή Ἰωάννη Παπαδιαμαντόπουλο, τόν κατοπινό Ζάν Μωρεάς τῆς Γαλλικῆς Λογοτεχνίας, τοῦ ὁποίου ἡ συλλογή «Τρυγόνες καί Ἐχιδναι» (1878) εἶχε προετοιμάσει τό δρόμο γιά τήν ἐμφάνιση τῆς Νέας Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς. Αὐτός λοιπόν παρότρυνε τό Μαλακάση νά συνεχίσει τήν ποιητική του δημιουργία. Στά 1904 ἴδρυσε, μέ τόν Κων/νο Χατζόπουλο καί τό Λάμπρο Πορφύρα, τήν ἑταιρεία «Ἐθνική Γλῶσσα» μέ σκοπό τήν προβολή, διάδοση καί καθιέρωση τῆς δημοτικῆς. Ἀπό τοῦ 1909 μέχρι τοῦ 1915 ζεῖ στό Παρίσι κοντά στό Μωρεάς, μέ τόν ὁποῖο ἀπέκτησε καί συγγενικό δεσμό διά μέσου τοῦ γάμου του μέ τήν κόρη τοῦ Ἐπαμεινώνδα Δεληγιώργη. Στά 1917 διορίζεται κοσμήτορας τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς καί στά 1921 τοῦ ἀπονέμεται τό Ἀριστεῖο Γραμμάτων. Στίς πρῶτες του ποιητικές συλλογές «Συντρίμματα» καί «Ὦρες» είναι φανερή ἡ ἐπίδραση τοῦ Παλαμᾶ καί τοῦ Γρυπάρη. Στά «Μεσολογγίτικα» ὁ Μαλακάσης ἔμπνέεται ἀπό τίς παιδικές του ἀναμνήσεις καί νοσταλγεῖ τό φυσικό περιβάλλον καί τήν ἥσυχη ζωή τῆς γενέτειράς του. Λυρικό περιεχόμενο ἔχουν οἱ συλλογές «Ἐρωτικά», «Λευκά τραγούδια» καί «Ἀντίφωνα», ἐνῶ τά «Σκόρπια φύλλα» ἀποτελοῦν αὐτοβιογραφία τοῦ ποιητῆ. Χαρακτήρας κλειστός καί συναισθηματικός ἔχει σάν βασικό γνώρισμα τήν μελαγχολική διάθεση πού είναι διάχυτη στήν ποίησή του. Στό ἐνεργητικό του προσγράφεται καί ἡ μετάφραση στήν Ἑλληνική γλώσσα τῶν «Στροφῶν» τοῦ Μωρεάς. Πέθανε στήν Ἀθήνα στά 1943.

Βιβλιογραφία: Περ. «Νέα Ἐστία», τ.12 (1943), Ἰούνιος. Ἀφιέρωμα στόν Μαλακάση. «Ἐλληνική Δημιουργία», Ἀφιέρωμα στόν Μαλακάση, ἔτος 1952, τεῦχος 95. Γρηγ.Ξενόπουλου, Μαλακάσης (ὁ ποιητής καί ὁ ἀνθρωπος), Ἀθήνα 1943. Μεν. Λουντέμη, «Ο λυράρης (Μιλτ. Μαλακάσης), Ἀθήνα 1974². Μιχ. Περάνθη, Μιλτιάδης Μαλακάσης, Κεφάλαια Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας, [Ἀθήνα 1976], σ. 187 - 195.

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ Λυρικό ποίημα.

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. **Απόδοση νοήματος:** Τό σύντομο αύτό ποίημα έκθέτει δλη τήν έρωτική έκσταση τοῦ ποιητῆ, τήν δύοια τοῦ έχει έμπνεύσει κάποια γυναικεία μορφή ἀσφαλῶς, χωρίς δώμας νά τήν ἀναφέρει καθόλου. Ή δική του διάθεση κάνει τό φεγγάρι νά παιζει, καί μάλιστα νά γίνεται ἀκόμη δμορφότερο, ἐπειδή τά παιχνίδια του γίνονται σ' ἔνα χῶρο μεγάλης συναισθηματικῆς σπουδαιότητας γιά τόν ποιητή. Τό παραθύρι είναι δ παλιός «κοινός τόπος» τῶν τραγουδιῶν τῆς ἀγάπης καί τῶν έρωτικῶν ποιημάτων, σύμβολο τῆς ἀγαπημένης πού καρτερεῖ, σύμβολο ἀγνῆς καί πιστῆς ἀγάπης.

β'. **Ἐνότητες καί ἐπιγραφή τους:** 1η. «Πνέμορφο ἀπόψε τό φεγγάρι», ή ἐπιγραφή τῆς πρώτης στροφῆς πού είναι καί ή πρώτη ἐνότητα. 2η. Ή δεύτερη καί τελευταία στροφή, «Κάποιο παραθύρι δμορφαίνει τά πάντα».

γ'. **Κεντρική ίδεα:** Ή ἀγάπη ἔξωραίζει ἀκόμη καί τά ἄψυχα, ἀκόμη καί τά πιό συνηθισμένα πράγματα.

δ'. **Συναισθήματα - Σκέψεις:** Ξεχωρίζουν ἀμέσως τό έρωτικό συναισθήμα τοῦ ποιητῆ καί ή ἐσωτερική του διάθεση νά βλέπει τά πάντα ώραια, ἀρκεῖ νά έχουν κάποια σχέση, ἔστω ἔξωτερική μέ τό ἀγαπημένο του πρόσωπο. Τήν ἔνταση τῶν συναισθημάτων του ζωγραφίζει παραστατικά ή ὑπερβολική ἔκφραση «νά τό πιεῖς στό ποτήρι», πού ἀποδεικνύεται ἵσως ή μόνη κατάλληλη γιά τήν περίπτωση αύτή.

ε'. **Πραγματολόγικά στοιχεῖα καί Χαρακτηρισμοί:** Εύγενικός στά αἰσθήματά του δ ποιητής. Κυριευμένος ἀπό μιά ἀγάπη ρομαντική ὑποτάσσει σ' αὐτή ἀκόμη καί τήν φυσιολατρική του διάθεση.: Τό φεγγάρι δέν θά ήταν ώραιο ἀν ἔπαιζε κάπου πιό πέρα. Ή κληματαριά καλλιεργεῖ καί ἐπιτείνει τήν εὐαισθησία, ἀφοῦ παράγει τό κρασί, σπουδαῖο σύντροφο τῶν συναισθημάτων.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. **Μετρική ἀνάλυση:** Τά δυό τετράστιχα τοῦ ποιήματος έχουν γραφεῖ σέ τροχαικό μέτρο μέ δλιγοσύλλαβους στίχους: τόν πρῶτο καί τρίτο κάθε στροφῆς 8σύλλαβο ἀκατάληκτο, τόν δεύτερο τῆς α' στροφῆς 7σύλλαβο καί τῆς β' στροφῆς 6σύλλαβο καί τόν τέταρτο τῆς μέν πρώτης 4σύλλαβο, τῆς δεύτερης δέ 6σύλλαβο. Ή δμοιοκαταληξία είναι ἐλεύθερη: «Ομοιοκαταληκτοῦν οἱ δεύτεροι στίχοι τῶν στροφῶν καί οἱ τέταρτοι.

β'. **Γλώσσα - "Υφος:** Ή γλώσσα ἀπλή δημοτική. Τό ὑφος γλαφυρό, μέ ἔντονη λυρική διάθεση.

γ'. 'Εκφραστικά μέσα καί ή σημασία τους: *Προσωποποίηση*: Παιίζει τό φεγγάρι (δημιουργεῖ ποικίλα σχήματα μέ τίς σκιές τῆς κληματαριᾶς). 'Υπερβολή: Νά τό πιεῖς στό ποτήρι (ύπερβολικά δμορφο τό φεγγάρι, ώστε σέ προκαλεῖ νά τό γευθεῖς σάν ένα δποιοδήποτε δροσιστικό ή ήδύποτο). 'Αποσιώπηση: Σ' ένα παραθύρι...(Δέν θέλει, σύμφωνα μέ μιά εύρυτατα διαδεδομένη νοοτροπία, νά μιλήσει συγκεκριμένα γιά τό άγαπημένο πρόσωπο καί δέ συνεχίζει).

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Μέ λίγα λόγια καί κάποια ύπονοούμενα διποιητής έπιτυγχάνει νά μᾶς μεταδώσει τήν άνάλαφρη διάθεσή του νά παίξει καί δ' ίδιος μέ τά συναισθήματά του.

'Ηλία Βενέζη

Οι γλάροι (102-109)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ο 'Ηλίας Βενέζης γεννήθηκε τό 1904 στίς Κυδωνιές ('Αϊβαλί) τῆς Μ. 'Ασίας. Τό πραγματικό του δνομα ήταν 'Ηλίας Μέλλος καί τό φιλολογικό ψευδώνυμο Βενέζης τό χρησιμοποίησε, δταν γιά πρώτη φορά έκανε τήν έμφανισή του μέ τό διήγημά του «Μανώλης Λέκας», τό 1928, στά νεοελληνικά γράμματα. Ή καθιέρωσή του έγινε λίγο άργότερα, τό 1931, μέ τό έργο του «Νούμερο 31328», που βασίζεται στήν ίδια του τήν πείρα άπο τή. συγκλονιστική περιπέτεια τῆς αίχμαλωσίας του άπο τούς Τούρκους. Τό 1939 έξέδωσε τή «Γαλήνη» καί λίγο άργότερα τήν «Αἰολική γῆ», δπου κυριαρχεῖ ή ποιητική άτμοσφαίρα καί ή άποθέωση τῆς νοσταλγίας γιά τίς χαμένες πατρίδες. Τά δυό αυτά μυθιστορήματα θεωροῦνται άπο τά καλύτερα τῆς «γενιάς τού '30» στήν δποία κυριαρχοῦν τά βιώματα άπο τή Μικρασιατική καταστροφή. Λιγότερο γνωστά είναι τά διηγήματά του «Αίγαιο», «Ωρα πολέμου», «Ἀνεμοί» κ.ά. Άπο τά ταξιδιωτικά τόν ξεχωρίζουν τό «Φθινόπωρο στήν Ιταλία» καί οί «Ἄργοναῦτες». Ο Βενέζης είχε γιά δεύτερη φορά τήν άτυχία νά ζήσει σέ στρατόπεδο συγκεντρώσεως κατά τήν κατοχή. Τίς άναμνήσεις του άπειδωσε, μέ τή μεγάλη δύναμη τῆς άνασυνθέσεως που τόν διέκρινε, μέ τό θεατρικό του έργο «Μπλόκ C», τό 1946. Ή 'Ακαδημία τίμησε τόν Βενέζη γιά τή μεγάλη του προσφορά στά νεοελληνικά γράμματα καί τόν έκανε μέλος της. Τό 1973 δ

‘Ηλίας Βενέζης πέθανε. Τάφηκε, κατά τήν έπιθυμία του, στή Μυτιλήνη για νά άγναντεύει άπό τον Αἰολική γῆ, πού τόσο πολύ άγαπούσε.

Βιβλιογραφία: Περ. «Νέα Εστία» τ. 96, Χριστούγεννα 1974. Τά 30 χρόνια τοῦ ‘Ηλία Βενέζη στά γράμματα. (Πανηγυρικό τεύχος). Μυτιλήνη 1959.

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ

Elvai διήγημα καιί ἀνήκει στήν ἐνότητα «Θέματα τοῦ κόσμου» τῆς συλλογῆς διηγημάτων τοῦ ‘Ηλ. Βενέζη «Αἴγαιο» (1941).

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. **‘Απόδοση νοήματος:** ‘Από τότε πού χάθηκαν τά δυο του ἀγόρια στήν καταστροφή τῆς Ανατολῆς, δ μπαρμπα - Δημήτρης ζοῦσε σ’ ἔνα μικρό ξερονήσι στά βορεινά τῆς Λέσβου καιί φρόντιζε τό φάρο του. ‘Η μόνη του ἐπαφή μέ τούς ἀνθρώπους ἦταν τό ταξίδι του κάθε μήνα στήν ἀπέναντι ἀκτή γιά τό μισθό του καιί τίς ἀπαραίτητες προμήθειες. Τότε εύρισκε τήν εὐκαιρία νά πλησιάσει τούς ἀνθρώπους καιί νά παρακαλέσει τήν Παναγιά γιά τά παιδιά του. Σιγά σιγά μέ τά χρόνια ἀπομακρύνθηκε ἀπό τούς ἀνθρώπους τοῦ νησιοῦ. Οἱ μόνοι φίλοι, πού τοῦ ἀπόμειναν, ἦταν μερικοί βασανισμένοι ψαράδες καιί δυό γλάροι, πού τούς προστάτεψε ἀπό τό χειμώνα. ‘Εκεῖνοι ήμέρωσαν κοντά του. Σ’ αὐτούς ἔδωσε τά δύνομα τῶν δυό χαμένων ἀγοριῶν του καιί χάρισε δῆλη του τήν πατρική ἀγάπη καιί τήν τρυφερότητα. Κι ἔκεῖνοι τόν ἀγάπησαν κι ἔμειναν κοντά του. “Εγιναν ή χαρά καιί ή φροντίδα του δίνοντας ἔνα νόημα στή ζωή του.

“Ενα πρωί δυό παιδιά, πού ἥρθαν ἀπ’ τό γαλάζιο πέλαγος, τοῦ ἔφεραν μαζί μέ τήν ὅμορφη παρουσία τους καιί τήν πικρή εἰδηση τοῦ χαμοῦ τῶν γλάρων. “Ετσι ή μοναξιά βάρυνε περισσότερο τό γερο - φαροφύλακα, ἀφοῦ γιά δεύτερη φορά στερήθηκε δ, τι περισσότερο ἀγαπούσε. “Ενιωσε τόσο μόνος, ἀφοῦ δέν είχε πιά νά περιμένει τό γυρισμό κανενός!

β'. **‘Ἐνότητες καιί ἐπιγραφή τους:**

1η. «Τό νησάκι...δ θάνατος». Πρόλογος. Παρουσίαση τοῦ τόπου καιί τοῦ ἥρωα τοῦ διηγήματος.

2η. «‘Ο γερο - φαροφύλακας...Μήν ἀργήσει!». Τά ταξίδια τοῦ γερο-φαροφύλακα στό νησί.

3η. «‘Ετσι γινόταν...Μοναχά δ ἀνθρωπος». ‘Η ζωή στό μικρό ξερονήσι καιί οἱ ψαράδες.

4η. «Τόν ρωτοῦσαν...‘Ε, ‘Αργύρη!». Τό ήμέρωμα τῶν γλάρων.

5η. «"Ετσι περνοῦσαν οἱ μέρες...ἀπ' τὴν Πέτρα». Δυό νέοι ἄνθρωποι στό νησί.

6η. «'Ο μπαρμπα - Δημήτρης...βαθύ φῶς». 'Ο γερο - φαροφύλακας καὶ τά δυό παιδιά.

7η. «"Ετσι ἀπλά καὶ ἡμερα...Δέ θά ξέραν». 'Η εἰδηση τοῦ χαμοῦ τῶν γλάρων.

8η. «'Αρκετή ώρα...δ θάνατος». 'Επίλογος. Πίκρα καὶ μοναξιά. γ'. **Κεντρική ίδεα:** 'Η μοναξιά είναι πάντοτε ἀνυπόφορη γιά τόν ἄνθρωπο. Γι' αὐτό προσπαθεῖ μέ κάθε τρόπο νά γεμίζει τή ζωή του μέ κάποια παρουσία καὶ νά ζει πάντα μέ τήν ἐλπίδα τοῦ γυρισμοῦ κάποιου ἀγαπημένου προσώπου.

δ'. **Συναισθήματα - Σκέψεις:** 'Ο πόνος καὶ ή λύπη γιά τό χαμό ἀγαπημένων προσώπων καὶ ή νοσταλγία είναι τά κυριότερα συναισθήματα. Στό τέλος είναι ἔντονη ή πίκρα καὶ ή ἀπογοήτευση.

ε'. **Πραγματολογικά στοιχεῖα - Χαρακτηρισμοί:** 'Ο μπαρμπα - Δημήτρης είναι μοναχικός ἄνθρωπος, πού ζει μέ τήν ἐλπίδα τοῦ γυρισμοῦ τῶν παιδιῶν του. Είναι εὐσεβής, γεμάτος καλοσύνη καὶ ἀγάπη γιά τούς ἄνθρωπους. Κι δταν ἐκείνοι τοῦ σκοτώνουν καὶ τήν τελευταία του ἐλπίδα, ἀκόμα καὶ τότε δείχνεται μεγαλόψυχος καὶ τούς ἀπαλλάσσει ἀπό τήν ἐνοχή.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. **Γλώσσα - Υφος:** 'Η γλώσσα είναι ή νεοελληνική, ἀπλή καὶ συγκινησιακή. Τό ύφος είναι προσεκτικό, ἀπλό, λυρικό, μέ ποιητική καὶ στοχαστική διάθεση.

β'. **Έκφραστικά μέσα καὶ ή σημασία τους:** 'Υπέροχες είναι οἱ εἰκόνες τῆς φύσης, καθώς καὶ δ λυρικός τόνος τῆς περιγραφῆς («...μπορεῖς νά ξεχωρίσεις τά βουνά του "Αθω νά βγαίνουν μέσα ἀπ' τό πέλαγο καὶ σιγά πάλι νά σβήνουν μαζί μέ τή νύχτα πού ἔρχεται»). 'Επίσης ύπαρχουν, παρομοιώσεις «σάν νά λιώνουν μές στ' ἀλαφρά κύματα, σάν δυό ἀγάλματα ἀπό μπροῦντζο» καὶ μεταφορές «ἡ ἐρημιά ὁλοένα τόν κυρίευε...τόν ἀπορροφοῦσε, δ κόσμος στένευε».

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Στό διήγημα αὐτό τοῦ Βενέζη ή ἀπουσία τῆς σκληρῆς εἰκόνας καὶ δ λυρικός τόνος κάνει τή μοναξιά τοῦ γερο - φαροφύλακα μοναξιά τοῦ κάθε ἄνθρωπου, πού ζει χωρίς ἐλπίδες. 'Ο συμπαθής, ἀπλός γέρος γίνεται ύπόδειγμα καρτερίας καὶ ἄνθρωπιᾶς.

Nikηφόρου Βρεττάκου

Μιά μυγδαλιά (σ. 109)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ (Βλέπε σ. 34)
2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ Λυρικό ποίημα
3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. Απόδοση νοήματος: 'Ο ποιητής τείνει νά παραβάλλει και νά έξομοιώσει κάποιο άγαπημένο πρόσωπο μέ μιά μυγδαλιά. Κατά τή σύγκριση βλέπει και άπορει γιά τό πόσο γρήγορα περνά ό καιρός. Τό άποτέλεσμα είναι νά κλάψει άπό χαρά, νά δοκιμάσει δηλαδή μιά έντονη ψυχική διαταραχή, γιατί κάτι δικό του άνταποκρίθηκε σέ μιά ένδομυχη προσδοκία: άνθισε! Η δήλωση τής άδυναμίας του ν' άντεξει τόση χαρά είναι τεχνητή, γιά νά τονίσει περισσότερο τό εύχάριστο ξάφνιασμα. Τέλος, οί μεγάλες συγκινήσεις καταλήγουν σχεδόν πάντα σέ αφθονα δάκρυα.

β'. Ενότητες και έπιγραφή τους: Τό ποίημα άποτελεῖ μιά ένότητα.

γ'. Κεντρική ίδέα: "Υμνος στήν δμορφιά τής νεότητας πού άνθιζοντας γεννᾶ συγκίνηση και τρυφερότητα σ' δσους τήν άγαπούν.

δ'. Συναισθήματα - Σκέψεις: Τρυφερότητα άναμεικτη μέ θαυμασμό κι άπορια, συγκίνηση και κάποια εύγνωμοσύνη στό Θεό και στή φύση γιά τήν εύτυχία πού χαρίζει τό άνθισμα τής νεότητας.

ε'. Πραγματολογικά στοιχεῖα - Χαρακτηρισμοί: 'Η άνθηση τής μυγδαλιάς είναι ό προάγγελος τής άνοιξεως και συμβολικά μπορεῖ νά έξαγγέλλει και τήν δμορφιά τής νεότητας. Ο ποιητής παρουσιάζεται έξαιρετικός λάτρης τής δμορφιάς και τής νεότητας, ίδιαίτερα εύσυγκινητος και μέ λεπτά αισθήματα, εύπαθης στά έρεθίσματα τοῦ κάλλους τής φύσης.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Μετρική άνάλυση: Οι δυό στροφές τοῦ ποιήματος έχουν γραφεὶ σέ ίαμβικούς στίχους, 8σύλλαβους άκατάληκτους έκτος άπό τόν 4ο και τόν 6ο πού είναι έπιτασύλλαβοι, ένω δ τελευταῖος είναι πεντασύλλαβος. Όμοιοκαταληξία δέν ύπάρχει, πράγμα πού χαρακτηρίζει τή σύγχρονη ποίηση. Παρατηροῦνται διασκελισμοί (π.χ. μεταξύ τῶν δύο πρώτων στίχων κάθε στροφῆς).

β'. Γλώσσα - "Υφος: 'Η γλώσσα άπλή δημοτική. Τό ύφος εύγενικό και παραστατικό, κατάλληλο γιά τήν έκμυστήρευση τῶν αισθημάτων τοῦ ποιητῆ.

γ'. 'Εκφραστικά μέσα καιί ή σημασία τους: *Βραχυλογία*: Μιά μυγδαλιά καιί δίπλα της έσύ (παραλείπεται τό ρῆμα, γιατί τόν ποιητή ένδιαφέρουν τά δυό άντικείμενα τοῦ θαυμασμοῦ του καιί τίποτε άλλο). *Πολυσύνδετο*: Στέκομαι...καιί σᾶς κοιτῶ καιί κλαίω [έκφραση τῆς ἀμηχανίας]. *Συνεκδοχή*: Δέν τήν μποροῦν τά μάτια (δ' ποιητής δέν τήν ἀντέχει τόση χαρά). *Μεταφορά*: Στέρνες τ' οὐρανοῦ (λαϊκή ἀντίληψη ὅτι κάπου ὑπάρχει ἀποθηκευμένο τό νερό τῆς βροχῆς) καιί μία *'Υπερβολή*: "Ολες τίς στέρνες τ' οὐρανοῦ νά σ' τίς γιομίσω (διαγράφεται ή ἔκταση καιί ή ἔνταση τῆς συγκινήσεως τοῦ ποιητῆ).

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Μέσα ἀπό τούς λίγους καιί σύντομους στίχους του δ' ποιητής δχι μόνο μᾶς κάνει νά νιώσουμε κι ἐμεῖς τό θαυμασμό καιί τή συγκίνησή του, ἀλλά καιί νά φέρει ὡς τίς αἰσθήσεις μας τό λεπτό ἄρωμα τῶν ἀνθισμένων κλάδων τῆς ἀμυγδαλιᾶς.

Antoine de Saint - Exupéry

[‘Ο μικρός Πρίγκιπας καί ή ἀλεπού] (σ. 110-115)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Γεννήθηκε στή Λυών τό 1900. Τά παιδικά του χρόνια ἔζησε δρφανδς καί σέ ἀγροτικό περιβάλλον. Υπηρέτησε στήν ἀεροπορία καί ἐκεῖ ἔπνησε μέσα του τό πάθος γιά τήν ἀεροπλοΐα. “Ἐγινε ἐπαγγελματίας πιλότος τῆς πολιτικῆς ἀεροπορίας. Οἱ πρῶτες του ἐμπειρίες θά καταγραφοῦν στό βιβλίο του «Ταχυδρομεῖο τοῦ Νότου»(1930), μέ τό δόποιο κάνει καί τήν ἐμφάνισή του στά γαλλικά γράμματα. Ακολουθεῖ τό ἔργο του «Νυκτερινή πτήση» (1931), πού βραβεύεται καί τόν κάνει εὐρύτερα γνωστό. Τό 1939 δημοσιεύει τή «Γῆ τῶν ἀνθρώπων», πού παίρνει ἔνα μεγαλύτερο βραβεῖο, τῆς Γαλλικῆς Ακαδημίας, καί τόν καθιερώνει πλέον σάν μεγάλο συγγραφέα. Κατά τό Β'. Παγκόσμιο πόλεμο ὑπηρέτησε σέ ἀεροπορική μονάδα ἀναγνωρίσεως. Μετά τή συνθηκολόγηση τῆς πατρίδας του κατέφυγε στήν Πορτογαλία καί ἀπό ἐκεῖ στήν Αμερική. Ἐκεῖ θά δημοσιεύσει στά ἀγγλικά τό ἔργο του «Πιλότος πολέμου»(1942). Θά ἀκολουθήσουν δέ τά «Γράμμα σ' ἔναν δῆμηρο»(1943) καί «‘Ο μικρός Πρίγκιπας» (1943). Τό πάθος του ὅμως γιά τήν ἀεροπορία καί ή ἀγάπη του γιά τήν κατεχόμενη ἀπό τούς Γερμανούς πατρίδα του θά τόν δδηγήσουν καί πάλι κοντά στίς συμμαχικές δυνάμεις στή Β. Αφρική, μέ τήν ἐλπίδα ὅτι θά χρησιμοποιηθεῖ σάν πιλότος. Πραγματοποιεῖ μερικές ἀναγνωριστικές πτήσεις στή Ν. Γαλλία, ἀλλά ή πτήση του τῆς 31 Ιουλίου 1944 πρός τίς γαλλικές “Ἀλπεις είναι ή τελευταία. Χάθηκε καί κανένας δέν ἔμαθε γιατί καί ποῦ ἔπεσε μέ τό σκάφος του.

‘Ο Σ. ‘Εξυπερύ στά πρῶτα ἔργα του ἐκφράζει τήν ἐπιθυμία γιά τήν ἀναζήτηση τοῦ ἀπολύτου. “Ἄλλωστε τά ταξίδια ἀποτελοῦν γι' αὐτόν ἔνα μέσο φυγῆς. Διαπνέεται ἀπό ἔνα ἄκρατο ἰδεαλισμό καί ἀγάπη πρός τόν ἀνθρωπο. Στά τελευταῖα του ἔργα ὅμως ἐπικρατεῖ ὁ μελαγχολικός τόνος, πού δδηγεῖ στήν ἀπαισιοδοξία καί στό θάνατο.

Βιβλιογραφία: P.Chevrier, Saint-Exupéry, Paris, Gallimard, André Devaux, Saint-Exupéry, Paris (coll. «Les écrivains devant Dieu»). Luc Estang, Saint-Exupéry par lui-même, Paris, Le Seuil. j.-Cl. Ibert, Saint-Exupéry, Paris, Editions universitaires.

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ

‘Απόσπασμα ἀπό τή νουβέλα (μέ μορφή παραμυθιοῦ) «‘Ο

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μικρός Πρίγκιπας».

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. 'Απόδοση νοήματος: 'Ο μικρός πρίγκιπας είναι ένα φανταστικό πρόσωπο, που άφηνει τόν ιδιωτικό του πλανήτη και, άφού περιπλανηθεῖ, φτάνει στή γῆ και συναντᾶ χιλιάδες τριαντάφυλλα. 'Η θέα τους τόν βάζει σέ μεγάλη στενοχώρια καὶ ξεσπᾶ σέ κλάμα, γιατί πίστευε μέχρι τότε πώς τό λουλούδι, που είχει στόν πλανήτη του, ήταν τό μοναδικό στόν κόσμο. Στή δυσάρεστη αύτη ψυχολογική κατάσταση έμφανίζεται μιά άλεπού. Πρέπει πρῶτα νά τήν «ήμερώσει», νά δημιουργηθεῖ δηλαδή μιά βαθύτερη γνωριμία, και μετά νά παίξει. "Αν γίνει τό «ήμέρωμα», τότε δ' ένας γιά τόν άλλο, άναμεσα σέ πολλούς δμοιους, θά είναι δ' «μοναδικός στόν κόσμο». Στή συνέχεια ή άλεπού, άφοῦ έκφράζει μερικές πραγματικές καταστάσεις, δρίζει τή διαφοροποιού ούσια, που συντελεῖ στήν άνάπτυξη μιᾶς φιλίας και κάνει τά δμοια πρόσωπα ή πράγματα νά διαφέρουν μεταξύ τους. Γιά τό σκοπό δμως αύτό χρειάζονται χρόνος, θέληση και συνέπεια, πράγματα δύσκολα γιά τό σημερινό βιαστικό και άνυπόμονο άνθρωπο. 'Ο μικρός πρίγκιπας, κάνοντας πράξη τά λόγια τής άλεπούς, τήν «ήμερώνει». "Ετσι άναπτύχθηκε άναμεσά τους ένα αϊσθημα βαθιᾶς φιλίας. "Εμαθε πιά πώς, ἀν και μοιάζει τό τριαντάφυλλό του μέ τά ξένα, γι' αύτόν τό δικό του είναι κάτι τό μοναδικό και ξεχωριστό. Γιατί μόνο γιά τό δικό του έδωσε δλη του τήν άγάπη και φροντίδα, ώσπου νά μεγαλώσει και νά τό χαίρεται. Μόνο μέ «τά μάτια τής καρδιᾶς» βλέπει κανείς τήν «ούσια» τῶν πραγμάτων. Μόνο ή άφοσίωση και ή άγάπη γιά κάτι δημιουργεῖ τή βαθύτερη σχέση και τήν άκατάλυτη φιλία.

β'. 'Ενότητες και έπιγραφή τους:

- 1η. «"Ετυχε...έκλαψε». 'Ο ψυχικός πόνος τοῦ μικροῦ πρίγκιπα κατά τή γνωριμία του μέ τά ξένα τριαντάφυλλα.
- 2η. «Τότε είναι...δημιουργεῖς δεσμούς;». 'Η έμφανιση τής άλεπούς
- 3η. « - Βέβαια...ή ώρα που θά χωρίζανε». Οί προϋποθέσεις γιά μιά βαθιά φιλία.
- 4η. «"Αχ! είπε ή άλεπού...τό δικό μου τριαντάφυλλο». Τό κέρδος τής άλεπούς και τοῦ πρίγκιπα άπό τή μεταξύ τους γνωριμία.
- 5η. «Και ξαναγύρισε...γιά νά τό θυμάται». 'Η άποκάλυψη τοῦ

μυστικοῦ ἀπό τήν ἀλεπού.

γ'. Κεντρική ἰδέα: Τό μακρόχρονο πραγματικό ἐνδιαφέρον και ἡ ἀγάπη γιά ἔνα πρόσωπο ἡ πράγμα τοποθετοῦν τίς βάσεις γιά μιά βαθύτερη καὶ ἀληθινή γνωριμία.

δ'. Συναίσθημα - Σκέψεις: 'Ο μικρός πρίγκιπας, περίπου δύπως δ φιλόσοφος Διογένης, ψάχνει γιά τόν «ἄνθρωπο». 'Η γνωριμία του μέ τά ξένα τριαντάφυλλα τόν πληγώνει ἀφάνταστα, γιατί πιά τό τριαντάφυλλό του δέν είναι μοναδικό στόν κόσμο, δπως νόμιζε μέχρι τότε. «'Η βαθιά του λύπη» γιά τή διαπίστωση αὐτή τόν δόδηγει σέ ἀδιέξοδο. Τό κλάμα του ἀποτελεῖ ἔκφραση τῆς μεγάλης του δυστυχίας. "Οταν δ ἄνθρωπος βρεθεῖ δλομόναχος σέ μιά δύσκολη στιγμή, ἐπόμενο είναι ή παρουσία κάποιου, ἔστω ἄγνωστου, νά δημιουργεῖ τήν ἐλπίδα γιά κάτι καλύτερο. 'Η ἀμοιβαία σχέση, πού στηρίζεται στήν ἀγάπη, είναι φυσικό νά δημιουργεῖ δρισμένες ύποχρεώσεις, και εύθυνες στά ἄτομα. Τό συναίσθημα δμας τῆς εύτυχίας πού πλημμυρίζει τόν ἄνθρωπο σέ τέτοιες περιπτώσεις είναι ἀνώτερο ἀπό δποιοδήπατε ἄλλο. Οι ἐπιφανειακοί δεσμοί φιλίας ἀφήνουν στό τέλος ἔνα κενό στήν ψυχή. Στό σημερινό ἄνθρωπο λείπει ή σωστή και μακρόχρονη φιλία. Παρασυρμένος ἀπ' τό ρυθμό τῆς τεχνολογικῆς ἐποχῆς ξέχασε τόν πραγματικό σκοπό τῆς ύπαρξεώς του. «Τ' ἀγοράζουν δλα ἔτοιμα...δέν ἔχουν πιά φίλους». 'Ο λόγος αὐτός τῆς ἀλεπούς δίνει τήν ἐσφαλμένη πορεία τοῦ ἄνθρωπου. Βλέπει, μιλᾶ, συνανταστρέφεται μέ χιλιάδες ἀνθρώπους και στό τέλος μένει μόνος. 'Αναζητᾶ φίλους και δέν τούς βρίσκει. 'Η δημιουργία φιλίας ἀπαιτεῖ τήν προσφορά τῆς καρδιᾶς, γιά νά είναι μόνιμη και σταθερή. 'Ο μικρός πρίγκιπας, στό τέλος είναι σίγουρος ὅτι τ' ἄλλα τριαντάφυλλα δέν ἔχουν τήν ἀξία τοῦ δικοῦ του λουλουδιοῦ, γιατί μόνο σ' ἐκεῖνο ἔδωσε ἔνα σημαντικό κομμάτι ἀπ' τόν ἔαυτό του.

ε'. Χαρακτηρισμοί: 'Ο μικρός πρίγκιπας, ἔχοντας στήν κατοχή του τρία ηφαίστεια κι ἔνα τριαντάφυλλο, νιώθει πλούσιος κι εύτυχισμένος. 'Απογοητεύεται δμας σύντομα, γιατί ἡ ἀνακάλυψη κι ἄλλων τριαντάφυλλων τόν κάνει φτωχότερο. 'Αδύναμος νά καταλάβει ἀκόμη τή μεγάλη ἀλήθεια, ὅτι δηλαδή μοναδικό στόν κόσμο είναι δ, τι κέρδισε τήν καρδιά μας, ἀπελπίζεται γρήγορα ἀπό μιά λαθεμένη και ἐγωιστική ἀντίληψη. "Οπως δλοι σχεδόν οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς μας ἔτσι κι αὐτός ἀναζητᾶ τή χαρά στίς δλοένα περισσότερες «γνωριμίες». 'Υπάκουος και προσεκτικός στή «δασκάλα του», τήν ἀλεπού. Θά ξαναγίνει μεγάλος πρίγκηπας κι εύτυχισμένος, γιατί ἀναζητώντας «τούς ἀνθρώπους» βρήκε τόν «ἄνθρωπο», τόν ἴδιο του τόν ἔαυτό. 'Η ἀλεπού, ἐκπροσωπώντας τό φιλοσοφημένο ἄνθρωπο, ἀναλαμβάνει μέ μιά ἀφελή ἐπιφανειακά

συζήτηση νά όδηγήσει τόν μικρό πρίγκιπα, τόν ίδιο τόν ἀνθρωπο, στήν ἀνακάλυψη μιᾶς ξεχασμένης ἀλήθειας. Ανατέμνει τή συμπεριφορά τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου καὶ δείχνει τό δρόμο τῆς ἀνθρώπινης πορείας, πού δέν ὁδηγεῖ πουθενά. Παρουσιάζει γυμνή τήν πραγματικότητα στίς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων καὶ στή συνέχεια μέ δεξιοτεχνία καὶ χάρη τονίζει ἐκεῖνα τά σημεῖα, πού ἔχουν ίδιαίτερη σημασία γιά τήν ἀνθρώπινη κοινωνία. "Ολη ἡ ἄξια τῶν λόγων τῆς συμπυκνώνεται στή φράση: «μόνο μέ τήν καρδιά βλέπεις καλά».

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Γλώσσα - "Υφος: *Η γλώσσα στή μετάφραση είναι ἡ ἀπλή καὶ στρωτή νεοελληνική. Τό ύφος «ἀφελές καὶ ἀπλοϊκό», δπως στά παραμύθια, καλύπτει ἔντεχνα τό διδακτικό σκοπό τῆς νουβέλας.*

β'. Έκφραστικά μέσα καὶ ἡ σημασία τους: *Η συμβολική γραφή, πού χρησιμοποίησε δ συγγραφέας, δίνει καὶ τήν ἐκφραστική του ίκανότητα. Μιά διάχυτη είρωνεία υπάρχει στήν ἀρχή τοῦ ἀποσπάσματος («Κι οἱ δρόμοι... στούς ἀνθρώπους»). Ο δρόμος ὅμως ὁδηγεῖ σ' ἔνα τριανταφύλλοκηπο κι δχι στούς ἀνθρώπους. Οι σύντομες καὶ «ἀφελεῖς» ἐρωταποκρίσεις δημιουργοῦν παραμυθιακή μορφή. Τά προσωποποιημένα τριαντάφυλλα καὶ ἡ ἀλεπού δίνουν περισσότερη ἐκφραση στό κείμενο, καθώς καὶ ὁ ἀληγορικός τόνος, σέ πολλά σημεῖα, τήν ἀνεξήγητη καὶ παράλογη ἐποχή μας. Μιά μεταφορά πού δίνει ἔντονα τή διαφορά, πού παρουσιάστηκε στό μικρό πρίγκιπα ἀπό τή γνωριμία του μέ τήν ἀλεπού (« - Είσαστε ὅμορφα, μά εἰσαστε ἄδεια, τούς εἰπε»). Ο ἐπαναλαμβανόμενος καὶ ἐκφραστικός «ρυθμός» στό τέλος τοῦ ἀποσπάσματος τονίζει τήν ἐπιστροφή τοῦ ἀνθρώπου στά ξεχασμένα μονοπάτια τοῦ ὑπαρξιακοῦ σκοποῦ του («'Ο καιρός πού ἔχασα...γιά νά τό θυμᾶται»).*

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Τό αιώνιο πρόβλημα τῆς αὐτογνωσίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς «γνωριμίας τοῦ κόσμου» προσπάθησε ν' ἀναλύσει καὶ νά ἔξηγήσει δ συγγραφέας. Μέ τήν ἀπλοϊκή μορφή παραμυθιοῦ ὁδηγεῖ τόν ἀναγνώστη μέ τό ἔργο του αὐτό στήν αὐτοσυνείδηση καὶ στόν ἔλεγχο. Μέ μιά μεθοδολογία, πού θυμίζει τή Σωκρατική (μαιευτική) μέθοδο, ἡ ἀλεπού ἀποκάλυψε στό μικρό πρίγκιπα, πότε «οἱ δρόμοι πᾶνε ὅλοι στούς ἀνθρώπους».

Αλεξάνδρου Παπαδιαμάντη

Στήν Παναγίτσα στό Πυργί (σ. 119-121)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ο κορυφαίος τῶν Ἑλλήνων διηγηματογράφων γεννήθηκε στή Σκιάθο τό 1851. Ο πατέρας, φτωχός και ἐργατικός ἐφημέριος, ἐλέγετο παπα-Αδαμάντιος και τό πατρικό του ὄνομα τοῦ χρησίμευσε σάν ἐπώνυμο. Μέ πολλές δυσκολίες και διακοπές τελείωσε τό Γυμνάσιο, ἀφοῦ φοίτησε στά σχολεῖα τῆς Σκοπέλου, τῆς Χαλκίδας, τοῦ Πειραιᾶ και τῆς Ἀθήνας. Αντί ὅμως νά ἐπιστρέψει στή Σκιάθο γιά νά ἐργασθεῖ και νά ἀποκαταστήσει τίς τέσσερις ἀδερφές του, ἐγγράφεται στή Φιλοσοφική Σχολή, μαθαίνει ἔνες γλώσσες, συχνάζει στά γραφεῖα τῶν ἐφημερίδων και παραδίδει ἴδιαίτερα μαθήματα γιά νά ἔξασφαλίσει τά ἀναγκαῖα οἰκονομικά μέσα. Η ζωή του είναι βασανισμένη και γεμάτη στερήσεις. Προτιμᾶ ὅμως νά παραμείνει στήν Ἀθήνα παρά νά ἐπιστρέψει και νά κλεισθεῖ στόν κλοιό τοῦ νησιοῦ του. Στά 1882 προσλαμβάνεται στήν «Ἐφημερίδα». Τόν ἵδιο χρόνο δημοσιεύει τό μυθιστόρημα «Οἱ ἔμποροι τῶν Ἐθνῶν». Στά 1884 ἀρχίζει ή συνεργασία του μέ τήν ἐφημερίδα «Ἀκρόπολις», τῆς ὁποίας ἀργότερα θά γίγει συντάκτης. Τό πρώτο του διήγημα δ Παπαδιαμάντης δημοσιεύει τό Δεκέμβριο τοῦ 1887. Τήν ἐποχή αὐτή ἐκκλησιάζεται συχνά στό ναΐσκο τοῦ Ἁγίου Ἐλισσαίου. Η θρησκεία ὑπῆρξε ή παρηγοριά του, ή συναναστροφή τῶν ἀπλῶν ἀνθρώπων ή ἀνάπauσή του και οί ψαλμωδίες ἔκφραση τοῦ πόνου του ἀπό τά πάθη τοῦ κόσμου πού δέν ἔχουν τελειωμό. Μέχρι τό 1908 δ Παπαδιαμάντης μένει συνεχῶς στήν Ἀθήνα και δημοσιεύει τά ἔργα του σ' ἐφημερίδες και περιοδικά. Στίς 13 Μαρτίου 1808 οι θαυμαστές του ὀργανώνουν γιορταστική ἐκδήλωση στόν Παρνασσό γιά τά εἰκοσιπεντάχρονά του στά Ἑλληνικά Γράμματα. Τό τιμώμενο ὅμως πρόσωπο ἀπουσίασε ἀπό τήν κοσμική αὐτή συγκέντρωση πού ἀποτελοῦσε ἐπίσημη ἐπιβράβευση και δικαιώση τοῦ ἔργου του. Προτίμησε νά μήν ἀπομακρυνθεῖ ἀπό τόν κύκλο τῶν συναναστροφῶν του και νά μή προδώσει τόν ἔαυτό του. Τόν Ἀπρίλιο τοῦ ἵδιου χρόνου θά κατασταλάξει στή Σκιάθο. Τά βάσανα, τά χρέη και ή πείνα είχαν κλονίσει πρόωρα τήν εὐαίσθητη ψυχική και σωματική του ύγεια. Πέθανε στή γενέτειρά του στίς 3 Ιανουαρίου 1911.

Βιβλιογραφία: Ηλ. Π. Βουτιερίδη, 'Αλ. Παπαδιαμάντης - 'Αλ. Μωραϊτίδης. 'Η ζωή και τό ἔργο τους, ἐν Ἀθήναις 1931. Ο. Μερλιέ, 'Αλ. Παπαδιαμάντης γράμματα, ἐν Ἀθήναις 1934 (δπου και βιβλιογραφία). Γ. Βαλέτα, Παπαδιαμάντης.

'Η ζωή - τό έργο του - ή έποχή του, Μυτιλήνη 1940. «Νέα 'Εστία» ('Αφιέρωμα στόν Παπαδιαμάντη), έτος ΙΕ' (1941), τεύχος 355. 'Αγγ. Ν. Παπακώστα, Οι Παναγίες τοῦ Παπαδιαμάντη, 'Αθῆναι 1947. Μ. Παπαϊωάννου, 'Η θρησκευτικότητα τοῦ Παπαδιαμάντη, 'Αθῆναι 1948, Βαγγέλη Σκουβαρᾶ. Τό ύμνογραφικό έργο τοῦ 'Αλ. Παπαδιαμάντη καὶ τοῦ 'Αλ. Μωραΐτιδη, 'Αθῆναι 1960. N.B. Τωμαδάκη, 'Αλ. Παπαδιαμάντης (1851-1911). 'Ο χριστιανός συγγραφεύς (όμιλία καὶ κείμενα) 'Αθῆναι 1961. Κωστή Μπαστιᾶ, 'Ο Παπαδιαμάντης, 'Αθῆναι 1962. 'Ιω. Φραγκούλα, Τά μαθητικά χρόνια τοῦ Παπαδιαμάντη στή Σκιάθο καὶ στή Σκόπελο, Θεσσαλονίκη 1971. N.B. Τωμαδάκη, 'Ο ἀμαρτωλός Παπαδιαμάντης, «Μορφαὶ τῆς Μαγνησίας», Βόλος 1973, σ. 197-217.

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ Λυρικό ποίημα, θρησκευτικό.

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. **Απόδοση νοήματος:** 'Ο ποιητής ἀναγγέλλει πανηγυρικά τή χαρά τῶν Θεοπατόρων καὶ τῆς φύσης γιά τή γέννηση τῆς Χαριτωμένης Κόρης τους, τῆς Παναγίτσας στό Πύργι. 'Επιμένει ίδιαίτερα στή συμμετοχή τῶν στοιχείων τῆς φύσεως, ἀψύχων καὶ ἐμψύχων, μεταφέροντας σ' αὐτά τή δική του ψυχική ἀγαλλίαση γιά τό κτίσμα τῆς νέας «ἐκκλησίτσας». Τό γύρω φυσικό περιβάλλον ἀντλεῖ δύναμη θεική καὶ μεταμορφώνεται σέ μιά ἀπέραντη ἐλπίδα καὶ δμορφιά, ξαναγεννιέται. Κι δό ποιητής ἐμπρός στό χάρμα αὐτό τῶν δόφθαλμῶν ζητᾶ τήν ἄδεια ἀπό τήν Παναγιά, νά δοκιμάσει κι αὐτός ἐλεύθερα καὶ μέ πληρότητα τήν γενική ἀπόλαυση καὶ χαρά, σάν κάτι πολύτιμο, Ἱερό καὶ ἀπαγορευμένο σχεδόν γιά τόν τυχαῖο διαβάτη. Αὐτή ή χάρη θά είναι καὶ ή τελευταία τῆς ζωῆς τοῦ «Κοσμοκαλόγερου».

β'. **Ἐνότητες καὶ ἐπιγραφή τους:** Τό ποίημα μπορεῖ νά διαιρεθεῖ σέ τρεῖς ἐνότητες: 1η. Οι δύο πρῶτες στροφές: «'Η χαρά τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος τῆς καινούριας ἐκκλησιᾶς» 2η. 'Η τρίτη στροφή: «'Η μεταμόρφωση τοῦ τοπίου». 3η. Τό τελευταῖο δίστιχο: «'Η τελευταία χάρη».

γ'. **Κεντρική ίδέα:** Είναι θείο δῶρο ή ἀπόλαυση τῆς ψυχικῆς χαρᾶς μέσα στά πλαίσια τῆς θρησκευτικῆς πίστης.

δ'. **Συναισθήματα - Σκέψεις:** Τό ποίημα δλόσκληρο ἀποπνέει τήν ψυχική εὐφροσύνη καὶ χαρά· μιά χαρά πού ἐπισημαίνεται πρῶτα στόν 'Ιωακείμ καὶ στήν 'Αννα, μετά στά ἄψυχα φυσικά στοιχεῖα (ἀκρογιαλιά, βράχος, γκρεμός, δέντρο) καὶ τέλος στά ἔμψυχα δῆτα (βοσκός, γίδα, ἐρίφιο). 'Η ίδια χαρά ἐκτός ἀπό τό ἐπαναλαμβανόμενο ρήμα «χαίρεται» διακρίνεται καὶ στά ρήματα: «ἀναγαλλιάζει», «ξανανιώνει», «ἀπόλαυσε» καὶ «γέννησε». Συγκεντρωτικά μποροῦμε νά πούμε πώς ή ἵδρυση τῆς μικρῆς ἐκκλησίας γεμίζει τά πάντα μέ ψυχική εὐφορία.

ε'. Πραγματολογικά στοιχεῖα καί Χαρακτηρισμοί: 'Ιωακείμ καὶ Ἀννα: (Οἱ γονεῖς τῆς Παναγίας). Χαριτωμένη Κόρη: Χαρακτηρισμός τῆς Παναγίας πού ἔχει ἀντληθεῖ ἀπό τὴν Καινὴ Διαθήκη («Χαῖρε Κεχαριτωμένη»). Πυργί: Τοποθεσία τοῦ πιστοῦ Παπαδιαμάντη, πού συνδέεται μὲ τὴν ἐκκλησία του, δῆπος συμβαίνει συχνά. Στείρα γραία: 'Υπονοεῖ τῇ Σάρρα, πού σέ μεγάλη ἡλικία ἔφερε στόν κόσμο τὸν Ἰσαάκ.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Μετρική ἀνάλυση: Τό ποίημα δέν ἔχει σταθερό μέτρο οὔτε διμοικαταληξία. Ἐχει μόνο ἐσωτερικό ρυθμό.

β'. Γλώσσα - "Υφος": 'Ο Παπαδιαμάντης στήν ποίηση χρησιμοποιεῖ τῇ δημοτική μέ ἀρκετή προσοχή. Τό ύφος του είναι σεμνό καὶ συνάμα πανηγυρικό.

γ'. Ἐκφραστικά μέσα καὶ ἡ σημασία τους: *Προσωποποιήσεις*: 'Ολόκληρη ἀλυσίδα προσωποποιήσεων γιά νά δοθεῖ τό μέτρο τῆς γενικῆς ἀναγαλλιάσεως: χαίρεται ἡ ἀκρογιαλιά...κι ὁ βράχος κι ὁ γκρεμός...τ' ἄγριο δέντρο...ἡ γίδα...τό ἐρίφιο. Ἀναγαλλιάζει ἡ πλάση, ξανανιώνει ἡ γῆς (τά σημαντικά γεγονότα σπάζουν τή μονοτονία, φέρνουν ξανά τά νιάτα καὶ τή ζωντανία· καὶ τέτοιο γεγονός θεωρεῖ ὁ ποιητής τό κτίσμιο τῆς Παναγίτσας στό Πυργί). *Παρομοιώσεις*: Σάν σεμνή κόρη πού περίμενε...καὶ στό τέλος τόν ἀπόλαυψε ('Η γῆ - ὁ κόσμος, περίμεναν καιρό τῇ νέᾳ ἐκκλησίᾳ πού θά ἀνανέωνε τόν ιερό ἀρραβώνα μέ τό Θεό). Σάν τή στείρα γραία:...('Η φύση ἀπέκτησε νέο, θεϊκό παιδί, εὐφροσύνη ἀληθινή ὕστερα ἀπό πολλά πολλά χρόνια). *Μεταφορά*: 'Η ἐκκλησίτσα μοσχοβιολᾶ (ἀπό τό λιβάνι ἀλλά καὶ ἀπό τή θεία χάρη ἀναδίδεται τό ἄρωμα πού κάθε πιστός μπορεῖ νά νιώσει). *Περίφραση*: Χαριτωμένη Κόρη (ἀντί Παναγία). *Σχῆμα* ἐκ παραλλήλου: Πρίν ν' ἀπέλθω καὶ πλέον δέ θά ὑπάρχω.

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Elvai ἔνα θαυμάσιο θρησκευτικό ποίημα μέ φανερή τήν ἐκκλησιαστική ἐπίδραση, ὅσο καὶ τήν ἀπλότητα τῶν συναισθημάτων. 'Ο Παπαδιαμάντης χειρίζεται μέ ἐπιτυχία τόν ποιητικό λόγο καὶ μᾶς δίνει ἀνάγλυφη τήν εἰκόνα, πού ἐπιδιώκει.

•Ανδρέα Καρκαβίτσα

Θεῖο δράμα (σ. 121-127)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΑΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (βλ. σ. 14)

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ Διήγημα ἀπό τή συλλογή «Λόγια τῆς πλώρης».

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. Απόδοση νοήματος: Γύρω ἀπό τή θερμάστρα συγκεντρωμένο δόλο τό πλήρωμα τοῦ καραβιοῦ προσπαθεῖ νά ζεσταθεῖ. Ἔξω λυσσομανᾶ παγωμένος βοριάς καί γύρω παντοῦ χιόνι. "Ολα μέσα στό πλοϊο εἰναι καταθλιπτικά. "Εδιναν τήν ἐντύπωση πώς ἡταν «νεκροθῆκες στ' ἀνήλιαγα βάθη τῆς γῆς ταφιασμένες». Μέσα στή σιωπηρή καί μελαγχολική ἀτμόσφαιρα μπαίνει δό Κώστας, δ θερμαστής, καί διακόπτει τή νεκρική σιγή ζητώγτας νά συζητήσουν κάτι. Μά τέτοιες μέρες, μέσα στόν «ἄγριο κόρφο», «σαβανώμενος ἀπό τόν πουπουλένιο θυμό τ' οὐρανοῦ» ζήτησε νά ποῦν κάτι «θεϊκό καί παρήγορο». Αναφέρθηκε στή ζωή τῶν παλιότερων ναυτικῶν, πού ἡταν πιό ἀνθρώπινη ἀπ' τή δική τους, γιατί αύτοι ἔξαναγκάζονται νά ἐργάζονται δόλο τόν καιρό. Μά τώρα μέ τήν κακοκαιρία τοῦ δίνεται ή εύκαιρια νά γυρίσει πίσω στά δμορφα παιδικά του χρόνια, κοντά στό τζάκι τοῦ σπιτιοῦ, δπου τριγυρισμένη δλη ή οἰκογένεια περνοῦσαν τίς νύχτες μέ ίστορίες καί παραμύθια. Ο πατέρας του, ἔνας ἄνθρωπος μέ πλούσια πείρα τῆς ζωῆς, τούς ἔλεγε ίστορίες ἀπό τή ναυτική του ζωή. Τέτοιες μέρες δύμως, ἡταν Χριστούγεννα, σάν θρῆσκος, πού ἡταν, ἔπρεπε νά τούς διηγηθεῖ τή Γέννηση τοῦ Κυρίου. "Ετσι μέ μιά πρωτότυπη εἰσαγωγή, ἀρχίζει τή διήγησή του γιά τό πρόσωπο τῆς Παναγίας καί τίς χάρες της. Συνεχίζει γιά τό θεῖο μυστήριο τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ μέσα σέ μιά Σπηλιά τῆς Βηθλεέμ, σ' ἔνα κόσμο δύνειρεμένο, πού λές καί ή φύση είλη έτοιμαστεῖ νά καλωσορίσει «έκεινον πού θά τῆς χαρίσει τή δόξα». Ο Ιωσήφ μεριμνᾶ γιά τή λεχώνα. Οί σκέψεις τῆς Παναγίας, γιά τό πιό θά είναι τό μέλλον τοῦ παιδιοῦ της, τήν τυραννοῦν καί συλλογιέται τήν ίστορία τοῦ ἔθνους της, πού τώρα είναι παραλυμένο ἀπό τήν ἀκολασία, τήν ἀκαταστασία καί τίς ἐπαναστάσεις. Τό δράμα τῆς δράσεώς του μπροστά της. Αύτός είναι ή πηγή τῆς ζωῆς καί τῆς ἀγάπης, πού θά εὐεργετήσει τούς πάσχοντες, θά συμπληρώσει τό Νόμο, θά φωτίσει τούς τυφλούς, θά γιάνει τούς ἀσθενεῖς. Νά ή δόξα στά δαφνοστρωμένα Ιεροσόλυμα, μά καί ή καταφρόνια, δ σταυρός, τό ἀγκαθερό στεφάνι, ή ἄρνηση τῶν φίλων. Πράος καί

είρηνικός διαβαίνει τό δρόμο τοῦ μαρτυρίου. Αύτοί πού τόν ύποδέχθηκαν μέχαρές και τραγούδια, οἱ ἴδιοι τόν φτύνουν, τόν περιπαίζουν. Τοῦ δίνουν τό καλαμένιο σκῆπτρο γιά νά τόν ἔξευτελίσουν. 'Εκεὶ ή μάνα, οἱ φίλοι, οἱ εὐεργετημένοι.

Τό βλέμμα του μελαγχολικό πρός δλους αὐτούς και ίδιαίτερα στό λαό, πού τόν τυράννησε. Νά ό στρατιώτης μέ τή λόγχη ἔτοιμος νά κεντήσει τίν πλευρά. Ξυπνάει μέ τρόμο ἀπό τό δραμα, πού ειδε γιά τό γιό της. Τό βρέφος κοιμᾶται. Μιά ἀγγελική μελωδία κατεβαίνει ἀπό τόν οὐρανό. Νά και οἱ Μάγοι μέ τά δῶρα, πού ἀναγνωρίζουν τό γιό της Βασιλιά και Θεό. 'Η κακία ὅμως τοῦ 'Ηρώδη τούς διώχνει γιά τήν Αἴγυπτο και τά πρῶτα θύματα είναι τά μικρά παιδιά, πού ἀποτελοῦν τήν πρώτη θυσία γιά τόν «ἀναμορφωτή τοῦ κόσμου». 'Αναλογίζεται ή Παναγία και σάν προφήτης προφητεύει: «πόσα αἴματα θά χυθοῦν ἀκόμη».

Μέσα στήν κατανυκτική αὐτή ἀτμόσφαιρα τελειώνει ό Κώστας 'Αξιώτης τή διήγησή του, μά και οἱ σύντροφοί του δέ μετακινοῦνται. Είναι τόση ή συγκίνηση πού οἱ σκληραγωγημένοι αὐτοί ἄνθρωποι, ζώντας μέσα στά ἄγρια στοιχειά τής φύσεως, μαλακώνουν, γίνονται ἄλλοι ἄνθρωποι. Σταυροκοπιοῦνται και ἀνταλλάσσουν εύχες φεύγοντας γιά τά κρεβάτια τους.

β'. 'Ενότητες και ἐπιγραφή τους:

1η. «Δέ λέτε, ρέ παιδιά...τοῦ θερμαστή». Τά πρόσωπα και ή περιγραφή τοῦ περιβάλλοντος.

2η. «Δέ λέτε, ρέ παιδιά...τό σπίτι μου». 'Η ζωή τῶν ναυτικῶν τά παλιά χρόνια και τά τωρινά.

3η. «'Αχ τό σπίτι μου...τής ψυχῆς του». 'Αναμνήσεις τοῦ Κώστα 'Αξιώτη ἀπό τήν οἰκογενειακή ζωή.

4η. «Δέ μοῦ λέξ...πόσα αἴματα!». 'Η διήγηση τοῦ πατέρα γιά τή Γέννηση τοῦ Χριστοῦ. Τήν 4η ἐνότητα μποροῦμε νά τή χωρίσουμε: α) «Δέ μοῦ λέξ...τήν καλοσύνη». Τόπος, χρόνος, περιγραφή τής Παναγίας· β) «Γέννησε...τό παιδί της». 'Η γέννηση και οἱ σκέψεις τής μητέρας (Παναγίας) γιά τό μέλλον τοῦ ἀγίου Βρέφους· γ) «'Αξαφόνα λύχνος...ξύπνησε». "Οράμα γιά τή δράση και τό τέλος· δ) «Δέν ειδε...πόσα αἴματα!». 'Η παρουσίαση τής θεϊκῆς νύχτας και ή φυγή στήν Αἴγυπτο. 5η. «Τέλειωσε... δυνατά». Τέλος τής διηγήσεως τοῦ Κώστα 'Αξιώτη και οἱ ἀντιδράσεις τῶν ἀκροατῶν του.

γ'. Κεντρική ίδεα: 'Η δύσκολη ζωή τῶν ναυτικῶν γίνεται αιτία νοσταλγίας τοῦ οἰκογενειακοῦ περιβάλλοντος και μάλιστα πιό ἔντονα τίς μέρες τῶν γιορτῶν.

δ'. Συναισθήματα - Σκέψεις: Μέ τή δυναμική του περιγραφή και μέ τό ρεαλισμό και τό νατουραλισμό του δ συγγραφέας μᾶς δίνει τό μουντό περιβάλλον ὅπου ἐργάζονται και ζοῦν οἱ ναυτικοί

μας. Τό περιβάλλον αύτό γίνεται πιό δυσάρεστο καί καταθλιπτικό, άλλα καί αχαρο ίδιαίτερα τίγιορτινές μέρες. Βαθιές σκέψεις καί κατάθλιψη κυριαρχοῦν στους συγκεντρωμένους ναυτικούς γύρω άπό τή θερμάστρα τοῦ καραβιοῦ. Γίνεται δέ πιό ἔντονη ἡ κατάστασή τους αύτή άπό «τό φλοίσβισμα τοῦ νεροῦ πού ἀκουγόταν στά πλευρά, τή μυρωδιά τοῦ κατραμιοῦ καί τά ψημένα πρόσωπα τῶν ἀνθρώπων», πού δλα «ἔδειχναν πώς ἡ ζωὴ ἐδῶ ἀγωνίζεται τόν τελευταῖο ἀγώνα τῆς». Μελαγχολία, λοιπόν, καταλαμβάνει τόν ἀναγνώστη άπό τό ὅλο περιβάλλον, μά καί συμπάθεια πρός τους ἀνθρώπους, πού ἀγωνίζονται κάτω άπό τέτοιες ἄθλιες συνθῆκες γιά τόν «ἐπιούσιο». Ἀλλά καί ἡ μεγαλη νοσταλγία («"Αχ τό σπίτι μου!"»), πού φτάνει στό παράπονο καί στά δάκρυα δέν ἀφήνει ἀδιάφορο, ἀλλά συγκινεῖ ὅποιον ἔχει ζήσει στήν οἰκογενειακή ζεστασιά. Γενικά δλη ἡ διήγηση, πού μέ περίσσια θρησκευτική μεγαλοπρέπεια καί ἀπαράμιλλη θρησκευτική κατάνυξη παρουσιάζεται άπό τό συγγραφέα μέ τό στόμα τοῦ Κώστα 'Αξιώτη, μᾶς κάνει νά συμμετέχουμε καί μεῖς, μαζί μέ τους πρωταγωνιστές μας, στό θεῖο μυστήριο τῆς γεννήσεως μέ δέος καί συγκίνηση. Σκέψεις: Οἱ ἀνάγκες τῆς ζωῆς ἔξαναγκάζουν τόν ἀνθρωπο νά ἐκθέτει σέ κίνδυνο καί τήν ἴδια του τή ζωή καί νά στερεῖται τίς ἀνέσεις καί τίς χαρές τῆς.

Οἱ καιρικές συνθῆκες καί τό περιβάλλον ἐπηρεάζουν τόν ψυχικό κόσμο τοῦ ἀνθρώπου.

Τίς μεγάλες γιορτές τῆς Χριστιανοσύνης δ ἄνθρωπος νιώθει περισσότερο κοντά στό Θεό καί ξεφεύγει άπό τά γήϊνα.

Ἡ ὑπερφυσική γέννηση τοῦ Θείου Βρέφους ἀποτελεῖ τήν πηγή τῆς ζωῆς καί τῆς ἀγάπης γιά τόν ἀνθρωπο. ε'. Πραγματολογικά στοιχεῖα - Χαρακτηρισμοί: ቙ διήγηση τοῦ Κώστα 'Αξιώτη προέρχεται άπό τή λαϊκή παράδοση. Σέ κάθε λαό ὑπάρχουν παραμύθια, παροιμίες, παραδόσεις κλπ., πού ἀποτελοῦν χωριστή κατηγορία μνημείων τοῦ λόγου τό καθένα. Οἱ λαϊκές παραδόσεις είναι μυθικές λαϊκές διήγησεις, πού ἀναφέρονται σ' ἔνα δρισμένο τόπο, σέ δρισμένα φαινόμενα ἡ στοιχεῖα φυσικά, ἀλλά πολλές φορές καί σέ δρισμένα ιστορικά πρόσωπα καί γεγονότα. Χρονικά ἀναφέρονται ἀόριστα στό παρελθόν (σάν τά παραμύθια). («"Ἐγινε πέρα στήν ἀνατολή στόν τόπο τόν παράδοξο, ποιό χρόνο δέ σᾶς λέω»). Πολλές φορές ὅμως ἀναφέρονται σέ συγκεκριμένη χρονική περίοδο (π.χ. στόν καιρό τοῦ 'Αλῆ - Πασᾶ...). Οἱ λαϊκές παραδόσεις, ἀντίθετα πρός τά παραμύθια, πιστεύονται άπό τους ἀπλοϊκούς ἀνθρώπους, σάν ἀληθινές. Οἱ νεοελληνικές λαϊκές παραδόσεις διακρίνονται γιά τή γραφικότητα, τήν παραστατικότητα καί τήν πολλή φαντασία. Στίς παραδόσεις, πού ἀναφέρονται σέ κάποιο ιστορικό γεγονός ἡ πρόσωπο Ψηφιοποιηθήκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δέ θά βροῦμε τήν πραγματική ίστορική ἀλήθεια, ἀλλά τήν ἀπήχηση πού είχε τό γεγονός ἢ τό πρόσωπο στό λαό.

Στό ὅλο κείμενο προέχει ἡ διήγηση τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ, πού μέ το στόμα τοῦ ἀφηγητῆ ὁ συγγραφέας μᾶς μεταφέρει στήν ἐποχὴ τοῦ πανανθρώπινου αὐτοῦ γεγόνοτος. "Ολοὶ οἱ λαοὶ τῆς οἰκουμένης ἦταν ὑποταγμένοι στούς Ρωμαίους. Ἡ ἀθλιότητα, ἡ βαρβαρότητα καὶ ὁ ἔξευτελισμός τῆς ἀνθρώπινης προσωπικότητας, ἀλλά καὶ ὁ θρησκευτικός συγκριτισμός είναι τά χαρακτηριστικά τῆς ἐποχῆς λίγο πρίν ἀπό τή γέννηση τοῦ Θεανθρώπου. Ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος, λοιπόν, αἰσθάνθηκε τήν ἀνάγκη τῆς λυτρώσεως, γι' αὐτό καὶ παρατηρεῖται ἡ πρόσοδος τῶν μυστηριακῶν θρησκειῶν. Ἔτσι, κατά τόν Ἀπόστολο Παῦλο, "ὅτε ἤλθε τό πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἔξαπέστειλεν ὁ Θεός τόν υἱόν αὐτοῦ, γενόμενον ἐκ γυναικός γενόμενον ὑπό νόμον, ἵνα τούς ὑπό νόμον ἔξαγοράσῃ...".

Χαρακτηρισμοί: Μέσα στό κείμενό μας ὑπάρχουν τά θεῖα πρόσωπα καὶ οἱ κοινοί ἀνθρωποι. Γιά τά θεῖα πρόσωπα, πού συγκεντρώνουν ὅλα τά χαρίσματα καὶ τίς ἀρετές στόν ἀνώτατο βαθμό, δέν είναι ἀπαραίτητος ὁ χαρακτηρισμός.

Γιά τούς κοινούς θνητούς καὶ ἐδῶ, ὅπως καὶ σέ ἄλλα κείμενα, ἔχουμε ὁμαδικό καὶ ἀτομικό χαρακτηρισμό. Τό πλήρωμα τοῦ καραβιοῦ : ἄνθρωποι τῆς βιοπάλης, μέ ζωγραφισμένη τήν κούραση καὶ τήν ταλαιπωρία στό πρόσωπο, ἥλιοκαμένοι καὶ βασανισμένοι ἀπό τίς σκληρές καὶ ἄγριες συνθῆκες ἐργασίας («Βόδια καματερά στή βουκέντρα τῆς Ἀνάγκης, ὑποταχτικά θ' αὐλακώνουμε τ' ἀρμυρό χωράφι», «γιά τοῦτο καλά πού ἔτυχε ἡ κακοκαιρία ν' ἀφῆσουμε λίγο τόν κάματο»). Δέ λείπει ὅμως ὁ συναισθηματισμός καὶ ἡ εὐσέβειά τους, πού γίνεται φανερή σέ ὁρισμένες ἐκδηλώσεις τους («Ἀρχισα τό παράπονο καὶ κοντεύω νά δακρύσω σάν ἄπραγο παιδί»). Ὁ πατέρας τοῦ Κώστα Ἀξιώτη, «θεριακωμένος καὶ νιοφάνταχτος γέροντας», μέ πλούσια πείρα τῆς ζωῆς, παρουσιάζεται καλός ἀφηγητής («διάβαιναν ζωντανά καὶ ὀλοφώτιστα μπροστά μας») καὶ θρῆσκος ἀνθρωπος.

4. ΜΟΡΦΗ

a'. **Γλώσσα - "Υφος:** Ἡ γλώσσα τοῦ κειμένου είναι ἡ νεοελληνική μορφή, πού μέ τήν «τραχιά» ὥχηρότητα, τήν πλαστικότητα καὶ τή γλωσσοπλαστική τῆς δύναμη γίνεται τό σηργανο στά χέρια τοῦ «στυλίστα τοῦ λόγου» Καρκαβίτσα γιά νά παρουσιάσει τόν κόσμο τῆς ἀλήθειας. **"Υφος:** Τό σκηνικό, ἡ ψυχική κατάσταση τῶν προσώπων καὶ ἡ διήγηση τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ ἀπαιτοῦν ὕφος ὑψηλό, σοβαρό, ἥρεμο, γλαφυρό,

συγκινησιακό, γεμάτο θρησκευτικό δέος και κατάνυξη.

β. Ἐκφραστικά μέσα και ἡ σημασία τους. Δέθα ήταν ύπερβολή νά ποῦμε πώς δλόκληρο τό κείμενο ἀποτελεῖ ἔνα κομψοτέχνημα, μιά ζωγραφιά, πού δ, τι ύπάρχει μέσα παίζει και κάποιο σπουδαῖο ρόλο. "Αν τολμήσουμε νά χωρίσουμε τό ἔνα στοιχεῖο ἀπό τό ἄλλο, θά χαλάσουμε τήν ἔξαίσια δμορφιά. Είναι τόσα πολλά και ποικίλα τά ἐκφραστικά μέσα, πού σέ κάθε φράση τοῦ κειμένου ξεπροβάλλουν, ὥστε δέ θά ήταν δυνατό νά ἀναφεθοῦν. Γιατί ἀπό τήν πρώτη φράση γοητεύεται ὁ ἀναγνώστης και προχωρώντας διαπιστώνει ἔνα σύνολο ἀπό ἐπίθετα, μεταφορές, παρομοιώσεις, ποικιλία σχημάτων λόγου, ύπεροχα ζωντανεμένες εἰκόνες. Οἱ πολλές σύνθετες λέξεις δίνουν ίδιαίτερη χάρη και δμορφιά στό κείμενο. Κι ὅλα αὐτά γιατί ὁ συγγραφέας μέ τή μεγάλη δύναμη τοῦ λόγου θέλει νά μαγέψει, νά μαγνητίσει τόν ἀναγνώστη. Μπροστά του ξεπροβάλλει ἡ φυσική δμορφιά συνταιριασμένη μέ τή ζωή τοῦ ἀνθρώπου στίς πιό λεπτές και εὐαίσθητες ψυχικές του ἐκδηλώσεις. Τά τμήματα τοῦ κειμένου: «καί μέ τό λόγο φάνηκε... τοῦ θερμαστῆ», «"Ἄχ τό σπίτι μου... στή θάλασσα», μά προπαντός τό «Γέννησε τό παιδί... λαοῦ μεγάλου» ἀποτελοῦν πραγματικά σμαράγδια τής πεζογραφίας μας, πού μέ τόν ἄφθαστο περιγραφικό τρόπο, τήν πλούσια γλώσσα, τό ύπεροχο, ύψηλό μά και ἥρεμο συγκινησιακό ὑφος γίνονται ἐρεθίσματα γιά πλήθος συναισθημάτων. Ἀκόμα ἡ παραστατικότητα, πού πετυχαίνεται μέ τήν ποικιλία τῶν ἐκφραστικῶν μέσων στό κομμάτι: «"Ἄξαφνα... στό μαρτύριο», δίνει ὅλο τό μεγαλεῖο τοῦ θείου κάλλους και τής θείας προσφορᾶς στόν ἀνθρωπό. Ιδιαίτερη σημασία ἔχουν οἱ δυό πρῶτες εἰκόνες: α) «Δέ λέτε... τοῦ θερμαστῆ». β) «Δέ λέτε... τό σπίτι μου». Ἡ περιγραφή τοῦ περιβάλλοντος και τής φύσεως στήν πρώτη ἐπηρεάζει τήν ψυχική κατάσταση τῶν προσώπων τής δεύτερης εἰκόνας. Ἀξιόλογη ἐπίσης είναι και ἡ εἰκόνα: «Καθόμαστε ὅλοι... τσιμπούκι του». Ἡ παραδοσιακή οἰκογενειακή σκηνή πού κάνει πιό ἔντονη τή νοσταλγία τοῦ "Ἐλληνα ξενιτεμένου, πού είναι σφιχτά δεμένος μέ τήν οἰκογένεια.

Ἄλλα και μέ τίς ἐπί μέρους εἰκόνες στό κομμάτι: «Γέννησε... λαοῦ μεγάλου» ὥπως «Γύρω τό σκοτάδι... ἡχολογοῦσε», «"Ἀπάνω ἡ σπηλιά... ἀτάραχη», κλπ. ὁ συγγραφέας μᾶς δίνει ὅλη τή γύρω φύση, ἔτοιμη νά καλωσορίσει τόν εὐεργέτη της. Αὐτό γίνεται περισσότερο αἰσθητό ἀπό τή σύνθεση τής πρώτης εἰκόνας («Γέννησε... βαλσαμόδεντρο»).

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Δέν είναι ύπερβολή, αὐτά πού λέει ὁ Στρ. Χωραφᾶς ("Απαντα Φημιοποιηθῆκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Ανδρέα Καρκαβίτσα, ¹ Αθῆναι 1973, πρόλογος): «Δέν είναι άσφαλῶς τυχαῖο τό διτί ή θάλασσα τοῦ ἐνέπνευσε τά πιό δυνατά του διηγήματα στή σύλληψη, τήν ἀρχιτεκτονική, τή γλώσσα, κυρίως, πού καί μόνη αὐτή, μέ τόν ἀληθινό καί τραχύ ἥχο, τήν πλαστικότητα καί τή γλωσσοπλαστική της δύναμη, ἀγώνισμα καί ἐπίτευγμα μοναδικό, θ' ἀρκοῦσε νά καταξιώσει τήν προσφορά τοῦ συγγραφέα καί νά ἐπικυρώσει τή μοναδική του θέση στή νεοελληνική πεζογραφία σέ μόνη, ἵσως, ἀντιστοιχία μέ τό ἔργο τοῦ Σολωμοῦ στήν ποίηση». Πραγματικά, τό ἀνεπαίσθητο πέρασμα ἀπό τήν μιά σκηνή στήν ἄλλη μέ τήν ἀρχιτεκτονική πλοκή, μά προπαντός ή παραδοσιακή σκηνή τής οἰκογενειακῆς συγκεντρώσεως, ή γλωσσοπλαστική ίκανότητα τοῦ συγγραφέα καί ό πλοῦτος τῶν ἔκφραστικῶν μέσων μαγνητίζουν καί μαγεύουν τόν ἀναγνώστη. Σ' αὐτό φυσικά διφείλεται καί ή μεγάλη ἀξία τοῦ κειμένου.

Δημοτικό τραγούδι

Τό μοιρολόγι τῆς Παναγιᾶς (σ. 128-129)

1. ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ (βλέπε σ. 300)

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ Δημοτικό ποίημα θρησκευτικοῦ περιεχομένου.

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. **Απόδοση νοήματος:** Τό ποίημα ἀρχίζει μέ τήν περιγραφή ἐνός πένθιμου περιβάλλοντος. Σ' αὐτό τό πένθος συμβάλλουν καί τά στοιχεῖα τῆς φύσεως καί οἱ ἀνθρωποι καί οἱ ἄγγελοι. Ἐπίκεντρο τοῦ πένθους γιά τό Χριστό είναι ή Παναγία, γιατί ό κόσμος στό πρόσωπό της βλέπει δόλη τή θλίψη τῆς μάνας, τόν σπαραγμό τῆς λεπτῆς συναισθηματικά γυναικείας ψυχῆς καί γενικά ή Μητέρα τοῦ Χριστοῦ πονεῖ ἀνθρώπινα γιά τήν ἀδικία πού γίνεται στόν Υἱό της. Γι' αὐτό τό λόγο λιποθυμᾶ καί ὑργότερα τῆς συμπαραστέκονται ή Μάρθα, ή Μαγδαληνή κι ή μάνα τοῦ Λαζάρου, ἀλλά καί δλοι πού πηγαινοέρχονται στήν πόρτα της. ² Η ἴδια ή Παναγία στή δύσκολη αὐτή ὥρα θέλει αὐτή τήν συμπαράσταση. Καί σ' αὐτές τίς ώρες είναι πολύ λίγοι αὐτοί πού ἀψηφοῦν κάθε φόβο καί κίνδυνο καί μένουν πιστοί, δπως δ 'Αι - Γιάννης, πού τόν συναντοῦν καί τούς δείχνει μέ ἀσυγκράτητη δύναμη τόπο τοῦ μαρτυρίου καί τόν ἴδιο τό Χριστό. Μέ μιά τελείως αὐθόρμητη καί ἀνθρώπινη ἔκφραση ή Παναγία δηλώνει τή Ψηφιοποιηθήκε απότα Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πόλιτικης

γιατί ή σιωπή είναι κι αυτή μιά συμπαράσταση και συμπόνια, άλλα κυρίως γιά ν' άκουσθεί ή φωνή τοῦ Υἱοῦ της πού είναι δι μόνος ίκανός αυτή τή στιγμή νά τήν παρηγορήσει άποτελεσματικά. Και άσφαλῶς τό κατορθώνει σκορπώντας ἀπ' τό Θεϊκό του στόμα τήν αἰσιοδοξία και τήν ἀναμονή τοῦ θριάμβου.

β'. Ένότητες και ἐπιγραφή τους: Αύτό τό δημοτικό τραγούδι άποτελεῖται ἀπό τρεῖς ἐνότητες: 1η. Οι δύο πρῶτες στροφές. «'Η πιό θλιβερή μέρα γιά τή Παναγιά' 2η. Οι ἐπόμενες δυό στροφές: «'Η Παναγιά ἀναζητεῖ τό Γιό της στόν τόπο τοῦ Μαρτυρίου και τόν βρίσκει χάρη στόν 'Αη Γιάννη». 3η. Η τελευταία στροφή: «Τόν πόνο και τήν ἀπόγνωση τῆς Παναγιᾶς κάνει ἐλπίδα δ Γιός της».

γ'. Κεντρική ιδέα: 'Η ἀποκορύφωση τοῦ μητρικοῦ πόνου στό πρόσωπο τῆς Παναγίας.

δ. Συναισθήματα - Σκέψεις: Στή γενική θλίψη σημαντικό μέρος κατέχουν τά στοιχεῖα τῆς φύσης, ὅπως συμβαίνει σ' ὅλα τά κοσμοϊστορικά γεγονότα. Βέβαια κυρίαρχο συναίσθημα στό τραγούδι είναι ὁ πόνος τῆς Θείας Μητέρας, πού ἐπισημαίνεται στούς στίχους 13, 15, 25, 26 και 31. "Εντονη είναι και ή ἀγωνία της και γι' αὐτό τήν πρωτοσυναντᾶμε νά προσεύχεται γιά Κεῖνον. Συντριβή νιώθει κι δ 'Ιωάννης δ Πρόδρομος και Βαπτιστής, γιά τό δάσκαλό του και, λίγο πρίν, δισταγμό· ἐπρεπε δηλαδή νά είναι αὐτός πού θά δείξει στή Μάνα τό φοβερό θέαμα; "Ομως ή Παναγία μπορεῖ γιά λίγο ἀκόμη νά ἐλέγχει τόν έαυτό της, νά κρατάει τήν ψυχρειμία της.

ε'. Πραγματολογικά στοιχεῖα και χαρακτηρισμοί: Δέσποινα: Τιμητική προσφώνηση τῆς Θεοτόκου, μία ἀπό τίς πολλές πού τῆς ἔχει ἀποδώσει δ λαός και ἀπό τίς συχνότερες. 'Αρχάγγελος: Είναι δ, τι και δ 'Ερμῆς ή ή 'Ιρις γιά τούς Θεούς τοῦ 'Ολύμπου' ἀναγγέλλει δηλαδή τίς οὐράνιες ἀποφάσεις και μηνύματα. Πόσο διαφορετικός τώρα ἀπό ἐκείνη τή λαμπρή στιγμή τοῦ Εὐαγγελισμοῦ! 'Η Μάρθα, ή Μαγδαληνή και τοῦ Λαζάρου ή μάνα, τοῦ 'Ιακώβου ή ἀδελφή: Γνωστές γυναικεῖες μορφές ἀπό τήν Καινή Διαθήκη, μέλη τῶν οἰκογενειῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ. 'Ο 'Αγ-Γιάννης ο Πρόδρομος: ἀπό τίς σημαντικότερες μορφές ἀγίων, πού ἀξιώθηκε νά βαπτίσει τόν Κύριο ἡμῶν και γι' αὐτό συγκεντρώνει τόν ιδιαίτερο σεβασμό τοῦ λαοῦ, πού ἔχει συνθέσει γι' αὐτόν πάρα πολλά τραγούδια.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Μετρική ἀνάλυση: "Οπως ὅλα σχεδόν τά δημοτικά τραγούδια, είναι κι αὐτό γραμμένο στόν ίαμβικό καταληκτικό δεκαπεντασύλλαβο στίχο, χωρίς χασμαδίες και φυσικά χωρίς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

όμοιοκαταληξία.

β'. Έκφραστικά μέσα και ή σημασία τους: Ἐπαναλήψεις: Σήμερα...σήμερα...σήμερα...(τονίζεται ή ξεχωριστή αύτή μέρα). Άκούει βροντές, άκούει άστραπές...άκούει φωνή, άκούει λαλιά (άλλεπάλληλα τά άκουστικά έρεθίσματα). Τηρāν ζερβά, τηρāν δεξιά...τηρāν...(ψάχνουν ξανά και ξανά μέ τό βλέμμα). Έπισης σχεδόν αύτουσιοι έπαναλαμβάνονται οι στίχοι 22, 23, 24 στους 25, 26 και 29 (χαρακτηριστικό γνώρισμα τῆς δημοτικῆς ποιήσεως, άπηχηση Ομηρική). Μεταφορές: Μαυρός ούρανός - μαύρη μέρα (σκοτεινή, συννεφιασμένη τό μαύρο χρῶμα συμβολίζει τό θάνατο, τό πένθος). Προσωποποίηση: Τά βουνά λυπούνται και τ' άστρα βουρκωμένα, (συμμετοχή τῶν φυσικῶν στοιχείων στό πένθος). Συνεκδοχές: Ή πόρτα τῆς Παναγιᾶς (τό σπίτι τῆς Παναγιᾶς). Στρώσε τραπέζι (πρόσφερε δεῖπνο). Μετωνυμία: Καρδιά νά μοιρογήσει (ψυχικό σθένος). Πλεονασμός: άκούει φωνή, άκούει λαλιά. Υπερβατό: ἀπ' ἀρχαγγέλου στόμα. Ασύνδετα: άκούει βροντές, άκούει..., προβάλλει. Βλέπει τόν ούρανό - άκούει..., άκούει..., τηρāν ζερβά, τηρāν δεξιά..., τηρāν..., θωροῦν. Παρήχηση: Ποῦ ναι γκρεμός νά γκρεμιστῶ (έπανάλαμβάνονται τά γράμματα γκρεμ.). Περιφράσεις: Τοῦ Λαζάρου ή μάνα, τοῦ Ιακώβου ή ἀδελφή.

γ'. Γλώσσα και ὕφος: Γλώσσα ή γεμάτη ζωντάνια γνήσια δημοτική. Τό ύφος γλαφυρό μέ πλούτο έκφραστικῶν μέσων, πού χρησιμοποιοῦνται γιά νά άποδώσουν ίδεες και συναισθήματα.

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Απλά και πειστικά, ὅπως ὅλα τά δημοτικά τραγούδια, ἀλλά και μέ θρηνητική διάθεση, ὅπου χρειάζεται, δ λαός ἐπλασε ἔνα συγκινητικό μοιρολόι πού τελειώνει ὅμως αἰσιόδοξα μέ τά ἐλπιδοφόρα λόγια τοῦ Χριστοῦ.

Αἰμιλίας Δάφνη

Μαριάμ (σ. 130-133)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Αἰμιλία Δάφνη. Φιλολογικό ψευδώνυμο τῆς ποιήτριας Αἰμιλίας Κούρτελη. Γεννήθηκε στή Μασσαλία τό 1881. Έκει ἔζησε ἀρκετά χρόνια και είχε τήν πρώτη γνωριμία της μέ τό πνευματικό περιβάλλον τῆς Γαλλίας. Ο πατέρας της ἔζεδιδε στή Μασσαλία τήν ἐφημερίδα "Sémaphore". Αργότερα ὅλη ή οίκογένειά της

έγκαταστάθηκε στήν 'Αθήνα. Γνωρίστηκε μέ τόν ποιητή 'Αχιλλέα Παράσχο, πού τή βοήθησε άρκετά. Σπούδασε στό 'Αρσάκειο και άργότερα έγινε καθηγήτρια στό ίδιο σχολείο. Στίς πνευματικές της άναζητήσεις είχε βοηθό και συνεργάτη τόν ἄνδρα της, ποιητή Στέφανο Δάφνη. Οι συλλογές τῶν ποιημάτων της ἐκδόθηκαν μέ τούς τίτλους «Χρυσάνθεμα» και «Χρυσά κύπελλα». Τή δεύτερη συλλογή της προλόγισε δ. Κ. Παλαμᾶς. Τά μυθιστορήματά της έχουν τούς τίτλους «Τό τάλαντο τῆς Σμαρῶς» και «'Η ξένη γῆ». "Εγραψε ἀκόμα και τό μονόπρακτο "Gloria Victis", πού βραβεύτηκε σέ διαγωνισμό τῆς 'Εταιρείας 'Ελλήνων Θεατρικῶν συγγραφέων.

Στήν ποίηση τῆς Αἰμιλίας Δάφνη κυριαρχεῖ ὁ ρομαντισμός καὶ ἡ μεταφυσική ἀγωνία. Τά λυρικά στοιχεῖα είναι διάχυτα. 'Η ἀγάπη καὶ ἡ τρυφερότητα είναι πάντα σέ πρῶτο πλάνο. 'Αντίθετα στά διηγήματά της ὑπάρχουν καὶ «χαμηλοί» τύποι τῆς μικροστικῆς κοινωνίας. Γι' αὐτό κυριαρχεῖ τό ηθογραφικό στοιχεῖο. 'Η Αἰμιλία Δάφνη πέθανε τό 1941.

Βιβλιογραφία: Τέλου "Αγρα, «Νέα 'Εστία» (1941) τεύχη 350 και 351. 'Αθηνᾶς Ταρσούλη, 'Ελληνίδες ποιήτριες (1951). 'Αγγ. Σικελιανοῦ, «Νέα 'Εστία», Χριστούγεννα 1952. Δημ. Γιάκου — 'Αγγ. Φουριώτη, 21 τ. Βασ. Βιβλιοθήκης.

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ Διήγημα (θρησκευτικό).

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

a. **'Απόδοση νοήματος:** 'Ο μαθητής τοῦ Χριστοῦ 'Ιωάννης ἔρχεται στό σπίτι τῆς Παναγίας καὶ τῆς ἀναγγέλλει πώς ἔπιασαν τό γιό της καὶ ὅτι πᾶνε νά τόν σταυρώσουν. 'Η Παναγία - Μάνα κλαίγοντας πῆρε τό δρόμο, ἐνῷ τήν ἀκολουθοῦσαν οἱ 3 Μυροφόρες καὶ πολλές ἄλλες γυναῖκες, ὥσπου ἔφτασαν στό μέρος, πού τό ἀνώνυμο πλῆθος «οὐρλιαζε» χωρίς νά ἔχει συναίσθηση τοῦ τί κάνει. Καθώς ἀντίκρισε ἡ Παναγία τό γιό της, νά φορεῖ ἀκάνθινο στεφάνι καὶ νά τοῦ ἔχουν δεμένα τά χέρια, ἔχασε τίς αἰσθήσεις της. ὁ κόσμος σβήστηκε ὀλόγηρά της καὶ ἔπεσε κάτω. Οἱ γυναῖκες γύρω εὔχονταν μέσα τους νά πεθάνει τούτη τήν ὥρα, γιά νά μή δεῖ τόν ἔξευτελισμό καὶ τή Σταύρωση τοῦ παιδιοῦ της. Μά ἡ Παναγία ἔτρεξε σάν «λέαινα τοῦ ἀγροῦ». Κοντά στό πλῆθος, πού τό είδε νά κάνει ζέφρενες πράξεις. Γύρω της μαζεύτηκαν 'Ιουδαῖοι, Ναζαρηνοί, 'Ελληνες, Αἰγύπτιοι, Ρωμαῖοι καὶ τήν ἔσπρωχναν καὶ τήν ἔδιωχναν ἀπό ἐκεῖ. 'Εκείνη σήκωσε τά θολωμένα της μάτια καὶ τούς είπε νά τήν ἀφήσουν νά κλάψει καὶ νά φιλήσει τόν μονάκριβο γιό της. 'Άλλα οἱ πραιτωριανοί ἔβαλαν σέ πράξη τή διαταγή πού τούς δόθηκε. Τήν ἔδιωξαν μακριά καὶ οἱ ἄλλες

γυναῖκες τήν περιμάζεψαν, τῆς στέγνωσαν τά δάκρυα καὶ τήν ἔβαλαν νά πλαγιάσει. "Οταν ὅμως ἡ νύχτα θά πέσει καί ἡ πολιτεία θά «λουφάξει», ἡ Παναγία μέ τή Μάρθα θά ἀνεβοῦν τό λόφο τοῦ Γολγοθᾶ. Τρεῖς χωριστοί σταυροί διαγράφονται στό διάφανο στερέωμα καὶ ὁ μεσαῖος δῦλο καὶ ψηλώνει. Μπροστά σ' αὐτόν στέκεται ἡ Μαρία καὶ κλαίει καὶ παρακαλεῖ, ἐνῶ γύρω ὁ τόπος εὐωδιάζει. Κλαίνε οἱ δυό γυναῖκες καὶ ἡ Μάνα ἀναρωτιέται ποῦ χάθηκαν οἱ μαθητές του, πού τοῦ ὄρκιστηκαν πίστη, ποῦ πήγαν αὐτοί, πού τούς γιάτρεψε, αὐτοί πού τόν πίστεψαν. Παρακαλεῖ ἡ Παναγία - Μάνα νά γείρει ὁ Στάυρος νά φιλήσει τό μονάκριβό της. Καί τό θαῦμα γίνεται! Αὐτό τῆς δίνει δύναμη νά πάρει τό δρόμο τοῦ γυρισμοῦ μαζί μέ τή Μάρθα καὶ νά πάει νά χτυπήσει τήν πόρτα τοῦ Ἱωσήφ ἀπό τήν Ἀριμαθαία γιά νά φροντίσει γιά τὴν ταφή τοῦ Χριστοῦ.

Ἐνότητες καὶ ἐπιγραφή τους:

1η. Η Μαριάμ... σταυρώσουν;». Η εἰδηση τοῦ Ἰωάννη στή Μαριάμ.

2η. «Καί μέ τό νοῦ... σάστισε». Η Παναγία - Μάνα μπρός στόν καταδικασμένο γιό της καὶ οἱ ἀντιδράσεις της.

3η. «"Ἄλλοι γονάτιζαν... ἔγνοια". Εκδηλώσεις καὶ σκηνές μπρός στόν ἐσταυρωμένο.

4η. «Σέ λίγο... δέν ἔχω». Η νυχτερινή ἐπίσκεψη τῶν γυναικῶν στόν τόπο τοῦ μαρτυρίου.

5η. «Καί τότε... τήν ταφή». Τό θαῦμα καὶ ἡ ἀποχώρηση.

γ. Κεντρική ίδεα: Η ἀγάπη τῆς Παναγίας - Μάνας πρός τό γιό της είναι τόση δυνατή, ὥστε θά προτιμούσε τό θάνατο, παρά νά τόν δεῖ νά ύποφέρει.

δ. Συναισθήματα — Σκέψεις: Τά χωρία τοῦ Εὐαγγελίου: (Ματθαίου κεφ. 27, 38) «'Από δέ ἔκτης ὥρας σκότος ἐγένετο ἐπί πᾶσαν τήν γῆν ἔως ὥρας ἐνάτης» καὶ (στίχ. 51-55) «καί ἰδού τό κυταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη εἰς δύο ἀπό ἄνωθεν ἔως κάτω καὶ ἡ γῆ ἐσείσθη καὶ αἱ πέτραι ἐσχίσθησαν, καὶ τά μνημεῖα ἀνεῳχθησαν καὶ πολλά σώματα τῶν κεκοιμημένων ἀγίων ἡγέρθη, καὶ ἔξελθόντες ἐκ τῶν μνημείων μετά τήν ἔγερσιν αὐτῶν εἰςῆλθον εἰς τήν ἀγίαν πόλιν καὶ ἐνεφανίσθησαν πολλοῖς. 'Ο δέ ἐκατόνταρχος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ τηροῦντες τόν Ἰησοῦν, ἰδόντες τόν σε σμόν καὶ τά γενόμενα ἐφοβήθησαν σφόδρα λέγοντες ἀληθῶς Θεοῦ Υἱός ἦν οὗτος», δείχνουν πώς μπροστά στό φρικιαστικό ἔγκλημα τοῦ ἀνθρώπου σ' ὁ Δημιουργό του ὀλόκληρη ἡ φύση διαμαρτυρήθηκε. Ολίψη, πόνος, ὀδύνη, φρίκη κυριαρχοῦν στήν ψυχή τοῦ ἀναγνώστη γιά τό διαδραματιζόμενα στό πρόσωπο τοῦ Δημιουργοῦ ἀπό τά δημιουργήματά του. 'Αποτροπιασμός καὶ ἀπέχθεια ψηφιοπόμηθηκε επό τοιντιπούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικῆς περιπατ-

ζουν καὶ λοιδοροῦν τόν εὐεργέτη τους. Ἀλλά καὶ ἀγωνία μᾶς κατέχει γιά τίς δυσ ργαναῖκες, πού μέσα στό σκοτάδι ἀψηφώντας κάθε κίνδυνο ὀδηγοῦνται ἀπό τήν ἀγάπη πρός τό Δάσκαλο καὶ γιό στόν τόπο τοῦ Μαρτυρίου.

Σκέψεις: Στίς δύσκολες στιγμές μόνο οἱ πραγματικοὶ φίλοι μᾶς παραστέκονται.

‘Ο πόνος τῆς Μάνας εἶναι τόσο δυνατός, ὥστε θεωρεῖ προτιμότερο νά πεθάνει ἡ ἴδια παρά νά δεῖ τόν ἔξευτελιστικό τρόπο θανατώσεως τοῦ παιδιοῦ της.’ Ο ὄχλος, παρασυρμένος πολλές φορές ἀπό τούς ἀρχηγούς του, προβαίνει σέ πράξεις ἀσυνείδητες (ψυχολογία τῶν ὄχλων).

‘Η δύναμη τῆς ἀγάπης εἶναι τόσο μεγάλη, ὥστε δέν ύπολογίζει τούς κινδύνους.

ε'. Πραγματολογικά στοιχεῖα — Χαρακτηρισμοί: Τό κείμενο εἶναι ἐμπνευσμένο ἀπό τό Θεϊ Πάθος. Οἱ «διυλίζοντες τόν κώνωπα καὶ καταπίνοντες τήν κάμηλον» Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὀδηγοί καὶ καθοδηγητές τοῦ περιούσιου λαοῦ τοῦ Θεοῦ, τυφλωμένοι ἀπό τόν ἐγωισμό καὶ τά ἀξιώματα είχαν μετατρέψει τό Νόμο σέ τύπο, παραγνωρίζοντας τήν ούσια. “Ετσι θεωροῦσαν τούς ἑαυτούς τους ἀγίους σάν τηρητές τοῦ Νόμου, πού ἦταν, καὶ ἀμαρτωλό τό λαό, πού δέν τηροῦσε γι’ αὐτούς τόν τύπο τοῦ Νόμου. Μέσα στά πλαίσια αὐτά τοῦ προσωπικοῦ τους συμφέροντος διαστρέβλωσαν καὶ αὐτή τή Μεσιανική ἰδέα, πού τήν ἔκοψαν στά μέτρα τους. “Εγιναν πολλές προσπάθειες γιά νά διαψεύσουν τά λεγόμενα τοῦ Κυρίου νά δυσφημίσουν τό πρόσωπο του καὶ τά θαύματά του, μά δλα αὐτά ἔπεσαν στό κενό. Πολύ χαρακτηριστική εἶναι ἡ φράση τοῦ νομοδιδασκάλου Γαμαλιήλ στή συναγωγή: «ἐάν μέν εἶναι ἔργο ἀνθρώπου, θά ἔξαφανισθεῖ, ὅπως καὶ τῶν ἄλλων, πού ἐμφανίστηκαν σάν Μεσίες, ἐάν δμως εἶναι ἔργο Θεοῦ, προσέξατε μήπως γίνομε θεομπαίχτες». Αὐτό δείχνει τόν πόλεμο πού είχαν ἔξαπολύσει ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, ἀλλά καὶ τήν βαρύτητα πού είχαν οἱ πράξεις του καὶ ἡ διδασκαλία του γιά κείνους, πού σκέφτονταν λογικά. ‘Ἐνῶ ὁ ὄχλος τόν ύποδέχεται στά ‘Ιεροσόλυμα σά βασιλιά μέ δάφνες, λουλούδια καὶ ζητωκραυγές, οἱ «ταγοί» τοῦ ‘Ιουδαϊκοῦ ἔθνους σκέφτονται πᾶς θά τόν ἔξουδετερώσουν. ‘Ο λαός παρασύρεται ἀπό τούς «καθοδηγητές» του καὶ ἐνῶ μπροστά ἀπό λίγες μέρες τόν ἐπευφημοῦσε καὶ τόν δεχόταν σά βασιλιά τοῦ ‘Ισραὴλ, ὁ ἴδιος, μπροστά στόν Πιλάτο φωνάζει: «ἄρον, ἄρον σταύρωσον αὐτόν». “Ετσι χωρίς συναίσθηση τοῦ ἐγκλήματός τους, μέ χίλιους δυό ἔξευτελισμούς καὶ ταπεινώσεις, τόν καταδικάζουν σέ σταυρικό θάνατο, μαζί μέ δυό κακούργους ληστές σάν καὶ ὁ ἴδιος νά ἦταν κακούργος. Τό θεϊ δράμα, ὅπως τό γιορτάζει ἡ ἐκκλησία μας, ἀρχίζει μέ τήν εἰσοδο στά ‘Ιεροσόλυμα, ἀποκορυφώνεται μέ τή Σταύρωση καὶ λύνεται Φημιοποιηθῆκε από τό Ινστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

μέ τήν Ἀνάσταση, πού είναι καὶ «ἡ νίκη τῆς ἀλήθειας κατά τοῦ ψεύδους».

Χαρακτηρισμοί: 'Ο κεντρικός πυρήνας τοῦ κειμένου είναι ἡ καταδίκη καὶ ἡ Σταύρωση τοῦ Χριστοῦ. Γύρω ἀπ' αὐτά τὰ γεγονότα ἔχομε ἐκδηλώσεις προσώπων, πού παρουσιάζεται τό καθένα κατά διαφορετικό τρόπο, ἀνάλογα δηλαδή μὲ τὴ σχέση, πού ἔχει μὲ τὸν Ἐσταυρωμένο. Στό πρῶτο ἐπίπεδο ἔπειροβάλλει ἡ Παναγία - Μάνα μὲ ὅλη τὴν θλίψη, τὸν πόνο καὶ τὴν ὁδύνη, μά καὶ μὲ ὅλες τίς θεῖες χάρες. Δίπλα τῆς δὲ «ἡγαπημένος μαθητῆς» Ἰωάννης συμπάσχει καὶ συμπαραστέκεται στό μεγάλο πένθος τῆς. Περίλυπες καὶ τρομαγμένες οἱ ἄλλες γυναῖκες, ἡ Μάρθα, ἡ Μαρία, ἡ Μαγδαληνή, ἡ Σαλώμη συμπαραστέκονται καὶ αὐτές παρηγορώντας τῇ θείᾳ μάνα.

Στό δεύτερο ἐπίπεδο ὑπάρχει δὲ ἔξαγιωμένος δχλος, «Ἐρμαιον» τῶν ἀρχηγῶν του, ἀχάριστος στὸν εὐεργέτη του, ἀλλοπρόσαλλος στίς ἀποφάσεις του καὶ τῇ συμπεριφορᾷ του. Καὶ ἀπ' αὐτὸν διακρίνονται «οἱ ὑποκριτές Ἰουδαῖοι», «οἱ μοχθηροὶ Ναζαρηνοί», οἱ δύσπιστοι καὶ καχύποποι Ἑλληνες, «οἱ ἀσεβεῖς Αἴγυπτοι καὶ Ρωμαῖοι» σκληροί καὶ ἀσυγκίνητοι μπροστά στὸν πόνο τῆς Μάνας. Ἀλλά καὶ οἱ πραιτωριανοί, πειθήνια ὅργανα τῶν κυρίων τους, ἐμφανίζονται σκληροί καὶ ἄκαμπτοι μπροστά σ' ὅλο αὐτό τὸ θεῖο δράμα.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Γλώσσα — "Υφος: 'Η γλώσσα είναι ἡ νεοελληνική μορφή. Μιά γλώσσα ὅμως χυμώδης, ἥχηρή, ζωντανή, ίκανή νά ἀποδώσει τό περιεχόμενο τοῦ κειμένου. 'Υπάρχουν ὅμως καὶ τέσσερις φράσεις τῆς καθαρεύουσας «τά ίμάτια αὐτοῦ», «λέαινα τοῦ ἄγρου», «Μνήσθητί μου, Κύριε», «Κύριε ἐλέησον», πού τοποθετοῦνται στό κείμενο πολὺ ἀριστοτεχνικά. Τό ύφος είναι ἀντίστοιχο μέ τό περιεχόμενο τοῦ κειμένου. 'Αφοῦ ἐδῶ ἔχομε δχι μόνο ἔνα ἀπλό θρησκευτικό θέμα, ἀλλά τό φοβερότερο μυστήριο τῆς θείας οἰκονομίας, τή σταυρική θυσία, τό ύφος είναι γοργό (γρήγορη ἐναλλαγή σκηνῶν), σοβαρό, δπως καὶ τό δλο θέμα, συγκινησιακό ἀπό τίς ἐκδηλώσεις τῆς θείας Μάνας μπρός στό δράμα τοῦ γιοῦ της, μά καὶ δραματικό ἀπό τό ἵδιο τό γεγονός τῆς Σταυρώσεως.

γ'. Ἐκφραστικά μέσα καὶ ἡ σημασία τους: Γιά νά πετύχει ἡ συγγραφέας ν' ἀναπλάσει τή διήγηση τῆς εὐαγγελικῆς περικοπῆς, πού ἀναφέρεται στό Θεῖο Πάθος καὶ νά δημιουργήσει τήν κατάλληλη ἀτμόσφαιρα, ἀλλά καὶ νά μᾶς παρουσιάσει καὶ τά πρόσωπα μέ τίς ποικίλες ἐκδηλώσεις τους καὶ τίς σχέσεις μεταξύ τους χρησιμοποίησε δλα τά κατάλληλα ἐκφραστικά μέσα.

Ψηφιοποίηθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Καί πρῶτα - πρῶτα ἔχομε μιά ποικιλία σημείων στίξεως, πού τό καθένα είναι τοποθετημένο όπου πρέπει καὶ ὅπως πρέπει, γιά νά ἀποδοθεῖ ἡ ψυχική κατάσταση καὶ ἡ συμπεριφορά τῶν προσώπων. Ὁ μικρός διάλογος, πού ὑπάρχει στό κείμενο, μέ τίς μικροπεριόδους καὶ τῇ γρηγοράδα του, ὁ μονόλογος σέ δρισμένα σημεῖα καὶ προπαντός οἱ ἀναφωνήσεις, μᾶς δίνουν ὅλη τήν ψυχική ἐνταση, τήν ὀδύνη καὶ τὸν πόνο τῆς Παναγίας - Μάνας γιά τό δράμα τοῦ γιοῦ τῆς («παιδί μου, παιδί μου!... «Ποῦ είναι ὁ γιός μου;»). Καὶ ὅλα αὐτά δίνονται μέ παραστατικότητα καὶ ἀκρίβεια χάρη στήν περιγραφική δύναμη τῆς συγγραφέα. Ἀλλά καὶ ὅλα τά ἄλλα ἐκφραστικά μέσα συμβάλλουν στή δημιουργία τῶν ἀντίστοιχων μέ τό θέμα συναισθημάτων: *Παρομοιώσεις*: «σάν λέαινα τοῦ ἄγροῦ», «σάν ὀρθρινό γλυκοχάραμα», «σάν κρίνος μές στήν ψυχή τῆς». *Μεταφορές*: «κομμένη ἀναπνοή», «τό νοῦ θολωμένο», «ὁ κόσμος ἔσβησε», «ποῦ ἔδυσε ἡ δύμορφιά σου», «τά θολά της μάτια», «ἡ σιωπή ἔπεσε παντοῦ καὶ ὁ ὕπνος βάρυνε τά μάτια», «ὅλοι καταλάγιαζαν», «ὁ σπόρος τῆς ἀγάπης» κλπ. *Υπερβολές*: «ὁ ἔρημος δρόμος γέμισε ἀπό θρήνονς γυναικῶν», «ἔπεσε καταγῆς χωρίς πνοή», «ὁ κόσμος ἔσβησε», «τά δάκρυα τρέχουνε ποτάμι». *Εἰκόνες*: Πολλές εἰκόνες ὑπάρχουν στό κείμενο. Χαρακτηριστικές είναι: «Ἡ Μαριάμ... νά σέ σταυρώσουν», «καὶ μέ τό νοῦ... σάστισε», «Ἄλλοι γονάτιζαν... Μνήσθητί μου, Κύριε», «Μόλις... ἀπό κεῖ», «Σέ λίγο... δέν ἔχω» κ.ἄ.

Τό τμῆμα: «Σέ λίγο... δέν ἔχω» μέ τόν πλοῦτο τῶν λέξεων, τίς ἀντίθετες εἰκόνες καὶ τήν ποικιλία τῶν ἐκφραστικῶν μέσων στίς ἀπαράμιλλες περιγραφές είναι δ, τι καλύτερο δίνει ἡ συγγραφέας. Χαρακτηριστικά οἱ φράσεις: «Σέ λίγο σιωπή ἔπεσε... ἀδίκων», «Ἡ πολιτεία κάτω λουφάζει, δεμένη στό βραχνά τῆς ἀμφιβολίας γιά τήν πράξη» δίνουν τόν τόνο τῆς ἡρεμίας, μά μιᾶς ἡρεμίας καὶ μιᾶς σιωπῆς πολύ ὑποπτης, πού ὀφείλεται σέ ὅλα αὐτά πού διαπράχτηκαν τή μέρα πού πέρασε. Ἀλλά καὶ σάν εἰκόνες σέ ἀντίθεση μέ τίς φράσεις: «Μόνο ἡ Μαριάμ... μαρτυρίου», «καὶ τά δάκρυα... παρακαλεῖ» τονίζουν ἀκόμα περισσότερο τήν ψυχική ἐνταση τῶν προσώπων, πού ὑποφέρουν, σέ ἀντίθεση μέ ἐκείνους, πού ναί μέν γιά τή στιγμή ἡ συχάζουν, ἀλλά τούς περιμένει ἡ ἀμοιβή τῶν πράξεών τους.

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Γιά νά ἀποδοθεῖ λογοτεχνικά μιά εὐαγγελική περικοπή καὶ μάλιστα γύρω ἀπό ἔνα θέμα τόσο σπουδαῖο καὶ ἴδιομορφο χρειάζεται αὐξημένη λογοτεχνική ίκανότητα καὶ θρησκευτικό δέος. Δέ μποροῦμε νά ποῦμε πώς τά Θεῖα Εὐαγγέλια, ἔργα ἐμπνευσμένων θείων προσώπων, γραμμένα μέ τήν ἐπιστασία τοῦ

‘Αγίου Πνεύματος, είναι δυνατό νά ύποκατασταθοῦν μέ ανθρώπινα λογοτεχνικά δημιουργήματα. “Ομως ή συγγραφέας μέ τή δομή τοῦ ἔργου, τήν πλούσια καί χυμώδη γλώσσα, μέ τό σοβαρό, συγκινησιακό καί δραματικό ύφος, τήν ποικιλία τῶν σημείων τῆς στίξεως καί τά ἐκφραστικά μέσα, μά προπαντός μέ τίς σκηνές καί τήν ψυχογράφηση τῶν προσώπων, κατόρθωσε νά δημιουργήσει τήν κατάλληλη ἀτμόσφαιρα καί τόν πλούσιο συναισθηματισμό, πού ταιριάζει στό θεῖο δράμα τῆς Σταυρώσεως.

Kων/νου Ρωμαίου

Τό Πάσχα (σ. 133-138)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

‘Ο Κ. Ρωμαίος γεννήθηκε τό 1913 στό Γύθειο τῆς Λακωνίας. ‘Ασχολήθηκε μέ τή λαογραφία. (Είναι ἀνεψιός τοῦ ἀρχαιολόγου καί λαογράφου πρώην καθηγητοῦ τοῦ Παν/μίου Θεσ/νίκης καί ἀκαδημαϊκοῦ Κ. Ρωμαίου). ‘Από τό 1937 καί μέχρι τό 1976 ἐργάστηκε στήν ‘Ακαδημία Αθηνῶν, σάν συντάκτης τοῦ ιστορικοῦ λεξικοῦ, ὅπότε ἔγινε καθηγητής τῆς Λαογραφίας στό Παν/μίο Αθηνῶν. Τό πρῶτο του ἔργο δημοσιεύτηκε τό 1956 καί ἀναφέρεται στά «Μουσικά κείμενα δημοτικῶν τραγουδιῶν τῆς Θράκης». ‘Αργότερα (1959) ἐκδόθηκε τό βιβλίο του «Κοντά στίς ρίζες, ἔρευνα στόν ψυχικό κόσμο τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ». ‘Ακόμη ἔγραψε: «‘Η ποίηση ἐνός λαοῦ» (1968), «Τό ἀθάνατο νερό» (1973) καί «Λαογραφικά θέματα» (1976).

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ

‘Απόσπασμα πραγματείας μέ λαογραφικό θέμα.

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α’. ‘Απόδοση νοήματος: Τό Πάσχα είναι ή μεγαλύτερη γιορτή τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ καί ὑπάρχουν πολλά καί διαφορετικά ἔθιμα σχετικά μ’ αὐτό. Καί πρῶτα - πρῶτα οἱ πασχαλινοί χαιρετισμοί «Χριστός Ανέστη» καί ή ἀπάντηση «Ἀληθῶς Ανέστη» η «Ἀληθῶς δ Κύριος» μέ τήν ίδιαίτερη σημασία τούς. ‘Η εὐχή «Καλή Ανάσταση» σημαίνει καί τόν ἐθνικό ξεσηκωμό ἐνάντια σέ κάθε ἔχθρική τυραννία. ‘Εδῶ φαίνεται καθαρά πώς στήν ‘Ἐλλάδα ή θρησκεία καί τό ἔθνος είναι στενά συνδεδεμένα. ‘Άλλο ἔθιμο τοῦ Πάσχα είναι νά ἐτοιμάζουν κουλούρια, τσουρέκια, κόκ-

κινα αύγα, μεγάλες κουλούρες, πού έχουν ένα σταυρό στη μέση και ένα κόκκινο αύγό στό κέντρο τοῦ σταυροῦ. Τά εἰδη αὐτά ἀνταλλάσσονται ὅτις οἱ ἀνθρωποι μεταξύ τους και περικλείουν τό συμβολικό νόημα τῆς εὐτυχίας. Τέτοια δῶρα χαρίζουν και στούς τάφους τῶν νεκρῶν ἀνακοινώνοντας ἔτσι τό χαρμόσυνο μήνυμα τῆς Ἀνάστασης τοῦ Χριστοῦ. Τό Πάσχα σφάζουν και τό ἀρνί, πού διαλέχτηκε ἀπό κάθε ποιμενική οἰκογένεια πρίν ένα - δυό μῆνες και λέγεται λαμπριάτης. "Ο «ὅβελίας» είναι τό ιερό σφάγιο τῆς οἰκογένειας και γύρω ἀπ' αὐτό ἀκούγονται οἱ θερμότερες εὐχές και μοιάζει πολύ αὐτή ἡ θυσία και σπονδή μέ τίς ἀρχαῖες οἰκογενειακές θυσίες καὶ σπονδές τοῦ οἴνου. "Ενα ἀκόμα ἔθιμο είναι τό σχετικό μέ τό ἄγιο φῶς. Αὐτό φέρνει τήν εὐτυχία σέ κάθε ἐλληνικό σπίτι, σκορπίζει μέρος ἀπό τήν ἄγια χάρη του και δύναμη. Τό ἄγιο φῶς μεταφέρεται μέ προσοχή σέ κάθε σπίτι και θυμίζει τούς ἄποικους τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας, πού ἔπαιρναν ἀπό τίς ἐστίες τῶν «πατρών θεῶν» τό ἄγιο φῶς και τό πήγαιναν στίς νέες κατοικίες τους. Μέ τό ἄγιο φῶς φτιάνουν σταυρό στό ἀνώφλι τῆς πόρτας τοῦ σπιτιοῦ, γιά νά προστατεύει τό σπίτι. Ἄκομα μ' αὐτό πλησιάζουν και τά ζῶα και τά δέντρα, γιά νά είναι γόνιμα. "Άλλο χαρακτηριστικό ἔθιμο είναι αὐτό πού γίνεται στή δεύτερη Ἀνάσταση, τό ἀπόγευμα τῆς Κυριακῆς, τό ἔθιμο τῆς Ἀγάπης. Στό τέλος τῆς θρησκευτικῆς γιορτῆς χαιρετιοῦνται, φιλιοῦνται και ἀνταλλάσσονται θερμές εὐχές. "Ιδιο φίλημα έδιναν και δσοι γίνονταν ἀδελφοποιοί μέ εἰδική τελετή, πού έκανε ὁ παπάς και πού γίνονταν ίδιως τό Πάσχα.

Γενικά τό Πάσχα είναι μιά γιορτή, πού τή χαρακτηρίζει ἡ συναδέλφωση και τό ἐνδιαφέρον ὅλων γιά νά πετύχουν τήν προκοπή και τήν ὁμαδική εὐτυχία ὅλης τῆς κοινότητας.

β. Ἐνότητες και ἐπιγραφή τους:

- 1η. «Γιά τό Πάσχα...χιλιετηρίδων». Τό Πάσχα στούς μεσογειακούς λαούς και ίδιαίτερα στόν ἐλληνικό λαό.
- 2η. «Πρώτη ὁμάδα...τήν ἀλληλεπίδρασή τους». 'Η συμβολική σημασία τῆς φράσεως «Χριστός Ἀνέστη».
- 3η. «Δεύτερη ίδιοτυπη... εύρον ἀμεινον». 'Η ἀνταλλαγή τῶν λαμπριάτικων δώρων και ἡ σημασία τους (κουλούρα - κουλούρια - αύγα -λαμπάδα).
- 4η. «Τρίτη ἔκφραση... γάλα». 'Ο λαμπριάτικος ὅβελίας και ὁ συμβολισμός του.
- 5η. «Τέταρτο... ἀκολουθεῖ». Τό ἄγιο φῶς και ὁ συμβολισμός του.
- 6η. «"Άλλο χαρακτηριστικό... περιπτυξώμεθα". Τό ἔθιμο τῆς Ἀγάπης και ἡ σημασία του.
- 7η. «"Υπάρχουν... τῆς κοινότητας». Τό Πάσχα ἔκφραση τῆς φυσιογνωμίας τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ.
- γ'. Κεντρική Ιδέα: 'Η φυσιογνωμία ἐνός λαοῦ διατυπώνεται

στίς κάθε ειδους ἐκδηλώσεις του καὶ ιδιαίτερα στίς θρησκευτικές (ἡθη - ἔθιμα).

δ. Συναισθήματα — Σκέψεις: Χαρά, ἀγαλλίαση καὶ συγκίνηση αἰσθάνεται ὁ ἀναγνώστης διαβάζοντας τό κείμενο, πού περιγράφει τίς συνήθειες τοῦ ἀπλοῦ λαοῦ μας γύρω ἀπό τό Πάσχα καὶ πού συνδυάζονται μέ τό μεγάλο γεγονός τῆς Ἀναστάσεως. "Ἐτσι μέ τήν ἀπλοϊκότητα, τόν αὐθορμητισμό του καὶ τή συμβολική ἔννοια τῶν συνηθειῶν του, δίνει μεγαλύτερη λαμπρότητα καὶ ἐπισημότητα στή μεγάλη γιορτή τῆς Ἀγάπης. Ἡ φύση, τό περιβάλλον καὶ ὁ ζωικός κόσμος γιά τό λαό μας συμμετέχει καὶ συμβάλλει στή μεγάλη χαρά τῆς γιορτῆς. Ἀλλά είναι καὶ ἄξιο θαυμασμοῦ τό πῶς ὁ ἀπλός λαός ἀνάμεσα ἀπό τούς αἰῶνες καὶ τίς χίλιες δυό περιπέτειές του διατήρησε καὶ μετέδωσε ἀπό γενιά σε γενιά καὶ μόνο μέ τόν προφορικό λόγο τά ἥθη καὶ τά ἔθιμά του μέχρι σήμερα.

Σκέψεις: Καθῆκον κάθε "Ελληνα είναι ἡ διάσωση καὶ διατήρηση τοῦ λαϊκοῦ μας πολιτισμοῦ, πού ἀποτελεῖ καὶ τό κύριο ἑθνικό χαρακτηριστικό μας. Οἱ ἐκδηλώσεις τοῦ λαοῦ μας, ιδιαίτερα κατά τή γιορτή τοῦ Πάσχα, ἔχουν σά σκοπό τή συναδέρφωση, τήν ἀγάπη, τήν ἀλληλοβούθεια καὶ γενικά τήν εύτυχία ὅχι μόνο τοῦ ἀτόμου, ἀλλά καὶ τοῦ συνόλου. Ιδιαίτερα τοῦτο γίνεται αἰσθητό στήν ὕπαιθρο, πού οἱ σχέσεις τῶν ἀνθρώπων είναι πιό στενές καὶ πού δέν ἔχουν ἐπηρεασθεῖ ἀκόμα σέ μεγάλο βαθμό οἱ λαϊκές ἐκδηλώσεις ἀπό τά ἔνοφερτα στοιχεῖα.

ε. Πραγματολογικά στοιχεῖα: "Ο συγγραφέας μᾶς παρουσιάζει μιά πτυχή τοῦ λαϊκοῦ μας πολιτισμοῦ. Κάθε λαός ἔχει τά δικά του χαρακτηριστικά, πού τά διαπιστώνουμε ἀπό τίς διάφορες ἐκδηλώσεις του (ἥθη, ἔθιμα, μύθοι, δοξασίες, τραγούδια, χοροί κλπ.). "Ολες αὐτές οἱ ἐκδηλώσεις είναι ἀντικείμενο μελέτης τῆς λαογραφικῆς ἐπιστήμης. Ιδιαίτερα στήν Ἐλλάδα μέ τή μακραίωνη ιστορία ὑπάρχουν ἐκδηλώσεις, πού ἔχουν βαθιές τίς ρίζες τους. Σ' ὅλους τούς ἀρχαίους συγγραφεῖς βρίσκουμε πληροφορίες γιά συνήθειες ἡ δοξασίες, πού ἀκόμα καὶ σήμερα διατηροῦνται στόν ἐλληνικό λαό. Στήν Ἐλλάδα πρῶτος, πού σοβαρά ἀσχολήθηκε μέ τούς «ἀρίφνητους» θησαυρούς τοῦ λαϊκοῦ μας πολιτισμοῦ, είναι ὁ Ν. Γ. Πολίτης (1852-1921). Είναι δέ καὶ ὁ θεμελιωτής τῆς λαογραφικῆς ἐπιστήμης. Στό περιοδικό «Λαογραφία» (1909) τόμος Α' κατά τόν Ν.Γ. Πολίτη λαογραφία είναι ἡ ἐπιστήμη πού «ἐξετάζει τάς κατά παράδοσιν διά λόγων, πράξεων ἡ ἐνεργειῶν ἐκδηλώσεις τοῦ ψυχικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου τοῦ λαοῦ».

"Ο νεώτερός του Στίλπων Κυριακίδης στό ἔργο του «Γλώσσα καὶ λαϊκός πολιτισμός» δίνει τόν δρισμό τῆς λαογραφίας καὶ διαιρεῖ τίς λαϊκές ἐκδηλώσεις σέ τρεῖς κατηγορίες. Κατ' αὐτόν "ἡ λαογραφία ἐξετάζει τήν ζωήν τοῦ λαοῦ ἐν τῷ συνόλῳ, εἰς ὅλας

αύτῆς τάς ἐκδηλώσεις, ἐφ' ὅσον αὐται ἔχουν χαρακτήρα αὐθόρμητον καὶ κατά παράδοσιν καὶ δέν προέρχονται ἀπό τὸν σύγχρονον πολιτισμόν, ὁ ὄποιος εἶναι δημιούργημα ώρισμένων ὑπερόχων ἀτόμων, δηλαδὴ ἔξετάζει μέ αλλας λέξεις τὸν λαϊκὸν πολιτισμόν». Ἡ διαίρεση τῶν ἐκδηλώσεων εἶναι: α) Οἱ σχετικές μὲ τῇ φυσικῇ ζωῇ τοῦ ἀτόμου καὶ τῇ συντήρησῃ τῆς (τροφή, στέγη κλπ.), β) Οἱ σχετικές μὲ τὴν πνευματική ζωῇ (γλώσσα, θρησκεία, τέχνη, ἐπιστήμη) καὶ γ) Οἱ σχετικές μὲ τὴν κοινωνική ζωῇ (κοινωνική ὀργάνωση, δίκαιο). Ἰδιαίτερα γιά τίς θρησκευτικές ἐκδηλώσεις ὁ Ν. Γ. Πολίτης στὸ ἔργο του «Μελέτη ἐπὶ τοῦ βίου τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων» (Νεοελληνικὴ μυθολογία, τ. Α', μέρος Α', ἐν Ἀθήναις 1871), μεταξύ ἄλλων γράφει: «Οἱ Ἑλληνικὸι λαός διετήρησε πολλαχοῦ τὸν ἀρχαῖον ἐλληνικὸν βίον· ἐν τοῖς διαφόροις ἐθίμοις ἀποκαλύπτει τις μετ' ἐκπλήξεως ἵχνη ἀρχαίων ἴδεων, ἀντιφάσκοντα ὅμως πρός τὴν ἐπικρατοῦσαν θρησκείαν, ἥτις δέν ἡδυνήθη παντάπασι, καίτοι μεγάλας προσπαθείας καταβαλοῦσα, νά ἐκριζώσει αὐτά». Καί πραγματικά ὁ ἐλληνικὸς λαός διατηρώντας τίς συνήθειες αὐτές δέν ὑποπτεύεται τὴν προέλευσή τους, ἀλλά τίς ἔχει συνδέσει μὲ τῇ χριστιανικῇ θρησκείᾳ καὶ τίς ἔχει δώσει ἔνα τέτοιο νόημα πού δέν παραβλάπτουν τὴν οὐσία τῆς θρησκείας.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Γλώσσα - "Υφος: Ἡ γλώσσα τοῦ κειμένου εἶναι ἡ νεοελληνικὴ μορφή, καθαρή, ἀπλή μὲ λίγες φράσεις (στερεότυπες) τῆς καθαρεύουσας, ὅπως: «Χριστός Ἀνέστη», «Ἀληθῶς Ἀνέστη», «Ἀληθῶς ὁ Κύριος», «ἔφυγον κακόν, εὔρον κακόν», «ἔφορεύει τῆς εἰσόδου», «ἀδελφοποῖας», «εἴπωμεν ἀδελφοί...καὶ ἄλληλους περιπτυξώμεθα», «ἀλεξίακοι», «πατρῶος».

"Υφος: Αντίστοιχο μὲ τὸ θέμα, πού ὁ συγγραφέας μᾶς παρουσιάζει καὶ περιγράφει τά πασχαλινά ἔθιμα, εἶναι καὶ τό ύφος, περιγραφικό, χαρούμενο, πρόσχαρο.

β'. Ἐκφραστικά μέσα καὶ ἡ σημασία τους: Ὁ συγγραφέας δέν θέλει νά ἐντυπωσιάσει, ἀλλά ἀπλά νά παρουσιάσει ὄρισμένες ἐκδηλώσεις, πού ὁ λαός μας διατηρεῖ στίς γιορτές. Γι' αὐτό τά ἐκφραστικά μέσα εἶναι περιορισμένα καὶ μόνο στὸν ἰδιαίτερο συμβολισμό τῶν ἔθιμων κάνει χρήση ἐκφραστικῶν μέσων, γιά νά δείξει καλύτερα καὶ πιό παραστατικά τῇ λαϊκῇ ψυχῇ. Κυρίως χρησιμοποιεῖ ἐπίθετα, μεταφορές, προσωποποιήσεις, εἰκόνες, ἀντιθέσεις καὶ κατορθώνει μὲ τὴν περιγραφική του δύναμη νά δημιουργήσει τά ἀπαραίτητα ἐνδιαφέροντα στὸν ἀναγνώστη.

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

"Αν ἐμβαθύνουμε περισσότερο στή δομή τοῦ ἔργου, θά παρατηρήσουμε ὅτι ὁ συγγραφέας ἔχει μιά κλιμάκωση σ' αὐτά, πού παρουσιάζει.

Οἱ εὐχές σέ μέρες θρησκευτικῶν γεγονότων παίρνουν τήν ίδιαίτερη συμβολική τους ἔννοια. Τά ύλικά ἀγαθά, κουλοῦρες, κουλούρια, αὐγά, λαμπάδες, καὶ ὁ συμβολισμός τους, τό ἄγιο φῶς σάν καθαρτήριο μέσο καὶ μέσο ἔξαγνισμοῦ καὶ ἡ κορύφωση, ἡ μεγάλη γιορτή τῆς Ἀγάπης, μέ τίς ἐκδηλώσεις τοῦ λαοῦ μας, παρουσιάζουν μιά ίδιαίτερη ἀτμόσφαιρα.

Μέ τή δομή αὐτή, μέ τήν ἀπλή καὶ ζωντανή γλώσσα τοῦ λαοῦ μας, μέ τό περιγραφικό ὑφος καὶ μέ τά κατάλληλα ἐκφραστικά μέσα, ὁ συγγραφέας παρουσίασε ἔνα ἀριθμό τῶν πασχαλινῶν ἐθίμων τοῦ λαοῦ μας. Σ' αὐτό ἔγκειται καὶ ἡ μεγάλη ἀξία τοῦ κειμένου, στή συμβολή του νά γνωρίσουμε, ἀλλά καὶ νά διατηρήσουμε ὅτι ἀνήκει στό λαϊκό πολιτισμό μας.

Διονυσίου Σολωμοῦ

Ἡ ήμέρα τῆς Λαμπρῆς (σ. 139)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ο ἔθνικός μας ποιητής γεννήθηκε στή Ζάκυνθο στίς 8 Απριλίου 1798. Ο πατέρας του Νικόλαος Σολωμός ἀνήκε στούς εὐγενεῖς τοῦ νησιοῦ, ἐνῶ ἡ μητέρα του Ἀγγελική Νίκλη ἦταν γύναικα τοῦ λαοῦ. Στή γενέτειρά του δ Σολωμός ἔμαθε τά πρῶτα γράμματα μέ δασκάλους τόν Ἰταλό ἵερέα Don Santo Rossi, τόν N. Κασιμάτη καὶ τόν A. Καραβία. Σέ ήλικια δέκα ἑτῶν ἐγκαταλείπει τή Ζάκυνθο γιά νά πραγματοποιήσει σπουδές στήν Ιταλία, ἀρχικά στό Λύκειο τῆς Κρεμόνας καὶ ἐπειτα στή Νομική Σχολή τῆς Παβίας. Κατά τή διάρκεια τῆς παραμονῆς του στήν Ιταλία θά γνωρίσει πολλούς ἐπιφανεῖς ἀνθρώπους τῶν Γραμμάτων καὶ τῆς Τέχνης, θά μελετήσει τήν ιταλική λογοτεχνία καὶ θά συνθέσει τά πρῶτα του ποιήματα στήν ιταλική γλώσσα. Τό 1818 ἐπιστρέφει στή Ζάκυνθο, ἐπιδίδεται στήν ἐκμάθηση τῆς μητρικῆς του γλώσσας, κατόπιν προτροπῆς τοῦ Σπ. Τρικούπη, καὶ ἀποφασίζει νά ἀφιερωθεῖ δριστικά στήν Ἑλληνική ποίηση, ἐγκαταλείποντας τούς ιταλικούς στίχους. Τά πρῶτά του ποιήματα «Ἡ ξανθούλα», «Ἡ τρελή μάνα» κ.ἄ.), ἄν καὶ παρουσιάζουν πολλές, γλωσσικές κυρίως ἀτέλειες, ἔκαναν μεγάλη ἐντύπωση καὶ φανέρωναν μιά προικισμένη μέ σπάνιο τάλαντο ποιητική φύση. Η καθιέρωσή του δμως ἔργεται τό Μάιο τοῦ 1823 μέ τόν

“Τυμονί εἰς τήν Ἐλευθερίαν», πού ἐπεδίωξε διδοῖς νά δημοσιευθεῖ δύο χρόνια ἀργότερα, γιά νά προβάλει στήν εὐρωπαϊκή κοινή γνώμη περισσότερο. Το δίκαιο τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀπελευθερωτικοῦ Ἀγώνα, ἀπό τά γεγονότα τοῦ δροίου καί ἔχει ἀντλήσει τήν ἔμπνευσή του. Μετά τό ἐπικολυρικό αύτό ποίημα, πού μεταφράζεται συγχρόνως γαλλικά καί ἵταλικά, δ Σολωμός γράφει τό ποίημα «Εἰς τόν θάνατον τοῦ Λόρδου Μπάιρον» (1824), τό γνωστό ἐπίγραμμα γιά τήν καταστροφή τῶν Ψαρῶν (1825), τή «Φαρμακωμένη» (1826) καί τόν «Λάμπρο». Στήν ίδια ἐποχή (1824) ἀνήκει καί δ «Διάλογος» ἔργο θεωρητικό, στό δροῖο δ Σολωμός διατυπώνει τίς γλωσσικές του ἀπόψεις καί ὑποστηρίζει τή δημοτική. Στά 1828 δ ποιητής ἀναγκάζεται, γιά οἰκογενειακούς λόγους, νά ἐγκατασταθεῖ στήν Κέρκυρα, δπου θά συνεχίσει τήν ποιητική του δημιουργία. Ἀσχολεῖται μέ νέες συνθέσεις ἡ ἐπεξεργάζεται προγενέστερα ἔργα πού είχε ἀρχίσει νά γράφει στή Ζάκυνθο, ὅπως δ «Λάμπρος» καί τό σατιρικό πεζογράφημα «Ἡ γυναίκα τῆς Ζάκυνθος», γραμμένο στή δημοτική γλώσσα. Μέ τόν «Κρητικό» (1833-1834) ἀρχίζει ἡ πιό ὥριμη περίοδος τῆς πνευματικῆς δημιουργίας τοῦ Σολωμοῦ, πού περιλαμβάνει ἐπίσης τά σχεδιάσματα τῶν «Ἐλευθέρων Πολιορκημένων», (τό πρῶτο σέ ἀμφίβραχυ ἡ μεσοτονικό ἔξασύλλαβο στίχο, τό δεύτερο σέ δεκαπεντασύλλαβο μέ δμοιοκαταληξία καί τό τρίτο σέ δεκαπεντασύλλαβο χωρίς δμοιοκαταληξία), πού ἀπασχόλησαν τόν ποιητή κατά τή δεκαετία 1834-1844 καί δ «Πόρφυρας» (1849). Οἱ μεγάλες αὐτές συνθέσεις, ἀν καί ἔμειναν ἀποσπασματικές, ἀποτελοῦν ὑπέροχα δείγματα βαθύτατου λυρισμοῦ, φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ καί ἀναζητήσεως τῆς τελειότητας. Στά τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του δ Σολωμός ἐπανέρχεται στόν ἵταλικό στίχο μέ τό «Ἐλληνικό καραβάκι», τή «Σαπφώ» καί τά σχεδιάσματα «Ἡ Ἐλληνίδα μητέρα» καί «Ἡ γυναίκα μέ τό μαγνάδι» πού δέν πρόφθασε νά μεταπλάσει στήν Ἑλληνική γλώσσα καί νά δλοκληρώσει, γιατί πρόωρα δ θάνατος ἔκοψε, τόν Φεβρουάριο τοῦ 1857, τό νῆμα τῆς ζωῆς του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κώστα Βάρναλη, δ Σολωμός χωρίς μεταφυσική, Ἀθήνα 1925. Φάνη Μιχαλόπουλον, Διονύσιος Σολωμός (1798-1857), Ἀθήνα 1931. N.B. Τωμαδάκη, Ἐκδόσεις καί χειρόγραφα τοῦ ποιητοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ, Ἐν Ἀθήναις 1935. Ἡλία Βουτιερίδη, Σολωμός. Κριτική μελέτη, Ἀθήνα 1938. Σ.Σκιπή, Διονύσιος Σολωμός, Ἀθήνα 1943. Πέτρου Σπανδώνιδη, δ ποιητής Διονύσιος Σολωμός. Μελέτη, Θεσσαλονίκη 1947. N.B. Τωμαδάκη, Διονύσιος Σολωμός (Βασική Βιβλιοθήκη, ἀριθ.15), Ἀθήναι (1954). E. Κριαρᾶ, Διονύσιος Σολωμός. Ὁ βίος - τό ἔργο, Θεσσαλονίκη 1957. Νέα Ἐστία, Ἀφιέρωμα εἰς Σολωμόν, Χριστούγεννα 1957. Λίνου Πολίτη, Γύρω στό Σολωμό (Μελέτες καί ἄρθρα 1938-1958), Ἀθήνα 1958. Γ.Θ. Ζώρα, Ἐπτανησιακά Μελετήματα, τ. B' Σολωμός..., Ἀθήναι 1959. Ἐμμ. Χατζηγιακούμη, Νεοελληνικαὶ πηγαὶ τοῦ Σολωμοῦ, Ἐν Ἀθήναις 1968. Στεφ. Ροζάνη, Τό δαιμονικό ὑψιστο, Ἀθήναι 1976 καί Σπουδὴ στό Σολωμό. Τό δράμα

τῆς καταστροφῆς, 'Αθῆναι 1977. Κ.Καιροφύλα, 'Η ζωή καί τό έργο τοῦ Σολωμοῦ, ἐν 'Αθήναις, ἀ.ε.

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ Λυρικό ποίημα

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. 'Απόδοση νοήματος: Τό ποίημα άρχιζει μέ τήν περιγραφή τῆς ἀνοιξιάτικης φύσης καί συνάμα τῆς ἐντάσεως τῆς ζωῆς. Πολλά φυσικά στοιχεῖα συμμετέχουν στήν ἀνθρώπινη προετοιμασία γιά τήν ύποδοχή τοῦ μηνύματος τῆς Αγάπης καί τοῦ Θριάμβου. 'Η ζωή νικᾶ τό θάνατο καί δ ποιητής κορυφώνει αὐτή τήν ἰδέα στό γνωμικό τοῦ τελευταίου στίχου τῆς πρώτης στροφῆς "γλυκιά ή ζωή καί δ θάνατος μαυρίλα". Είναι ἀσφαλῶς μιά πανανθρώπινη ἀντίληψη, πού βρίσκει ἐδῶ τήν τέλειά της ἔκφραση. 'Ακολουθεῖ τό μήνυμα τῆς 'Αναστάσεως, λιτό, ἀπλό μά τόσο σημαντικό. Καί σάν νά ἔξαρταται ἀπ' τή θέλησή του, δ ποιητής προτρέπει τούς συνανθρώπους του νά εἰναι ἔτοιμοι, νά συναθροισθοῦν καθολικά γι' αὐτό τό σκοπό πού βοηθάει στήν εἰρηνική συνύπαρξη αὐτῶν. Τέλος προτρέπει νά δοθεῖ ἀπ' δλους τό φιλί τῆς ἀγάπης, πού ἀποτελεῖ τή δικαίωση τῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας. 'Η ύποκειμενική διάθεση τοῦ ποιητῆ βάζει δάφνες νίκης κατά τοῦ θανάτου ἀκόμα καί σ' αὐτούς τούς τάφους. 'Εξαίρει τή νέα ζωή, μετά τήν 'Ανασταση, ἀναφέροντας τά βρέφη καί τέλος παρουσιάζει τή θριαμβευτική ἐκκλησιαστική ἀτμόσφαιρα μέ τούς καλλίφωνους ψάλτες καί τό φῶς τῶν λαμπάδων. 'Η λάμψη αὐτή είναι ή νίκη, καί τό φῶς ἔξυπηρετεί μέ ἄριστο τρόπο τόν ποιητή στή προσπάθειά του νά μᾶς δείξει τήν ἀποκατάση τῆς 'Αλήθειας καί τό Θριάμβο τοῦ Χριστοῦ.

β'. 'Ενότητες καί ἐπιγραφή τους: Κάθε στροφή ἀποτελεῖ καί μιά ἐνότητα. 1η. 'Η φύση γιορτάζει τή Λαμπρή. 2η. Τό μήνυμα τῆς 'Αναστάσεως καί 3η. 'Ο θρίαμβος τῆς 'Εκκλησίας.

γ'. Κεντρική ἰδέα: 'Η θέση τῆς 'Αναστάσεως στίς ψυχές τῶν ἀνθρώπων, ή νίκη τῆς ζωῆς καί τοῦ καλοῦ ἐπί τοῦ κακοῦ καί τοῦ θανάτου.

δ'. Συναισθήματα - Σκέψεις: 'Από τό ποίημα ἀπορρέει μιά θρησκευτική κατάνυξη καί ἄκρατη φυσιολατρεία. Παρατηρεῖται τό συναισθήμα τῆς πληθωρικῆς ἀγάπης πρός τή ζωή. Γιά μιά ἀκόμη φορά στήν ποίηση τοῦ Σολωμοῦ είναι ἐντονη ή παρουσία τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος, κύριο γνώρισμα τῆς 'Επτανησιακῆς Σχολῆς.

ε'. Πραγματολογικά στοιχεῖα καί χαρακτηρισμοί: Τό δστέριδο αὐγερινός. Φιληθῆτε= Τό ἔθιμο τοῦ φιλοιοῦ τῆς 'Αγάπης τό βρά-

δυ τῆς Ἀναστάσεως. Ἀσήμι - χρυσάφι = δ διάκοσμος τῶν εἰκόνων καὶ τά διάφορα πολύτιμα ἀφιερώματα τῶν πιστῶν γίνονται κυρίως ἀπό τά μέταλλα αὐτά. Ἀγιοκέρι = ἡ πασχαλινή λαμπάδα.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. **Μετρική ἀνάλυση:** Τό ποίημα ἀποτελεῖται ἀπό τρεῖς δικτάστιχες στροφές (διτάβες). Τό μέτρο είναι ιαμβικός ἐνδεκασύλλαβος καταληκτικός καὶ ἡ δμοιοκαταληξία ζευγαροπλεκτή. Στόν γ' στίχο τῆς τρίτης στροφῆς παρατηρεῖται τσάκισμα λέξης: ζωγραφι-σμένες.

β'. **Γλώσσα - "Υφος:** Ἡ γνωστή δημοτική γλώσσα τοῦ Σολωμοῦ μέ παρεμβολή λογίων λέξεων. Τό ύφος είναι ύψηλό, ἐκφραστικό μέ ωρισμένες γλαφυρές περιγραφές.

γ'. **Ἐκφραστικά μέσα καὶ ἡ σημασία τους:** Πολλές οἱ λαμπρές εἰκόνες. **Μεταφορές:** Γλυκό ἀέρι (=εὐχάριστο γιατί ἡταν δροσερό), στῆς καρδιᾶς τά φύλλα (=παλιά λαϊκή ἀντίληψη δτι ἡ καρδιά μοιάζει μέ κάποιο λουλούδι μέ πέταλα - φύλλα). Γλυκιά ζωή (=ἡ χαρά τῆς ζωῆς δημιουργεῖ τό πιό εὐχάριστο συναίσθημα). Ὁ θάνατος μαυρίλα (=τό μαῦρο χρῶμα συμβολίζει τόν "Αδη, τόν Κάτω κόσμο, τό θάνατο, τό πένθος"). Τό φῶς τῆς χαρᾶς (=τό "Αγιο Φῶς φέρνει τή χαρά τῆς Ἀναστάσεως). Τό φῶς πού χύνουνε οἱ λαμπάδες (=οἱ λαμπάδες φωτίζουν γύρω ἀπλετα). **Ὑπερβατά:** Τ' οὐρανοῦ σέ κανένα ἀπό τά μέρη. Γλυκόφωνα, κοιτώντας τίς ζωγραφισμένες εἰκόνες, ψάλλουνε οἱ ψαλτάδες. **Περίφραση:** τῆς αὐγῆς τό δροσάτο ὑστερό ἀστέρι (=αὐγερινός). **Συνεκδοχή:** τό δροσάτο ἀστέρι (=ἡ ὥρα τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἀστρου είναι ὥρα δροσιᾶς). **Ἀντιθέσεις:** γλυκιά ἡ ζωή - ὁ θάνατος μαυρίλα. **Ἐχθροί - φίλοι.** **Ἐπαναλήψεις:** φιληθεῖτε φιληθεῖτε, χεὶλη μέ χεὶλη (ἐπαναλαμβάνεται ἀπό δλους ἡ ἴδια ἐνέργεια). Λάμπει τό ἀσήμι, λάμπει τό χρυσάφι... κάθε πρόσωπο λάμπει (παντοῦ ἡ λάμψη τῆς ἴδιας χαρᾶς). **Παρήχηση:** ψάλλουνε οἱ ψαλτάδες.

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Ἀριστουργηματική ποιητική σύνθεση μέ βαθύτερες φιλοσοφικές προεκτάσεις καὶ γνήσιο θρησκευτικό συναίσθημα δίπλα στήν ἔντονη φυσιολατρεία.

Nik. Καζαντζάκη

Τό φύτεμα τοῦ χωριοῦ (σ. 141-144)

I. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ο Νίκος Καζαντζάκης γεννήθηκε στό Ήράκλειο τῆς Κρήτης τό 1883 καί πέθανε στό Freiburg (Φράιμπουργκ) τῆς Δυτ. Γερμανίας τό 1957. Τά πρῶτα γράμματα τά ἔμαθε στό Ήράκλειο, ἐνῶ κατά τήν τελευταία ἐπανάσταση τῆς Κρήτης, 1897-99, φοίτησε στή γαλλική ἐμπορική σχολή τῆς Νάξου, δπου διδάχτηκε καί τή γαλλική καί γερμανική γλώσσα. Τό 1902 ἦρθε στήν Αθήνα καί σπούδασε στή Νομική Σχολή τοῦ Παν/μίου. Σχεδόν ἀμέσως μετά τίς σπουδές του ἐμφανίστηκε στά νεοελληνικά γράμματα μέ τό δοκίμιο «Η ἀρρώστια τοῦ αἰῶνος» καί προξένησε μεγάλη ἐντύπωση. Μετά ἔφυγε γιά μεταπτυχιακές σπουδές στή Γαλλία. Έκει γνώρισε τό Γάλλο φιλόσοφο Ανρύ Μπερέζόν ἀπό τόν δροῦ ἐπηρεάστηκε πολύ. Τό 1910 ἐπέστρεψε στήν Αθήνα, δπου γνώρισε τή Γαλάτεια Αλεξίου καί τή νυμφεύθηκε μετά ἔνα χρόνο. Γιά νά ἔξοικονομήσει τά ἀπαραίτητα τῆς ζωῆς του μετέφραζε φιλοσοφικά καί ἐπιστημονικά ἔργα, ἐνῶ, παράλληλα, ἔγραφε καί δικά του, πού τά δημοσίευε σέ διάφορα περιοδικά καί ἐφημερίδες μέ τά ψευδώνυμα Κάρμα Νιρβαμῆ, Ακρίτας καί Πέτρος Ψηλορείτης. Γνωρίστηκε μέ τόν Μ. Αύγέρη, Κ. Βάρναλη, Ιω. Δαμβέρη, Ελλη Αλεξίου καί Αγγελο Σικελιανό. Τό 1919 διορίστηκε ἀπό τόν Ελ. Βενιζέλο Γεν. Διευθυντής τοῦ Υπ. Περιθάλψεως, ἀλλά λίγο ἀργότερα παραιτήθηκε, δταν ἔχασε τίς ἐκλογές δ Βενιζέλος. Έφυγε ήλια τό ἔξωτερικό, κάνοντας πολλά ταξίδια σέ χῶρες εύρωπαικές, Σοβ. Ενωση, Μέση καί Απω Ανατολή. Τίς ἐντυπώσεις του ἀπό τά ταξίδια του αὐτά τίς κατέγραφε. Ενα μέρος ἀπ' αύτές δημοσιεύτηκε σέ ἐφημερίδες, ἐνῶ γιά τίς υπόλοιπες τύπωσε ἀργότερα δικά του βιβλία. Σέ ἔνα ἀπό τά ταξίδια του (στήν Τσεχοσλοβακία) γνώρισε τήν Ελένη Σαμίου, πού τή νυμφεύθηκε τό 1945. Τό ἴδιο ἔτος διορίστηκε ύπουργός Ανευ Χαρτοφυλακίου στήν Κυβέρνηση Θ. Σοφούλη, γιά νά παραιτηθεῖ τό ἐπόμενο ἔτος (1946). Τό 1947 διορίστηκε σύμβουλος τῆς Ούνέσκο (UNESCO) γιά τή λογοτεχνία, ἀλλά καί πάλι παραιτήθηκε τό ἐπόμενο ἔτος, γιά νά ἔγκατασταθεῖ στή γαλλική πόλη Αντίμπ καί νά ἀφιερωθεῖ ἀποκλειστικά στή λογοτεχνία. Έχει γίνει, ἄλλωστε, γνωστός σ' ὅλη τήν Εύρωπη μετά τό βραβεῖο πού πήρε στή Γαλλία γιά τό μυθιστόρημά του «Βίος καί πολιτεία τοῦ Αλέξη Ζορμᾶ» (1946).

Σέ εἶνα ἀπό τά ταξίδια του στήν "Απω Ανατολή (Κίνα) ἀρρώστησε βαριά. Ἐπιστρέφοντας παρέμεινε στή Γερμανία γιά θεραπεία, ἀλλά πέθανε στίς 26 Ὁκτωβρίου 1957. Ἡ σορός του μεταφέρθηκε στήν Κρήτη καί ἐνταφιάστηκε στό Μεγάλο Κάστρο τοῦ Ἡρακλείου, σύμφωνα μέ τήν ἐπιθυμία του: «Θέλω νά πεθάνω — εἰχε γράψει — στήν Κρήτη. Είναι ή γῆ μου. Ἐκεῖ στό Κάστρο. Κι ἂν δέν προφτάσω νά πεθάνω ἔκει, ἔκει ηθελα νά μέ θάψουνε».

Ο Ν. Καζαντζάκης ἦταν πνευματικός ἔργατης ἀκούραστος. Ἡ προσφορά του στά νεοελληνικά γράμματα είναι μεγάλη. Ἔγραψε ἔργα θεατρικά, δοκίμια, μυθιστορήματα, ταξιδιωτικά, μεταφράσεις κλασσικῶν καί κέρδισε ὅχι μόνο τήν Ἑλληνική, ἀλλά καί τή διεθνή ἀναγνώριση. Μερικά ἀπό τά ἔργα του είναι: «'Ο πρωτομάστορας», 1910. «Νικηφόρος Φωκᾶς», 1927. «Χριστός», 1928. «'Οδυσσέας», 1928. «'Ο Καποδίστριας», 1946. «Salvatores Dei. Ασκητική», 1927. «'Οδύσσεια», 1938. «Ταξιδεύοντας», «Βίος καί πολιτεία τοῦ Ἀλέξη Ζορμπᾶ», 1946. «Καπετάν Μιχάλης», 1953. «'Ο Χριστός ξανασταυρώνεται», 1955. «'Ο τελευταῖος πειρασμός», 1955. «'Αναφορά στό Γκρέκο», 1961, κ.ἄ. Βιβλιογραφικά: Π. Πρεβελάκη, 400 γράμματα τοῦ Καζαντζάκη στόν Π. Πρεβελάκη καί σαράντα ἄλλα αὐτόγραφα, ἐκδιδόμενα μέ σχόλια, καί σχεδίασμα βιογραφίας, 1965. Περ. «Νέα Εστία», τ. 729, Νοέμβριος 1975 καί ἀφίέρωμα στόν Καζαντζάκη, τ. 779, 5 Δεκ., 1959. Περ. «Καινούρια Εποχή», φθιν. 1958, Λεύκωμα ἀναμνηστικό γιά τόν Ν. Κ., ἐκδοση Δήμου Ἡρακλείου Κρήτης, 1961.

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ

'Απόσπασμα ἀπό τό θρησκευτικό μυθιστόρημα «'Ο Χριστός ξανασταυρώνεται», πού ἔχει καί βαθύτερες φιλοσοφικές προεκτάσεις.

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

a. 'Απόδοση νοήματος: Οἱ κάτοικοι ἐνός χωριοῦ, πού κατέστρεψαν οἱ Τούρκοι, μέ ἐπικεφαλῆς τόν παπα-Φώτη, ἀναζητοῦν ἔνα τόπο γιά νά ἐγκατασταθοῦν. Τρεῖς δλόκληρος μῆνες βασίζονται καί τώρα αὐτός δ τόπος βρέθηκε. 'Ο παπα-Φώτης εἰδε στόν ὑπνο του τόν 'Αι-Γιώργη ξανθό, λεβέντη σάν τήν ἄνοιξη καί πίσω στά καπούλια τοῦ ἀλόγου του εἰχε τήν ὅμορφη βασιλοπούλα· αὐτή, λέει, τόν κερνοῦσε. Καὶ ἔξηγει τό ὄνειρο: ἡ ὅμορφη βασιλοπούλα είναι ἡ ψυχή τῆς ρωμιοσύνης, δ 'Αι-Γιώργης τούς ἔφερε σ' αὐτό τόν τόπο καί στή φούχτα τοῦ παπᾶ ἔβαλε τό σπόρο ἐνός χωριοῦ μέ τήν ἐντολή νά τό φυτέψει σ' αὐτό τό ἔρημο βουνό.

'Ακούγοντας τό πλήθος τό προφητικό ὄνειρο ἔκανε θόρυβο.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

‘Ο παπα-Φώτης μέ άπλωμένα τά χέρια δείχνει τόν τόπο πού θά χτιστεῖ τό καινούριο χωριό, πού τοῦ έμπιστεύτηκε δ ‘Αι-Γιώργης καὶ προσπαθεῖ νά δώσει κουράγιο καὶ δύναμη στούς κουρασμένους. ’Ανάμεσα σ’ αύτούς καὶ δέκατοχρονίτης Πανάγος, πού είδε τρεῖς φορές νά χτίζονται καὶ νά ξεπατώνονται χωριά. Τή μιά φορά καταστράφηκαν ἀπό τήν πανούκλα, τή δεύτερη ἀπό τό σεισμό καὶ τώρα ἀπό τούς Τούρκους. ’Αλλά δ σπόρος ξαναφύτρωνε, δ παπάς ξκανε ἀγιασμό, οἱ μάστορες ξχτίζαν, δλοι ξσκαβαν τή γῆ καὶ πάνω στό χρόνο γέμιζε δ τόπος ζωή.

Στό μεταξύ δ παπα-Φώτης στό δνομα τοῦ Θεοῦ ξαναφυτεύει τό χωριό, καὶ ύπόσχεται νά ἀγωνιστεῖ μέ δλες τίς δυνάμεις του, πράγμα πού δίνει θάρρος καὶ ἀναφτερώνει τό ήθικό τῶν κατατρεγμένων. Τούς λέει νά τόν ἀκολουθήσουν, γιατί τώρα θά σημαδέψει τά σύνορα τοῦ χωριοῦ. Οἱ ἄνδρες πῆραν τά σύνεργα τῆς δουλειᾶς, οἱ γέροντες τά εἰκονίσματα καὶ δ γερο-Πανάγος τό σακί μέ τά κόκαλα. ’Ο παπα-Φώτης ραντίζει τόν τόπο καὶ τόν ἀγιάζει, εὐχεται τό καινούριο χωριό, πού τώρα δρίζει τά συνορά του, νά μήν τό πατήσει Τούρκος, νά μήν πέσει πανούκλα οὔτε σεισμός. Ζητάει ἀπό τό Θεό νά βάλει τέσσερις ἀγγέλους νά φρουροῦν τίς τέσσερες καστρόπορτες τοῦ χωριοῦ. ’Ανατολικά θά είλαι ή πόρτα τοῦ χωριοῦ· ἀπό δῶ θά μπαίνει δ Χριστός, δταν θέλει νά ἀκούσει τή φωνή τους. ’Εναποθέτουν δλες τίς ἐλπίδες καὶ τά ὄνειρά τους στό Θεό καὶ, ἀν καμιά φορά κάνουν σφάλματα, παρακαλεῖ νά τούς συγχωρήσει. Σέ μιά πέτρινη γούβα προσδιόρισε δ παπάς νά χτισθεῖ ή πόρτα τῆς Παναγιᾶς τῆς Προστάτισσας τοῦ γένους. ’Απευθύνεται ξπειτα στήν Παναγιά καὶ τῆς ζητάει νά ἀκούσει τή φωνή τους, νά κάθεται μαζί τους, νά δώσει ύπομονή καὶ ἀγάπη στίς γυναικες νά ἀντέχουν στόν καθημερινό ἀγώνα μέ τόν ἄνδρα καὶ τά παιδιά καὶ τίς ἔγνοιες τοῦ σπιτιοῦ. Νά δώσει ἀκόμα δύναμη στούς ἄνδρες νά δουλεύουν καὶ νά μή χάνουν τό θάρρος τους καὶ νά ἀφήνουν πίσω τους, δταν πεθαίνουν, τήν αὐλή γεμάτη παιδιά καὶ ἔγγονια. Καὶ στούς γέροντες καλό τέλος.

β. ’Ενότητες καὶ ξπιγραφή τους:

1η. «Παιδιά μου... πάμε!». Τό δνειρό τοῦ παπα— Φώτη γιά τό φύτεμα τοῦ νέου χωριοῦ.

2η. «Σήκωσε... μέ σιγουράδα ». ’Η πικρή έμπειρία τοῦ έκατοχρονίτη παπποῦ.

3η. « ’Ωστόσο... σημάδι». Τό φύτεμα τοῦ χωριοῦ μέ τόν ἀγιασμό τοῦ παπα— Φώτη καὶ δ καθορισμός τῶν συνόρων τοῦ νέου χωριοῦ.

4η. « ”Απλωσε... ξμπα!». ’Η ξπικληση τοῦ ιερέα στήν Παναγιά γιά προστασία καὶ δύναμη.

γ'. Κεντρική 'Ιδέα: 'Η ζωή τοῦ ἀνθρώπου είναι ἔνας ἀδιάκοπος ἀγώνας ἐνάντια στίς ποικίλες ἀντιξότητες.

δ'. **Συναισθήματα — Σκέψεις:** Μέ τήν ἐπική πνοή καὶ τή «ζεστή αἰσθηση τῆς ζωῆς» δ συγγραφέας, δπως παρουσιάζει τά πρόσωπα καὶ τά πράγματα, προκαλεῖ πλῆθος συναισθημάτων στόν ἀναγνώστη. 'Ιδιαίτερα δ ἀγώνας καὶ ἡ προσπάθεια τῶν ξεριζωμένων καὶ τυραννισμένων ἀνθρώπων, προκαλεῖ θαυμασμό καὶ συγκίνηση. Μέ τά iερά κειμήλια στήν πλάτη, περιφερόμενοι ἀπό τόπο σέ τόπο, μέ φανερή τήν περηφάνια τοῦ ρωμιοῦ («τρεῖς μῆνες δδοιποροῦμε, ἔλιωσαν τά παιδιά καὶ οἱ γυναῖκες, κι οἱ ἄντρες ντρέπονται πιά νά ζητιανεύουν»), μέ ἀρχηγό ἐναν ἀνθρωπο ἐνεργητικό καὶ ἀκατάβλητο ἀγωνίζονται νά στεριώσουν κάπου, νά ριζώσουν γιά νά ἐπιζήσουν. Πολύ χαρακτηριστικά είναι τά ὅσα γράφει δ καθηγητής τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης 'Απ. Σαχίνης στό βιβλίο του «Πεζογράφοι τοῦ καιροῦ μας», 'Αθῆναι 1967, ἀναφερόμενος στό κομμάτι αὐτό: «Μέ δύναμη, μέ ἔνταση, μέ γνώση καὶ μέ τέχνη δ Νίκος Καζαντζάκης ἐδῶ μᾶς κάνει αἰσθητούς καὶ πεζογραφικά ἀπτούς τούς πόθους, τίς ἀγωνίες, τούς καημούς, τίς παραδόσεις καὶ τίς ἑθνικές λαχτάρες ἐνός συνόλου ἀνθρώπων δοκιμασμένων ἀπό τή βαρβαρότητα ἐνός ἄξεστου ἐχθροῦ. Αὐτό τό δράμα τῆς δοκιμασίας καὶ τοῦ ἀδιάκοπου ἀγώνα, τόν ἀνήφορο αὐτό, πού είναι κατά τόν Καζαντζάκη δ μόνος σωστός δρόμος γιά τόν ἀνθρωπο, «ἔχει πάρει ἡ ράτσα μας, τώρα καὶ χιλιάδες χρόνια». "Ετσι «πέρα ἀπό τά ἄτομα καὶ τά σύνολα προβάλλει δ δοκιμαζόμενος καὶ ἀγωνιζόμενος ἐλληνισμός».

Σκέψεις: 'Η ψυχική δύναμη, τό θάρρος καὶ ἡ ἀγωνιστικότητα είναι τά ἐφόδια πού πρέπει νά κοσμοῦν ἐναν ἀρχηγό γιά νά ἀντιμετωπίζει τίς δυσκολίες τῆς ζωῆς τοῦ λαοῦ του. Στίς δύσκολες καὶ σκληρές στιγμές τῆς δοκιμασίας τά λόγια καὶ οἱ πράξεις τοῦ ἡγήτορα ἀναπτερώνουν τό ἥθικό τοῦ συνόλου καὶ τό κάνουν ἀποφασιστικότερο («ἀλάφρωσαν οἱ καρδιές· ἔνας παμπάλαιος... παλέψει», «Βαριά 'ναι ἡ ζωή, κι ἄν... Θεέ μου»). 'Ο ἀνθρωπος ἔχει νά ἀντιμετωπίσει στή ζωή πολλές δυσκολίες καὶ πολλά βάσανα. Μά ἀν δέν ὑπῆρχε ἡ ἐλπίδα καὶ ἡ παρηγοριά πώς θᾶρθουν καὶ μέρες καλύτερες καὶ πώς οἱ ἄδικοι δέ θά μείνουν ἀτιμώρητοι, θά ἔπρεπε νά δώσει δ ἵδιος τό τέλος στή ζωή του.

ε'. **Πραγματολογικά στοιχεῖα — Χαρακτηρισμοί:** *Πραγματολογικά:* 'Ο συγγραφέας στό μύθο του ἀκολουθεῖ τόν πυρήνα τοῦ θείου δράματος. Μᾶς παρουσιάζει ἔνα ἔθιμο, δπως καὶ σήμερα συμβαίνει σ' δρισμένα χωριά μέ τήν ἀναπαράσταση τοῦ 'Ιούδα, πού τόν καίνε, πού γινόταν σ' ἔνα χωριό τῆς 'Ανατολῆς, δπου κάθε ἔφτά χρόνια γινόταν ἀναπαράσταση τοῦ θείου δράματος. Τά πρόσωπα ἐκλέγονταν ἀπό τόν iερέα τοῦ χωριοῦ καὶ τούς

προεστούς. Σ' αυτό τό μυθιστόρημα έκλεγονται γιά νά παίξουν τό ρόλο τῶν προσώπων, πού έχουν σχέση μέ τά πάθη τά πρόσωπα: 'Ο Μανολιός, σάν Χριστός, δι Μιχελής, σάν 'Ιωάννης, δι Γιαννακός, σάν Πέτρος, δι Κωνσταντῆς, σάν 'Ιάκωβος, δι 'Αγάς, σάν Πόντιος Πιλάτος, δι παπα - Γρηγόρης, σάν "Αννας, δι γερο - Λαδᾶς σάν Καιάφας, δι Παναγιώταρος, σάν 'Ιούδας και ή Κατερίνα, σάν Μαρία Μαγδαληνή. Μέ αυτό τό περίγραμμα τοῦ μύθου δ συγγραφέας γράφει τό μυθιστόρημά του.

Χαρακτηρισμοί: Μέ τό σύνολο τῶν ἐπικῶν ἐκφράσεων, τά λόγια καί τίς ἐνέργειες τῶν προσώπων, δπως κινοῦνται μέσα στό κείμενο, δ συγγραφέας κατορθώνει νά μᾶς δώσει πολλά στοιχεῖα γιά τή σκιαγράφηση τῶν πρωταγωνιστῶν. Μέσα ἀπό τό κείμενο ξεχωρίζει ίδιαίτερα ή μορφή τοῦ «σαραντάπηχου» παπα- Φώτη. Μέ ἀντρίκια ψυχή («τώρα θά... η κουνέλι»), μέ ἀποφασιστικότητα καί ἀγωνιστικό παλμό προσπαθεῖ νά ξεπεράσει δλες τίς ἀντιξότητες. Ελναι ή μορφή τοῦ ἀγωνιζόμενου ἀνθρώπου μέ δλα τά χαρακτηριστικά της: ὑπομονή, θάρρος, ἐλπίδα, ἀγώνας, ἀποφασιστικότητα, πίστη στή νίκη («ἐδῶ θά ριζώσουμε», «φύτεψέ το», κουράγιο, παιδιά μου... ἀκολουθᾶτε με», «Βροντούσε δ παπάς... καί ψαλμούδοῦσε»).

Δεύτερη ἐνδιαφέρουσα μορφή είναι δ γερο- Πανάγος μέ τήν πλούσια πείρα τῆς ζωῆς, ἀκατάβλητος καί ἄκαμπτος μπρός στίς καταστροφές καί τίς ταλαιπωρίες, μέ ἀγωνιστικό παλμό «Κουράγιο, μωρέ, παιδιά, καί πάλι θά ξαναφυτρώσει»), είναι δ ἀκαταμάχητος Διγενής («Ἐγώ 'μαι, μαθές! ἀπηλογήθηκε δ γέρος μέ σιγουράδα»). Άλλα καί τό «τσούρμο» είναι ἔνα σύνολο βασανισμένων καί τυραννισμένων προσφύγων. Παρουσιάζεται μέ ἀγωνιστικότητα καί ἀγάπη γιά τή ζωή, πού μέ ὑπομονή καί καρτερικότητα θέλει νά ζήσει καί νά δημιουργήσει.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Γλώσσα - "Υφος": 'Ο συγγραφέας χρησιμοποιεῖ τή λογοτεχνική μορφή τῆς νεοελληνικῆς γλώσσας μέ τόν ίδιαίτερα δυνατό τόν πού τόν χαρακτηρίζει καί μέ τή γλωσσοπλαστική του ίκανότητα.

"Υφος": 'Η ἀγωνιστικότητα καί δ αὐθορμητισμός, μά καί ή ζωντάνια καί ή ἐναλλαγή τῶν σκηνῶν, ἀλλά καί ή ἐπική πνοή καί ή δραματικότητα πού διατρέχουν τό κείμενο, μᾶς δίνουν ἔνα ύφος ύψηλό, ζωντανό, γοργό, γλαφυρό καί κυρίως ἐπικοδραματικό.

β'. Έκφραστικά μέσα καί ή σημασία τους: Γιά νά παρουσιάσει δ συγγραφέας τό ἀριστουργηματικό αύτό κομμάτι, πού τό δια-

ποιήματα τοῦ "Ελιοτ, ή 'Αποκάλυψη τοῦ 'Ιωάννη καί τό 'Ασμα 'Ασμάτων. 'Ο Σεφέρης θεωρεῖται άπό τούς σημαντικότερους ποιητές τῆς Λογοτεχνίας μας μέ διεθνή ἀπήχηση καί ἀναγνώριση. Είναι δέ μόνος ποιητής μας πού τιμήθηκε ἀπό τή Σουηδική 'Ακαδημία μέ τό βραβεῖο Νομπέλ γιά τή Λογοτεχνία. Πέθανε στήν 'Αθήνα τό 1971.

Βιβλιογραφία: Τίμου Μαλάνου, 'Η ποίηση τοῦ Σεφέρη. Κριτική Μελέτη, Β' ἔκδοση μ' ἔνα καινούριο κεφάλαιο καί παράρτημα, 'Αλεξάνδρεια 1955. Τοῦ ίδιου, 'Ο Σεφέρης κήνωσρ. Μικρή ἀπολογία, 'Αλεξάνδρεια 1965. Στ. 'Αρτεμάκη, 'Ο Σεφέρης. Τρία κείμενα καί μία συνομιλία, 'Αθήνα 1971. 'Ιωάννα Τσάτσου, 'Οι ἀδερφός μου Γιώργος Σεφέρης, 'Αθήνα 1973. Σοφίας 'Αντζακα, 'Η 'ἄλλη ζωή' στήν ποίηση τοῦ Σεφέρη, 'Αθήνα 1974. 'Ερ. Καψωμένου, 'Η συντακτική δομή τῆς ποιητικῆς γλώσσας τοῦ Σεφέρη, Θεσ/κη 1975. 'Ανδρ. Καραντώνη, 'Ο ποιητής Γιώργος Σεφέρης, 'Αθήναι 1976. Τοῦ ίδιου, 'Η ποίησή μας μετά τόν Σεφέρη, 'Αθήνα 1976.

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ. Λυρικό ἐλεγειακό (=θρηνητικό) ποίημα.

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. 'Απόδοση νοήματος: Στό ἀπόσπασμα αὐτό δ ποιητής ἔκθέτει πικρές ἀναμνήσεις ἀπό ἔνα ταξίδι καταναγκαστικό, μιά ἔξφρενη διαφυγή διά μέσου τῆς θάλασσας πού κράτησε ώρες καί μέρες πολλές («κάβους πολλούς», «πολλά νησιά», «τή θάλασσα πού φέρνει τήν ἄλλη θάλασσα»). Τραγική ή ἀνθρώπινη παρουσία στά θλιβερά καράβια μέ γυναῖκες πού θρηνοῦν καί δλοφύρονται γιά χαμένα παιδιά καί πιό πολύ γιά χαμένες πατρίδες. Πατρίδες πού διατηροῦσαν ἀκόμη -ήν ἀκτινοβολία κάποιου ἀρχαίου μεγαλείου, τό δποιο συμπυκνώνεται στόν «Μεγαλέξαντρο» τοῦ ποιήματος, ἐνῶ ἀναλυόμενο μπορεῖ νά μᾶς δδηγήσει κατευθείαν στόν πανάρχαιο ιωνικό πολιτισμό πού ἀνθίσε στά παράλια τῆς Μ. 'Ασίας. Μεγάλη ή συμφορά καί ή δυστυχία, δσο μεγάλη καί ή παλιά δόξα. 'Ο πληθυντικός ἀριθμός, πού χρησιμοποιεῖ δ Σεφέρης, (π.χ. περάσαμε... ἀράξαμε) δείχνει δτι ή μνήμη τῆς μεγάλης ἐπιτυχίας, ἀλλά καί ή ἔκταση τῆς δυστυχίας δέν είναι ἀτομική, προσωπική ὑπόθεση τοῦ ποιητῆ, ἀλλά ἐθνική. Πάντως τούς πρόσφυγες ὑποδέχεται μιά δμορφη, πάλι, χώρα· κι δμως κανείς δέν ξεχνᾶ.

β'. 'Ενότητες καί ἐπιγραφή τους: Τό ποίημα ἀποτελεῖ μία ἐνότητα μέ τρία χρονολογικά σημεῖα: τό ταξίδι, τόν θρῆνο, τό καταφύγιο.

γ'. Κεντρική ίδέα: Τό ξερίζωμα ἀπό τήν πατρίδα προκαλεῖ τόν μεγαλύτερο πόνο· γιατί μόνο δταν εύτυχεί ή πατρίδα, εύτυχοῦν καί τά ἀτομα.

δ'. Συναισθήματα — Σκέψεις: Καταθλιπτική ἀπήχηση στίς καρδιές τῶν προσφύγων είχε ή καταστροφή καί τίς συνέτριψε.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Συγκινεῖ βαθειά ή ταύτιση τῶν χαμένων παιδιῶν μέ τὸν Μεγαλέξαντρο στίς ψυχές τῶν χαροκαμένων γυναικῶν. Εἰδικά ή λέξη «ἀγριεμένες» δείχνει καὶ πίκρα ἀλλά καὶ δργή· δργή γιά τὴν ἄρπαγή, γιά τὴν στέρηση ἀπό κάτι μακροχρόνια δικό τους, γιά τὴν διακοπή τῆς παραδόσεως.

ε'. Πραγματολογικά στοιχεῖα — Χαρακτηρισμοί: 'Η μικρασιατική καταστροφή τοῦ 1922 δίνει τό ιστορικό πλαίσιο. Μεγαλέξαντρος: 'Ο μεγάλος στρατηλάτης καὶ ἐκπολιτιστής· αὐτός ρίζωσε τὴν ἑλληνική δόξα, τό ἑλληνικό πνεῦμα στά βάθη τῆς Ἀσίας. 'Η μνήμη του κρατοῦσε δεμένους στούς ἀρχαίους τόπους, στίς ἀρχαῖες αἰολικές, ἴωνικές, δωρικές ἀποικίες. Οἱ γυναικες πού πρωταγωνιστοῦν εἰναι οἱ πιστοί φύλακες τῶν ἔθνικῶν παραδόσεων, ἀλλά καὶ οἱ χαροκαμένες μάνες πού μεῖναν ἔρημες χωρίς τὰ παιδιά τους. 'Επιρρεπεῖς στό κλάμα καὶ ἐκ τῶν πραγμάτων κατάλληλες γιά τό θρῆνο περισσότερο ἀπό τούς ἄνδρες ἐνσαρκώνουν αὐτόν τόν ἵδιο τόν πόνο τῆς καταστροφῆς.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Μετρική ἀνάλυση: 'Ἐλέυθερος ἀλλά γεμάτος ἐσωτερισμό ρυθμό δ στίχος. 'Η ἀρμονία του θεμελιώνεται στή συναρμογή λέξεων ἐκφραστικῶν καὶ νοημάτων.

β'. Γλῶσσα καὶ ὑφος: Τή δημοτική χειρίζεται μέ δεξιοτεχνία δ ποιητής. Τό ὑφος του εἰναι σφοδρό, ὑψηλό, τραγικό μέ ἀναμφισβήτητη δύναμη.

γ'. Ἐκφραστικά μέσα καὶ ή σημασία τους: Χαρακτηριστικές καὶ ἀνάγλυφες οἱ εἰκόνες σχεδόν σέ κάθε στίχο. Τά ἄλλα ἐκφραστικά μέσα περιορισμένα· εἰναι τόσο ἐκφραστική ή κυριολεξία τοῦ Σεφέρη! Μέ τήν ἐπανάληψη «κάβους πολλούς, πολλά νησιά, τή θάλασσα... θάλασσα» θέλει νά τονίσει τήν ἀτέλειωτη διάρκεια τοῦ ταξιδιοῦ. **Μεταφορά: δόξες βυθισμένες (=οἱ ἰδέες, τά πολιτιστικά στοιχεῖα ἔχουν τή δύναμη νά είσχωροῦν βαθειά στίς χῶρες καὶ στούς λαούς). **Παρήχηση:** βυθισμένος στά βάθη (διεισδυτικό ρίζωμα, ἀκλόνητο). **Υπερβολή:** ἀκρογιαλιές γεμάτες ἀρώματα νυκτερινά (=οἱ ἑλληνικές ἀκρογιαλιές ἀναδίνουν τίς νύκτες ἄφθονα ἀρώματα φυσικά).**

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

'Ο ποιητής κατορθώνει νά κλείσει μεγάλα νοήματα σέ τόσο λίγους στίχους. Αύτή ή συμπύκνωση μᾶς δείχνει τήν ποιητική ἀξία τοῦ Σεφέρη καὶ τή στιχουργική του ἰκανότητα.

'Hlía Bevέζη

Στό Αίγαο, ἐνῷ ἡ συμφωνία τελειώνει (σ. 148 - 154)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (Βλ. σ. 110)

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ

Μυθιστόρημα τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας (παιδικές ἀναμνήσεις τοῦ συγγραφέα). Ἀπόσπασμα ἀπό τὸ ἔργο του «Αἰολική γῆ».

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

a. **Ἀπόδοση νοήματος:** Πρῶτα ἔθαψαν τὸ στρατηγὸ Γαρμπῆ στὴν εἰσοδὸ τοῦ ὑποστατικοῦ. Ὁ παππούς, ἡ γιαγιά καὶ τὸ ἄλλο πλῆθος παραστάθηκαν ἀπό μακριά στὴν ταφή, χωρίς νά μάθουν τὰ καθέκαστα. "Υστερα δὲ Παγίδας μίλησε μέ τὸν παππού καὶ ἔστειλε καβαλαραίους νά δοῦν ἄν είναι ἀνοιχτός δ δρόμος. Ἡ ἀπάντηση ὅμως ἦταν πώς ὅπου νά 'ναι καταφθάνουν οἱ Τούρκοι καίγοντας καὶ σφάζοντας. Τό πλῆθος περίμενε ὡς τὴν τελευταία στιγμή νά περάσει ἡ μπόρα καὶ νά γυρίσει πάλι στά χωριά του. Τώρα ὅμως ἦταν ἀδύνατο.

Πρῶτα ξεκίνησαν οἱ πρόσφυγες τῶν χωριῶν παίρνοντας μαζί τους τὸν "Ἄγιο τους καὶ προστατευόμενοι ἀπό τοὺς ἄνδρες τοῦ Παγίδα. Ὁ παππούς συγκινημένος λέει νά φύγουν πρῶτα οἱ ἄνθρωποι, πού δούλευαν στὸ ὑποστατικό. Τούς χαιρετάει ὅλους. "Ἐπειτα ἀνεβαίνει ἡ γιαγιά κλαίγοντας, ἀκολουθοῦν ἡ μπτέρα, ἡ Ἀνθίπη, ἡ Λένα, ἡ Ἄγαπη, ἡ Ἀρτεμη. Ὁ παππούς γυρίζει νά ἀποχαιρετήσει τὰ δέντρα καὶ τὰ Κιμιντένια καὶ βλέπει τὸν γερο—Ιωσήφ, πού ἔχει πάρει τὴν ἀπόφαση νά μείνει, ἀνεξάρτητα ἀπό τὸν κίνδυνο πού διατρέχει. Εἶναι ἀδύνατο γά πεισθεῖ. Ὁ παππούς τὸν παίρνει στὴν ἀγκαλιά του καὶ τὸν φιλάει στὸ μέτωπο. "Ἐπειτα στέκεται γιά λίγο μπροστά στὴ μεγάλη πόρτα τοῦ ὑποστατικοῦ, γονατίζει, σκύβει καὶ φιλάει τὸ χῶμα, πού τὸ βλόγησε μέ τή ζωή του.

Τό καῖκι περιμένει, τό ὑποστατικό εἶναι πιά ἔρημο. Οἱ Βηλαράδες ξεκίνησαν. Οἱ κοντραμπατζῆδες μπαίνουν στὸ τρεχαντήρι τους. Ὁ Παγίδας σφίγγοντας τὰ χαλινάρια τοῦ ἀλόγου τοὺς ἀποχαιρετάει. Πάει νά χτυπηθεῖ μονάχος μέ τὸ «λεφούσι» τῶν Τούρκων, πού κατεβαίνει.

"Η νῦχτα ἔπεσε καὶ τό καῖκι ταξιδεύει στὸ Αίγαο. Ἡ Λένα ἀποκοιμήθηκε. Δέν ἥθελε νά φύγει ἀπό τὰ Κιμιντένια. Ἐκεῖ

ποθοῦσε νά ζήσει μέ τόν ἄνδρα της, νά κάνει παιδιά, νά ἔχουν κουνέλια καί περιστέρια. Ὡς Ἀγάπη ἀφαιρέθηκε κοιτάζοντας τά ἀστέρια, πού πολύ τά μελέτησε τόν τελευταῖο καιρό. Τώρα δύμας κι αὐτά τῆς ξέφυγαν. Ὡς ὑπαρξή τους είναι δεμένη μέ δόλο τό περιβάλλον τῆς πατρίδας τους, τό σπιτικό, τά βουνά, τά ζῶα μέ τίς ἀγριες φωνές τους, τούς ἀνθρώπους μέ τίς ἀσχολίες τους, τίς παραδόσεις. "Ετσι, ἀφήνοντας ἔνα θαυμάσιο κόσμο, τούς συνοδεύουν οἱ ἀναμνήσεις στόν ξένο τόπο γιά δὴ τους τή ζωή.

Ἡ γιαγιά κουρασμένη γέρνει τό κεφάλι της στό στήθος τοῦ παπποῦ καί κοιτάζει πίσω μήπως καί διακρίνει κάτι στή στεριά. Μά καθώς ἀκουμπάει τό κεφάλι της, διαπιστώνει πώς κάτι σάν βόλος είναι κάτω ἀπό τό πουκάμισο τοῦ παπποῦ. Ὁ γέρος βάζει τό χέρι του καί βγάζει ἀπό τό μέρος τῆς καρδιᾶς του λίγο χῶμα, πού πῆρε ἀπό τή γῆ τους, γιά νά φυτέψουν βασιλικό στόν ξένο τόπο, γιά νά θυμοῦνται τήν πατρίδα τους, τή γῆ τους, τήν Αἰολική γῆ.

β. Ἐνότητες καί ἐπιγραφή τους:

1η. «Πρωί - πρωί... στήν ταφή». Ἡ ταφή τοῦ στρατηγοῦ Γαρμπῆ καί ἡ νοερή συμμετοχή τοῦ πλήθους.

2η. «"Οταν αὐτό... 'Αλιμονό μας". Αἴτια τῆς ἀναχώρησης ἀπό τήν πατρίδα.

3η. «Πρῶτα ξεκίνησαν... ἔχε γειά». Οἱ συγκινητικές σκηνές κατά τήν ἀναχώρηση.

4η. «Μπαίνουμε... κύματα». Ἡ ἀναχώρηση μέ τό πλοϊο καί ἡ παραμονή τοῦ καπετάνιου Παγίδα.

5η. «Τά ἀστρα... 'Αγάπη». Σκέψεις τοῦ συγγραφέα ταξιδεύοντας νύχτα πάνω στό πλοϊο.

6η. «Είναι κάπου... ἔρημος». Οἱ μυστικές σχέσεις τοῦ ἀνθρώπου μέ τή φύση (γῆ - δέντρα - ζῶα).

7η. «Ταξιδεύοντας... τοῦ τόπου μου». Ἡ συμβολική μεταφορά τῆς πατρίδας.

γ'. **Κεντρική ιδέα:** Τόν ἀνθρωπό, πού είναι στενά δεμένος μέ τό οἰκογενειακό καί τό φυσικό περιβάλλον του, ὅταν ἔξαναγκαστεῖ νά τό ἐγκαταλείψει, τόν ἀκολουθοῦν οἱ τρυφερές ἀναμνήσεις σ' δὴ του τή ζωή.

δ'. **Συναισθήματα — Σκέψεις:** 'Ολόκληρο τό κομμάτι τό διατρέχει ἔνας πλούσιος λυρισμός. Στήν ἀρχή είναι ἔκδηλος στά πρόσωπα τῶν ἀνθρώπων ὁ φόβος καί ὁ τρόμος, γιά δσα συμβαίνουν γύρω τους («παραστάθηκαν... ταφή», «καίνε... ἔρχονται», «'Αλιμονό μας... 'Αλιμονό μας») καί πού γίνονται αἴτια νά ἐγκαταλείψουν τήν ἀγαπημένη τους γῆ. Ἡ ἐγκατάλειψη κλιμακώνει μιά σειρά ἀπό συναισθήματα, ἀγωνία καί ἀβεβαιότητα, πού

συμβαδίζουν ἀνάλογα μέ τά ὅσα συμβαίνουν στά πρόσωπα. Κυρίαρχο ὅμως συναίσθημα σ' ὅλο τό κείμενο είναι ἡ τρυφερή συγκίνηση, πού προέρχεται ἀπό τή μεγάλη ἀγάπη στήν πατρογονική γῆ, («Μά ἡ ἀπόφαση... τῆς γῆς», «ἔπειτα βγάζει... ἔχε γειά»), ἀπό τήν ἀδελφική ἀγάπη («καημένη Ἀγάπη...») καί ἀπό τήν καλόκαρδη σχέση τῶν ἀνθρώπων τοῦ ὅλου οἰκογενειακοῦ περιβάλλοντος («ὅ γέροντας τῆς Λήμνου... στό μέτωπο»). Ἰδιαίτερη ὅμως συγκίνηση νιώθει ὁ ἀναγνώστης γιά τό νηφάλιο «γέροντα τῆς Λήμνου», τόν μπαρμπα—Ιωσήφ, πού ἔροντας τό σίγουρο χαμό του, δέν ἀπομακρύνεται ἀπό τήν ἀγαπημένη του γῆ. Ἀλλά καί ἡ τελευταία σκηνή τοῦ κειμένου, μέ τή διαλογική συζήτηση τοῦ παπποῦ καί τῆς γιαγιᾶς, είναι ὅ, τι συγκινητικότερο ὑπάρχει μέσα στό κείμενο («ὅ παππούς... γῆ τοῦ τόπου»).

Σκέψεις: Ὁ ξεριζωμός ἀπό τήν οἰκογενειακή ἐστία είναι ὅ, τι τραγικότερο μπορεῖ νά συμβεῖ στόν ἀνθρωπο, γιατί δημιουργεῖ πλῆθος προβλημάτων.

Οἱ σχέσεις τῶν ἀνθρώπων, ἀνεξάρτητα ἀπό τήν κοινωνική τους θέση, δταν είναι γεμάτες ἀνθρωπιά, συγκινοῦν ἰδιαίτερα.

‘Ο ἀνθρωπος πάντα νοσταλγεῖ τήν πατρίδα, ἀπό τήν ὅποια ζητάει νά πάρει κάτι μαζί του σάν ιερό κειμήλιο.

‘Η συμπαράσταση, ἡ ἐμπιστοσύνη καί ἡ ἀγάπη ἀνάμεσα στά μέλη τῆς οἰκογένειας καί στίς χαρές καί στίς λύπες ἀποτελοῦν τά θεμέλια τῆς.

ε. Πραγματολογικά — Χαρακτηρισμοί: Πραγματολογικά: Ἀπό τήν πίεση τῶν γεγονότων τοῦ Α' Παγκοσμίου Πολέμου καί κυρίως ἀπό τή βάρβαρη συμπεριφορά τῶν Τούρκων πολλές ἐλληνικές οἰκογένειες τῆς Μ. Ἀσίας ἔχαναγκάστηκαν νά ἐκπατρισθοῦν καί νά ἐγκατασταθοῦν στήν κυρίως Ἐλλάδα. Μιά ἀπό τίς οἰκογένειες αὐτές είναι καί τοῦ συγγραφέα, πού ἐγκατστάθηκε στήν Ἀνάβυσσο τῆς Ἀττικῆς. **Χαρακτηρισμοί:** Πολλά πρόσωπα κινοῦνται μέσα στό κείμενο, πού τά περισσότερα ἀπό αὐτά συνδέονται μεταξύ τους μέ τούς κοινούς δεσμούς, χῆς ἀγάπης γιά τήν πατρογονική γῆ καί τῆς συγγένειας. “Ἐξω ὅμως ἀπό τό οἰκογενειακό περιβάλλον ὑπάρχει ἔνα ἀνώνυμο πλῆθος, πού ἐμφανίζεται τρομαγμένο καί φοβισμένο ἀπό τά γεγονότα, ἀλλά καί αὐτό ἄρρηκτα δεμένο μέ τή γῆ. («Ἀλίμονό μας πού πρέπει νά ξεπατριστοῦμε!»). ‘Ἐπίσης ὁ καπετάν – Παγίδας σκληρός καί ἀποφασιστικός κάνει ὅ, τι μπορεῖ γιά νά σώσει τό πλῆθος («ὅ Παγίδας... τόν ἀρχηγό τους»), δπως καί τά παλικάρια του.

‘Ἀπό τά λόγια τῶν παλικαριῶν γνωρίζουμε τούς βαρβάρους καί αἰμοβόρους Τούρκους («κάινε, σφάζουν...»). Ἀλλά καί μέσα στήν πατριαρχική οἰκογένεια ὑπάρχει μιά διαφοροποίηση στήν παρουσίαση τῶν προσώπων, πού ὀφείλεται στήν ἥλικία τους, στίς

εύθυνες τους καὶ στίς σχέσεις μεταξύ τους. Ὑπάρχουν οἱ δυό ἀγαπημένες βιβλικές μορφές, δ παππούς καὶ δ γερο-Γιωσήφ. Ὁ πρῶτος εἶναι ταραγμένος («τά συμβάντα... ὥρα») καὶ συγκινημένος, πού ἐγκαταλείπει τὴν πατρογονική γῆ. Ἀνθρωπος μέ πειρα τῆς ζωῆς, καλόκαρδος, γεμάτος ἀνθρωπιά καὶ ἀγάπη πρός τὸ συνάνθρωπο, ἀλλά καὶ ἄρρηκτα δεμένος μὲ τὸν τόπο του. Ὁ ἀξιαγάπητος γερο-Γιωσήφ πικραμένος, ἥσυχος, ἀτάραος, γαλήνιος, ἀποφασιστικός, γεμάτος ἀνθρωπιά καὶ ἀγάπη προτιμάει νά πεθάνει στή γῆ, πού τὸν ἀνάθρεψε («θά μείνω... θά μείνω»). Ἡ γιαγιά, ἡ κουρασμένη ἀπ' τῇ ζωῇ καὶ ἀπό τὰ βάσανα, γεμάτη συγκίνηση καὶ καλοσύνη. Κοντά σ' ὅλους αὐτούς τοὺς καλοπροάρτετους καὶ γεμάτους ἀγάπη ἀνθρώπους ὑπάρχουν τά παιδιά μὲ τὰ ὅνειρά τους καὶ τὴν παιδική ἀφέλεια, πού ζοῦν μιά ζωή φυσική, γεμάτη συναισθηματισμό καὶ ἀπλότητα.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Γλώσσα — ὕφος: Ὑγλώσσα εἶναι ἡ νεοελληνική μορφή, δυνατή, ἡχηρή καὶ εὔρωστη μέ πέντε ξενικές λέξεις: Κοντραμπατζής, ὁ, (ἀπό τὸ ἴταλικ. Contrabbando) = λαθρέμπορος· φλόκος, ὁ, (ἀπό τὸ ἴταλ. Flocco) = ίστιο πλοίου· μπατέρνω (ἀπό τὸ ἴταλ. Battere) = γέρνω· μαρτίνο, τό, (ἀπό τὸν ἐφευρέτη τοῦ ὅπλου F. Martini) καὶ νταλίκα, ἡ, (ἀπό τὸ τουρκ. talika) = συρόμενο ὅχημα.

"**Ύφος:** "Ενα κείμενο πού δίνει τή συγκίνηση καὶ τήν εὐαισθησία τοῦ συγγραφέα ἀπό τά βιωμένα περιστατικά ἀπαιτεῖ ἔνα ὕφος ὑποβλητικό, τρυφερό, μὲ λυρική καὶ συναισθηματική ἔξαρση.

β'. Ἐκφραστικά μέσα καὶ ἡ σημασία τους: Στό κείμενό μας δέν ὑπάρχει τέλεια ἀρχιτεκτονική, γιατί εἶναι ἀπότασμα ἀπό βιβλίο ἀναμνήσεων, πού κατευθύνονται ἀπό ἔναν ὑπέρμετρο συναισθηματισμό. Ὁ συγγραφέας παρεμβάλλει κομμάτια (ὅπως «εἶναι κάπου... ἔρημος»), πού ἀπομακρύνουν ἀπό τὸν κεντρικό πυρήνα τῆς διηγήσεως. Παρόλα αὐτά ὅμως μέ τά πλούσια ἐκφραστικά μέσα κατορθώνει νά δημιουργήσει τό κατάλληλο κλίμα, πού συγκινεῖ τὸν ἀναγνώστη. "Ἔτσι ἡ πλούσια γλώσσα (ἐπίθετα, χαρακτηριστικά ρήματα, σύνθετες λέξεις), οἱ διάλογοι, πού ζωντανεύουν τό κείμενο, τά ἐπιφωνήματα, πού δείχνουν τήν ψυχική ἔνταση τῶν προσώπων, δημιουργοῦν μιά συγκινητική ἀτμόσφαιρα, πού ὑποβάλλει καὶ μαγνητίζει τὸν ἀναγνώστη. Σ' αὐτό συμβάλλουν καὶ τά πολλά καὶ κατάλληλα τοποθετημένα σημεῖα στίξεως (ἐρωτηματικά, θαυμαστικά, ἀποσιωπητικά), πού δίνουν μέ ἀκρίβεια τίς καταστάσεις, τίς σκηνές, τά πρόσωπα καὶ τίς ἐκδηλώσεις τους. Κοντά σ' αὐτά καὶ τ' ἄλλα ἐκφραστικά

μέσα, συντονισμένα κατάλληλα μᾶς δίνουν σκηνές άνεπανάληπτες, όπως: «τά συμβάντα ήρθαν έτσι βίαια πού άναταράξαν άπ' τη ρίζα τή γέρικη δρῦ τοῦ σπιτιοῦ μας», «ό παππούς γυρίζει... έγώ θά μείνω», «ό παππούς στυλώνεται... έχε γειά», «ό παππούς φέρνει... Γῆ τοῦ τόπου μου». Μεταφορές: «σκληρή ἀποφασιστικότητα», «πλακώσαν οἱ Τοῦρκοι», «πικραμένα μάτια», «ό παππούς στυλώνεται», «χρυσό φῶς», «ταξιδεύουν τά δνειρά», «τά κοιμίζει», «πικρές μέρες», «καρφωμένα μάτια», «τό φρύδι τῆς χαράδρας» κ.ἄ. Παρομοιώσεις: «γέρικη δρῦ τοῦ σπιτιοῦ», «σάν μεθυσμένο», «σάν τήν ἀγάπη τῆς γῆς», «σάν νά προσεύχεται», «σάν ἔνας βόλος», «σάν παιδί», «σάν νά τό χαιδεύουν» κ.ἄ. Προσωποποϊήσεις: «Ν' ἀποχαιρετήσει τά δέντρα καί τά Κιμιντένια», «πού ἀκούει τούς κτύπους». Ασύνδετο σχῆμα: ἀτάραχη, ἥσυχη, γαλήνια φωνή.

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

“Ενα κείμενο, πού περιεχόμενό του έχει τίς παιδικές άναμνήσεις τοῦ συγγραφέα καί μάλιστα μέ εντονο τόν λυρισμό καί τή συγκίνηση (γιατί ὅλα αὐτά πού παρουσιάζει είναι βιώματά του) δέν θά πρέπει πάντοτε νά έχει καί τέλεια τεχνική. Αναφέρεται στή ζωή ἐνός ἀνθρώπου, πού ξησε μέσα σέ μιά πατριαρχική οἰκογένεια μέ τούς δεσμούς της, τίς καλόκαρδες καί γεμάτες ἀνθρωπιά σχέσεις, μέ τούς ἀνθρώπους τοῦ περιβάλλοντός της. Ακόμα παρουσιάζει τή μεγάλη ἀγάπη τῶν μικρῶν ἀδερφῶν μεταξύ τους, κυρίως δμως τήν ἀγάπη ὅλων στήν πατρογονική γῆ. “Ολα αὐτά χάραξαν βαθιά στήν ψυχή του άναμνήσεις, πού ή ἔκρηξή τους ἀπό τά βάθη τῆς ψυχῆς του ὑποβάλλει, γοητεύει καί συγκινεῖ τόν ἀναγνώστη.

Στρατῆ Δούκα

Τό τέλος τῆς αἰχμαλωσίας (σ. 155 - 159)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

‘Ο Σ. Δούκας γεννήθηκε τό 1895 στά Μοσχονήσια, κοντά στή μικρασιατική παραλία καί ἀπέναντι ἀπό τή Λέσβο. Μετά τήν ἀποφοίτησή του ἀπό τό γυμνάσιο Κυδωνιῶν (1919) ἦρθε στήν Αθήνα καί γράφτηκε στή Νομική Σχολή. Τά γεγονότα δμως τοῦ Α’ Παγκοσμίου πολέμου καί τῆς Μικρᾶς Ασίας τόν δδήγησαν στήν ἀπόφαση νά καταταγεί ἐθελοντής στόν ἐλληνικό στρατό. ‘Επέδειξε γενναιότητα καί παρασημοφορήθηκε. Μετά τήν ἀπο-

στράτευσή του (1923) πήγε για δεύτερη φορά στό "Αγιο Όρος καί μελέτησε για δάρκετό χρονικό διάστημα τά χειρόγραφα, τίς άγιογραφίες καί τήν άρχιτεκτονική τῶν ναῶν. Αργότερα ίδρυσε στή Μυτιλήνη μαζί μέ τό φίλο του Στρατή Μυριβήλη τό «Σύλλογο Μουσικῶν Τεχνῶν» καί μετά στήν Αθήνα, τό 1934 μαζί μέ ἄλλους, τήν «Ἐταιρεία Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν». Στά γράμματα παρουσιάστηκε μέ τό τεχνοκριτικό ἔργο του «Γράμματα σέ νέο μου φίλο». Τό 1929 δημοσίευσε τήν «Ἰστορία ἐνός αἰχμαλώτου» καί τό ἐπόμενο ἔτος ἔκανε τήν πρώτη του ζωγραφική ἔκθεση, πού ἔκανε μεγάλη ἐντύπωση καί τόν καθιέρωσε καί σάν ζωγράφο. Στό Β' Παγκόσμιο πόλεμο ὑπηρέτησε καί πάλι ως ἀξιωματικός καί στήν Κατοχή συνελήφθη καί ὑπόφερε ἀπό τούς Γερμανούς. Μετά τήν ἀπελευθέρωση συνεχίζει τήν πνευματική καί καλλιτεχνική του προσφορά, ἄλλοτε ως συνεργάτης διαφορῶν περιοδικῶν, ὅπως «Διαγώνιος», «Ζυγός», «Φιλολογική Πρωτοχρονιά», καί ἄλλοτε γράφοντας αὐτοτελή ἔργα, πού ἀναφέρονται κυρίως στή ζωή καί τό ἔργο τῶν καλλιτεχνῶν Σπ. Παπαλουκᾶ, Γιαννούλη Χαλεπᾶ κ.ἄ.

Βιβλιογραφία: Φ. Κόντογλου, Ἡ ιστορία ἐνός αἰχμαλώτου, περ. «Ἐλληνικά Γράμματα», 4-5-1929. Ἡλία Βενέζη, Ταχυδρόμος Μυτιλήνης, 14-6-29. Ν. Λούβαρη, ἐφ. «Ἐθνικός Κήρυξ», 9-1-53. Π. Χάρη, ἐφ. «Ἐλευθερία» 22-11-58. Τάσου Κόρφη, Δούκας Σ., Μ. Ε. Ν. Λογοτεχνίας.

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ

Πολεμικό μυθιστόρημα (ἐμπειρία τοῦ συγγραφέα). Απόσπασμα ἀπό τό βιβλίο «Ἰστορία ἐνός αἰχμαλώτου».

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. **Ἀπόδοση νοήματος:** Ο συγγραφέας μᾶς διηγεῖται τήν ιστορία τῆς αἰχμαλωσίας του καί μάλιστα τό τέλος της. Από τή Σμύρνη μέ τούρκικο διαβατήριο καί τούρκικη ἐνδυμασία μπαίνει μέσα στό πλοιο νά ταξιδέψει στήν Κωνσταντινούπολη. Οι ἐπιβάτες τοῦ πλοίου είναι Τούρκοι, πού γλεντοῦν καί παρακαλοῦν νά μήν πιάσει τό πλοιο στή Μυτιλήνη. Ο ἥρωας μᾶς μέ τό φόβο μή τυχόν καί τόν ἀντιληφθοῦν πώς είναι «Ἐλληνας, πλησιάζει ἔνα γέρο, πού μοιάζει μέ Ρωμιός. Κατορθώνει νά τόν πείσει νά τόν γνωρίσει μέ τόν καμαρότο καί τόν πλοίαρχο, πού δέχονται νά τόν βοηθήσουν.

Φθάνουν στή Μυτιλήνη καί ὁ λιμενάρχης ἀρνεῖται νά τόν κατεβάσει. «Υστερα ὅμως ἀπό τή σχετική διαδικασία τό Φρουραρχεῖο ἀναλαμβάνει τήν εὐθύνη καί ὁ ἥρωας μᾶς ἀποβιβάζεται καί μένει στή Μυτιλήνη. Βρίσκεται μεταξύ ἄλλων προσφύγων,

πού τοῦ ζητοῦν πληροφορίες γιά δικά τους πρόσωπα. Τούς διαβεβαιώνει ὅμως ὅτι δέ γνωρίζει τίποτε, γιατί ἔνα χρόνο κρυβόταν μέσα στίς σπηλιές. "Επειτα δδηγεῖται στό Φρουραρχεῖο καὶ διοικητής μετά τήν ἀνάκριση, θέλοντας νά τόν βοηθήσει, τόν στέλνει σ' ἔναν πατριώτη του ἔνοδόχο γιά νά διαπιστώσει τήν ταυτότητά του. Πραγματικά δ ἔνοδόχος ἀπό τίς ἐρωτήσεις πού τοῦ ὑποβάλλει, πείθεται ὅτι εἶναι πατριώτης του. "Υστερα τόν περιποιεῖται καὶ διηγοῦνται τά βάσανά τους ὅλη τή νύχτα.

Τό πρωί τῆς ἄλλης μέρας δ ἥρωάς μας πηγαίνει στήν ἐκκλησία νά ἀνάψει ἔνα κερί καὶ νά προσευχθεῖ. Ἐπιστρέφει καὶ μαζί μέ τό χωροφύλακα ἔρχεται στό Φρουραρχεῖο καὶ ὕστερα στή Νομαρχία. Τοῦ δίνονται τά σχετικά ἔγγραφα καὶ ἀναχωρεῖ γιά τόν Πειραιά. Στό ταξίδι του συναντάει στή Χίο τούς δικούς του καὶ φεύγει μαζί τους γιά τήν Κοζάνη.

β. Ἐνότητες καὶ ἐπιγραφή τους:

- 1η. «Μέσα ήταν... τραβήχτηκα». Τό ταξίδι μέ τό πλοϊο καὶ οἱ ἐπιβάτες του.
- 2η. «Σέ λίγο πήγα... νά πεθάνω ἐδῶ». Γνωριμία τοῦ ἥρωα μέ τό γέρο, τόν καμαρότο καὶ τόν πλοιάρχο.
- 3η. «Τό καράβι... στή βάρκα». Ἡ ἄφιξη στή Μυτιλήνη καὶ ἡ διαδικασία τῆς ἀποβιβάσεώς του.
- 4η. «Βγήκαμε... σπηλιές». Οἱ ἄλλοι πρόσφυγες καὶ δ ἥρωας.
- 5η. «Σάν ηπια... μᾶς λέει». Ὁ ἥρωας στό Φρουραρχεῖο.
- 6η. «Σάν μπήκαμε στό ἔνοδοχεῖο... μοῦ λέει». Ἡ σκηνή τῆς ἀναγνωρίσεώς του ἀπό τόν ἔνοδόχο.
- 7η. «Καὶ τραβήξαμε... τήν Κοζάνη». Ἡ ἀναχώρηση καίμη συνάντηση μέ τους δικούς του.

γ. **Κεντρική ίδεα:** 'Ο πόλεμος δημιουργεῖ σύγχυση, πού κάνει τούς ἀνθρώπους νά χάσουν τήν ἐμπιστοσύνη μεταξύ τους.

δ. **Συναισθήματα — Σκέψεις:** 'Υπάρχει μιά κλιμακωτή παρουσίαση σκηνῶν μέσα ἀπό τίς δόποιες παρακόλουθοῦμε τόν ἥρωα τοῦ κειμένου. Φοβισμένος καὶ τρομοκρατημένος, ἀπό δσα εἰδεῖ καὶ ἔπαθε, ἀγωνίζεται νά βρεῖ διέξοδο γιά νά σωθεῖ καὶ νά ἡρεμήσει. "Ετσι παρακολουθώντας τόν ἀγώνα του αὐτό δ ἀναγνώστης καταλαμβάνεται ἀπό ἀγωνία, πού τελικά μετατρέπεται σέ ἀνακούφιση καὶ εὐχαρίστηση ἀπό τή διάσωση τοῦ ἥρωα. Σκέψεις: 'Η βάρβαρη συμπεριφορά ἐνός λαοῦ, ίδιαίτερα κατά τόν πόλεμο, τόν στιγματίζει καὶ τόν ὑποβιβάζει στά μάτια τῶν ἄλλων λαῶν. ('Μέ συμπαθᾶς... παλιόσκυλο'). Ὁ ἄνθρωπος πού ἔχει πονέσει, νιώθει ἐκείνον πού ὑποφέρει καὶ τοῦ συμπαραστέκεται. 'Η φρικτή ζωή καὶ τά μαρτύρια στά χέρια τῶν ἔχθρῶν φέρνει τόν ἄνθρωπο σέ ἀπόγνωση. ('"Ελληνας εἶναι... θά πνιγῶ"). 'Ο ἄν-

θρωπος, δταν σωθει ἀπό κάποιο κίνδυνο, αἰσθάνεται τήν ἀνάγκη νά εύχαριστήσει τό Θεό.

ε'. Πραγματολογικά στοιχεῖα — Χαρακτηρισμοί: *Πραγματολογικά:* Τό κείμενο ἀναφέρεται στή Μικρασιατική Καταστροφή. Μέ τή συνθήκη τῶν Σεβρῶν στίς 28 Ιουλίου/ 10 Αύγουστου 1920 παραχωρήθηκαν στήν 'Ελλάδα ή 'Ανατολική Θράκη μέ τή χερσόνησο τῆς Καλλιπόλεως και τήν Τσαλτάτζα, ή "Ιμβρος και ή Τένεδος. 'Επίσης ή ἐπικυριαρχία στήν πόλη τῆς Σμύρνης και στήν περιοχή τῆς οί δέ κάτοικοι μέ δημοψήφισμα μετά ἀπό πέντε χρόνια θά ἀποφάσιζαν τήν ἔνωση μέ τήν 'Ελλάδα. Αύτο ήταν ἔνα μεγάλο ἐπίτευγμα τοῦ 'Ελευθερίου Βενιζέλου, πού πραγματοποιοῦσε τό δνειρο τῆς Μεγάλης 'Ελλάδας. Πολλοί δμως παράγοντες ματαίωσαν τό δνειρο αὐτό, δπως δ ἐσωτερικός πολιτικός διχασμός και οί εὐρωπαϊκές ἀντιθέσεις, πού ἔξυπηρέτησαν τό κίνημα τῶν νεοτούρκων μέ τόν Κεμάλ. Οί δέ Ρῶσοι τό ὑποστήριξαν φανερά. Οί "Ελληνες παρακινήθηκαν ἀπό τούς "Αγγλους και προχώρησαν μέχρι τό Σαγγάριο ποταμό νικηφόρα, ἀλλά μετά τήν ἐγκατάλειψη τῶν συμμάχων, τήν ἀποτυχία τοῦ 'Ελευθερίου Βενιζέλου στίς ἑκλογές τῆς Ιης Νοεμβρίου 1920 και τήν ἐπάνοδο τοῦ βασιλιά Κωνσταντίνου ἀναγκάστηκαν νά ὑποχωρήσουν. Τόν Αύγουστο τοῦ 1922 δ ἐλληνικός στρατός νικήθηκε στό 'Αφιόν Καραχισάρ και ἄρχισε ή κατάρρευση τοῦ μετώπου τῆς Μ. 'Ασίας. Οί Τοῦρκοι κυρίαρχοι πλέον τῆς Μ. 'Ασίας ἐσπειραν τήν καταστροφή σφάζοντας και καίγοντας. Μέ δυσκολία στρατός και λαός κατόρθωσαν νά σωθοῦν, ἀφοῦ ἄφησαν πίσω χιλιάδες νεκρούς και αἰχμαλώτους. Μέ τή συνθήκη τῆς Λωζάννης τόν Ιούλιο 1923 ή 'Ελλάδα ἐπανέρχεται στά σύνορα τοῦ "Εβρου. Συμφωνήθηκε ή ἀνταλλαγή τῶν πληθυσμῶν. Περίπου ἔνα ἑκατομμύριο "Ελληνες τῆς Μ. 'Ασίας ἐγκατέλειψαν τίς ἐστίες τους και μεταφέρθηκαν στήν 'Ελλάδα μέσα ἀπό τραγικές συνθήκες. "Ετσι δ ἐλληνισμός τῆς Μ. 'Ασίας, πού είχε ἐγκατασταθεὶ ἐκεὶ ἀπό τήν ἀρχαία ἐποχή, ξεριζώθηκε. *Χαρακτηρισμοί:* "Αν και μέσα στό κείμενο κινεῖται και δεσπόζει δ αἰχμάλωτος — ήρωας, δμως ὑπάρχουν και πολλά ἀλλα πρόσωπα, πού ἔρχονται σέ ἀμεση σχέση μ" αὐτόν. Οί Τοῦρκοι, γεμάτοι κακία και μοχθηρία, διασκεδάζουν, ἐνῷ γύρω τους ὑπάρχει τό δράμα τῶν ξεριζωμένων 'Ελλήνων. 'Ο γέρος είναι ἔνας ἀνθρωπος πολύπειρος και πολύπαθος, πού ἀπό δσα ἔχει δεῖ και πάθει μέσα στήν ταραγμένη αὐτή περίοδο τῆς ιστορίας, ἔχει γίνει καχύποπτος και ἐπιφυλακτικός. Στήν πραγματικότητα δμως είναι καλός, πονόψυχος και πρόθυμος νά βοηθήσει και νά ἔξυπηρετήσει τούς συμπατριώτες του («Μέ συμπαθᾶς... τί θά γίνει») 'Ο καμαρότος ἀπό τίς ἐνέργειές του φαίνεται ἀνθρωπος μέ καλά αἰσθήματα,

γνώστης τῆς σύγχρονης τραγικῆς καταστάσεως, ψύχραιμος καὶ πρόθυμος νά προσφέρει παρηγοριά καὶ βρήθεια στούς πονεμένους συμπατριώτες του («Μή φοβᾶσαι πιά μοῦ λέει»). Τά ἵδια χαρακτηριστικά παρουσιάζει καὶ δ ἐγγλέζος πλοίαρχος, που ὅλη ἡ συμπεριφορά του ἀπαλύνει τήν πίκρα τοῦ ἥρωα. Ἀντίθετα τό λιμενάρχη, που δέν ἔχει τήν ἄμεση πείρα τῆς τραγικῆς ζωῆς τῶν ξεριζωμένων Ἐλλήνων, τόν διακρίνει ἡ ἀμφιβολία, ἡ δουλική ὑπακοή στό καθῆκον καὶ ἡ πιστή τήρηση τοῦ νόμου καὶ ἀδιαφορεῖ γιά τό βασανισμένο ἄνθρωπο. Δέν ἔχει πρωτοβουλία καὶ ύπευθυνότητα. Τό σύνολο τῶν προσώπων: ἄνθρωποι που διασκορπίστηκαν «στά πέρατα τῆς γῆς», κυνηγημένοι καὶ βασανισμένοι, ξεριζωμένοι ἀπό τίς ἐστίες τους, γεμάτοι ἀγωνία ζητοῦν πληροφορίες γιά τούς δικούς τους. Ὁ Φρούραρχος καλοδεχτικός, πρόθυμος νά ἔξυπηρετήσει καὶ νά βοηθήσει, γι' αὐτό βρίσκει καὶ τόν τρόπο νά κατοχυρωθεῖ στό νόμο. Ὁ ξενοδόχος ζητάει «σημάδια» γνωριμίας, που, δταν τοῦ προσφέρονται, κάνει ὅ,τι μπορεῖ νά ἔξυπηρετήσει καὶ νά περιποιηθεῖ τόν πατριώτη του. Ἀλλά καὶ δ ἥρωάς μας μέσα ἀπό τόσα τρομακτικά περιστατικά, τόσες ταλαιπωρίες καὶ βάσανα, τόσα ἐμπόδια καὶ ἀναποδιές παρουσιάζεται ἀνδρεῖος, τολμηρός, ριψοκίνδυνος, μέ iσχυρή θέληση καὶ ἀποφασιστικότητα. Ἔτσι χάρη σ' αὐτά κατορθώνει νά ξεπεράσει δλες τίς δυσκολίες καὶ νά σωθεῖ.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Γλώσσα - ὕφος: Ἡ γλώσσα είναι ἡ νεοελληνική μορφή, ἀπλή καὶ ἀστόλιστη μέ ̄ξι ξενικές λέξεις. Πέντε τούρκικες ('Εσέκ, Γκιαούρηδες, Μεμέτης, 'Αϊντίν, Κιρκιντζέ) καὶ μία (ἀπό τό λατιν. bonus) ιταλική μπόνο = βραβεῖο, δῶρο.

"Υφος: χωρίς πλατυασμούς δ συγγραφέας μᾶς διηγεῖται ξερά τήν περιπέτειά του. Γ' αὐτό τό ὕφος είναι τόσο ἀπλό, ἀπέριττο, πυκνό καὶ περιεκτικό, που θυμίζει Μακρυγιάννη.

β'. Ἐκφραστικά μέσα καὶ ἡ σημασία τους: Ὁ συγγραφέας μέ ἀπλότητα μᾶς διηγεῖται τίς περιπέτειές του, σάν νά μή συνέβαινε τίποτε τό ἔξαιρετικό. "Ομως οἱ γοργοὶ καὶ παραστατικοὶ διάλογοι μέ τά πολλά σημεῖα στίξεως καὶ τίς μικρές περιόδους, ζωντανεύουν τό κείμενο. Ἡ γρήγορη μετάβαση ἀπό τή μιά σκηνή στήν ἄλλη δίνουν ἔνταση στήν ἀγωνία, που διατρέχει τό κείμενο. Ἐπίσης τά ἄλλα ἐκφραστικά μέσα, παρομοιώσεις («σάν καντηλάκια», «σάν "Ἐλληνας"»), («μήν πιάσει τό βαπόρι», «παλιόσκυλο», «νά σφυράει», «νά κολλήσεις τούρκος»), οἱ προσωποποιήσεις («ἔχω τό νόμο καὶ μέ κρεμάζει», «σηκώνει τήν ἄγκυρα»), που είναι λίγα στό κείμενο, τοποθετοῦνται κατάλληλα ἀπό τό συγ-

γραφέα, για νά τονίσουν περισσότερο μερικές ένέργειες ή σκηνές τοῦ κειμένου.

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Ο συγγραφέας μέ τήν άπλή και ἀστόλιστη γλώσσα καὶ τό πυκνό και ἀπέριττο ὑφος, μέ τούς γοργούς και παραστατικούς διαλόγους και τή γρήγορη ἐναλλαγή σκηνῶν μᾶς διηγεῖται τήν περιπέτεια τῆς διασώσεως του ἀπό τήν αἰχμαλωσία. Είναι ή ὡμή ἀναπαράσταση μιᾶς βιωμένης καταστάσεως ἀπό τόν ἴδιο, χωρίς ἐντυπωσιακές περιγραφές και ἐκφράσεις. "Ομως κρατάει ἀμείωτο τό ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγνώστη ή περιπέτεια και ή συναρπαστική ἔξιστόρηση, γιά τά ὄσα περιγράφονται στό κείμενο.

Τατιάνας Γκρίτση - Μιλλιέξ

"Ἐξοδος (σ. 160-163)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Η Γκρίτση - Μιλλιέξ γεννήθηκε τό 1920 στήν Ἀθήνα, ὅπου τελείωσε τίς ἐγκύκλιες σπουδές της. Μετά παρακολούθησε μαθήματα φιλολογίας στή Σορβόνη τῆς Γαλλίας. Ἐμφανίστηκε στά γράμματα μέ τή μετάφραση τῆς συλλογῆς ποιημάτων τοῦ Γάλλου ποιητή Βερκόρ τό 1945. Η ἴδια ἔγραψε ἀργότερα (1947) τό πεζογράφημα «Πλατεία Θησείου». Ακολούθησαν τά βιβλία της: «Δρόμος τῶν Ἀγγέλων» (1949), «Κοπιῶντες και πεφορτι- σμένοι» (1951), «Ἡμερολόγιο» (1954), «Ἀλλάζομε;» (1956) και «Ἴδού ἵππος χλωρός» (1963). Παντρεύτηκε τό Γάλλο ἔλληνιστή και Δ/ντή τοῦ Γαλλ. Ινστιτούτου Ροζέ Μιλιέξ και ἀνέπτυξε μεγάλη φιλολογική δράση. Γράφει ἀκόμα κριτική τοῦ βιβλίου σέ διάφορες ἐφημερίδες.

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ

Ιστορικό μυθιστόρημα. Απόσπασμα ἀπό τό βιβλίο «Η Τρίπολη τοῦ Πόντου».

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. Απόδοση νοήματος: Η συγγραφέας περιγράφει τόν ἔριζωμό τῶν Ἑλλήνων τῆς Τρίπολης τοῦ Πόντου. Στίς 8 Νοεμβρίου τοῦ 1916 ἀνακοινώθηκε ή διαταγή, σύμφωνα μέ τήν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

όποια οι κάτοικοι της Τρίπολης ἔπρεπε ώς τις 16 Νοεμβρίου νά ἐγκαταλείψουν τόν τόπο τους. Ἐτοίμασαν ὅ,τι ἦταν δυνατό, πούλησαν ἀκόμα στούς Τούρκους ὅ,τι μποροῦσαν καί περίμεναν. Εἶχαν κάποια ἐλπίδα, γιατί ἀκόμα δέν εἶχε ἀνακοινωθεῖ ἡ ἀπέλαση. Ὁ Τούρκος διοικητής τούς διαβεβαίωσε πώς δέ θά τούς ἔδιωχνε. Οὕτε δή μαρχος τῆς πόλης τούς εἰπε τίποτε. Ἐτσι δέν πρόλαβε νά φύγει κανένας ἐκτός ἀπό δεκαπέντε παλικάρια.

Μιά Τετάρτη πρωί ἤρθε δημοφύλακες καί τούς ἀνακοίνωσε τήν ἀπόφαση τῆς κυβέρνησής του νά ἐτοιμαστοῦν, γιά νά προχωρήσουν στό ἑσωτερικό. Αὐτό τούς ἔριξε σέ μαυρες σκέψεις, γιατί ἔφερε στό νοῦ τους τήν τύχη τῶν Ἀρμενίων. "Οταν οι δημογέροντες ζήτησαν ἀπό τόν Τούρκο διοικητή νά μείνουν καί νά πεθάνουν στό χῶμα τους, ἐκεῖνος θύμωσε γιά ὅσα ὑποψιάζονταν καί τούς ὑποσχέθηκε νά τούς βοηθήσει νά μεταφέρουν τά πράγματά τους." Επέτρεψε νά ἔρθουν Τούρκοι καί ἀπό ἄλλες περιφέρειες, γιά νά πουλήσουν οι "Ελληνες ὅ,τι ἦταν δυνατό. Πραγματικά τότε οι Τούρκοι «σάν ἀχόρταγα κοράκια» πήραν ὅ,τι καλύτερο ὑπῆρχε σχεδόν χάρισμα. Μόνο τίς εἰκόνες ἔκρυψαν, κανένα βαρύ φόρεμα ἢ στρωσίδι καί τά λίγα λεφτά, πού τούς ἔδωσαν οι Τούρκοι γιά τό ξεπούλημα τοῦ σπιτιοῦ τους. Στήν ἐκκλησιά ἔκαναν εὐχέλαιο, οι καμπάνες χτύπαγαν πένθιμα ὅλη μέρα, ὅλοι κοινώνησαν τά "Ἄχραντα Μυστήρια καί τά δάκρυα ἔτρεχαν ποτάμι. Στίς 13 Νοεμβρίου, λίγο πρίν ἀπολύσει ἡ ἐκκλησιά, ἡ χωροφύλακή ὅρμησε στά σπίτια χτυπώντας, ἀρπάζοντας καί σκοτώνοντας. "Επειτα τούς δόδηγησαν στό Τερέ Πασί. Λίγο ἀργότερα δημοφύλακες στά σπίτια της Καρδίτσας καί σπίτια ζεκλείδωτα σάν μάτια πεθαμένου, πού δέν τά ἔκλεισε κανένας... Οι ξεριζωμένοι ἔτρεχαν νά βροῦν κάποια στέγη γιά τή νύχτα. Ἡταν φοβερή αὐτή ἡ πορεία μέσα στό σκοτάδι καθώς ἀκούγονταν κλάματα καί κραυγές τῶν μανάδων, πού ἔχαναν τά παιδιά τους. "Άλλοι βούλιαζαν μέσα στούς ριζότοπους καί ἔχαναν τό δρόμο καί τά χέρια τῶν ἀγαπημένων τους. Ἡταν μιά πραγματική κόλαση..."

β'. Ἐνότητες καί ἐπιγραφή τόυς:

1. «Στίς 8 Νοεμβρίου... τή ζωή του». Ἡ ήμερομηνία ἐγκαταλείψεως τῆς πόλεως ἀπό τούς κατοίκους της.
2. «Κι' ἀφοῦ... Χαρσιώτη». Ἡ κατάσταση λίγο πρίν τήν ἐγκατάλειψη.
3. «"Ἡτανε μιά Τετάρτη... ἐκμεταλλευτοῦν". Ἡ διαταγή τῆς ἐγκαταλείψεως, οι προσπάθειες ματαιώσεώς της καί ἡ κατάσταση τῆς πόλεως.

4η. «Κι ηρθανε...κανείς». 'Η λεηλασία της πόλεως και ή βάρη βαρη συμπεριφορά τῶν Τούρκων.

5η. «Κι ή ξέδος... μανίτσα». Τραγικές σκηνές από τήν ξέδο.

γ'. Κεντρική ίδεα: 'Η δυνηρότερη στιγμή στόν ἄνθρωπο είναι ή καταστροφή μπροστά στά μάτια του δλων ἐκείνων, πού μέ κόπο και μόχθο δημιούργησε και ὁ βίαιος ξεριζωμός του ἀπό τή γενέθλια γῆ.

δ. Συναισθήματα — Σκέψεις: Και μόνο ή τελευταία κραυγή τρόμου και ἀπογνώσεως («ῳ... ωἱ») είναι ίκανή νά συγκινήσει ίδιαιτερα κάθε εὐαίσθητη ψυχή. 'Αλλά γιά νά φτάσει ή διμάδα αύτή τῶν ἄνθρωπων, πού πάσχει και ὑποφέρει, στό ἀποκορύφωμα τῆς ἀπογνώσεως, ξεχει περάσει ἀπό μιά σειρά φρικτῶν δοκιμασιῶν και παθῶν μέ τίς ἀντίστοιχες ψυχικές διακυμάνσεις. 'Ο βουρκωμένος νυχτιάτικος οὐρανός συμμετέχει στήν ένταση τῆς τραγικότητας τῶν πονεμένων. 'Από τήν ἀρχή τοῦ κειμένου ὡς τό τέλος και ἀπό τά διαδραματιζόμενα τραγικά γεγονότα, κυριαρχοῦν ή ἀγωνία, ή λύπη και ή δόδυνη, πού ἀποκορυφώνονται στήν ἀπελπισία και τήν ἀπόγνωση. "Ετσι ὁ ἀναγνώστης συμπορεύεται μέ τούς ήρωες τοῦ κειμένου τό μαρτυρικό δρόμο τοῦ Γολγοθᾶ και συμπάσχει ψυχικά μαζί τους.

Σκέψεις: 'Η πίστη στά ίδανικά τῆς φυλῆς ἀξίζει και τή θυσία τῆς ζωῆς μας («οὔτε ἔνας... τή ζωή του»). 'Ο ἄνθρωπος στίς δύσκολες στιγμές ἐναποθέτει τήν ἐλπίδα του στή θεία δικαιοσύνη («Στήν ἐκκλησιά κάνουν... διαρκῶς»).

'Η ἐκμετάλλευση τῶν συνανθρώπων μας στίς δύσκολες στιγμές δείχνει βαρβαρότητα και ἀναισθησία («Μά και κείνοι... ἐκμεταλλευτοῦν»).

ε'. Χαρακτηρισμοί: 'Υπάρχουν μέσα στό κείμενό διμάδες προσώπων και χωριστά ἄτομα. Γιά τό κάθε σύνολο ή ἄτομο ή συγγραφέας μᾶς δίνει ἀρκετά στοιχεῖα γιά τήν παρουσίασή τους. "Ετσι συσχετίζοντας τίς πράξεις, τή συμπεριφορά, τίς ἐκδηλώσεις και τήν ψυχική κατάσταση, ἀλλά και τίς σχέσεις μεταξύ τους μποροῦμε νά κάνουμε και τόν ἀνάλογο χαρακτηρισμό: 'Η διμάδα "τοῦ μικροῦ πληθυσμοῦ", «μέ τή μεγάλη καρδιά» είναι ἄνθρωποι μέ πίστη και φιλοπατρία, πού ἔχαναγκάζονται νά ξεριζωθοῦν ἀπό τή «γενέθλια γῆ». Αύτός δμως ὁ ἔχαναγκασμός δημιουργεῖ μιά τραγική κατάσταση. "Ετσι σαστισμένοι ἀπό τήν ἀναπάντεχη συμφορά («και τότε συλλογιστήκαμε... λυτά»), τρελλοί ἀπό τό φάσμα τῆς σφαγῆς ή τῆς ἀβεβαιότητας («και πιά δέν ἀκουγες... Παρασκευή») βαδίζει τό δρόμο τοῦ μαρτυρίου του, φτάνοντας στήν ξσχατη ἀπόγνωση («Κι ητανε... μανίτσα»). 'Η τρομοκρατία και ή συμφορά ἔκανε τούς ἄνθρωπους «σάν τά χαμένα ἀγρίμια». Τά δεκαπέντε παλικάρια, ριψοκίνδυνα και ἀποφασιστικά, ἀπέ-

φυγαν αὐτό τό μαρτύριο. Τό τουρκικό πλήθος τῆς πόλεως τό διακρίνει κάποια ἀνθρωπιά καὶ συμπόνια πρός τούς συμπολίτες τους, γιατί ἀνατράφηκαν καὶ ἔζησαν μᾶς («κι οί πιότεροι μᾶς λυπόντουσαν»). Οἱ Τοῦρκοι, πού ἥρθαν ἀπό ἄλλες περιφέρειες, εἶναι ἐκμεταλλευτές, χαιρέκακοι καί σκληροί. Άλλα καὶ οἰχωροφύλακες σκληροί καὶ αἴμοβόροι, ἀδειάζουν ὅλο τό φυλετικό μίσος πάνω στὸν ἄμαχο πληθυσμό τῆς πόλεως («Καὶ ἐνῶ... νά μακελεύει»). Ὑπάρχουν ὅμως καὶ οἱ δύο ἀξιωματοῦχοι τῆς Τουρκικῆς Διοικήσεως. Ὁ καιμακάμης φαίνεται ὑποκριτής καὶ δόλιος ἀπό τή συμπεριφορά του καὶ ἀλλοπρόσαλλος, γιατί εὔκολα ἀθετεῖ τό λόγο του («Στό ἄκουσμα... κυβέρνηση»). Ὁ Χατζή - Ἐμίν, ὁ δῆμαρχος τῆς πόλεως, μέ τήν ὑποπτή, Ἰσως, στάση του, παρουσιάζεται ὑποκριτής καὶ ἀτολμος («ὅ καιμακάμης... νά κρυφτεῖ»).

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Γλώσσα - "Υφος": Η γλώσσα εἶναι ἡ νεοελληνική μορφή μέ τιδιωματισμούς, εὕρωστη, δυνατή, μέ τρεῖς τούρκικες λέξεις: φιρμάνι, τό, (ἀπό τό τούρκ. ferman) = σουλτανικό διάταγμα· καιμακάμης, ὁ, (ἀπό τό τούρκ. Kaymakam) = τοποτηρητής, ὑποδιοικητής· γιοῦκος, ὁ, (ἀπό τό τούρκ. Yük) = ὁ σωρός κλινοσκεπασμάτων. Τό ύφος: Σ' ἔνα κείμενο πού ἡ πίκρα, ὁ πόνος, ἡ ὀδύνη καὶ ἡ ἀπόγνωση ἔχουν τόν κύριο λόγο, θά πρέπει νά υπάρχει καὶ τό ἀντίστοιχο ύφος, πού εἶναι σοβαρό, ὑψηλό, παραστατικό, συγκινησιακό μέ συναισθηματική ἔξαρση.

β'. Ἐκφραστικά μέσα καὶ ἡ σημασία τους: Κραυγή πόνου χαρακτηρίζουμε τό περιεχόμενο τοῦ κειμένου. Αὐτός ὅμως ὁ χαρακτηρισμός προϋποθέτει ιδιάζουσες σχέσεις τῶν προσώπων τοῦ κειμένου μεταξύ τους, πού δημιουργοῦνται ἀντίστοιχα ἀπό τίς ἐκδηλώσεις τους, τίς πράξεις τους, τίς ἐνέργειές τους καὶ ιδιαίτερα ἀπό τίς ψυχικές τους καταστάσεις. Γιά νά πετύχουν ὅμως ὅλα αὐτά χρειάζονται καὶ τά κατάλληλα ἐκφραστικά μέσα. "Ετσι ἡ συγγραφέας μέ τή δυνατή καὶ πλούσια γλώσσα ἀποδίδει μέ δύναμη καὶ ἀκρίβεια σκηνές («Ο λαός τῆς Τρίπολης... πατρίδα του», «Κι ἥρθανε Τοῦρκοι... τό ἄιμα μας», «καὶ πιά δέν ἄκουγες... διαρκῶς», «Καί μείνανε... στά δάχτυλα», «Κι ἡ ἔξοδος... οἱ φωνές»). Μέ τά ἐπίθετα καὶ τίς σύνθετες λέξεις, ἀλλά καὶ μέ τά χαρακτηριστικά ρήματα (τοιχοκολήθηκε, κοιλοπόνεσε, μόχθησε, τούρκεψε, ἀλλαξοπιστήσει, κρεμάσανε, ξεκληρίσανε, ἀγρίεψε, στριφογυρίζουνε, ἀρπάζει, μακελεύει, φουσκώνει, βουλιάζουνε) κατορθώνει νά μᾶς δώσει μέ ζωντάνια καὶ ἔνταση τήν ὅλη κατάσταση, πού ἐπικρατεῖ στό κείμενο καὶ ιδιαίτερα τή γρήγορη ἐναλλαγή τῶν τρομακρατικῶν σκηνῶν. Ακόμα καὶ τά πολλά

ἄλλα ἐκφραστικά μέσα μέ τήν κατάλληλη τοποθέτησή τους, δίνουν μεγαλύτερη ἔνταση στήν τραγικότητα. Ἡ χρήση στό τέλος τῶν ἔξι θαυμαστικῶν (ἀπό τρία σέ δυό λέξεις), τῶν ἀποσιωπητικῶν (τέσσερις φορές) και τό ἐρωτηματικό δίνουν πετυχημένα τήν ἀποκορύφωση τῆς ἀπογνώσεως, τήν κραυγή τοῦ πόνου και τοῦ τρόμου. Μεταφορές: «θά θάψει τήν καρδιά», «εἰχαμε χάσει τό νοῦ μας», «δ πόνος είχε ἀνεβεῖ στά μάτια», «τ' ἄπιαστα προικιά», «ἀχόρταγες φοῦχτες», «τήν Τρίπολη κάρφωναν στό Σταυρό», «ἡ νύχτα ἔπεφτε βαριά», «τό τέλος τῆς θλιβερῆς συνοδείας», «ματωμένες φωνές» κ.ἄ. Παρομοιώσεις: «σάν χορτασμένα κοράκια», «σάν νά πηγαίνανε μονάχες νά τά θάψουν», «σάν τή μεγάλη Παρασκευή», «σάν τά μάτια ἀποθαμένων», σάν τά χαμένα ἀγρίμια». Προσωποποιήσεις: «ἡ μοίρα φάνηκε ἀκόμα πιό σκληρή», «ό οὐρανός ήταν ἔτοιμος νά κλάψει», «ό ἔξαλλος δρόμος», «έρχότανε ἡ ἡχώ». Αντιθέσεις: «Τή μεγάλη καρδιά ἐνός μικροῦ πληθυσμοῦ», «κοιλοπόνεσ - χάρηκε», «μόχθησε - ἀγάπησε», «μέρες - νύχτες», «φωτισμένη κόλαση». Ἐπαναλήψεις: «λίγο, λίγο», «δέν ἀγοράζανε, δέν ἀγοράζανε». Σχῆμα κλιμακωτό: «νά χτυπάει, ν' ἀρπάζει, νά μακελεύει». Από τίς εἰκόνες ἴδιαίτερη ἐντύπωση κάνει ἡ: «Κι ἡ ἔξοδος... μανίτσα». Τό τμῆμα αὐτό χάρη στή δυνατή ἐκφραση και τά ἐκφραστικά μέσα μᾶς δίνει τή θλιβερή σκηνή τοῦ κειμένου, γιατί ἐδῶ ἀκριβῶς ύπάρχει ἡ ἔνταση τῆς φρίκης, τοῦ πόνου, τῆς ἀπογνώσεως.

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Τό περιεχόμενο τοῦ κειμένου μᾶς δίνει μιά πτυχή τοῦ τιτάνιου ἀγώνα ἐπιβιώσεως τοῦ πολύπαθου και μαρτυρικοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μ. Ἀσίας και τοῦ Πόντου. Μέ τά συγκεκριμένα τραγικά περιστατικά τοῦ κειμένου, πού ἡ συγγραφέας παρουσιάζει μέ τή δυνατή και πλούσια γλώσσα, τό συγκινησιακό και γεμάτο συναισθηματική ἔξαρση ὑφος, τά πολλά και ποικίλα ἐκφραστικά μέσα, τίς τραγικές σκηνές και τίς ψυχικές διακυμάνσεις τῶν προσώπων, κατορθώνει νά δημιουργήσει μιά μελαγχολική διάθεση, πού ἔξελισσεται και καταλήγει σέ κραυγή ἀπογνώσεως. Ἔτσι ἡ συγγραφέας πετυχαίνει μέ ἀριστοτεχνικό τρόπο νά γίνει κήρυκας τῆς ιστορικῆς πραγματικότητας τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μ. Ἀσίας, πού τόσα πολλά ἔχουν γράψει οἱ νοσταλγοί τῆς χαμένης πατρίδας.

Δημοτικό τραγούδι

‘Ο Ζωντανός ό χωρισμός (σ. 167)

1. ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ (βλέπε σ. 300)

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ

Δημοτικό τραγούδι τοῦ «Δημοσίου Βίου», ἐφόσον ἡ ζενιτιά παρουσιάζεται σάν κοινωνικό φαινόμενο.

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. **Απόδοση νοήματος:** Τό ώραϊ αὐτό ποίημα ἔχει τή μορφή διαλόγου. Οἱ ἀποχωριζόμενοι γονεῖς καὶ παιδιά ἡ ἄνδρας καὶ γυναίκα περιμένουν νά ἀκούσουν παρήγορα λόγια ἀπό τό περιβάλλον τους κατά τήν τραγική στιγμή τοῦ ἀποχωρισμοῦ. Ἀντί ὅμως γιά εὔχες, συμβουλές καὶ παρηγορητικές συζητήσεις, ὅλοι μ' ἔνα στόμα, σάν τό χορό τῆς ἀρχαίας τραγωδίας, ἔξιστοροῦν τό δράμα τῆς ζενιτιᾶς: ὁ ζωντανός ό χωρισμός δέν ἔχει παρηγοριά, γιατί κανείς δέ γνωρίζει ἂν θά γίνει ποτέ ἡ ἀντάμωση, ἐνῶ ὁ βουβός πόνος τῆς ἀναμονῆς θά είναι ἔνας ἀργός παρατεταμένος θάνατος, χειρότερος ἀπό τόν πραγματικό θάνατο πού ἔχει παρηγοριά, ἀφοῦ κάποτε οἱ ζωντανοί θά λησμονήσουν τούς νεκρούς. Είναι τόση ἡ δυστυχία πού προκαλεῖ ὁ ζωντανός χωρισμός, ὥστε καὶ αὐτή ἡ φύση πενθεῖ. Ἀντίθετα κατά τήν ἀντάμωση τοῦ ζενιτεμένου μέ τούς δικούς του τά δέντρα βγάζουν πάλι φύλλα!

β'. **Κεντρική ιδέα:** Ὁ ἀποχωρισμός τῶν ζωντανῶν γιά νά ζενιτευθοῦν είναι χειρότερος ἀπό τό θάνατο, ἀφοῦ δέν ἔχει παρηγοριά.

γ'. **Συναισθήματα - Σκέψεις:** Τά συναισθήματα πού ἐκφράζει ὁ Ἑλληνικός λαός στό ποίημα αὐτό ἀναφέρονται στή δυστυχία πού δημιουργοῦσε ἡ μετανάστευση σέ ζένες χῶρες κατά τή διάρκεια τῆς τουρκοκρατίας.

“Οσοι παραμένουν στήν οἰκογενειακή ἐστία είναι ἀπαρηγόρητοι, γιατί δέν είναι βέβαιοι ὅτι θά ξαναδοῦν τά ἀγαπημένα τους πρόσωπα. Οἱ κίνδυνοι τοῦ ταξιδιοῦ είναι μεγάλοι καὶ οἱ πειρασμοί στίς μακρινές χῶρες πολλοί. Καί αὐτή ἡ ἀδιόρατη ἐλπίδα τοῦ πλούτου ἀπό τήν ἐργασία στά ἀναπτυγμένα οἰκονομικά κράτη δέν ήταν ίκανή νά διασκεδάσει ἐστω καὶ γιά λίγο τή λύπη τους. Καί αὐτός πού ἔφευγε, ἐκτός ἀπό τή θλίψη γιά τήν ἐγκατάλειψη προσφιλῶν προσώπων καὶ τοῦ πατρικοῦ ἐδάφους, είχε νά ἀντι-

μετωπίσει καί τό φόβο τοῦ ἄγνωστου. Καθολική είναι ἡ γνώμη ὅτι ὁ ζωντανός χωρισμός είναι πιό τραγικός ἀπό τό θάνατο. Οἱ ἄνθρωποι δέν ἔχουν τή δύναμη νά ἀντιδράσουν στή σκληρή αὐτή συμφορά καί νά διασκεδάσουν τή δυστυχία τους. Μοναδική παρηγοριά τους ἡ φύση πού μετέχει τόσο στή λύπη τους ὅσο καί στή χαρά τους μέ εϋγλωττο τρόπο.

δ'. **Πραγματολογικά στοιχεῖα:** Τό ποίημα ἀναφέρεται στό γνωστό κοινωνικό φαινόμενο τῆς μεταναστεύσεως, πού είναι συνδεδεμένο μέ τήν ἐλληνική φυλή. Ἀμέσως μετά τήν ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως παρατηρεῖται ὁμαδική ἀποδημία Ἐλλήνων στή Δύση γιά ἀναζήτηση καλλίτερης τύχης. Καί σέ ὅλη τή διάρκεια τῶν δύσκολων χρόνων τῆς μισητῆς δουλείας θά συνεχισθεῖ ἡ αίμορραγία τῆς πιά ζωντανῆς μερίδας τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους. Ἀπό τόν παροικιακό ὅμως αὐτό ἐλληνισμό, πού θά εὐδοκιμήσει στίς διάφορες χῶρες τῆς Εὐρώπης καί θά φθάσει σέ ἀξιοζήλευτη οἰκονομική καί πνευματική ἀνάπτυξη κατά τό τέλος τοῦ 18ου αιώνα, θά προέλθει ἀνυπολόγιστη ἐνίσχυση, ὑλική καί ἥθική τοῦ προπαρασκευαζομένου ἀγάνα, τῆς ἔθνικῆς μας ἀνεξαρτησίας.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Μετρική ἀνάλυση: Βλέπε σ. 300.

β'. Γλώσσα - "Υφος": Βλέπε σ. 300.

γ'. **Ἐκφραστικά μέσα:** Ἡ λαϊκή μούσα είναι πλούσια σέ ἐκφραστικά μέσα. Καί πρῶτα ὁ διάλογος, πού κάνει πιό ἄμεσο καί ζωντανό τό περιεχόμενο. Στήν προκειμένη μάλιστα περίπτωση πρόκειται γιά ἐσωτερικό διάλογο ἡ μᾶλλον γιά μονόλογο, ἐφ' ὅσον οἱ ἴδιοι οἱ πρωταγωνιστές ἐρωτοῦν καί μόνοι τους ἀπαντοῦν. Ἡ χρησιμοποίηση τῶν δύο ἀποφθεγματικῶν στίχων «Παρηγοριά ...δέν ἔχει» στή μέση τοῦ ποιήματος τονίζει καλλίτερα τήν κεντρική ἰδέα. Ἡ ἐπανάληψη στόν ἐπόμενο στίχο «καί τό παιδί τή μάνα» δέν ἐπεξηγεῖ τό πρῶτο ήμιστιχιο, οὔτε χρωματίζει περισσότερο τό νόημά του. Ἀπλῶς θέλει νά δείξει ὅτι καί στά δυό μέρη, μάνα καί παιδί, ἡ δυστυχία τοῦ χωρισμοῦ είναι ἵση. Τελευταίο ἐκφραστικό μέσο, ἀπό τά προσφιλέστερα τῆς Δημοτικῆς μας Ποιήσεως είναι ἡ προσωποποίηση τῆς φύσεως πού γίνεται ζωντανό καταφύγιο καί παρηγοριά στή συμφορά τοῦ ἀνθρώπου, ἀπαραίτητος δέ μέτοχος καί στολίδι στή χαρά του.

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Ο ζωντανός διάλογος, δ ἀποφθεγματικός τόνος, τά πλούσια ἐκφραστικά μέσα καί ἡ διάχυτη φυσιολατρεία καθιστοῦν τό

ποίημα αὐτό ἔνα ἀπό τά ώραιότερα τοῦ κύκλου τῆς ξενιτιᾶς τῆς ἐλληνικῆς λαϊκῆς μούσας.

Δημοτικό

Μάνα, πολλά μαλώνεις με (σ. 168)

1. ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ (βλέπε σ. 300)

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ Δημοτικό ποίημα (τραγούδι) τῆς ξενιτιᾶς.

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. 'Απόδοση νοήματος: Στό ποίημα αὐτό τό κίνητρο πού ὀθεῖ στήν ξενιτιά δέν ἀνήκει στή κατηγορία τῶν συνηθισμένων λόγων τοῦ κοινωνικοῦ φαινομένου. Γίνεται ἐδῶ ἀπό ἔνα παιδί (ἀγόρι) τῆς οἰκογένειας μία κριτική τῆς μητρικῆς συμπεριφορᾶς, πού ὀδηγεῖ στήν ἀπόφασή τοῦ ξενιτεμοῦ του. Ἡ μητρική στοργή στήν προσπάθειά της νά ἀποβάλει ἀπ' τό παιδί δρισμένες κακές συνήθειες καὶ νά τό βελτιώσει κυρίως ήθικά, φθάνει στή σχηματισμοίηση τοῦ μαλώματος καὶ γενικά μιᾶς αὐστηρῆς συμπεριφορᾶς πρός αὐτό. Σ' αὐτό ἀκριβῶς τό σημεῖο ἐπεμβαίνει ὁ παιδικός ἔγωισμός καὶ προκαλεῖ τή βίαιη ἀντίδραση τοῦ παιδιοῦ, πού ἐδῶ στό ποίημα ὑλοποιεῖται μέ μία σειρά ὑποθετικῶν σκέψεων πάνω σ' ἔνα μελλοντικό του ξενιτεμό. Στήν ἀρχή ἀναφέρει καὶ τονίζει τή μακροχρόνια ἀπουσία του στά ξένα καὶ τή στέρηση τῆς παρουσίας του ἀπ' τή μητέρα του. Κατόπιν θίγει ἔνα θέμα οἰκογενειακό, ἀλλά μέ ἔντεχνο τρόπο· λέει καὶ θέτει ὑπόψη στή μάνα του ὅτι θά 'ρθοῦνε μεγάλες γιορτές, σ' αὐτές πού ἐνωμένη ὅλη ἡ οἰκογένεια γιορτάζει, τονίζοντας ἔτσι τή δική του ἀπουσία. «Οἱ μανάδες μέ παιδιά» θά θυμίζουν στή μητέρα του καὶ τή δική του ὑπαρξη καὶ θ' ἀκολουθεῖ ἡ πίκρα, ἡ ἀπογοήτευση καὶ κυρίως ἡ μετάνοια γι' αὐτή πού τώρα τόν μαλώνει καὶ δέν τόν καλομετάχειρίζεται. Βεβαίως μέσα στή παιδική του σκέψη είναι ὑπερβολή νά υποστηρίζει ὅτι «τοτεσάς» μόνο θά πικραθεῖ ἡ μάνα του· ἡ μητρική σκέψη ποτέ δέν ξεχνᾶ τά παιδιά καὶ κυρίως τά ξενιτεμένα. Τέλος ἡ θάλασσα μᾶς φανερώνει καὶ τόν τρόπο τοῦ ξενιτεμοῦ καὶ φυσικά τόν τρόπο τῆς ἐπιστροφῆς. Προφανῶς πρόκειται γιά νησί, μιά καὶ ἐκεῖ ἡ θάλασσα είναι χαρακτηριστική τῶν ταξιδιῶν.

β'. 'Ενότητες καὶ ἐπιγραφή τους: Τό ποίημα ἀποτελεῖ μία ἐνότητα.

γ'. Κεντρική ίδεα: 'Ο ξενιτεμός σάν άπειλή πρός τήν αύστηρότητα τῆς μητέρας πρός τό παιδί.

δ'. Συναισθήματα - Σκέψεις: Στό ποίημα αὐτό προβάλλουν ἔντονα δύο συναισθήματα: Τό εἶνα δι πληγωμένος παιδικός ἔγωισμός. "Ενας ἔγωισμός πού δόηγει μέ αύθορμησμό σέ ἀποφάσεις δυσάρεστες γιά τή μητέρα. Τό ἄλλο εἶναι ή πίκρα τῆς μάνας σάν συνέπεια τῆς ξενιτιᾶς τοῦ παιδιοῦ τῆς. Μία πίκρα ἔντονη κι ἀβάσταχτη ίδίως τίς γιορτινές μέρες.

ε'. Πραγματολογικά στοιχεῖα καί χαρακτηρισμοί: Μεγαλοβδομάδες: 'Η Μεγάλη ἑβδομάδα τοῦ Πάσχα. Τό παιδί: 'Αποφασιστικό, τολμηρό, μέ αὐξημένη φαντασία καί ἔγωισμό. Μάνα: 'Υπερβολικά στοργική, αύστηρή, ἀλλά καί μέ ἀπειρη ἀγάπη γιά τό παιδί της δταν θά λείπει.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Μετρική ἀνάλυση: Μέτρο του εἶναι ὁ ιαμβικός δεκαπεντασύλλαβος (ύ) ἀκατάληκτος. Δέν ἔχει δόμοιο καταληξία καί σάν δημοτικό ποίημα ἔχει πολλούς ἀπαρτισμένους στίχους (μέ πλῆρες νόημα).

β'. Γλώσσα - "Υφος: Γλώσσα εἶναι ή δημοτική μέ τοπικούς ἰδιωματισμούς (μαλώνεις με - τοτεσάς - θολαθοῦν - μάθια). Τό υφος εἶναι ἔντονο καί πειστικό.

γ'. Έκφραστικά μέσα καί ή σημασία τους: 'Ανεπιτήδευτη χρήση τῶν ἐκφραστικῶν μέσων ὅπως σέ δλα τά δημοτικά τραγούδια. 'Ασύνδετα: Κυρίαρχο ἐκφραστικό μέσο: νά φύγω, νά ξενιτευτῶ,... νά γυρίζω. Νά κάμεις... νά 'ρθουνε,... νά πᾶς,... νά κάμεις... νά ιδεῖς... νά θολαθοῦν (= Οἱ γεμάτες ἀγωνία ἐνέργειες τῆς ἀνήσυχης μάνας). Παρηχήσεις: Μάνα πολλά μαλώνεις με κι ἔγω μισέψει θέλω (ἐπανάληψη τῶν μ καί λ). Νά θολαθοῦν τά μάθια σου τή θάλασσα... (ἐπανάληψη τοῦ θ). Πλεονασμοί: νά μέ ιδεῖς, νά μ' ἀνταμώσεις: νά ξενιτευτῶ, στά ξένα νά γυρίζω. 'Ἐπαναλήψεις: χρόνους... χρόνους (= τό μακρύ χρονικό διάστημα ἐπιτείνεται μέ τήν ἐπανάληψη καί τήν ἀοριστία). Καί νά στραφεῖς... καί νά στραφεῖς (= πολυσύνδετη ή ἐπανάληψη· ή ἀλλεπάλληλη ἀναζήτηση). Καθ' ὅλον καί μέρος: οἱ γιορτές, οἱ μεγαλοβδομάδες (ὑπογραμμίζονται ἀπ' ὅλες τίς γιορτές οἱ ξεχωριστές αὐτές ήμέρες πρίν τό Πάσχα).

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Πρωτότυπο τό τραγούδι αὐτό τῆς ξενιτιᾶς ώς πρός τή σύλληψη τοῦ θέματος. Τό αιώνιο πρόβλημα τοῦ ἀποχωρισμοῦ ἀντικρίζεται μέσα ἀπό ἔνα πρίσμα ἀφελῆ παιδικοῦ ἐκβιασμοῦ, πού κινεῖ ίδιαίτερα τό ἐνδιαφέρον.

Δημοτικό τραγούδι

Χωρισμός (σ. 169)

1. ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ (βλέπε σ. 300)

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ

Δημοτικό ποίημα του «Δημοσίου Βίου» περιλαμβανόμενο στόν κύκλο της ξενιτιᾶς.

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. **Απόδοση νοήματος:** Τό ποίημα άναφέρεται στήν έπι-στροφή τοῦ ξενιτεμένου στήν πατρίδα του. Στήν ώραιότερη έποχή τοῦ χρόνου, πού είναι συνυφασμένη μέ τήν Ἀνάσταση καί τήν πίστη στή ζωή, δ "Ελληνας τῆς ξενιτιᾶς ἀποφασίζει νά γυρίσει ἐπί τέλους στή γενέτειρά του. Κατά τή διάρκεια τῆς νύχτας πραγματοποιεῖ τίς προετοιμασίες τοῦ ταξιδιοῦ. Ἔτοιμάζει τό ἄλογό του μέ κάθε προσοχή καί ἔξοπλίζεται γιά τούς κινδύνους πού πιθανό νά ἀντιμετωπίσει στή διαδρομή, ἐνῶ ή κόρη πού τόν ἀγαπάει τοῦ φέγγει μέ τό κερί καί τοῦ προσφέρει κρασί. Προσπαθεῖ νά τόν πείσει νά τήν πάρει μαζί του στήν πατρίδα του καί γιά νά τόν συγκινήσει λέγει δτι θά τόν περιποιεῖται, θά είναι ὑποτακτική καί δτι μοναδική της χαρά θά είναι ή ίκανοποίηση τοῦ «ἀφέντη» της. Ό ξένος ὅμως, πού θέλει νά ἐπιστρέψει μόνος, προβάλλει σάν δικαιολογία δτι στήν πατρίδα του οί γυναίκες δέν ταξιδεύουν, ἐπειδή στά στενά περάσματα τῶν βουνῶν ὑπάρχουν ἀρματωλοί πού καί τίς λυγερές κοπέλλες ἀρπάζουν καί τούς συνοδούς τους σκλαβώνουν.

β'. **Κεντρική ιδέα:** "Η πατρίδα είναι πιό ἐλκυστική ἀπό τά θέλγητρα τῆς ξενιτιᾶς καί δταν ἔλθει «τό πλήρωμα τοῦ χρόνου», καμιά δύναμη δέ μπορεῖ νά κρατήσει τόν "Ελληνα στά ξένα. γ'. **Συναισθήματα - Σκέψεις:** Τό ποίημα ἀρχίζει μέ τή διατύπωση τοῦ συναισθήματος τῆς φυσιολατρείας, πού είναι διάχυτο στή δημοτική μας ποίηση. Είναι τόση ή ἀγάπη τοῦ "Ελληνα γιά τή φύση, ὥστε κατά τήν εύτυχισμένη στιγμή τοῦ νόστου μόνον αὐτή σκέπτεται. Τά ἀγαπημένα πρόσωπα, πού περιμένουν στήν πατρίδα τό γυρισμό τοῦ ξενιτεμένου, περνοῦν σέ δεύτερο πλάνο. "Οπως ἀκριβῶς δ "Αθανάσιος Διάκος, δταν πεθαίνει, δέν ἀποχαιρετᾶ τούς συντρόφους του, τά παλληκάρια του, ἀλλά τή φύση: «Γιά δές καιρό πού διάλεξε δ χάρος νά μέ πάρει / τώρα πού ἀνθίζουν τά κλαδιά καί βγάζει ή γῆ χορτάρι». Ο πόνος τοῦ

θανάτου και ή χαρά τῆς ἐπιστροφῆς ἐπιτείνονται ἀπό τό φυσιολατρικό συναίσθημα, πολύ δέ περισσότερο ἄν συμβαίνει ἡ φύση νά βρίσκεται στήν καλλίτερη ἐποχή της. Ἡ προετοιμασία τοῦ ταξιδιοῦ ἐκφράζει τό συναίσθημα τῆς σπουδῆς καί τοῦ πόθου τοῦ γυρισμοῦ στήν πατρίδα. Ἔτοιμάζει τό ἄλογο προσεκτικά, γιά νά ἀντέχει σέ ἀδιάκοπο δρόμο καί ἔξοπλίζεται κατάλληλα, ὥστε κανένα ἐμπόδιο νά μήν ἀνακόψει τήν πορεία του. Στή συνέχεια διατυπώνεται τό συναίσθημα τῆς ἀγάπης τῆς λυγερῆς πού ἐρωτεύθηκε τόν ξένο καί προσπαθεῖ νά μείνει κοντά του γιά πάντα. Καί αὐτή ἡ ἀγάπη φανερώνεται μέ τή βοήθεια πού προσφέρει στόν «ἀφέντη» τῆς ἡ νέα κοπέλλα, μέ τήν πλήρη ὑποταγή πού δηλώνει καί μέ τήν ὁμολογία ὅτι είναι προτιμότερο γι' αὐτήν νά θυσιάζεται καθημερινά κοντά του, παρά νά τόν ἀποχωρισθεῖ. Στόν ξένο δῆμως είναι ίσχυρότερο τό συναίσθημα τῆς πατριδολατρείας, γιατί ἄν ήταν πιό δυνατό τό ἐρωτικό φίλτρο, θά προτιμούσε νά παραμείνει γιά πάντα στά ξένα. Ἡ δικαιολογία του στό τέλος τοῦ ποιήματος δείχνει τίς δυσχέρειες πού θά ἀντιμετώπιζε μιά κοπέλλα σέ ξένο μέρος κατά τήν ἐποχή ἐκείνη καί περισσότερο τήν ἐπιθυμία τοῦ "Ἐλληνα νά ἐπιστρέψει ἐλεύθερος στήν πατρίδα του.

δ'. Ἐνότητες καί ἐπιγραφή τους: 1η. Οἱ ἐνιά πρῶτοι στίχοι: Ἡ προετοιμασία τῆς ἐπιστροφῆς. 2η. Οἱ δόκτω τελευταῖοι στίχοι: ὁ χωρισμός τοῦ ξένου καί τῆς λυγερῆς.

ε'. Πραγματολογικά στοιχεῖα: Τό ποίημα ἀναφέρεται στό κοινωνικό φαινόμενο τῆς ἀποδημίας τῶν 'Ἐλλήνων' κατά τή μακραίωνη δουλεία, γιά τήν ὁποία γίνεται λόγος ἐκτενέστερα στό πρῶτο ποίημα αὐτῆς τῆς ἐνότητας. Στούς τελευταίους στίχους γίνεται λόγος γιά τούς κλέφτες πού είναι ἐγκατεστημένοι στά Δερβένια. "Οπως είναι γνωστό, στά διάφορα περάσματα τῶν χερσαίων ὁδῶν ἡ 'Υψηλή Πύλη είχε ἐγκαταστήσει φύλακες μέ τίς οἰκογένειές τους γιά τή φύλαξη τῶν στενωπῶν, πού ἐκαλούντο ἀρματωλοί. Κλέφτες ήταν οἱ ἐγκαταλείποντες τόν ἥσυχο βίο καί καταφεύγοντες σέ δύσβατους τόπους γιά νά ζήσουν ἐλεύθεροι μακριά ἀπό τίς αὐθαιρεσίες τῆς ὁθωμανικῆς ἔξουσίας, ἡ ὁποία δέν κατόρθωσε νά τούς ἔξοντάσει καί γι' αὐτό τούς προσελάμβανε σάν ἀρματωλούς, προκειμένου νά ἔξασφαλίσει τήν οὐδετερότητά τους. Σέ ἐποχές ἔξεγέρσεων δῆμως πάντοτε ήταν ταγμένοι στό πλευρό τῶν 'Ἐλλήνων. Γι' αὐτό στή φαντασία τοῦ λαοῦ κλέφτες καί ἀρματωλοί είναι ταυτόσημες ἔννοιες. Τό ἐσωτερικό αὐτό στοιχεῖο μᾶς ἐπιτρέπει νά κατατάξουμε χρονικά τό ποίημα στήν τελευταία περίοδο τῆς τουρκοκρατίας, δηλ. στό 17ο καί 18ο αιώνα, κατά τούς ὁποίους τά κλέφτικα σώματα σημείωσαν μεγάλη ἀνάπτυξη.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Μετρική 'Ανάλυση: Βλέπε σ. 300.

β'. Γλώσσα - "Υφος: Βλέπε σ. 300.

γ'. Έκφραστικά μέσα: Χαρακτηριστικό έκφραστικό μέσο είναι ό διάλογος, που κάνει πιό ζωντανό και πιό άμεσο τό περιεχόμενο του τραγουδιού. Οι συχνές έπαναλήψεις έχουν σάν σκοπό νά έπιτείνουν τό νόημα και τή σημασία όρισμένων έννοιων, ὅπως ή έπανάληψη του τώρα και του πάρε με. 'Η είκόνα τής προετοιμασίας του ταξιδιοῦ είναι παραστατική και γίνεται ζωντανή μέ τή χρησιμοποίηση τῶν ρημάτων στόν ένεστώτα. Πολύ πετυχημένη και μέ έπιγραμματικό τρόπο δοσμένη είναι ή είκόνα τής καταστάσεως στήν 'Ελλάδα στά σκληρά χρόνια τής δουλείας. Τέλος οί ύπερβολές «νά γένω γῆς νά μέ πατᾶς, γιοφύρι νά διαβαίνεις, νά γένω κι' ασημόκουπα νά πίνεις τό κρασί σου» θέλουν νά έκφρασουν τή δύναμη τής άγαπης τής λυγερῆς.

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Μέ τά ποικίλα έκφραστικά μέσα καί τά εύγενή και ύψηλά συναισθήματα, που περικλείονται στό ποίημα αύτό, ή λαϊκή μούσα κατόρθωσε νά διατυπώσει μέ άριστουργηματικό τρόπο τήν πίκρα του χωρισμοῦ και τή χαρά τής έπανόδου στό πατρικό έδαφος.

'Αργύρη 'Εφταλιώτη

'Η λαχτάρα τοῦ γερο-'Ανέστη (σ. 170-172).

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

'Αργύρης 'Εφταλιώτης. Φιλολογικό ψευδώνυμο τοῦ ποιητῆ και συγγραφέα Κλεάνθη Μιχαηλίδη. Γεννήθηκε τό 1849 στό χωριό Μόλυβος τής Μυτιλήνης. Μετά τό θάνατο τοῦ πατέρα του, σέ ήλικια 17 έτῶν, πήγε στήν Πόλη κοντά στό θεῖο του Κέπετζη, ό δόποιος τόν έστειλε στό Μάτζεστερ, σ' ἕνα ύποκατάστημα τοῦ έμπορικοῦ του οἴκου. 'Εκεὶ γνωρίστηκε μέ τόν 'Αλ. Πάλλη. 'Αργότερα μετατέθηκε στό Λίβερπουλ και κατόπιν στή Βομβάη, ὅπου έφτασε τό μήνυμα τοῦ γλωσσικοῦ κινήματος τοῦ

Ψυχάρη. Τό 1889 μέ τήν ποιητική του συλλογή «Τραγούδια τοῦ ξενιτεμένου» κάνει τήν πρώτη του ἐμφάνιση στά γράμματα και βραβεύεται στό Φιλαδέλφειο διαγωνισμό τοῦ ίδιου ἔτους. Τό ἔργο του είναι ἐπιβλητικό σέ δύκο και ποιότητα. Ο Ἐφταλιώτης πέθανε τό 1923 στήν Ἀντέμπ τῆς Γαλλίας, πάντα νοσταλγός τοῦ ὅμορφου νησιοῦ του.

Τό ἔργο του. α) Ποιητικό: τά λυρικά και γεμάτα νοσταλγία ποιήματά του «Τραγούδια τοῦ ξενιτεμένου» ἐνσωμάτωσε στή συλλογή του «Παλιοὶ σκοποί» (1909). Μετά τό θάνατό του κυκλοφόρησαν σέ γαλλική μετάφραση τό «Τραγούδι τῆς Ζωῆς» (Παρίσι 1929) και ἀπό τόν Γ. Βαλέτα τά «Ἀγάπης λόγια». Τά ποιήματά του χαρακτηρίζει πηγαῖος λυρισμός. β) Πεζογραφικό. Ή πρώτη του συλλογή διηγημάτων είναι οι «Νησιώτικες ιστορίες» (1894) μέ ἄρθρονο ήθογραφικό ὑλικό. Ἀξιόλογο είναι και τό ἐμπνευσμένο ἀπό τήν Κρήτη διήγημά του «Μαζώχτρα» (1900). Ἀσχολήθηκε και μέ τήν ιστορία κι ἔτσι ἔδωσε τίς «Φυλλάδες τοῦ Γεροδήμου» (1897), ἕνα ιστορικό ἀνάγνωσμα γιά παιδιά, τήν «Ιστορία τῆς Ρωμιοσύνης» (1901) και τό ἀνέκδοτο «Οἱ μεγάλοι μας Βυζαντινοί». Στόν πρῶτο τόμο τῶν «Ἀπάντων» του (1952) περιλήφθηκε και τό μυθιστόρημά του «Μανώλης ὁ Ντελμπεντέρης».

γ) Θέατρο. Τό θεατρικό του ἔργο «Βουρκόλακας» (1900) είναι ἐμπνευσμένο ἀπό τήν ἀστείρευτη πηγή τῶν δημοτικῶν μας τραγουδιῶν.

δ) Μεταφράσεις. Μετέφρασε ποιήματα τῶν Σέλλεϋ, Βύρωνα, Λογκφέλλου, ἀλλά και στίχους τῆς Σαπφώς και τοῦ Ἀλκαίου. Ἐξαίρετη είναι ἡ μετάφραση τῆς «Οδύσσειας», ἀπό τήν δύοια δέν πρόφθασε νά μεταφράσει τίς τρεῖς τελευταῖς ραψωδίες.

Βιβλιογραφία: "Αλκη Θρύλου, Ἀργύρης Ἐφταλιώτης, περ. «Νέα Ἑστία», τ. 12 (1932). Λίνου Πολίτη, Η ἑκατονταετηρίδα τοῦ Ἀργ. Ἐφταλιώτη, περ. «Ἀγγλοελληνική Ἐπιθεώρηση» (τ. Ἰαν. — Φεβρ. 1949). Γ. Βαλέτα, "Ἀπαντά Ἀργύρη Ἐφταλιώτη, Α' τόμ. (1952), Β' τόμ. (1962). P. Γκόλφη, Τό τραγούδι τοῦ Ἐφταλιώτη, περ. «Νουμάς», ἀρ. 374 (1910). M. Γιαλουράκη, Ἐφταλιώτης Ἀργ., M.E.N. Λογοτεχνίας.

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ

Ἡθογραφικό διήγημα ἀπό τή συλλογή «Νησιώτικες ιστορίες».

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. Ἀπόδοση νοήματος: Ο γερο - Ἀνέστης πέρασε μιά περιπετειώδη και ἀνεπρόκοπη ζωή στήν ξενιτιά. Πάντα ὅμως τόν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

βασάνιζε ό καημός γιά τήν έπιστροφή στήν πατρίδα, μά δέν· τήν άποφάσιζε. "Οταν όμως κατάλαβε πώς πλησίαζε τό τέλος του, πήρε τήν άποφαση νά έπιστρέψει στά παλιά «παιδιακίσια λημέρια». Γιά τοῦ κόσμου τά καλά δέν τόν πολυέμελε. "Ομως τόν βασάνιζε ή σκέψη πώς θά άντικριζε τούς συγγενεῖς του καί τούς φίλους του μέ τέτοια χάλια. "Εκανε πολλές σκέψεις γύρω άπό τό θέμα αύτό. Οι δικοί του είχαν πεθάνει, μόνο δυό τρία ξαδέρφια ίσως θά άνταμωνε, πού κι αύτοί θά ήταν γέροι. Μά πάλι δέν ήσύχαζε, γιατί τό δνειρό του ήταν, δταν έφευγε, νά γυρίσει κάτι στήν πατρίδα. Τώρα πιά ήταν γιά δλα άργα. Δέν ίθελε όμως καί νά πεθάνει μακριά άπό τό μοσχομυρισμένο χῶμα τῆς πατρίδας του, δπου κοιμοῦνται δλοι οι συμπατριώτες του. Αύτά τοῦ ἔρχονταν στή σκέψη του καί πότε ἔπαιρνε θάρρος, πότε άπελπιζόταν. Πήρε όμως τήν άποφαση τοῦ γυρισμοῦ σ' ἔνα κοντινό νησάκι, πού γειτόνευε μέ τήν πατρίδα του. Μόλις πάτησε τό πόδι του στό νησί, τράβηξε γιά τό νοσοκομείο, δπου χάρισε δλα του τά πράγματα, γιά νά δοθοῦν στόν πρῶτο, πού θά έφευγε άπό ἐκεῖ. "Επειτα ἔγινε ἄφαντος· πήρε ἔνα μικρό καιϊκάκι καί άποβιβάστηκε στίς ἀκρογιαλιές τοῦ νησιοῦ του, ἐκεῖ πού ήταν ἐρημιά, γιατί μόνο τό καλοκαίρι τό θυμοῦνται οι ἀνθρωποί. 'Η ἀνοιξιάτικη όμορφιά τῆς φύσεως ἔριξε σέ ρεμβασμούς καί ἀναμνήσεις παιδικές τό γερο - 'Ανέστη, πού μεθυσμένος άπό τή χαρά μουρμούριζε ἀκατανόητες φράσεις. Μεγάλη ή συγκίνηση! Τό καταπονεμένο κορμί του άπό τά βάσανα τῆς ξενιτιᾶς καί τίς τωρινές λαχτάρες καί τά καρδιοχτύπια του ἔρχισε νά τρέμει. Τόση ήταν ή συγκίνησή του, πού οὔτε νιάστηκε γιά φαγητό. 'Αποκομήθηκε στήν ἀκρογιαλιά μέ συντροφιά τό μουρμουρητό τῆς θάλασσας, γιά νά μήν ξυπνήσει ποτέ πιά.

β. 'Ενότητες καί έπιγραφή τους: Ιη. «Τήν πέρασε... λημέρια τους». 'Η άποφαση τοῦ βασανισμένου γερο - 'Ανέστη γιά τήν έπιστροφή στήν πατρίδα.

2) «'Άλλιώτικος γέρος... νησί του». Σκέψεις καί συναισθήματα γύρω άπό τήν ύποδοχή του στό χωριό.

3η. «Μόλις πάτησε... ἐκεῖνες τίς ώρες». 'Η άπόλαυση τῆς φυσικῆς όμορφιᾶς τῆς πατρίδας του καί οι παιδικές ἀναμνήσεις του.

4η. «Δέν τά ξανάνοιξε... τόν υπνο». 'Ο εύτυχισμένος θάνατός του.

γ. Κεντρική ίδεα: 'Η νοσταλγία καί τό δνειρό τοῦ ξενιτεμένου είναι νά πεθάνει στήν πατρίδα του.

δ. Συναισθήματα – Σκέψεις: Παρακολουθώντας ό ἀναγνώστης τή συμπαθητική μορφή τοῦ γερο - 'Ανέστη θά παρατηρήσει ἔνα κράμα συναισθημάτων, πού τή μιά στιγμή κυριαρχεῖ τό θάρρος, ή ἐλπίδα, ή χαρά «σάν έξαρτήματα» τῆς νοταλγίας, καί Ψηφιοποήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τήν ἄλλη μιά μετάπτωση τοῦ συναισθηματισμοῦ του σέ λύπη, πικρία καὶ ἀπογοήτευση ἀπό ντροπή γιά τήν κατάστασή του. Μά οἱ χαρούμενες στιγμές τῆς ὀνοιξιάτικης δύμορφιᾶς τῆς φύσεως πλημμυρίζουν τήν ψυχή του ἀπό μιά ἀνείπωτη χαρά, πού καταλήγει σέ ἕνα εὐτυχισμένο θάνατο. Δέ λείπει ὅμως ἡ συμπόνια καὶ ἡ λύπη πού κυριαρχοῦν στήν ψυχή τοῦ ἀναγνώστη γιά τήν τυραννισμένη καὶ βασανισμένη ζωή τοῦ γερο – 'Ανέστη καὶ γιά τήν τόσο μικρή διάρκεια τῆς ζωῆς του μετά τό γυρισμό του. Σκέψεις: 'Ο ἄνθρωπος καὶ ἴδιαίτερα ὁ "Ελληνας νιώθει στενά δεμένος μέ τόν τόπο πού γεννήθηκε καὶ μεγάλωσε καὶ, ὅταν ξενιτεύεται, πάντα τόν νοσταλγεῖ. («Τόν κρυφότρωγε ὅμως πάντα τῆς πατρίδας ὁ ἀκοίμητος καημός»).

"Ἐνας ἀπό τούς στόχους καὶ τίς ἐπιδιώξεις τοῦ ἀνθρώπου, πού ξενιτεύεται είναι ἡ προκοπή του, πού, ἂν δέν τήν πετύχει, προβληματίζεται γιά τήν ἐπιστροφή του («Τ' ὅνειρό του... τή γύμνια του»). Ἀπό τό λαό μας θεωρεῖται κατάρα καὶ μεγάλη συμφορά ὁ θάνατος τοῦ ξενιτεμένου μακριά ἀπό τήν πατρίδα, γι', αὐτό μέ κάθε τρόπο ἐπιδιώκεται ἡ ἐπιστροφή. 'Ο θάνατος στήν πατρίδα είναι εὐτυχισμένος καὶ γλυκός, ὅπως μᾶς λέει καὶ ὁ ποιητής 'Ανδρέας Κάλβος στό ποίημά του «'Ο φιλόπατρις»:

«Ἄς μή μοῦ δώσῃ ἡ μοῖρά μου
εἰς ξένην γῆν τόν τάφον·
είναι γλυκύς ὁ θάνατος
μόνον ὅταν κοιμώμεθα
εἰς τήν πατρίδα».

ε'. Πραγματολογικά - Χαρακτηρισμοί: Είναι γνωστό ὅτι ἔνα ἀπό τά συνηθισμένα φαινόμενα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τῶν 'Ελλήνων είναι ὁ ἐκπατρισμός. Τό δρεινό ἔδαφος τῆς 'Ελλάδας, πού δημιουργεῖ πολλές φορές προβλήματα ἐπιβιώσεως καὶ ἡ ἀνάγκη γιά ἀναζήτηση νέων πόρων ζωῆς, ἔξαναγκάζει τούς "Ελληνες ἀπό τά παλιά χρόνια μέχρι σήμερα νά ξενιτεύονται, παίρνοντας κυρίως τούς θαλασσινούς δρόμους, γιά εὐφορότερερες χώρες ὅπου καὶ μένουν μόνιμα ἡ προσωρινά. Κατά τήν ἐποχή τῆς τουρκοκρατίας τό φαινόμενο αὐτό είναι ὀδαδικό καὶ γι' αὐτό ἡ ἀπήχηση, κυρίως στή δημοτική μας ποίηση, ἔδωσε πραγματικούς θρήνους καὶ μοιρολόγια. 'Η ζωή τοῦ ξενιτεμένου είναι τραγική, γιατί «δέν ἀγαπᾶ καὶ δέν ἀγαπιέται», είναι «ξένος μέσα στούς ξένους». Θεωρεῖται ἡ ξενιτιά τό μεγαλύτερο κακό στόν ἄνθρωπο, πού μπορεῖ νά πάθει. Γι' αὐτό δ λαός μας πολύ χαρακτηριστικά λέει: «Τήν ξενιτιά, τήν ὀρφανιά, τήν πίκρα, τήν ἀγάπη τά τέσσερα τά ζύγιασαν, βαρύτερα 'ν' τά ξένα» ἡ «όξένος μέσ' τήν ξενιτιά πρέπει νά βάζει μαῦρα, γιά νά ταιριάζει ἡ φορεσιά μέ τής καρδιᾶς τή λάβρα».

Χαρακτηρισμοί: Μιά πονεμένη και ταλαιπωρημένη μορφή ξεπροβάλλει μέσα από τό κείμενο, πού φεύγοντας από τήν πατρίδα μέσηνειρα και έπιδιώξεις είδε νά γκρεμίζονται και νά χάνονται όλα από τή «μοίρα» του. Πάμπτωχος και άπελπισμένος στήν ξενιτιά, μά μέ τόν ασβεστο πόθο τοῦ γυρισμοῦ στήν πατρίδα, προβληματίζεται από περηφάνια και άξιοπρέπεια νά έπιστρέψει. Ἡ συμπαθητική αύτή μορφή, δ γερο-Ανέστης, είναι δ ἀντιπροσωπευτικός τύπος τοῦ αἰώνιου «Ελληνα ξενιτεμένου, πού μεταβάλλεται σέ άνειπωτη χαρά ή άπελπισία του μέ τήν έπιστροφή του στήν άγαπημένη του πατρίδα.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Γλώσσα - "Υφος": Ἡ γλώσσα είναι ή νεοελληνική στρωτή, δυνατή και τρυφερή. **"Υφος":** Ἡ παρουσίαση από τό συγγραφέα σκηνῶν και καταστάσεων, πού άνήκουν στόν πρωταγωνιστή, μέ μιά πλούσια ἐκφραστική δύναμη, συγκινεῖ τόν άναγνώστη. «Ετοι τό ύφος είναι δυνατό, τρυφερό, μέ λυρικό πάθος και ξαρση-

β'. Ἐκφραστικά μέσα και ή σημασία τους: Γιά νά μπορέσει δ συγγραφέας νά δημιουργήσει τήν κατάλληλη ψυχική κατάσταση, χρησιμοποίησε ποικίλα ἐκφραστικά μέσα, πού ξέπηρετον, μέ τήν εύστοχη τοποθέτηση, τή δομή τοῦ δόλου ἔργου. «Ετοι μέ τή δυνατή γλώσσα γενικά, μέ τά έπιθετα και τίς σύνθετες λέξεις μᾶς δίνει τήν προσωπικότητα τοῦ γερο-Ανέστη («τήν πέρασε... λημέρια του», τίς υπέροχες περιγραφές σκηνῶν («τραβάει... ξεφαντώματά τους») και ψυχικῶν καταστάσεων («τώρα ὅμως... τρεμούλιαζε»). Μαζί δέ μέ τά σημεῖα στίξεως κατορθώνει νά παρουσιάσει τήν «παλιμβούλια» και τίς ψυχικές μεταπτώσεις τοῦ πρωταγωνιστή («Ἀλλιώτικος... νησί του», «κι ἄν μείνω... ταχύ») και νά δώσει μεγαλύτερη ἔμφαση ἐκεῖ, πού ταιριάζει στό κείμενο. Ἡ δημιουργία τοῦ λυρικοῦ πάθους, τής συγκινήσεως, πού διατρέχει δλο τό κείμενο, δφείλεται στίς μεταφρέτες, τίς παρομοιώσεις, τίς υπερβολές, τίς εἰκόνες και τά διάφορα σχήματα λόγου, πού είναι διάσπαρτα μέσα στό κείμενο, δπως: **Μεταφορές:** «Παραδαρμένη, καραβοτσακισμένη ζωή» «Τή μάδησε τήν ψυχή», «τόν κρυφότρωγε... διάκοιμητος καημός», «ή πλάση... λαμπροφορεῖται θεοφώτεινη, δλοκάθαρη και παρθένα», «τ' ἀκαταπόνετο χέρι», «Βουλιασμένα τά μάτια του», «κάθε κύμα... τά τραγούδαγε», κ.ά. **Προσωποποίησεις:** «ή πλάση λούζεται», «γνωστικό τό κύμα», «άγέραστες δμορφιές». **Παρομοιώσεις:** «σάν τό φύλλο τρεμούλιαζε». **Υπερβολές:** «πού μάλαμα ἔπιανε και κάρβουνο γινότανε», «ἄφαντος δ γερο-Ανέστης», «θά μέ θρέψει τής πατρίδας τ' ἀγέρι». **Εἰκόνες:** «Τραβάει κατά τή Σκάλα... τρεμάμενφ»,

«τώρα δμως... τῆς πατρίδας», «Μόλις... μαζί του», «κι ἀποκοιμήθηθηκε... τίς ώρες».

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Ο πρωταγωνιστής τοῦ κειμένου, ὁ γερο-Ανέστης, παρουσιάζεται στήν ἀρχή νά κατέχεται ἀπό τή νοσταλγία τῆς ἐπιστροφῆς στήν πατρίδα, πού στό τέλος κατορθώνει νά τήν πραγματοποιήσει. Στήν ἔξελικτική δμως αὐτή πορεία δημιουργοῦνται ψυχικές καταστάσεις, σκέψεις, ἐνέργειες, σχέσεις μέ τό περιβάλλον. "Ολα αὐτά μέ τήν κατάλληλη δομή, τή δυνατή ἔκφραση τῆς γλώσσας, τά ποικίλα ἐκφραστικά μέσα καί τή λυρική ἔξαρση, πού χρησιμοποιεῖ ὁ συγγραφέας, συγκλίνουν στόν ἴδιο σκοπό. "Ετσι δημιουργοῦνται ζωηρά καί δυνατά συναισθήματα στόν ἀναγνώστη, πού μαγεύεται ἀπό τό περιεχόμενο τοῦ κειμένου.

Αργύρη Εφταλιώτη

Αληθινό παραμύθι (σ. 173-177)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (βλ. σ. 172)

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ

Ηθογραφικό διήγημα ἀπό τή συλλογή «Νησιώτικες ιστορίες».

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. **Απόδοση νοήματος:** Ο συγγραφέας ταξίδευε στήν Κανωσταντινούπολη. Τό βαπόρι δέν είχε πολλούς ἐπιβάτες καί, ὅταν ἔφτασαν στή βορινή πόλη τοῦ νησιοῦ (Λέσβος), ἀνέβηκε κάποιος παράξενος ἐπιβάτης. "Οταν πιά ἔκεινησε πάλι τό βαπόρι, ὁ συγγραφέας τόν πλησίασε καί τόν ρώτησε ἀπό ποῦ ἦταν, ποῦ πήγαινε καί σέ λίγη ὥρα ἔγιναν φίλοι. Μετά ἄρχισε νά διηγεῖται ὁ καθένας τήν ιστορία τῆς ζωῆς του. "Ο παράξενος ἐπιβάτης παρακάλεσε τό συγγραφέα νά μήν τήν πεῖ σέ κανένα ~~εκτός~~ ἀπό αὐτό τό μικρό μέρος πού διηγεῖται παρακάτω: "Εφυγε ἀπό τό νησί τους μικρό παιδί γιά τήν ξενιτιά. Εἴκοσι χρόνια ζοῦσε ἐκεῖ ποθώντας πάντα τήν πατρίδα του. Δέν ἄντεξε δμως καί γύρισε πίσω στήν Ψηφιοπόλιθη μέτα τό Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, γνωρίστηκε μέ συγγενεῖς του. Μόλις πάτησε τό πόδι του ὅτο νησί

είλε τούς συγγενεῖς του, πού τόν περίμεναν. Τούς γνώριζε βέβαια, ἀλλά ἡ συγκίνησή του ἦταν μεγάλη, ὥστε δέν μπόρεσε νά ἀνοίξει τό στόμα του. Πιό συγκινητική ἦταν ἡ στιγμή, πού συναντήθηκε μέ τή μάνα του ὅστε χρόνια ξενιτιᾶς. Βρέθηκε ἀπέναντι στή μάνα του, πού ἡ συγκίνησή της ἦταν ἀνείπωτη. Γύρω βρίσκονταν σαράντα ώς πενήντα συγγενεῖς καί φίλοι.

Ἐπειτα τόν ἀγκαλιάζει ἡ ἀδερφή του, πού τήν ἄφησε τεσσάρων χρόνων καί τή βρίσκει παντρεμένη τώρα καί ὅμορφη. Ἀκολουθοῦν οἱ ἄλλοι συγγενεῖς, πού γέμισαν τό σπίτι. Τούς μεγάλους κάπως τούς γνωρίζει, ἀν καί ἔχουν ἀλλάξει. Ἡ ἐπιστροφή ὅμως στήν πατρίδα, τοῦ ξαναφέρνει στή μνήμη τά παλιά χρόνια, τήν παιδική ἡλικία. Βλέποντας ὅμως στά σπίτια καινούρια πράγματα ξενόφερτα ἀπό τή Σύρα καί τήν Πόλη καί ἀκούγοντας τίς κοπέλλες νά τραγουδοῦν ὅχι νησιώτικα τραγούδια, στενοχωριέται καί νομίζει πώς ξενιτεύτηκε πάλι. Μιά μέρα μαζί μέ τή μάνα του βγῆκε στήν ἑξοχή. Ἐκεῖ ὅλα ἦταν ἴδια, ὅπως τά ἄφησε. Οὔτε γέρασαν οὔτε πρόκειται νά ἀλλάξουν ποτέ τους. Στό ξωκλήσι τής ἀκρογιαλιᾶς τάζουν νά περάσουν μαζί τά ύπολοιπα χρόνια. Θά φύγει ὅμως ἄλλη μιά φορά στά ξένα, ἀλλά ὅρκίζεται πώς δέ θά ἀργήσει αὐτή τή φορά. Ἡ γριά γύρισε κατά τή θάλασσα καί τραγούδησε ἔνα παλιό τραγούδι τοῦ μακαρίτη τοῦ γέρου της.

β'. Ἐνότητες καί ἐπιγραφή τους:

1η. «Ταξίδενα... τά δικά του». Ἡ γνωριμία τοῦ συγγραφέα σέ ταξίδι μέ ἔνα ξενιτεμένο.

2η. «"Ητανε... πάλι στά ράχτα δέρνει». Ἡ ιστορία τοῦ ξενιτεμένου. (Μικρότερες ἐνότητες τής 2ης είναι: α. «"Ητανε... Νά ἡ βάρκα πού ἔρχεται». Ἡ ἀπόφαση τοῦ γυρισμοῦ στήν πατρίδα καί ἡ ἄφιξη. β. «'Ηρθε ἡ βάρκα... τής ἐποχῆς». Σκηνές ἀπό τήν ύποδοχή τῶν συγγενῶν του. γ. «Πάμε στήν ἑξοχή... στά ράχτα δέρνει». Ο περίπατος τής μάνας καί τοῦ γιοῦ στήν ἑξοχή καί ἡ ἀπόφαση γιά τή μόνιμη ἐγκατάσταση στήν πατρίδα).

γ'. Κεντρική ίδεα: Ἡ πραγματοποίηση τοῦ πόθου τής ἐπιστροφῆς στήν πατρίδα γίνεται αἰτία συγκινήσεων καί ἀναβιώσεως τῶν ώραιών παιδικῶν ἀναμνήσεων.

δ. Συναισθήματα - Σκέψεις: 'Υπάρχει μιά κλιμάκωση συναισθημάτων, πού ἀπό τή θλίψη καί τήν πίκρα, τόν πόνο («"Εφυγε ἀπό τό νησί μας...δλότελα»), τή λαχτάρα («Στά εἴκοσι τά χρόνια... ζήτοῦσαν») γιά τήν πατρίδα, πού γίνονται καί αἰτία γιά τήν ἀπόφαση τής ἐπιστροφῆς, περνάει στή συγκίνηση («Δέν μπόρεσα... μέ τό φανάρι»). Μιά συγκίνηση, πού ἔχει μέσα της καί τή «βαριά συλλογή» γιά τό ἀντίκρυσμα τής μάνας. Ἀκολουθεῖ ἔνα κράμα συναισθημάτων συγκινήσεως, χαρᾶς καί εύτυχιας («Κι ἔτσι παιίζοντας καί κλαίγοντας πέρασα τήν τρομερή αὐτή εύτυχια,

πού ταίρι δέν ᔁχει στόν κόσμο»), πού καταλήγει στό άποκορύφωμα, στήν άνείπωτη χαρά και εύτυχία τοῦ πρωταγωνιστῆ («"Ε, παλιά χρόνια! βρίσκω πάλι τή χάρη σας και τή γλύκα σας", «έτοιμα νά σέ χαιρετίσουν... όσο βαρεμένος τη ἄν είσαι!»). 'Επίσης ή μητρική άγάπη μέ τήν μεγάλη της δύναμη προκαλεῖ θαυμασμό και συγκίνηση μαζί, πού και αὐτή κορυφώνεται στή χαρά άπό τήν ύπόσχεση τοῦ γιοῦ της.

'Αλλά και τά ἄλλα πρόσωπα, πού συμμετέχουν στή σκηνή τής ύποδοχῆς, τά κατέχει συγκίνηση και χαρά και μιά δικαιολογημένη εύτυχία. "Ετσι και δ' ἀναγνώστης συμμετέχει ψυχικά στήν έξελικτική αὐτή πορεία τῶν συναισθημάτων. 'Ιδιαίτερα ό πρωταγωνιστής προκαλεῖ τό θαυμασμό, γιατί δέν καταποντίστηκε μέσα στή μαγεμένη ξενιτιά, ἀλλά και τή συμπάθεια, γιατί δείχνει ίδιαίτερη άγάπη και συγκίνηση γιά ὅ,τι είναι γνήσια ελληνικό. Σκέψεις: 'Η ξενιτιά, ὅσα καλά κι ἄν ᔁχει, πάντα είναι ξένη γιά τόν "Ελληνα, πού νοσταλγεῖ τήν πατρίδα του και μέ τήν πρώτη εύκαιρια έπιστρέφει σ' αὐτή.

Elvai συγκινητικές οί στιγμές ἀνάμεσα σέ προσφιλή μας πρόσωπα ύστερα ἀπό μακροχρόνια ἀπουσία. 'Η άγάπη τής μάνας είναι τόσο δυνατή, πού μπορεῖ νά συγχωρήσει τήν ἄπρεπη συμπεριφορά τοῦ παιδιοῦ («Κι ἔτσι βρεθήκαμε... μιᾶς δλάκερης ζωῆς ἀμαρτίες»).

Δέν πρέπει νά ξεχνοῦμε ποτέ τίς ρίζες μας (τραγούδια, ἐνδυμασία, κατοικία, συμπεριφορά) παρασυρμένοι ἀπό ξενόφερτα στοιχεῖα («"Αχ τραγούδια... τής ἐποχῆς"»).

Οι όμορφιές τής πατρίδας ᔁχουν τή δύναμη νά δώσουν ζωή και δύναμη και νά ξανανιώσουν τόν ξενιτεμένο. («Μήπως γεράσουνε... κι ἄν είσαι!»)

έ. Πραγματολογικά στοιχεῖα - χαρακτηρισμοί: (Γιά τά πραγματολογικά βλέπε στό προηγούμενο διήγημα τοῦ ἴδιου συγγραφέα «'Η λαχτάρα τοῦ γερο - 'Ανέστη»). **Χαρακτηρισμοί:** Στό κείμενο ἐμφανίζονται πολλά πρόσωπα στίς διάφορες σκηνές, πού ᔁχουν σχέση μέ τόν πρωταγωνιστή. "Ετσι ἀπό τήν ἀρχή ὁ ἴδιος δ συγγραφέας ἐμφανίζεται σάν ἔνας περίεργος και φιλομαθής, ἀλλά και κοινωνικός ἄνθρωπος, πού ἐμπνέει ἐμπιστοσύνη. 'Ο ἥρωας τής ιστορίας είναι ἔνας βασανισμένος και ταλαιπωρημένος ἄνθρωπος ἀπό τίς δύσκολες συνθῆκες ζωῆς στήν ξενιτιά, ἀλλά μέ τή νοσταλγία στήν καρδιά γιά τήν γατρίδα, ἀποφασιστικός και δυνατός στήν ἐκτέλεση τής ἀποφάσεως του («Ξύπνησε ή καρδιά μου... παίρνω... τά νησιά μας»). Δέν τοῦ λείπει ὅμως και δ πλούσιος ψυχικός κόσμος, πού γίνεται φανερός αἰσθητός ἀπό τίς ἐκδηλώσεις του φτάνοντας στήν άγαπημένη πατρίδα, δην ἡ συγκίνηση, ἡ χαρά και ἡ εύτυχία ἀποκορυφώνεται.

Γιά τή μάνα νομίζουμε πώς δέ χρειάζεται ἄλλος χαρακτηρισμός. Είναι ή πικραμένη 'Ελληνίδα μάνα και νιώθει τόση εύτυχία για τό γυρισμό τοῦ γιοῦ της, πού ζεῖ μόνο μέ τή στιγμή αὐτή.

'Αλλά και τά ἄλλα πρόσωπα ἀντιπροσωπεύουν ἔνα γνήσιο ελληνικό σύνολο μέ τίς χαρές, τίς συγκινήσεις και τίς ἐκδηλώσεις του για τό γυρισμό τῶν ἀγαπημένων τους προσώπων.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Γλώσσα - "Υφος: 'Ο συγγραφέας χρησιμοποιεῖ τή νεοελληνική μορφή τῆς γλώσσας, πού είναι πλούσια, στρωτή, δυνατή, γλαφυρή μέ τή χρήση ἰδιωματικῶν λέξεων, ὅπως ἀδεξιμός, σκάλα, νιῶσμα, ἀποκρέβατος, τσαμπουνίζω, ἔεβούρκουσι, ράχτα, πᾶ, τσί. "Υφος: 'Η μετάβαση ἀπό τή μιά σκηνή στήν ἄλλη μέ ταχύ ρυθμό, τά πλούσια συναισθήματα και οἱ δυνατές περιγραφές τῶν σκηνῶν δίνουν ἔνα ύφος γοργό, δυνατό, μέ πλούσιο λυρισμό και συναισθηματική ἔξαρση.

β'. Ἐκφραστικά μέσα και ή σημασία τους: "Ἐνα πλούσιο σέ συναισθήματα κείμενο, πού παρουσιάζει πρόσωπα, καταστάσεις, σκέψεις, ἐκδηλώσεις, ἔχει ἀνάγκη και ἀπό τά μέσα παρουσιάσεως δῆλ. τά ἐκφραστικά μέσα. Οἱ διάλογοι και οἱ μονόλογοι τῶν προσώπων και τά σημεῖα στίξεως (ἰδιαιτέρα τά θαυμαστικά και τά ἔρωτηματικά) («Τί πράμα... πίσω», «ἔ φτανει... δ γαμπρός σου»), ἄλλα και ή γρήγορη μετάβαση ἀπό τή μιά σκηνή στήν ἄλλη δίνουν γοργότητα, και ζωντάνια στό κείμενο και δημιουργοῦν τίς ἀπαραίτητες συγκινήσεις.

Οἱ σύνθετες λέξεις και τό πλούσιο και δυνατό λεξιλόγιο μᾶς δίνουν μέ ἀκρίβεια τίς καταστάσεις («Κι ἔτσι παίζοντας... στόν κόσμο»), τίς ἐνέργειες («Παίρνω τό βαπόρι... ἔρχεται»), τίς πράξεις, τίς σκηνές («Δέν μπόρεσα νά πάω... γελοῦσαν», «Βρεθήκαμ' ἄξαφνα... ἀμαρτίες»), τίς ἐκδηλώσεις και τίς δυνατές περιγραφές. («Κι ἔτσι ήταν... κι ἄν είσαι»). 'Αλλά και μέ ἄλλα ἐκφραστικά μέσα διανθίζεται τό κείμενο και ἐπιτυγχάνεται ἔνα ὀλοκληρωμένο και καλαίσθητο σύνολο.

Μεταφορές: «ῆμερη θάλασσα», «πολυπαθιασμένη ίστορία » «θλιβερά μονοπάτια», «ἔτρωγε τό σκουλήκι», «τό καταπόνεσε ἡ λαχτάρα τό λησμοβότανο», «Ξύπνησε ή καρδιά μου», «τά σπλάχνα τῆς γῆς», «σκεπάζεται ή ψυχή μου», «τραγούδια πονεμένα», «τά ράχτα πᾶ τσί δέρνει» κ.ἄ. *Παρομοιώσεις:* «σάν παράξενος» «σάν νά 'ξερε κι αὐτός», «κανένας δράκος (ή σφυρίχτρα)», σάν

νά μήν ἔφυγα ποτές», «σάν νά βλεπαν ίερό μυστήριο», «ἡταν ἀγριοκάτσικο» κ.ἄ. *Προσωποποίησεις*: «δλα γελοῦσαν», «Ἡ θάλασσα ἔεβούρκουσι...» *Υπερβολές*: «Τόν ἀχόρταγο τό βαρκάρη», «ὁ ἀθάνατος πόθος» «δυό φορές ἀψηλότερος» «τρομερή αὐτή ἡ εύτυχία». *Περιφράσεις*: «τόνε στόλιζε μέ καθάρια ρωμαΐκα», «μισέψανε γιά τ' ἀγύριστο τό ταξίδι»

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Η δομή τού ἔργου, ἡ δύναμη τῆς γλώσσας, τό λυρικό ὕφος καὶ τά πλούσια ἐκφραστικά μέσα, μᾶς δίνουν τά πρόσωπα, τίς ἐνέργειές τους καὶ τίς ἐκδηλώσεις τους ἔτσι, πού νά δημιουργεῖται μιά κλίμακα συναισθημάτων στόν ἀναγνώστη, ἀνάλογη μέ τά συναισθήματα τῶν προσώπων τοῦ κειμένου. "Ετσι ὁ συγγραφέας συνταιριάζοντας δλα αὐτά μέ τό φυσικό περιβάλλον τῆς πατρίδας, πού τό παρουσιάζει μέ κατάλληλα μέσα, συνθέτοντας συγκινητικές καὶ χαρούμενες σκηνές, πετυχαίνει τήν εὐχάριστη καὶ συγκινητική ἀτμόσφαιρα τοῦ γυρισμοῦ τοῦ ἔνειτεμένου, πού είναι καὶ ὁ στόχος του.

Nikηφόρου Βρεττάκου

Ἐπιστροφή (σ. 178)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ (βλ. σ. 34)

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ Λυρικό ποίημα.

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. *Ἀπόδοση νοήματος*: Στήν ἀρχή μᾶς παρουσιάζεται ὁ ἐσωτερικός κόσμος τοῦ ἀνθρώπου πού, ἔπειτα ἀπό ἀρκετά χρόνια, γυρίζει στό πατρικό του σπίτι. Τά συναισθήματα τῆς συγκινήσεως καὶ τῆς ψυχικῆς συντριβῆς κυριαρχοῦν καὶ, καθώς ἐπαναλαμβάνονται ἄλλες δύο φορές στό σύντομο αὐτό ποίημα, πείθούν τόν ἀναγνώστη γιά τήν εἰλικρίνειά τους καὶ τονίζουν τήν ιδέα τοῦ πόνου καὶ τῆς ταραχῆς τοῦ ἀνθρώπου, πού πραγματοποιεῖ τό δνειρό τῆς πολυπόθητης ἐπιστροφῆς. Τήν κατάσταση αὐτή ἐντείνει, ή ἀπαράλλαχτη εἰκόνα τοῦ σπιτιοῦ στήν ἐξωτερική του ἐμφάνιση. "Ολα αὐτά ἀποτελοῦν μία ἐσωτερική εἰκόνα τῆς ψυχῆς τοῦ ἐπιστρέφοντος.

Ἀκολουθεῖ ή δεύτερη εἰκόνα: τῆς γαλήνης καὶ τῆς ζεστῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς. Μιᾶς ζωῆς ὅμως πού τήν παρακολούθει

άκομη άπό ξέω. 'Αποφασίζει νά μή μεγαλώσει άπότομα κι' ἄλλο τόν πόνο του, και μένει άκομη λίγο ξέω γιά νά κλάψει. Τό κλάμα άποτελεῖ τό ἄριστο μέσο αὐτή τή στιγμή γιά νά ξαλαφρώσει άπό τό βαρύ ψυχικό του φορτίο. Είναι κλάμα χαρᾶς πού ξαναγυρίζει ἡ ἵσως κλάμα ένός ἀνθρώπου πού δέν πέτυχε ὁ σκοπός τής ξενιτιᾶς. "Ο, τι και νάναι, τό πατρικό σπίτι ἔχει τή δύναμη νά δώσει στόν ἀνθρωπο ὅλα τά στοιχεῖα μιᾶς σωστῆς και δημιουργικῆς νέας ζωῆς.

β'. 'Ενότητες και ἐπιγραφή τους: "Ολο τό ποίημα είναι μία ἑνότητα.

γ'. Κεντρική ίδεα: 'Η ἐπιστροφή στό πατρικό σπίτι είναι πάντοτε συγκινητική και μοναδική σέ ψυχική ἔνταση.

δ'. Συναισθήματα - Σκέψεις: "Ἐντονο τό στοιχείο τοῦ σπαραγμοῦ. 'Η πλήρης ύποταγή τοῦ ἀνθρώπου στό συναίσθημα αὐτό πού τόν κυριεύει. 'Ο πόνος γιά τό ἀγαπημένο πατρικό σπίτι και τά γένωστά του και χαρακτηριστικά γνωρίσματά του.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Μετρική ἀνάλυση: Τό ποίημα ἔχει δύο τρίστιχες στροφές, τίς ὅποιες ἀκολουθεῖ δίδιος στίχος σάν ἐπωδός. Μέτρο του ὁ λαμβικός (υ-) δεκατρισύλλαβος ἀνομοιοκατάληκτος. Σχεδόν ὅλοι του οἱ στίχοι είναι ἀπαρτισμένοι νοηματικά.

β'. Γλώσσα - "Υφος: Γλώσσα ή δημοτική. Τό ύφος είναι ἀπλό, πειστικό και πολύ ἀνθρώπινο.

γ'. 'Έκφραστικά μέσα και ή σημασία τους: Περιορισμένη ή χρήση τους ἀλλά χαρακτηριστική. Μεταφορές: βαριά καρδιά (=καρδιά πού ύποφέρει ἀπό δυσάρεστα συναισθήματα). Γλυκές λάμψεις (= εὐχάριστες γιά τή θαλπωρή τους). Παρηγήσεις: σπαραγμό κρατώντας... βαριά καρδιά... βρῆκα... πατρικό (=παρηγεῖ τό ρ). Μές ἀπ' τίς φυλλωσιές σάν... δύση (=παρηγεῖ τό σ). Προσωποποίηση: Τό πατρικό σπίτι κοιτάζει τή δύση (: 'Η ψυχική διάθεση τοῦ ποιητή δίνει ψυχή στό σπίτι, πού κοιτάζει τή δύση, ἵσως γιατί είναι μιά ἀπό τίς ώραιότερες στιγμές τής οἰκογενειακῆς ζωῆς, ἀφοῦ συνήθως συγκεντρώνει ὅλα τά μέλη στό σπίτι). Υπερβατό: Τό πατρικό μου σπίτι νά κοιτάζει, μές ἀπ' τίς φυλλωσιές, σάν ἄλλοτε, τή δύση (στό τέλος ή λέξη πού φαίνεται νά ἔχει ιδιαίτερη σημασία γιά τόν ποιητή). 'Επανάληψη: 'Η ἐπανάληψη τοῦ πρώτου στίχου ἄλλες 2 φορές χρειάζεται γιά νά κρατήσει καρφωμένη στήν ψυχική διάθεση τοῦ ποιητή τήν προσοχή τοῦ ἀναγνώστη. Παρομοίωση: Σάν ἄλλοτε (: ή νοσταλγία γιά τά περασμένα). Σχῆμα ἐκ παραλλήλου: Δέν μπαίνω μέσα - ἀπέξω κάθομαι. (ύπογράμμιση τής ἀναποφασιστικότητας τοῦ ποιητῆ).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Τά βαριά συναισθήματα τοῦ ποιητῆ μεταδίδονται ἅμεσα καὶ στὸν ἀναγνώστη χάρη στὴ κατάλληλη χρήση τῶν ἐκφραστικῶν μέσων καὶ γενικά χάρη στὴν ποιητικὴν ίκανότητα τοῦ N. Βρεττάκου. "Ἐντονο τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγνώστη, ἥτις καὶ ἡ ἀπορία, γιά τὸ δισταγμό τοῦ ἥρωα, πράγμα πού μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἐπιτυχία γιά τὸ ποίημα.

Λορέντζου Μαβίλη

Πατρίδα (σ. 179)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ (βλ. σ. 100)

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ: Αυρικό ποίημα.

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. **Ἀπόδοση νοήματος:** Τό ποίημα ἀρχίζει μὲν ἔνα λαμπρό πίνακα: ἔνα ἀνοιξιάτικο πρωϊνό, ὅπου ἡ φύση βρίσκει καὶ γιορτάζει τὴν «καλὴ τῆς ὥρα». Τῇ λάμψῃ καὶ τῇ γιορτή συνθέτουν τά φυσικά στοιχεῖα «ἀγέρι», «νύφ» ἥ γῆ», «ἄνθη», «τῆς αὐγῆς τ' ἀστέρι» καὶ τά ἔμψυχα «πεταλούδες», μέλισσα», «σφήκα» καὶ πιό κάτω «πουλί». Παράλληλα μὲν τά δρπικά ἐρεθίσματα δμως ὑπάρχουν καὶ τά ἀκουστικά «βουίζει» καὶ «κελάνδημα», καθὼς καὶ ἡ «μοσχοβολιά» γιά τὴν ἐκλεκτικήν ὁσφρηση. Η δμορφιά καὶ ἡ ζωντανία, πού γεννᾶ τό περιβάλλον, γίνονται ἀφορμή γιά τὴν ὑποκειμενική στροφή τοῦ ποιήματος καὶ μιά ἐντονη συγκίνηση τοῦ ποιητῆ. Οἱ δύο τελευταῖες τρίστιχες στροφές συνδέονται μὲ τὴν προηγούμενη νοηματικά διά μέσου τῆς συγγένειας τῶν ἐννοιῶν «βουίζει» καὶ «κελάνδημα»: ἐπίσης ἥ λέξη «Μάης», τῆς δ' στροφῆς συνδέεται μὲ τὴν «ἄνοιξη» τῆς πρώτης, ἐφόσον αὐτός εἰναι δ κατ' ἔξοχήν ἀνοιξιάτικος μῆνας. Τέλος δ ποιητής ἐκφράζει τὸν πόθο του νὰ ξαναδεῖ τὴν ἐλληνική ἄνοιξη, στὴν «πατρίδα» του, λέξη πού ὑπάρχει στὸν τελευταῖο στίχο καὶ γιαυτὸ δ τίτλος τοῦ ποιήματος εἰναι «Πατρίδα» καὶ δχι «ἄνοιξη».

β'. **Ἐνότητες καὶ ἐπιγραφή τους:** Τό ποίημα ἀποτελεῖται ἀπό 2 ἐνότητες: 1η. Οἱ δύο πρῶτες στροφές: «Οἱ χαρές κι οἱ χάρες τῆς ἄνοιξης» καὶ 2η. Οἱ δύο τελευταῖες: «Ἡ ἀνεξίτηλη θύμηση τῆς ἐλληνικῆς ἄνοιξης».

γ'. **Κεντρική ίδεα:** Η ἐκφραση τῆς πατριδολατρείας στὴ θύμηση τῆς μοναδικῆς ἐλληνικῆς ἄνοιξης.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δ. Συναισθήματα – Σκέψεις: Ἐκτός ἀπό τήν ἄκρατη πατριδολατρείαν ὑπάρχει διάχυτη φυσιολατρεία, καθώς καὶ τὸ συναισθῆμα τῆς μοναξιᾶς στήν ξενιτιά. Ἡ ζωηρή φαντασία τοῦ ποιητῆ ἀρκεῖ γιά νά ἀνακουφίσει προσωρινά τήν νοσταλγία του. Πάντως αἰσιοδοξεῖ.

ε'. Πραγματολογικά στοιχεῖα καὶ χαρακτηρισμοί: Προίκα = τό μέρος τῆς πατρικῆς περιουσίας, πού μέ τό γάμο παραχωρεῖται στήν νύφη. Τῆς αὐγῆς τ' ἀστέρι = ὁ αὐγερινός.

4. ΜΟΡΦΗ

α. Μετρική ἀνάλυση: Τό ποίημα εἶναι σονέτο μέ δλα τά χαρακτηριστικά γνωρίσματα τοῦ εἰδους αὐτοῦ· ἔχει δηλαδή συνολικά 14 στίχους (δεκατετράστιχο, εἶναι ἡ ἄλλη ὀνομασία αὐτοῦ τοῦ εἰδους). ἡ ὁδοιοκαταληξία εἶναι πλεκτή συνεχόμενη στίς δυό πρῶτες στροφές, ἐνῶ στίς τελευταῖς ἔχει τήν μορφή γδε· ἡ κεντρική ιδέα βρίσκεται στήν τελευταία στροφή καὶ μάλιστα ἡ κυριώτερη ἔννοια, «πατρίδα», εἶναι ἀκριβῶς στό τέλος. Ὁ στίχος εἶναι ίαμβικός ἐνδεκασύλλαβος καταληκτικός καὶ μέ ἀρκετές συνιζήσεις πού θεραπεύουν τίς χασμωδίες.

β'. Γλώσσα - "Υφος: Ἡ γλώσσα εἶναι ἡ ποιητική φροντισμένη δημοτική καὶ τό υφος ὑψηλό μέ λυρισμό εἰλικρινή καὶ γλαφυρές περιγραφές.

γ'. Ἐκφραστικά μέσα καὶ ἡ σημασία τους: Ἀρκετά μέσα χρησιμοποιεῖ δι ποιητής μέ δεξιοτεχνία καὶ φυσικότητα κυρίως γιά νά ζωντανέψουν τήν δμορφιά τῆς ἀνοίξεως. Μεταφορές: ξυπνάει τ' ἀγέρι (= ζωηρή κίνηση μετά τήν ἀπνοια). Γλύκα μυστικῆς ἀγάπης (= Ἡ πλάση ζεῖτήν πιό δμορφη καὶ εὐχάριστη στιγμή της, δπως λέει καὶ ὁ γ' στίχος τῆς β' στροφῆς). "Ανθη προίκα (= Ἀπό τόν πατέρα Δημιουργό ἡ ώραιότερη δωρεά πρός τήν κόρη Γῆ γιά τήν ὥρα τῆς εύτυχίας της, τῆς βλαστήσεως καὶ τῆς ἀνθίσεώς της). Σβητέαι τ' ἀστέρι (= χάνεται τό φῶς του, δύει). Λαχταρίζει ἡ ζωή (= ἡ ἔξαρση τῆς ζωτικότητας ὅλων τῶν ἐμβίων δντών). Φυλλοκάρδια (= παλιά λαϊκή πεποίθηση πώς ἡ καρδιά μοιάζει μέ κάποιο φυτό ἡ καλύτερα λουλούδι μέ φύλλα, πράγμα δμως πού ἀπέχει πολύ ἀπό τήν πραγματικότητα. Πολλοί πιστεύουν δτι ἀνάμεσα σ' αὐτά τά «φύλλα» εἶναι κρυμμένα ὅλα τά συναισθήματα). "Αγιο χῶμα (= Ἰερό καὶ σεβαστό τό ἰδανικό τῆς πατριδας. Τό φίλημα δέ τοῦ χώματος εἶναι ἐκφραστικότατη, δσο καὶ ἀρχαιότατη συνήθεια· ἃς θυμηθοῦμε τόν Ὁδυσσέα πού φθάνει στό νησί τῶν Φαιάκων, στήν ε' 484 καὶ τόν Ἀγαμέμνονα στή Δ' 529). Γλυκιά πατρίδα (= Ἡ πατρίδα δημιουργεῖ τήν εὐχάριστη καὶ τρυφερή σχέση μεταξύ αὐτῆς καὶ τῶν παιδιῶν της).

Παρηγήσεις: Στήν πλάση μυστικῆς ἀγάπης... (ἐπανάληψη τοῦ σ). Πεταλοῦδες πετοῦν ταίρι μέ ταίρι (ἐπανάληψη τῶν π, τ & ε). Καλή γλυκιά (ἐπανάληψη τῶν κ, λ καὶ α, ι καὶ μάλιστα χιαστά). *Παρομοίωση:* Σά νύφ' ή γῆ λάμπει (= στολισμένη λαμπρά καὶ εὐτυχισμένη). *Υπερβολή:* "Αμετρα ἄνθη (= πάρα πολλά· ἔδω ή ὑπερβολή πλησιάζει τήν πραγματικότητα) *Περίφραση:* Τῆς αὐγῆς τ' ἀστέρι (= Αὔγερινός). *Βραχυλογία:* ...έκει σφήκα (έννοεῖται "βομβεῖ" ή καὶ πάλι «βουζει»). *Ἐπανάληψη:* Κάθε μοσχοβολιά... κάθε... κάθε (ἐπαναφέρει τό κάθε γιά νά περιλάβει χωριστά κι ὅλες μαζί τίς δημορφίες τῆς φύσης). *Υπερβατό:* Πάλε ξυπνάει... τ' ἀγέρι... γλύκα. Πόθο... κι ἐλπίδα. *Μετωνυμία:* Μάη (= ἀνοιξή· ἀντί τῆς ἐποχῆς δηλαδή χρησιμοποιεῖ τόν χαρακτηριστικό τῆς μήνα). *Τά κοσμητικά* ἐπίθετα λίγα ἀλλά εὕστοχα διαλεγμένα. *Αξιοπρόσεκτη* ή ἀπόδοση τοῦ ἐπιθέτου «Καλή» στή φύση καὶ στή πατρίδα.

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Ἡ δημορφιά καὶ ή γοητεία τόσο τῆς φύσης ὅσο καὶ τῆς πατρίδας ἀποδίδονται ἀπό τό Μαβίλη μέ μεγάλη ἐπιτυχία κι ἐνῶ τό μεγαλύτερο μέρος τοῦ ποιήματος ἀφορᾶ στήν πρώτη, ἐντούτοις στό τέλος δέν ξέρομε ποιά προσελκύει περισσότερο τόν ποιητή.

Γιώργου Σεφέρη

‘Ο γυρισμός τοῦ ξενιτεμένου (σ. 180)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ (Βλ. σ. 149).

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ Λυρικό ποίημα.

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

a. *‘Απόδοση νοήματος:* Τό ποίημα παρουσιάζεται μέ μορφή διαλόγου. Τό πρόσωπο πού καλωσορίζει τόν ξενιτεμένο, προσγειώνει λίγο τόν συνομιλητή, λέγονατάς του ὅτι μέσα του κυριαρχοῦν ἐμπειρίες, εἰκόνες καὶ ἐντυπώσεις ἀπό τή μακρινή χώρα, στήν δποία ἔζησε πολλά χρόνια. Ο ξένος ἐκφράζει τήν ἀπογοήτευσή του, γιατί δέ βρίσκει τά πράγματα πού τόν συγκινοῦσαν ἀλλοτε στήν πατρίδα του. "Έχουν ἀλλάξει ή μήπως ἔχει γίνει ἀλλαγή στόν ἴδιο κατά τήν ἀπουσία του, ὥστε νά μή τά ἀναγνωρίζει; 'Από τή σύγχυση προσπαθεῖ νά τόν βγάλει ὁ φίλος, πού θά

φροντίσει νά γεφυρωθεῖ τό χάσμα καί νά γίνει ή προσαρμογή τοῦ ξένου στίς νέες συνθῆκες ζωῆς τῶν Ἑλλήνων.

β. Κεντρική ίδεα: 'Απαιτεῖται χρόνος καί προσπάθεια νά προσαρμοσθεῖ στό περιβάλλον καί στή ζωή τῆς πατρίδος του διξενιτεμένος πού ἐπιστρέφει στήν Ἑλλάδα, ἔπειτα ἀπό πολλά χρόνια παραμονῆς σέ ἄλλες χῶρες.

γ. 'Ενότητες καί ἐπιγραφή τους:

1η. Στροφή Α': 'Ο γυρισμός τοῦ ξενιτεμένου.

2η. Στροφή Β': 'Η μάταιη ἀναζήτηση τῶν παλαιῶν ἐμπειριῶν.

3η. Στροφή Γ': 'Η προσαρμογή στήν νέα ἐλληνική πραγματικότητα.

δ. Συναισθήματα - Σκέψεις: Βασικό συναισθήμα τοῦ ποιήματος είναι ή ἀπογοήτευση πού κυριεύει τόν ξενιτεμένο κατά τήν ἐπιστροφή του στήν πατρίδα. 'Ο ποιητής, γεμάτος ἀπό τήν διμίχλη τοῦ Λονδίνου, ἐπιστρέφει στήν Ἑλλάδα τό 1934, ἀλλά ή πραγματικότητα τοῦ δημιουργεῖ συναισθήμα ἀπαισιοδοξίας. Σάν ἀποκαμωμένος 'Οδυσσέας δήρωας τοῦ ποιήματος στό τέλος τοῦ ταξιδιοῦ ἀντί χαρᾶς δοκιμάζει λύπη καί δυσφορία, γιατί τίποτε δέ μπορεῖ νά θεραπεύσει τό ἄγχος του, γιατί δλα ἔχουν περιπέσει στό τέλμα τῆς ἀκινησίας καί τῆς ψυχικῆς νέκρας. Σ' ἔνα ποίημα τῆς ἴδιας ἐποχῆς δ Σεφέρης θά γράψει χαρακτηριστικά: «"Οπου καί νά ταξιδέψω ή Ἑλλάδα μέ πληγώνει». Στό τέλος δημως τοῦ ἔργου φαίνεται μιά προσπάθεια ἀπαλλαγῆς ἀπό τά συναισθήματα τῆς ἀπογοήτευσης, τῆς μονοτονίας καί τῆς ἀκινησίας. Μέ στωϊκή διάθεση θά ἐπιχειρήσει νά φέρει κοντά του τίς ἀθάνατες ἀξίες τῆς ἐλληνικῆς ζωῆς, πού ἔχουν σκεπασθεῖ πρόσκαιρα ἀπό τήν καταγίδα δυσμενῶν γιά τό ἔθνος συνθηκῶν.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Μετρική ἀνάλυση: Τό ποίημα είναι γραμμένο σέ ἐννεασύλλαβο στίχο χωρίς δμοιοκαταληξία. 'Ο στίχος είναι ζωντανός καί ἔχει σάν πρότυπο τά καλλίτερα προϊόντα τῆς λαϊκῆς μας μούσας. Είναι δηλαδή σφιχτοδεμένος, πλαστικός καί πλούσιος ἀπό γλωσσική ἀποψη. 'Ο ρυθμός καί δικτύο τοῦ τραγουδιοῦ ἐπιτρέπει νά ἐκφρασθοῦν συναισθήματα πού χάνονται στό ἄπειρο.

γ. Γλώσσα - "Υφος": 'Η νεοελληνική γλώσσα τοῦ Σεφέρη είναι γνήσια ἐκφραση τῆς λαϊκῆς ψυχῆς, χωρίς δυσκολίες ἢ συμβιβασμούς μέ τήν καθαρεύουσα καί τά νόθα στοιχεία τῆς δημοτικῆς. Τό ύφος είναι ζωντανό, λιτό, σφιχτό καί διάφανα ἐκφραστικό.

δ. 'Εκφραστικά μέσα καί ή σημασία τους: Κυρίαρχο ἐκφραστικό μέσο τοῦ ποιήματος είναι οι πρωτότυπες εἰκόνες, πού μέ τήν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πρώτη ματιά νομίζει κανείς ότι είναι άσύνδετες μεταξύ τους και άκατανόητες: «Τά δέντρα μοῦ ἔρχονται ως τή μέση» και «σιγά σιγά θά ρθοῦν κοντά σου τό περιβόλι κι οἱ πλαγιές σου». Στό βάθος δύως ύπαρχει μια ἐσωτερική ἀρμονία μεταξύ ίδεας και αἰσθήματος. Οἱ εἰκόνες πού ἔχει μέσα του ὁ ποιητής ἀπό τούς βόρειους οὐρανούς, συντελοῦν, ὡστε νά φαίνονται ἀλλαγμένες οἱ εἰκόνες τῆς ἑλληνικῆς πραγματικότητας. Τίς πρωτοχρωμάτιστες αὐτές εἰκόνες συμπληρώνουν ἡ μεταφορά: «οἱ εἰκόνες πού ἔχεις ἀναθρέψει», ἡ περίφραση: «ξένους οὐρανούς» και ἡ προσωποποίηση «θά ρθοῦν κοντά σου τό περιβόλι...», πού θυμίζουν τά ἐκφραστικά μέσα τῆς δημοτικῆς ποιήσεως.

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Τό ποίημα μιμεῖται, ἀλλά δέν ἀντιγράφει, τή δημοτική μας παράδοση. Ἀποτελεῖ πρωτότυπη σύνθεση τοῦ Σεφέρη πάνω σ' ἔνα χιλιοτραγουδισμένο θέμα. Ἡ σωστή τοποθέτηση τῶν εἰκόνων και ἡ λογική σχέση τῶν ίδεων προβάλλουν παραστατικά τά αἰσθήματα πού βασανίζουν τὸν ἥρωα, τοῦ δποίου ἀναλύεται μὲ μοναδικό τρόπο ἡ μυστηριώδης περιοχή τῆς ψυχῆς και παρέχεται ξεκάθαρη ἡ εἰκόνα τῆς ἑλληνικῆς πραγματικότητας.

Κωνσταντίνου Καβάφη

Ποσειδωνιᾶται (σ. 183)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Γεννήθηκε στήν Ἀλεξάνδρεια στά 1863. Ὁ πατέρας του ἐγκαταστάθηκε στήν Αἴγυπτο περίπου στά 1845 και δημιούργησε δνομαστό ἐμπορικό οίκο μέ πρακτορεῖα σέ πολλές πόλεις τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ἡ μητέρα τοῦ ἀνῆκε σέ οἰκογένεια τῆς Κωνσταντινούπολεως. Μετά τό θάνατο τοῦ πατέρα του ὁ ποιητής ἔζησε ἐπτά χρόνια στήν Αγγλία (1772 - 1779), ἐνῶ ἀπό τό 1882 μέχρι τό 1885 ἔμεινε στήν Κωνσταντινούπολη, ὅπου μελέτησε τήν νεοελληνική λογοτεχνία και ἔγραψε τά πρῶτα ἀνεπιτυχή ποιήματά του πάνω στά χνάρια τοῦ Χριστόπουλου, τῶν Ἐπτανησίων και τῶν Ρομαντικῶν τῆς Ἀθήνας. Ἔργα του δημοσιεύονται στά περιοδικά .··· “Ἐσπερος”, “Ἀττικό Μουσεῖο” και “Ἡ Φύσις”. Στήν Ἀλεξάνδρεια, ὅπου ἐγκαταστάθηκε δριστικά, ἔζησε τήν ἀκμή και παρακμή τοῦ παροικιακοῦ ἐλληνισμοῦ, ὅπως και ἐκεῖνες τῆς οἰκογένειας του. Υπῆρξε ὄπαλη λόρδος τῆς αἰγυπτιακῆς Φιλοτοίηθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Έταιρειας Υδάτων. Στά τελευταία χρόνια τοῦ περασμένου αἰώνα ἀρχίζει νά γράφει καὶ νά τυπώνει σέ φυλλάδια τά ὄριμα ποιήματά του, πού θά τόν καθιερώσουν καὶ θά τοῦ ἔξασφαλίσουν μιά ἀξιόλογη θέση στή λογοτεχνία, ὅχι μόνο τῆς πατρίδας του, ἀλλά καὶ στό διεθνή πνευματικό χῶρο. Ο Καβάφης ἀνοιξε νέους δρόμους στήν ελληνική ποίηση, τόσο στό περιεχόμενο, ὅσο καὶ στή μορφή δημιούργησε προσωπική τεχνική, χρησιμοποίησε ἴδιότροπο γλωσσικό δργανο, ἀπάλλαξε τό στίχο ἀπό φορτικούς ρητορισμούς καὶ πομπώδεις ἐκφράσεις καὶ ἔδωσε λεπτές συναισθηματικές ἀποχρώσεις. Ή ποίησή του χαρακτηρίζεται γιά τήν ἀπαισιοδοξία της, πού είναι ἀποτέλεσμα τῶν προσωπικῶν ἐμπειριῶν καὶ βιωμάτων τοῦ ποιητῆ. Τά ποιήματά του διακρίνονται κατά τό περιεχόμενο σέ ίστορικά, φιλοσοφικά καὶ αἰσθησιακά. Τά περισσότερα θέματα ἀντλοῦνται ἀπό τήν ίστορία μας καὶ κυρίως ἀπό τήν Ἐλληνιστική (Ἀλεξανδρινή) περίοδο. Πολλές φορές ὅμως κάτω ἀπό τό ίστορικό αὐτό πλαίσιο συμβολίζονται καταστάσεις, συνθήκες ζωῆς καὶ γεγονότα τῶν συγχρόνων τοῦ ποιητῆ αἰγυπτιωτῶν Ἐλλήνων. Πέθανε στήν Ἀλεξάνδρεια στά 1933 καὶ τό ποιητικό του ἔργο δημοσιεύτηκε συνολικά στήν Ἀθήνα μετά δύο χρόνια. Τά πεζά του είδαν τό φῶς τῆς δημοσιότητας στά 1963, ἐνῷ τά ἀνέκδοτά του ποιήματα στά 1968. Τά "Απαντά του ἔχουν μεταφραστεῖ στίς περισσότερες εύρωπαικές γλῶσσες καὶ ἔχουν ἀπασχολήσει πολλούς ξένους κριτικούς.

Βιβλιογραφία: Τίμου Μαλάνου,³ Ο ποιητής Κ. Π. Καβάφης. Ο ἀνθρωπός καὶ τό ἔργο του. Ἀθήνα 1957. Τοῦ ᾧδου, Καβάφης — Ἐλιοτ, Ἀλεξάνδρεια 1953. Τοῦ ᾧδου, Καβάφης, δύο φύλλα τετραδίου καὶ ἀλλα, Ἀθήνα 1963. ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ, "Αφιέρωμα στόν Κ. Π. Καβάφη, ἔτος ΛΖ" (1963), τόμος 74, τεύχος 872. Μαργαρίτας Δαλμάτη, Κ. Π. Καβάφης, ἔτος 1964. Ι. Α. Σαρεγιάννη, Σχόλια στόν Καβάφη, Ἀθήνα [1964]. Στρατῆ Τσίρκα, Ο Καβάφης καὶ ἡ ἐποχή του, Ἀθήνα 1958. Τοῦ ᾧδου, Ο πολιτικός Καβάφης, Ἀθήνα [1971]. Τίμου Μαλάνου, Ο Καβάφης τοῦ κεφαλαίου Τ, Ἀλεξάνδρεια 1959. Γ. Σαββίδη, Καβαφικές ἐκδόσεις, Ἀθήνα 1966. Ανδρέα Καραντώνη, Παλαμᾶς, Σικελιανός, Καβάφης, Ἀθήνα 1955.

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ Ποίημα ίστορικό

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

a. **Απόδοση νοήματος:** Οι Πωσειδωνιάτες είχαν ελληνική καταγωγή. Μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου καὶ τίς διάφορες ἐπιμιξίες μέ τούς αὐτόχθονες λαούς ζέχασαν τή γλώσσα τους. Τό μόνο ελληνικό πού διατήρησαν ἡταν μιά γιορτή μέ ώραίες ἐκδηλώσεις καλλιτεχνικές καὶ ἀγωνιστικές. Συνήθιζαν μάλιστα νά ξαναθύ-

μοῦνται τά προγονικά τους ἔθιμα καί νά ἀναφέρουν Ἑλληνικές δύνομασίες, πού πολύ λίγοι ήταν σέ θέση νά καταλάβουν τό νόημα. Αύτή ή ἀναδρομή στό παρελθόν γεμίζει μελαγχολία τήν ψυχή τους, γιατί ἀναλογίζονται τήν παρακμή τους καί τήν πτώση τους ἀπό μιά ἔνδοξη φυλή στό πολιτιστικό ἐπίπεδο βαρβάρων λαῶν.

β'. Κεντρική ίδεα: Ἡ Ἑλληνική γλώσσα ἀποτελεῖ τό μόνο μέσο γιά τή διατήρηση τοῦ πολιτισμοῦ, τήν μή ἀλλοίωση τῶν φυλετικῶν γνωρισμάτων καί τή διαιώνιση τοῦ δεσμοῦ μεταξύ τοῦ παροικιακοῦ Ἑλληνισμοῦ καί τῆς μητρόπολης.

γ'. Συναισθήματα - Σκέψεις: Στό ποίημα είναι διάχυτο τό συναίσθημα τῆς παρακμῆς, τοῦ ἔπεισμοῦ τῶν Πασειδωνιατῶν, οἱ ὅποιοι δέν μποροῦν μέ τήν ὑπαρξή μιᾶς μόνο γιορτῆς νά συνδεθοῦν μέ τόν Ἑλληνικό κορμό. Ὁ ποιητής διατυπώνει τή σκέψη ὅτι αἰτία αὐτῆς τῆς καταστάσεως είναι τό γεγονός ὅτι λησμόνησαν τή μητρική τους γλώσσα. Οἱ ἀφελλινισθέντες Ποσειδωνιάτες ἔκφράζουν συναισθήματα λύπης, μελαγχολίας καί ντροπῆς γιά τό κατάντημά τους πού ἔγγιζει τά δρια τῆς συμφορᾶς.

δ'. Πραγματολογικά στοιχεῖα - Χάρακτηρισμοί: Ποσειδωνιᾶται: κάτοικοι τῆς Ποσειδωνίας στόν Τυρρηνικό κόλπο, καταγόμενοι ἀπό τούς ἀποίκους Ἐλλήνων τῆς κάτω Ιταλίας. Τυρρηνοί καί Λατίνοι: ντόπιοι κάτοικοι τῆς Ιταλίας. Ἐλληνισμός: τό σύνολο τῶν Ἐλλήνων (φυλή - γλώσσα - πολιτισμός - ἔθνος) τόσο στή μητρόπολη, ὅσο καί στίς ἀποικίες.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Μετρική ἀνάλυση: Τό ποίημα είναι γραμμένο σέ ἐλεύθερο ἀνομοιοκατάληκτο στίχο, πού παρουσιάζει τό φαινόμενο τοῦ διασκελισμοῦ. Στόν τρόπο συνδέσεως τῶν στίχων δ Καβάφης χρησιμοποιεῖ προσωπική τεχνική, πού ταιριάζει στό περιεχόμενο τῶν ποιημάτων του.

β'. Γλώσσα - "Υφος": Ἡ γλώσσα είναι πρωτότυπη καί προσωπική. "Ἔχει τύπους καί λέξεις τῆς καθαρεύουσας (αιῶνας, ἀγῶνας, στεφάνου, δλίγοι, ἡσαν), τῆς καθομιλουμένης (ἐξέχασαν, ἀνακατευμένοι, τελείωνε, κ.ἄ.) καί τῆς δημοτικῆς (συνήθειο, θυμοῦνταν, βγαλμένοι, κ.ἄ.). Τό ύφος είναι ἀπλό, λιτό, ἀνεπιτήδευτο. Μέ πρόχειρη ἔξταση νομίζει κανείς ὅτι τό ποίημα δέν διαφέρει ἀπό τόν πεζό λόγο. "Αν προσέξει ὅμως περισσότερο, θά διαπιστώσει ὅτι δ ποιητής κατορθώνει νά ἔκφράσει λεπτές συναίσθηματικές καταστάσεις.

γ'. Εκφραστικά μέσα καί ή σημασία τους: Οἱ εἰκόνες τοῦ ποιημάτος ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εισπαιδευτικής Πολιτικής καί

τήν παραστατικότητά τους. Μέ απλές λέξεις, χωρίς στόμφο και ρητορισμό διατυπώνονται τά έντονα συναισθήματα τῶν πρωταγωνιστῶν τοῦ ποιήματος. Τό διύνδετο σχῆμα: μέ τελετές..., μέ λύρες..., μέ άγωνας... έχει σάν συνέπεια νά τονίζει τήν ἀποσύνδεση τῶν Ποσειδωνιατῶν ἀπό τὸν Ἑλληνισμό.

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Ο Καβάφης, "Ελληνας τῆς διασπορᾶς ὁ ἴδιος, γνώριζε τά βασικά στοιχεῖα τοῦ φυλετισμοῦ μας καί τίς δυνάμεις πού θά μπορούσαν νά διατηρήσουν ἀναλλοίωτο τὸν Ἑλληνισμό τοῦ ἔξωτερικοῦ καί ἀλώβητο ἀπό τίς ξένες ἐπιμιξίες καί τίς ἰδιόμορφες καί μεταβαλλόμενες συνθῆκες ζωῆς. Μέ τήν προσωπική του ἀπαράμιλλη τέχνη κατόρθωσε νά μᾶς μεταδώσει τό μυστικό τῆς ἐπιβιώσεως τοῦ "Ελληνα καί τοῦ ἄρρηκτου δεσμοῦ του μέ τή μητρόπολη, ὅχι ἀποτέλεσμα τῆς δικῆς του ἐμπειρίας, ἀλλά σάν θλιβερή διαπίστωση ἐκείνων πού παραμέλησαν αὐτό τό μέσο. δηλ. τήν Ἑλληνική γλώσσα, καί περιέπεσαν στήν παρακμή. Ο Καβάφης δέν διδάσκει. Παρουσιάζει μέ μοναδικό τρόπο τήν τραγική κατάσταση τῶν Ποσειδωνιατῶν καί ἀφήνει τόν ἀναγνώστη νά βγάλει τά συμπεράσματά του.

Κωνσταντίνου Καβάφη

Στά 200 π. X. (σ. 185 - 186)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ (βλ. σ. 187)

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ. Ποίημα συμβολικό - ιστορικό.

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. Απόδοση νοήματος: Τό ποίημα ἀναφέρεται στό σχολιασμό τῆς ἐπιγραφῆς, πού ὁ 'Αλέξανδρος είχε χαράξει στά λάφυρα πού ἔστειλε στήν 'Αθήνα μετά τή μάχη τοῦ Γρανικοῦ, ἀπό "Ελληνα ὅχι τῆς ἀκμῆς, ἀλλά τῆς καμπῆς τῆς Ἐλληνιστικῆς ἐποχῆς. Φαντάζεται λοιπόν ὅτι ἡ εἰδῆση γιά τήν ἐπιγραφή στή Σπάρτη δέν θά δημιουργοῦσε ἔκπληξη, οὔτε θά προκαλοῦσε σχόλια καί συζητήσεις, ἀφοῦ ἡ ιστορική τους παράδοση δέν ἐπέτρεπε στούς Σπαρτιάτες νά τελοῦν ὑπό τήν διοίκηση ἄλλων, ἀλλά νά είναι ἀρχηγοί κάθε πολεμικῆς ἐπιχειρήσεως. Καί αὐτή τή στάση μπορεῖ κανείς νά τήν αἰτιολογήσει εύκολα: οἱ Σπαρτιάτες δέν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πρόδωσαν τόν ἀριστοκρατικό τους ήθικό κανόνα καί ἔτσι ἀπουσίασαν ἀπό τό Γρανικό, τήν Ἰσσό καί ἀπό τίς ἄλλες νικηφόρες μάχες τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατά τήν ἐκστρατεία τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἀποτέλεσμα ἐκείνων τῶν λαμπρῶν ἐπιτυχιῶν ἦταν ἡ δημιουργία τοῦ καινούριου Ἑλληνικοῦ κόσμου, δηλαδή τοῦ κόσμου τῆς Ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς. Γιά τόν σχολιαστή τῆς ἐπιγραφῆς σημασία ἔχει μόνο ἡ ἀνάπτυξη τῶν Ἑλλήνων κατά τήν περίοδο ἐκείνη στήν Αἴγυπτο, στή Μέση Ἀνατολή καί στή Μικρά Ἀσία. Τί τόν ἐνδιαφέρουν οἱ Λακεδαιμόνιοι; Γιατί νά ἀσχολεῖται μέ τόν ἀριστοκρατισμό τους καί τήν ἡρωϊκή τους ἐπιμονή καί πίστη στίς πατροπαράδοτες ἐπιταγές;

β'. Κεντρική ίδεα: Γιά τούς "Ἑλληνες τῆς Ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς σημασία ἔχει τό ἀποτέλεσμα τῶν νικηφόρων προελάσεων τοῦ Ἀλεξάνδρου στήν Ἀσία καί ὅχι ἡ ἡρωϊκή, στωϊκή στάση τῶν Λακεδαιμονίων.

γ'. "Ἐνότητες καί ἐπιγραφή τους:

1η. «Μποροῦμε... Νιώθεται»: Ἀδιαφορία τῶν Σπαρτιατῶν γιά τήν ἐπιγραφή τοῦ Ἀλεξάνδρου.

2η. «Ἐτσι... ἐσαρώθη»: Ἡ νίκη τοῦ Ἀλεξάνδρου.

3η. «Κι ἀπ' τήν θαυμάσια... τώρα»: Ἡ δημιουργία τοῦ Ἑλληνιστικοῦ κόσμου.

δ'. Συναισθήματα — Σκέψεις: Στό πρῶτο μέρος τοῦ ποιήματος ὁ Καβάφης ύπογραμμίζει τήν ἀκλόνητη πεποίθηση τῶν Λακεδαιμονίων στόν ἡγετικό ρόλο τῆς φυλῆς τους καί τήν ἐπιμονή τους στήν πολιτική αὐτή τοποθέτηση, καί ὅταν ἀκόμα τό συμφέρον τους θά ἀπαιτοῦσε μιά κάποια παραχώρηση. Τά συναισθήματα αὐτά μᾶς δόδηγοῦν σ' ἔνα ἄλλο ποίημα τοῦ Καβάφη, τίς "Θερμοπύλες", δπου ἔξαιρονται ἡ ἀρνηση στό συμβιβασμό καί στήν καιροσκοπία, δ ἀπελπισμένος ἀριστοκρατισμός καί ἡ ἡρωϊκή ἀδιαλλαξία ἐκείνων πού «ἄρισαν καί φυλάγουν Θερμοπύλες, ποτέ ἀπό τό χρέος μή κινοῦντες». "Ομως γιά τούς "Ἑλληνες τῶν χρόνων τῶν ἐπιγόνων τοῦ Ἀλεξάνδρου μέ τίς νέες συνθῆκες πού ἔχουν δημιουργηθεῖ κατά τήν ἐγκατάστασή τους στής χῶρες τῆς Μέσης Ἀνατολῆς καί πού είναι ἀνάλογες μέ ἐκείνες τοῦ παροικιακοῦ Ἑλληνισμοῦ, τῆς ἐποχῆς τοῦ Καβάφη, γιά τήν ἐπιβίωσή τους καί τή διατήρηση «τῶν ἐκτεταμένων ἐπικρατειῶν» χρειάζεται προσαρμογή στό νέο πνεῦμα, στής καινούριες περιστάσεις. Μόνον ἔτσι θά διατηρηθοῦν ἀκμαίες πολλές ἀπό τίς δημιουργικές δυνάμεις τοῦ Ἑλληνικοῦ (παροικιακοῦ) κόσμου, πού δέν πρέπει νά ἔχει μόνιμη δογματική ήθική καί ἔννοια τοῦ πατριωτισμοῦ. "Ἡ σκέψη τοῦ Καβάφη είναι τό καταστάλαγμα τῆς ιστορικῆς του ἐμπειρίας. Μοναδική ἀντίσταση στήν παρακμή, πού ἐμφανίζεται ἀπειλητική, είναι ἡ πολιτική

διαγωγή τῆς προσαρμογῆς στή νέα πραγματικότητα, συνδυαζόμενη μέ μιά ηθική δχι δογματική, ἀλλά συνειδήσεως τοῦ ἀτόμου.

ε. Πραγματολογικά στοιχεῖα — Χαρακτηρισμοί: 200 π.Χ.

Χρονικά τό ποίημα τοποθετεῖται δχι στήν ἀκμή, ἀλλά στήν καμπή τῆς Ἐλληνιστικῆς ἐποχῆς, 134 χρόνια μετά τή μάχη τοῦ Γρανικοῦ καί δέκα χρόνια πρό τῆς μάχης τῆς Μαγνησίας. «Πλήν Λακεδαιμονίων»: 'Ο Μέγας Ἀλέξανδρος είχε χαράξει στά περσικά λάφυρα πού ἔστειλε στήν Ἀθήνα μετά τή μάχη τοῦ Γρανικοῦ τήν ἐπιγραφή: «Ἀλέξανδρος Φιλίππου καί οἱ Ἐλληνες, πλήν Λακεδαιμονίων, ἀπό τῶν βαρβάρων τῶν τήν Ἀσίαν κατοικούντων». 'Ισσός καί "Αρβηλα: οἱ δύο ἄλλες σημαντικές νίκες τοῦ Ἀλέξανδρου. Κοινή Ἐλληνική Λαλιά: 'Η Ἐλληνική γλώσσα μέ βάση τήν ἀττική διάλεκτο, ὅπως διαμορφώθηκε κατά τούς ἐλληνιστικούς χρόνους στήν Ἀνατολή. Βακτριανή: ή περιοχή τοῦ σημερινοῦ βορείου Ἀφγανιστάν.

4. ΜΟΡΦΗ

α. Μετρική ἀνάλυση: Τό ποίημα είναι γραμμένο στόν ἑλεύθερο στίχο, χωρίς δηλαδή καθορισμένο ἀριθμό συλλαβῶν καί δμοιοκαταληξία.

β. Γλώσσα — "Υφος": 'Η γλώσσα τοῦ Καβάφη, ὅπως ἔκεινη τοῦ Κάλβου καί τοῦ Παπαδιαμάντη, είναι τελείως προσωπική. Πρόκειται γιά ἔνα κράμα μέ τύπους τῆς καθαρεύουσας, τῆς δμιουμένης καί τῆς δημοτικῆς, πού κατορθώνει μιά πρωτοτυπία ταιριαστή στό περιεχόμενο καί στό στίχο τῶν ποιημάτων τοῦ Καβάφη. Τό υφος είναι λιτό στούς ἐπιγραμματικούς στίχους πού ἐκφράζουν σκέψεις καί κρίσεις, μεγαλόπνοο καί ἔντονο στίς περιγραφές τῶν γεγονότων, πού δ ποιητής θέλει νά ύπογραμμίσει περισσότερο.

γ. Ἐκφραστικά μέσα καί ή σημασία τους: 'Η ποίηση τοῦ Καβάφη είναι κυρίως ἐγκεφαλική. Ἐκφράζει δηλαδή κρίσεις καί στοχασμούς. Γι' αὐτό είναι μικρή ή θέση γιά τά πλούσια ἐκφραστικά μέσα. Βασικό γνώρισμα τοῦ ποιήματος στό σημείο αὐτό είναι οι ζωντανές καί ύποβλητικές εἰκόνες πού περιγράφουν τίς νίκες τοῦ Ἀλέξανδρου η μᾶλλον τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου ἐναντίον τῶν Περσῶν καί τήν ἐγκατάσταση τῶν Ἐλλήνων, ὅπως καί τή διάδοση τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας στά βάθη τῆς Ἀνατολῆς. "Αλλα ἐκφραστικά μέσα είναι τό ἀσύνδετο σχῆμα: ἐκστρατεία, τήν νικηφόρα, τήν περίλαμπρη, τήν δοξασμένη. Καινούριος κόσμος, μέγας. ως... τήν πήγαμεν, ως τούς Ἰνδούς. 'Η ἀντίθεση: πολύτιμους ὑπηρέτας καί ή μεταφορά: τήν πήγαμεν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Μέ τους έπιγραμματικούς στίχους, τό λιτό υφος, τίς έντονες εἰκόνες και τίς καλοζυγισμένες λέξεις δι Καβάφης κατόρθωσε νά μᾶς δώσει μιά παραστατική εἰκόνα τοῦ παροικιακοῦ 'Ελληνισμοῦ στά 200 π.Χ., δηλ. κατά τήν περίοδο τῆς καμπῆς του, ἀφοῦ δικίνδυνος τῆς ρωμαϊκῆς κατακτήσεως είχε ἀρχίσει νά γίνεται έντονος. Πέτυχε κυρίως δι ποιητής νά ἀναλύσει τίς νέες ιστορικές συνθῆκες και νά προβάλει σάν μοναδικό μέσο ἐπιβιώσεως και διατηρήσεως τῶν ἐπιτευγμάτων τῶν 'Ελλήνων τήν ίκανότητα ἔλιγμον και προσαρμογῆς.

Φώτη Κόντογλου

'Αρχαῖοι ἄνθρωποι τῆς 'Ανατολῆς (σ. 187-194)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

'Ο Φώτης Κόντογλου γεννήθηκε τό 1896 στίς Κυδωνίες τῆς Μ. 'Ασίας και πέθανε τό 1965 στήν 'Αθήνα. 'Ήταν ἀπό τούς μεγαλύτερους 'Ελληνες καλλιτέχνες. Είχε τό διπλό ταλέντο τοῦ λογοτέχνη και τοῦ ζωγράφου - ἀγιογράφου. Χρησιμοποίησε ἄριστα και τό λόγο και τό χρωστήρα. Στή λογοτεχνία μέ τό πρῶτο του βιβλίο «Πέντρο Κάζας» (1919) ἔλαβε ἔξαιρετη θέση στά γράμματα. 'Αργότερα ἔξεδωκε τά ἔργα του «Βασάντα» (1923), «Ταξίδια» (1928), «Φημισμένοι ἄντρες και λησμονημένοι» (1942), «'Αρχαῖοι ἄνθρωποι» (1945), «'Εκφρασις» (1961 βραβεῖο 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν) κ.ἄ. 'Επίσης ἔγραψε πολλά ἀρθρα σέ περιοδικά και ἔφημερίδες.

'Ανάλογη και ἴσως μεγαλύτερη είναι ἡ καλλιτεχνική προσφορά τοῦ Φ. Κ. στή ζωγραφική. Εἰδικότερα ἀσχολήθηκε μέ τήν ἀγιογραφία και ἔδωσε ἔργο ἀπαράμιλλο. Καθιερώθηκε δις ζωγράφος τῆς Ἑλληνορθόδοξης παράδοσης. 'Ακολούθησε τή βυζαντινή ἀγιογραφία, πού συμπλήρωσε και μέ δικά του προσωπικά και πρωτότυπα στοιχεῖα. Οἱ ἐκκλησίες, πού ἀγιογράφησε ἀριθμοῦνται σέ πολλές δεκάδες, ἐνῶ οἱ παραστάσεις φθάνουν μερικές χιλιάδες. Ποιοτικά και ποσοτικά τό ἔργο του είναι μοναδικό. Βιβλιογραφία: B. Μουστάκη, Κόντογλου Φ., βιογρ. σημ. στή M.E.N. Λογοτεχνίας. Π. Χάρη, Μικρή πινακοθήκη. 'Εκδ. Οίκος «'Αστήρ», Μνήμη Κόντογλου. Δέκα χρόνια ἀπό τήν κοίμησή του, 'Αθήναι 1975.

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ

Περιγραφή. Ἀπόσπασμα ἀπό τό ἔργο «Τό Ἀιβαλί ἡ πατρίδα μου».

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. Ἀπόδοση νοήματος: Ὁ συγγραφέας παρουσιάζει τούς κατοίκους τοῦ μεγάλου μπουγαζιοῦ στήν ἔξοχή τοῦ Ἀιβαλιοῦ. Παλιότερα ἀπό τή γενιά τῶν ἀρχαίων ἀνθρώπων ἦταν δυνατό νά βρεθοῦν ἄνθρωποι σάν αὐτούς, πού παρουσιάζουν στά ἔργα τους δὲ "Ομηρος, δὲ Ἡσίοδος, δὲ Ἡρόδοτος, δὲ Θεόκριτος καὶ ἡ Παλαιά Διαθήκη. Ζοῦσαν μαζί ἀρχαῖοι "Ελληνες καὶ Ἀνατολίτες καὶ ἦταν ἀθῶι ἄνθρωποι. Ἀγαποῦσαν τίς ιστορίες, ἦταν καλοσυνάτοι, δλιγαρκεῖς καὶ φιλόπονοι. Ἡ γῆ καὶ ἡ θάλασσα τούς ἔξασφάλιζαν τροφή. Ἠταν καλοί ἄνθρωποι καὶ δὲ Θεός τους βοηθοῦσε. Τέτοιοι θά ἦταν οἱ ἄνθρωποι ἐδῶ καὶ πρίν το Χριστιανισμό, ἀλλά καὶ ὅταν διαδόθηκε ἡ νέα θρησκεία καὶ ἔγινε χριστιανικό βασίλειο ἡ Κωνσταντινούπολη, οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, ἀπομονωμένοι καθώς ἦταν, ζοῦσαν ἥσυχα μέσα στήν ἀγκαλιά τῆς φύσης. Τά ροῦχα τους καὶ τά σκεπάσματά τους ἦταν ὑφαντά καὶ τά περισσότερα ἀντικείμενά τους ξύλινα. "Αντεχαν στό κρύο καὶ τή ζέστη καὶ είχαν γερά καὶ ὅμορφα κορμιά. Οἱ νέοι ἔμοιαζαν μέ τόν Ἀχιλλέα, τόν Πάτροκλο, τόν Μεγα-Ἀλέξανδρο. Οἱ γέροι μέ τόν Ποσειδώνα, τόν "Ομηρο, τόν "Αγιο-Νικόλαο, τό ἄγαλμα τοῦ Λαοκόοντα, τόν μάντη Τειρεσία, τό Σκεντέρμπεη. Οἱ μεσόκοποι μέ τόν Ἀι-Γιάννη τόν Πρόδρομο, τό Λεωνίδα, τό Θεμιστοκλή, τόν Ἐπαμεινώνδα ἡ μέ ἡρωες τοῦ 1821. Καὶ τά δνόματά τους ἦταν ἀρχαῖα. Σέβονταν τούς μεγαλύτερους, πού τούς ἔλυναν καὶ τίς διαφορές τους. "Ηξεραν τήν ιστορία ἀπό τά παλιά χρόνια ὡς τίς μέρες τους, ἀλλά πολλά πρόσωπα καὶ γεγονότα τά μπέρδευαν. Ἠταν εύτυχισμένοι ἄνθρωποι καὶ δὲ συγγραφέας ξεχωρίζει καὶ φέρνει στό μυαλό του τό Γιάννη τό Βλογημένο, τόν μπαρμπα-Μανώλη τό Βασιλέ, τό Σίλβεστρο. Πολλοί ἀπό αὐτούς είχαν χρόνια νά πᾶνε στήν πολιτεία, μπέρδευαν στοιχεῖα εἰδωλολατρικά μέ τό χριστιανισμό καὶ δλος δέ κόσμος ἦταν γεμάτος ἀπό στοιχεία καὶ πνεύματα. "Έκαναν πολλά μαγικά ἀνακατωμένα μέ λατρεῖες χριστιανικές. Μερικά ἀπό τά ζῶα τά θεωροῦσαν βλογημένα, γιατί συνδέθηκαν μέ τό ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ἡ τῶν Ἀγίων. Οἱ θαλασσινοί πίστευαν ὅτι ἡ θάλασσα, τά ἐργαλεῖα τους, μά καὶ οἱ ἴδιοι ἦταν βλογημένοι ἀπό τό Χριστό, τούς Ἀποστόλους καὶ τόν "Αγιο Νικόλαο. "Εβλεπαν γοργόνες καὶ ἀλλα στοιχειά στή θάλασσα. Ἡ Ἀνατολή ἦταν βλογημένη καθώς καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς, "Ελληνες καὶ Τούρκοι.

β'. 'Ενότητες καί ἐπιγραφή τους:

1η. «Πρό λίγα...στά δέντρα». 'Η παρουσίαση τῶν ἀνθρώπων τῆς Ἀνατολῆς.

2η. «Μά τό παράδοξο...ἀναπαυόμενος». 'Η ἀννότητά τους καί ἡ φυσική τους ζωή.

3η. «"Οχι πλατσομύτες..." Εχτορας». Τά ἔξωτερικά χαρακτηριστικά τους.

4η. «Τά παλικάρια... δχλοβοή». 'Η συμπεριφορά μεταξύ τους.

5η. «Ξέρανε...οἱ δασκάλοι μου». Οἱ γνώσεις τους.

6η. «Μακάριοι ἀνθρῶποι...κεῖνοι οἱ ἀνθρῶποι». Οἱ ἀσχολίες τους.

7η. «ὅλος ὁ κόσμος... "Ελληνες καὶ Τοῦρκοι". Οἱ λαϊκές τους παραδόσεις.

γ'. Κεντρική ιδέα: 'Η ἀγνή καί φυσική ζωή γίνεται πόλος ἔλξεως ἐκείνων, πού ἀγαποῦν τή γνήσια Ἑλληνική παράδοση.

4. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

'Ο συγγραφέας περιγράφει μέ λιτά καί ἀπέριττα μέσα τή ζωή τῶν παλιῶν ἀνθρώπων, γιατί δέν θέλει νά «ἐντυπωσιάσει», ἀλλά θέλει νά δείξει τήν ἀγάπη του καί τό θαυμασμό του στό παλιό καί τήν ἐπιφυλακτικότητά του πρός τό σύγχρονο. Καί δλα αὐτά, γιατί πιστεύει πώς το σύγχρονο είναι ψεύτικο καί ἐπιτηδευμένο, ἐνῶ τό παλιό ἔχει τόν πρωτόγονο, τόν ἀπλό, τόν ἡρωϊκό καί γεμάτο περιπέτεια τρόπο ζωῆς. Στό κείμενο αὐτό κατορθώνει νά μᾶς δώσει παραστατικά τήν ἀγνή καί φυσική ζωή τῶν παλιῶν ἀνθρώπων τῆς Ἀνατολῆς, τά ἔξωτερικά τους γνωρίσματα, πού τά συσχετίζει μέ πρόσωπα ἀπό τήν Ἀρχαία 'Ιστορία, τίς σχέσεις μεταξύ τους, πού είναι ίδιες μέ τῆς πατριαρχικῆς οἰκογένειας, τίς γνώσεις τους, πού είναι τόσες, δσες χρειάζονται γιά νά ζοῦν «κατά φύσιν». 'Επίσης τίς πρωτόγονες ἀσχολίες τους καί τίς λαϊκές τους παραδόσεις, πού δέν ἀπέχουν καί πολύ ἀπό ἐκείνες τῶν πρωτογόνων καί ἀμαθῶν ἀνθρώπων. "Ετσι ὁ συγγραφέας χαρακτηρίζεται σάν ὁ λάτρης τοῦ παλιοῦ καί τοῦ ἀπλοῦ, ὁ «ἀσυγχρόνιστος», ὁ νοσταλγός τοῦ σκληροῦ καί τοῦ πρωτόγονου, ὁ δεμένος μέ τήν παράδοση καί τή φυσική ζωή.

Γιώργου Θεοτοκᾶ

"Ἐνα Ἔθνος νεόφτωχο (σ. 194-197)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

'Ο Γ. Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδεύτικής Πολιτικής

1969 στήν 'Αθήνα. Σπούδασε νομικά στήν 'Αθήνα καί ἔκανε τίς μεταπτυχιακές του σπουδές στή Γαλλία καί 'Αγγλία. Δέν ἀσχολήθηκε δῆμως μέ τή δικηγορία, γιατί αἰσθανόταν περισσότερο τήν ἀνάγκη νά ὑπηρετήσει τήν τέχνη. 'Εμφανίσθηκε νωρίς στά γράμματα μέ τό δοκίμιό του «'Ελεύθερο πνεῦμα» (1929), στό δποιο ἔκανε κριτική αὐστηρή τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τῆς «γενιᾶς τοῦ 30», δῆμως λέγεται. 'Ακολούθησαν οἱ «ἄδρες ἀργίας» (1931), «'Αργώ» (1936), «'Εμπρός στό κοινωνικό πρόβλημα» (1932), «Λεωνῆς» (1940), «Στό κατώφλι τῶν νέων καιρῶν» (1945), «'Ιερά δόδος» (1950), (Προβλήματα τοῦ καιροῦ μας» (1956), «'Ασθενεῖς καί δοιοπόροι» (1964), «'Η ἑθνική κρίση» (1966) κ.ἄ.

'Ο Γ. Θεοτοκᾶς ἀσχολήθηκε μέ τά περισσότερα εἶδη τοῦ λόγου καί θεωρεῖται ἔνας ἀπό τούς σημαντικότερους ἐκπροσώπους τῆς πνευματικῆς διαμάχης κατά τήν περίοδο τοῦ μεσοπολέμου. Μεγαλύτερη ἐπιτυχία δοκίμασε σάν δημοσιογράφος, παρόλο πού χαρακτηρίζεται σάν «αὐστηρός» στόν τόνο καί «ψυχρός» στήν ἔκφραση. "Ισως εἶναι πρόωρο νά διατυπωθοῦν κρίσεις τελικές γιά τό ἔργο του καί τήν πνευματική προσφορά του. 'Ο δηγοκς, πάντως, εἶναι μεγάλος καί ἔχει ὅλα τά χαρακτηριστικά τοῦ κλασσικοῦ ἔργου. 'Από τά ἔργα του «'Ο Λεωνῆς» ἔχει περισσότερα στοιχεῖα αὐτοβιογραφικά καί θεωρεῖται τό καλύτερό του διήγημα.

Βιβλιογραφία: Π. Σπανδωνίδη, 'Η πεζογραφία τῶν νέων 1929 - 33. Μιχ. Περάνθη, 'Ελληνική πεζογραφία. Γ. Βαλέτα, Νέα ἀνθολογία τοῦ Ἑλληνικοῦ διηγήματος, 1969. Γεωργίας Φαρίνου, Οἱ καμπάνες τοῦ Γ. Θεοτοκᾶ, περ. «Παρνασσός», τ. Ιθ' ἀριθ. 3 'Ιούλιος - Σεπτέμβιος 1977.

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ

Μυθιστόρημα τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας. 'Απόσπασμα ἀπό τό ἔργο «Λεωνῆς».

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. 'Απόδοση νοήματος: 'Ο συγγραφέας θυμᾶται τά παιδικά του χρόνια στήν Πόλη τήν ἐποχή τοῦ Α' Παγκόσμιου Πολέμου. Περνοῦσαν στούς δρόμους Γερμανοί, Αύστριακοί καί Τούρκοι. Πῆραν καί τά καλύτερα σχολεῖα καί τά ἔκαναν νοσοκομεῖα καί ἀναρρωτήρια γιά τό στρατό. Τό Ζωγράφειο τό πῆραν οἱ Γερμανοί καί δ Λεωνῆς ἔβλεπε ἀπό τό σπίτι τοῦ παπποῦ του τούς στρατιῶτες, πού μπαινόβγαιναν καί μερικές φορές ἔπαιζαν σάν παιδιά. 'Ο Λεωνῆς ἀγαποῦσε τά λουλούδια, δ Πάρης ἐνδιαφερόταν γιά τά πολεμικά παιχνίδια, ἐνῶ δ Δήμης ἔκανε κατεργαριές καί δ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μένος τό εριξε στά πολιτικά. Δημιουργοῦσε προβλήματα στόν Τουρκοδάσκαλο Νικολετόπουλο γιατί άρνιόταν νά μάθει τά τούρκικα και δταν δάσκαλος τόν ρωτοῦσε γιατί πάλι ήταν άδιάβαστος, τοῦ ἀπαντοῦσε δτι δ πατέρας του τοῦ τό είπε. Τή μέρα πού ήρθε δ Αύτοκράτορας τῶν Γερμανῶν, τό Λύκειο μαζεύτηκε σ' ἔνα πεζοδρόμιο, γιά νά τόν ζητωκραυγάσουν. 'Ο Μένος μουρμούρισε δτι δέ θά φωνάξει ζήτω, γιατί δ πατέρας του τοῦ είπε δτι δέν ἔπρεπε. Ξαφνικά ἀκούστηκαν προστάγματα, τουφέκια τραντάχτηκαν και ξιφολόγχες ἀστραψαν. Στρατιωτική μουσική ἀντήχησε και φάνηκαν πρῶτα καβαλάρηδες και πίσω αὐτοκίνητα μαζί μέ ἄλογα.

Καθώς οί γερμανοί περνοῦσαν, δ Λεωνής συλλογιζόταν τούς αὐτοκράτορες τοῦ βυζαντίου: Τό Βασίλειο τό Βουλγαροκτόνο, τό Νικηφόρο Φωκᾶ, τόν Ιωάννη Τσιμισκή, τόν Μανουήλ Κομνηνό. 'Εκεῖνοι ήταν σπουδαῖοι και ἀξίζε νά τούς σέβεται και νά τούς θαυμάζει ὁ κόσμος. Θυμήθηκε δ Λεωνής και τόν Κων/νο Παλαιολόγο, ἀλλά και τά λόγια τοῦ παποῦ του, πού ισχυρίζονταν δτι εἶναι νεόπλουτος. "Ετσί και τά ἔθνη ήταν νεόπλουτα και νεόφτωχα. Είμαστε ἔνα ἔθνος νεόφτωχο, σκέφτηκε δ Λεωνής και αὐτό τοῦ ἔκανε ἐντύπωση.

β' 'Ἐνότητες και δή ἐπιγραφή τούς'

1η. «"Υστερα.. τελείωνε ποτέ». 'Η Πόλη τό κέντρο τῶν ἐχθρικῶν στρατευμάτων.

2η. «"Εἶχανε πάρει...οί μανάδες τους». 'Η καθημερινή κατάσταση στήν πόλη τίς μέρες τοῦ πολέμου.

3η. «"Ο Λεωνής...τῶν Γερμανῶν». Οί ἀσχολίες τῶν παιδιῶν και δή ἐπανάστατική τους συμπεριφορά στήν ἐκμάθηση τῆς τουρκικῆς γλώσσας.

4η. «Τή μέρα κείνη...δ Μένος». Προετοιμασία γιά τήν παρέλαση, δή παρέλαση τῶν στρατιωτικῶν και δή ψυχολογική ἀντίδραση τοῦ Μένου.

5η. «Μά δ Λεωνής...δ γλυκύτατος». Σκέψεις τοῦ Λεωνῆ μετά τή γελοία παρέλαση.

6η. «"Ο Λεωνής...συμπαθητικός». 'Η ἐπίδραση τῶν ἐντυπωσιακῶν λόγων τοῦ παποῦ στό Λεωνή.

γ'. Κεντρική ίδέα: Τά ἔθνη, πού ἔχουν ίστορία, δέ χάνουν τή δόξα τους κι ἄν σκλαβωθοῦν ἀπό τούς σύγχρονους δυνατούς λαούς.

δ. Συναισθήματα - Σκέψεις: 'Η σκιά και δήχος τοῦ πολέμου εἶναι διάχυτα μέσα στό κείμενο και προκαλοῦν τήν ἀναστάτωση τοῦ ψυχικοῦ κόσμου τῶν ἀνθρώπων και προπαντός τῶν ἐφήβων, Ψηφιοποιηθήκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πού ζοῦν μέ τό φόβο καί τήν ἀγωνία («Ολοι περίμεναν κι ἔμοιαζαν λιγάκι φοβοσμένοι»). «Ομως μέσα σέ μιά τέτοια ἀτμόσφαιρα, πού ή ἐπιβολή τῆς βίας γίνεται γιά τήν κατάπνιξη τῆς Ἐθνικῆς ὑποστάσεως, ξεπροβάλλει ή ἀντιδραστική μορφή τοῦ μικροῦ ἥρωα Μένου, πού προκαλεῖ τό θαυμασμό μας («Ο μπαμπάς μοῦ είπε νά μή μαθαίνω Τούρκικα», «Ἐγώ δέν φωνάζω... φωνάξω»). Ἀλλά οἱ σκέψεις τοῦ μικροῦ Λεωνῆ γιά τά περασμένα μεγαλεῖα τῆς φυλῆς («τό παλιό...δγλυκύτατος») καί η ἥρωϊκή στάση καί τά γεμάτα ἔθνικό παλμό λόγια τοῦ παπποῦ («εἴμαστε ἔνα ἔθνος νεόφτωχο») πού προκαλοῦν τήν «καλή ἐντύπωση» στό μικρό Λεωνή, δημιουργοῦν πίκρα γιά τήν ἀδικία, ἀλλά καί ἔθνική περηφάνια («Ἡτανε...συμπαθητικός»). Σκέψεις: 'Ο ἔφηβος νέος δέ μπορεῖ νά ἐμβαθύνει καί νά καταλάβει τίς συνέπειες τοῦ πολέμου («Ἀπό τά παράθυρα...γελοῦσαν). Μέ τόν πόλεμο ἀλλάζει η ζωή καί χάνει τόν κανονικό ρυθμό τῆς («εἴχανε πάρει...οἱ Γερμανοί»). 'Η ἀπληστία καί η κατακτητική διάθεση τῶν ἀρχηγῶν παρασύρει τό λαό ἀκούσια στόν πόλεμο («παιδιά... οἱ μανάδες τους»). 'Η διαπαιδαγώγηση τῶν παιδιῶν ἀπό τήν οἰκογένεια είναι ἰσχυρότερη ἀπ' αὐτή τοῦ σχολείου («ὁ μπαμπάς μου...Τούρκικα»). 'Η δικαιοσύνη θά πρέπει νά διέπει τίς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων καί δχι τό δίκαιο τοῦ ἰσχυροτέρου («ὁ μπαμπάς... δικαιοσύνη»). Οἱ θεατρινισμοί καί οἱ ἐγωιστικές ἐπιδείξεις τῶν κατακτητῶν προκαλοῦν τήν ἀποστροφή τῶν ἀδικημένων. 'Η ἔνδοξη καί μακραίωνη ἱστορία ἐνός ἔθνους προκαλεῖ τή δίκαιη περηφάνια στούς μεταγενέστερους κι ὅταν ἀκόμα είναι σκλαβωμένοι.

ε. Πραγματολογικά στοιχεῖα - χαρακτηρισμοί: Τό κείμενό μας ἀναφέρεται στόν Α' Πραγκόσμιο Πόλεμο, πού είναι ἔνα ἀπό τά μεγαλύτερα καί συγκλονιστικότερα γεγονότα τῆς Ἰστορίας. Ἀρχισε τόν Αὔγουστο τοῦ 1914. Τά αϊτιά του, ἐκτός ἀπό τίς ἴμπεριαλιστικές τάσεις τῶν διαφόρων λαῶν, είναι κυρίως οἰκονομικά. 'Ο Διονύσιος Κόκκινος στό βιβλίο του «Ἰστορία τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος» σ. 1112 γράφει: «Αἱ σχέσεις τῶν κρατῶν καί αἱ προσπάθειαι ἐπιλύσεως τῶν ζητημάτων των είχαν περιπλακῆ εἰς γόρδιον δεσμόν, τοῦ δποίου ή τακτοποίησις ἀπήτει σπάθην». Στήν ἀρχή ὁ πόλεμος ἦταν Εύρωπαϊκός, ἀλλά ἀργότερα οἱ συρράξεις ἔγιναν σέ παγκόσμια κλίμακα. Οἱ λαοί τῆς Εύρωπης στήν ἀρχή παρουσιάζονται μέ τά ἔξης σχήματα συμμαχιῶν. 'Η Ἀγγλία, Γαλλία, Ρωσία ἀποτέλεσαν τίς Συμμαχικές δυνάμεις (ἢ 'Αντάντ). 'Η Γερμανία, Αύστρια, Ούγγαρια ἀποτέλεσαν τίς Αὐτοκρατορικές Δυνάμεις, στίς δποίες ἀργότερα προστέθηκαν η Βουλγαρία καί η Τουρκία, γιατί ἤταν δυσαρεστημένες ἀπό τήν 'Αντάντ γιά τούς βαλκανικούς πολέμους. "Εχουμε μιά σειρά

γεγονότων καί τήν 23 Αύγουστου 1914 μπαίνει στόν πόλεμο καί ἡ Ιαπωνία στό πλευρό τῆς Αγγλίας. Ἡ Τουρκία τάχθηκε μέ τήν Γερμανία τόν Οκτώβριο τοῦ 1915. Ἡ Ιταλία, οὐδέτερη στήν ἀρχή, τό Μάιο τοῦ 1915 καί ἡ Ρουμανία τό 1916 τάχθηκαν στό πλευρό τῶν Συμμάχων. Στίς 5 Απριλίου τοῦ 1917 κήρυξαν τόν πόλεμο κατά τῶν Αὐτοκρατορικῶν Δυνάμεων καί οἱ Ἡνωμένες Πολιτεῖες τῆς Αμερικῆς. "Ετσι δὲ πόλεμος ἀπό Εὐρωπαϊκός στήν ἀρχή ἔγινε παγκόσμιος, ἀφοῦ ὅλα τὰ κράτη τάχθηκαν στήν μιά ἡ τήν ἄλλη παράταξη. Τό Iανουάριο τοῦ 1916 οἱ Γερμανοί μπῆκαν στήν Κωνσταντινούπολη, πού σάν σύμμαχοι τῶν Τούρκων, τήν ἔκαναν βάση τῶν ἐπιχειρήσεών τους. Ἀπ' αὐτό τό γεγονός καί διηγεῖται τίς ἀναμνήσεις του. Χαρακτηρισμοί: Μέσα στό κείμενο κινοῦνται διάδειξ ἀνθρώπων κοί μεμονωμένα ἄτομα. "Ετσι ἔχουμε δυό σύνολα ἀνθρώπων: τούς στρατιώτες καί τούς πολίτες (δάσκαλοι, καθηγητές, μαθητές κλπ.) καί τά ἄτομα: τή γιαγιά, τά τέσσερα παιδιά, τό δάσκαλο καί τόν παπούν μέ τήν ξεχωριστή τους προσωπικότητα καί τίς ίδιαίτερες ἐκδηλώσεις τους. Τά σύνολα τῶν στρατιωτῶν κινοῦνται μέσα στό κείμενό μας σάν «μαριονέτες», ἀπό τίς διαταγές τῶν ἀρχηγῶν καί εὐκαιριακά δείχνουν καί τή δική τους ἀνθρώπινη πλευρά καί μάλιστα τῆς ἡλικίας τους σέ στιγμές ἀνάπτυσσης («Ἀπό καιρό... γελοῦσαν»). Τό πλῆθος τοῦ λαοῦ, ζώντας κάτω ἀπό τήν ἀπειλή τῶν κατακτητῶν καί τοῦ πολέμου, ἐκτελεῖ δι τοῦ ἐπιβάλλουν μέ φανερό τό φόβο στά πρόσωπα («Ολοι... φοβισμένοι»). Τά ξεχωριστά ἄτομα συνθέτουν τήν προσωπικότητά τους ἀπό τίς ἐκδηλώσεις τους. Ἡ γιαγιά, μιά ἀφελής καί πολύπειρη γυναίκα, πού γνωρίζει τόν πόνο τῆς μάνας στήν περίοδο τοῦ πολέμου («παιδιά... μανάδες τους!»). Τά παιδιά μέ τίς ἀσχολίες τους μᾶς δίνουν ὅλη τήν παιδική ἀφέλεια, πού δέν τήν ἐπηρεάζει ἡ κατάσταση, γιατί δέν ἔχουν τή συναίσθηση τῶν συνεπειῶν τοῦ πολέμου. Μέσα ὅμως σ' αὐτά ξεχωρίζει ἡ μορφή τοῦ Μένου, τοῦ «ἀντιδραστικοῦ», πού ἔχει ἐμπιστοσύνη μόνο στόν πατέρα καί στά λόγια του. Είναι τό περήφανο Ελληνόπουλο, πού γαλουχήθηκε μέ τήν πατροπαράδοτη ιστορία, τούς θρύλους καί τίς παραδόσεις τῆς φυλῆς. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά δέ δάσκαλος Νικολετόπουλος, δὲ ἀνθρωπος τοῦ συμβιβασμοῦ καί τοῦ νόμου («Ἄν ή Κυβέρνηση... τό ἀνοίξει;»), σκληρός καί βίαιος («Ο κ. Νικολετόπουλος... ἔλεγε»). Τό δεύτερο παιδικό πρόσωπο τοῦ κείμενου, δὲ Λεωνής, συγκρίνει τό γελοϊο παρόν μέ τό μεγαλεῖο τοῦ παρελθόντος. Οι σκέψεις του μᾶς δείχνουν μιά κάποια ωριμότητα, γιατί ἀπ' αὐτές προέρχεται ἡ ἔθνική του περηφάνια. Σωστό καί αὐτό Ελληνόπουλο. Ἀλλά καί δὲ παππούς, ὅπως μᾶς τόν παρουσιάζουν τά λόγια τοῦ Λεωνῆ, ἀντιπροσωπεύει τόν Ελληνα πατριώτη, πού

καυχιέται γιά τήν ίστορία του ἄφοβα καί περήφανα μπροστά στούς δυνατούς.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Γλώσσα - "Υφος": 'Η γλώσσα είναι ή νεοελληνική μορφή, καθαρή, στρωτή, δυνατή. Το ύφος: τό περιεχόμενο τοῦ κειμένου είναι ἐμπειρία τοῦ ἴδιου τοῦ συγγραφέα καί μάλιστα μιά ἐμπειρία τῆς ἐφηβικῆς, τῆς ὀραίας αὐτῆς ἡλικίας. Γι' αὐτό τό ύφος τοῦ κειμένου είναι γοργό, γοητευτικό, ἀβίαστο καί περιγραφικό.

β'. Ἐκφραστικά μέσα καί ἡ σημασία τους: 'Ο συγγραφέας δέν μᾶς παρουσιάζει μάχες καί νεκρούς. "Ομως μέ τή δυνατή περιγραφή τῶν σκηνῶν κατορθώνει νά δώσει τήν ἀτμόσφαιρα τοῦ πολέμου μακριά ἀπό τήν πρώτη γραμμή, γιατί δ ἥχος καί ἡ σκιά τοῦ πολέμου διατρέχει δόλοκληρο τό κείμενο ('Η πόλη...ποτέ', «ἔξαφνα ἀκούστηκε...νά καταλάβει»). Οἱ διάλογοι καί οἱ μονόλογοι τῶν προσώπων («παιδιά...μανάδες τους», «Μενέλας...τό ἀνοίξει», «ἐγώ δέ θά φωνάξω...τή δικαιοσύνη», «εἰδες...δ Μένος») μαζί μέ τά σημεῖα στίξεως (ἐρωτηματικά, θαυμαστικά) δίνουν ζωντάνια στό κείμενο. Τά χαρακτηριστικά ρήματα (ἀστράφτανε, τρανταζότανε, ζήτω, ξέσπασε, κυμάτιζαν, ξέπεσε, κλπ.), οἱ σύνθετες λέξεις, τά ἐπιρρήματα καί τά ἐπίθετα μέ τήν κατάλληλη τοποθέτηση ἀπό τόν συγγραφέα, μᾶς δίνουν μέ ἔμφαση καί ἀκρίβεια τίς σκηνές, τά πράγματα καί τά πρόσωπα. 'Αλλά καί τά ἄλλα ἐκφραστικά μέσα, συμβάλλουν στή γοητεία τοῦ κειμένου. Μεταφορές: 'Η πόλη τρανταζότανε», «τά σπίτια ἡταν φορτωμένα», «ύφος ἀδικημένο καϊ συμπαθητικό» κλπ. παρομοιώσεις: «σάν τά στάχυα», «σάν ξιφολόγχες», «σάν χαζός», «σάν βρασμένας ἀστακός», «σάν δεσποτάδες», «σάν καλοί πατεράδες». Ἐπαναλήψεις: «μεγάλο μεγάλο», ἀπό καιρό σέ καιρό». Προσωποποίησεις: «μουσική...χαρούμενη», «σημαιῖτσες...χαρωπά». Ἀντιθέσεις: «μεγάλες ξιφολόγχες - μικρές κόκκινες σημαιῖες», «τρομεροί - πράοι καί γλυκομίλητοι», «νεόπλουτο - νεόφτωχο» κλπ. 'Η σκηνή «'Ο Λεωνής καταγινότανε...λουλούδια» είναι μιά ἀντίθεση μέσα σ' ὅλη τήν ἀτμόσφαιρα τοῦ κειμένου.

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Στό τμῆμα αὐτό δ συγγραφέας μᾶς δίνει μιά πτυχή τῆς ζωῆς ἀπό τά συνταρακτικά γεγονότα τῆς ίστορίας στίς ἀρχές τοῦ αιώνα μας καί μάλιστα στήν Πόλη, τό σταυροδρόμι τῶν δύο Ἡπείρων ('Ασίας - Εύρωπης), ὅπως τά ἔξησε στήν παιδική καί ἐφηβική του ἡλικία δ ἴδιος. "Ετσι μέ τόν κατάλληλο τρόπο παρουσιάζει ὅλες ἐκεῖνες τίς παιδικές ἀναμνήσεις του καί δημιουργεῖ μιά ἀτμό-

σφαιρα, ὅπως πραγματικά ζεῖ ἔνα παιδί τά συνταρακτικά γεγονότα, πού γίνονται δρόσημο στήν ιστορία. Και ὅλα αὐτά μέ μιά παιδική ἀφέλεια καὶ χάρη, μέ μιά γλώσσα δυνατή καὶ καθαρή, μέ τίς σκηνές, τίς καταστάσεις καὶ τά πρόσωπα δοσμένα μέ ἔνα ὄφος ἐλεύθερο, ἀβίαστο καὶ γοητευτικό καὶ μέ μιά ποικιλία ἀπό ἐκφραστικά μέσα, πού γεμίζουν τό κείμενο ζωντάνια καὶ κίνηση.

Στρατὴ Τσίρκα

‘Από τή Χίο στήν ’Αλεξάνδρεια (σ. 198-202)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ.

‘Ο Σ. Τσίρκας κατάγεται ἀπό τήν ’Ιμβρο, ἀλλά γεννήθηκε (τό 1911) στήν ’Αλεξάνδρεια. Γιά πρώτη φορά ἐμφανίστηκε στά γράμματα μέ τήν ποιητική συλλογή «Φελλάχοι» (1937). ‘Ακολούθησαν τά ἔργα του «Τό λυρικό ταξίδι» (1938), «Προτελευταῖος ἀποχαιρετισμός» (1946), « ’Αλλόκοτοι ἄνθρωποι» (1944), « ’Ο ὑπνος τοῦ Θεριστῆ» (1954) κ.ἄ. ‘Από τά μυθιστορήματά του ἔχειρίζει ἡ μυθιστορηματική τριλογία του « ’Ακυβέρνητες Πόλιτείες», πού ἀναφέρεται στά γεγονότα τοῦ Β’ Παγκοσμίου πολέμου καὶ χωρίζεται σέ 3 αὐτοτελή μέρη. ‘Ο Σ. Τσίρκας δημοσίευσε καὶ διάφορες κριτικές. ‘Απ’ αὐτές ἔχειρίζει ἡ πολυσελίδη μελέτη του « ’Ο Καβάφης καὶ ἡ ἐποχή του» (1958), πού βραβεύτηκε. ‘Η προσφορά του στά γράμματα καὶ ίδιαίτερα στό διήγημα είναι σημαντική.

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ. ‘Ιστορικό μυθιστόρημα. ‘Απόσπασμα ἀπό τό ἔργο « ’Η Νυχτερίδα».

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α. ‘Απόδοση νοήματος: Στήν ’Αλεξάνδρεια, μέσα σ’ ἔνα οἰκόπεδο ὑπῆρχαν δυό παράγκες. ‘Η μιά ἦταν τοῦ παπποῦ καὶ ἡ ἄλλη τοῦ ’Αντουάνου. Τό οἰκόπεδο ἦταν φραγμένο μέ συρματόπλεγμα, κομμένο δημοσ σέ πολλά μέρη, γιατί οἱ μπεντουβίνοι ἔρχονταν τή νύχτα καὶ ἔκοβαν τό σύρμα. ‘Ο παππούς βαρέθηκε νά τό φτιάχνει καὶ νά τό χαλᾶνε, γι’ αὐτό τό παράτησε. Τά βράδια περνοῦσαν μέσα ἀπό τό οἰκόπεδο ἄνθρωποι καὶ ζῶα. Πρῶτος στό οἰκόπεδο είχε κατοικήσει ὁ ’Αντουάνος. ‘Ηταν Χιώτης. Μέ τό μεγάλο σεισμό τοῦ ’81 ἔχασε ἔνα κοριτσάκι καὶ ἔξαναγκάστηκε νά φύγει μέ τήν ὑπόλοιπη οἰκογένειά του. Τό καράβι τούς ἔφερε στήν ’Αλεξάνδρεια. Έκεῖ ἔνας κάρτοντες πού ἡ ρίζα του ἦταν ἀπό τή Μηφιοποιήθηκε από τό Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Χίο, τοῦ πρότεινε νά τοῦ δώσει έργασία. Πραγματικά τόν έφερε σέ μιά άπέραντη άκαλλιέργητη έκταση, τόν διόρισε φύλακα, δίνοντάς του μισθό και οίκοπέδο. Τοῦ ύποσχέθηκε άκόμη νά τοῦ στείλει και ύλικά γιά τό σπίτι. Μά ό 'Αντουάνος τρομαγμένος άκόμα άπό τό φοβερό σεισμό τῆς Χίου δέ θέλησε σπίτι, άλλα παράγκα. "Ετσι ξύινε ή συμφωνία μεταξύ τους γιά τή φύλαξη τοῦ κτήματος και τό μισθό πού τηρήθηκε άπό τόν κόντε, μέχρι τό τέλος. 'Ο 'Αντουάνος πρώτα φύτεψε ξνα μαστιχόδεντρο πού έφερε άπό τήν πατρίδα του και μετά ξφτιαξε τήν παράγκα. 'Εδω γνώρισε μέρες πίκρας και εύτυχίας και ξκανε και πολλά παιδιά, πού ξλλα πέθαναν ή σκοτώθηκαν και ξλλα ξενιτεύθηκαν. 'Ο ίδιος, στά τελευταία χρόνια τῆς ζωῆς του, πήρε τήν άπόφαση νά γυρίσει στήν πατρίδα του, τή Χίο, γιά νά άναπάψει τήν ψυχή του κοντά στήν κόρη του Βιργινιώ. Φύλακας τῆς παράγκας ξμεινε ό παππούς μά περισσότερο τοῦ μαστιχόδενδρου, πού μέσα σέ σαράντα χρόνια άπλωθηκε και σκέπασε τήν παράγκα. Είχε δασύ φύλλωμα και τήν άνοιξη ξβγαζε κίτρινα λουλουδάκια σάν «κύπελα όλο γύρι και μέλι». "Οσα λουλούδια ξμειναν στό δένδρο γίνονταν «μικρά πράσινα βωλαράκια τσαμπιά τσαμπιά», πού στό τέλος τοῦ καλοκαιριοῦ γίνονταν κόκκινα και στεγνά. "Ερχονταν οι Φράγκοι και ξκοβαν τσαμπιά μέ λίγα φύλλα και τά κρεμούσαν στήν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ τους. 'Από τίς σχισματιές τοῦ δέντρου κρέμονταν κόμποι τό μαστίχι, πού μοσχοβιούσε. 'Ο παππούς και ή γιαγιά ήθαν έδω άπό τή Γιάφα, πού τούς είχε ξεμπαρκάρει τό καράβι. 'Εδω τόν βοήθησαν νά άνοιξει μιά ταβέρνα. 'Η άποτυχία ὅμως τόν άναγκασε νά γίνει κηπουρός στόν πορτοκαλεώνα ένός "Αραβα Χριστιανοῦ. Στόν πόλεμο τοῦ '97 διαδόθηκε πώς οι Τούρκοι θά μαζέψουν τούς "Ελληνες ύπηκοους σέ στρατόπεδο, γι' αύτό έγκαταλειψε τή Γιάφα μέ δλη τήν οίκογένειά του και βρέθηκε στήν 'Αλεξάνδρεια. 'Εκεī βρήκε τόν 'Αντουάνο, πού ξφτιαξε τή δεύτερη παράγκα γιά τόν παπποῦ και τοῦ βρήκε δουλειά. "Εγίνε περιβολάρης ένός δικηγόρου και ξτσι ξμεινε έκεī.

β. 'Ενότητες και έπιγραφή τους:

1η «Τό μονοπάτι... χωράφι». Περιγραφή τοῦ οίκοπέδου και οί σχέσεις δρισμένων άνθρωπων μ' αύτό.

2η. «'Ο 'Αντουάνος... τά τελευταία του». Τρόπος έγκαταστάσεως τοῦ 'Αντουάνου στό οίκοπέδο.

3η. «Πρῶτα... πιπεράτο». 'Η έγκατασταση.

4η. «'Η νόνα... τόν φροντίζει». 'Η έγκατασταση τοῦ παπποῦ και τῆς γιαγιᾶς στή Γιάφα.

5η. «Στά '97... τζανακλῆς». Αίτια έγκαταλείψεως τῆς Γιάφας άπό τόν παππού και τή γιαγιά και έγκαταστασή τους κοντά στόν 'Αντουάνο.

γ'. Κεντρική ίδεα: Μιά μεγάλη συμφορά συνήθως γίνεται αιτία έκπατρισμού στόν ἄνθρωπο. "Ομως πάντα νοσταλγεῖ τήν πατρίδα του και κατορθώνει νά ἀφήσει σ' αύτή τήν τελευταία του πνοή.

δ. Συναισθήματα — Σκέψεις: Μιά ἀπέραντη συμπάθεια νιώθει ὁ ἀναγνώστης γιά τά πρόσωπα, πού κινοῦνται μέσα στό κείμενο. Καὶ ή συμπάθεια αὐτή προέρχεται ἀπό τή συμπεριφορά τους πρός τους συνανθρώπους τους (παππούς - βεδουίνοι), τήν ἀντιμετώπιση τῶν δυσκολιῶν τῆς ζωῆς και ἰδιαίτερα ἀπό τή συμφορά, πού χτυπάει τούς πρωταγωνιστές μας («"Ἐχασε μέσα ἀπό τά μάτια ἔνα κοριτσάκι του"). Ή μεταφορά τοῦ σκίνου ἀπό τήν πατρίδα και τό φύτεμά του σάν πρώτη ἐνέργεια στόν τόπο τῆς ἐγκαταστάσεως τους συγκινεῖ ἰδιαίτερα, γιατί δείχνει τό μεγάλο δεσμό τοῦ ἀνθρώπου μέ τήν πατρίδα, πού τήν κλείνει συμβολικά μέσα σ' ἔνα δένδρο μέ τίς μύριες ὁμορφιές του και τούς γλυκούς καρπούς του. 'Αλλά και ή ἐπιβίωσή τους και ή προκοπή τους μέσα σέ τόσες ἀντίξεις συνθῆκες προκαλεῖ τό θαυμασμό μας.

"Ετσι ἔχουμε μιά μικρή ὅμαδα ἀνθρώπων, πού ἀντιπροσωπεύει τίς περιπέτειες τῆς φυλῆς μας. Γιατί ή Ἑλληνική φυλή μέσα στή μακραίωνη ἱστορία της παρόλες τίς περιπέτειές της και τίς ἀντίξεις συνθῆκες ὅχι μόνο ἐπιβίωσε, ἀλλά και μεγαλούργησε, προσφέροντας πολλά και στούς ἄλλους λαούς («Κι οι Φράγκοι... ὅποιος ηθελε»).

Σκέψεις: Μέ τήν ἐπιμονή και τήν ὑπομονή μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νά νικήσει τίς δυσκολίες και νά προκόψει. Ή ἀνάγκη γιά τήν ἐπιβίωση γίνεται αιτία νά ἀλλάξει ὁ ἄνθρωπος πολλά ἐπαγγέλματα.

ε'. Πραγματολογικά στοιχεῖα — Χαρακτηρισμοί: Οἱ Μπεντούβίνοι ἡ Βεδουίνοι εἰναι "Αραβες, πού ἀσχολοῦνται μέ τήν κτηνοτροφία, Μουσουλμάνοι τό θρήσκευμα, σχεδόν ἀναλφάβητοι και ἀπολίτιστοι. 'Ο σεισμός τοῦ '81: πρόκειται γιά τό μεγάλο σεισμό τοῦ 1881, πού κατέστρεψε τό μεγαλύτερο μέρος τῆς Χίου. Πολλοί κάτοικοι ἔγκατέλειψαν τό νησί και ἐγκαταστάθηκαν σέ διάφορα μέρη τῆς 'Ελλάδας ἡ και σ' ἄλλα κράτη, ὅπως ἡ οἰκογένεια τοῦ κειμένου μας. 'Αλεξάνδρεια: πόλη τῆς Αιγύπτου δεύτερη σέ πληθυσμό (1.400.000 κάτ.) μετά τό Κάιρο. Κτίστηκε ἀπό τό M. 'Αλεξανδρό στά 332 π.Χ. στή στενή λωρίδα, πού χωρίζει τή λίμνη Μαρεώτιδα ἀπό τή Μεσόγειο. Είναι σπουδαῖο λιμάνι, ἔδρα τοῦ πατριάρχου 'Αλεξανδρείας μέ μιά μικρή τώρα ἐλληνική παροικία πού πρίν ἀπό τό 1951 γνώριζε ἀκμή. Γιάφα: Πόλη τοῦ 'Ισραὴλ (μέ 400 χιλ. κατ.), στή ΝΑ πλευρά, στά παράλια τῆς Μεσογείου. Είναι ή παλιά πόλη 'Ιόππη γνωστή ἀπό τήν 'Αγία Γραφή. 'Από τό 1950 ἔχει ἐνωθεῖ μέ τήν πόλη Τελ—'Αβίθ. Πόρτ-Σάϊδ: Ψηφίοποι θήγκε ἀπό το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τοῦ Σουέζ. Ἡ Σφαγή: πρόκειται γιά τή μεγάλη σφαγή, πού ᷂γινε ἀπό τούς Τούρκους κατά τήν ἐπανάσταση. Ἡ Χίος ἐπαναστάτησε τό 1822. Στίς 10 Μαρτίου δὲ Λογοθέτης ἀποβιβάστηκε στό νησί μέ 2.500 ἑνόπλους Σαμίους. Ἀμέσως αὐτό ᷂γινε γνωστό στήν Κων/πολη, ὅπου κρατοῦνταν ὅμηροι οἱ πρόκριτοι τῆς Χίου. Πρώτη ἀντίδραση τῶν Τούρκων ἦταν νά σκοτώσουν τούς προκρίτους καὶ μαζί μ' αὐτούς καὶ ἔξηντα Χιώτες ἐμπόρους πού είχαν ἐγκατασταθεῖ στήν Κωνσταντινούπολη. Ἀμέσως μετά στάλθηκε ὁ ναύαρχος Καρᾶ-Ἀλῆς, πού ὑστερα ἀπό κανονιοβολισμό τῆς πόλεως ἀποβιβάσει τά στρατεύματά του στό νησί. Μετά τήν ἦτα καὶ τήν ἀποχώρηση τῶν ἐπαναστατῶν ὁ πληθυσμός τοῦ νησιοῦ ἀφέθηκε στή διάκριση τῶν Τούρκων, πού είχαν ἀρχίσει τίς σφαγές ἀπό τήν πρώτη μέρα τῆς ἀποβιβάσεως τους στό νησί. Ἀπό τούς 113.000 κατοίκους ἀπόμειναν στό νησί 1800 μόνο. Σέ 23.000 ὑπολογίστηκαν τά θύματα τῆς τουρκικῆς θηριωδίας. "Ο-σοι αἰχμαλωτίστηκαν μεταφέρθηκαν στά ἀνθρωποπάζαρα τῆς Ἀφρικῆς, τῆς Σμύρνης καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ καταγράφτηκαν στό τελωνεῖο τῆς Χίου σάν ἔξαγόμενο ἐμπόρευμα. Οἱ ὑπόλοιποι πού σώθηκαν, διασκορπίστηκαν σέ διάφορες περιοχές τῆς Ἑλλάδας καὶ κυρίως στά νησιά τοῦ Αἰγαίου. Ὁ πόλεμος τοῦ '97: ἡ ὑποστήριξη τῆς Κρητικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1896 ἀπό τήν ἐλληνική κυβέρνηση ᷂γινε αἰτία νά κηρύξει ἡ Τουρκία πόλεμο ἐναντίον τῆς Ἑλλάδας. Ὁ πόλεμος αὐτός ἦταν ἀτυχής γιά τήν Ἑλλάδα, γιατί τά σύνορα δέν ἦταν ισχυρά καὶ δ στρατός ἦταν ἀνοργάνωτος. Οἱ Τούρκοι νίκησαν τόν ἐλληνικό στρατό στό Δομοκό καὶ ἔφτασαν μέχρι τή Λαμία. Μέ τή μεσολάβηση τοῦ τσάρου τῆς Ρωσίας Νικολάου τοῦ Β' στόν Ἀβδούλ Χαμίτ στίς 5/17 Μαΐου 1897 ᷂γινε ἀνακωχή. Ἀποκλεισμός τοῦ '14: Πρόκειται γιά τόν ἀποκλεισμό πού ᷂κανε ἡ Ἀγγλία στά λιμάνια τῶν ἀντιπάλων τῆς (Γερμανῶν καὶ τῶν συμμάχων τους) στίς ἀρχές τοῦ Πρώτου Παγκοσμίου πολέμου (1914). Πολλά πλοϊα πολεμικά γερμανικά βυθίστηκαν ἡ αἰχμαλωτίστηκαν. Ὁ ἀποκλεισμός δημιούργησε ἔλλειψη ἀγαθῶν στούς Γερμανοαυστριακούς, πού ἀναγκάστηκαν νά περιορίσουν τήν κατανάλωση. Χαρακτηρισμοί: Τά πρόσωπα τοῦ κειμένου ἀγωνίζονται γιά νά ἐπιβιώσουν καὶ νά προκόψουν μέ τόν ἔνα ἡ τόν ἄλλο τρόπο καὶ πάντα ὑπάρχει κάποιος σύνδεσμος μεταξύ τους. Σ' αὐτόν ὅμως τόν ἀγώνα, ἄλλα πρόσωπα πρωταγωνιστοῦν καὶ βρίσκονται σέ πρῶτο πλάνο καὶ ἄλλα δέν συμμετέχουν ἐνεργά, ἄλλα ἀπλά σκιαγραφοῦνται ὑποτονισμένα σέ δεύτερο πλάνο κι ἔτσι δέν δίνονται ἀρκετά στοιχεῖα γιά παρουσίαση. Ἀπό τά ἐνεργά πρόσωπα δ 'Αντονάνος είναι δ πρωταγωνιστής σ' ὅλο τό κείμενο. «Ντερέκψηστος ἐκεῖνος πάνω κι ὁμοράγνωπως» πικραμένος καὶ

βασανισμένος άπό τίς συμφορές, πού τοῦ ἐπιφύλαξε ἡ τύχη, τρομοκρατημένος άπό ὅσα είδαν τά μάτια του και ἀπαρηγόρητος γιά ὅσα ἔπαθε. Ξεριζωμένος στήν ξένη γῇ είναι ἔνας νοσταλγός και λατρευτής τῆς πατρίδας πού τῇ φέρνει συμβολικά μαζὶ του («πρῶτα δ' Αντουάνος φύτεψε τό σκίνο»). Ἡ σύζυγός του, «ἡ θεία Ἀγγελική», είναι μιά χαροκαμένη και πονεμένη μάνα, πού φεύγοντας άπό τόπο τῆς συμφορᾶς της, νομίζει ὅτι θά παρηγορηθεῖ. Ὁ παππούς, μέ τήν πείρα τῆς ζωῆς και μέ τίς γνωριμίες του, φαίνεται κοινωνικός, ἀγαπητός άπό τούς ἄλλους, γεμάτος ἀγαθοσύνη, ἐργατικός και ὑπερήφανος γιά τή ρωμέϊκη καταγωγή του. Περιφέρεται άπό τόπο σέ τόπο σά σύγχρονος Ὄδυσσεας, γιά νά καταλήξει «φροντιστής τῶν λουλουδιῶν». Ἡ Νόνα, είναι ἡ Ἐλληνίδα γυναίκα, ἡ παραδοσιακή σύζυγος, ἡ ὑπάκουη, ἡ συνετή και ἡ στοργική μάνα. Άλλα και ὁ «κόντες» δὲν είναι ξένος στήν ἐλληνική νοοτροπία, γιατί ἡ ρίζα του είναι ἐλληνική. Τύπος καλοῦ «ἀφεντικοῦ» και ὅχι τοῦ ἀνατολίτη ἀγᾶ, συνεπής στίς συμφωνίες του. Ὁ καπετάνιος, πού μετέφερε τόν παππού, τή νόνα και τήν οἰκογένειά τους, φαίνεται ἐκμεταλλευτής τῶν περιστάσεων, ἀφοῦ πῆρε γιά τή μεταφορά ὅ, τι είχαν. Ὑπάρχει ὅμως και ἡ συμπεριφορά τῶν «μπεντουβίνων», πού τούς δίνει τή χαρακτηριστική ἀνατολίτικη νοοτροπία τῆς ἀφροντιστικής και τῆς ὀκνηρίας.

4. ΜΟΡΦΗ

α. Γλώσσα - "Υφος: Ἡ γλώσσα είναι ἡ νεοελληνική μορφή μέ πολλούς ίδιωματισμούς, μέ πολλές ἀρχαιοπρεπεῖς και ξενικές λέξεις και δυό ὄνοματοποιημένες λέξεις: τιτιβίζανε, γλουγλουκιστά. Ξενικές λέξεις: νόνα, ἡ, (ἀπό τό Ιταλ. nonna) = μάμμη, γιαγιά· κόντες (ἀπό τό ιταλ. conte) = κόμης (τίτλος εὐγένειας), τόκα (ἀπό τό ιταλ. toccare, toccamano) = ἐπιφώνημα, πού χρησιμεύει γιά τή σύσφιξη τῶν σχέσεων, χαρτούσα (ἀπό τό Γαλλ. cartouche), ἀγάς (ἀπό τό τουρκ. aga)= τίτλος πολιτικοῦ ἡ στρατιωτικοῦ ἀξιωματούχου στήν Τουρκία και συνεκδοχικά δεσποτικός, τύραννος. Σταμπένε (ἀπό τό ιταλ. stampa bene) = καλά (καλό σημάδι), ταρταρούγα (ἀπό τό ιταλ. tartaruga) = δστρακο χελώνας, κόσμημα, νταλαβερίζομαι (ἀπό τή λέξη νταλ(ρ)αβέρι, πού προέρχεται άπό τό ιταλ. dare-avere) = συναλλαγή, ἐμπόριο, πασα-πόρτι (ἀπό τό ιταλ. passa porto) = διαβατήριο, κονυμπάνια (ἀπό τό ιταλ. compagnia) = συντροφιά, παρέα, μπρατσέρα (ἀπό τό ἐνετικό brazzera) = βρατσέρα (είδος πλοίου), ἀμπάρι (ἀπό τήν ἀραβιτουρκική λέξη ambari) = ἀποθήκη κτιστή ἡ ξύλινη, γιορντάνι (ἀπό τό τουρκ. yordan) = περιδέραιο, μπακίρι (ἀπό τό τουρκ. bacir) = χαλκός, μπαχισιόποιηθήκε άπά το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τζαναμπετιά (ἀπό τή λέξη Τζαναμπέτης, πού προέρχεται από τό τουρκ. cenabet) = στρυφνός, κακότροπος, τράμ, (ἀπό τό ἄγγλ. tramway tram) = τροχιόδρομος.

“Υφος: τό θέμα τοῦ κειμένου είναι περιπετειώδες καί προκαλεῖ τή συμπάθεια καί τή συγκίνηση ἀπό τίς ταλαιπωρίες καί τά βάσανα τῶν πρωταγωνιστῶν. “Ετσι τό ύφος είναι γοργό, ἀπλό, σοβαρό, παραστατικό καί συγκινησιακό.

γ. Ἐκφραστικά μέσα καί ἡ σημασία τους. Στήν ἀρχή τοῦ κειμένου ὑπάρχει μιά σκηνή: δυό παράγκες, μιά μικρή καί μιά μεγάλη καί ὁ παππούς σ’ ἔνα οἰκόπεδο στήν Ἀλεξάνδρεια. Μέ τό ὑπόλοιπο κείμενο ὁ συγγραφέας μᾶς δικαιολογεῖ πῶς βρέθηκαν οἱ δυό παράγκες καί ὁ παππούς σ’ αὐτό τό μέρος. Στήν προσπάθειά του δύως αὐτή γιά νά πετύχει μιά καλή δομή στό κείμενο, ἀλλά καί νά μᾶς δώσει παραστατικά ὅλα ἐκεῖνα τά πρόσωπα μέ τίς ταλαιπωρίες του, τίς ἀσχολίες τους, συγχρόνως δέ καί τούς δεσμούς τους, ἐπιστράτευσε πολλά καί ποικίλα ἐκφραστικά μέσα. Μάλιστα, ἐπειδή ὑπάρχει καί κάποια συμβολική ἔννοια στά πρόσωπα καί στά πράγματα, τά ἐκφραστικά μέσα παιζουν ἔνα σπουδαῖο ρόλο μέσα στό κείμενο. “Ετσι ἡ ποικιλία τῶν λέξεων, οἱ ἴδιωματισμοί καί οἱ ξενικές λέξεις μᾶς δίνουν τά πρόσωπα, τίς ἐκδηλώσεις τους καί τίς καταστάσεις. Οἱ διάλογοι («ἔλα ἐδῶ... Σταμπένε...», «Σιδερή... μαζί!»), μέ τούς ἴδιωματισμούς, τίς ξενικές λέξεις καί τόν αὐθορμητισμό τῶν προσώπων, οἱ διάφορες σκηνές πού διαδέχονται ἡ μιά τήν ἄλλη, μέ τά πολλά πρόσωπα καί τίς κινήσεις τους, δίνουν γοργότητα καί ζωντάνια στό κείμενο. Ἀλλά καί ἡ παραστατική παρουσίαση ὅλου τοῦ περιεχομένου, ἴδιαιτερα δέ τῶν σκηνῶν καί τῆς ώραίας περιγραφῆς τοῦ «σκίνου» ὀφείλεται καί στά ἄλλα ἐκφραστικά μέσα, πού χρησιμοποιεῖ ὁ συγγραφέας, γιά νά πετύχει καί τή συμβολική ἔννοια δρισμένων σκηνῶν ἡ πραγμάτων. “Ετσι χρησιμοποιεῖ μεταφορές: «τό μονοπάτι ἔκοβε», «καί νά ρίξεις κανένα μή σκοτιστεῖς», «σέ ξεζουμιζουνε», «χρόνια μαῦρα», «ν’ ἀναπάψει τά κόκκαλα», «κράτησε χαρακτήρα», «(τό σκίνο) είχε θεριέψει», «ό δύκος γέμιζε βουητό», «πού τόν ἔζωνε», «τούς τράβηξε μέσα», κλπ. Προσωποποιήσεις: «σᾶς φοβέριξε ὁ σεισμός», «τήν παράγκα τή φύλαγε ἡ σκιά τοῦ σκίνου». Ἐπαναλήψεις: «πέφταν, πέφταν», «τσαμπιάτσαμπιά», «πά, πά, πά». Ὑπερβολή: «ἄνοιξε μιά ἀγκαλιά Ψηφιοποιηθήκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τόση». Παρομοιώσεις: «σάν νά πατοῦσε δικό του χωράφι», «σάν μπεκάτσες», «σάν κάστρο», «σάν μικρούτσικα κύπελα», «σάν καμωμένα ἀπό ταρταρούγα».

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ.

Μέ τή δομή τοῦ κειμένου, μέ τήν ποικιλόμορφη γλώσσα καὶ τό ἀπλό, παραστατικό καὶ συγκινησιακό ὑφος καὶ μέ τά ποικίλα ἐκφραστικά μέσα πού χρησιμοποιεῖ ὁ συγγραφέας, κατορθώνει νά δικαιολογήσει τίς περιπέτειες καὶ τούς ἀγῶνες γιά ἐπιβίωση, ἐγκατάσταση καὶ προκοπή μιᾶς ὁμάδας ἔριζωμένων καὶ βασανισμένων ἀνθρώπων, ἀλλά καὶ τή διατήρηση τῶν δεσμῶν τους μέ τήν ἀγαπημένη τους πατρίδα. Ἡ ὁμάδα αὐτή, μέ τίς περιπέτειες καὶ τούς ἀγῶνες τῆς στίς ἀντίξοες συνθῆκες, μᾶς δίνει σέ μικρογραφία τίς περιπέτειες καὶ τούς ἀγῶνες τοῦ Ἑλληνισμοῦ πού στή μακραίωνη ἱστορία του ἀγωνίζεται καὶ κατορθώνει νά ἐπιβιώσει, νά ριζώσει καὶ νά προκόψει.

Κώστα Παρορίτη

Τό πέραμα (σ. 205-211)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ο Κώστας Παρορίτης (Φιλολογικό ψευδώνυμο τοῦ Λεωνίδα Σουρέα) γεννήθηκε τό 1878 στό χωριό Παρόρι, κοντά στή Σπάρτη καὶ πέθανε τό 1931 στήν Ἀθήνα. Σπούδασε φιλόλογος στό Παν/μιο Ἀθηνῶν καὶ ὑπηρέτησε σέ διάφορα γυμνάσια ὡς καθηγητής. Παράλληλα ἀσχολήθηκε μέ τή λογοτεχνία. Ἔγραψε διηγήματα, μυθιστορήματα καὶ κριτικά σημειώματα. Τά βιβλία του είναι: «Ἀπό τή ζωή τοῦ δειλινοῦ» (1906), «Οἱ νεκροί τῆς ζωῆς» (1907), «Τό μεγάλο παιδί» (1916), «Ο πατέρας» (1921), «Οι δύο δρόμοι» (1927). Αξιολογώντας τό ἔργο τοῦ Κ. Παρορίτη ὁ Μ. Γιαλουράκης γράφει ὅτι ὁ Κ. Π. «μπορεῖ νά χαρακτηρισθεῖ ὡς ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ λεγόμενου «σοσιαλιστικοῦ ρεαλισμοῦ» στή χώρα μας, σέ μιάν ἐποχή πού ἡ σχολή αὐτή βρισκόταν στά πρῶτα τῆς βήματα μέ τήν πνευματική καθοδήγηση τοῦ Μαζίμ Γκόργκου. Από τήν ἄποψη αὐτή ἡ ἀνάγνωση τῶν κειμένων τοῦ «Ἐλληνα συγγραφέα παρουσιάζει ιδιαίτερο γραμματολογικό ἐνδιαφέρον. Μιά αἰσθητική ὅμως θεώρηση τῶν κειμένων του ἀποβαίνει σέ βάρος τους. Ο Κ. Π. ήταν μετριότατος λογοτέχνης. Καὶ ἡ θέση του στή λογοτεχνία θά ήταν ἵσως ἀνύπαρκτη ἀν δέν ἔξασφάλιζε τήν ύστεροφημία — ἔστω καὶ χωρίς πιά νά διαβάζεται — ἀπό τό

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γεγονός ὅτι, πρῶτος αὐτός, βρέθηκε σέ πολύ περισσότερο προχωρημένες γραμμές τοῦ στρατοπέδου πού ἐντάχτηκε ἀπό τοὺς δόμφρονές του σοσιαλιστές συγγραφεῖς, καὶ ίδιαίτερα τὸν Κ. Θεοτόκη καὶ τὸ Κ. Χατζόπουλο. Μόνο πού οἱ τελευταῖοι ἦταν γνήσιοι δημιουργοί καλλιτέχνες καὶ κεῖνος ἀπλῶς ἔνας ἀκόμα νεοέλληνας πού «ἔγραψε».

Βιβλιογραφία: N. Καράμπελα, Μοραΐτικη πεζογραφία, 1956, σ. 161-172. P. Γκόλφη, περ. «Νουμᾶς», 1916, τεῦχος 697 καὶ «Νέα Εστία» 1932. Φ. Μιχαλόπουλου, περ. «Έλληνική Λογοτεχνία», 1924, τεῦχος 2.

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ. Διήγημα κοινωνικό καὶ ήθογραφικό.

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α. 'Απόδοση νοήματος: 'Ο γερο-Κουτουζώφ δουλεύει στά γεράματά του στό πέραμα, σ' ἔνα πλωτό δηλαδή μέσο, πού μεταφέρει ἐπιβάτες ἀπό τή μιά ὁχθη τοῦ ποταμοῦ στήν ἄλλη, ἐπειδή δέν ὑπάρχει γέφυρα. Χειμώνα - καλοκαίρι, μαζί μὲ κάποιον ἄλλο, ὁ γερο-Κουτουζώφ «τραβάει» τό πέραμα στήν ἀντικρινή ὁχθη τοῦ καναλιοῦ. Λίγα τά χρήματα καὶ δουλειά δύσκολη. "Ομως εἰναι εὐχαριστημένος, γιατί, στήν ἡλικία πού βρίσκεται, δέ θά μποροῦσε νά βρεῖ ἄλλη δουλειά. Πάντοτε καλόκαρδος μέ τούς ἐπιβάτες τοῦ περάματος, δίνει τήν εἰκόνα ἐνός εύτυχισμένου ἀνθρώπου. Ξαφνικά ὅμως ἔγινε κατηφῆς καὶ ἀμίλητος. Κάποιος ἐπιβάτης ἀνέφερε πώς ή ἐταιρεία, πού ἐκμεταλλευόταν τό πέραμα, θά ἔκανε ἡλεκτροκίνητο τό πέραμα κι ἔτσι ή διακίνηση τῶν ἐπιβατῶν θά γίνεται πολύ γρηγορότερα. 'Η εἰδηση διαδόθηκε ἀμέσως κι ὅλοι αἰσθάνονταν ίκανοποίηση, γιατί θά ἔξυπηρετούνταν ταχύτερα κι ὁ γερο-Κουτουζώφ θά ἡσύχαζε πά' ἀπ' τή σκληρή δουλειά. Ποιός νά σκεφθεῖ ὅμως πώς ἄν ἔχανε τή δουλειά αὐτή, θά πέθαινε ἀπό τήν πείνα; Βοήθεια δέν περιμένει ἀπό πουθενά κι ή γριά γυναίκα του, πιασμένη ἀπό ρευματισμούς, εἰναι ἀνήμπορη γιά νά δουλέψει. 'Ο μοναδικός τους γιός, ξενιτεμένος στήν Αμερική, τούς ἔχει ξεχάσει ἀπό καιρό. Στή γιορτή τοῦ 'Αγίου Σπυρίδωνα, ἔνα ἐκκλησάκι δέχεται τούς πιστούς, πού περιμένουν ἀνυπόμονα τό ἀργοκίνητο πέραμα νά τούς μεταφέρει ἀπέναντι. 'Ο γερο-Κουτουζώφ ἀμίλητος καὶ κατάκοπος μέχρι ἀργά τά μεσάνυχτα μεταφέρει ἐπιβάτες. Κι ὅταν οἱ ἐπιβάτες σταμάτησαν πιά, παίρνει τόν ἀνήφορο γιά τό ἐκκλησάκι. "Εχει νά ἐκπληρώσει ἔνα τάμα. Θ' ἀνάψει μιά ἀκριβή λαμπάδα στόν "Αγιο καὶ θά τόν παρακαλέσει νά τόν λυπηθεῖ νά μή χάσει τή δουλειά του. Νιώθει ἔγα ξαλάφρωμα, γιατί ὁ "Αγιος θ' ἄκουγε τήν παράκλησή του. Τό θαῦμα δέν ἀργήσε νά γίνει. 'Η ἐφημερίδα ἔγραψε πώς πέθανε ἀπό συγκοπή ὁ διευθυντής τῆς Εταιρείας. 'Ο

“Αγιος Σπυρίδωνας τιμώρησε ἐκεῖνον, πού ἤθελε ν’ ἀντικατα-
στήσει μέ τό ρεῦμα τό γερο-Κουτουζώφ... Σέ λίγες μέρες ὅμως ἔνα
συνεργεῖο ἐργατῶν ἐργάζεται ἐντατικά στό κανάλι γιά νά ἐγκα-
ταστήσουν τίς ἡλεκτροκίνητες μηχανές, πού θά σύρουν σ’
ἐλάχιστο χρόνο τό πέραμα. ‘Η καρδιά τοῦ γερο-Κουτουζώφ
φαρμακώνεται. “Ολες οἱ ἐλπίδες του ἔσβησαν. ‘Η ἐμφάνιση τοῦ
ἡλεκτρισμοῦ φέρνει τή δική του ἔξαφάνιση. “Ολα τώρα πιά
τελειώνουν.

β. ‘Ενότητες καί ἐπιγραφή τους:

1η. «Τό μικρό... τό αἰώνιο γέλιο του»: ‘Ο γερο-Κουτουζώφ καί ἡ
ἐργασία του.

2η. «Μιά μέρα... αὐτό τό κουμπί». ‘Η πιθανή χρησιμοποίηση τοῦ
ἡλεκτρισμοῦ καί οἱ ἀντιδράσεις τοῦ γερο-Κουτουζώφ καί τῶν
ἄλλων ἀνθρώπων.

3η. «Περασμένα... ἀπό τό προσκεφάλι του». ‘Η ἐκπλήρωση τοῦ
τάματος ἀπό τό γερο-Κουτουζώφ καί ἡ παράκλησή του πρός τόν
“Άγιο.

5η. «Γυναίκα... τόνο ἀνακουφιστικό». ‘Ο θάνατος τοῦ διευθυντοῦ
τῆς ἑταιρείας καί ἡ ἐσφαλμένη ἐντύπωση τοῦ γερο-Κουτουζώφ.
6η. «Περάσανε... ἀπελπισιά». ‘Η ἀδιάψευστη σκληρή πραγμα-
τικότητα γιά τό γερο-Κουτουζώφ.

γ. **Κεντρική ίδεα:** ‘Ο τεχνικός πολιτισμός κάνει ἀνετότερη τή
ζωή τῶν ἀνθρώπων, ἀλλά δημιουργεῖ καί πολλά κοινωνικά
προβλήματα.

δ. Σκέψεις — Συναίσθηματα: ‘Η ζωή παίζει πολλές φορές
περίεργα παιγνίδια στόν ἄνθρωπο. Μιά ἀπρόβλεπτη δυσκολία,
ἔνα φαινομενικά ἀστεῖο ἐμπόδιο ἡ λάθος είναι δυνατό ν’
ἀνατρέψουν τά σχέδια καί νά σβήσουν τά σνειρά. ‘Ο ἥρωας τοῦ
διηγήματος ἀπό ἔνα δρθρογραφικό λάθος δέν πραγματοποιεῖ τήν
ἐπιθυμία του. Κι ἔτσι ἀπό στρατιωτικός, πού ἤθελε νά γίνει,
κατέληξε νά «τραβᾶ», χρόνια τώρα, ἀδιάκοπα τό πέραμα σ’ ἔνα
κανάλι. ‘Η δουλειά ὅμως, ὅταν γίνεται τίμια, προσφέρει ίκανο-
ποίηση καί χαρά στό δουλευτή. («Τώρα δ γερο-Κουτουζώφ...
ἄλογο»). Δέν ὑπάρχει ὅμως μεγαλύτερη είρωνεία, ἀπ’ αὐτή πού
ἐπεφύλαξε ἡ τύχη στό γερο-Κουτουζώφ: ἔνα ἀγαθό τοῦ τεχνικοῦ
πολιτισμοῦ, ὅπως δ ἡλεκτρισμός, ν’ ἀποβεῖ γι’ αὐτόν ἡ μιση-
τότερη ἀνθρώπινη ἐφεύρεση. ‘Εναποθέτει τίς ἐλπίδες του στά-
θεία πρόσωπα. ‘Η ἀναμενόμενη βοήθεια πρέπει νά μή ἀντιστρα-
τεύεται τό γενικό συμφέρον.

‘Ο ἥρωας τοῦ διηγήματος δημιουργεῖ στόν ἀναγνώστη τό
συναίσθημα τῆς συμπάθειας καί ἀγάπης. Στραγγίζει τόν ίδρωτα του
κάθε μέρα ἀπό τήν κούραση γιά τό μεροκάματο. Κι ὅμως τό

χαμόγελο δέ λείπει ἀπό τά χείλη του («Καλημέρα Κουτουζώφ... τό αιώνιο γέλιο του»). Ὁδύνη καταλαμβάνει τόν ἀνθρωπο, ὅταν διαπιστώνει πώς οἱ ἄλλοι βρίσκουν τήν εὐκαιρίαν ἀστειευθοῦν ἐκμεταλλευόμενοι τήν ἀγωνία τοῦ ἀνήμπορου γέρου («Καὶ κεῖνοι πού νίωθουν... νά ήσυχάσεις»). Σεβασμός καὶ οἰκτο προκαλεῖ ὁ γερο-Κουτουζώφ, ὅταν στήν ἀπελπισία του ἐπάνω παρακαλεῖ καὶ περιμένει ἀπό τόν «Ἄγιο Σπυρίδωνα νά κάνει τό θαῦμα του («Ἄγιε μου Σπυρίδωνα... ήλεχτρισμός»). Τέλος ἀπό πίκρα καὶ ἀγωνία κυριεύεται ἡ ἀνθρώπινη ψυχή. Πίκρα γιά τό «θαῦμα», πού δέν ἔγινε καὶ ἀγωνία γιά τήν τύχη τοῦ γερο-Κουτουζώφ, πού ἔμεινε μέ τήν πεποίθηση ὅτι δέν τόν ἐγκατέλειψαν μόνο οἱ ἀνθρωποι ἄλλα κι δ Θεός.

ε'. Πραγματολογικά στοιχεῖα — Χαρακτηρισμοί: *Πραγματολογικά: "Άγιος Σπυρίδων. Ἐπίσκοπος Τριμυθοῦντος Κύπρου κατά τόν 4ο αἰ. μ.Χ. Πολιοῦχος τῆς Κέρκυρας. Ἡ ἐκκλησία μας τιμᾶ τήν μνήμη του στίς 12 Δεκεμβρίου. Χαρακτηρισμοί. Ὁ γερο-Κουτουζώφ είναι ἀτυχος στή ζωή του. Τ' ὅνειρό του ήταν νά γίνει στρατιωτικός. Δέν τά κατάφερε ὅμως ἀπό ἔνα «ἀστεῖο» ὀρθογραφικό λάθος στίς ἔξετάσεις. Δέν ἀπελπίζεται ὅμως. Ἐργατικός καὶ τίμιος, δπως είναι, ἔστω καὶ ἀργά βρίσκει δουλειά. Είναι εὐχαριστημένος, γιατί ξέρει ὅτι στήν ήλικία του ἄλλη διέξοδος δέν ύπάρχει. Αστειεύεται μέ τούς ἐπιβάτες τοῦ περάματος κι ὅλοι τόν ἀγαποῦν. "Οταν ὅμως διαδίδεται ὅτι τή δική του προσφορά θά τήν ἀντικαταστήσει ἔνα ἡλεκτρικό κουμπί, χάνει τό κέφι του καὶ κυριεύεται ἀπό ἀπελπισία. Στήν ἀρχῇ ἔνα ὀρθογραφικό λάθος καὶ τώρα μιά εὐεργετική ἐφεύρεση γιά τούς ἄλλους ἀνθρώπους σ', αὐτόν φέρνει τή συμφορά. Πιστεύει, μέ μιά παιδική ἀφέλεια, πώς θά είσακουσθοῦν ἀπό τόν "Άγιο οἱ παρακλήσεις του, ἀδυνατώντας ν' ἀντιληφθεῖ ὅτι οἱ καιροί ἄλλαξαν καὶ ὁ τεχνικός πολιτισμός, μέ τίς καλές του καὶ ἀσχημες πλευρές, μπήκε στή ζωή τῶν ἀνθρώπων. Οἱ ἐπιβάτες τοῦ περάματος είναι ἐκεῖνο τό πολυνπρόσωπο πλῆθος, πού ἐνδιαφέρεται γιά τή δική του ἔξυπηρέτηση. Δέ μπορεῖ ν' ἀντιληφθεῖ πώς τά ἀγαθά τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ γι' αὐτούς φέρνουν σέ ἄλλους τήν ἀνεργία καὶ δυστυχία. Προβάλλεται ἀνάγλυφα ἡ ἀνθρώπινη συμπεριφορά, πού ρυθμίζεται κάθε φορά ἀπό τό προσωπικό συμφέρον. "Αγνοοῦν ὅτι παράλληλα μέ τίς ωφέλειες τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ, δημιουργοῦνται δξύτατα κοινωνικά προβλήματα γιά ἄλλους.*

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Γλώσσα — "Υφος: Ἡ γλώσσα είναι ἡ νεοελληνική, ἡ λογοτεχνική. Λέξεις πού πιθανόν νά παρουσιάζουν ἐρμηνευτικές δυσκολίες: *Παρανυμίζουν = χρησιμοποιοῦν παράνομα, παραψηφιστοιηθῆκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής*

τσούκλι· κανάλι = αὐλάκι, διώρυγα (ἀπ' τό λατιν. canalis); γυλιός | μικρός στρατιωτικός σάκος· σκυλόφραγκοι = ἐννοοῦνται ἐδῶ γενικά οἱ Δυτικοευρωπαῖοι· καψερή = δυστυχισμένη, ταλαιπωρη· μαντάτα = εἰδήσεις, ἀγγελίες (ἀπό τό λατιν. mandatum). Τό "Υφος είναι γλαφυρό, ἐκφραστικό, χωρίς ἐκζήτηση.

β'. **Ἐκφραστικά μέσα καὶ ἡ σημασία τους:** Μιά ποικιλία καί εὕστοχη χρησιμοποίηση τῶν ἐκφραστικῶν μέσων παρατηροῦμε στό διήγημα. *Eἰκόνες:* Τό παμπάλαιο ἀμάξι μέ τά «πληγιασμένα καὶ σκελετώδικα» ἄλογά του μᾶς δίνει μιά εἰκόνα τῶν μεταφορικῶν ἐπιβατηγῶν ἀμαξιῶν τῆς προπολεμικῆς ἐποχῆς («Τώρα ὁ γερο-Κουτουζώφ... τό ἄλογο»). 'Ο γέρος βιοπαλαιστής στό σκληρῷ ἀγώνα τῆς ζωῆς στήν ἐποχή, πού ἡ ἡλεκτρική ἐνέργεια δέν είχε ἀκόμα ἀντικαταστήσει τήν ἀνθρώπινη ἐνέργεια («Γιορτάζει τό ἐκκλησάκι... τόσο πλῆθος»). Τό γραφικό ἐκκλησάκι τοῦ 'Αγίου Σπυρίδωνα καὶ τό πλῆθος τῶν προσκυνητῶν. («Στέκεται ἀκούνητος... τήν ἔνιωσε καλά»). 'Ο γερο-Κουτουζώφ μέ θρησκευτική κατάνυξη μπροστά στή σεπτή εἰκόνα τοῦ ἀγίου («'Ο γερο-Κουτουζώφ ἀπομένει... σάν ζεματισμένος»). *Μεταφορές:* 'Η ἐλεεινή κατάσταση τοῦ σαραβαλιασμένου ἀμαξιοῦ, πού σύρεται ἀπό ἀξιολύπητα ἄλογα («Τό μικρό... τρικλίζοντας»). 'Ο ταλαιπωρος ἀνθρωπος πού δίνει καὶ τήν τελευταία ικμάδα του γιά νά ζήσει («Τοῦ βγαίνει βέβαια ἡ ψυχή... τέντωμα»). 'Η αὐτοματοποιημένη ἐποχή μας («Θά βάλει μιά μηχανή... θά πετάγεται μόνο του ἀντίκρυ»). 'Η τραγικότητα καὶ ἡ ἀπόγνωση σ' ὅλη τῆς τήν ἔκταση καὶ ἔνταση («'Ο γερο-Κουτουζώφ... κοίταξε βαθιά») κ.ἄ. *Παρομοιώσεις:* «'Ο ἡλεκτρισμός τώρα... ἀπό τό στόμα του», «πού δρθώνεται σάν φύλακας μπροστά στήν πόρτα τῆς ἐκκλησιᾶς) κ.ἄ.

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

'Η ἐφαρμογή διάφορων τεχνικῶν μέσων είχε σάν ἀποτέλεσμα τή βελτίωση τῶν συνθηκῶν ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλά παράλληλα δημιούργησε διάφορα προβλήματα, δπως τῆς ἀνεργίας καὶ τῆς μολύνσεως τοῦ περιβάλλοντος. Οἱ μηχανές ἀντικατέστησαν τά ἐργατικά χέρια καὶ βρέθηκαν μερικοί, ὅταν ἡ κοινωνική μέριμνα δέν ἔκανε αἰσθητή τήν παρουσία τῆς, χωρίς δουλειά. Μέ κέντρο τό γερο-Κουτουζώφ — θύμα τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ — ὁ συγγραφέας, μέ διεισδυτικό τρόπο, ἀνατέμενε τήν ἀνθρώπινη συμπεριφορά καὶ παροισιάζει μέ ἔντεχνο τρόπο τήν ἀγωνιώδη προσπάθεια ἔκεινων πού ύφιστανται τίς δυσάρεστες συνέπειες. 'Η ἐναλλαγή στόν ψυχικό κόσμο τοῦ ἥρωα δημιουργεῖ τήν αἰσθηση μᾶς δραματικῆς ἐσωτερικῆς πάλης, πού γιά τόν ἀναγνώσ ψηφιοποιήθηκε από τον Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

του ύπόθεση, γιατί ό ίδιος ζεῖ καθημερνά μέσα στό κλίμα αύτό τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ. 'Ο γερο-Κουτουζώφ ζεῖ, ἀπ' τή στιγμή πού μαθαίνει τήν εἰδηση, σέ μιά συνεχή ἔνταση. Γαληνεύει ἡ ψυχή του μόνο, δταν·θεωρεῖ τή συμπαράσταση τοῦ 'Αγίου βεβαία. 'Αλλά δέν ἀργεῖ νά μεταπέσει στήν ἐσχατή ἀπελπισία, δταν διαπιστώνει πώς ὅλοι τόν ξέχασαν. 'Η ψυχογραφική ἀνατομική ἰκανότητα τοῦ συγγραφέα, παρουσιασμένη μέ ἀριστουργηματικό ἀφηγηματικό τρόπο, ἔδεσε ἀπόλυτα τό κοινωνικό πρόβλημα μέ τό πρόσωπο στό όποιο δημιουργήθηκε.

Πέτρον Γλέζου

'Ο ἑναέριος (σ.212-218)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Πέτρος Γλέζος. Γεννήθηκε στήν 'Απείρανθο τῆς Νάξου τό 1902. Σπούδασε νομικά στό Παν/μιο 'Αθηνῶν καί μετά ἐργάστηκε σάν δημόσιος ὑπάλληλος μέχρι τό 1967. 'Η προσφορά του στό νεοελληνικό διήγημα είναι μεγάλη. "Έκανε τήν ἐμφάνισή του σάν συνεργάτης τοῦ περ. «Νέα 'Εστία». Τό 1957 δημοσίευσε τήν πρώτη συλλογή διηγημάτων του, μέ τόν τίτλο «Φθινοπωρινή ἔξοχή», στά όποια κυριαρχεῖ ἡ ἀπλή ποιητική ἀτμόσφαιρα, ἡ συγκίνηση καί ὁ ἀνθρώπινος πόνος. Γι' αύτό τό πρῶτο του κιόλας βιβλίο ἔκανε ἐντύπωση μεγάλη. Τό 1965 ἀκολούθησε ἡ δεύτερη συλλογή του μέ τίτλο «'Η πρώτη γνωριμία». Τά παιδικά διηγήματά του «Τό σπίτι μέ τά περιστέρια» ἐκδόθηκαν ἀργότερα καί φανερώνουν τή μεγάλη ἀγάπη του γιά τά παιδιά. "Έγραψε ἀκόμα καί δυό δοκίμια, Τά «'Ελληνικά θέματα» (1947) καί ἡ «Πνευματική ἐλευθερία» (1949).

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ

Κοινωνικό - ήθογραφικό διήγημα ἀπό τή συλλογή «Τό σπίτι μέ τά περιστέρια».

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. 'Απόδοση νοήματος: Σ' ἔνα νησί τῶν Κυκλαδῶν, τή Νάξο, ἐκμεταλλευόταν παλιότερα τό σμυρίγλι μέ πρωτόγονα μέσα. 'Η μεταφορά τοῦ μεταλλεύματος αὐτοῦ, ἀπό τά βουνά στή θάλασσα, γινόταν μέ τά μουλάρια. Μιά μέρα ὅμως οἱ χωρικοί είδαν μέ ἀπορία στό νησί τους διάφορα συνεργεῖα ἀπό μηχανικούς καί ἐργάτες νά ύπολαγιζούν μέ τίς μηχανές τους διάφορες ψηφιοποιηθήκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀποστάσεις στά βουνά καί νά τοποθετοῦν σέ διάφορα σημεῖα διακριτικά σημάδια. "Οταν ἔμαθαν ἀπ' τούς ντόπιους δόδηγούς τῶν μηχανικῶν ὅτι ὅλα αὐτά γίνονται, γιά νά στηθεῖ ἐναέριος σιδηρόδρομος, πού θά μετέφερε τό σμυρίγλι ἀπ' τό βουνό στή θάλασσα, γέλασαν μέ τήν ἀνοησία «τῶν γραμματισμένων», ἀφοῦ τά μουλάρια ἔκαμναν πολύ καλά τή δουλειά τους. Στό μεταξύ τά συνεργεῖα τέλειωσαν τό ἔργο τῆς μέτρησης καί σήμανσης. 'Ικανοποιημένοι ἀπ' τήν ἐργασία τους οἱ μηχανικοί ἀναχώρησαν ἀπ' τό νησί, ἀφήνοντας τούς χωρικούς νά συζητοῦν στά καφενεῖα - ώρες δλόκληρες - γιά «τίς συνέργειες τοῦ διαβόλου», δπως ἔλεγαν χαρακτηριστικά οἱ περισσότεροι, θεωρώντας τόν ἐναέριο ἄχρηστο καί ἀνεφάρμοστο. Γιά ἔνα χρονικό διάστημα τό ἔργο δέ συνεχίστηκε. Οἱ χωρικοί τήν καθυστέρηση αὐτή τήν ἐρμήνεψαν ώς ἀδυναμία συνέχισης τοῦ ἔργου καί ἡ χαρά τους δέν κρυβόταν. "Ἐνα πρωινό σ' ἔνα δρυμό τοῦ νησιοῦ, τή Μουτσούνα, ἄραξαν τά κατίκια, πού μετέφεραν τά ἀπαραίτητα ύλικα γιά τήν κατασκευή τοῦ ἐναέριου. "Ολη ἡ περιοχή μετατράπηκε σέ ἀπέραντο ἔργοτάξιο καί σύντομα στήθηκαν οἱ σιδεροκολόνες καί ἐνώθηκαν μέ τά σύρματα. Τοποθετήθηκαν μετά στήν ἀκριβή θέση οἱ μηχανές, πού θά ἔδιναν τήν κίνηση στά βαγονάκια καί δλοι σέ λίγο παρατηροῦσαν ἐκείνο; πού δέν πίστευαν, τή θορυβώδη καί ἀδιάκοπη κίνηση τῶν βαγονιῶν ἀπ' τά ὁρυχεῖα στήν ἀποθήκη κοντά στή θάλασσα τῆς Μουτσούνα καί ἀντίστροφα.

Μέ τό πέρασμα τῶν χρόνων, δπως είναι φυσικό, δ ἐναέριος ἄρχισε νά παλιώνει. Τή δουλειά του ὅμως τήν ἔκαμνε. Τώρα ὅμως δέν ἔξαγεται σμυρίγλι, δπως πρῶτα γιά τό ἔξωτερικό, ἐπειδή οἱ 'Αμερικάνοι παράγουν τεχνητό σμυρίγλι. "Ετσι οἱ ἀποθήκες τῆς Νάξου μένουν γεμάτες καί οἱ ἔργατες τῶν ὁρυχείων μένουν ἀνεργοί, μισθοσυντηρούμενοι μέ μιά πενιχρότατη σύνταξη ἡ ἀναζητοῦν ἄλλες ἐργασίες. Οἱ περισσότεροι στρέφονται στήν καλλιέργεια τής γῆς, πού τήν είχαν ἐγκαταλείψει. "Ετσι οἱ ἀπλοϊκοί ξωμάχοι είναι σίγουροι τώρα πιά πώς τά ἔργα τῆς ἐπιστήμης δέν ἔγιναν γιά νά τούς ξεκουράσουν, ἄλλα νά τούς προσφέρουν τήν ἀνεργία καί τή φτώχεια. 'Από τήν ἄλλη ὅμως χαίρονται, γιατί ἔνα νέο ἐπιστημονικό ἐπίτευγμα ἀχρηστεύει ἔνα παλιότερο.

β'. 'Ἐνότητες καί ἐπιγραφή τους:
 1η. «Οἱ μηχανικοί...ἀπρόκοπους καί τούς ἄκμαλους». Τά προκαταρκτικά ἔργα γιά τήν ἐγκατάσταση τοῦ ἐναέριου καί οἱ σκέψεις τῶν χωρικῶν.
 2η. «'Ο καιρός...προσταγή τῆς μηχανῆς». 'Αποπεράτωση τοῦ ἔργου.
 3η. «Χρειάστηκε...μές σ' ἔνα βαγονάκι». 'Η λειτουργία τοῦ

έναέριου και ή προσαρμογή τῶν χωρικῶν στή νέα κατάσταση. 4η. «Καί τά χρόνια...σέ λίγο θά φτάσει». Ἡ ἀναγκαστική μείωση τῆς παραγωγῆς τοῦ δρυκτοῦ και οἱ συνέπειες στούς χωρικούς ἐργάτες.

γ'. **Κεντρική ίδεα:** Ἡ χρήση τῶν ἐπιστημονικῶν ἐπιτευγμάτων στούς διάφορους τομεῖς ἐργασίας τοῦ ἀνθρώπου προσφέρει ἀνετότερη ἔξυπηρέτηση, ἀλλά δημιουργεῖ και κοινωνικά προβλήματα.

δ'. **Συναισθήματα - Σκέψεις:** Οἱ ἀπλοϊκοὶ ἄνθρωποι τῆς ὑπαίθρου μέ τήν ἐμπιστοσύνη μόνο στό μυαλό τους και τά χέρια τους, ἀντικρίζουν μέ καχυποψία και κοροϊδευτική διάθεση κάθε δημιούργημα τῆς ἐπιστήμης. Δέ μποροῦσε νά χωρέσει τό μυαλό τους πώς πάνω σέ ἐναέρια σύρματα θά «τρέχουν βαγονάκια» και θά μεταφέρουν τό σμυρίγλι ἀπ' τά βουνά στή θάλασσα («Οἱ βισκοί...οἱ γραμματισμένοι τρελλάθηκαν»). Μέ μιά ἀφέλεια, πού προέρχεται ἀπό ἄγνοια, προσπαθοῦν νά γελοιοποιήσουν τέτοια ἔργα, ως ἀνεφάρμοστα και ἀπραγματοποίητα στόν τόπο τους («Καλά, ἄλλο οἱ Ἀμερικάνοι, ἄλλο ἐμεῖς»).

Προσηλωμένοι στά παραδοσιακά πρωτόγονα μέσα θεωροῦν ἐκείνους πού θέλουν νά ἐγκαταστήσουν τόν ἐναέριο, ἅμυαλους και ἀπρόκοπους («Αύτές οἱ συνέργειες...και τούς ἅμυαλους»). Ἐργάζονται ὅμως μέ χαρά πολλή στό ἔργο, πού κοροϊδεύουν, ὑπολογίζοντας μόνο στό προσωρινό κέρδος («Ἡ ἀργατιά...καμιά φορά»). Ἡ ἐξέλιξη τῆς τεχνικῆς στήν ἐποχή μας εἶναι ἐντυπωσιακή. Ὁ ἀπλός ἄνθρωπος τῆς ὑπαίθρου, ἀποκομμένος ἀπό τή διεργασία αὐτή και βασισμένος στή δική του κρίση και ἐμπειρία, ἀρνεῖται τή χρησιμότητα τῆς σύγχρονης τεχνολογίας («Πρέπει νά' ρθουνε νά δουλέψουν...κάνει τό ψευτοσμυρίγλι τους»). Ἡ ἐπιστήμη τούς πρόσφερε ἀπογοήτευση και ἀναδουλειά στό τέλος, ἐνῶ ή γῆ τους, τά χωράφια τους, δέν τούς ἀφησαν ποτέ νά πεθάνουν ἀπό τήν πείνα.

Τό συναισθήμα τῆς συμπάθειας εἶναι αὐτό πού κυριαρχεῖ κυρίως στόν ἀναγνώστη. Συμπαθοῦμε τούς ἀπλοϊκούς και αὐθόρμητους νησιῶτες, γιατί δέν εἶναι σέ θέση νά συνειδητοποιήσουν τό γενικότερο τεχνολογικό κλίμα τοῦ αἰώνα αὐτοῦ. Ἀντιμετωπίζουν καθετί καινούριο μέ δικαιολογημένη καχυποψία. Στό τέλος ὅμως ή συμπάθεια περαχωρεῖ τή θέση της στή συμπόνια, γιατί ή κατασκευή τοῦ τεχνητοῦ σμυριγλοῦ, τούς ἀνάγκασε νά ἐγκαταλείψουν τά δρυχεῖα τους και ν' ἀναζητοῦν ἄλλους τρόπους ἐπιβίωσης. Θαυμασμό προκαλοῦν τά ἔργα τῆς σημερινῆς ἐπιστήμης μέ τή σιγουράδα και τή δύναμη πού ἔχουν, μά και τρόμο («Οἱ μηχανές εἶναι τώρα καλύτερες, τά κανόνια μεγαλύτερα, τά σπαθιά πιό κοφτερά»). Ἀπεριόδιστη ἐμπιστοσύνη και ἀγάπη ἀνήκει στή

μάνα γη, γιατί αύτή στό τέλος συντηρεῖ τους άνθρωπους, που
έμειναν άνεργοι έξι αιτίας τῶν τεχνολογικῶν ἐπιτευγμάτων.

ε'. Χαρακτηρισμοί: Οι ἀπλοϊκοί νησιῶτες ἀντιπροσωπεύουν τό¹ ἀνώνυμο πλῆθος τῶν ἀνθρώπων, που, ριζωμένοι μιά δλόκληρη² ζωή στή γῆ τους, δέν ἀντιλαμβάνονται τήν ἐπιστημονική³ ἔξελιξη⁴ τῆς ἐποχῆς. Περνοῦν τή ζωή τους ήρεμα, ἀπλά καὶ εἰρηνικά.⁵ Ἐργατικοί καὶ φιλότιμοι μοχθοῦν ἀδιάκοπα μέ πρωτόγονα μέσα, ἀλλά σίγουρα. Πάντοτε οἱ δυνάμεις τους καὶ τά μέσα, που χρησιμοποιοῦσαν, τούς ἔξασφάλιζαν τά ἀπαραίτητα ἀγαθά γιά τή διατροφή τους. Περήφανοι γιά τή νοημοσύνη τους είναι σέ θέση νά κάνουν ἔχθρό τους δποιον τούς τήν ἀμφισβήτησει.⁶ Ικανοποιημένοι καὶ εὐχαριστημένοι, μέ τή «σοφία τῆς ἄγνοιάς» τους, μιλοῦν περιφρονητικά καὶ ὑποτιμητικά γιά τους ἀνθρώπους, που προσπαθοῦν νά ἐφαρμόσουν τά τεχνολογικά ἐπιτεύγματα καὶ στόν τόπο τους.⁷ Ή καχυποψία καὶ ή ἔλλειψη ἐμπιστοσύνης γιά τίς «συνέργειες τοῦ διαβόλου» δέν σημαίνει δτί ἀντιστρατεύονται τήν πρόοδο στή γενικότερη σημασία. Διαισθάνονται πώς στό τέλος θ' ἀποδειχθεῖ ή ἐφαρμογή τῶν μηχανικῶν μέσων στή ζωή τους ἐπιζήμια.

Μέσα σ'⁸ αύτό τόν κόσμο τόν ἀπλοϊκό κάνει τήν παρουσία του ἔνας τύπος μέ διαφορετική σκέψη. Είναι δ⁹ Πετρινόλης. Ταξίδεψε στήν Αμερική παλιότερα καὶ ἀντίκρισαν τά μάτια του «μεγάλα καὶ θαυμαστά ἔργα τοῦ ἀνθρώπου». Εχει¹⁰ ἐμπιστοσύνη στίς δυνατότητες τοῦ ἀνθρώπινου μυαλοῦ. Δέν συμφωνεῖ μέ τούς ἄλλους, δταν λένε πώς ἐκεῖνα, που είδε στήν Αμερική, δέν γίνονται ἔδω. Τά λεγόμενά του («Ο ἀνθρωπος...τά βάνει κάτω») μᾶς φέρνουν στό νοῦ τούς γνωστούς στίχους ἀπό τό χορικό τῆς «Ἀντιγόνης» τοῦ Σοφοκλῆ: «Πολλά τά δεινά καὶ οὐδέν τῶν ἀνθρώπων δεινότερον πέλει».

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Γλώσσα - "Υφος": *Η γλώσσα τοῦ κειμένου είναι ή λογοτεχνική νεοελληνική.* Υπάρχουν δμως καὶ ἀρκετοί ίδιωματικοί τύποι, που λέγονται ἀπ' τούς ἀπλούς νησιῶτες, δπως: είντα = τί; φωτιοκάμένοι = οἱ καμένοι, ψημένοι ἀπό τή φωτιά (ἔδω μέ τή μεταφορική σημασία της). κάμουσι = κάνουν μαθές = λοιπόν, βεβαίως· ἔνδυνε = γίνουν φύει = φύγει δύνεται = μπορεῖ· ηλεα = ἔλεγα· ἀφό = ἀφοῦ.

Τό υφος ἐντυπωσιάζει μέ τήν πλαστικότητα, γλαφυρότητα καὶ εύλυγισία.

β'. Εκφραστικά μέσα καὶ ή σημασία τους: Τά ἐκφραστικά μέσα, περίτεχνα δοσμένα καὶ εύστοχα, παρουσιάζουν ἐντυπω-

τιακή ποικιλία. 'Υπάρχουν πολλές εἰκόνες παραστατικές και ζωντανές. 'Ιδιαίτερα δύναται ό αναγνώστης συγκρατεῖ τίς γυμνές κορυφογραμμές τῶν Ναζιώτικων βουνῶν, πάνω ἀπ' τίς δόποιες σαλεύουνταν ρυθμικά τά βαγονάκια τοῦ ἐναέριου, γλιστρώντας στά σύρματα, πού συνδέουν τίς σιδεροκολόνες ἀπ' τά δρυχεῖα ώς τή θάλασσα. Τόν ἀπλοϊκό ξωμάχο, πού ἀδιαφορώντας γιά τά βαγονάκια τοῦ ἐναέριου μέσα στό περιβόλι του, «Προτιμάει νά βλέπει χάμω στή γῆ τά μερμήγκια πού, στρατός δλόκληρος, κουβαλοῦν τό ἔνα πίσω στ' ἄλλο καί χώνουν στή φωλιά τους τήν τροφή τους γιά τό χειμώνα».

'Η χρήση τοῦ ἀσύνδετου και πολυσύνδετου σχήματος δίνει παραστατικότατα τό γρήγορα ἐναλλασσόμενο κάθε φορά σκηνικό («Οἱ ξωμάχοι τούς ἔβλεπαν...νά μετρᾶν ἀπό κεῖ», «οἱ μαστόροι... τά μαχαίρια καμιά φορά», «ἔφαγαν λοιπόν καλά...κι ἔφυγαν»). 'Επίσης μέ τίς πάμπολλες μεταφορικές ἐκφράσεις διάλογος παίρνει ζωντάνια και ἐκφραστικότητα («βασιλικός τους ἔχτρος», «καβάλησαν ἔτσι τά βουνά», «Μά τώρα ή πίστη, πού τούς πότιζαν τά σύνεργα τῆς ἐπιστήμης», «Χαράμ' ἐδιάησαν τά μεροκάματα», κ.ἄ. Μερικές χαρακτηριστικές παρομοιώσεις: «μοιάζουν σάν ἀκρίτες», «σάν τά μπράτσα παλαιστῶν» κλπ. 'Ἐπαναλήψεις: «μέρες και μέρες», «καλά καλά», «πάντα νέα, πάντα ἀγέραστη». Τά σημεῖα τῆς στίξης και ίδιως τά ἐρωτηματικά, τά θαυμαστικά, τ' ἀποσιωπητικά δείχνουν καθαρά τήν ψυχολογική κατάσταση τῶν νησιωτῶν, πού ρωτοῦν ἐναγώνια, ἀποροῦν και προβληματίζονται γιά τά πρωτόγνωρα μέσα τῆς ἐπιστήμης. 'Η διαλογική μορφή σέ πολλά σημεῖα τοῦ κειμένου δείχνει τήν ἔντονη κοινωνικότητα τῶν νησιωτῶν και τήν ἀντιμετώπιση ἀπό κοινοῦ τῆς νέας κατάστασης («—Ἐλντα λογάται και κάνασιν τόν ἀέριο νά μᾶσε ξεκουράσουσι! Νά δά π' ἄλλη διαολική συνέργειά τωνε μᾶς ξεκουράζει τώρα καλά καλά. Φάτε τώρα, μουρέ, ἐναέριο!...»). 'Η προσωποποίηση τῆς ἐπιστήμης πρός τό τέλος τοῦ ἀφηγήματος ἐκφράζει τόν καθοριστικό και πρωτεύοντα ρόλο της στόν αἰώνα πού διανύομε.

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

'Η γνήσια ἀφηγηματική ίκανότητα τοῦ συγγραφέα ἔδωσε ἔνα κείμενο, πού συναρπάζει και προβληματίζει τόν ἀναγνώστη. Στό μικρό αὐτό νησιώτικο χῶρο δόθηκε πρίν ἀπό χρόνια μιά «πάλη». 'Αντίπαλοι: ή παράδοση ἀπό τή μιά καί ή ἐπιστήμη ἀπό τήν ἄλλη. 'Η ἐπιστήμη εἰσβάλλει στό πεδίο τῆς παραδόσεως ψυχρή, ὑπολογιστική και ἀσυγκίνητη. Δέν ἔχει καιρό γιά συζητήσεις. 'Ο σκοπός της είναι νά ρίξει στό περιθώριο τό ἀνθρώπινο δυναμικό και νά πάρει τή θέση του. 'Η παράδοση Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

άντιστέκεται. Ἐπό τή σύγκρουση αὐτή φαίνεται νά βγαίνει νικήτρια ή ἐπιστήμη. Ἐπιβάλλει τή θέλησή της και ρυθμίζει τήν κατάσταση. Αύτή τήν ἀδιάκοπη «πάλη» ζεῖ δ ἀνθρωπος τοῦ αἰώνα μας. Οι ἀπλοϊκοί νησιῶτες, «μόλο πού πληρώνουν τώρα μέ τό αἷμα τους τήν ἀστοργία τῆς ἐπιστήμης, χαίρονται». Διαπιστώνουν πώς τό ἔνα ἐπιστημονικό ἐπίτευγμα ἀχρηστεύει ἔνα ἄλλο, ἀφοῦ προηγουμένως ἀχρηστέψει τόν ἵδιο τό δημιουργό τους.

Μέσα σ' αύτό τό ἔντονο κοινωνικό και ψυχολογικό κλίμα παρασύρει δ συγγραφέας τόν ἀναγνώστη μέ διακριτικότητα και μαεστρία, ἀφήνοντας νά ἔξελιχθει μιά ύποθεση μέ ἄρτια διαρθρωτική δομή ως τό τέλος

Γαλάτειας Σαράντη

Τό τέλος (218-222)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (Βλ. σ. 166)

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ Διήγημα ἡθογραφικό. Ἐπό τή συλλογή «Νά θυμᾶσαι τή Βίλνα».

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. Ἀπόδοση νοήματος. Τό σκηνικό μᾶς παρουσιάζει ἔνα χωριό τής ἄγονης δρεινῆς Μάνης. Μέσα σ' ἔνα περιφραγμένο περιβόλι μιά ἀνύπαντρη γυναίκα, ή Μαριώ, σκαλίζει ντοματιές και «μέσα ἀπό τά δόντια τῆς» βγαίνουν βαρεῖς χαρακτηρισμοί και κατάρες γιά μερικούς ξένους και τόν πρόεδρο τῆς κοινότητας. Οι ξένοι, πού τυχαῖα βρέθηκαν συζητώντας μέ τόν πρόεδρο κοντά στό «φράχτη τῆς», ἀντιπροσωπεύονταν γιά τή Μαριώ τούς «ξεστίπωτους και ἀδιάντροπους», ἐνῶ δ πρόεδρος ἔνα φαντασμένο και νεόπλουτο τύπο. Ἐχει ἵσως τά νεῦρα τῆς, γιατί δ πρόεδρος τήν πρόσβαλε μέ κάποιο περιπαιχτικό λόγο. Δέν ξεστόμισε βρισιές ὅμως, θεωρώντας τον ἄξιο περισσότερο περιφρονήσεως, γιατί δέν έχει αὐτός τήν κληρονομιά τῶν δοξασμένων προγόνων τῆς. Ἡταν ἔνας «φαμέγιος» παλιότερα και τίποτε ἄλλο. Ἐνῶ οἱ δικοί τῆς πρόγονοι δόξασαν, πολεμώντας, τόν τόπο τους και τῆς ἀφησαν μιά βαριά κληρονομιά: Πύργο, οἰκογενειακή ἐκκλησιά και κειμήλια διάφορα. Λειψανα μιᾶς παλιᾶς καλῆς ἐποχῆς. "Οταν σέ λίγο ἐγκαταλείπει ή Μαριώ τόν κῆπο και κατευθύνεται γιά τό σπίτι, συνεγίζει τίς κατάρες, δσες φορές συναντᾶ τουρίστες στό Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δρόμο της. Τό βράδι στό σπίτι της δέχεται τήν έπισκεψη τοῦ προέδρου καὶ δυό τουριστῶν. 'Ο σκοπός τῆς ἐπισκέψεως δέν ἀνακοινώνεται ἀμέσως. 'Ο πρόεδρος τῆς λέγει πώς οἱ ξένοι ἐνδιαφέρονται καὶ ἀγαποῦν πραγματικά τὸν τόπο. Γι' αὐτό σκοπεύουν νά μείνουν ἀρκετό χρόνο. 'Επειδή είναι πλούσιοι, ὅπως λέγει ὁ πρόεδρος, θά γεμίσει ὁ τόπος μέ χρῆμα. Δίνουν ὅσα ὅσα γιά νά ἀγοράσουν τά «χαλάσματα» τοῦ χωριοῦ καὶ νά τά κάνουν καινούρια. 'Η ἀδυναμία τους είναι τά παλιά σπίτια κι ὅχι τά καινούρια. Θά ἐγκατασταθοῦν σ' αὐτά, ἀφοῦ τά ἐπισκευάσουν, καὶ θ' ἀφήσουν στούς ντόπιους πολλά χρήματα. Είναι λοιπόν εὐκαιρία νά πλουτίσει καὶ ή Μαριώ μέ τήν ἀδερφή της, τή Βγενιώ, ὥστε ν' ἀποκατασταθοῦν καλύτερα.

"Οταν ή Μαριώ ἄκουσε ἀπό τό στόμα τοῦ προέδρου τά λόγια αὐτά, ἀγανάκτησε. Δέν μποροῦσε νά φαντασθεῖ ὅτι τόσο πολύ ξέπεσε ὁ πρόεδρος. Νά δείχνει τέτοια περιφρόνηση γιά τήν τιμημένη προγονική κληρονομιά καὶ νά τήν συμβουλεύει τώρα νά τήν πουλήσει στούς ξένους. 'Η ἀπάντηση τῆς Μαριώς στόν πρόεδρο δείχνει τή σημασία, πού είχαν γι' αὐτήν «τά χαλάσματα», ὅπως ἔλεγε ὁ πρόεδρος τούς ἐρειπωμένους πύργους: —«Πέξ τους, πώς δέν παντρευτήκαμε ή ἀδερφή μου κι ἔγώ, γιατί κάνενας δέν ἡταν ἄξιος στό χωριό νά μπει σέ τοῦτο τό ἀρχοντικό γαμπρός. Πέξ τους, πώς τά χαλάσματα είναι δικά μας καὶ δέν τά πουλᾶμε. Μήτε ἔνα λιθαράκι, μήτε μιά πιθαμή γη. Πέξ τα, καὶ ἀπέ πάρε τους ἀπό ἐδῶ νά μήν τους βλέπω!».

β. Ἐνότητες καὶ ἐπιγραφή τους:

1η. «Σκάλιζε... ἔκαμε θυμωμένη». Τά πρωταγωνιστοῦντα πρόσωπα καὶ τό σκηνικό.

2η. «Μά αὐτοί... ἀρχόντισσα τοῦ τόπου». Στό δρόμο γιά τό σπίτι.

3η. «Τό βράδυ... τί ἄλλο γυρεύουν». 'Η ἐπίσκεψη τοῦ προέδρου καὶ δυό ξένων στό ἀρχοντικό τῆς Μαριώς.

4η. «Μαριώ... λεπίδες ἀπό ἀτσάλι». 'Η ἀποκάλυψη τοῦ πραγματικοῦ σκοποῦ τῆς ἐπίσκεψης καὶ ή ἀντίδραση τῆς Μαριώς.

γ. Κεντρική ίδέα: 'Η κληρονομιά τῶν προγόνων μας θεωρεῖται ἀξιοσέβαστη καὶ Ἱερή. 'Η ἀξία της είναι ἀνεκτίμητη καὶ δέν είναι δυνατό νά καταντήσει ἐμπορεύσιμο είδος.

δ. Συναισθήματα — Σκέψεις: 'Από ἀνάμικτα συναισθήματα καὶ σκέψεις κυριαρχεῖται ὁ ἀναγνώστης διαβάζοντας τό διήγημα. Θαυμασμό καὶ περηφάνια γιά έναν τόπο, τή Μάνη, καὶ τούς ἀνθρώπους της ἐκείνους, πού διατήρησαν, ως κόρη ὁφθαλμοῦ, ὅχι μόνο τήν ἐλευθερία τους, ἀλλά καὶ τά παραδοσιακά στοιχεῖα. 'Αγωνίστηκαν μέ ἀκατάβλητο σθένος οἱ Μανιάτες γιά νά κρατήσουν ἀμόλυντο ἀπό κατακτητές τόν τόπο τους. Μαζί ὅμως μέ τήν ἐλευθερία τους κράτησαν σάν Ἱερή παρακαταθήκη καὶ τήν

πολιτιστική τους κληρονομιά μέ αξιοζήλευτη φροντίδα και συνέπεια.

Τά ίδιομορφα ήθη, έθιμα, παραδόσεις και τραγούδια και τά λαμπρά άρχιτεκτονικά μνημεῖα, τά «πυργόσπιτα», μᾶς έντυπωσιάζουν. Έπίσης οἱ βαρειές έκφρασεις και κατάρες τῆς Μαριῶς γιά τοὺς ξένους, τούς τουρίστες, δείχνουν τήν ἀγάπη και τό σεβασμό γι' αὐτά. Στό πρόσωπό τους βλέπει τοὺς νέους ἔχθρούς, πού ἀπειλοῦν νά ἔξαφανίσουν, μέ τά ξενόφερτα ηθη τους, τόν ίδιομορφο χαρακτήρα τοῦ τόπου της. Ή συμπεριφορά της δημοσιότητης προκαλεῖ και κάποια δικαιολογημένη δυσφορία, γιατί δέν πρέπει νά δείχνουμε τά δποιαδήποτε αἰσθήματα μ' αὐτόν τόν τρόπο. Λυπούμαστε, πού δ πρόεδρος τοῦ χωριοῦ, μέ τήν περιπαιχτική του διάθεση, πικραίνει ἀκόμη περισσότερο τή Μαριώ, ύπενθιμίζοντάς της ἔμμεσα τό κατάντημά της. Μέ συμπάθεια και χαμόγελο δέχονται οἱ ξένοι, χωρίς νά καταλαβαίνουν, τήν ἔχθρική στάση τῆς Μαριῶς ἀπεναντί τους.

Σκέψεις: Τό ένδιαιφέρον και ή προτίμηση τῶν ξένων γιά τό κακοτράχαλο Μανιάτικο τοπίο μᾶς συγκινεῖ, ἀλλά παράλληλα, δυστυχῶς, διαπιστώνουμε τή δική μας ἀδιαφορία γιά τό «ζωντανό παρελθόν» τῆς χώρας μας. Αγανάκτηση προκαλεῖ ή ἀλλοτρίωση τῶν πάντων ἀπό τό χρῆμα στούς σημερινούς χρόνους. Τοῦτο ἔκφραζεται ἀπ' τή διάθεση και τόν τρόπο σκέψης τοῦ ἐκπροσώπου τοῦ χωριοῦ, πού ἐκτιμᾶ λιγότερο ἀπ' τούς ξένους τόν πραγματικό θησαυρό τοῦ χωριοῦ του.

ε'. Πραγματολογικά — Χαρακτηρισμοί: Μάνη: Όρεινή περιοχή τῆς Λακωνίας, πού ξεκινάει ἀπό τήν ψηλότερη κορφή τοῦ Ταΰγετου και καταλήγει στό ἀκρωτήριο Ταίναρο. Περιλαμβάνει τίς ἐπαρχίες Γυθείου, Οίτύλου και μερικά ἄλλα μέρη. Οἱ κάτοικοι είναι λαός συμμιγής, γιατί στούς «Ελληνες κατοίκους, πού ήταν ἀπόγονοι τῶν Ἐλευθερολακώνων, κατά τούς μέσους αἰῶνες προστέθηκαν μερικοί Σλαῦοι και μερικές οἰκογένειες». Αλβανικές, πού ἀπορροφήθηκαν ἀπό τό ἐλληνικό στοιχεῖο. Κατά τούς μέσους αἰῶνες και μετά ηκμαζε ή πειρατεία και τό κύριο χαρακτηριστικό τους ήταν ή ὀπλοφορία. Ή συμβολή τους στούς ἀγῶνες τοῦ ἔθνους ύπηρξε σπουδαία. Στόν ἀγώνα τοῦ '21 πρωτοστάτησε ή Μάνη μέ τούς Μαυρομιχαλαίους. Εδῶ ἐπικρατεῖ κυρίως τό έθιμο τοῦ «γδικιωμοῦ», πού προέρχεται ἀπό τήν ύπερβολική ἀγάπη και ἐκτιμηση στά ἄρρενα τέκνα, πού ή γεννησή τους γιορτάζεται μέ πυροβολισμούς, ἐνῷ τῶν κοριτσιῶν τούς γεμίζει θλίψη. Κι αὐτό γίνεται, γιατί τά παιδιά μποροῦν νά φέρουν ντουφέκι, τά δόνομάζουν δέ «ντουφέκες». *Άγιος Νίκωνας: Μοναχός τοῦ 10ου αιώνα. Καταγόταν ἀπό τή Μικρά Ασία. Έργάστηκε στήν Κρήτη γιά τή διάδοση τοῦ Χριστιανισμοῦ*

στούς Σαρακηνούς και τούς έξισλαμισθέντες Κρήτες τήν ἐποχή τοῦ Νικηφ. Φωκᾶ. Ἐπίσης κήρυξε στήν Πελοπόννησο και τά νησιά και ὀνομάστηκε «Μετανοεῖτε». Πέθανε τό 998.

Χαρακτηρισμοὶ: Κυριαρχοῦν σέ πρῶτο πλάνο δυό ἐντελῶς διαφορετικά μεταξύ τους πρόσωπα, τῆς Μαριῶς και τοῦ προέδρου. Ἡ Μαριώ ἀπό τήν πρώτη στιγμή μέ τή συμπεριφορά της ἐντυπωσιάζει τόν ἀναγνώστη. Ἐνῶ δουλεύει στό περιβόλι της δλομόναχη, λέγει «μέσα ἀπό τά δόντια της» κατάρες και βαρεῖς χαρακτηρισμούς. "Αν δέν ἔξετάσει κανείς προσεκτικά τά αἴτια αὐτῆς τῆς συμπεριφορᾶς της, θά μποροῦσε νά τή χαρακτηρίσει κακότροπη και νευρική. Δίχως νά τήν ἐνοχλήσουν οἱ ξένοι, ἀποκαλύπτεται ἀπέναντι τους ἔχθρική. Τά ἴδια αἰσθήματα τρέφει και γιά τόν πρόεδρο τοῦ χωριοῦ: «σκουλήκια νά τόν φάνε κι αὐτόν, στάχτη νά γίνει!». Σέ λίγο ὅμως ἀναγκασμένη ἀπό τήν πατροπαράδοτη φιλοξενία τοῦ τόπου της, προσφέρει κέρασμα και φιλοξενία σ' αὐτούς, πού προηγουμένως ἔβριζε. "Ολα αὐτά δέν σημαίνουν πώς ή συμπεριφορά της είναι ἀλλοπρόσαλλη και ἀντιφατική, ἀλλά σκέφτεται και ἐνεργεῖ πάντοτε μέ γνώμονα τήν ἐφαρμογή τοῦ ἰδιόρυθμου τρόπου ζωῆς τῆς περιοχῆς της, ὥπως κληροδοτήθηκε ἀπ' τούς παλαιοτέρους. Είναι περήφανη και ἀσυμβίβαστη. Περήφανη γιά τό ἔνδοξο οἰκογενειακό της παρελθόν. Ὁ οἰκογενειακός της πύργος, ή ἐκκλησιά, οἱ τάφοι ἀποτελοῦν ἀνεκτίμητα κειμήλια ἐνός κόσμου περασμένου, πού γιά τή Μαριώ δέν ἔχασε τή ζωντάνια και τήν ἀξία του. Γι' αὐτό είναι ἀσυμβίβαστη μέ τό ὑπολογιστικό πνεῦμα τῆς ἐποχῆς μας. Νιώθει ἀδηία γιά 'κείνους, πού παζαρεύουν τά δσια και ιερά τῶν προγόνων τους. Κι ὅταν βλέπει πώς οἱ ξένοι «ξετσίπωτοι και ἀδιάντροποι» περιφέρονται μέσα στό δικό της ἀμόλυντο κόσμο και μάλιστα ἔχουν τό θράσος νά τόν ἀγοράσουν, ξεχειλίζει ἀπό δργή και ιερή ἀγανάκτηση.

Ο πρόεδρος τοῦ χωριοῦ θά λέγαμε ὅτι ἀντίπροσωπεύει «τό πνεῦμα τῆς ἐποχῆς μας». Ενας πρώην περιφρονημένος «φαμέγιος», χωρίς τίτλους προγονικῆς κληρονομιᾶς, ὥπως ή Μαριώ, ἔχει τώρα στόν τόπο του μιά ἀξιοζήλευτη οἰκονομική και κοινωνική θέση. Κάποτε ἔζησε γιά λίγο στήν Ἀμερική, μαθαίνοντας μαζί μέ μερικές ξένες λέξεις και διαφορετικούς τρόπους ζωῆς. Δέν είναι πιά ὁ περιφρονημένος ὑπηρέτης τοῦ ὄποιουδήποτε ἄρχοντα τοῦ τόπου του. Είναι ο ἴδιος τώρα ἄρχοντας. "Εχει δόλα τ' ἀγαθά πού χαρακτηρίζουν ἔναν ἀνθρώπο εύτυχισμένο. Κρίνοντας ἀπό καθαρά συμφεροντολογική σκοπιά, γίνεται συνεργός σέ μια ἐπιχειρούμενη ἀπαράδεκτη και ἀνίερη πράξη. Στό ξεπούλημα και τήν ἀλλοτρίωση ἐνός χώρου, πού ὁ ἰδιόρυθμος ἐλληνικός χαρακτήρας του διατηρήθηκε αἰώνες ὀλόκληρους

ἀναλλοίωτος. Δέχεται πρόθυμα νά βοηθήσει, ώστε νά παραδοθοῦν «τά ἄγια τοῖς κυσί». Τοποθετεῖ τήν ἀξία τοῦ χρήματος πάνω ἀπ' τήν ἀξία τῆς πατροπαράδοτης κληρονομιᾶς. Οἱ ξένοι τουρίστες φαίνεται νά ἐκτιμοῦν καλύτερα ἀπ' τὸν πρόεδρο τοῦ χωριοῦ τήν ἀξία «τῶν ἐρειπίων». "Ισως νά μήν κατάλαβε ποτέ, μέ τῇ δικῇ του ψυχρή λογική καί τὸν δικό του ἐσωτερικό κόσμο, τήν ἀποφασιστική στάση τῆς Μαριώς, δταν ἔλεγε: «Μήτε ἔνα λιθαράκι μήτε μιά σπιθαμή γῆ».

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Γλώσσα — "Υφος: 'Η γλώσσα είναι ή νεοελληνική, στρωτή, ἐκφραστική καί νευρώδης, μέ ἐλάχιστους ἴδιωματισμούς, ὥπως: ζεροσταλιάζω = στέκομαι ξερός, ἀκίνητος· μπουλούκι = ἄτακτο πλήθος στρατιωτῶν (ἀπ' τὸ τουρκ. bölük)· ταχιά = νωρίς, γρήγορα· τσάτρα πάτρα = ἄλλα λάθος κι ἄλλα σωστά· βάρα στό σταυρό = χτύπα ἀλύπτητα· ἀπέ = μετά· Ντέ καί καλά = δπωσδήποτε.

"Υφος: Είναι γλαφυρό, ζωντανό, παραστατικό. Δημιουργεῖ μιά καταπληκτική ζεστασιά καί ἀμεσότητα.

β'. Ἐκφραστικά μέσα καί ή σημασία τους: Πολλά, διάφορα καί εὔστοχα είναι τά ἐκφραστικά μέσα. Μέ κατάλληλη χρήση αὐτῶν καί τῶν σημείων τῆς στίξης, πού διανθίζουν μέ ἐπιτυχία τήν ἐκφραση, ζωντανεύει στά μάτια τοῦ ἀναγνώστη ἔνας κόσμος, πού προβληματίζει καί ὀδηγεῖ τά βήματα πρός τήν ἐκπλήρωση τοῦ χρέους γιά τὸν τόπο αὐτό. Σκηνές καί εἰκόνες τῆς ἀπλῆς καί ἰδιόμορφης Μάνης ἀποκαλύπτονται ἀπ' τήν ἀρχή ὡς τὸ τέλος τοῦ κειμένου. 'Η Μαριώ σκαλίζει στό φραγμένο περιβόλι της τίς ντοματιές. Σέ λίγο στό δρόμο μέ τήν κατσίκα ἀπό πίσω, καθώς ἐπιστρέφει σπίτι. Τό ἀρχοντόσπιτό της μέ τά κειμήλια ἐνός κόσμου πού ἔγινε θρύλος καί τραγούδι. 'Αντίκρυ στόν πρόεδρο μέ τά μάτια της «σάν λεπίδες ἀπό ἀτσάλι».

Μιά ἐντυπωσιακή συσσώρευση μεταφορικῶν ἐκφράσεων δίνουν ίδιαίτερο τόνο στό κείμενο. 'Ο περιφραστικός τρόπος ἀπόδοσης διάφορων ἐννοιῶν, μέ τή γλωσσική γνησιότητα, κρατοῦν ὅλη τή δροσιά τῆς ὑπαίθριας ζωῆς («Νά σᾶς... καί μιλάτε!», «Στάχτη νά γίνει!»). Οἱ ἐπαναλήψεις, οἱ συχνές καί οἱ σύντομες προτάσεις δημιουργοῦν τήν αἰσθηση ἐνός ήχητικοῦ «έφφε» πού ξεχύνεται βιαστικά καί παρασύρει δποιονδήποτε ἄλλο ήχο. («Ἐχει, ἔχει, ἔχει», «Πύργο ὅμως δέν ἔχει! Πύργο ὅμως δέν ἔχει», «Σοδιάζεις, σοδιάζεις», «Λεφτά, Μαριώ, Λεφτά. Λεφτά! Θά πνιγοῦμε ὅλοι στά λεφτά!») Οἱ παρηχήσεις είναι συχνές καί ἐπιτείνουν τήν ήχητική ἐνταση. Οἱ Παρομοιώσεις ἐκφραστικότατες, ὥπως: «σάν νά τῆς ἔφταιγαν», «καί μέ κοιτάτε σάν

χαζοί», «Μά τά μάτια της ήταν σάν λεπίδες άπό άτσάλι» κλπ. Σύντομοι, κοφτοί μονόλογοι και διάλογοι δίνουν τό ανάλογο κλίμα, μέσα στό δρόμο τά πρόσωπα σκέφτονται και έκφραζονται δίχως μεγάλα περιθώρια χρονικά.

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Είναι ένα άπ' τά καλύτερα ήθογραφικά διηγήματα. Μέ μιά θαυμάσια άρχιτεκτονική δομή και περίτεχνη πλοκή μᾶς άποκαλύπτει, μέ γλαφυρή και ζωντανή έκφραση, δυό πρωτεύοντα πρόσωπα, πού, παρόλο πού ζοῦν στόν ίδιο τόπο και χρόνο, παρουσιάζουν μιά έντυπωσιακή διαφορά σκέψης. Ή λαϊκή μας κληρονομιά είναι ό πυρήνας τοῦ θέματος γύρω άπό τό δρόμο περιστρέφεται δλη ή ύπόθεση. Μέ βάση αυτό τό θέμα, πού είναι ζωτικής σημασίας γιά τή διαφύλαξη τῆς γνησιότητας τοῦ έθνικοῦ προσώπου μας, ή συγγραφέας παρουσίασε έξελικτικά τήν αίτιολόγηση τῆς άκατανόητης συμπεριφορᾶς τῆς Μαριώς, πού μαζί μέ τόν πρόεδρο, έδωσε τό παράλογο και άντιφατικό κλίμα της έποχής στή χώρα μας, δπου ή κοινή κληρονομιά τῶν προγόνων μας γίνεται έμπορεύσιμο προϊόν γιά τούς ξένους, σάν νά είναι ένα τυχαίο πράγμα. Σ' αυτή τή βέβηλη ένέργεια βλέπομε τήν «πρόκληση» τοῦ «ἄλλου άνθρώπου». Τοῦ άνθρώπου πού σκέφτεται μόνο τήν ποσότητα τῶν χρημάτων στούς θήλακές του. Εύτυχως ὅμως ύπαρχουν πρόσωπα, πού δρθώνουν τό ανάστημά τους μπροστά στό σημερινό «καμουφλαρισμένο έχθρο». Τά λόγια τῆς Μαριώς πρέπει νά ξυπνήσουν τίς κοιμισμένες συνειδήσεις: —«Μήτε ένα λιθαράκι, μήτε μιά σπιθαμή γῆ»...

"Αγγελου Τερζάκη

Τό παιδί μέ τά κεράκια (σ. 223-226).

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

“Αγγελος Τερζάκης. Γεννήθηκε στό Ναύπλιο τό 1907. Σπούδασε στήν ’Αθήνα νομικά, άλλ’ άφιέρωσε τή ζωή του στή λογοτεχνία και στό θέατρο. Τό θέατρο τό ύπηρέτησε ώς Καλλιτεχνικός Διευθυντής κατά περιόδους, ώς θεατρικός συγγραφέας και μεταφραστής ξένων έργων, και ώς κριτικός. Πρωτοπαρουσιάστηκε στά γράμματα πολύ νωρίς μέ τή συλλογή διηγημάτων «Ο ξεχασμένος» (1925). Ακολούθησαν τά έργα του «Φθινοπωρινή συμφωνία» (1929), «Η στοργή» (1944). Από τά μυθιστορήματά του ξεχωρίζουν ριτί «Δεσμώτες» (1932), «Η μενεξεδένια ψηφιόποιηθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πόλιτικής

Πολιτεία» (1937) και ή «Πριγκηπέσσα Ιζαμπώ» (1945), μέ τήν δύοια ζωντάνεψε τήν εποχή τῆς Φραγκοκρατίας. Από τά θεατρικά του έργα άναφέρουμε: «Αύτοκράτωρ Μιχαήλ» (1936), «Ο σταυρός καί τό σπαθί» (1939), «Εἴλωτες» (1934), «Θεοφάνης» (1935) καί «Θωμᾶς δίψυχος» (1962). Δημοσίευσε άκομη πάμπολλα δοκίμια σέ περιοδικά. Ή πνευματική προσφορά του συνεχίζεται. Δέν είναι ευκολό νά άξιολογηθεῖ τό έργο του. Πάντως διακρίνεται γιά τόν δύκο του, γιά τή βαθιά μελέτη τῆς ζωῆς, τή συνθετική του δύναμη καί τό καλλιεργημένο ύφος.

Βιβλιογραφία: I. M. Παναγιωτόπουλου, Τά πρόσωπα καί τά κείμενα. 'Αντ. Καραντώνη, Πεζογράφοι καί πεζογραφήματα τῆς γενιάς τοῦ '30, 'Αθήνα 1962. "Άλκη Θρύλου, περ. «Νέα Εστία» (1951) σ. 38 καί 107. 'Απ. Σαχίνη, 'Η πεζογραφία τῆς Κατοχῆς, 'Αθήνα 1948, σ. 44 κ.ε. καί 'Η σύγχρονη πεζογραφία μας, 'Αθήνα 1951, σ. 42 κ.ε. Δημ. Γικάκου, Μορφές καί θέματα Λογοτεχνίας, σ. 32, 70, 161.

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ

Έπιφυλλίδα πού δημοσιεύτηκε σέ άθηναϊκή έφημερίδα καί συμπεριλήφθηκε στό βιβλίο τοῦ συγγραφέα «Προσανατολισμός στόν αιώνα».

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α. Απόδοση νοήματος: Ή γιορτή τοῦ Πάσχα δίνει τήν εύκαιρια σέ κάθε χριστιανό νά βρεθεῖ σέ μιά άτμοσφαιρα χαρᾶς καί εύφροσύνης. Όταν δημως περάσουν αύτές οι μέρες, είναι φυσικό δ καθένας νά συγκρατήσει στή μνήμη του κάτι πού τόν έντυπωσίασε περισσότερο. Έτσι καί στό συγγραφέα άποτυπώθηκε μιά σκηνή τῆς Μ. Παρασκευῆς ίδιαίτερα ἔντονη. Ήξω άπό μιά κεντρική έκκλησία τῆς 'Αθήνας ἔνα φτωχό καί άδύνατο παιδάκι πουλούσε κεράκια. Έκείνο πού ἔκανε ίδιαίτερη ἔντυπωση ήταν ή ἐλαττωματική διάπλαση αύτοῦ τοῦ παιδιοῦ, πού είχε σχέση όπωσδήποτε μέ τήν κακή διατροφή του. Μερικοί, συγκινημένοι φαινομενικά, τό πλησίασαν δείχνοντας μέ τά λόγια τους κάποιο ἐνδιαφέρον. Μιά κυρία μάλιστα πήρε τήν πρωτοβουλία νά κάνει κήρυγμα φιλανθρωπίας στό φιλοπεριέργο κοινό, ὥστε νά βοηθηθεῖ τό παιδάκι. Άντ' αύτοῦ δημως οι «συμπονετικές κυράδες» πιάσανε τήν κουβέντα, κατακρίνοντας τούς γονεῖς, πού ἐγκαταλείπουν τά παιδιά τους στούς δρόμους, γιά νά βγάλουν ἔνα κομμάτι ψωμί. Άκριβῶς, πάνω στήν κουβέντα αύτή ἐμφανίστηκε κάπου ἀπ' τό σκοτάδι δ πατέρας τοῦ παιδιοῦ μέ άξιολύπητη ἐμφάνιση. Ήρθε νά φέρει κεριά στό «μαγαζί» τοῦ παιδιοῦ του. Ή θέα δημως τοῦ πατέρα ἄφησε ἄφωνους τούς περίεργους. Σέ λίγο

μιά ἄλλη ἔξαθλιωμένη ὕπαρξη ἐμφανίζεται: ἡ μάνα τοῦ παιδιοῦ.
 'Η ἐμφάνιση κι ἐνός τέταρτου προσώπου δλοκλήρωσε τόν «πίνακα». "Ολη ἡ φτώχια, ἡ ἔξαθλίωσή καὶ ἡ δυστυχία μαζεμένη στά πρόσωπα αὐτά. Μιά εἰκόνα πού ντροπιάζει τή σημερινή κοινωνία μας. Τέτοιες ἀγιες μέρες ὅλοι δείχνουν πώς συγκινοῦνται ἀπό τή δυστυχία. Προθυμοποιοῦνται νά βοηθήσουν τό συνάνθρωπό τους, ὅμως ὅλοι σχεδόν μένουν στά λόγια, ὅπως οἱ ἄνθρωποι πού βρέθηκαν γύρω ἀπ' τό παιδί. Δικαιολογημένα, λοιπόν, τελειώνοντας δ συγγραφέας, διαπιστώνει: «"Ομως ἐμένα κάτι μοῦ λέει, ἀφέντη μου Χριστέ, πώς ἐνόσω τά ποδαράκια τοῦ παιδιοῦ τῆς Μεγάλης σου Παρασκευῆς θά είναι σάν τά κεράκια πού πουλάει, ἄδικα ἥρθες στόν κόσμο καὶ ἄδικα σταυρώθηκες".

β'. Ἐνότητες καὶ ἐπιγραφή τους:

1η. «Τετάρτη τοῦ Πάσχα... τῶν ἀγίων ἡμερῶν». Εἰσαγωγική ἀναφορά τοῦ συγγραφέα στό δυνατότερο «βίωμα» ἀπό τίς μέρες τοῦ Πάσχα.

2η. «Μεγάλη Παρασκευή... ἔξαιρετικό τῆς βραδιᾶς». 'Η εἰκόνα τοῦ μικροῦ παιδιοῦ τή Μεγάλη Παρασκευή ἔχω ἀπό μιά ἐκκλησία.

3η. «Ο μικρός κύκλος... μιλιά στό στόμα». 'Ο κύκλος τῶν ἀνθρώπων γύρω ἀπό τό παιδί.

4η. «Κάπου ἀπό τό σκοτάδι... νά σκορπίζουν». 'Η ἐμφάνιση τοῦ πατέρα.

5η. «'Ηρθε πάνω...θανάσιμη». 'Η δλοκλήρωση τοῦ σκηνικοῦ τῆς ἀθλιότητας. 6η. «Στόν ἀέρα... ἄδικα σταυρώθηκες». Σκέψεις καὶ συμπέρασμα τοῦ συγγραφέα.

γ'. **Κεντρική Ιδέα:** Έφόσον ἡ ἀγάπη δέν είναι ἔμπρακτη πρός τό συνάνθρωπο μας, δέν ἔχουμε κατανοήσει τό πραγματικό νόημα τοῦ Χριστιανισμοῦ.

δ. Συναισθήματα — Σκέψεις: Πλημμυρίζει ἡ καρδιά μας ἀπό πόνο γιά τό ἑλεεινό παιδάκι, γιατί ἡ οἰκογενειακή του ἀνέχεια τό ἀνάγκασε νά γίνει νυχτιάτικα βιοπαλαιστής. Λύπη καὶ ὁδύνη αἰσθανόμαστε γιά τόν ἄνθρωπο, γιά τούς ἴδιους τούς ἑαυτούς μας, πού, ἐνῷ εἴμαστε συνυπεύθυνοι γιά τέτοιες σκηνές, ἀναζητοῦμε εὐθύνες μόνο ἀλλοῦ. 'Η συμπόνια δέν φτάνει μόνο, ἐφόσον περιορίζεται στά λόγια. Σκοπός είναι τά ἔντονα αὐτά·συναισθήματα, πού ἔνιωσε δ ἀναγνώστης, νά τόν δηγήσουν στό σωστό δρόμο. Τή Μ. Παρασκευή τό Θεῖο Δράμα δλοκληρώνεται. Οἱ πιστοί προσέρχονται μέ δέος καὶ σεβασμό στήν ἐκκλησία, γιά νά παρακολουθήσουν τήν τελευταία πράξη. "Εξω ἀπό τήν ἐκκλησία παίζεται ἔνα ἄλλο δράμα, τό ἀνθρώπινο. Μερικοί θεατές ἐκδηλώνουν ἀπλῶς τά αἰσθήματά τους καὶ κάνουν διάφορες σκέψεις. "Οσο σφίγγεται ἡ καρδιά τῶν ἀνθρώπων μπροστά στό παιδί, τόσο

λύνεται ή γλώσσα. Μιά πρώτης τάξεως εύκαιρια γιά νά φανεῖ ή «φιλανθρωπική» διάθεση και ταυτόχρονα ή στειρότητα τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς. Εὔκολη είναι ή κριτική σέ παρόμοιες περιπτώσεις, δύσκολη δύμως ή αὐτοκριτική. Κανένας, ἀπό αὐτούς πού παραβρέθηκαν στή σκηνή, δέν ἔνιωσε ἔνοχος. Σάν νά μή ἀποτελοῦν κι αύτοί τήν κοινωνία πού κατακρίνουν. Σάν νά μή σταυρώθηκε ὁ Χριστός πρίν ἀπό λίγο γιά ν' ἀνάψει τή φλόγα στήν καρδιά τους. Ἀντί νά ἀνοίξει τό πορτοφόλι τους, ἀνοίγει τό στόμα τους. Πῶς λοιπόν ή μορφή τοῦ σταυρωμένου Χριστοῦ νά είναι χαμογελαστή;

ε'. Χαρακτηρισμοί: *Tό παιδί μέ τά κεράκια είναι τό πρόσωπο πού ἀποσπά τήν προσοχή μας περισσότερο.* «Ἐνα πιτσιρίκι, μιά μπουκίτσα ἄνθρωπος», ὅπως δίνονται τά ἔξωτερικά χαρακτηριστικά του. Δέν είναι ἐπίκτητοι μόνο οἱ λόγοι τῆς σωματικῆς του διαπλάσεως, ἀλλά και κληρονομικοί. Στήν ἡλικία του τ' ἄλλα παιδιά ἔγεννιαστα χαίρονται τά παιγνίδια τους, κι αύτό γίνεται νυχτιάτικα τελάλης τῆς «πραμάτιας» του γιά νά βγάλει λίγες δεκάρες. Ἀξιο συμπάθειας και οἴκτου. Ἐργατικό και πρόθυμο. Γνωρίζει ἀπό τά πρῶτα του χρόνια τή σκληρή πραγματικότητα. Δέν παρασύρεται σέ δόπιαδήποτε παράνομη ἐνέργεια, πού θά τοῦ ἔδινε χωρίς κόπους τά λίγα χρήματα γιά τήν τροφή του. Ἡ τιμή κι ή ἀξιοπρέπεια είναι τά ἐφόδια στή ζωή του. Ὁ μικρός κύκλος πού σχηματίστηκε γύρω του είναι τό ἀνώνυμο ἐκεῖνο πλῆθος τῆς σύγχρονης ἀστικῆς τάξεως. Στίς μεγάλες γιορτές τῆς Χριστιανούνης φαίνεται νά ἔσαναβρίσκει τό δρόμο γιά τόν «οἴκο τοῦ Θεοῦ». Ἡ χριστιανική ἀτμόσφαιρα ἐπηρεάζει γιά μιά στιγμή τά φιλάνθρωπα αἰσθήματά του. «Ομως, ὅπως κατά κανόνα γίνεται, στό τέλος ή ἀγαθή πρόθεση δέν ύλοποιεῖται. Ἡ κυρία τοῦ κύκλου βρήκε μιά εύκαιρια νά προβάλει τά φιλάνθρωπα αἰσθήματά της δημιουργώντας στούς γύρω τής ἐντυπώσεις, δίχως νά τά δείξει ἔμπρακτα. Ἀπομακρύνθηκε ἀπ' τά δυστυχισμένα ἐκεῖνα πλάσματα, ὅπως και οἱ ἄλλοι.

5. ΜΟΡΦΗ

α'. Γλώσσα — "Υφος: *Ἡ γλώσσα είναι ή λογοτεχνική νεοελληνική και τό υφος καθαρό, ἀπλό και ποικίλο.*

β'. Ἐκφραστικά μέσα και ή σημασία τους: *Ἄν και είναι ἐπιφυλλίδα, ὁ συγγραφέας μέ τό ἔχεωριστό λογοτεχνικό τάλαντό του ἔδωσε ἔνα κείμενο μεστό σέ ἐκφραστικά μέσα. Μιά ἐντυπωσιακή εἰκόνα ἔξω-ἀπό τήν ἐκκλησιά τή Μεγάλη Παρασκευή («Σέ μιά ἄκρη... Ἐδῶ τό φτηνό μαγαζί»). Ἡ εἰρωνική ἐκφραση τοῦ συγγραφέα δείχνει τήν ἀνομοιομορφία, πού παρουσιάζεται σ', ἔνα*

πλήθος. Οι ύπερβολές τονίζουν τήν εἰκόνα μιᾶς ἀπαράδεκτης ἀνθρώπινης ἀθλιότητας (« "Ενα κεφαλάκι... γύρω ἀνήσυχη"). Ὁ κοφτός μονόλογος ἐκφράζει μέ τρόπο προστακτικό ἀπό τήν μιά ἑκείνους πού βρίσκουν τήν ἀφορμή γιά νά παραστήσουν τό ἔντονο ἐνδιαφέρον τους και ἀπό τήν ἄλλη τό ἄβουλο και τραγικό πρόσωπο αὐτῆς τῆς σκηνῆς («—Πιό ψηλά... μή σκύβεις!») Ἡ ἀλλαγὴ τοῦ προσώπου (ἀπό γ' σέ α') δείχνει τήν εὐθύνη ὅλων μας. Ἡ ὁμοιοτέλευτη παρομοίωση: «σάν τά κεράκια» μέ τά «ποδαράκια» καθώς και ἡ ἐπανάληψη τῆς λέξεως: «ἄδικα» στό τέλος τοῦ κειμένου ἀποτελοῦν ἡχητικό μαστίγιο στίς ἀδιάφορες και κοιμισμένες συνειδήσεις τῶν Χριστιανῶν, πού ἔχασαν τό σκοπό τῆς ὑπάρξεώς τους και τόν προορισμό τους.

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Πάμροντας ἀφορμή ἀπό ἔνα (ἴσως γιά τούς ἄλλους) συνηθισμένο και τυχαίο γεγονός ὁ συγγραφέας ἔδωσε, μέ ἀκριβή και παραστατική ἐκφραση, μιά ἰδιαίτερη σκηνή τῶν πασχαλιάτικων ἡμερῶν. Ὁ μικρός μέ τά κεράκια και οἱ δικοί του (ό πατέρας, ἡ μάνα, ὁ γνωστός) ἀποτελοῦν τό πλαίσιο μιᾶς ζωῆς ἐφιαλτικῆς και ἀπαράδεκτης. («πληγή κακοφορμισμένη, μολυσμένη, θανάσιμη»). Ὁ σκοπός τοῦ συγγραφέα είναι νά ἀποκαλύψει τό πνεῦμα τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου, πού κι ἀν δείξει κάποια προσοχή και ἐνδιαφέρον γιά τόν δεινοπαθοῦντα συνάνθρωπό του, τό κάνει μέ μιά ἐπιφανειακή και ἐπιπλαιη πρόθεση ἐπιδείξεως, παρά ἀπό μιά ἐσωτερική βαθύτερη ψυχική προσέγγιση και ούσιαστική ἀτρούϊστική ~~διάθεση~~.

Φ. Κόντογλου

Παραμονή Χριστούγεννα (σ. 227-231)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (βλ. σ. 193)

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ. Ἡθογραφικό ἀφήγημα (Χριστουγεννιάτικο).

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. **Απόδοση νοήματος:** Παραμονή Χριστουγέννων στό **Αϊβαλί** τῆς Μ. **Ασίας** πρίν ἀπό τή **Μικρασιατική** καταστροφή. Παρόλο τό τσουχτερό κρύο ὁ κόσμος πηγαινοέρχεται χαρούμενος στούς δρόμους. Οι μεγάλοι ἐτοιμάζουν τά ἀπαραίτητα γιά Ψηφιοποίηθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τά Χριστούγεννα, ένω οί μικροί λένε τά κάλαντα. Σ' ένα πολυσύχναστο μέρος της πόλης βρίσκεται τό δάνειο και ζεστό καφενεῖο τοῦ 'Ασημένιου γεμάτο κόσμο, ένω άντικρυ από αύτό ύπαρχουν διάφορα φτωχομάγαζα καί τό καφενεδάκι τοῦ μπάρμπα-Γιαννακοῦ τοῦ Χατζῆ. Σ' αύτό τό μικρό καφενεῖο τά πάντα είναι άντιθετα ἀπ' ὅ, τι στό προηγούμενο. Είναι μικρό, σκοτεινό καί κρύο. 'Η μόνιμη πελατεία του ἀποτελεῖται ἀπό λίγους γέροντες, ἀπόμαχους τῆς ζωῆς η μεροκαματιάρηδες.

'Η κίνηση στό κέντρο τῆς πόλης ὅλο καὶ λιγόστευε, ένω στούς μαχαλάδες ἀκούγονταν ἀκόμη οἱ μελωδικές φωνές τῶν παιδιῶν, πού ἔλεγαν τά κάλαντα. Κι ὅταν νύχτων γιά καλά, ἔπεφτε ὁ κόσμος γιά ὑπνο, ὥσπου ὁ χαρμόσυνος ἥχος τῆς καμπάνας τούς καλοῦσε στήν ἐκκλησιά νά παρακολουθήσουν τή Λειτουργία τῶν Χριστουγέννων. 'Επιστρέφοντας τρώγανε φτωχοί καὶ πλούσιοι «πλουσιοπάροχα». Κι ἀντίς νά τραγουδήσουνε στά τραπέζια, ἔπιαναν διάφορες χριστουγεννιάτικες ψαλμωδίες. Μετά πήγαιναν γιά ὑπνο, «σάν τ' ἄρνια πού κοιμόντανε κοντά στό παχνί, τότες πού γεννήθηκε ὁ Χριστός ἐν Βηθλεέμ τῆς 'Ιουδαίας».

β. Ἐνότητες καὶ ἐπιγραφή τους:

1η. «Κρύο τάντανο... μέ γέλια, μέ χαρές». Γενική εἰκόνα τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων στό 'Αϊβαλί.

2η. «Οί μεγάλοι... ὁ μπάρμπα-Χατζῆς!». Τά δύο καφενεῖα καὶ ὁ μπαρμπα-Χατζῆς.

3η. «'Απ' ὅξω περνοῦσε... σέ μιά καλαθιέρα». Τά Χριστουγεννιάτικα 'Αϊβαλιώτικα κάλαντα.

4η. «'Αβραμιαῖα... τῆς 'Ιουδαίας». Πρίν καὶ μετά ἀπό τή Λειτουργία τῶν Χριστουγέννων.

γ. Κεντρική ίδεα: Οἱ ἀνθρωποι τά παλιότερα χρόνια, σέ ἀντίθεση μέ τά σημερινά, διατηροῦσαν πιστά καὶ ἀνόθευτα τά ἔθιμα στίς μεγάλες γιορτές μας.

δ. Σκέψεις — Συναισθήματα: 'Η προσμονή τῶν Χριστουγέννων σέ προηγούμενους καιρούς γέμιζε τήν ψυχή τῶν ἀπλῶν ἀνθρώπων μέ ἄφατη χαρά καὶ ἐσωτερική θέρμη τέτοια, πού ἔξουδετέρωνε ἀκόμα καὶ τό τσουχτερό χειμωνιάτικο κρύο («Κρύο τάντανο... γεμάτος κέφι»). 'Η οἰκονομική ἀνεση ἔξασφάλιζε, σ' ὅσους τήν είχαν, τήν είσοδό τους στό καλύτερο καφενεῖο, τό πιό δάνειο καὶ ζεστό («Οί μεγάλοι καφενέδες .. Καλοπερασμένοι νοικοκυραῖοι»). Πολλές φορές δ' ἀνθρωπος προσπαθεῖ νά κρύψει τή σκληρή πραγματικότητα μέ παραπλανητικά λόγια παρηγοριᾶς γιά τόν ἔαυτό του καὶ τούς ἄλλους («'Εεέχ!... σκυλί ψοφᾶ»). Μικροί μεγάλοι σεβότανε καὶ διατηρούσανε παλιότερα τήν παράδοση μέ σχολαστική ἐπιμέλεια. 'Η φιλοχρηματία δέν είχε

κυριεύσει τίς ψυχές τους («Οἱ πόρτες ἡταν ἀνοιχτές... μέσα σέ μιά καλαθιέρα»). Τά ἥθη και ἔθιμα τοῦ λαοῦ μας σήμερα μέσα στή δίνη τῆς τεχνολογικῆς ἐποχῆς ἔξασθέντισαν και ἔχασαν τῆ σημασία τους («Τώρα στεγνώσανε οἱ ἀνθρῶποι... τά καλά χρόνια»). Παλιότερα μέ τή γέννηση τοῦ Θεανθρώπου αἰσθανόταν κάθε χριστιανός πώς κι αὐτός συμμετεῖχε πραγματικά και ζοῦσε τό κασμοϊστορικό γεγονός, σέ ἀντίθεση μέ τό σημερινό, πού ζει τίς μέρες αὐτές σχεδόν τυπικά και μονότονα («"Ολα γινόντανε... ὁ Χριστός ἐν Βηθλεέμ τῆς Ἰουδαίας»).

ε'. Χαρακτηρισμοί: Ὁ μπαρμπα-Χατζῆς είναι ὁ φτωχός και ἀπλοϊκός καφετζής, πού προσπαθεῖ μέ τήν καλοσυνάτη διάθεση, μέ τά γλυκόλογα και τήν ἐπιστρατευμένη ζωτικότητα νά ἔξουδετερώσει τίς πολλές ἐλλείψεις τοῦ μαγαζιοῦ του. Δέ ζηλεύει τήν ἄνετη και ζεστή ἀτμόσφαιρα τοῦ ἀπέναντι καφενείου. Είναι ἔνα συμπαθητικό γεροντάκι πού, παρόλες τίς ἀντιξοότητες και τίς συνθῆκες τίς δύσκολες, ἀγωνίζεται μέ ἀξιοθαύμαστο τρόπο νά τά βγάλει πέρα στή ζωή. Τά παιδιά, πού ψάλλουν τά κάλαντα, ἀντιπροσωπεύουν τήν ἀνόθευτη, ἀπό τό σύγχρονο πολιτισμό, παλιότερη γενιά. Γι' αὐτά δέν ἡταν ἀποκλειστικός σκοπός και χαρά νά περάσουν βιαστικά· ἀπό σπίτι σέ σπίτι μαζεύοντας χρήματα, ἀφοῦ προηγουμένως ποῦν λίγες λέξεις ἀπό τά κάλαντα, δπως γίνεται σήμερα, ἀλλά νά εύχαριστήσουν τούς νοικοκυραίους ψάλλοντας καλόφωνα και προσεκτικά ἀπό τήν ἀρχή ὡς τό τέλος τά κάλαντα.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Γλώσσα — "Υφος; Γλώσσα είναι ἡ νεοελληνική μέ μερικές ιδιωματικές και ξενικές λέξεις. Φουμάριζε = κάπνιζε· σουλάτσο = βόλτα· κάργα = πάρα πολύ· Κουβαρντάς = γενναιόδωρος. Τό ύφος είναι γλαφυρό και παραστατικό. Κάποτε γίνεται ἀπλό και λιτό, χαρακτηριστικά τοῦ προσωπικοῦ ύφους τοῦ συγγραφέα

β'. Εκφραστικά μέσα και ἡ σημασία τους: Πολλά είναι τά ἐκφραστικά μέσα, πού χρησιμοποιεῖ ὁ συγγραφέας. Μερικά ὅμως είναι πρωτότυπα και ἐντυπωσιακά. «Οπως οἱ μεταφορές: «πού λένε πέντε λόγια μπρούμητα κι ἀνάσκελα», ὅταν λέμε κάτι βιαστικά και μέ μισόλογα. «Τό γυαλί σπασμένο ἀπό τό 'να μάγουλο», «μέ κάτι τρύπιες γοῦνες πού δέν τίς ἔπιανε ἀγκίστρι», «'Ο βοριάς ἔμπαινε μέσα μέ τήν τρούμπα», «τώρα στεγνώσανε οἱ ἀνθρῶποι», κ.ἄ. **Παρομοιώσεις:** «'Ο ἀγέρας σάν νά 'τανε κρύα φωτιά κι ἔκαιγε». Θυμίζει ἀνάλογη ἐκφραση τοῦ Ξενοφώντα στήν «Κύρου ἀνάβαση», βιβλ. Δ', κεφ. 5, 3. (Τόν τρίτο σταθμό ὅμως τόν βάδισαν δύσκολα, γιατί φυσοῦσε βοριάς πού τούς χτυποῦσε στό

πρόσωπο και ἔκαιγε δλότελα τά πάντα και ἔξεπάγιαζε τούς ἀνθρώπους). «Ἡ φιτιλήθρα ἦτανε στραβοβιδωμένη και τσαλαπατημένη σάν τό μοῦτρο τοῦ καφατζῆ». Ἡ εἰκόνα τῆς ἀθλιότητας στά πράγματα και τά πρόσωπα στόν ίδιο χῶρο. «Στόν τοῖχο ἦτανε κρεμασμένα δυό τρία παμπάλαια κάντρα, καπνισμένα σάν ἄρχαια εἰκονίσματα», «σάν τ' ἄρνια πού κοιμόντανε στό παχνί». Ο κόσμος τότε κοιμότανε ἔξεγνουιαστα και ἥρεμα, γιατί δέν είχε κυριευθεῖ ἀκόμα ἀπό τήν πονηριά, τήν κακία και τό ἄγχος τῆς σημερινῆς ἐποχῆς. Δυό χαρακτηριστικές και ἀντίθετες μεταξύ τους είκονες. Στή μιά τό ἀρχοντικό καφενεῖο τ' Ἀσημένιου και ἡ καλοστεκούμενη πελατεία («Οἱ μεγάλοι καφενέδες... νοικοκυραῖοι»), ἐνῶ στήν ἄλλη τό παμπάλαιο και μικρό καφενεδάκι, σάν «ποντικότρυπα» τοῦ μπαρμπα-Γιαννακοῦ τοῦ Χατζῆ. μέ τούς λιγοστούς θαμῶνες κι αὐτοί «σκεβρωμένοι, σαράβαλα». Ἐκφραστική ἐπίσης είναι ἡ εἰκόνα τῶν μικρῶν παιδιῶν, πού γυρίζουν μέ τά φανάρια στούς μαχαλάδες ψάλλοντας τά κάλαντα («Στό ταρσί... καλόφωνοι σάν χοτζάδες»).

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Ο συγγραφέας σ' αὐτό τό ἀφήγημα μᾶς παρουσίασε μέ ζωντανό και ἰδιότυπο ὑφος, εἰκόνες ἀπό τή γενέτειρά του, τό Αιβαλί τῆς Μ. Ἀσίας, τήν παραμονή τῶν Χριστουγέννων. Ἀρχές τοῦ αιώνα μας. Τό ἑλληνικό στοιχεῖο στή Μ. Ἀσία σφύζει ἀπό ζωή. «Ολοι μέ καθαρή καρδιά και χαρούμενη διάθεση ἔτοιμάζονται νά ύποδεχτοῦν τή Γέννηση τοῦ Χριστοῦ. Τηροῦν μέ σεβασμό τίς παραδόσεις τῶν ήμερων αὐτῶν και νιώθουν πραγματικά τό πνεῦμα τῶν Χριστουγέννων. Ἀντίθετα σήμερα, δ. σύγχρονος πολιτισμός ίσοπέδωσε κοντά στά ἄλλα και τήν δύορφιά τῶν ἀγνῶν ἐθίμων, προσφέροντας «κονσερβοποιημένες» ἐκδηλώσεις και ψυχαγωγία.

Λιλίκας Νάκου

Oι νυχτερινές ἐπισκέψεις (σ. 231 - 236)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ἡ Λιλίκα Νάκου γεννήθηκε στήν Αθήνα τό 1904, ἀλλά κατάγεται ἀπό τή Λειβαδιά, ἀπό ἀρχοντογενιά πού διακρίθηκε στόν ἀγώνα τοῦ 1821. Ἀπό δέκα χρόνων ἔψυγε στήν Ἐλβετία, στή Γενεύη, ὅπου τελείωσε τή Φιλοσοφική Σχολή τοῦ Παν/μίου τῆς Γενεύης φηιστούηθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γράφος καί δημοσιογράφος μέ σπουδαία προσφορά στήν κοινωνική έρευνα. Στά μυθιστορήματά της ύπάρχει καί δξύτατη παρατήρηση τῶν κοινωνικῶν φαινομένων. Στά διηγήματα καί στά δοκίμια της, είναι μία ποιήτρια τοῦ πεζοῦ λόγου μέ βαθύ στοχασμό καί διάπυρη ἀγωνία γιά τήν ἀνθρώπινη μοίρα. Ἡ ἀφήγηση είναι χειμαρώδης καί ἡ ἀτμόσφαιρα τῶν ἔργων τῆς γεμάτη ἀγάπη, καλοσύνη καί ἀνθρωπιά. Μιά νουβέλα της, ἡ «Μητρότης», ἔχει βραβευτεῖ σέ διαγωνισμό τῆς Γενεύης.

Τό ἔργο της: «Ἡ Ξεπάρθενη» (1930), συλλογή διηγημάτων. «Κόλαση τῶν παιδιῶν» (1945), σειρά διηγημάτων μέ θέματα ἀπό τή ζωή τῶν παιδιῶν τῆς κατοχῆς. Τά μυθιστορήματα «Παραστρατημένοι» (1935), «Ἡ ζωή τοῦ Ἐδγαρ Πόε» (1963), «Γῆ τῆς Βοιωτίας» (1951), ἔργο γεμάτο ἐνύγενεια, ἀνθρωπιά καί λαχτάρα γιά τή ζωή, «Γιά μιά καινούργια ζωή» (1956) καί τό διασκεδαστικό «Ἡ κυρία Ντορεμί» (1958). Στό ἔργο της «Οἱ Ὀραματιστές τῆς Ἰκαρίας» (1963) ἡ Νάκου περιγράφει μ' ἀγάπη τή νησιώτικη γῆ καί τούς ἀνθρώπους τῆς. Τό τελευταῖο τῆς βιβλίο είναι μία σειρά ἀπό δοκίμια, «Προσωπικότητες πού γνώρισα» (1966). Ἐπίσης τό 1933 δημοσίευσε στήν ἑφημ. «Ἀκρόπολις» μία σειρά ἀπό ἐκλαϊκευτικές βιογραφίες, πού είχαν μεγάλη ἀπήχηση στό κοινό.

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ Ἀπόσπασμα ἀπό τό μυθιστόρημα «Γῆ τῆς Βοιωτίας».

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α. Ἀπόδοση νοήματος: "Ἐνα μικρό κορίτσι, ἡ Βαρβάρα, ἀναγκάζεται νά φύγει ἀπό τήν Ἀθήνα καί νά ζήσει στή Λειβαδιά, στό σπίτι τοῦ παπποῦ τῆς, πού ήταν ἀπό ἀρχοντική γενιά. Ἔκει τῆς δίνεται ἡ εὐκαιρία νά γνωρίσει τόν κόσμο καί τή ζωή καλύτερα.

Πολλές φορές παππούς καί ἐγγονή ἔκαναν βόλτες μέ τό ἄλογο στόν κάμπο τῆς Λειβαδιᾶς. Ἐπισκέπτονταν τακτικά τίς καλύβες τῶν φτωχῶν χωρικῶν, πού ξενοδούλευναν στά κτήματα τῶν μεγαλοκτηματιῶν. Ἀκούγαν τά βάσανά τους καί ἡ καρδιά τους ράγιζε ἀπό τή δυστυχία αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων. Ἡ μικρή ἔνιαθε πόσο δύσκολη ήταν ἡ ζωή γι' αὐτούς τους ἀνθρώπους καί ἡ σκέψη τῆς δέν ήρεμούσε, γιατί μέχρι τότε δέν ὑποπτευόταν τέτοια ἔξαθλίωση. Σκεφτόταν τήν ἀθλιότητα αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων, πού ήταν ἀναγκασμένοι ἀκόμη καί τά μικρά παιδιά τους νά στέλνουν νά δουλέψουν γιά λίγες δεκάρες τήν ήμέρα. Σκεφτόταν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τό φτωχό κυρ-Νάσο, που κοντά στίς άλλες άτυχίες, κινδύνευε νά χάσει τή μοναδική περιουσία του, τό άλογο. Είχε πολλά χρέη και δέν είχε χρήματα νά τάξεπληρώσει. 'Ο παππούς τής Βαρβάρας, αν και ήταν γνωστό πώς δέν είχε χρήματα, ύποσχέθηκε νά τόν βοηθήσει. 'Αποφάσισε νά πουλήσει ένα χρυσό δαχτυλίδι, που φορούσε, και ήταν προγονικό κειμήλιο. 'Επειδή δύμως τό προόριζε ως άναμνηστικό δώρο στήν έγγονή του, μέ βαριά καρδιά τής άνακοινώσει τήν άπόφασή του και ζήτησε νά μάθει αν, και χωρίς τό δαχτυλίδι, θά τόν θυμάται. 'Η συγκίνηση τής Βαρβάρας δέν τής έπετρεψε νά έκφραστει μέ λόγια. 'Ηταν τόσο δυνατή ή άγαπη της γι' αυτόν, που δέν μπορούσε νά τή σβήσει τίποτε. Στή μνήμη τοῦ μικροῦ κοριτσιοῦ γιά πολλά χρόνια παρέμεινε αυτή ή συγκινητική στιγμή.

β. 'Ενότητες και ή έπιγραφή τους:

1η. «Τό σκοτάδι τής νύχτας... τά κατάπινε ή καινούρια φάμπρικα». Έπιστροφή άπό μιά νυχτιάτικη έπισκεψη στά καλύβια τῶν χωρικῶν και έντυπωσεις άπό αὐτή.

2η. «'Ηταν τό περίφημο... τόν παππού τό «γιατί»..». 'Η ζωή τῶν μικρῶν έργατῶν στό κλωστήριο τής Λειβαδιᾶς και δι προβληματισμός τής Βαρβάρας.

3η. «Και τώρα ήρθε... μασούλαγε στή γωνιά του». 'Η τραγική κατάσταση τοῦ Κυρ-Νάσου και τό άποκορύφωμά της.

4η. «'Αξαφνα ἄκουσε... τά νερά τής Κρύας». 'Η ύπόσχεση άπό τόν παππού γιά βοήθεια στόν κυρ-Νάσο και ή άπορια τής Βαρβάρας. 5η. «'Εξαφνα δι παππούς.. γιά λίγο ό ένας κοντά στόν άλλο». 'Η συγκίνηση τής Βαρβάρας μέ τήν άποκάλυψη τής γενναιοδωρίας τοῦ παππού.

6η. «Χρόνια έπειτα... πάνω άπό τή γῆ». 'Άνεξίτηλη άνάμνηση.

γ'. **Κεντρική ίδέα:** 'Η σκληρή πραγματικότητα, όταν άποκαλύπτεται γυμνή στά μάτια τοῦ παιδιοῦ, μένει άνεξίτηλα χαραγμένη στή μνήμη του.

δ. Συναισθήματα — Σκέψεις: "Όχι μόνο ή εύαίσθητη ψυχή τοῦ παιδιοῦ, άλλά και κάθε άνθρωπου γεμίζει μέ πίκρα και άγανάκτηση άπό τήν κοινωνική και οἰκονομική άνισότητα. ("τούς βρήκαν... οἱ καινούριοι άφεντάδες"). Οι συνθῆκες ζωῆς τῶν χωρικῶν προκαλοῦν οίκτο και δργή στόν άναγνώστη. ("'Ηταν τά καλύβια... τό ξεροβόρι και οἱ λάσπες"). 'Η συμπόνια είναι άνάλογη μέ τό μέγεθος τής δυστυχίας ("'Η φαντασία του δούλευε... δλη μέρα έκει μέσα"). 'Ο άνήμπορος και άμοιρος άνθρωπος, που χάνει δι, τι τοῦ άπέμεινε, φέρνει τή βαθιά και αύθόρμητη συμπάθεια στό μικρό παιδί ("Μιά βαθιά και αύθόρμητη... τόν άνθρωπο αυτόν"). 'Η στενοχώρια γίνεται άνυπόφορη, όταν δι άνθρωπος άδυνατεῖ νά βοηθήσει κάποιον στή

δύσκολη στιγμή του («Μιά άνυπόφορη στενοχώρια... από μικρή νά τά περιφρονεῖ»). Τό συναίσθημα τῆς χαρᾶς, είναι τόσο μεγάλο, όσο μεγάλη είναι και ή καρδιά πού προκαλεῖ τή χαρά. («Κι ό παππούς κίνησε... και φύγανε»). «Οταν ή ἀδικία γύρω μας ἐκδηλώνεται μέ προκλητικό τρόπο, τά λόγια παύουν πιά νά ἔχουν τή σημασία τους («'Ο παππούς δέ μιλοῦσε...πάντα ἀπό κεῖ και πέρα»).

ε. Χαρακτηρισμοί: *'Η μικρή Βαρβάρα είναι ἔνα εὐαίσθητο κοριτσάκι, πού τό ἀνάγκασαν οί περιστάσεις νά γνωρίσει τή ζωή κι ἀπό τίς δυό δψεις: τήν καλή και τήν κακή. Νιώθει ἀπέραντη ἀγάπη πρός τόν παππού της. Είναι εὐαίσθητη μπροστά στή δυστυχία τῶν συνανθρώπων της. Δέν ἀντικρίζει ἐπιπόλαια τή γύρω της πραγματικότητα. Προβληματίζεται και σκέφτεται σάν ὥριμος ἀνθρωπος. Είναι συνεσταλμένη και προσεκτική, ὅταν χρειάζεται. Μέ τά ἀνώτερα αἰσθήματά της κερδίζει ή μικρή ήρωίδα τό θαυμασμό και τήν ἀγάπη τοῦ ἀναγνώστη. 'Ο παππούς είναι ἔνας καλοκάγαθος τύπος, πού μπορεῖ νά ἔχασε τά πλούτη του, δέν ἔχασε δμως τήν ἀρχοντιά του και τά εὐγενικά αἰσθήματα. Τρυφερός και στοργικός στήν ἐγγονή του, προσπαθεῖ νά τήν εὐχαριστήσει φέρνοντάς την σέ ἐπικοινωνία μέ τήν πραγματική φυσική ζωή, μέ τούς ἀπλούς και φτωχούς χωρικούς τῆς Βοιωτικῆς γῆς. «Παππούς και ἐγγονή... στούς χωριάτες». 'Υποφέρει και δίδιος ψυχικά ἀπό τήν ἄθλια ζωή τῶν χωρικῶν, ἀπό τήν ἀδικία πού παρατηρεῖται στόν κόσμο. «'Ο παππούς δέ μιλοῦσε... και τό μόχθο τους». Λιγομίλητος και σκεφτικός «Μά ό παππούς δέ μίλαγε. Είχε πέσει σέ βουβαμάρα». Φιλόξενος και περιποιητικός πρός τούς χωρικούς. 'Η γιαγιά προβάλλεται πολύ λίγο στά κείμενο. Είναι μιά γυναίκα πού σκλήρυνε ή καρδιά της ἀπό τά βάσανα τῆς ζωῆς. Δέ φαίνεται νά δίνει σημασία στή δυστυχία τῶν συνανθρώπων της και δίνει παραπλανητικές πληροφορίες στήν ἐγγονή της. («Καί ή γιαγιά τῆς ἀπαντοῦσε... είχε πεῖ ή γιαγιά»). Προνοητική και πρακτική παραμερίζει τούς αἰσθηματισμούς, γιατί γνωρίζει ότι τώρα πιά δέν είναι ή γυναίκα τοῦ ἀρχοντα μέ τά πλούτη. Παρουσιάζεται αὐστηρή στή διαχείριση τῶν χρημάτων ἀκόμη και πρός τόν ἀντρα της. («Είχε ἀκουστά... πώς ἡταν ἄπρεπο αὐτό»). *'Ο κυρ-Νάσος είναι δ ἀντιπροσωπευτικός τύπος τοῦ κολήγα. Δουλεύει νυχτοήμερα στά ἔνα κτήματα γιά νά ζήσει τήν οἰκογένειά του. Οι συμφορές δμως ἔρχονται πάνω του ή μιά μετά τήν ἄλλη. "Οπου δ φτωχός κι ή μοίρα του. Ο θάνατος και οί ἀρρώστιες χτύπησαν τό σπιτικό του. Τά χρέη του αὐξήθηκαν και κινδυνεύει νά χάσει τό ἀγαπημένο του ἄλογο. Είναι ἔνα ἀξιολύπητο πρόσωπο. Μιά δυστυχισμένη ὑπαρξη, ἀνάμεσα σέ πολλές ἄλλες.**

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Γλώσσα — "Υφος: Γλώσσα τοῦ κειμένου είναι ἡ στρωτή νεοελληνική γλώσσα καὶ τό ὑφος γλαφυρό, ἀπλό, φυσικό.

β'. Ἐκφραστικά μέσα καὶ ἡ σημασία τους: Μεταφορές: 'Η διάχυτη νυχτιάτικη δμίχλη στὸν οὐρανό δημιουργεῖ τὴν αἰσθηση μιᾶς ὑπέργειας διαφανοῦς ἐπιφάνειας. («Τό σκοτάδι τῆς νύχτας... ἀλαφρά σκέπαζε τή γῆ»). Οἱ ἀνθυγιεινές συνθῆκες ζωῆς δημιουργοῦν δυσάρεστες συνέπειες γιά τὸν ἄνθρωπο. («Τό καλοκαίρι τοὺς ἔτρωγαν...τόξειροβόρι καὶ οἱ λάσπες»). Οἱ ἔντονες ἐντυπώσεις δὲν σβήνουν ἀπό τή μνήμη γρήγορα. («Ο,τι είληχε ἀκούσει... στριφογύριζε στό νοῦ της»). 'Ο ἄνθρωπος ἀδύναμος νά κρατήσει κοντά του δ,τι τοῦ στάθηκε χρόνια δλόκληρα πολύτιμος σύντροφος καὶ βοηθός. («Καὶ ἀράδιαζε... ράγιζε ἡ καρδιά τοῦ παιδιοῦ»). **Παρομοιώσεις:** 'Η πικρή ζωή τῶν φτωχῶν καὶ «συμφοριασμένων» ἄνθρωπων. («Οἱ κουβέντες τῶν χωρικῶν τῆς φαίνονταν σάν ἔνα ἀτέλειωτο μοιρολόδι»). Οἱ ἀπάνθρωπες συνθῆκες ἐργασίας τῶν χωρικῶν. («Ἀπό τή μιά μεριά ἦταν οἱ ἄνθρωποι πού σάν κολασμένοι δούλευαν»). Οἱ συνθῆκες διαβιώσεως θυμίζουν πρωτόγονη ἐποχή. («Ολα ἔκει μέσα... σάν σέ στάβλο») κ.ἄ. **Εἰκόνες** ἔντονου ρεαλισμοῦ ξανοίγονται στά μάτια τοῦ ἀναγνώστη. Σημειώνουμε τή σκηνή στό σπίτι τοῦ Κυρ—Νάσου μέ τοὺς ἄνθρωπους καὶ τό ἀλογο. («Τώρα ἀμίλητος,... ἦταν ἡμερη καὶ καρτερική»). **Ἐπίσης ἡ τρυφερή καὶ συγκινητική στιγμή στό τέλος τοῦ ἀποσπάσματος μέ τή Βαρβάρα καὶ τόν παπού της.** («Κι ἔγειρε τό κεφαλάκι της... Δέν ἔφτανε κάν νά τόν φιλήσει») κ.ἄ. Τά πολλά καὶ διάφορα σημεῖα στίξεως καὶ τά ἐπιφωνήματα δίνουν ἔνα ιδιαίτερο ἐκφραστικό πλοῦτο. **Ἐνδεικτικά ἀναφέρονται τά ἀποσιωπητικά:** «καὶ τό πῶς ὅλα ἦταν φτιαγμένα...», «Νύσταζε... Καὶ ὅμως δέν μποροῦσε νά κοιμηθεῖ») κ.ἄ. Τά συνεχόμενα θαυμαστικά στό τέλος τοῦ κειμένου, πού ἐκφράζουν μαζί μέ τήν ἐπανάληψη («παπού, παπού!») τήν ἀνέκφραστη λαχτάρα καὶ ἀγάπη τῆς ἐγγονῆς πρός τόν παπού.

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

'Η συγγραφέας μέ ἄρτια δομή καὶ παραστατική ἐκφραση μᾶς ἔδωσε ὄρισμένες χαρακτηριστικές σκηνές ἀπό τήν προπολεμική ζωή τῶν χωρικῶν τῆς Βοιωτικῆς γῆς. 'Ακόμα παρουσίασε τά συναισθήματα καὶ τόν προβληματισμό τῆς μικρῆς ἡρωίδας, πού γνώρισε μέ τή βοήθεια καὶ ἀγάπη τοῦ παποῦ της ἔντονες συγκινησιακές καταστάσεις.

Σιάτλ (Μετάφρ. Ζ. Λορετζάτου)

“Ενα παλιό μήνυμα γιά τό σύγχρονο κόσμο

(σ. 237-239)

1. ΑΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ Ἐπιστολή μέ πολιτικοκοινωνικό περιεχόμενο.

2. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α. Ἀπόδοση νοήματος: ‘Ο Ἀμερικανός πρόεδρος Πήρς ζήτησε στά μέσα τοῦ περασμένου αἰώνα ἀπό τὸν Σιάτλ, ἀρχηγὸς φυλῆς τῶν Ἰνδιάνων, νά πουλήσει στὴν ἀμερικανικὴ κυβέρνηση τὴ γῆ, πού ἀνῆκε στοὺς Ἰνδιάνους. Ὁ Σιάτλ θεωρεῖ ὅτι κάθε κομμάτι αὐτῆς τῆς γῆς εἶναι ἵερό γιά τό λαό του καὶ κανένας δέν ἔχει δικαίωμα νά τό πουλήσει η νά τό ἀγοράσει. Ὁ λευκός σκέφτεται διαφορετικά. Γι’ αὐτὸν ἡ γῆ ἀποτελεῖ «έχθρο» πού πρέπει νά «καταχτηθεῖ» καὶ ν’ ἀλλάξει ὄψη. Αὐτό δῶμας εἶναι ἀκατανόητο γιά τὸν Ἰνδιάνο. Πιστεύει ὅτι ὁ Θεός εἶναι ὁ Ἰδιος σ’ δλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἡ γῆ εἶναι δικῆ Του, δπως καὶ ὅλα τὰ δημιουργήματά Του.’ Η περιφρόνηση πρός τὴ γῆ εἶναι καὶ περιφρόνηση πρός τὸ Θεό. “Οταν ὁ τεχνικὸς πολιτισμός τῶν λευκῶν θά μολύνει τὴ φύση, θ’ ἀκολουθήσει καὶ τὸ τέλος τῆς ζωῆς. Οἱ πολιτεῖες τῶν λευκῶν κατάστρεψαν τὴ φυσικὴ δμορφιά καὶ ὁ ἀνθρωπὸς μέσα σ’ αὐτές ζεῖ σ’ ἔνα φθοροποιό περιβάλλον. ‘Η σκέψη καὶ ἡ νοοτροπία τοῦ «πολιτισμένου» λευκοῦ εἶναι διαφορετική ἀπό τοῦ Ἰνδιάνου. Ο δεύτερος δέν τίς κατανοεῖ. Ὁ Σιάτλ παρακαλεῖ τὸν Ἀμερικανό πρόεδρο νά ἐπιτραπεῖ ἡ παραμονὴ τῆς φυλῆς του σ’ ἔνα κομμάτι τῆς γῆς του, μέχρις ὅτου ἐπιζήσει καὶ ὁ τελευταῖος Ἰνδιάνος.

β. Ἐνότητες καὶ ἐπιγραφή τους:

- 1η. «‘Ο μεγάλος ἀρχηγός... νά πάρει τὴ γῆ μας». Τό θέμα καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς ἀπαντήσεως.
- 2η. «Πῶς μπορεῖτε... τοῦ λαοῦ μας, ἵερό». ‘Η ἀκατανόητη ἀπαίτηση τῶν λευκῶν.
- 3η. «Ξέρομε πῶς δ λευκός... δέν καταλαβαίνει». ‘Η ἀπαράδεκτη τακτικὴ τῶν λευκῶν στὸ θέμα τοῦ περιβάλλοντος.
- 4η. «‘Ἄν ἀποφασίσω... συμβαίνουν στόν ἀνθρωπὸ». “Ορος γιά μιά πιθανή παράδοση.
- 5η. «“Ενα ξέρομε... τὴν ἀρχὴ τοῦ θανάτου». ‘Η περιφρόνηση πρός τὴ γῆ καὶ οἱ συνέπειες.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

6η. «Πουθενά δέ βρίσκεται... δσμίζεται τίποτε». Οι πολιτεῖς τῶν λευκῶν καὶ ἡ προτίμηση τῶν Ἰνδιάνων.

7η. «Ἄν ξέραμε... κοινή μοίρα». Ἐνδεχόμενες μελλοντικές καταστάσεις καὶ διάφορες συμβουλές.

γ. **Κεντρική ίδεα:** Ἡ διατήρηση τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος ἀποτελεῖ ἀναγκαιότητα τῆς ζωῆς. Ἡ παραγνώριση αὐτῆς τῆς ἀλήθειας ἔχει δυσάρεστες συνέπειες κατά κύριο λόγο στή ζωή τοῦ ἄνθρωπου.

δ. **Συναισθήματα — Σκέψεις:** Αἰσθανόμαστε συμπάθεια γιά τόν ἄνθρωπο ἐκεῖνο, πού είναι ἀναγκασμένος νά χάσει τή γῆ του. Είναι σάν νά χάνει τήν ίδια τή ζωή του. («Τήν προσφορά του... καὶ νά πάρει τή γῆ μας»). Σεβασμό καὶ ἀγάπη γιά μιά φυλή πού σέβεται τό περιβάλλον καὶ ἐκτιμᾶ τήν ἀξία τῆς διατηρήσεώς του. («Πῶς μπορεῖ νά ἀγοράζετε... τοῦ λαοῦ μου, ιερό»). Ἐντύπωση καὶ ἔκπληξη μας προξενοῦν οἱ σκέψεις καὶ οἱ παρατηρήσεις τοῦ φύλαρχου Ἰνδιάνου, πού είναι τόσο σωστές καὶ προφητικές. («Ξέρομε... ἐρυθρόδερμου»). Ὁ ἐρυθρόδερμος κερδίζει τό θαυμασμό μας μέ τή φυσιολατρεία καὶ θεοσέβειά του. («Ἐνα ξέρομε... Ὁποιος τή βλάφτει καταφρονάει τό δημιουργό της»). Πολλές σκέψεις καὶ διδάγματα ἀφήνει στό σημερινό ἄνθρωπο ἡ ἀνάγνωση τοῦ προφητικοῦ αὐτοῦ κειμένου. Ἡ πλεονεξία καὶ ἡ κατακτητική διάθεση τῶν λευκῶν είναι ἀνεξήγητη στόν ἐρυθρόδερμο. («Ἡ γῆ δέν είναι ἀδερφός του... στά μάτια τοῦ ἐρυθρόδερμου»). Ἡ ἀναγκαιότητα καὶ ἡ χρησιμότητα τῶν ζώων γιά τόν ἄνθρωπο. («Τί είναι δ ἄνθρωπος... ἀπό μεγάλη ἐσωτερική μοναξιά»). Ἡ διαφύλαξη τῆς μάνας γῆς ἀποτελεῖ γιά τόν ἄνθρωπο πρωταρχικό καθῆκον. («Ἀν σᾶς τήν πουλήσομε... δ Θεός ἀγαπάει δλους»).

ε. **Χαρακτηρισμοί.** Τό πρόσωπο πού δεσπόζει στό κείμενο αὐτό είναι ὁ Σιάτλ, ὁ φύλαρχος Ἰνδιάνος. Ἀντιπροσωπεύει μέ τίς σκέψεις του τό πνεῦμα τῶν ἐρυθροδέρμων. Εἰλικρινής καὶ ρεαλιστής. («Ο μεγάλος ἀρχηγός... καὶ νά πάρει τή γῆ μας»). Ὕποδειγματικός φυσιολάτρης. Εύαισθητος σ' δ, τι ἀποτελεῖ τό φυσικό περιβάλλον («Ἡ δροσιά τοῦ ἀγέρα... τοῦ λαοῦ μου, ιερό»). Ἡ ταπεινότητα καὶ ἡ μετριοφροσύνη του είναι τέτοια, ὥστε ἀπό τόν ἀναγνώστη νά κερδίζεται ἡ συμπάθεια καὶ δὲν καταλαβαίνει. Θεοσεβής καὶ σωστός κριτής («Ἐνα ξέρομε... καταφρονάει τό δημιουργό της»). Πειστικός καὶ προφητικός, διαβλέπει τήν ἀνθρώπινη μοίρα μέ τήν καταστροφή τοῦ περιβάλλοντος καὶ τή μόλυνση τῆς ἀτμόσφαιρας, δπως συμβαίνει στίς μέρες μας. Οἱ λευκοί παρουσιάζονται ἀπό τά λόγια τοῦ Σιάτλ σκληροί καὶ ισχυροί. Ἀδίστακτοι κουρσεψήφιοπομήθηκε από το Ινδιάνούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής. Ἀτομιστές καὶ

πλεονέκτες. Μπροστά στό προσωρινό κέρδος ἀδιαφοροῦν γιά τή μακροπρόθεσμη ζημιά. Προετοιμάζουν τόν ἀργό θάνατο τῆς φυλῆς τους δίχως νά τό νιώθουν. Ἡ βουλιμία τους είναι τέτοια, ώστε νά μή αἰσθάνονται τή φθορά τῆς φύσεως καί τίς συνέπειες.

3. ΜΟΡΦΗ

α. Γλώσσα — "Υφος: Τό κείμενο είναι μετάφραση στήν ἀπλή νεοελληνική γλώσσα καί τό ὑφος είναι γλαφυρό, λυρικό καί ταυτόχρονα δραματικό.

β. Ἐκφραστικά μέσα καί ἡ σημασία τους: Τά ἐκφραστικά μέσα είναι περιορισμένα. Διακρίνομε *Μεταφορές*: «Ἡ γῆ δέν είναι... νά τόν καταχτήσεις», «Τά όραματα πού ἀνάφτει στό μυαλό τους», «Κρατήστε ζωντανή στό λογισμό σας τή μνήμη τῆς γῆς», κ.ἄ. *Παρομοιώσεις*: «Σάν ἔνας, πού πολεμάει γιά μέρες πολλές», «νά τά μεταχειρίστει σάν ἀδέρφια του». *Miá* ὑπερβολή γιά νά τονίσει τήν ἀπερίσκεπτη ἀρπακτικότητα τοῦ λευκοῦ καί καταστροφική διάθεση: «Μέ τό ταμάχι πού ἔχει θά καταπιεῖ τή γῆ καί θά ἀφήσει πίσω του μιά ἔρημο».

ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Τό κείμενο αὐτό, πού γράφτηκε ἀπό ἕνα φύλαρχο Ἰνδιάνο στά μέσα τοῦ περασμένου αἰώνα, ἀποτελεῖ ἕνα βαθυστόχαστο καί προφητικό κείμενο. Τό πέρασμα ἐνός αἰώνα μόνο ἀπό τότε καί τά ὅσα ἔγιναν, ἐπιβεβαιώνουν τή σωστή σκέψη τοῦ Ἰνδιάνου. Ὁ ἄνθρωπος, προσπαθώντας νά ἀξιοποιήσει καί νά ἐκμεταλλευτεῖ ὁποιαδήποτε γωνιά τῆς γῆς, ἀλλοίωσε τό φυσικό περιβάλλον καί κινδυνεύει καθημερινά νά χάσει τή ζωή του μέ ἀργό ἥ γρήγορο θάνατο ἀπό τήν ἐπικίνδυνα μολυσμένη ἀτμόσφαιρα.

Giàlmara Gkoulmpergk

Σουύνιο (σ. 243)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ

Σύγχρονος Σουηδός λυρικός ποιητής καί κριτικός. Γεννήθηκε στό Παλμό τό 1898 καί σπούδασε Φιλολογία, ἐνῶ ἀπό ἐνωρίς ἄρχισε νά γράφει ποιήματα. Ἐχει ἐπηρεασθεῖ ἀπό τήν Ἑλληνική ἀρχαιότητα, δημοσιεύοντας ποιήματα στόν Κρατικό Λογοτεχνικό Κέντρο της Σουηδίας. Ο Ψηφιοποήθηκε ἀπό τό Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής Σευτικούς ἐκ-

προσώπους τῆς λογοτεχνικῆς ζωῆς τῆς χώρας του. Είναι λάτρης τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ τῆς Ἑλλάδας γενικότερα. Μετέφρασε μάλιστα στά σουηδικά τὴν «'Αντιγόνη» τοῦ Σοφοκλῆ, τὸν «'Ιππόλυτο», τὴν «'Αλκηστή» καὶ τὴν «Μήδεια» τοῦ Εύριπιδη. Ἐξέδωσε τίς ποιητικές συλλογές «Σέ μιά παράξενη πολιτεία», «Σονάτα», «'Ἐρωτας στόν εἰκοστό αἰώνα» καὶ τά ἔργα «Μοναδικός μορφωμένος κύριος», «Πέντε ἄρτοι καὶ δύο ἰχθύες», «Γιά νά ξεπεράσουμε τὸν κόσμο». Τὰ θέματα τῶν ποιημάτων του ἀναφέρονται στά προβλήματα τῶν σημερινῶν ἀνθρώπων καὶ ἐκφράζουν τὴν θρησκευτική πίστη τοῦ Γκούλμπεργκ.

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ "Εμμετρη μετάφραση λυρικοῦ ποιήματος.

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. **Απόδοση νοήματος:** 'Ανέκαθεν οἱ ξένοι ἐπισκέπτες θαυμάζουν τά πνευματικά καὶ καλλιτεχνικά ἐπιτεύγματα τῶν προγόνων μας. "Ετσι καὶ σ' αὐτό τὸ ποίημα δὲ ξένος περιηγητής ἀντλεῖ τίς σκέψεις του ἀπό τὴν ἐντύπωση πού τοῦ προκάλεσε δὲ ἀρχαῖος ναός στό Σούνιο. Ἀρχίζει μέ τὴν ἐκφραση τοῦ θαυμασμοῦ του γιά τὴν Ἑλληνική θάλασσα, ἀναφέροντας συνάμα καὶ τοὺς σχετικούς θρύλους γιά τῇ γέννηση τῆς Ἀφροδίτης καὶ τὸ θάνατο τῆς Σαπφώς. Μετά τῇ γενικῇ αὐτῇ εἰσαγωγῇ εἰδικεύει τό ποίημα στήν περιγραφή τοῦ ναοῦ, πού τόν παρομοιάζει μέ μαρμάρινη λύρα, γιά νά μᾶς δείξει τὴν ἀρμονία τῆς κατασκευῆς του. Χαρακτηρίζει τίς κολόνες «λιοπερίχυτες» κάνοντας γνωστό στόν ἀναγνώστη τό γνωστό Ἑλληνικό φυσικό περιβάλλον. Κατόπιν ἀπευθύνει τόν λόγο σ' ἔνα περαστικό ξένο καὶ μ' αὐτό τόν τρόπο σηματίζει τό σύμβολο καὶ τὴν ἀφορμή νά ἔξωτερικεύσει τά συναισθήματά του γι' αὐτό καὶ τοῦ μιλᾶ δυό φορές. 'Η τέχνη είναι ἀριστο μέσον ἐπικοινωνίας δὲλων τῶν ἀνθρώπων. Εκφράζει τόν ψυχικό κόσμο τοῦ καλλιτέχνη, ἀλλά καὶ μόνο αὐτή μπορεῖ νά τόν κάνει ἀθάνατο. "Ετσι μπορεῖ νά ἐρμηνευθεῖ ἡ, δύσκολη πάντως νά πραγματοποιηθεῖ, εὐχή τοῦ ποιητῆ πρός τόν περαστικό ξένο νά δημιουργήσει κι αὐτός ἔργο μέ διάρκεια σάν τοῦ ναοῦ τοῦ Ποσειδώνα στό Σούνιο.

β'. **Ἐνότητες καὶ ἐπιγραφή τους:** Τό ποίημα μπορεῖ νά χωρισθεῖ σέ 3 ἐνότητες:

1η. 'Η πρώτη στροφή: «'Η Ἑλληνική Μεσόγειος».

2η. Οἱ 3 ἐπόμενες στροφές: «'Η ἔξαστα μαρμάρινη θύρα».

3η. 'Η τελευταία στροφή: «Φωτεινό παράδειγμα αἰωνιότητας δὲ ναός τοῦ Σουνίου».

γ'. **Κεντρική ιδέα:** 'Η ἀρμονία καὶ ἡ τελειότητα τῆς ἀρχαίας

ελληνικής τέχνης είναι ό ασφαλέστερος δρόμος πρός τήν αιώνιότητα, πού είναι ό στόχος κάθε καλλιτέχνη.

δ. Συναισθήματα — Σκέψεις: 'Ο ποιητής έκστασιάζεται έμπρος στό άρχαιο μεγαλείο του Ναοῦ, έστω καὶ ἂν τοῦ ἔχουν ἀπομείνει μόνο 9 κολόνες. Καλλιτέχνης καὶ δ ἕδιος ἀντιλαμβάνεται τό ώραιο καὶ βυθίζεται σέ μιά αἰσθητική ἀπόλαυση. Θεωρεῖ σάν ύψιστη ἐπιδίωξη τήν αιώνιότητα πού χαρίζει ἡ ἀληθινή τέχνη καὶ στήν πραγματικότητα εὔχεται τό δικό του λογοτεχνικό ἔργο νά πλησιάσει κάποτε σέ ἀξία τό ναό του Σουνίου. "Οσο γιά τόν "Ελληνα ἀναγνώστη τόν γεμίζει περηφάνια τό ποίημα αὐτό.

ε'. Πραγματολογικά στοιχεῖα καὶ χαρακτηρισμοί: 'Αφροδίτη: 'Η θεά τῆς ὁμορφιᾶς, πού γέννησαν τά κύματα κοντά στήν Πάφο τῆς Κύπρου. Σαπφώ: 'Η μεγαλύτερη ποιήτρια τῆς ἀρχαιότητας ἀπό τήν Λέσβο, πού ἔζησε τόν 7ο αιώνα. 'Η ἀναφορά αὐτῶν τῶν δυό ὀνομάτων καὶ μόνον ἀρκεῖ νά εἰσαγάγει ἀμέσως τόν ἀναγνώστη στόν κόσμο τῆς ἐλληνικῆς τέχνης καὶ τοῦ ἐλληνικοῦ κάλλους. Μεσόγειος: 'Υπῆρξε γιά αἰῶνες ἡ σπουδαιότερη θάλασσα τῆς παγκόσμιας ιστορίας, λίκνο τῶν ἀρχαιότερων πολιτισμῶν. Αρχιπέλαγο: τό Αίγαιο. "Ετσι δύναμάζεται κάθε πέλαγος πού περικλείει νησιά μέ ιστορική καὶ έθνική ἐνότητα πρός κάποια γειτονική χώρα. 'Ο βωμός τοῦ Θεοῦ τῆς θάλασσας: Μαρτυρία γιά τήν ἀφιέρωση τοῦ ναοῦ στόν Ποσειδώνα, πού λατρεύονταν, ἀνάλογα μέ τίς περιστάσεις, ἀλλοτε μέ ἀλαλαγμούς χαρᾶς, γιά κάποια νίκη ἵσως, κι ἄλλοτε μέ θρήνους, ἀπήχηση κάποιας συμφορᾶς. Λύρα: ἀπό τά ἀρχαιότερα καὶ γνωστότερα ἔγχορδα ὅργανα. Τόν ποιητή χαρακτηρίζει ἡ ἀγάπη πρός τό ώραιο, ἡ λατρεία πρός τήν τελειότητα τῆς τέχνης καὶ ὁ θαυμασμός πρός τά ἀρχαία ἐλληνικά κλασσικά ἔργα.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Μετρική ἀνάλυση: 'Η μετάφραση αὐτή ἀποτελεῖται ἀπό 5 στροφές γραμμένες σέ στίχο ιαμβικό χωρίς σταθερό ἀριθμό συλλαβῶν.

'Ομοιοκαταληκτοῦν μόνο ό δεύτερος καὶ ό τέταρτος στίχος κάθε στροφῆς.

β'. Γλώσσα — "Υφος. Γλώσσα είναι ἡ προσεγμένη δημοτική, ἐνώ τό υφος τῆς μεταφράσεως είναι ὑψηλό καὶ δυνατό.

γ'. Έκφραστικά μέσα: Πολλές οἱ μεταφορές, δπως: Πηγὴ νιότης (=ἀπό τή θάλασσα ξεκινάει ἡ δραστηριότητα τῆς νεότητας). Κοιτίδα 'Αφροδίτης (= ἐδῶ γεννήθηκε ἡ θεά). Μνήμα (= Σαπφῶς (= ἐδῶ βρῆκε τό θάνατο ἡ Σαπφώ)). 'Αστραφτερό κύμα (=

κύμα πού άντικατοπτρίζει τά ουράνια φωτεινά σώματα). Τά έρείπια λαμπυρίζουν (= ἀστράφτει τό μάρμαρο στόν ἥλιο). Λιοπερίχυτες κολόνες (= λούζονται στό φῶς τοῦ ἥλιου). Μελωδία τῆς θάλασσας (= δ ἄρμονικός ἡχος τῶν κυμάτων, ἵσως ἀπό κάποιο τραγούδι τῶν Σειρήνων). Μουσική τῆς λύρας (= ἡ ἐντύπωση πού προκαλεῖ ἡ δύμορφιά τοῦ ναοῦ). Πέφτει ἡ νύχτα (= ἀπλώνεται τό σκοτάδι). Ὑπερβατά: Τή Μεσόγειο ποτέ... μέ πιο... δέν εἰδες κύμα (= πρώτη λέξη μέ τήν κύρια σημασία). Ἐννιά κολόνες μοναχά... ἔχουν ἀπομείνει (= δ ἀριθμός πρῶτος, γιά νά φανεὶ πόσα λίγα ἔχουν σωθεῖ). Παρήχηση ἡ παρονομασία: τῶν θαλασσῶν τή θάλασσα. Ἀντονομασία: Ἀρχιπέλαγο (= τό Αἰγαϊο). Παρομοίωση: σάν λύρα (= Οἱ λίγες κολόνες πού ἔμειναν θυμίζουν τό σκελετό λύρας). Περίφραση: Ο θεός τῆς θάλασσας (= δ Ποσειδώνας). Ἀντίθεση: ἀλαλαγμοί χαρᾶς - θρῆνοι. Μετωνυμία: Ο θεός σου (=ἡ θρησκεία πού πιστεύεις, οἱ ἀρχές πού ἀκολουθεῖς).

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Ἡ μετάφραση προσπαθεῖ μέ ἀρκετή ἐπιτυχία νά μᾶς μεταφέρει στήν ἔκταση πού ἀπηχεῖ τό πρωτότυπο.

Κώστα Ούρανη

Προσκύνημα στό Μεσολόγγι (σ. 244-248)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (βλ. σ. 18)

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ

Ταξιδιωτικές ἐντυπώσεις. Απόσπασμα ἀπό τό ἔργο «Ταξίδια στήν 'Ελλάδα».

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. Απόδοση νοήματος: Ο συγγραφέας ταξίδεψε, ἔνα ἀνοιξιάτικο πρωινό, ἀπό τόν κόλπο τῶν Πατρῶν γιά τό Μεσολόγγι. "Ολα ἡταν δύμορφα. Ἐφτασε στό Κρυονέρι, τήν Καλλιρόη τῶν ἀρχαίων. Ἐκεὶ περίμενε νά βρει εἰδυλλιακό τοπίο, ἀλλά διαπίστωσε τό ἀντίθετο. Προχωρώντας συνάντησε τό Εύηνοχώρι μέ τά ψάθινα καλύβια του καί πιό πέρα τόν ποταμό Φείδαρη. "Υστεραξεπρόβαλε «μιά ἀπέραντη ἔκταση ἀπό ἄφθονο νερό». ἡταν ἡ

χιλιοτραγουδημένη άπό τόν Παλαμᾶ λίμνη τοῦ Μεσολογγιοῦ. Ποῦ καὶ ποῦ φαίνονταν μερικά νησάκια, τά δέ νερά τῆς λίμνης, μέ τή «θανατερή άκινησία» τους, ὅπου τά λίγα «ίχνη ζωῆς» δέν μποροῦσαν νά ταράξουν «τή σιωπή» της, ἐμοιαζαν σάν «ένα ύγρο σάβανο». Μόνο στό ήλιοβασίλεμα ἔπαιρναν μιά ἔξαίσια δμορφιά, πού δλα γύρω ἔδιναν «κάτι τό ύπερκόσμιο». Ἀλλά σέ λίγο καὶ πάλι αὐτή ή δμορφιά ἔξαφανιζόταν καὶ ἔπαιρνε πάλι ή λίμνη τή «βαθιά προέκταση τῆς συντέλειας τοῦ κόσμου...».

Ἐφτασε στό Μεσολόγγι. Οἱ πρῶτες ἐντυπώσεις του δέν ἀνταποκρινόταν σέ δσα περίμενε νά βρεῖ. Μιά ἀπογοήτευση κατέλαβε τήν ψυχή του, γιατί ἀναζητώντας παντοῦ αὐτά πού «τό ἔκαναν περίφημο», δέ βρῆκε τίποτε. Στόν κῆπο, πού χρησιμεύει γιά 'Ηρῳ, ύπηρχαν μερικά παλιά κανόνια, δβίδες καὶ λίγοι τάφοι. 'Η πύλη τῆς 'Εξόδου, είναι μεταγενέστερη. Παρόλα αὐτά, τά δνόματα τῶν ἀγωνιστῶν στούς δρόμους τῆς πόλεως, οἱ περήφανοι κάτοικοι τῆς διατηροῦν ζωντανή τήν ἴδια ἐκείνη ἀτμόσφαιρα τῆς 'Ἐπαναστάσεως. 'Ιδιαίτερα δμως οἱ τελετές πού γίνονται κάθε χρόνο, στίς δόποιες δ συγγραφέας συμμετεῖχε, τοῦ ἔδωσαν τήν εὔκαιρια, μέσα στήν κατανυκτική ἀτμόσφαιρα, νά ζήσει «μιά μεγάλη καὶ ιερή στιγμή τοῦ ἀγώνα» καὶ νά νιώσει «τήν τελετή σάν μιά μυσταγωγία». Ἐτσι όραματίστηκε «τό μεγάλο δράμα, πού λέγεται Μεσολόγγι...».

β. 'Ἐνότητες καὶ ἐπιγραφή τους:

- 1η. «Στό ἀνοιξιάτικο... στό Μεσολόγγι». Ἐντυπώσεις ἀπό τό ἀνοιξιάτικο πρωινό στόν κόλπο τῶν Πατρῶν.
- 2η. «Μιᾶς ὥρας... σέ σένα». Ἐντυπώσεις ἀπό τό ταξίδι Πάτρα - Κρυονέρι.
- 3η. «Αύτή ή λιμνοθάλασσα... τοῦ κόσμου». Ἐντυπώσεις ἀπό τή λιμνοθάλασσα τοῦ Μεσολογγίου.
- 4η. «Τό Μεσολόγγι... ἐπίγνωση». Ἐντυπώσεις ἀπό τό Μεσολόγγι.
- 5η. «Οἱ τελετές... Μεσολόγγι». Ἐντυπώσεις ἀπό τίς τελετές, πού γίνονται κάθε χρόνο.

γ. Κεντρική ίδεα: 'Ο εὐαίσθητος ἐπισκέπτης ίστορικῶν χώρων μπορεῖ νά ἀπογοητεύεται ἀπό τό θέαμα τῶν ἐρειπίων τους, ἀλλά ή θύμηση τῶν γεγονότων καὶ ή κατά τύχη παρουσία του σέ γιορτα-στικές ἐκδηλώσεις, πού γίνονται γι' αὐτά, τόν πλημμυρίζουν ἀπό συγκίνηση.

δ. Συναισθήμάτα — Σκέψεις: Μιά χαρούμενη καὶ ρομαντική διάθεση κυριεύει τήν ψυχή τοῦ ἀναγνώστη, πού μπορεῖ μαζί μέ τό συγγραφέα νά ἀπολαύσει ὄλες τίς καλλονές τῆς φύσεως. Ἀλλά καὶ μιά ἀνέλπιστη καὶ «εύγενική» ἀπογοήτευση τοῦ δημιουργεῖ τό γυμνό καὶ ἄγριο τοπίο τῆς διαδρομῆς, καθώς καὶ ή «θανατερή άκινησία» τῆς λίμνης. Τό ίδιο συναίσθημα ἐνισχύεται καὶ ἀπό τήν

είκονα τοῦ Μεσολογγιοῦ, πού τό βρῆκε διαφορετικό ἀπ' ὅ, τι περίμενε. Τέλος μιά βαθιά συγκίνηση καί ἔνα δέος συγκλονίζει τὴν ψυχή τοῦ ἀναγνώστη, γιατί μαζί μέ τὸ συγγραφέα συμμετέχει στὴν «νυχτερινή τελετή» μέ τὴν «εἰλικρίνεια καί τὴν ἐπίγνωση τῆς Ἱερότητάς της». Στήν ιερή αὐτή «μυσταγωγία» κάθε Ἑλληνική ψυχή «ἀναβαπτίζει τῇ λατρείᾳ τῶν ἡρώων τῆς καί τῶν μαρτύρων τῆς» καί ζει «τό μεγάλο δράμα πού λέγεται Μεσολόγγι».

Σκέψεις: Οἱ καλές ἐντυπώσεις ἀπό τὴν ἐπίσκεψη χώρων δημιουργοῦν ποικιλία συναισθημάτων. Ἰδανικές είκονες πολλές φορές δημιουργοῦνται στὴν ψυχή μας ἀπό τὰ διαβάσματά μας γιὰ δρισμένους χώρους η ἀντικείμενα. Τό ἀντίκρισμα δύμας τῆς πραγματικότητας μᾶς ἀπογοητεύει καὶ μόνο η ἀναπόληση στὸ παρελθόν μᾶς συγκινεῖ. Οἱ ἑθνικές τελετές είναι τό ἀναβάπτισμα τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς στὰ ἑθνικά Ἰδανικά. Είναι ἀπαραίτητη η διατήρηση τῶν ἱστορικῶν μνημείων, γιατί δημιουργοῦν ἐρεθίσματα γιά τὴν ἀναβίωση τῶν γεγονότων.

ε'. Πραγματολογικά στοιχεῖα — Χαρακτηρισμοί: *Τρικούπης Χαρίλαος:* "Ενας ἀπό τούς μεγάλους "Ἑλληνες πολιτικούς σέ μιά ταραγμένη ἐποχή γιά τά βαλκανικά κράτη. Τρεῖς φορές πρωθυπουργός ἀπό τό 1882-1895, είναι ὁ πρῶτος Ἑλληνας πολιτικός πού κατάλαβε τὴ σημασία τῶν βαλκανικῶν κρατῶν καὶ ἔκανε συμμαχία μέ τή Σερβία. Προσπάθησε νά δημιουργήσει προϋποθέσεις γιά τὴν προκοπή τοῦ τόπου. "Έκανε μιά σειρά ἀπό μεγάλα ἔργα. Παλαμᾶς Κωστῆς (1859-1943). Ο μεγάλος ποιητής καταγόταν ἀπό Μεσολογγίτικη γενιά καὶ ἔκει ἔζησε τά παιδικά του χρόνια. "Οθων: "Ο πρῶτος βασιλιάς τῆς Ἑλλάδας, πού βασίλεψε ἀπό τὸν Ιανουάριο τοῦ 1833 μέχρι τὸν Οκτώβριο τοῦ 1862 καὶ πέθανε στὴ Βαυαρία τό 1887. Λόρδος Βύρων: "Αγγλος ποιητής. Γεννήθηκε τό 1788 στό Λονδίνο. Η μεγάλη του ἀγάπη γιά τὸν ἀγωνιζόμενο Ἑλληνισμό τὸν ἔφερε στὴν Ἑλλάδα. Διέθεσε τά πάντα γιά τὸν ἀγώνα. Ακόμα καὶ τή ζωή του. Πέθανε στίς 7/19 Απριλίου 1824 στό Μεσολόγγι. Χαρακτηρισμοί: 'Ο Κώστας Ούρανης καὶ δ Νίκος Καζαντζάκης είναι οἱ θεμελιωτές καὶ οἱ πατέρες τῶν ταξιδιωτικῶν ἐντυπώσεων σάν λογοτεχνικοῦ εἶδους στὴν Ἑλλάδα. Ξεκινοῦν δύμας ἀπό διαφορετικούς δρόμους καὶ δ ἔνας είναι συμπλήρωμα τοῦ ἄλλου, ἀφοῦ η ταξιδιωτική ἐντύπωση είναι στοχασμός καὶ εύαισθησία.' Ο Κ. Ούρανης ταξιδεύει γιά νά ξεφύγει ἀπό τό ἄγχος τῆς σύγχρονης ζωῆς καὶ νά χαρεῖ ἀπό τό τοπίο καὶ τίς φυσικές δύμορφιές, ἐνῶ δ Ν. Καζαντζάκης ταξιδεύει γιά νά γνωρίσει μέ τὴ σκέψη καὶ τὴν παρατήρηση. Κατά τὸν Α. Σαχίνη ("Η σύγχρονη πεζογραφία μας", ἔκδ. Γαλαξίας 1971) «τό ταξίδι παρέχει στὸν Ούρανη μιά ἀφορμή γιά νά μᾶς πεῖ καὶ νά μᾶς ἐκφράσει τὴν εύαισθησία του, ἐνῶ στὸν Καζαντζάκην η ιστοριογραφία της γένους του

καὶ νά διατυπώσει τό στοχασμό του» ('Απάντηση καὶ στήν ἐρώτηση τοῦ Ἀναγνωστικοῦ).

Στό κείμενο ἔχουμε τόν ἵδιο τό συγγραφέα, πού παρουσιάζει τήν εύαισθησία του μέσα ἀπό τά τοπία, πού περνᾶ καὶ ἐπισκέπτεται. Είναι ὁ ἐπισκέπτης, δ χαρούμενος καὶ ρομαντικός μαζί, ἀλλά καὶ δ ἐλαφρά πικραμένος καὶ ἀπογοητευμένος ἀπό τά ἀνέλπιστα, πού βλέπει καὶ δ βαθιά συγκινημένος ἀπό τήν ἀναπόληση τοῦ ἡρωικοῦ παρελθόντος. 'Υπάρχουν ὅμως καὶ μερικές νῦξεις τοῦ συγγραφέα γιά πρόσωπα, πού δέν ἔμφανίζονται στό κείμενο ἐνεργά. Είναι οἱ ἡλιοκαμένοι ψαράδες, οἱ βιοπαλαιστές, πού ἀγωνίζονται γιά νά ζήσουν. 'Επίσης οἱ πρόθυμοι καὶ ἔξυπηρετικοί κάτοικοι τῆς πόλης είναι περήφανοι γιά ὅσα διηγοῦνται στόν ἐπισκέπτη, καὶ ὅλο ἐκεῖνο τό πλῆθος πού συμμετέχει στήν κατανυχτική πομπή συγκινημένο.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Γλώσσα — "Υφος: 'Η γλώσσα είναι ή νεοελληνική, λογοτεχνική, πλούσια καὶ δυνατή μέ δυό λέξεις ξενικές: μπουλέτο, τό, (ἀπό τό ἴταλ. bilietto) = ἐπισκεπτήριο· τρομπόνι, τό, (ἀπό τό ἴταλ. trombone) = ὅπλο ἐμπροσθογεμές. "Υφος: Τό ποιητικό χρῶμα τοῦ κειμένου μέ τόν πλούσιο συναισθηματισμό καὶ τίς πολλές περιγραφές τῶν τοπίων, πού ξεπροβάλλουν τό ἔνα μετά τό ἄλλο, θέλουν καὶ τό ὑφος μεγαλοπρεπές, παραστατικό, γλαφυρό καὶ λυρικό.

β'. Ἐκφραστικά μέσα καὶ ή σημασία τους: Στό πλούσιο ἀπό συναισθήματα καὶ δυνατές περιγραφές κείμενο δ συγγραφέας χρησιμοποίησε δλη τή δύναμη καὶ τήν δμορφιά τῆς γλώσσας. "Ετσι μέ παραστατικότητα καὶ ἀκρίβεια περιγράψει τόπους καὶ καταστάσεις. Τά πολλά ἐπίθετα, τά χαρακτηριστικά ρήματα, οἱ σύνθετες λέξεις καὶ τά χαρακτηριστικά οὐσιαστικά (ἀπεραντοσύνη - λαμπρότητα - ἱριδώσεις) είναι τά μέσα του γιά νά δημιουργήσει καὶ νά περιγράψει ἀνεπανάληπτες σέ δμορφιά σκηνές. Τό ἵδιο συμβαίνει καὶ στήν παρουσίαση τῶν συναισθημάτων. Μεταφορές: «ἀπαλό χρῶμα», «πένθιμη ἀκτή», «πρόσχαρο (τοπίο)», «ἔρπουν... λουρίδες», «ὔδατινη νέκρα», «ἀπλώνεται τό σούρουπο», «ζωντανό παρελθόν», κ.ἄ. Παρομοιώσεις: «'Ο κόλπος μοιάζει μέ μεγάλη γαλήνια λίμνη», «σάν κρύσταλλο», «νά μοιάζει μέ παλιό καθρέπτη», «σάν- πομπή», «σάν πραγματικό... », «σάν μυσταγωγία». Προσωποποίησεις: «Οι πεδιάδες ξέχασαν», «ἡ ἡρωική κι ἀπελπισμένη ἔξοδο», «(ἡ τελετή) δέν είχε τήν εἰλικρίνεια». 'Υπερβολές: «ὔδατινη ἀπεραντοσύνη», «ἀπέραντη... σιωπή», «κάτι τό ὑπερκόσμιο», Ψηφιοποίησης πολλούς τύπους: 'Η θαγατερή ἀκινησία».

«ύδατινη νέκρα», κ.ἄ. Ακόμα έχουμε ένα πολύχρωμο πίνακα μέχιλια δυό θέματα πάνω στό ίδιο τοπίο, με μιά άπαλή μετάβαση από τη μιά εἰκόνα στήν άλλη και μιά ποικιλία συναισθημάτων.

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Τά πλούσια συναισθήματα τοῦ συγγραφέα καὶ οἱ παραστατικές καὶ δυνατές περιγραφές τῶν τοπίων, μαγεύουν τὸν ἀναγνώστη. Αὐτό τὸ πετυχαίνει δὲ συγγραφέας συνδυάζοντας τὴν εὐαισθησία του μέ την πλούσια, ποικίλη καὶ δυνατὴ γλώσσα, τὸ λυρικό, γλαφυρό καὶ παραστατικό ὕφος καὶ τὰ διάφορα ἐκφραστικά μέσα. "Ετσι τό ἀπόσπασμα αὐτό τῆς ταξιδιωτικῆς ἐντύπωσης δέν παρουσιάζει ἀπλά μιά θεώρηση πραγμάτων ἡ καταστάσεων, ἄλλα τά βιώματα τοῦ συγγραφέα μέσα ἀπό τὰ τοπία τῶν χώρων, πού ἐπισκέπτεται.

Γιώργου Θεοτοκᾶ

Τό "Αγιον Ορος (σ. 249 - 251)

¹. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (βλ. σ. 195)

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΦ

Ταξιδιωτική έντυπωση. 'Απόσπασμα από τό εργο «'Οδοι- πορικό του 'Άγιου' Ορούς»

3. ПЕВІЧОМЕНІ

α'. Ἀπόδοση¹ νοήματος: 'Ο συγγραφέας μᾶς δίνει τις ἐντυπώσεις του ἀπό μιά ἐπίσκεψη στό "Άγιο" Ὄρος. Ξεκίνησαν ἀπό τόν οίκο τῶν Διανιηλαίων καί πῆραν τόν κατήφορο τῶν Καρουλιῶν. Στήν προβλήτα τούς παρέλαβε τό πλοιάριο καί πέρασαν τίς ἄκρες τοῦ "Άθω ἀκολουθώντας τή νοιοδυτική ἀκτή. 'Απ' εξώ ἔβλεπαν τό χωριό τῆς Σκήτης τῆς 'Αγίας 'Αννας, ἐπειτα τή Νέα Σκήτη καί προχωροῦσαν γιά τή μονή Διονυσίου. Αὐτή είναι ἔνα καταπληκτικό ἀρχιτεκτονικό σύμπλεγμα. 'Επάνω ἀπό τό φρούριο ύψωνονται τά κελιά καί πιό ψηλά ὁ πύργος μέ τίς πολεμίστρες. Στό λιμανάκι τῆς μονῆς ἀποβιβάστηκε ὁ συγγραφέας καί κατευθύνθηκε πρός τή μονή. Συναντάει σκάλες ἀτέλειωτες καί μυστηριώδεις, μικρά παρεκκλήσια, ἐνῶ ή αὐλή τῆς μονῆς ἀντηχεῖ ἀπόψιστοι φωλιώσεις. Η ζωή τοῦ Εκπαιδευτικής Πλούτης πειθαρχη-

μένη, κλειστή καί σφιχτά δεμένη μέ σκληρούς κανόνες, ένω στά ιδιόρρυθμα μοναστήρια τό πνεῦμα, πού ἐπικρατεῖ, είναι πιό φιλελεύθερο. Στά κοινόβια ἀπαιτεῖται ἀπόλυτη ύπακοή στή μοναστηριακή τάξη καί προσήλωση στό σκοπό τοῦ μοναχισμοῦ. Ἡ ἀκτημοσύνη είναι δλοκληρωτική. Τά γεύματα είναι κοινά καί ἔχουν χαρακτήρα ιερῆς τελετῆς. Ἀκολουθοῦν ἔνα πατροπαράδοτο τυπικό, ἡ τροφή είναι ἵδια γιά ὅλους καί πολύ λιτή. Τό ταμεῖο τῆς μονῆς είναι κοινό, οἱ θρησκευτικοί κανόνες τηροῦνται μέ συνέπεια καί γενικά ἡ ζωή ἐδῶ παρουσιάζει μεγαλύτερη αὐστηρότητα.

β'. Ἐνότητες καί ἐπιγραφή τους:

1η. «Ξεκινήσαμε...Διονυσίου». Τό ταξίδι ἀπό τόν οἶκο τῶν Δανιηλαίων στή μονή Διονυσίου

2η. «Είναι ἔνα...καθολικοῦ». Περιγραφή τῆς μονῆς Διονυσίου.

3η. «Είναι πρῶτο...αὐστηρότητα». Ἡ ζωή τῶν μοναχῶν στό κοινόβιο μοναστήρι τοῦ Διονυσίου.

γ'. Κεντρική ιδέα: Ὁ ἐπισκέπτης τοῦ Ἀγίου Ὅρους ἐντυπωσιάζεται ἀπό τό δλο περιβάλλον, ιδιαίτερα ὅμως ἀπό τή ζωή τῶν μοναχῶν στά μοναστήρια.

δ'. Συναισθήματα - Σκέψεις: Ἡ θρησκευτική ἀνησυχία τοῦ συγγραφέα, πού τόν ύποχρεώνει νά παρουσιάσει ὅχι μόνο τό ἔξωτερικό περιβάλλον, ἀλλά καί τή ζωή τῶν μοναχῶν μέ λεπτομέρειες, δίνει στό κείμενο ίεροπρέπεια καί θρησκευτικό δέος. Τό διοικητικό σύστημα, οἱ σχέσεις μεταξύ τους, ἡ κοινοβιακή ζωή μέ ὅλες τίς συνέπειές της, πού δίνουν τά ιδιαίτερα χαρακτηριστικά στή μοναστική πολιτεία, κινεῖ τό ἐνδιαφέρον καί τό θαυμασμό τοῦ ἀναγνώστη. «Ἐτσι οἱ ἐντυπώσεις τοῦ συγγραφέα παρουσιάζονται, ὅχι σάν μιά ἔξωτερική περιγραφή δσων εἰδε ἡ ἐπισκέφτηκε, ἀλλά σάν σκέψεις καί κρίσεις («Ἀξίζει νά σημειώσω... Ἀεροπόταμος», «Ἡ ζωή ἐδῶ...κοινοβουλευτικό») στίς πληροφορίες καί τίς περιγραφές, πού δίνει, γιά νά καταλήξει στά συμπεράσματά του («καί γενικά ἡ ἀσκητική ζωή παρουσιάζει μεγαλύτερη αὐστηρότητα»). Σκέψεις: Ἡ ιδιαίτερη ζωή στή μοναστική πολιτεία παρουσιάζει ἐνδιαφέρον, γιατί ὁ ἐπισκέπτης ἀποκτᾶ μιά διαφορετική ἐμπειρία τῆς ζωῆς.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Γλώσσα - **Υφος:** Ἡ γλώσσα είναι ἡ νεοελληνική μορφή, καθαρή, εύρωστη, δυνατή. **Υφος:** Ἡ σοβαρότητα τοῦ περιεχομένου ἀπαιτεῖ τό ύφος νά είναι ἀπλό, περιγραφικό, παραστατικό, μεγαλοπρεπές, γεμάτο ίεροπρέπεια.

β'. Εκφραστικά μέσα καί ἡ σημασία τους: Στό κείμενο δ Φημοτοιθήκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

συγγραφέας μᾶς δίνει τίς προσωπικές του έντυπώσεις από τήν έπισκεψή του στό "Άγιο" Όρος. Οι έντυπώσεις αύτές προέρχονται από τήν έξωτερική και ίδιαίτερη έμφανιση τοῦ τοπίου καὶ τῶν μονῶν καὶ ἀπό τήν ζωὴν τῶν μοναχῶν. Στήν ἀρχῇ δίνει τήν περιγραφή τοῦ τοπίου καὶ τῶν μονῶν μέ μεγαλοπρέπεια καὶ παραστατικότητα, χρησιμοποιώντας τίς πιό κατάλληλες λέξεις καὶ τά ἐκφραστικά μέσα (θαμποχαράζει, ἀπόκρημνες ἀκτές, ἡμερώνει, ἀμφιθεατρικό χωριό, ἀρχιτεκτονικό σύμπλεγμα, πελώριο βράχο, στημένο στό κύμα, θεόρατο φρούριο, κρεμασμένους σέ μεγάλο ὕψος, ξεπετιέται, παραμυθένιο, τεντώνεται, πλακόστρωτο, λαβύρινθος, ἀτέλειωτες σκάλες, κλπ.). "Ετσι οἱ χαρακτηριστικές λέξεις, οἱ μεταφορές καὶ οἱ ὑπερβολές μᾶς δίνουν παραστατικά καὶ μεγαλόπρεπα τό τοπίο καὶ τίς μονές. Στή συνέχεια δίνεται ἡ ζωὴ τῶν μοναχῶν ἀπλά, καθαρά διατυπωμένη μέ μιά ἐκφραστική κλιμάκωση καὶ σύγκριση («'Η ζωὴ ἐδῶ εἰναι ἀκόμα πιό πειθαρχημένη, πιό κλειστή, πιό δεμένη μέ κανόνες σκληρούς... κοινοβουλευτικός»). Μέ τή χρήση λέξεων, πού ἐκφράζουν τό ἀπόλυτο (τέλεια, ἀπόλυτη, ἀπερίσπαστη προσήλωση, δόλοκληρωτική, ὑποχρεωτικά, ἀφιερωμένος, στό ἔπακρο, λιτότατη, ἀποκλείεται, αὐστηρότητα κλπ.), παρουσιάζει τήν πραγματικότητα τῆς μοναχικῆς ζωῆς.

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Οἱ έντυπώσεις τοῦ συγγραφέα ὅπως τίς παρουσιάζει μέσα στό κείμενο ἀπλά, ἄνετα καὶ καθαρά διατυπωμένες, μέ τίς κρίσεις του καὶ τά συμπεράσματά του, πού εἰναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐπισκέψεώς του στό "Άγιο" Όρος, σέ συνδυασμό μέ τή θρησκευτική του ἀνησυχία, προκαλεῖ ἐνδιαφέρον. "Ετσι μέ τήν ίκανότητά του διατηρεῖται συγγραφέας συνταίριασε γλώσσα καὶ ἐκφραστικά μέσα, γιά νά παρουσιάσει τά ίδιαίτερα χαρακτηριστικά τοῦ τοπίου καὶ τῆς ζωῆς τῆς μοναστικῆς πολιτείας μεγαλόπρεπα καὶ παραστατικά.

Θεμιστοκλῆς Αθανασιάδης - Νόβας

Στίς ἐρημιές τῆς Λαπωνίας (σ. 252—257)

I. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ.

Θεμιστοκλῆς Αθανασιάδης - Νόβας. Γεννήθηκε στή Ναύπακτο τό 1896 καὶ πέθανε στήν Κέρκυρα τό 1961. Είχε προσκληθῆ ἀπό τήν «Ἐθνική Έταιρεία Λογοτεχνῶν» καὶ ἔδωσε στήν Κέρκυρα διάλεξη, στίς 13 Μαΐου, γιά τόν 'Αλέξ. Παπαδιαμάντη

καὶ τὴν ἐπομένη; 14 Μαΐου 1961, πέθανε ἀπό καρδιακή προσβολή.
'Από μαθητής ἀκόμη Γυμνασίου ἔγραψε στά διάφορα φιλολογικά περιοδικά «Παρνασσός», «Ἐλλάς» κλπ. Τό πρῶτο βιβλίο του ἔχει τὸν τίτλο «Λουλούδια στά μαλλιά της» καὶ εἶναι συλλογὴ ποιητική. 'Ακολούθησαν τὰ ἔργα του «Διονύσιος Σολωμός, ἡθική μεγαλοφυῖα», «Κ. Παλαμᾶς», «Μ. Μαλακάσης, ὁ πρῶτος μετά τὸν ἔνα», «Ψυχάρης, ὁ ἔνοπλος προφήτης τοῦ δημοτικισμοῦ» κ.ἄ. 'Ο Θεμ. 'Αθανασιάδης - Νόβας ἀσχολήθηκε πολύ μὲ τὴν κριτικὴ τοῦ θεάτρου. 'Εξέδωσε μάλιστα καὶ ἔργο μὲ τὸν τίτλο «Ἀθηναϊκή δραματουργία». Μετέφρασε τὸν «Βέρθερο» τοῦ Γκαίτε ἀπό τὰ γερμανικά καὶ ἄλλα ἔργα, κυρίως θεατρικά, πού παίχθηκαν ἀπό 'Αθηναϊκά θέατρα. 'Η δημοσιογραφία ἦταν τὸ «πάθος» του. Συνεργάστηκε μὲ τίς ἐφημερίδες «Νεολόγος τῶν Πατρῶν», «Χρόνος», «Ἀκρόπολις», «Βραδυνή» καὶ «Καθημερινή» τῶν 'Αθηνῶν. "Έγραφε ρεπορτάζ, χρονογραφήματα, διηγήματα, ποιήματα, κριτικές, ἀκόμη καὶ πολιτικά ἅρθρα. 'Ο Θεμ. 'Αθανασιάδης - Νόβας ἦταν ἔνας ἀπό τοὺς πιό πολυταξιδευμένους συγγραφεῖς, γιατί ἐκτός ἀπό τὰ πέντε χρόνια, πού ἔμεινε στὴν 'Ιένα καὶ σέ ἄλλες πόλεις τῆς Γερμανίας γιά σπουδές, ἐπισκέφθηκε ἀργότερα δὲ τίς ἄλλες χῶρες τῆς Εὐρώπης, Μ. 'Ασίας καὶ Μ. 'Ανατολῆς. Πῆγε ἀκόμη καὶ στό Β. Πόλο, ὡς ἀνταποκριτής τῆς ἐφημερίδας «Ἐλεύθερος τύπος». Τό ταξιδιωτικό του «Ἐνα μῆνα στό Β. Πόλο» περιέχει τίς ἐντυπώσεις του ἀπό τό ταξίδι του αὐτό. Εἶναι ἄλλωστε ὁ μόνος "Ἐλληνας, πού ἐπιχείρησε ἔνα τέτοιο ταξίδι. Στά τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του εἶχε σάν μοναδική του ἀσχολία τό θέατρο, πού ἔγινε γι' αὐτόν ἡ γλυκότερη πνευματική του δινειροπόληση. Θεωρεῖται ὁ δάσκαλος τῆς θεατρικῆς κριτικῆς. Τό ἔργο του, πού ἔχει ἐκδοθεῖ μέχρι σήμερα, φθάνει τοὺς 15 τόμους, ἐνῶ ὑπάρχει ἔνα τμῆμα ἀκόμη ἀνέκδοτο. 'Η πρόσφορά του στά νεοελληνικά γράμματα εἶναι μεγάλη.

Βιβλιογραφία: Ούρανία Διοματάρη, βιογραφικό σημείωμα στην Μεγ. Ἐγκ. Νεοελλ. Λογοτεχνίας, τ. Α, σ. 203-5. "Α. Θρύλου, ἐφ. «Πολιτεία», τῆς 4-8-1932, 11. Χάρη, ἐφ. «Ἐλευθερία» τῆς 24-6-62, 1-12-63, 1-1-67 και 22-1-67. Αἰμ. Χουρμούζιου, ἐφ. «Καθημερινή» τῆς 23-1-64. Τ. Δόξα, περ. «Ἐλληνικά θέματα», Σεπτ. 1963. Γ. Χατζίκη, περ. «Νέα Ἐστία», 15-1-68. Β. Βαρικας, ἐφ. «Τὸ Βῆμα», 5-8-62. Δ. Κοτζιᾶ, ἐφ. «Μεσημβρινή» 17-8-62.

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ

Ταξιδιωτική έντυπωση. 'Απόσπασμα από τό εργο «"Ενα μήνα στό Βόρειο Πόλο».

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α. Ἀπόδοση νοήματος: 'Ο συγγραφέας βρίσκεται στό Λυγκ-
σέιντετ τῆς Λαπωνίας, μιᾶς χώρας πού ἔκτείνεται στό βόρειο
μέρος τῆς Ρωσίας, Φιλανδίας, Σουηδίας και Νορβηγίας. Οι
Λάπωνες δέ φρόντισαν νά καθορίσουν τά σύνορά τους και τό
βασίλειό τους ἔχει τριάντα χιλιάδες βασιλιάδες, γιατί καθένας
τους είναι βασιλιάς τοῦ ἑαυτοῦ του. Τά πελώρια βουνά είναι
σκεπασμένα ἀπό χιόνια και παράξενες βάρκες μέ τετράγωνα
κόκκινα πανιά ἔχουν ξεχαστεῖ στό πέλαγο. 'Ο Βορράς, δσα
χρόνια κι ἄν περάσουν, δέν θά χάσει τήν πρωτόγονη ὁμορφιά τῆς
ζωῆς του. Οι Λάπωνες δέν ἔχουν μόνιμη κατοικία και ἀκολουθοῦν
τούς ταράνδους τους, πού τό καλοκαίρι κατεβαίνουν στή θάλασ-
σα, ἐνῶ τό χειμώνα ἀνηφορίζουν πρός τά βουνά. 'Ο τάρανδος
είναι ήμιαγριο ζῷο και οι Λάπωνες τόν πιάνουν μέ τό «λάσο».
Χωρίς τούς ταράνδους δέν θά ὑπῆρχαν Λάπωνες· θά ἔξοικειώ-
νονταν μέ τόν τρόπο ζωῆς τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Μεγάλος ἔχθρος
τῶν ταράνδων είναι δ λύκος. Γιά νά προφυλάξουν τά ζῶα τους οι
Λάπωνες, ίδιαίτερα τό χειμώνα, ξενυχτοῦν ἔχοντας ἔτοιμα τά
ἔλκηθρα γιά τό κυνήγι. "Οταν παρουσιασθεῖ λύκος, ὅρμοῦν
ἄνθρωποι και ζῶα. Οι τάρανδοι κατέχονται ἀπό πανικό και
τρέχουν. Τά σκυλιά κυνηγοῦν τούς λύκους, ἐνῶ οι ἀνθρωποι
γλιστροῦν πάνω στά χιόνια, χτυποῦν τό λύκο και τοῦ ἀπαριθμοῦν
ὅλα τά κακά πού ἔκανε αὐτός και οι πρόγονοί του. 'Η περιπέτειά
τους ὅμως συνεχίζεται, γιατί πρέπει νά μαζέψουν τά σκορπισμένα
τους ζῶα. Οι γείτονές τους συνήθως τούς τά κλέβουν, γιατί οι
Λάπωνες είναι φοβεροί κλέφτες. "Οσοι ἔχουν κάτω ἀπό ἔκατό
ταράνδους θεωροῦνται φτωχοί, ἐνῶ πλούσιοι αὐτοί πού ἔχουν
πάνω ἀπό πεντακόσιους. 'Υπάρχουν και ἄλλοι πού ἔχουν τρεῖς
χιλιάδες ζῶα και είναι οι ἔκατομμυριοῦχοι, ἀλλά δέν ἐννοοῦν νά
ἀλλάξουν τρόπο ζωῆς. Δέ σκέφθηκαν νά ίδρυσουν δικό τους
κράτος, ἀλλά τά καθήκοντά τους τά ἔκτελοῦν. Πληρώνουν
φόρους, στέλνουν τά παιδιά τους στό σχολεῖο και ή ἐκπαίδευση
είναι ύποχρεωτική, αὐτά βέβαια γιά δσους ἔχουν μόνιμη κατοι-
κία. 'Αλλά και στούς νομάδες ὑπάρχουν δάσκαλοι, πού πηγαί-
νουν ἀπό σκηνή σέ σκηνή γιά νά μάθουν τά παιδιά τους
γράμματα. Είναι χριστιανοί και ὁ ἐκχριστιανισμός τους ἀρχισε
στά 1714. "Ομως ή εἰδωλολατρεία τους δέν ἔσβησε ἐντελῶς και
δέν μποροῦν νά λυτρωθοῦν ἀπό τίς παλιές τους πεποιθήσεις. Τά
αιώνια εἰδωλά τους είναι ή φωτιά, δ καφές και δ καπνός. Είναι
ἄνθεκτικοι και σκληροί και ἀγαποῦν τή μετακίνηση πάνω στούς
πάγους.

β. Ένότητες καί ἐπιγραφή τους:

1η. «Βρίσκομαι... ἀνθρωπότητα». 'Η Λαπωνία καί οἱ κάτοικοι τῆς.

2η. «Ἀπό τὸ Χάμερφεστ... γενεά». 'Ἐντυπώσεις τοῦ συγγραφέα ἀπό τὸ ταξίδι Χάμερφεστ - Λυγκσέιντετ.

3η. «Σᾶς μίλησα... πρόγονοι». 'Ο ἔχθρος λύκος καί ἡ ἀντιμετώπιση τοῦ.

4η. «Ἄλλα μήπως... πέντε μέρες». 'Η ζωὴ, οἱ συνήθειες, ἡ θρησκεία καί οἱ ιδιαίτερες προτιμήσεις τῶν Λαπώνων.

γ. Κεντρική ιδέα: Τά ταξίδια εἰναι πηγὴ γνώσεων, ἐντυπώσεων καί ἐκπλήξεων, ὥπως συνέβη μέ τὸ συγγραφέα στὴ Λαπωνία.

δ. Συναισθήματα — Σκέψεις: 'Η εὐαισθησία τοῦ συγγραφέα, πού ἀντιδρᾶ μπροστά στὰ ἄγνωστα καί ἐκπληκτικά πού συναντᾶ, μεταφέρεται καί στὸν ἀναγνώστη. "Ετσι μέσα στὸ κείμενο κυριαρχεῖ ἔνας ποιητικός τόνος. 'Η ἔξωτική γοητεία ἀπό τὸ φυσικό περιβάλλον μέσα στὸ δοποῖο ζεῖ ἔνας μικροσκοπικός λαός εἰναι διάχυτη. 'Η ζωὴ, οἱ συνήθειες, οἱ ἐκδηλώσεις καί τά ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τοῦ λαοῦ αὐτοῦ καί κυρίως ἡ μεγάλη εὐγένειά του προκαλοῦν τό θαυμασμό καί τῇ συμπάθεια. Στὸ βορρᾶ ὑπάρχει ἡ πρωτόγονη δμορφιά τῆς ζωῆς μὲ τοὺς παράξενους ἀνθρώπους. — 'Ο ἀνθρωπὸς ἀναγκάζεται νά προσαρμοσθεῖ στὸ περιβάλλον πού τοῦ ἐπιβάλλει ἡ ἐργασία. — Στά ταξίδια μποροῦμε νά γνωρίσουμε ἀνθρώπους μέ παράξενες συνήθειες καί ζῶα ἄγνωστα στὴ χώρα μας. — 'Υπάρχουν ἀνθρωποὶ πού ἐπηρεασμένοι ἀπό τὸ ἔξωτικό περιβάλλον ζωῆς διατηροῦν τίς παλιές δοξασίες («'Η ἀλήθεια... "Ηλιοῦ»).

ε. Πραγματολογικά — Χαρακτηρισμοί: Πραγματολογικά: Μέ τὸ δρό Λαπωνία ἐννοοῦμε, ὅχι τόσο μιά φυσική περιοχὴ ὅσο τὴ ζώνη στήν δότια κατοικοῦν οἱ Λάπωνες· γι' αὐτό ἔξετάζοντας ἔνα νομαδικό λαό πού μετακινήθηκε πολλές φορές πρός B. εἰναι δύσκολο νά χαράξουμε τά σύνορά του. Συχνά τά ὅριά του συμπίπτουν μέ τὸν Ἀρκτικό Πολικό κύκλο, συχνότερο δμως διαδόσεως τοῦ ταράνδου. 'Η Λαπωνία εἰναι διηρημένη πολιτικά μεταξύ τῆς Νορβηγίας, τῆς Σουηδίας, τῆς Φινλανδίας καί τῆς Σοβιετικῆς 'Ενώσεως. Οἱ Λάπωνες ἔχουν ἀποκτήσει τά ηθη τῶν Σκανδιναβῶν καί τῶν Φινλανδῶν, ἄν καί πολλοὶ ζοῦν ἀκόμα νομαδικὴ ἡ ἡμινομαδικὴ ζωὴ, γιατί ἀσχολοῦνται κυρίως μέ τὴν ἐκτροφὴ ταράνδων. Οἱ Λάπωνες δμως τῆς Φινλανδίας καί τῆς Σοβιετικῆς 'Ενώσεως εἰναι μόνιμα ἐγκατεστημένοι καί ἀσχολοῦνται μέ τὸ κυνήγι καί τὸ ψάρεμα. Τό κλίμα τῆς χώρας τους εἰναι ψυχρότατο μέ μακρούς χειμῶνες καί πολύ σύντομα καλοκαίρια.

Χαρακτηρισμοί: 'Ο ταξιδιώτης συγγραφέας παρουσιάζεται

εύαισθητος, έξυπνος, ζωηρός και προικισμένος μέ ίκανότητες, γιατί μπορεῖ νά παρατηρήσει, νά συμπεράνει και νά παρουσιάσει δ, τι δεῖ μέ πρόσχαρο και παιχνιδιάρικο τρόπο. Οι Λάπωνες πού δ καθένας «είναι βασιλιάς τοῦ έαυτοῦ του και ἀγνοεῖ τήν ύπόλοιπη ἀνθρωπότητα», είναι ένας παράξενος λαός πού ζει τή δική του ζωή. Σκληρός και ἀνθεκτικός («Σωματικά... σκληρότητα») λαός, χωρίς πατρίδα, συνεπής στίς ύποχρεώσεις του, ἀπολίτιστος, εύγενής στό ἔπακρο, «ῆσυχος και ἄκακος λαός». Ἀλλά έχει ίκανότητες και κάποιο «σκοτεινό γόντρο», γιατί πιστεύει πώς έχει ίκανότητες μάγου, μέ παράξενες συνήθειες («'Αλλά τρία... κι δ καπνός»). Οι Λάπωνες είναι «φοβεροί κλέφτες» και έχουν «διαβολική πονηριά».

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Γλώσσα — "Υφος: 'Η γλώσσα είναι ή νεοελληνική, λογοτεχνική, γλαφυρή και εύρωστη. "Υφος: 'Η περιγραφή, ή παρατήρηση και ή εύαισθησία παρουσιάζονται, μέ τήν ίκανότητα τοῦ συγγραφέα, συνταιριασμένα. "Ετσι τό ύφος είναι σπινθηροβόλο, ζωηρό, μικροπερίοδο και περιγραφικό.

β'. Έκφραστικά μέσα και ή σημασία τους: Τό ιδιαίτερο περιεχόμενο τοῦ κειμένου μέ τά συνεχή και νέα ταξιδιωτικά παράξενα χρειάζεται και τούς κατάλληλους τρόπους παρουσιάσεως. "Ετσι έχουμε μιά ἀδιάκοπη κίνηση, πού προέρχεται ἀπό τή γρήγορη και ἀνεπαίσθητη μετάβαση ἀπό τή μιά σκηνή στήν ἄλλη. 'Υπάρχει μιά ποικιλία και ένα παιχνίδι ἀντιθέσεων χάρη στό ἄγνωστο, στό ἀσυνήθιστο και στό ἐκπληκτικό. 'Ἐπίσης ὑπάρχουν ζωντανές περιγραφές («Μόλις ἀντιληφθεῖ... πρόγονοι», «τί φωτιά... στό στόμα»), ἐκρηκτικές ἐκφράσεις πού δίνουν ζωντάνια και χάρη («Δέ θά μποροῦσε... δίκαιο», «δόπτε... θάλασσα» κλπ.), μεταφορές, ποιητικές παρομοιώσεις («ἐσύ παλιέ... Βορρᾶ!»), ἀντιθέσεις και διάφορα σχήματα λόγου, πού κάνουν τό κείμενο νά συναρπάζει και νά γοητεύει. Μεταφορές: «Πρωτότυπη ψυχή», «περνοῦν δλοϊζόντανα», «μαῦρες στράτες», «ἀέρας λυσσασμένος», «γενναῖο κομπόδεμα» κλπ. Παρομοιώσεις: «σάν δαιμονισμένοι», «καθώς τά γουρούνια», «σάν τή θύελλα», «κλαίνε τή μοίρα τους». 'Υπερβολές: «θεόρατα βουνά», «δλόκληρο τόν ωκεανό», «αιώνια χιόνια», «νά ξημερώσει ποτέ», «ἔσχατη ἀθλιότητα», «κυριαρχοι τοῦ διαστήματος», «λευκή ἀπεραντοσύνη» κλπ. Παραλλήλισμοί: «Τά έφτά... Νορβηγίας». «Μέ τήν ἴδια... κρατοῦν». «'Εννέα ωρες ταξίδι» — «'Εννέα ἑκατομμύρια νησιά» κλπ.

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Η δονισμένη εύαισθησία τοῦ συγγραφέα ἀπό τά παράξενα καὶ τίς ἐκπλήξεις, μαζί μὲ τή συγγραφική του ίκανότητα, μᾶς δίνουν ἔνα γοητευτικό, πρόσχαρο καί συναρπαστικό κείμενο. Καί αὐτό γίνεται μέ τή σκόπιμη ἐναλλαγή τῶν σκηνῶν, τίς ἀντιθέσεις, τή γλαφυρή καί εὔρωστη γλώσσα, τό σπινθηροβόλο, ζωηρό καί μικροπεριόδο ὑφος, τίς ποιητικές παρομοιώσεις, μεταφορές καί ὑπερβολές, ἀλλά καί μέ τήν πετυχημένη παρουσίαση τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ παράξενου λαοῦ τῶν Λαπώνων.

N. Καζαντζάκη

Δίπλωμα ἀνθρώπου (σ. 258-262)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (βλ. σ. 143)
2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ Ταξιδιωτικές ἐντυπώσεις.

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. 'Απόδοση νοήματος: 'Ο συγγραφέας βρίσκεται στήν 'Αγγλική κωμόπολη 'Ητον, στήν ξακουστή σχολή, δπου σπουδάζει ὅλη ἡ ἀριστοκρατία τῆς 'Αγγλίας. 'Από τήν ἐπίσκεψή του αὐτή διαιπιστώνει τό βαθμό τοῦ πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ καί φεύγει μέ τίς καλύτερες ἐντυπώσεις. Δέ σταματάει ὅμως ἐδῶ, ἀλλά περιπλανιέται στήν πόλη. Μπαίνει μέσα σ' ἔνα κῆπο, δπου τοῦ τραβοῦν τήν προσοχή δυό ἐλληνικές ἐπιγραφές καί δυό ἀνάγλυφα τοῦ Παρθενώνα, ἀπόδειξη πώς τό ἐλληνικό πνεῦμα κι ἐδῶ ἔχει προσφέρει πολλά. Βγαίνει στόν ἀνοιχτό χῶρο, ἐκεῖ πού γυμνάζεται ἡ νεολαία τῆς 'Αγγλίας. "Ετσι οἱ σκέψεις του στρέφονται γύρω ἀπό τήν ἀσκηση τῆς ψυχῆς καί τοῦ σώματος πού, ὅταν καλλιεργοῦνται παράλληλα καί ἰσόρροπα πετυχαίνεται ἡ «ἐλληνική ἀρμονία». Τοῦ κινοῦν τό ἐνδιαφέρον τά δόμαδικά «σπόρ» στά δόποια ὑποτάσσεται ἡ ἀτομικότητα στό σύνολο καί μέ τή δημιουργική του φαντασία βρίσκει τούς τέσσερις θεμελιακούς νόμους τῆς ἀσκήσεως. Κάνει ἔνα πετυχημένο παραλληλισμό τοῦ παιχνιδιοῦ καί τῆς ζωῆς. Μέ τίς σκέψεις

αύτές καταλήγει στό συμπέρασμα πώς ό αγώνας τοῦ ἀνθρώπου δέν ἀποβλέπει στήν ἀμοιβή, ἀλλά στήν ίκανοποίηση τῶν ἐσωτερικῶν του ἐπιταγῶν. Δέν ἔχει σημασία ή νίκη η ἡ πττα, ἀλλά ό τρόπος μέ τόν δόποιο παιζει ό ἄνθρωπος τό παιχνίδι τῆς ζωῆς. "Ετσι πετυχημένος είναι αὐτός πού ἔπαιξε καλά, γιατί αὐτός είναι "λεύτερος ἄνθρωπος".

β'. Ἐνότητες καὶ ἐπιγραφή τους:

1η. «'Ωραία...τό κάστρο». Ἐντυπώσεις καὶ σκέψεις τοῦ συγγραφέα ἀπό τήν ἐπίσκεψή του στήν «ξακουστή» σχολή τοῦ Ἡττον.

2η. «"Ετσι...ἔλληνική ἀρμονία». Ἐντυπώσεις καὶ σκέψεις ἀπό τήν περιήγησή του στήν πόλη.

3η. «Τά σπόρ...τήν ἄλλη ὁμάδα». Τά ὅμαδικά σπόρ καὶ οἱ ήθικές ὠφέλειες τους. Θεμελιακοί νόμοι τῆς ἀσκήσεως.

4η. «'Η ζωή...τό παιχνίδι». Παρομοίωση τῆς ζωῆς μέ τό ὅμαδικό παιχίδι.

γ'. Κεντρική ιδέα: Ο ἄνθρωπος ἀγωνίζεται γιά τήν ἐκπλήρωση τοῦ χρέους του, ὅχι γιατί περιμένει ἀμοιβή ἀπό τούς ἄλλους, ἀλλά γιατί θά ίκανοποίησε ἐσωτερικές του ἐπιταγές.

δ'. **Συναισθήματα - Σκέψεις:** Δέν ύπαρχουν στό κείμενο ἐκπληκτικά η παράξενα πράγματα η γεγονότα. 'Απ' ὅλα ὅμως ὅσα συμβαίνουν γύρω του δημιουργοῦνται δρισμένα συναισθήματα. 'Ο στοχαστής - ταξιδιώτης καὶ μαζί του ό ἀναγνώστης δέν μπορεῖ νά μή νιώσει θαυμασμό γιά τό πολιτιστικό ἐπίπεδο τοῦ λαοῦ τῆς χώρας πού ἐπισκέπτεται. 'Εξετάζοντας ὅλα αὐτά πού βλέπει γύρω του καὶ συγκρίνοντάς τα μέ ἐκεῖνα πού ύπαρχουν καὶ συμβαίνουν στήν πατρίδα του, τοῦ δημιουργεῖται η λαχτάρα «νά ρθει ὥρα ν' ἀποχτήσει κι η ράτσα μας» ἔνα τέτοιο ἐπίπεδο. Μέ τήν περιήγησή του στό Ἡττον διαπιστώνει ὅτι τό ἔλληνικό πνεῦμα, πού τόσα πρόσφερε στούς λαούς ἀπό τήν ἀρχαία ἐποχή μέχρι σήμερα, «συνεχίζει ἔξοριστο στήν ύπερβόρεια ὁμίχλη τό ἔξαίσιο ἔργο του» καὶ η διαπίστωσή του αὐτή τόν γεμίζει ἀπό δικαιολογημένη περηφάνια.

Αὐτά πού συμβαίνουν σέ μιά κοινωνική ὁμάδα η σ' ἔνα λαό είναι δυνατό νά είναι κατανοητά ἀπό ὅλους, ἀλλά πέρα ἀπ' αὐτά ύπαρχουν καὶ πράγματα πού είναι ἀκατανόητα στόν κοινό ἄνθρωπο καὶ είναι γιά τούς δυνατούς, τούς ἐκλεκτούς, αὐτούς πού μποροῦν νά ξεπεράσουν τήν κοινή λογική («σέ κάθε ψυχή πού

μπορεῖ νά σπάσει τήν πνιχτική θελιά τῆς λογικῆς). Ἡ ζωή είναι ἔνας διαρκής ἀγώνας πού δὲ ἀνθρωπος πρέπει νά τόν ἀντιμετωπίζει μέθαρρος καὶ τόλμη προχωρώντας πάντα μπρός γιά τήν ἐπίτευξη τοῦ ὑψηλοῦ, τοῦ ἐκλεκτοῦ, («ν' ἀκολουθοῦν στήν πράξη τήν πολιορκητική· τοῦ Μέγα 'Αλέξαντρου...»). Ὁ ἀνθρωπος θά πρέπει νά ἀσκεῖ παράλληλα μέτο σῶμα καὶ τήν ψυχή, γιά νά πετυχαίνεται ἡ ἀρμονική ἀνάπτυξη, πού ἡταν καὶ τό ἰδανικό τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων (ώραιος στό σῶμα, ἐνάρετος στήν ψυχή). Τά διμαδικά παιχνίδια καὶ οἱ κλασσικές σπουδές είναι οἱ καλύτεροι ἀγωγοί τῆς μορφώσεως τῶν νέων. Ἡ νίκη είναι ντροπή, ὅταν ἀποκτιέται μέ ἀνέντιμα μέσα, ἐνῷ ὅταν δὲ ἀγώνας γίνεται μέ τιμιότητα καὶ συνέπεια, τότε καὶ ἡ ἡττα είναι νίκη.

ε'. Πραγματολογικά στοιχεῖα - Χαρακτηρισμοί: Ἡτον = κωμόπολη τῆς Ἀγγλίας στήν κομιτεία τοῦ Βάκιγχαμ στήν ἀριστερή ὅχθη τοῦ ποταμοῦ Τάμεση, πού ἀπέχει 34 χιλιόμετρα ἀπό τό Λονδίνο. Είναι γνωστή γιά τό Κολλέγιο της, δπου σπουδάζει ἡ ἀριστοκρατία τῆς Ἀγγλίας. Ἡ σχολή αὐτή είναι ἀνώτερης ἐκπαιδεύσεως μέ οἰκοτροφεῖο καὶ ἴδρυθηκε ἀπό τόν Ἐρρίκο ΣΤ' στά 1441. Οὐέλλιγκτον: Βρεττανός στρατιωτικός καὶ πολιτικός (1769 - 1852). Σπούδασε στό Ἡτον καὶ ὑστερα στή Στρατιωτική Ἀκαδημία τῆς Ἀγγέρης (Γαλλία). Τό 1814 ἔγινε πρεσβευτής τῆς Ἀγγλίας στό Παρίσι καὶ συμμετεῖχε σάν ἀντιπρόσωπος τῆς Ἀγγλίας στό συνέδριο τῆς Βιέννης. Τό 1815 ἔγινε ἀρχηγός τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων καὶ νίκησε τόν Μ. Ναπολέοντα στή μάχη τοῦ Βατερλώ.

Χαρακτηρισμοί: Μέσα ἀπό τό κείμενο ξεπροβάλλει ἡ ἵδια ἡ προσωπικότητα τοῦ συγγραφέα. Είναι δὲ ταξιδιώτης πού ἐπισκέπτεται ἔνα τόπο, βλέπει, παρατηρεῖ προσεκτικά, συσχετίζει καὶ βγάζει τά συμπεράσματά του ἀπό συγκεκριμένα γεγονότα ἢ εἰκόνες τῆς καθημερινῆς ζωῆς τοῦ λαοῦ. Ἔτσι ἔχουμε τόν προσεκτικό παρατηρητή, τό στοχαστή ταξιδιώτη, πού μᾶς δίνει μιά φιλοσοφική θεώρηση τῆς ζωῆς ἀπ' ὅλα ὅσα εἰδε.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Γλώσσα — "Υφος: Ὁ συγγραφέας χρησιμοποιεῖ τή λογοτεχνική μορφή τῆς νεοελληνικῆς καὶ μάλιστα μέ ἔνα δικό

του δυνατό τρόπο και μέ τή γλωσσοπλαστική ίκανότητα πού τόν χαρακτηρίζει. Χρησιμοποιεῖ δμως και δυό φράσεις τῆς καθαρεύουσας «καλός κάγαθός», και «ἔξω οι κύνες και οι φονεῖς», δυό λέξεις τῆς Ἀγγλικῆς «Fair-play» και μερικές ξενικές λέξεις ὅπως: *μουράγιο* (ἀπό τό ἐνετ. *muragia*) = προκυμαία γκόλφ (ἀπό τό ἀγγλ. *golf*) = ἀθλητικό παιχνίδι κασκέτο (ἀπό τό ιταλ. *caschette*) = κράνος σπόρ (ἀπό τό ἀγγλ. *sport*) = ἀθλητικό παιχνίδι κρίκετ (ἀπό τό ἀγγλ. *cricket*) = ἀθλ. παιχνίδι τένις (ἀπό τό ἀγγλ. *tennis*) = ἀντισφαίριση φουτμπόλ (ἀπό τό ἀγγλ. *foot-ball*) = ποδόσφαιρο τερέν (ἀπό τό ἀγγλ. *terrain, terrane*) = σχηματισμός τοῦ ἑδάφους. *Υφος:* Γιά μιά φιλοσοφική θεώρηση τῆς ζωῆς πού προέρχεται ἀπό τήν παρατήρηση τῶν δσων εἰδε, δ συγγραφέας χρησιμοποιεῖ και ἀνάλογο σοβαρό, πυκνό, δυνατό, στοχαστικό ὑφος.

γ'. Εκφραστικά μέσα και ή σημασία τους: Τό περιεχόμενο τοῦ κειμένου είναι μιά φιλοσοφική θεώρηση τῆς ζωῆς, πού προέρχεται ἀπό τίς σκέψεις πού κάνει δ συγγραφέας ἀπ' ὅσα παρατηρεῖ γύρω του. *Έτσι* ὑπάρχει μιά παραλληλη παρουσίαση τῶν ἐντυπώσεων και τῶν στοχασμῶν του. *Ίδιαίτερα* δμως ή πλαστικότητα τῆς γλώσσας δίνει δύναμη και δμορφιά στό κείμενο. Πετυχαίνει νά δώσει μέ ἀκρίβεια αὐτό πού περιγράφει η πού σκέφτεται. Μέ τήν παρομοίωση τῆς ζωῆς μέ ἔνα δμαδικό παιχνίδι κατορθώνει νά παραλληλίσει τόν ἀγώνα τῆς ζωῆς μέ τόν ἀγώνα τῆς δμάδας παιχνιδιοῦ, ἀφοῦ και τά δυό τά διέπουν ὄρισμένοι νόμοι, πού είναι ὑποχρεωμένοι και δ ἀνθρωπος ἀγωνιστής στή ζωή και δ ἀθλητής ἀγωνιστής στό παιχνίδι νά τούς τηροῦν. Και αὐτό δφείλεται στή δημιουργική φαντασία τοῦ συγγραφέα. *Υπάρχουν* ἀκόμα και ἄλλα ἐκφραστικά μέσα, πού συμβάλλουν στήν ἔντονη παρουσίαση περιγραφῶν και σκέψεων, δπως: *μεταφορές*: «ἡ μαγική συμπύκνωση ἀόρατης ἀνθρώπινης ούσιας», «πηχτός ἀπό ψυχές», κολλιέται ή ψυχή», «ἀγιάτρευτη νοσταλγία», «ἀδερφωμένος δρόμος», «ἡ ψυχή ἀκαλλιέργητη» κ.ἄ. *Παρομοιώσεις*: «σάν νά πυκνώνουν», «σάν νά βρίσκομαι», «σάν νά ναι ή ζωή πολύ λίγη», «σάν τό τέννις», κ.ἄ. *Προσωποποίησεις*: «χαρούμενη σχολή», «νά τούς σέβεται (τούς νόμους)» κ.ἄ. *Ασύνδετα*: «στό ξύλο πυκνά, κολλητά, σκαλισμένα», «λυγεροί, συγκεντρωμένοι, ἔτοιμοι». *Ἀντιθέσεις*: «ἄνω και κάτω», «έλαττώματα - προτερήματα».

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Η τελευταία ἐνότητα τοῦ κειμένου, στήν δποία πέφτει και τό μεγαλύτερο βάρος, δικαιολογεῖται σύμφωνα μέ τή δομή πού Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

άκολουθεī ὁ συγγραφέας. "Ετσι μέ τήν παράλληλη παρουσίαση ἐντυπώσεων καὶ στοχασμῶν, μέ τή δυνατή καὶ ἐκφραστική μορφή τῆς γλώσσας καὶ μέ τό πυκνό καὶ στοχαστικό ὄφος, κατορθώνει νά παρουσιάσει τίς ἐντυπώσεις του, ἀλλά καὶ μία φιλοσοφική θεώρηση τῆς ζωῆς μέσα ἀπ' αὐτές.

Ρήγα Βελεστινλῆ

Θούριος (σ. 265)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ο πρωτομάρτυρας τῆς Ἐλευθερίας μας γεννήθηκε στό Βελεστίνο τοῦ Νομοῦ Μαγνησίας στά 1757. Σπούδασε στήν δύνομαστή Σχολή τῆς Ζαγορᾶς τοῦ Πηλίου καὶ ή παράδοση τόν θέλει γιά ἔνα διάστημα δάσκαλο στόν Κισσό. Πάντως σέ λίγο θά ἐγκατασταθεī στήν Κωνσταντινούπολη, δην φθάνει μέ ἐνδιάμεσο σταθμό στό "Αγιο" Ὁρος. Προσλαμβάνεται σάν γραμματέα σέ ἀρχοντικές οἰκογένειες Φαναριωτῶν καὶ σέ τοπικούς ἡγεμόνες πρώτα στήν Πόλη καὶ ὑστερα στίς Παραδονάβιες ἡγεμονίες. Τό 1790 μεταβαίνει στή Βιέννη γιά νά τυπώσει τά πρῶτα του ἔργα. Πρόκειται γιά τό «Σχολεῖο τῶν ντελικάτων ἑραστῶν» μεταφρασμένο ἀπό τά γαλλικά καὶ γιά τό ἐκλαϊκευμένο ἐγχειρίδιο «Φυσικῆς Ἀπάνθισμα». Τόν Αὔγουστο τοῦ 1896 ἐγκαταλείπει ὁριστικά τή Μολδοβλαχία καὶ ἐγκαθίσταται στή Βιέννη δην τυπώνει ἐθνεγερτικά ἔργα καὶ δργανώνει τό ἐπαναστατικό του κίνημα. Λέγεται δτι είχει ἔλθει σέ μυστική ἐπικοινωνία μέ τόν Βοναπάρτη, μετά τή νικηφόρο προέλασή του στήν Ιταλία, γιά τήν ἀπελευθέρωση τῆς Ἐλλάδας. Αποφασίζει νά κατέλθει δίδιος στήν Ἐλλάδα γιά τήν κήρυξη τοῦ ἀγώνα τό Φθινόπωρο τοῦ 1797. Συλλαμβάνεται δμως ἀπό τήν αὐστριακή ἀστυνομία στήν Τεργέστη (Δεκ. 1797) καὶ μετά πέντε μῆνες παραδίδεται μέ ἐπτά συντρόφους του στίς τουρκικές ἀρχές γιά νά τούς δδηγήσουν στήν Πόλη. Στό Βελιγράδι δμως στραγγαλίσθηκαν ἀπό δργανα τοῦ Σουλτάνου. Στά ἐθνοπλαστικά ἔργα τοῦ Ρήγα γιά τήν ἐθνική καὶ πνευματική ἀφύπνιση τῶν Ἐλλήνων περιλαμβάνονται ἡ μετάφραση τοῦ «Ταξιδιοῦ τοῦ Νέου Αναχάρσιδος στήν Ἐλλάδα» τοῦ ἀββᾶ Μπαρτελεμύ καὶ τό ηθικοῦ περιεχομένου τρίπτυχο «Ηθικός τρίπους» πού περιλάμβανε τά «Ολύμπια» τοῦ Ιταλοῦ Μεταστασίου, τή «Βοσκοπούλα τῶν Ἀλπεων» τοῦ Γάλλου Μαρμοντέλ καὶ τόν «Πρῶτο ναύτη» τοῦ Γερμανοῦ Γκέσνερ. Στά ἐθνεγερτικά ἔργα κατατάσσονται δ πατριωτικός ὅμνος «Θούριος» Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ριος», ή «Χάρτα τῆς Ἑλλάδος» καί τό «Πολίτευμα» πού περιεῖχε τήν ἐπαναστατική «Προκήρυξη», τά «Δίκαια τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου» σέ 35 ἄρθρα κατά τό πρότυπο τῆς γαλλικῆς «Διακηρύξεως» καί τό «Σύνταγμα», 124 ἄρθρα γιά τήν πολιτική διοίκηση τοῦ ἀνεξάρτητου Ἑλληνικοῦ κράτους. Μέ τά ἔργα αὐτά πού δημοσιεύτηκαν τό 1797, ὁ Ρήγας είχε συλλάβει δχι μόνο τό νόημα τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγώνα, ἀλλά είχει φροντίσει καί γιά τήν δργάνωση τοῦ ἑλευθέρου κράτους.

Βιβλιογραφία: Χριστόφορου Περραϊβοῦ, Σύντομος βιογραφία τοῦ ἀιδίμου Ρήγα Φεραίου τοῦ Θεσσαλοῦ, ἐν Ἀθήναις 1860. E. Legrand, Ἀνέκδοτα ἔγγραφα περὶ Ρήγα Βελεστινλῆ, Ἀθῆνα 1891. A. Κυριακοῦ, Ὁ Ρήγας Φεραίος, ἐν Ἀθῆναις 1911. Φ. Μιχαλοπούλου, Ρήγας δ Βελεστινλῆς, Ἀθῆνα 1930. Λ. Βρανούση, Ρήγας Βελεστινλῆς, Ἀθῆναι 1957. Γ. Λαζου, Οἱ χάρτες τοῦ Ρήγα, Ἀθῆναι 1960. Ἀπ. Δασκαλάκη, Τό πολίτευμα τοῦ Ρήγα Βελεστινλῆ, Ἀθῆναι 1976. Τοῦ ἴδιου, Ὁ Ρήγας Βελεστινλῆς Διδάσκαλος τοῦ Γένους, Ἀθῆναι 1977. Τοῦ ἴδιου, Τά έθνεγερτικά τραγούδια τοῦ Ρήγα Βελεστινλῆ, Ἀθῆναι 1977.

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ Λυρικό ποίημα, πατριωτικό ἐμβατήριο.

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. **'Απόδοση νοήματος:** Ὁ Θούριος ἔχει κύριο σκοπό νά διασκορπίσει, νά ἐμφυσήσει τόν ἐνθουσιασμό στούς σκλαβωμένους, ὥστε νά ἀρχίσουν τόν ἀγώνα γιά τήν ἀπελευθέρωση ἀπό τόν βάρβαρο κατακτητή. Ὁ Ρήγας θέλει νά ξυπνήσει, στίς ψυχές τῶν συμπατριωτῶν του τόν πόθο τῆς ἑλευθερίας καί τό μίσος κατά τῆς τυραννίας. Οι πρῶτες τρεῖς ἑρωτήσεις δείχνουν καθαρά αὐτό τό σκοπό· τό «ῶς πότε», πού ἀναφωνεῖ δ ποιητῆς, φανερώνει δτι δέν ὑπάρχουν πιά ἄλλα χρονικά περιθώρια οὔτε ἄλλη ψυχική ἀντοχή γιά σκλαβωμένη ζωή. Λιοντάρια είναι οἱ "Ἐλληνες στό ψυχικό κυρίως σθένος· «στίς ράχες, στά βουνά» ἀκμάζει δ ἀγώνας τῶν κλεφτῶν πού τώρα πρέπει νά γίνει καθολικός καί ἀποφασιστικός. 'Η ἀπάνθρωπη ὑποδούλωση στερεῖ ἀπό τούς "Ἐλληνες τά ἀγαπημένα τους πρόσωπα καί πάνω ἀπ'" δλα τήν πολυαγαπημένη τους πατρίδα. Οι δύο γνωστοί στίχοι «Καλλιό...φυλακή» συνοψίζουν κατόπιν καί τονίζουν τήν ἀξία τοῦ πολυτιμότερου ἀνθρώπινου ἀγαθοῦ, τῆς ἑλευθερίας. Τά πάθη ἀπό τόν τουρκικό ζυγό είναι πολλά καί ἀνυπόφορα στή βιαιότητα καί τή σκληρότητά τους. Γιαυτό τό σύνθημα πού τώρα ταιριάζει στούς "Ἐλληνες είναι: «'Ἐλευθερία η Θάνατος». Ὁ Ρήγας σπέρνει τό σπόρο τῆς ἑλευθερίας μέ αὐταπάρνηση καί ἀσυγκράτητο ἡρωισμό. Τό

κήρυγμά του θά δονήσει τίς ελληνικές ψυχές και θά τίς ώριμάσει γιά τόν τελικό ξεσηκωμό.

β'. Ἐνότητες καὶ ἐπιγραφή τους: Ἐδῶ παρατίθεται μόνο ἕνα ἀπόσπασμα τοῦ ὅλου ποιήματος καὶ δέν μπορεῖ νά διακριθεῖ σέ ἐνότητες.

γ'. Κεντρική ιδέα: Ἡ ἐλευθερία είναι τό πολυτιμότερο ἀγαθό γιά τόν ἄνθρωπο καὶ ἀξίζει ὁποιαδήποτε θυσία.

δ'. Συναισθήματα - Σκέψεις: Στό ἀπόσπασμα κυριαρχεῖ τό συναίσθημα τῆς φιλοπατρίας καὶ τῆς ἔντονης ἀγωνιστικῆς διαθέσεως. Είναι φανερή τόσο ἡ λαχτάρα γιά μιά ἐλεύθερη ζωή, ὅσο καὶ ἡ κατάθλιψη ἀπό τή σκλαβιά. Ἡ στέρηση τῆς πατρίδας καὶ τῶν συγγενῶν κάνει τή ζωή κόλαση καὶ πολύ εὔστοχα ὁ Ρήγας χρησιμοποιεῖ τό ρῆμα «σέ ψένουν». Οἱ στίχοι γεννοῦν αὐθόρμητη τή συμπάθεια γιά τά πάθη τῶν σκλάβων, ἀλλά καὶ τόν πατριωτικό ἐνθουσιασμό.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Μετρική ἀνάλυση: Οἱ στίχοι είναι ίαμβικοί δεκατρισύλλαβοι μέ τομή στήν 7 συλλαβή, πού δημιουργεῖ ἔτσι 2 ἡμιστίχια: ἔνα 7σύλλαβο καταληκτικό καὶ ἔνα 6σύλλαβο ἀκατάληκτο. Ἐχει ζευγαρωτή δμοιοκαταληξία.

β'. Γλώσσα - "Υφος: Ἄλλωστα ἡ δημοτική τῆς ἡρωικῆς ἐκείνης ἐποχῆς. Τό υφος είναι ύψηλό καὶ δυνατό, μέ μεγάλη πειστικότητα καὶ ἐπιβολή.

γ'. Ἐκφραστικά μέσα καὶ ἡ σημασία τους: Λιτή χρήση ἐκφραστικῶν μέσων. **Μεταφορές:** Στά στενά ~~ἴστεν~~ είναι μόνο οἱ στενοί δρόμοι, τά σοκάκια ἵσως ὅπου πρέπει νά κρύβονται γιά τόν φόβο τῶν Τούρκων, ἀλλά καὶ ἡ στενοχώρια, ἡ θλίψη!). Σέ ψένουν στή φωτιά (μαρτυρική ἡ ζωή τῶν σκλάβων, ἴδια κόλαση). **Καθ'** ὅλον καὶ μέρος: Στές ράχες, στά βουνά (στίς πλαγιές τῶν βουνῶν). Οἱ ράχες είναι καὶ μεταφορά (ἡ πλάτη, τά νῶτα τῶν βουνῶν). 'Αδέλφια..., γονεῖς, τά παιδιά μας κι ὅλους τούς συγγενεῖς (= ξεχωρίζει ἀπό τήν γενική ἔννοια συγγενεῖς τούς στενότερους). **Παρομοίωση:** Σάν λιοντάρια (= ἔχουν ψυχική δύναμη καὶ αὐτοπεποίθηση, θάρρος καὶ ἀποφασιστικότητα οἱ "Ἐλληνες κλέφτες καὶ σ' αὐτό θυμίζουν τό βασιλιά τῶν ζώων). **Συνεκδοχή:** Κλαδιά (= δένδρα· τό μέρος ἀντί τοῦ ὅλου. Μπορεῖ νά θεωρηθεῖ καὶ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ύπερβολή, πού φανερώνει τή μοναξιά, τήν ἀπομόνωση). Ἀντίθεση: Καλλιό 'ναι μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωή παρά σαράντα χρόνοι σκλαβιά καὶ φυλακή. Ἀπαρίθμηση: ἀδέλφια, πατρίδα καὶ γονεῖς, τούς φίλους, τά παιδιά μας κι ὅλους τούς συγγενεῖς (= δείχνει τήν ἔκταση τοῦ ξεκληρίσματος τῶν οἰκογενειῶν).

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Γραμμένος δ Θούριος στήν καθημερινή γλώσσα τῆς ἐποχῆς ἀγγίζει τίς ψυχές, ἐνθαρρύνει τούς σκλαβωμένους, ἐπιτυγχάνει στό σκοπό του. Στό σημερινό ἀναγνώστη, τόν "Ἐλληνα ἀναγνώστη θυμίζει τό χρέος πρός ὅλους ἐκείνους πού πολέμησαν μέ αὐτοθυσίᾳ γιά «μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωή» καὶ κάνει συνειδητή τήν ἔννοια τῆς ἐλευθερίας. Πάνω ἀπ' ὅλα δύμως ἐνθουσιάζει καὶ συγκινεῖ.

Θανάση Πετσάλη - Διομήδη

Σχολειά πρῶτα... (σ. 266-271)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Θανάσης Πετσάλης-Διομήδης. Γεννήθηκε στήν 'Αθήνα τό 1904. Είναι γιός τοῦ N. Πετσάλη, καθηγητοῦ τοῦ Παν/μίου 'Αθηνῶν καὶ ἀνεψιός τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ 'Αλεξ. Διομήδη. Μετά τίς γυμνασιακές σπουδές, τό 1920, πήγε στήν Γαλλία γιά νά σπουδάσει ψυχικά. Τό 1924 ἐπέστρεψε στήν 'Ελλάδα καὶ τρία χρόνια ἀργότερα τέλειωσε τή Νομική σχολή τοῦ Παν/μίου 'Αθηνῶν. 'Ακολούθως ἐργάστηκε στήν Τράπεζα 'Ελλάδος, στό τμῆμα Μελετῶν (1929-1945). Σ' αὐτό τό διάστημα ἔξεδωσε ἐπιστημονικές μονογραφίες καὶ δημοσίευσε ἄρθρα μέ κοινωνιολογικό καὶ οἰκονομολογικό περιεχόμενο στά τότε ἐκδιδόμενα περιοδικά «Ἐργασία» καὶ «Πειθαρχία». Ή πρώτη του λογοτεχνική ἐμφάνιση ἔγινε τό 1925 μέ τή συλλογή διηγημάτων του «Μερικές εἰκόνες σέ μιά κορνίζα». Τό 1933 ἐκδίδει τόν πρώτο τόμο τῆς μυθιστορηματικῆς τριλογίας του «Γερές καὶ ἀδύναμες γενεές», «Ο προορισμός τῆς Μαρίας Πάρνη». 'Ακολούθοῦν καὶ οἱ ὑπόλοιποι δύο «Τό Σταυροδρόμι»(1934) καὶ «Ο ἀπόγονος»(1935). Μ' αὐτή τήν τριλογία ἀπεικονίζει καὶ ἀνατέμενι τόν τρόπο ζωῆς, τήν νοοτροπία καὶ τή δράση τῆς νεοελληνικῆς ἀρχουσας τάξης στά χρόνια τοῦ Μεσοπολέμου.

‘Ο Θανάσης Πετσάλης-Διομήδης είναι πολυγραφότατος. ”Εγραψε διηγήματα, μυθιστορήματα, χρονικά και θεατρικά έργα. Ξεχωριστή θέση στό έργο του κατέχουν οι «Μαυρόλυκοι»(1947-1948), ένα δίτομο ιστορικό μυθιστόρημα, που ζωντανεύει έπικα τήν ιστορική πορεία τοῦ δουλωμένου Γένους, ἀπό τίς σκοτεινές ώρες τῆς σκλαβιᾶς μέχρι τήν ἔξεγερσή του. Οι «Μαυρόλυκοι» συμπληρώνονται μέ τήν «Καμπάνα τῆς Αγια-Τριάδας» (1948). Τά έργα αὐτά βραβεύτηκαν τό 1950 ἀπό τήν ‘Ακαδημία Αθηνῶν. Τό 1962 ἔξεδωσε ἔνα ἄλλο τρίτομο ιστορικό μυθιστόρημα «’Ελληνικός “Ορθρος”, που ἀποτελεῖ συνέχεια τῶν «Μαυρόλυκων». ”Άλλα έργα του είναι: α)Συλλογές διηγημάτων: «’Η Κυρία ἐπί τῶν τιμῶν»(1944), «Πέρα στή θάλασσα»(1944). β) Χρονικά: «Δεκατρία χρόνια, 1909-1922»(1964), γ) Θεατρικά: «Στή ρίζα τοῦ μεγάλου δέντρου»(1952), «Μέγας ἐσπερινός»(1960), «’Η γυναίκα μέ τά σπασμένα φτερά»(1954), «’Η σφαγή τῶν μνηστήρων»(1955).

Βιβλιογραφία: Ι.Μ.Παναγιωτόπουλου, Τά πρόσωπα και τά κείμενα, τομ. Β'. ”Άλκη Θρύλου, ’Αγγλοελληνική Επιθεώρηση (Ιαν.1947), σ. 391 και περ. «Νέα Εστία»(1-3-53). Σπ. Μελᾶ, περ. «’Ελλ. Δημιουργία»(15-1-1950). ’Αντ. Καραντώνη, περ. «Νέα Γράμματα»(1935), φ.6. ’Απ. Σαχίνη, ’Η πεζογραφία τῆς Κατοχῆς (1948) και ἐφ. «’Εθνος»(22-5-46).

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ Ιστορικό μυθιστόρημα. ’Απόσπασμα ἀπό τό βιβλίο «Οί Μαυρόλυκοι».

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. ’Απόδοση νοήματος: ’Ο Κοσμάς ὁ Αἰτωλός μιλάει στούς κλεφτοαρματωλούς τοῦ Μπουκουβάλα, που κατέβηκαν στά ’Αμπελάκια και ἔσφαξαν τούς κοτζαμπάσηδες και μερικούς ἄλλους ”Ελληνες. Αὐτό τοῦ δίνει τήν ἀφορμή νά τούς συμβουλέψει και νά τούς διδάξει πώς ὅλους τούς ἔχει ἀνάγκη τό Γένος. Στήν ἀντίδραση τῶν παλικαριῶν ὅτι πρόκειται γιά ~~έκδικηση~~, ὁ γερο-Κοσμάς προσπαθεῖ νά τούς πείσει πώς δέν πρέπει νά ἐκδικοῦνται, γιατί ἡ δίκαιη κρίση ἀνήκει στό Θεό, ἡ δέ ἀγνότητα τῆς ψυχῆς δέν ἔξαγοράζεται μέ τίποτε ἀπ' ὅσα ὑπάρχουν στόν κόσμο. ’Η πράξη τους αὐτή είναι ἀδικη και ἀψυχολόγητη, τήν ώρα πού ὅλοι βασανίζονται και ὑποφέρουν ἀπό τόν κατακτητή. ’Ο ἀγώνας γίνεται ἀπ' ὅλους, κληρικούς και καπεταναίους, γιά νά γίνει πάλι ὁ τόπος αὐτός «ρωμέϊκος». Τά λόγια αὐτά συγκίνησαν τούς ἀνθρώπους αὐτούς, που ἦταν σάν «ἀγρίμια». Διακηρύττουν τήν ἀπόφασή τους «’Ελευθεριά ἡ θάνατος» και φιλοῦν τό χέρι και τό ράσο τοῦ γερο-Κοσμᾶ. ’Ο καπετάνιος μέ τό γερο-Κοσμά ἀποτραβιοῦνται ἔξω ἀπό τή σπηλιά και συζητοῦν. ’Ο γερο-Κοσμάς δίνει

τίς πληροφορίες, που έχει για τήν κίνηση γύρω από τόν ξεσηκωμό. Ή γνώμη του είναι νά γίνουν «σχολειά», που θά ξυπνήσουν τίς συνειδήσεις τοῦ ύπόδουλου έλληνισμοῦ. Οι έξωμόσεις πλήθαιναν και ἔπειτε νά έμποδιστεῖ «τοῦτο τό κακό». Έλέγχει τόν καπετάνιο γιά τά έγκληματα, που γίνονται ἀπ' τά παλικάρια σέ βάρος Έλλήνων. Ή κίνηση ἄρχισε γιά τή λευτεριά και ὅλοι κινοῦνται στό Μοριά παρακινημένοι ἀπό τή Ρωσία. «Σείστηκε ὁ κόσμος», ἀλλά ή γνώμη του είναι πώς τό «ποθούμενο» θά γίνει «τήν τρίτη γενεά». Τά λόγια αὐτά συγκινοῦν τόν καπετάνιο, που προσπαθεῖ νά δικαιολογήσει τά έγκληματά τους, φέρνοντας σάν δικαιολογία τήν προδοσία αὐτῶν, που σκότωσαν. Η ἀπάντηση ὅμως δέν ίκανοποίησε τό γερο-Κοσμά, γιατί κατάλαβε πώς ή ἀγραμματοσύνη και ή ἀμορφωσιά, παρόλη τήν καλή διάθεση, δέν ἄφηναν τόν Καπετάνιο νά ζυγίσει τίς περιστάσεις και τίς συνθῆκες ζωῆς τῶν ἀδελφῶν Έλλήνων.

β'. Ενότητες και ἐπιγραφή τους:

1η. «Ἐμαθα...βασίλειο». Ἐπιπλήξεις και συμβουλές πρός τούς ἀρματολούς και κλέφτες γιά τή συμπεριφορά τους ἀπό τόν Κοσμά τόν Αίτωλό.

2η. «Τούς είπε...σπαθί μου!». Η ἐπίδραση τῶν λόγων και οἱ ἐνθουσιώδεις ἐκδηλώσεις τῶν παλληκαριῶν.

3η. «Τόν πῆρε...τοῦ λαοῦ». Η προετοιμασία τοῦ γένους γιά τόν ξεσηκωμό.

4η. «Τόν ἀποπῆρε...σ' τό λέω». Η πίστη γιά τή λευτεριά.

5η. «Ο καπετάν-Μπουκουβάλας...τόν τόπο!». Η ἀπάντηση τού καπετάν-Μπουκουβάλα στίς ἐπιπλήξεις και ή δικαιολόγηση τῆς συμπεριφορᾶς τους.

γ'. Κεντρική ίδεα: Η ἀμάθεια και η ἀταιδευσία σπρώχνουν τόν ἄνθρωπο στή βαρβαρότητα και τήν ἀδελφοκτονία. Αντίθετα ή μόρφωση και ή ψυχική καλλιέργεια τόν φωτίζουν και τοῦ δίνουν τή δύναμη νά ἀνακαλύψει τόν πραγματικό σκοπό τῆς ζωῆς του.

δ'. Συναισθήματα - Σκέψεις: Μεγάλη στενοχώρια νιώθει ὁ ἀναγνώστης ἀπ' ὅσα ἀναφέρει δ γερο-Κοσμάς στόν πύρινο λόγο του γιά μερικές ἐνέργειες, που ἔκαναν οἱ κλεφτοαρματολοὶ σέ βάρος τῶν ἀδελφῶν τους Έλλήνων. Η σεβάσμια βιβλική μορφή τοῦ γερο-Κοσμά μέ τά σοφά και γλυκά λόγια και τόν ἀμέτρητο πατριωτισμό του, που ὑποφέρει γιά τό γένος του, προκαλεῖ τό θαυμασμό και τή συμπάθεια, γιατί κατορθώνει νά ἡμερώσει τήν καρδιά τῶν παλληκαριῶν και νά τά ἐνθουσιάσει. Άλλα και συμπάθεια πλημμυρίζει τόν ἀναγνώστη γιά τά πλάσματα αὐτά τοῦ Θεοῦ («ὅ "Ψιντος... λαό του!", που ὁ μοναδικός τους πόθος είναι ή λευτεριά και πού οι εἰδικές συνθῆκες ζωῆς τούς παρέσυραν,

μερικές φορές, σέ πράξεις σκληρές άκόμα και πρός τους άδελφους τους "Ελληνες. Θεωροῦν άκόμα και τό φόνο τῶν άδελφῶν τους δίκιο, γιατί δέ μποροῦν νά ἐκτιμήσουν τίς περιστάσεις και τίς συνθῆκες, κάτω ἀπ' τίς δόποις ζοῦσαν οι άδελφοι τους και νά δικαιολογήσουν τή στάση τους, πού πολλές φορές δφείλεται στήν καταπίεση η στήν άμαθεια. («Μᾶς κατηγόρησες... Τουρκώνε»). Δέ λείπει δμως και η αἰσιοδοξία γιά τή λευτεριά τής πατρίδας («Σείστηκε... ἔγώ σ' τό γένος»). Σκέψεις: 'Η ψυχή τοῦ ἀνθρώπου δέν τιμᾶται μέ τίποτε ἀπό ὅσα ἀγαθά ὑπάρχουν στόν κόσμο.—"Οταν φωτίζονται οι συνειδήσεις τῶν ἀνθρώπων, δέν εύδοκμει πιά δ δεσποτισμός και η καταπίεση.—Προϋπόθεση γιά τήν ἀπόκτηση τής λευτεριᾶς είναι η μόρφωση και η ψυχική καλλιέργεια τοῦ λαοῦ («Σχολειά πρῶτα...»).—"Οταν ὁ ἐλεγχος και οι συμβουλές γίνονται ἀπό ἀγάπη και ἐνδιαφέρον συγκινοῦν αὐτούς, πού ἔσφαλαν και τους δόηγοῦν στή μεταμέλεια.

ε'. Πραγματολογικά στοιχεῖα - Χαρακτηρισμοί: Πραγματολογικά διάβαζε στό 'Αναγνωστικό. Χαρακτηρισμοί: Σάν προφήτης τής Παλαιᾶς Διαθήκης, πού ἐλέγχει τό λαό γιά τίς ἀμαρτίες του και τοῦ θυμίζει τή θεία τιμωρία, ἐμφανίζεται στό κείμενο και δ γερο-Κοσμάς. Τό ἔγκλημα και η ἀνάρμοστη συμπεριφορά τῶν παληκαριῶν, τόν ἀναστατώνουν και τόν κάνουν νά ἀγανακτεῖ. Είναι αὐτηρός και δίκαιος στόν ἐλεγχο τῶν παραστρατημάτων τῶν παληκαριῶν, και λυπᾶται γιά τό κατάντημα τοῦ γένους. («'Ο "Υψιστος ἄς λυπηθεῖ τό Λαό του»). Προφητικός γιά τό μέλλον τής πατρίδας, πιστεύει στή μόρφωση σάν ἀπαραίτητο μέσο γιά τό ξύπνημα τοῦ λαοῦ. Είναι αἰσιόδοξος γιά τήν ἀπόκτηση τής λευτεριᾶς, φιλόπατρης στό ἔπακρο, γιατί πονάει γιά τό λαό, γλυκόλογος, δταν χρειάζεται, και ἔμπειρος ψυχολόγος. Κατορθώνει μιά μέ τόν καλό λόγο μιά μέ τόν αὐτηρό νά ἐνθουσιάσει και νά συνετίσει τά παληκάρια. Τά παληκάρια είναι θύματα τῶν περιστάσεων και τῶν συνθηκῶν, πού ἔζησαν και ἀνατράφηκαν. "Ανδρες λιοκαμένοι και ἄγριοι ἀπό τή ζωή τους στά βουνά, τό «ἄνθισμα τής λεβεντουριᾶς», ἐλεύθεροι, ἐνθουσιώδεις, φιλοπάτριδες στό ἔπακρο, περήφανοι και εύσεβεις. 'Αλλά σκληροί και μέ μερικές ἀδυναμίες. 'Ο Καπετάνιος, περήφανος πολέμαρχος, πατριδολάτρης, πέφτει σέ συλλογή ἀκούγοντας τό γερο-Κοσμά, ἀλλά και αὐτός ἀγράμματος και ἀπαίδευτος δέ μπορεῖ νά δικαιολογήσει τήν κακή συμπεριφορά τῶν ραγιάδων, πού η σκληρότητα τοῦ κατακτητῆ και η ἀπαίδευσία τους σπρώχνει σ' αὐτή.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Γλώσσα - "Υφος: 'Η γλώσσα είναι η νεοελληνική ιδιόρ-

ρυθμη, άπλή μέ διωματισμούς, λέξεις τῆς καθαρεύουσας και πολλές ξενικές λέξεις, δπως: *Kotçámpanas*, δ, (άπό το τουρκ. *Koca-basi*) = στήν τουρκοκρατία πρόεδρος κοινότητος· *diaoyomí-çaw* (ίσως άπό το τουρκ. *yagma*) = λεηλατῶ· *smipáro*, τό, (άπό το *İtal. sbatto*) = πυροβολισμός· *tsótrra*, ή, (άπό το τουρκ. *chotra*) = ξύλινο δοχεῖο κρασιοῦ· *pórtta*, ή, (άπό το λατ. *porta*) = ή θύρα· *pliátsiko*, τό, (άπό το άλβαν. *pljatske*) = λάφυρο, ἄρπαγμα· *kourtseúw* (άπό το λατ. *cursus*) = λεηλατῶ· *βeçírhc* (άπό το τουρκ. *vezir*) = τίτλος ἀνωτ. πολιτικοῦ, πού ίσοδυναμεῖ μέ ύπουργό· *ntoufekí* (άπό το τουρκ. *tüfek*) = ὅπλο· *paşaç* (άπο το τουρκ. *para*) = τίτλος ἀνωτ. ἀξιωματούχου. "Υφος: 'Ο λόγος τοῦ γερο-Κοσμᾶ πέφτει σάν ρομφαία στίς καρδέες τῶν παληκαριῶν, πού ἀντίδροῦν ἀνάλογα καὶ γι' αὐτό τό ӯφος εἶναι φυσικό, γοργό, ζωηρό, ἐπικοδραματικό.

β'. Έκφραστικά μέσα καὶ ή σημασία τους: Πολλά ἐκφραστικά μέσα χρησιμοποιεῖ δ συγγραφέας, πού δίνουν ἀμεσότητα και ζωηρότητα στό κείμενο. 'Η ιδιόρυθμη γλώσσα μέ τούς ιδιωματισμούς της, ιδιαίτερα δμως τά σημεῖα στιξεως (έρωτηματικά, θαυμαστικά, ἀποσιωπητικά) και τό μικροπερίodo τοῦ λόγου δίνουν μεγαλύτερη ἔνταση και ζωντάνια στά λόγια τοῦ γερο-Κοσμᾶ και στίς ψυχικές μεταπτώσεις (τή μιά συμβουλεύει και νουθετεῖ, τήν ἄλλη σάν προφήτης ἐλέγχει αὐστηρά). 'Αλλά τό ιδιο συμβαίνει στίς ἐκδηλώσεις και στούς χαρακτηρισμούς τῶν παληκαριῶν και τοῦ καπετάνιου, πού, μέ δλα αὐτά και τά ύπόλοιπα ἐκφραστικά μέσα, δίνει μέ ἀκρίβεια και ζωντάνια. Μεταφορές: «μπήζει τό μαχαίρι», «ριχτήκατε μές στό χωριό», «σημάνει ή ὥρα», «τά βάσανα και οί πικρίες ξεχειλίσανε», «χείμαρρος ξέωμόσεων», «χαλασμός τοῦ Τούρκου» κλπ. Παρομοίωσεις: «σάν γυναικες», «πασά ξχω...σπαθί μου», «σάν ἀδελφός τοῦ λαοῦ» κλπ. Έπαναλήψεις: «τόσα - τόσα», «ισα - ίσα», «Γένος - Γένος», «αίμα - αίμα», «χριστιανοί - χριστιανοί», «ἄργα - ἄργα», «ἀγρίμια - ἀγρίμια» κλπ. Ασύνδετο: «ἄντρες περήφανοι, ἐλεύθεροι, ἀρματωμένοι», «μόνο ήταν ἄντρες, παληκάρια, τό ἄνθι τῆς λεβεντουριᾶς, αὐτοί πού...», «κλῆρος, καπεταναῖοι, προεστοί, δλοι». Στό κείμενο ύπαρχουν πολλές ἀντιθέσεις και συνεκδοχές.

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Μιά πτυχή άπό τό ἐθνοσωτήριο ἔργο τοῦ Κοσμᾶ τοῦ Αίτωλοῦ παρουσιάζει τό περιεχόμενο τοῦ κειμένου. 'Η βιβλική μορφή τοῦ φλογεροῦ κήρυκα, πού αισθάνεται θλίψη και δδύνη γιά τό χειμαζόμενο ἔθνος, ἀπευθύνεται στούς σκληρούς και τραχεῖς ἀπό τίς συνθῆκες ζωῆς κλεφτοαρματολούς. Τούς νουθετεῖ, τούς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

συμβουλεύει, άλλα και τούς έλέγχει γιά δ,τι κακό προξένησαν στούς άδερφούς τούς "Ελληνες.

Γιά νά πετύχει δμως δλα αύτά δ συγγραφέας, χρησιμοποιεῖ άπλη και φυσική γλώσσα, πού δίνει άμεσότητα και «ζεστασιά» στό κείμενο. Άκομα τό έπιγραμματικό και έπικοδραματικό ύφος και τά άλλα κατάλληλα έκφραστικά μέσα περιγράφουν και άποδίδουν μέ άκριβεια τίς έκδηλώσεις και τίς ψυχικές διακυμάνσεις τῶν προσώπων. "Ετσι κατορθώνεται νά γοητευθεῖ και νά συγκινηθεῖ διάναγνώστης άπο τό δλο περιεχόμενο τοῦ κειμένου.

'Αριστοτέλη Βαλαωρίτη

['Επέσανε τά Γιάννενα...] (σ. 271-272)

I. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Γεννήθηκε στή Λευκάδα τό 1824 και άνηκε σέ οίκογένεια άρματολῶν και άγωνιστῶν. Σπούδασε στήν Ιόνιο Ακαδημία τῆς Κερκύρας και συμπλήρωσε τίς σπουδές του στήν Ιταλία και Ελβετία, δπου έλαβε διδακτορικό δίπλωμα φιλολογίας. Τό 1844 πήγε στό Παρίσι γιά νά σπουδάσει νομικά, άλλα άσθένησε και έπεστρεψε στή Λευκάδα. Μετά δυό χρόνια έγγραφεται στή Νομική Σχολή τῆς Πίζας και κατορθώνει νά πάρει και διδακτορικό πτυχίο. Παράλληλα άσχολεῖται και μέ τήν ποίηση. Ή πρώτη του συλλογή δημοσιεύεται στήν Αθήνα τό 1847 μέ τόν τίτλο «Στιχουργήματα». Τό ποιητικό έργο δμως πού τόν καθιέρωσε είναι τά «Μνημόσυνα» πού είδαν τό φως τῆς δημοσιότητας στήν Κέρκυρα τό 1857. Τόν ίδιο χρόνο δ Βαλαωρίτης άναμειγνύεται στήν πολιτική και έκλεγεται βουλευτής Λευκάδας. Αγωνίστηκε γιά τήν ένωση τῶν Επτανήσων μέ τήν Ελλάδα. Υπήρξε φλογερός πατριώτης και ύμνητής τῶν ήρωϊκῶν κατορθωμάτων τῶν Ελλήνων. "Αν και ήταν Επτανήσιος, δέν άνηκε στόν κύκλο τῶν Σολωμικῶν ποιητῶν, άπο τούς δποίους δέχθηκε πολλές δυσμενεῖς κριτικές και έπιθέσεις. Οι πιό έντονες ήταν έκεινες πού άκολούθησαν τήν άπαγγελία τοῦ ποιήματός του κατά τά άποκαλυπτήρια τοῦ άνδριάντα τοῦ Γρηγορίου Ε' στά προπύλαια τοῦ Πανεπιστημίου στίς 25 Μαρτίου 1872. Απογοητευμένος άπο τίς άδικες κριτικές άρρώστησε άπο τήν καρδιά του και άποτραβήχτηκε στήν ίδιοκτητη νησίδα του Μαδουρῆ, δπου και πέθανε στίς 24 Ιουλίου 1879. Ο Βαλαωρίτης έχει έπηρεασθεῖ κυρίως άπο τό δημοτικό μας τραγούδι και άπο τόν γαλλικό ρομαντισμό. Χειρίζεται έπιδέξια τή δημοτική γλώσσα και τόν έκφραστικό πλούτο

τῆς λαϊκῆς μούσας. Πληθωρικός στό λεξιλόγιο και παραστατικός, χρησιμοποιεί τόν φορτικό ρητορισμό τῆς ποιήσεως τοῦ Β. Ούγκω. Τά θέματά του ἀναφέρονται στούς ἄγῶνες τῶν κλεφτῶν και τῶν ἀρματολῶν, στήν ἑθνική ἔξέγερση τῶν προγόνων μας, ἐνῶ πολλές φορές ή ἐμπνευσή του συγκινεῖται ἀπό προσωπικά βιώματα και γεγονότα, δπως δ θάνατος τῆς πρωτότοκης κόρης του Μαρίας. Στά ποιητικά του ἔργα περιλαμβάνονται και « Ἡ κυρά Φροσύνη», δ « Ἀθανάσιος Διάκος», δ « Ἀστραπόγιαννος», δ «Φωτεινός» κ.ἄ. Ἀπό τά πεζογραφήματά του ἀναφέρομε τά ἔργα «Καποδιστριας και Ἀλῆ Πασᾶς», «Δημώδης περί βαλμᾶ θρύλος», «Πολύτιμοι πατρικαὶ συμβουλαί» και «Γεώργιος Α' και Βαλαωρίτης».

Βιβλιογραφία: Β. Βυθούλκα, Βίος και ἔργα Ἀριστ. Βαλαωρίτου, ἐν Ἀθήναι 1879. Κ. Παλαμᾶ, Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης, (1824-1924). «Ἀρθρα, γράμματα, δημιοί, Ἀθήναι 1914. Βασ. Κραψίτη, Ἡπειρώτες λυρικοί, Ἀθήναι 1969». Αρ. Σεργιέλλη, Βαλαωρίτης. Ἀπό τό Ἀρχείο τοῦ Ἑλληνικοῦ Ινστιτούτου Βενετίας, Ἀθήναι 1970. Μιχ. Περάνθη, «Ο ἀγώνιστης Βαλαωρίτης (στό ἔργο «Κεφάλαια Νεοελληνικῆς Φιλολογίας», [Ἀθήναι 1976], σ. 20-38).

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ Λυρικό πατριωτικό ποίημα

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. Ἀπόδοση νοήματος: Τό ποίημα ἀποτελοῦν δυό ἀντιθετικές εἰκόνες. Στήν πρώτη δ ποιητής μέ σύντομες γραμμές, ζωγραφίζει ἀνάγλυφη τήν τραγική κατάσταση τῶν σκλαβωμένων Ἑλλήνων. Και ναί μέν ἀναφέρεται στά Γιάννενα, ὅμως γενικεύεται ἀργότερα ή σκληρή πραγματικότητα μέ τίς λέξεις «ἡ χώρα κοιμητήριο». Τήν ἔκταση και τήν ἔνταση τοῦ φόβου τῶν κατοίκων ἀποδίδει ἀδρά τό στιγμιότυπο και μόνο τοῦ ζορ και 4ον στίχου, και εἰδικά οί λέξεις «σφίγγει», «βαθιά στήν ἀγκαλιά της», «δίσεχτοι χρόνοι», «τρέμει», καθώς και «ψυχή» δέν ἀνασαινεῖ», «ὕπνος είναι θάνατος», «μνῆμα τό κρεβάτι», «ἡ χώρα κοιμητήριο». Ο τρόμος πηγάζει ἀπό τίς ἀπρόοπτες και ἀπάνθρωπες, συχνά, ἀποφάσεις τοῦ κατακτητῆ, πού παίρνει και ἐφαρμόζει βάναυσα σέ βάρος τῶν κατοίκων. Οι «δίσεχτοι χρόνοι», πού ἀπηχοῦν μακραίωνη λαϊκή δεισιδαιμονία και παράδοση, είναι ή μαύρη περίοδος τῆς τουρκοκρατίας, δπου ή ζωή κι δ ὕπνος δέν διαφέρουν ἀπό τό θάνατο, ή ζωή δηλ. περνᾶ χωρίς ἀξία και νόημα. Στή δεύτερη εἰκόνα διαγράφεται τήν ἵδια ὥρα ή ζωή τῶν κατακτητῶν στό πρόσωπο τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ. Σέ ἀντίθεση μέ τούς Γιαννιώτες δέν κοιμᾶται (ή ἔξουσία ἔχει προβλήματα κι ἀγρύπνια), ἀλλά συλληλογίζεται γεμάτος ἔγνοιες, δπως δείχνουν οἱ λέξεις «βαρύ, θολό, συννεφιασμένο» τό μυαλό. Τόν ἀπασχολοῦν

ἴσως τά προβλήματα πού τοῦ δημιουργοῦν οἱ Σουλιώτες, πιθανόν ὅμως καὶ νά σχεδιάζει κάτι καινούριο ἐναντίον τῶν ἀποκαμωμένων κοιμισμένων ὑποδούλων του. Ἡ πολυτέλεια τῆς ζωῆς του φάίνεται ἀπό τό δέρμα λιονταριοῦ, ὅπου ξαπλώνει σάν σέ χαλί ὁ Ἀλῆς. Μέ αριστο τρόπο ὁ ποιητής ἐκμεταλλεύεται αὐτό τό σύμπλεγμα, μέ ἀποτέλεσμα τήν τεχνητή σύγχυση, νά μη μπορεῖ νά διακρίνει πιό ἀπ' τά δυό θεριά, τό λιοντάρι ἢ ὁ Ἀλῆς, εἰναι τό ζωντανό ἢ τό σκοτωμένο, κατατάσσοντας ἔτσι τόν Ἀλῆ στή βαθμίδα τῶν θηρίων.

β'. Ἐνότητες καὶ ἐπιγραφή τους: Δύο οἱ ἐνότητες.

- 1η. «Ἐπέσανε... ρημοκλῆσι.» Ο τρομαγμένος ὑπνος τῆς σκλαβιᾶς.
- 2η. «Ἄγρυπνος...σκοτωμένο». Ἡ κτηνώδης ζωή τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ.

γ'. Κεντρική ἰδέα: Ἡ ὑποδούλωση ἀπό κατακτητή κτηνώδη καὶ ἀπολίτιστο γεμίζει μέ φόβο τή ζωή.

δ'. Συναισθήματα - Σκέψεις: Συνεχής καὶ ἀδιάλειπτη ἡ ἀγωνία τῶν σκλαβωμένων γιά τή ζωή τους καὶ γιά τήν τύχη τῶν δικῶν τους. Ἡ ἀνασφάλεια ἔξουδετερώνει τή γαλήνη τοῦ ὑπνου καὶ τόν κάνει νά μοιάζει μέ θάνατο. Κουφοβράζει τό μίσος γιά τόν κατακτητή, ἡ ἀπέχθεια καὶ, γιατί ὅχι, ἡ εἰρωνεία. Αὐτή ἡ κατάσταση γεννᾷ τήν διάχυτη ἀνησυχία πού φθάνει ὥς τόν Ἀλῆ.

ε'. Χαρακτηρισμοί: Οἱ ὑποδουλωμένοι Ἐλληνες παρουσιάζονται φοβισμένοι, ἀνήσυχοι, ἀποκαμωμένοι ἀπό τόν στεναγμό τῆς σκλαβιᾶς. Ὁ Ἀλῆς σκεπτικός, βλοσυρός, περίφροντις, μέ κτηνώδη ἔκφραση καὶ ψυχή θηρίου.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Μετρική ἀνάλυση: Ιαμβικός (υ ~) δεκαπεντασύλλαβος ὁ στίχος, καταληκτικός, πού πλησιάζει τό ποίημα πάρα πολύ στά δημοτικά τραγούδια. Αὐτόν τό στίχο χειρίζεται ἄψογα ὁ Βαλαωρίτης, μέ ἀριστοτεχνική τομή στήν 8η συλλαβῆ.

β'. Γλώσσα - Υφος: Γλώσσα παρόμοια μέ ἐκείνη τῆς δημοτικής ποιήσεως. Τό υφος εἰναι ζωηρό, γλαφυρό, παραστατικό πού ζωγραφίζει δόλοζώντανες εἰκόνες.

γ'. Εκφραστικά μέσα καὶ ἡ σημασία τους: Ἀρκετά καὶ παραστατικά σχήματα λόγου κάνουν τίς εἰκόνες τοῦ ποιήματος ζωντανές. Μεταφορές: Δίσεχτοι χρόνοι (=χρόνια γρουσούζικα, δυστυχισμένα). Τρέμει (=φοβᾶται πολύ). Μέτωπο βαρύ, θολό, συγνεφιασμένο (=σοβαρές οἱ σκέψεις καὶ τά προβλήματα, περιορισμένη διαύγεια πνεύματος, προετοιμάζεται κάποιο ξέσπασμα). Ἀγκαλιασμένα τά θεριά (=στενότατη ἢ μεταξύ τους ἐπαφή). Θεριά (θηρίο θεωρεῖται καὶ ὁ Ἀλῆς λόγω τῶν χαμηλῶν ἐνστί-

κτων, πού τόν ώθουσαν νά ένεργει βάναυσα). Ἀντίστυλο (= στήριγμα τό χέρι). Τά γένια σέρνονται (= κάνουν μιά κίνηση ἄργη πάνω στή λεοντή). Μετωνυμίες: Τά Γιάννενα (= οι Γιαννιῶτες). Ψυχή δέν άνασαινει (= κανείς ἀνθρωπος μέ ψυχή δέν άνασαινει). Μέτωπο βαρύ, θολό, συγνεφιασμένο (=οι διαλογισμοί τοῦ Ἀλῆ ἔχουν αύτά τά γνωρίσματα). Τό μάτι δέν γνωρίζει (= δ ἀνθρωπος) Παρηχήσεις: Χρόνοι δίσεχτοι και τρέμει μή τό χάσει (ἐπανάληψη τῶν χ, μ, τ). Μέ τά δάχτυλα τά κάτασπρά του. (ἐπανάληψη τοῦ τ). Ποιό τάχα νά 'ν' τό ζωντανό και ποιό τό σκοτωμένο (ἐπανάληψη του τ) Παρομοιώσεις: 'Ο ὑπνος είναι θάνατος (= λόγω τῆς ἀκινησίας, τῆς ἀπραξίας ἥ και τῆς ἀπογνώσεως ἀκόμη). Μνήμα τό κρεβάτι (= δ εἰδικός χῶρος γιά τούς νεκρούς). 'Η χώρα κοιμητήριο (=δλοι οι κάτοικοι τῆς κοιμοῦνται αὐτόν τόν θανατερό ὑπνο). 'Η νύχτα ρημοκλήσι (τό ἐρημοκλήσι δέν ἔχει τίποτε γραφικό ἐδῶ· είναι σύμβολο νέκρας και ἐρημιᾶς). Οι δύο αύτοί στίχοι μποροῦν νά θεωρηθοῦν και .ώς ἀλληγορία. 'Υπαλλαγή: Στοῦ λιονταριοῦ τή φοβερή τή χαίτη (=στή χαίτη τοῦ φοβεροῦ λιονταριοῦ). Ἀντίθεση: Τό ζωντανό - τό σκοτωμένο (κρύβει και κάποια ἐπιθυμία· νά πέθαινε ἐπιτέλους δ Ἀλῆς).

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

'Η παραστατικότητα τοῦ ποιήματος μᾶς μεταφέρει στήν ἀτμόσφαιρα τῆς ἐποχῆς. 'Απόλυτα ἐπιτυχημένη ἥ προσπάθεια τοῦ ποιητή νά δείξει τή σχέση ἥ και νά συγκρίνει τό σκλάβο μέ τόν κατακτητή. Τελικά οὔτε κι δ δεύτερος είναι πάντα ίκανο ποιημένος.

Γιάννη Βλαχογιάννη

‘Η Σουλιωτοπούλα (σ. 273-274)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

'Ο Γιάννης Βλαχογιάννης γεννήθηκε τό 1867, ἀπό μάνα σουλιώτισσα και ἐπαχτίτη πατέρα, στή Ναύπακτο και πέθανε τό 1945 στήν Ἀθήνα. Μαθήτευσε σέ σχολεῖα τῆς Ζακύνθου, Κορίνθου και Πάτρας, δπου τέλειωσε τό γυμνάσιο. Μετά φοίτησε στή Φιλοσοφική Σχολή Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. "Όταν τέλειωσε τίς σπουδές ἐργάστηκε σάν καθηγητής σέ διάφορα σχολεῖα και διορθωτής σέ ἐφημερίδες και πέριοδικά. Παράλληλα δημοσίευσε και δικές του ἐργασίες, πού είχαν κυρίως δυό μορφές: α) λογοτεχνική και β) ιστοριοδιφική. Στίς αὐτοτελεῖς ἐκδόσεις του

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

περιλαμβάνονται τά έργα «'Ο Πετεινός» (1914), «'Η Πεταλούδα» (1920), «"Ερμος κόσμος» (1923), «Τοῦ χάρου δ χαλασμός» (1923), «Μεγάλα χρόνια» (1930) κ.ἄ. Τό μεγαλύτερο δμως διάστημα τῆς ζωῆς του τό άφιέρωσε στή διάσωση κάθε στοιχείου, έγγραφου και προφορικοῦ, πού είχε σχέση μέ τόν Ἀγώνα τοῦ 1821 και τά μετεπαναστατικά χρόνια. "Έκανε μεγάλες προσπάθειες και κατόρθωσε νά συγκεντρώσει ένα μεγάλο μέρος ἀπό ἀρχειακό ύλικό, πού διαφωτίζει τήν ιστορική ἀλήθεια. Μεταξύ τῶν ἄλλων διέσωσε τά 'Αρχεῖα τῆς Βουλῆς και τῆς Γερουσίας μέχρι τό 1863. Καρπός τῶν μεγάλων ἀγώνων του ὑπῆρξε ή ἴδρυση τῶν Γενικῶν 'Αρχείων τοῦ Κράτους, τό 1914. 'Ο ίδιος είχε τή διεύθυνση μέχρι τό 1937.

'Από τίς ιστοριοδιφικές μελέτες του είναι γνωστές α) τό «'Αθηναϊκόν ἀρχεῖον», β) 'Η «Βιογραφία τοῦ Στρ. Γ. Καραϊσκάκη», γ) «'Αρχείον τοῦ Στρ. Ἰω. Μακρυγιάννη», δ) Τό «Χιακόν ἀρχεῖον», ε) ή «'Ιστορική ἀνθολογία», στ) Οἱ «Κλέφτες τοῦ Μοριᾶ» και ζ) Τά «'Ιστορικά ἐνθυμήματα τοῦ Νικ. Κασομούλη». Βιβλιογραφία: Περ. «Νέα 'Εστία», Χριστούγεννα 1948, ἀφιέρωμα στό Γ. Βλαχογιάννη. "Αγγ. Παπακώστα, Γ. Βλαχογιάννης, Μ. Ε. Ν. Λογοτεχνίας. Γ. Χατζίνη, Γ. Βλαχογιάννης, ἔφ. «Καθημερινή» 24-8-1955. Δ. Ρώμα, 'Η πεσμένη κολώνα, ἔφ. «'Ἐλευθερία», 26-8-55. Σ. 'Ασδραχᾶ, ἔφ. «'Ἐλευθερία» 29-10-57. Δ. Τσάκωνα, 'Η περίπτωση Βλαχογιάννη, ἔφ. «'Η Καθημερινή», 29-9-62. 'Ηλ. Βενέζη, Καραϊσκάκης και Βλαχογιάννης, ἔφ. «'Ακρόπολις» 24-363. Περ. «Νεοελ-ληνικός Λόγος», τεύχη 10-11 ('Αφιέρωμα στό Γ. Βλαχογιάννη).

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ 'Ιστορικό - ήθογραφικό ἀφήγημα. 'Από τή συλλογή «Μεγάλα χρόνια».

'Ιστορικό - ήθογραφικό ἀφήγημα. 'Από τή συλλογή «Μεγάλα χρόνια».

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. 'Απόδοση νοήματος: Μέσα στόν καπνό τῆς μάχης δ Σουλιώτης πολεμιστής, δ Νάσης, είναι ἀφοσιωμένος στό έργο, του και δέν τόν ἀπασχολοῦν οὔτε οί φυσικές του ἀνάγκες, ή πείνα και ή δίψα. Τό παληκάρι δμως αἰσθάνεται χαρά και ἀνακούφιση, ὅταν ἀκούει τή γνώριμη φωνή τῆς ἀδελφῆς του, τῆς Λάμπης, πού μεταβάλλει τήν ἀτμόσφαιρα τοῦ πολέμου σέ οἰκογενειακή. Τοῦ φέρνει τήν κουλούρα, πού ή ίδια ζύμωσε μέ τά χέρια τῆς και ή μάνα τους τήν ἔψησε πάνω «στήν ἀθρακιά». Τόν προτρέπει νά φάει και νά ξαποστάσει λίγο ἀπό τή συνεχή μάχη, ἀλλά δ Νάσης δικαιολογεῖται πώς δέ μπορεῖ ν' ἀφήσει τό ντουφέκι. Τότε ή ἔμπειρη Σουλιωτοπούλα παίρνει τή θέση του. 'Ο ἀδελφός χαμογελάει, γιατί είναι σίγουρος πώς θά ἀνταποκριθεῖ ή ἀδελφή του στίς ὑποχρεώσεις πού ἀναλαμβάνει. Τήν ὥρα πού πολεμᾶ, Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἔνα βόλι τή βρίσκει στά στήθια της. Κάνει ύπομονή μέχρι νά τελειώσει ό ἀδελφός τό φαγητό του. Τελειώνοντας, ἔρχεται κοντά της, παίρνει τό ντούφεκι καί συνεχίζει τόν πόλεμο, ἐνῶ ἔκεινη πηγαίνει παράμερα ἀμιλητη καί ξεψυχᾶ ἀπ' τή λαβωματιά.

β'. Ενότητες καί ἐπιγραφή τους:

1η. «Στῆς μάχης... τ' ἄχαρο». Ἡ κατάσταση τοῦ πολεμιστῆ στή μάχη.

2η. «Κλ ἔκει... μέσα του». Ἡ ἄφιξη τῆς ἀδελφῆς καί ἡ ἀντικατάστασή του στή μάχη.

3η. «Κι ὁ πόλεμος... βαστοῦσε». Ὁ ήρωικός θάνατος τῆς ἀδελφῆς.

γ'. Κεντρική ίδεα: Ἡ ἀδελφική ἀγάπη είναι τόσο δυνατή, ώστε φτάνει μέχρι τήν αὐτοθυσία.

δ'. Συναισθήματα — Σκέψεις: Ἡ ἀγωνία τοῦ πολέμου, πού δέν ἀφήνει περιθώρια στόν πολεμιστή νά σκεφθεῖ τίποτε ἄλλο ἀπό τήν ἔκβαση τῆς μάχης, καταλαμβάνει καί τόν ἀναγνώστη. Αὐτή ἡ ἀγωνία μεταβάλλεται σέ χαρά ἀπό τή ζεστή φωνή τῆς ἀδελφῆς, πού είναι εὐχάριστο διάλειμμα μέσα στόν τρόμο τοῦ πολέμου καί πού μεταβάλλει τήν πολεμική ἀτμόσφαιρα, σέ οἰκογενειακή. Κυριαρχεῖ δύμως στήν ψυχή τοῦ ἀναγνώστη δ θαυμασμός καί ἡ ἔθνική περηφάνια, πού προέρχονται ἀπό τήν ήρωική στάση, τόσο τοῦ ήρωα Νάση, δσο καί τῆς ήρωικῆς Σουλιωτοπούλας.

Σκέψεις: Ἡ ἀγάπη γιά τήν πατρίδα καί τή λευτεριά ἀναγκάζουν καί τή γυναίκα ἀκόμη νά ἔξασκηθεῖ στήν τέχνη τοῦ πολέμου. Ἡ σκέψη ὅλης τῆς οἰκογένειας είναι κοντά στό ἀγωνιζόμενο μέλος τῆς γιά τή λευτεριά τῆς πατρίδας.

ε'. Χαρακτηρισμοί: Στό κείμενο δυό ήρωικές μορφές ύπαρχουν, δ Νάσης καί ἡ Λάμπη. Ὁ Νάσης σκληραγωγημένος καί ἀνθεκτικός μπορεῖ νά ύποφέρει τή δίψα καί τήν πείνα καί νά πολεμάει νύχτα καί μέρα. Μπαρουτοκαπνισμένος καί ταλαιπωρημένος ἀπό τή μάχη, νιώθει πώς είναι ἀνθρωπος μέ αισθήματα, μόνο δταν ἔρχεται ἡ ἀδελφή του, «πού τόν ξυπνάει» μέ τή ζεστή φωνή τῆς ἀπό τήν ἀφοσίωσή του στό σκληρό ἀγώνα. Ἡ Λάμπη είναι ἡ καλή ἀδελφή, ἡ νοικοκυρά, πού ἡ ἀγάπη γιά τόν ἀδελφό τῆς είναι δυνατή καί τήν δδηγεὶ κοντά του, νά τοῦ γλυκάνει τά πικραμένα χειλη. Ἐμπειροπόλεμη, θαρραλέα ήρωιδα, πού ἀδιαμαρτύρητα θυσιάζεται γιά τήν πατρίδα.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Γλώσσα — "Ψφος: Ἡ γλώσσα είναι ἡ νεοελληνική, ἀπλή, Ψηφιοποιηθήκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

στρωτή, δυνατή, μέ iδιωματισμούς. Τό γάρ είναι σοβαρό, μεγαλόπρεπο μέ èπική πνοή.

β'. Ἐκφραστικά μέσα καί ἡ σημασία τους: Τό κείμενο είναι ἔνα πεζοτράγουδο. Ὁ συγγραφέας, μέ τήν πλούσια καί δυνατή γλώσσα καί κυρίως μέ τούς iδιωματισμούς, κατορθώνει νά δημιουργήσει τήν κατάλληλη οίκογενειακή ἀτμόσφαιρα μέσα στούς καπνούς καί τόν τρόμο τοῦ πολέμου. Ἰδιαίτερα μέ τούς δυό διαλόγους («τί καλά... τό τουφέκι», «"Ἐφαγες... Λάμπη») δημιουργεῖται ἀμεσότητα καί ζωντάνια στό κείμενο. Ἡ ἐναλλαγή τῶν σκηνῶν δίνουν γοργότητα καί κίνηση καί σ' αὐτά συμβάλλει καί τό μικροπερίοδο τοῦ λόγου. Ὑπάρχουν φράσεις, πού δημιουργοῦν τήν èπική πνοή στό κείμενο (καπνισμένος, θεριεμένη, δ πόλεμος βαστοῦσε, μ' ἔνα πήδημα, κατάστηθα, ἄρπαξε) καί ἀποδίδουν στά πρόσωπα καί στίς πράξεις τους κάτι τό διαφορετικό ἀπό τούς συνηθισμένους πολεμιστές. Ἡ ζωηρότητα καί ἡ ζωντάνια τοῦ κειμένου τονώνεται ἀκόμα περισσότερο καί μέ τά ἄλλα ἐκφραστικά μέσα (παρομοιώσεις, μεταφορές, προσωποποιήσεις) πού είναι κατάλληλα τοποθετημένα.

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Ἄν καί τό κείμενο είναι μικρό σέ ἔκταση, δῆμος είναι ἔνα τέλειο ἀφήγημα. Ὁ συγγραφέας, θέλοντας νά τονίσει τόν ἀδελφικό δεσμό, παρουσιάζει τά δυό ήρωικά πρόσωπα μέσα στό ἄγριο καί σκληρό περιβάλλον τῆς μάχης, μέ δυό θαυμάσιους διαλόγους, πού δίνουν δῆλο τό μεγαλεῖο τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης. Ἡ ἀγάπη αὐτή ἐπιβεβαιώνεται καί ἀπό τίς ἐνέργειές τους. Καί δῆλα αὐτά παρουσιάζονται μέ τήν κατάλληλη τοποθέτηση τῶν ἐκφραστικῶν μέσων ἀπό τό συγγραφέα, πού δημιουργεῖ ἔνα μικρό σέ ἔκταση, ἄλλα πλούσιο σέ δράση κείμενο.

Μπάιρον (Γεώργιος Γκόρντον λόρδος)

Tá νησιά τῆς Ἐλλάδας (σ. 274-276)

I. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Γεννήθηκε στό Λονδίνο τό 1788. Γόνος ἀριστοκρατικῆς καί εὔπορης οίκογένειας πραγματοποίησε σπουδές στό Πανεπιστήμιο τῆς Κανταβριγίας. Ἀπό τήν ἐφηβική του δῆμος ἡλικία ἔγραψε ποιήματα, τά δῆλα περιέλαβε στήν πρώτη συλλογή του «'Ωρες σχολῆς» τό 1807. Μετά δύο χρόνια πραγματοποιεῖ τό πρώτο του Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ταξίδι στήν 'Ανατολή και ἐπισκέπτεται πολλές περιοχές τῆς 'Ελλάδας, τή Σμύρνη, τήν "Ἐφεσο και τήν Τρωάδα. Τό 1911 ἐπιστρέφει στήν 'Αγγλία και ἀσχολεῖται κυρίως μέ τή λογοτεχνία και τή δημοσίευση τῶν ἔργων του. Λίγους μῆνες μετά τήν κήρυξη τῆς 'Ελληνικῆς Ἐπαναστάσεως δ Μπάιρον ἐγκαθίσταται στήν Πίζα μέ τήν κόμισσα Τερέζα Γκουιτσιόλι. Στήν 'Ιταλία πληροφορεῖται στίς ἀρχές τοῦ 1823 ἀπό τό φίλο του Χόμπχαους τήν Ἰδρυση τῆς φιλελληνικῆς ἐταιρείας τοῦ Λονδίνου. Σέ λίγο θά δεχθεὶ νά γίνει ἀντιπρόσωπος τῆς 'Εταιρείας αὐτῆς στήν 'Ελλάδα, πού συγκινοῦσε ἰδιαίτερα τήν ἔμπνευσή του. Τόν 'Απρίλιο τοῦ 1823 θά ἔλθει στά 'Ἐπτάνησα και μετά θά ἐγκατασταθεῖ στό Μεσολόγγι γιά νά προσφέρει τίς ὑπηρεσίες του στόν ἀγωνιζόμενο ἐλληνικό λαό. Τόν ἐπόμενο χρόνο δμως θά ἀσθενήσει και θά πεθάνει τόν 'Απρίλιο τοῦ 1824 σέ ηλικία 36 ἑτῶν. Ἀπό τά ἔργα του σημαντικώτερα είναι δ «Τσαίλντ Χάρολντ», δ «Δόν Ζουάν», δ «Κουρσάρος», ή «Πολιορκία τῆς Κορίνθου», ή «Κατάρα τῆς Ἀθηνᾶς», δπου στηλιτεύει τή λεηλασία τοῦ Παρθενώνα ἀπό τόν 'Ελγιν, δ «Γκιαούρ», δ «Μαζέππας» και ή «Προφητεία τοῦ Δάντη». Ἀπό τά θεατρικά του ἔργα ἀξίζει νά μνημονευθοῦν δ «Μάνφρεντ» 1817 (σέ τρεῖς πράξεις), δ «Μαρίνο Φαλιέρος» 1820 ('Ιστορική τραγωδία σέ πέντε πράξεις), δ «Σαρδανάπαλος» 1821 (τραγωδία σέ πέντε πράξεις) και δ «Κάιν» 1821 (τρίπρακτο Μυστήριο). Βασικά χαρακτηριστικά τοῦ ἔργου τοῦ Μπάιρον είναι ή ρομαντική διάθεση, ή εἰλικρίνεια, ή λυρική ἐνατένιση και ο φιλελευθερισμός πού συνδυάζεται μέ σαρκαστική εἰρωνεία.

Βιβλιογραφία: 'Ελληνική Δημιουργία, 'Αφιέρωμα, τ.7ος, τεῦχος 77, 'Αθήναι 1951, N. Καζάζη, Βύρων, ἐν 'Αθήναις 1924. S. Atchley, Bioς και δράσις τοῦ Βύρωνος ἐν 'Ελλάδι, 'Αθήναι 1918. K. Παλαμᾶ, Πεζοὶ Δρόμοι, B', 'Αθήναι 1928. Πέτρου Γάμβα, 'Ο Βύρων ἐν 'Ελλάδι, 'Αθήναι 1966 (Γαλαξίας). Νέα 'Εστια, 'Αφιέρωμα στόν Τζώρτζ Νόελ Γκόρντον Μπάιρον, τ.95 (1974), τεῦχος 1127.

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ Μετάφραση ἐπικολυρικοῦ ποιήματος

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. 'Απόδοση νοήματος: 'Ο Μπάιρον ὑμνεῖ τό ἔνδοξο παρελθόν τῶν ἐλληνικῶν νησιῶν, ἐνῶ συγχρόνως θλίβεται και παραπονεῖται γιά τήν κατάστασή τους ἐπί Τουρκοκρατίας. Τόν ὅμνο συνθέτουν οἱ ἀναφορές στό τραγούδι τῆς Σαπφῶς, στό φέγγος τοῦ Φοίβου, στούς μύθους τῶν παλιῶν ἡρώων, στά χαμένα μεγαλεῖα, στόν Εὐρώτα, στίς Θερμοπύλες, στό Σούνιο, στό Αίγαιο. Μέ δλα αὐτά και μέ τήν ἐλπίδα τῆς ἐλευθερίας προσπαθεῖ ο ποιητής νά μετριάσει τήν πίκρα του γιά τούς σκλάβους

"Ελληνες και τόν πόνο του γιά τήν Έλλαδα. Αύτόν τόν πόνο και τό παράπονο φανερώνουν οι φράσεις και οι στίχοι «βασίλεψαν... δῶρα», «πατρίδα καημένη», «κάθε λόγκος... ἔβωβάθη», «τή Λύρα σου... νά ξεπέσει σέ μένα», «παρά μόνο γιά τους "Έλληνες... πόνο», «γιά τους σκλάβους... γάλα», «ντροπή... σάν πρῶτα», «δέ σηκώνει ή ψυχή μου σκλάβα γῆ». Γι' αύτό τελικά δ ποιητής δέν άντεχει και ξεσπᾶ και μέ τόν τρόπο του έπαναλαμβάνει τό «καλλιό ναι μίας ὥρας ἐλεύθερη ζωή παρά σαράντα χρόνοι σκλαβιά και φυλακή». Διότι αυτή ή κατάσταση ύποβιβάζει τόν πολιτισμό και καταρακώνει τίς παλιές ἀξίες και δόξες. Χαρακτηριστική θέση στό ποίημα κατέχουν και οι γεαρές Έλληνίδες, γιά τίς δόπιες δ Μπάιρον φοβᾶται πώς θά γεννήσουν σκλάβους.

β'. Ένοτητες και έπιγραφή τους: "Αν και ἀπόσπασμα μπορεῖ νά διαιρεθεῖ σέ 2 ένότητες:

1η. Οι 2 πρῶτες στροφές: Περασμένα μεγαλεῖα.

2η. Οι ύπόλοιπες 4 στροφές: Ή ὥρα τοῦ ἀγώνα γιά τήν ἀπελευθέρωση πρέπει ἐπί τέλους νά φθάσει.

γ'. Κεντρική ιδέα: Θλίψη, πόνο και ντροπή προκαλεῖ ή ύποδούλωση ἐνός δοξασμένου τόπου.

δ'. Συναισθήματα - Σκέψεις: Κυριαρχεῖ τό συναίσθημα τοῦ πόνου γιά τήν κατάντια τῆς σκλαβωμένης Έλλάδας και θλίψη πικρή γιά τήν τραγική μοίρα τῶν ἐλληνικῶν νησιῶν εἰδικότερα. Παράλληλα ἐκδηλώνεται ἐντονος θαυμασμός γιά τήν ἀρχαία δόξα και παρόλους τούς δισταγμούς τοῦ ποιητῆ, διαγράφεται ή ἐλπίδα γιά τή λύτρωση. Ό Μπάιρον διερμηνεύει στό πρόσωπο τοῦ ἀνώνυμου ποιητῆ τά δικά του αἰσθήματα, δπως και δλων τῶν ύποδούλων. Οι γεαρές ὥραιες κοπέλες ἐκπροσωποῦν τήν Έλλάδα τῆς ἐποχῆς, ἐνῷ ή δόμορφιά και τό παράστημά τους τίς συνδέει μέ τήν ἀρχαιότητα. Ό ποιητής τίς βλέπει μέ θαυμασμό, ἀλλά και ἀπαισιοδοξία.

ε'. Πραγματολογικά στοιχεῖα και χαρακτηρισμοί: Σαπφώ: περί φημη λυρική ποιήτρια ἀπό τή Λέσβο (6ος αι. π.Χ.). Φοῖβος: Από τίς συνηθέστερες προσωνυμίες τοῦ Απόλλωνα. Δῆλος: ίερό νησί τῶν ἀρχαιών, πατρίδα τῶν θεῶν Απόλλωνα και Αρτεμης. Εύρωτας: Ποτάμι στή Λακεδαίμονα. Τρακόσιοι: Οι ήρωικοι μαχητές Σπαρτιάτες τοῦ Λεωνίδα πού ἔπεσαν πολεμώντας στίς Θερμοπύλες τό 480 π.Χ. Σούνιο. Άλλος ίερός χῶρος τῶν ἀρχαιών μέ τό ναό τοῦ Ποσειδώνα. Ό ποιητής παρουσιάζεται ἀρχαιολάτρης, ρομαντικός, πολύ συναισθηματικός, ιδεαλιστής.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Μετρική ἀνάλυση: Ή μετάφραση έγινε σέ ἀναπαιστικούς (υν-) στίχους 14συλλάβους καταταληκτικούς μέ τομή στήν 7η

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

συλλαβή και γενική μορφή υύ-υύ-/υ//υύ-υύ-/υύ-/, χωρίζοντας δέ τό ποίημα σέ 6 στροφές έξάστιχες με δύμοιοκαταλήξια μικτή: στους 4 πρώτους στίχους πλεκτή και ζευγαρωτή στόν 5ο & 6ο (ζευγαροπλεκτή).

β'. Γλώσσα - "Υφος: Ἡ μετάφραση ἔγινε σέ γλαφυρή δημοτική, τό υφος της δέ είναι ύψηλό και ἐκφραστικό συναισθημάτων.

γ'. Ἐκφραστικά μέσα και ή σημασία τους: Ἀφθονα τά σχήματα λόγου και οἱ εἰκόνες. **Μεταφορές:** Εὐλογημένα νησιά (= ἀγαπητά, ἀρεστά στους θεούς). Μέ φλόγα τραγουδοῦσε (= τά τραγούδια της φανέρωναν ἔντονα συναισθήματα). Δῶρα σπαρμένα πολέμου κι εἰρήνης ἀνθίζαν (= οἱ καλές καὶ κακές συνέπειες τῆς εἰρηνικῆς η πολεμικῆς ζωῆς στήν ἀκμή τους σέ δλα τά νησιά). Τό φέγγος του δ Φοῖβος (= ήταν δ θεός τοῦ φωτός), σκορποῦσε (= ἀφῆνε νά φθάνει παντοῦ, λόγω καθαρῆς ἀτμόσφαιρας). "Ηλιος σᾶς χρυσώνει (= εἰσθε ἡλιόλουστα). Βασίλεψαν (= ἔδυσαν, τελείωσαν), θεῖοι ψάλτες (= οἱ ἀρχαῖοι μεγάλοι ἐπικοί, λυρικοί και δραματικοί ποιητές). Νά ξεπέσει (= νά κατάληξει σέ μένα τόν κατώτερό τους η μετριοφροσύνη τοῦ ποιητῆ φαίνεται ἔδω). Μέ σέρνει (= μέ πηγαίνει, τραβάει χωρίς τή θέλησή μου)."

"Ἀλυσίδα τῆς σκλαβιᾶς (= οἱ περιορισμοί, οἱ φυλακίσεις πού ύφιστανται οἱ σκλαβωμένοι). Βάλσαμο (= φάρμακο, θεραπεία, ἀνακούφιση). Μέ πιάνει (= μέ κατέχει, νιώθω κυρίως αὐτήν). Πίκρα (= παράπονο). 'Απ' τά σπλάχνα σου ἔνα ιερό ἀπομεινάρι βγάλε (= νά γεννηθεῖ ἀπό τή χώρα τῶν ἐνδόξων σπαρτιατῶν ἔνας νέος πολεμιστής, ιερό ἀπομεινάρι γιατί θ' ἀγωνισθεῖ γιά τήν ιερή ἴδεα τῆς πατρίδας). Μιά στάλα (= ἔνα δάκρυ). Δέ σηκώνει (= δέν ἀντέχει). 'Αντιθέσεις: πολέμων - εἰρήνης ὀτελειωτος ηλιος - βασίλεψαν δλα· θεῖοι ψάλτες σ' ἐμένα. 'Επαναλήψεις: Ποῦ εἰν'..., ποῦ είναι (ἀπελπισία) μέ σαμιώτικο πάλι... οἱ κοπέλες μας και πάλι (= η ζωή συνεχίζεται). **Προσωποποίησεις:** Λόγκος - ἀκρογιάλι ἐβωβάθη (= πρίν ἀντηχοῦσαν ἀπό ἐκδηλώσεις μᾶς ζωῆς γεμάτης νόημα). Δέν είδε η φύση (= δέν ύπηρξαν ἄλλα στή φύση). Σύντροφό μου τό κύμα (θά τόν συνοδεύει πάντα, ἀφοῦ ἐκεῖ πιά θ' ἀπομονωθεῖ δ ποιητής). **Μετωνυμίες:** Λύρα (= η ἀρχαία λυρική και γενικά δλη ή ποίηση). Θερμοπύλα (= νίκη μεγάλη ὅπως ἔκεινη τοῦ 480 π.Χ.). Δέ σηκώνει η ψυχή μου (= δέν ἀντέχω ἐγώ). **Παρομοιώσεις:** Ντροπή νά μᾶς βάφει ἀντίς αἷμα σάν πρῶτα (= στήν προηγούμενη ἔνδοξη πορεία τους οἱ "Ἐλληνες χύνουν τό αἷμα τους γιά τήν πατρίδα· τώρα μένει τό πληγωμένο φαινόμενο). Σάν κύκνος (= ρομαντικό τέλος γιά ποιητή τό κύκνειο ἄσμα του). **Περίφραση:** παιδιά τοῦ Εύρωτα: Σπαρτιάτες. **Παρονομασία:** τρακόσιους τρεῖς. Μέ σαμιώτικο (ἐννοεῖται κρασί). **Χιαστό:** Αὐτό

έμενα ν' ἀκούγει κι ἐγώ ἔκεινο. Ἀλληγορίες: Πού γιά σκλάβους φυλάγουν τῶν βυζιῶν τους τό γάλα (= πού θά γεννήσουν και θά ἀναθρέψουν σκλάβους). Χτύπα κάτω τῆς σκλαβιᾶς τό ποτήρι, κι ἂς πάει νά 'ναι γεμάτο! =Δῶσε τέλος στή ζωή σου τοῦ σκλάβου, ἔστω κι ἂν εἰσαι πολύ νέος ἀκόμη. Ζωή χωρίς ἐλευθερία δέν ἔχει καμιά ἀξία).

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Συγκινεῖ τὸν ἀναγνώστη ἡ συμπάθεια τοῦ Μπάιρον, ἡ συμμετοχὴ του στήν Ἑλληνική ὑπόθεση, καθώς και ἡ ἄκρατη ἀρχαιολατρεία του.

Διονυσίου Σολωμοῦ

‘Από τὸν “Ύμνο εἰς τὴν Ἐλευθερία” (σ. 277-278)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (Βλέπε σ. 139)

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ Ἐπικολυρικό ποίημα.

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α. ‘Απόδοση νοήματος: Μέ τίς στροφές 83-87 τοῦ “Ύμνου τοῦ στήν Ἐλευθερία δ Σολωμός ἀπαντᾶ στό ποίημα τοῦ Μπάιρον «Τά νησιά τῆς Ἑλλάδας» και εἰδικά στήν προτελευταίᾳ του στροφής, δπου δ φιλέλληνας ποιητής θλίβεται γιά τή μοίρα τῶν ἐλληνόπουλων πού θά γεννήσουν οἱ κόρες μέ τά ἀσύγκριτα μάτια, σκλάβες μητέρες σκλάβων. Ο ἐθνικός μας ποιητής λοιπόν δηλώνει δτι κι αὐτός βλέπει τήν ἴδια σκηνή χοροῦ τῶν νεαρῶν Ἑλληνίδων, δέ νιώθει ὅμως και τά ἴδια συναίσθηματα μέ τόν Μπάιρον. Ἀντίθετα στό χορό και στή ~~φυσική~~ τους καλλονή διακρίνει τήν ἀγάπη γιά τή ζωή και τήν ἐλευθερία και «ἀναγαλλιάζει πώς δ κόρφος κάθε μιᾶς γλυκοβύζαστο ἐτοιμάζει γάλα ἀνδρείας και ἐλευθεριᾶς». Θέλησε δηλαδή δ Σολωμός νά ἔξουδετερώσει τήν ἀπαισιόδοξη ἐντύπωση τῶν Βυρωνικῶν στίχων, πού θά μποροῦσαν νά ἀπογοητεύσουν τόσο τούς ἀγωνιζόμενους “Ἑλληνες, δσο και τήν κοινή γνώμη τῆς Εὐρώπης. Δέν ἔχει ἐπομένως σκοπό νά πνίξει στό κρασί κανένα καημό ἢ πόνο· δ σκοπός του είναι νά ἐμψυχώσει τούς “Ἑλληνες γιά τή νίκη μέ «φιλελεύθερα τραγούδια» και δχι νά τούς ἀποκαρδιώσει μέ «κύκνεια ἀσματα». Και δ πιό κατάλληλος τρόπος νά ἐνθαρρύνει κάθε πολέμαρχο είναι δ χαιρετισμός τῆς Ἐλευθερίας, πού τήν

έχουν γεννήσει και καταξιώσει τόσοι γνωστοί και ἄγνωστοι θυσιάζοντας τή ζωή τους.

β'. Ενότητες και ἐπιγραφή τους: 1η. Οι τρεῖς πρῶτες στροφές: «Οἱ ἑλεύθερες Ἑλληνίδες στή χαρά τῆς ζωῆς», 2η. Οι 2 τελευταίες: «Τό τραγούδι τῆς νίκης».

γ'. Κεντρική ιδέα: Γιά τήν εύτυχισμένη ἔκβαση ἐνός ἀγώνα είναι ἀπαραίτητη ή πίστη στή νίκη και ή αἰσιοδοξία.

δ'. Συναισθήματα - Σκέψεις: 'Ο Σολωμός θεώρησε χρέος του νά μήν ἀφήσει οὔτε σκιά ἀμφιβολίας και ἀπογοητεύσεως στήν ψυχή τῶν ἀγωνιζομένων 'Ἑλλήνων. Γι' αὐτό και τό προκείμενο ἀπόσπασμα τοῦ "Ὑμνου κυριαρχεῖται ἀπό ἐνθουσιασμό, πεποίθηση στούς νέους "Ἑλληνες και ἴδιαιτερα στίς νέες "Ἑλληνίδες ὅτι θά πράξουν ἔτσι, ώστε ή ἀπελευθέρωση νά ἔλθει και μάλιστα σύντομα. 'Η κοριτσίστικη δμορφιά κινεῖ τόν πατριωτικό του οἰστρο και τόν ἀνεβάζει ψηλά, πάνω ἀπό τίς συνηθισμένες ύλικες ἀπολαύσεις, στή σφαίρα τῶν δραματισμῶν.

ε'. Πραγματολογικά στοιχεῖα και χαρακτηρισμοί: Κρινοδάκτυλες: 'Η λευκότητα τῶν χεριῶν θεωρεῖται ἥδη στά 'Ομηρικά ποιήματα βασικό στοιχεῖο δμορφιᾶς. Τήν ἴδια γνώμη ἔνασυναντοῦμε στά δημοτικά μας τραγούδια («...ἥλιος δέ σου τήν εἰδε», ἀπ' τό τραγούδι τοῦ Νεκροῦ ἀδελφοῦ). Πίνδαρος: 'Ο μεγαλύτερος ποιητής τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς χορικῆς ποιησεως, ἀπό τή Θήβα (518-438 π.Χ.). Στούς ὕμνους του ἔξαιρει τήν ἀνδρεία, τήν εὐγένεια και κυρίως τό νόημα και τήν ἀξία τῆς νίκης. Οἱ μορφές τῶν 'Ἑλληνίδων παρουσιάζονται σχεδόν ἀμέτοχες στήν ἀπελευθερωτική κίνηση. Κι δμως αὐτές έχουν τόν σημαντικότερο προορισμό: νά γεννήσουν ἑλεύθερους "Ἑλληνες.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Μετρική ἀνάλυση: Οἱ τετράστιχες αὐτές στροφές, δπως και δλόκληρος δ "Ὑμνος εἰς τήν Ἑλευθερία, έχουν γραφεῖ σέ τροχαιϊκούς (-υ) 8σύλλαβους ἀκατάληκτους και 7σύλλαβους καταληκτικούς στίχους. 'Η δμοιοκαταληξία είναι πλεκτή.

β'. Γλώσσα - "Υφος: Γλώσσα ή δημοτική τοῦ Σολωμοῦ και ὑφος ὑψηλό, ἐνθουσιῶδες.

γ'. 'Εκφραστικά μέσα και ή σημασία τους: 'Εκτός ἀπό τά χαρακτηριστικά σολωμικά σύνθετα, δπως: χεροπιασμένες, κρινοδάκτυλες, γλυκογυρίζουν, γλυκοβύζαστο, φιλελεύθερα, γίνεται ἀρκετή χρήση ἐκφραστικῶν μέσων. Μεταφορές: Κρινοδάκτυλες (=μέ δάκτυλα, χέρια λευκά και ἀπαλά). Γλυκογυρίζουν (=είναι γλυκό τό βλέμμα ἀπό τό συναίσθημα τῆς ἀγάπης). Κυματίζουν (=Κινοῦνται μέ πλαστικές και ἀρμονικές κινήσεις στό ρυθμό τοῦ Ψηφιοποιηθῆκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

χοροῦ). Ὁλόχρυσα μαλλιά («ξανθά μαλλιά»). Ἱερά (ἱερός δ σκοπός τῆς θυσίας τους). Ἐπαναλήψεις: Στή σκιά - στή σκιά (ίσως γιά νά ύπαινιχθεῖ μέ σαφήνεια τούς στίχους τοῦ Μπάιρον: Μές στόν ἵσκιο χορεύουν... . Χορό... στό χορό (:καί ή σκηνή τοῦ χοροῦ εἶναι ἔμπνευση τοῦ Μπάιρον). Χαῖρε ω̄ χαῖρε (ἔντονος δ ἐνθουσιασμός τοῦ ποιητῆ). Ἀντίθεση: Μαῦρα - Ὁλόχρυσα μαλλιά. Τό «ὅλόχρυσα» χρησιμοποιεῖται καὶ ω̄ς ύπερβολή (κατάξαθα). Ἀλληγορίες: Ὁ κόρφος κάθε μιᾶς γλυκούβυζαστό ἐτοιμάζει γάλα ἀνδρείας καὶ ἐλευθεριᾶς (Κάθε Ἑλληνίδα τώρα, καὶ ἐνσυνείδητα, προετοιμάζεται νά γεννήσει καὶ νά ἀναθρέψει μέ στοργή ἀνδρεία κι ἐλεύθερα στήν ψυχή παλληκάρια). Ἀπ' τά κόκκαλα βγαλμένη τῶν Ἑλλήνων τά Ἱερά... Ἐλευθεριά (·Η θυσία τῆς ζωῆς τῶν προγόνων δημιούργησε καὶ ἔξασφάλισε τό ἀγαθό τῆς Ἐλευθερίας). Ἀσύνδετο: Μές στά χόρτα, τά λουλούδια (δέν τόν ἀπασχολεῖ πολύ ή φύση αὐτή τή στιγμή). Παρομοίωση: σάν τόν Πίνδαρο (Καὶ δ Σολωμός θέλει νά ύμνήσει, σίγουρος γι' αὐτήν, τή νίκη καὶ τούς νικητές δχι κάποιον πανελλήνιον ἀγώνα, ἀλλά τόν ἀγώνα γιά τήν λύτρωση τῆς Ἐλλάδας). Σάν πρῶτα ἀνδρειώμένη (Πρίν τήν ύποδούλωση ή ἐλληνική ἐλευθερία ἡταν ἀγέρωχη, ἀμείωτη, δπως καὶ οἱ ἴδιοι οἱ Ἐλληνες). Ὕπερβατό: Ἀπ' τά κόκαλα... τά Ἱερά (στήν ἀρχή ή λέξη πού δείχνει τή θυσία). Προσωποποίησεις: Χαῖρε ἀνδρειώμένη Ἐλευθεριά (: Συχνή ή προσωποποίηση τῶν μεγάλων ἰδεῶν καὶ ἀξιῶν ἔξηγεῖται ἀπό τό γεγονός δτι φορεῖς τους εἶναι πρόσωπα, πού ἔτσι φρονηματίζονται ἀποτελεσμάτικότερα). Παρήχηση τοῦ ρ: τά Ἱερά... πρῶτα ἀνδρειώμένη, χαῖρε... χαῖρε, Ἐλευθεριά.

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Ο μεγάλος ἔθνικός μας ποιητής δικαιώνει αὐτόν τόν χαρακτηρισμό μέ τήν ἀπάντηση στό Μπάιρον καὶ κερδίζει αὐτόν πού θά ἔχει διαβάσει καὶ τά δυό ποιήματά. ·Η σιγουριά τοῦ ποιητῆ εἶναι πειστική καὶ δ ἐνθουσιασμός του βάσιμος.

Σπύρου Μελᾶ

‘Ο Κολοκοτρώνης μέλος τῆς Φιλικῆς (σ. 279-283)

I. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ο Σπ. Μελᾶς γεννήθηκε τό 1882 στή Ναύπακτο καὶ πέθανε τό 1966 στήν Ἀθήνα. Νωρίς ἔχασε τόν πατέρα του καὶ

άναγκαστηκε νά πάει στόν Πειραιά για νά βρει έργασία και παράλληλα νά σπουδάσει. Έτσι τέλειωσε, έργαζόμενος, τό γυμνάσιο. Μετά γράφτηκε στή Νομική Σχολή, άλλα έγκατέλειψε τά νομικά και στράφηκε πρός τή δημοσιογραφία και τή λογοτεχνία. Στήν άρχη έργαστηκε στίς έφημερίδες «Αστυ» και «Ακρόπολις» και μετά σέ πολλές άλλες, ύπογράφοντας ή μέ τό δνομά του, ή μέ τά ψευδώνυμα Δόν Κιχώτης, Γνωστός, Ξένος, Φορτούνιο κ.ά. Παράλληλα έγραφε και έργα θεατρικά, πολλά άπό τά δποια σκηνοθετούσε δ ίδιος ή και ξπαιρνε μέρος σάν ήθοποιός. Συνεργάστηκε μέ τούς κορυφαίους έλληνες ήθοποιούς, Μαρίκα Κοτοπούλη, Δ. Μυράτ, Κ. Μουσούρη, Β. Λογοθετίδη κλπ. Μερικά άπό τά θεατρικά του έργα: «Ο γυιός του Ισκιού» (1907), «Τό κόκκινο πουκάμισο» (1908), «Τό χαλασμένο σπίτι» (1909), «Μιά νύχτα μιά ζωή» (1924), «Ο μπαμπάς έκπαιδεύεται» (άριστουργηματική κωμωδία πού πρωτοπαίχτηκε άπό τόν Κ. Μουσούρη και Β. Λογοθετίδη και πού μεταφράστηκε και παίχτηκε σέ πολλές ξένες χώρες), «Ο μπουρλοτιέρης τών ψυχῶν Δικαίος Παπαφλέσσας» (1937), «Ο Ιούδας» (1934), «Ο Βασιλιάς και δ σκύλος» (1953) κ.ά. Τό 1925 ίδρυσε τό «Θέατρο Τέχνης» και τό 1929 τήν «Ελεύθερη σκηνή», δπου άνεβασε πολλές έπιτυχίες, δικές του και ξένες. Έγραψε άκόμη πολλές μυθιστορηματικές βιογραφίες: «Ο Γέρος του Μοριά», «Ο Ναύαρχος Μιαούλης», «Φιλική Εταιρεία», «Τό λιοντάρι τῆς Ήπείρου», «Άδαμαντιος Κοραής», «Μαντώ Μαυρογένους», κ.ά. Δοκίμια: «Τέχνη και Ζωή» (1944), «Νεοελληνική Λογοτεχνία» (1956) και άλλα πολλά πού δημοσίευσε στό περιοδικό του «Ελληνική Δημιουργία». Έξ ίσου μεγάλη είναι ή προσφορά τού Σ. Μ. στό χρονογράφημα. Στάθηκε πλάϊ στούς μεγάλους χρονογράφους Κονδυλάκη, Νιρβάνα και Παπαντωνίου και ίσως τούς ξεπέρασε. Σέ δυό τόμους συγκέντρωσε μερικά δ ίδιος, μέ τούς τίτλους «Σφυρίγματα» (1913) και «Κούβέντες τοῦ Φορτούνιο» (1936). Ταξίδεψε άκόμα σέ πολλές χώρες και έγραψε περίφημα ταξιδιωτικά. Στούς Βαλκανικούς, Α' και Β' Παγκόσμιο πόλεμο βρέθηκε στό μέτωπο σάν πολεμικός άνταποκριτής. Έτσι δ Σ. Μ. άσχολήθηκε, μέ έπιτυχία μεγάλη, μέ δλα τά είδη τοῦ λόγου. Ήταν ένα πολύμορφο, άνήσυχο και δημιουργικό πνεύμα. Θεωρεῖται σάν φαινόμενο τών νεοελληνικῶν γραμμάτων. Διέθετε πολύπλευρο ταλέντο και χαλύβδινη έργατικότητα. Ήταν ένας πραγματικά «χαλκέντερος», πού τά έργα του φθάνουν τίς πολλές δεκάδες τόμους.

Βιβλιογραφία: Είναι πλούσια. Ένδεικτικά αναφέρομε: Φ. Πολίτη, Σ. Μελάς, ώς χρονογράφος, έφ. «Πρόσδος» 12-2-1917. Κ. Μπαστιά, Φιλολογικός περίπατος μέ τόν Σ. Μ., περ. «Εβδομάς», τ. 184, 1931. Περ. «Ελληνική δημιουργία», τ. 94,

άφιέρωμα στό Σ. Μελᾶ. Γ. Λασκαρίδη, 'Η συμβουλή τοῦ Σ. Μ. στό νεοελληνικό θέατρο, περ. 'Ελλ. Δημιουργία, 1954 κ.ä.

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ Μυθιστορηματική βιογραφία.

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ.

α'. 'Απόδοση νοήματος: Μετά τή διάλυση τῶν στρατιωτικῶν τμημάτων στά 'Εφτάνησα δι πολέμαρχος Κολοκοτρώνης γίνεται ἔνας τίμιος καὶ σεμνός ἔμπορος. Ζεῖ μὲ τήν οἰκογένειά του στή Ζάκυνθο. 'Ιδανικός οἰκογενειάρχης, ἔξασφαλίζει μιά ἥσυχη ζωὴ στή «χαροκαμένη» μάνα του καὶ μορφώνει τά παιδιά του μὲ τούς καλύτερους δασκάλους τῆς ἐποχῆς του. 'Ο γιός του Πάνος σπουδάζει καὶ εἶναι ἔνας ἀπό τούς πρώτους «νέους τοῦ καιροῦ του». Κάθε Κυριακή ἡ οἰκογένεια στήν ἐκκλησίᾳ ἀκούει τό φλογερό κήρυγμα τοῦ Μαρτελάου πού «ἔχει στά στήθη τῶν Κολοκοτρωναίων ἀντίλαλο καθαρά ἑθνικό». Τόν καιρό αὐτό στέλνει ὁ 'Αλή Πασάς τό γραμματικό του νά τόν προσκαλέσει στά Γιάννενα καὶ νά τοῦ προσφέρει δποια θέση θέλει στήν αὐλή του. 'Εκεῖνος ὅμως ἀρνεῖται, γιατί ποθοῦσε νά ἀγωνιστεῖ μόνο γιά τήν πατρίδα του. "Ἐπαιρνε τό «στερνοπαίδι του, τόν Κολίνο, κι ἀνέβαινε στό δρόμο τοῦ Κάστρου" ἐκεῖ ἀγνάντευε τό Μοριά δίνοντας καὶ στό παιδί του τά καλύτερα μαθήματα πατριωτισμοῦ. Μιά μέρα τοῦ 1818 δ' 'Αναγνωσταράς, ἀποσταλμένος τῆς Φιλικῆς 'Εταιρείας, τοῦ ἀποκάλυψε τό μεγάλο μυστικό τοῦ ξεσηκωμοῦ. 'Ηταν ἀκριβῶς δ, τι λαχταροῦσε. Γεμάτος συγκίνηση ἔδωσε τόν καθιερωμένο ὅρκο. Μετά ἀπ' αὐτό τό γεγονός ἄλλαξε ριζικά ἡ συμπεριφορά του: ἐνθουσιασμένος δέν ἔβλεπε τήν ὥρα καὶ τή στιγμή τοῦ ξεσηκωμοῦ. 'Ηταν πεπεισμένος δτι είχε περάσει πιά ἡ ἐποχή τῶν λόγων. - "Ολοι μαζί, μικροί καὶ μεγάλοι, ἔπρεπε νά ἔτοιμασθοῦν γιά τή μεγάλη ὥρα τοῦ Γένους.

β'. 'Ενότητες καὶ ἐπιγραφή τους:

- 1η. «'Αμα διαλύθηκαν... σεμνός». 'Ο Κολοκοτρώνης ἀπό πολέμαρχος τίμιος ἔμπορος στή Ζάκυνθο.
- 2η. «Ζοῦσε... 'Ελλάδα». 'Η οἰκογενειακή του ζωὴ.
- 3η. «'Ο 'Αλή πασάς... 1818». 'Ο μεγάλος του πόθος γιά τή λευτεριά τῆς πατρίδας του.
- 4η. «'Ο 'Αναγνωσταράς... 'Ελλάδα». 'Η μύησή του στή Φιλική 'Εταιρεία.
- 5η. «Τράβηξαν... κατανυχτική». 'Ο ὅρκος του στό ἐκκλησάκι τοῦ 'Αι-Γιώργη.
- 6η. «Τό μυστήριο... χέρια του». 'Η ἀλλαγή τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ Κολοκοτρώνη.
- γ'. **Κεντρική ιδέα:** 'Ο βαρύτερος ὅρκος τοῦ "Έλληνα εἰναι αὐτός, πψηφιότετηθήκε ἀπό το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικῆς

δ. Συναισθήματα — Σκέψεις: 'Η εύκολία προσαρμογῆς τοῦ Κολοκοτρώνη στίς νέες συνθῆκες ζωῆς προκαλεῖ τό θαυμασμό τοῦ ἀναγνώστη. Γενικά, σ' δλο τό ἀπόσπασμα, τά συναισθήματα τοῦ Κολοκοτρώνη συνεπαίρουν τόν ἀναγνώστη. 'Αγωνιᾶ καὶ περιμένει μαζί μέ τόν ἥρωα καὶ λυτρώνεται ἀπό τή συμπεριφορά τοῦ Κολοκοτρώνη ὅστερα ἀπό τόν δρκο. "Ετοι ἔχουμε μιά κλιμάκωση συναισθημάτων, πού ἀπό τό θαυμασμό, τήν πικρία καὶ τή λαχτάρα φτάνουμε στό ἀποκορύφωμα, τή συγκίνηση καὶ τέλος στήν κάθαρση, στή λύτρωση. — 'Η τιμιότητα, ή σεμνότητα καὶ ἡ ἐμπιστοσύνη πρέπει νά διακρίνει ἕνα καλό ἐπαγγελματία. — 'Ο καλός οἰκογενειάρχης τιμάει τούς γονεῖς του καὶ φροντίζει γιά τή σωστή διαπαιδαγώγηση τῶν παιδιῶν του. — Τά πλούτη, οἱ τιμές καὶ τ' ἀξιώματα δέν ἔχουν τή δύναμη νά προσελκύσουν ἑκεῖνον πού ἀγαπάει τήν πατρίδα του. — 'Η ζωή μας, οἱ ίκανότητές μας, τά ἀξιώματα, ή οἰκογένειά μας καὶ ή περιουσία μας πρέπει νά θυσιάζονται γιά τή λευτεριά τής πατρίδας.

ε'. Πραγματολογικά στοιχεῖα — Χαρακτηρισμοί: 'Η φιλική Έταιρεία ιδρύθηκε ἀπό τούς 'Αθ. Τσακάλωφ, Ν. Σκουφᾶ, 'Εμμ. Ξάνθο στήν 'Οδησσό τής Ρωσίας τό 1814. 'Αργότερα προστέθηκε καὶ δ Παν. 'Αναγνοστάπουλος κ.ἄ. Τό 1818 μεταφέρθηκε ἡ ἔδρα της στήν Κων/πολη. Γιά περισσότερα βλέπε στό βιβλίο «Νεώτερη εὐρωπαϊκή 'Ιστορία» Γ' τάξη τοῦ Γυμνασίου Γ. Π. Κουλικούρδη, σελ. 196. Μαρτελάος (1754-1818), Δάσκαλος, ἐκκλησιαστικός ρήτορας καὶ ποιητής. Οἰκονόμου Μάνθος (1770-1821). 'Ηπειρώτης γραμματέας τοῦ 'Αλῆ Πασᾶ. 'Αναγνωσταράς, Χρυσοσπάθης, Δημητρακόπουλος, Ν. Παμπούκης, Πάγκαλος, 'Αγθιμος 'Αργυρόπουλος: 'Ηγετικά στελέχη τής Φιλικής 'Εταιρείας, πού ἔργο τους ἡταν δ προσηλυτισμός νέων μελῶν.

Χαρακτηρισμοί: 'Ο κεντρικός ἥρωας τοῦ κειμένου είναι δ Κολοκοτρώνης. 'Ο συγγραφέας μᾶς δίνει δλους τούς τομεῖς τής δράσης του στή Ζάκυνθο, τίς ἐκδηλώσεις του καὶ τόν ψυχικό του κόσμο. Είναι δ ψύχραιμος πολέμαρχος καὶ κατόπιν δ κοσμοαγάπητος, δ τίμιος καὶ δ σεμνός ἐπαγγελματίας. 'Ο εύτυχισμένος οἰκογενειάρχης, πού φροντίζει γιά ὅλα τά μέλη τής οἰκογένειάς του καὶ ίδιαίτερα γιά τή μόρφωση τῶν παιδιῶν του. Καλός γίος, πού λατρεύει τή μάνα του καὶ είναι περήφανος γι' αὐτήν. Εύσεβής, πατριδολάτρης, πού δ πόθος του γιά τή λευτεριά τής πατρίδας «θέριευε κάθε μέρα πιό ζωντανός κι ἀκράτητος μέστα του» καὶ πρόθυμος νά θυσιάσει τά πάντα γι' αὐτήν («'Ἐγώ... 'Ἐλλάδα»). Αἰσιόδοξος καὶ μέ «ἀσάλευτη πίστη» γιά τήν ἀπελευθέρωση τής πατρίδας. 'Η «χινιοσμένη σεβάσμια μορφή», ἥμανα του, είναι ή πολυβασανισμένη καὶ «χαροκαμένη καπετάνισσα», πού γύρω της «βουλζει τό εύθυμο μελίσσι τής οἰκογένειας».

νειας». Ἐπίσης ἡ οἰκογένειά του φαίνεται ἐνωμένη, ἀγαπημένη μὲν ἔλληνικές Χριστιανικές ἀρχές.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Γλώσσα — "Υφος": Ἡ γλώσσα είναι ἡ νεοελληνική μορφή, λογοτεχνική, δυνατή μὲν πλούσιο λεκτικό, γλαφυρή, καθαρή. Ἐχει καὶ τρεῖς ξενικές λέξεις: ντέρτι (ἀπό τό τουρκ. dert) = πόνος, καημός· σεφέρι (ἀπό τό τουρκ. sefer) = ἐκστρατεία, πόλεμος καὶ χαμπέρι (ἀπό τό τουρκ. haber) = εἰδηση, νέο. "Υφος": Τό πατριωτικό περιεχόμενο τοῦ κειμένου ἀπαιτεῖ τό ύφος νά είναι ἔντονο, γλαφυρό, σέ δρισμένα σημεῖα δραματικό καὶ ὑποβλητικό.

β'. Ἐκφραστικά μέσα καὶ ἡ σημασία τους: Ἡ πλούσια καὶ δυνατή γλώσσα, τό μικροπερίodo τῶν φράσεων, ἡ χρήση τῶν βασικῶν μερῶν τοῦ διαλόγου χωρίς τήν ἀνάπτυξή τους, τά σημεῖα στιξεως δίνουν μὲν παραστατικότητα καὶ ἀκρίβεια τή βίωση τῶν σκηνῶν, τήν ἔνταση τῶν συναισθημάτων καὶ τίς αὐθόρμητες ἐκδηλώσεις ἰδιαίτερα τοῦ πρωταγωνιστῆ. Ὑπάρχουν δόμας καὶ δυναμικές σκηνές στό κείμενο μὲν κυριαρχη ἐκείνη τής δρκωμοσίας, πού μέ τό λεκτικό πλοῦτο καὶ τά διάφορα σχήματα λόγου γίνονται ὑποβλητικές καὶ φανερώνουν δλη τήν ψυχική ἔνταση καὶ τό μεγαλείο τῶν προσώπων. Ἐπίσης μέσα στό κείμενο είναι διάσπαρτα πολλά ἐκφραστικά μέσα πού συμβάλλουν στή ζωηρότητα τοῦ κειμένου, ἡ δέ ἐναλλαγή τῶν σκηνῶν δίνει γοργότητα καὶ κίνηση σ' αὐτό. Παρομοιώσεις: «σάν εἰκόνισμα», «σάν νά 'ναι μπροστά», «σάν πουλιά», κ.ἄ. Μεταφορές: «ἀντιπαθητικό ἀέρα», «χιονισμένη μορφή», «τό εύθυμο μελίσσι», «φλογερό κήρυγμα», «πίστη ἀσάλευτη», «μίλα ξάστερα», «λόγιαδλοξά», κ.ἄ. Περιφράσεις: «μεγάλο θεριό», «δ ἐλευθερωτής τῶν ραγιάδων». Ἐπαναλήψεις: «τόσα καὶ τόσα», «μιά - μιά». Ἀσύνδετα: «τριγυρισμένο ἀπό καρυδιές, έλιες, φοινικιές, κυπαρίσσια, κιτριές, λεμονιές», «πότε είναι ἐλαφρός, χαρούμενος, πετάει», «δνειρεύεται ντουφέκι, σπαθί, μάχες, νίκες, θάνατο».

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Ο συγγραφέας μᾶς παρουσιάζει ἔνα μέρος ἀπό τή ζωή τοῦ Κολοκοτρώνη στή Ζάκυνθο. Μέσα ἀπό τό κείμενο γνωρίζουμε τόν καλό ἔμπορο, τόν ἴδανικό οἰκογενειάρχη καὶ τό φλογερό πατριώτη. Καὶ δλα αὐτά φαίνονται μέσα ἀπό μιά δυνατή καὶ γλαφυρή γλώσσα. Μέ τό σοβαρό καὶ ὑποβλητικό ύφος, ἀλλά καὶ μέ τή δυνατή περιγραφή δρισμένων σκηνῶν κατορθώνει νά ὑποβάλλει καὶ νά συγκινήσει τόν ἀναγνώστη, πού πλημμυρίζεται ἀπό θαυμασμό καὶ πατριωτική συγκίνηση.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Γιάννη Ρίτσου

Οι τοῖχοι τοῦ σπιτιοῦ μας (σ. 291)

I. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Σύγχρονος ποιητής. Γεννήθηκε στή Μονεμβασία στά 1909. Ο πατέρας του ήταν κτηματίας, ἀλλά ἔχασε τήν περιουσία του καὶ δι νεαρός ποιητής βρέθηκε κάτω ἀπό δύσκολες συνθῆκες στήν Αθήνα. Στήν ἀρχή μαθήτευσε στή Σχολή Μοριάνωφ, ἀλλά σύντομα ἐγκατέλειψε τούς πλαστικούς χορούς γιά νά ἀσχοληθεῖ μέ τήν ποίηση. Στά γράμματα πρωτοεμφανίστηκε στά 1934 μέ τήν συλλογή «Τρακτέρ». Ακολούθησαν τόν ἐπόμενο χρόνο οί «Πυραμίδες» και στά 1936 δ «Ἐπιτάφιος», πού περιέχει δίστιχα, πού μοιάζουν μέ τά κρητικά. Στά ποιήματα αὐτά χρησιμοποιεῖ τόν παραδοσιακό Ἑλληνικό στίχο μέ τέλειο τρόπο. Αργότερα δί Ρίτσος, ίσως γιά νά μή αύτοεπαναλαμβάνεται, θά ἀναζητήσει νέους δρόμους στή μοντέρνα ποίηση. Παράλληλα κάποια μεταβολή συντελεῖται και στόν ἑστωτερικό του κόσμο. Τό περιεχόμενο τοῦ ποιητικοῦ του ἔργου γίνεται λιγότερο ρητορικό και περισσότερο φιλοσοφικό, στοχαστικό και αἰσθαντικό. Στήν ἀρχή τῆς δημιουργίας του είναι ἐπηρεασμένος ἀπό τόν Ρώσο ποιητή Μαγιακόφσκυ, πού κινεῖται στό κλίμα τῆς καθημερινῆς ζωῆς τῶν ἐργατῶν. Στή συνέχεια ὅμως θά ἀκολουθήσει τόν ἐλεύθερο στίχο γιά νά ἔχουν μεγαλύτερη ἀνεση οἱ στοχοί μοί του και οἱ ιδέες του. Οι σημαντικώτερες ποιητικές του συλλογές μετά τήν «Ἐαρινή Συμφωνία» τοῦ 1938 είναι οἱ ἀκόλουθες: «Δοκιμασία» (1943), «Ο σύντροφός μας» (1945), «Ἀγρύνια» (1954), «Η σονάτα τοῦ σεληνόφωτος» (1956), «Ἀποχαιρετισμούς» και «Ὑδρία» (1957), Τό «Παράθυρο» και ή «Γέφυρα» (1960), «Τό νεκρό σπίτι» (1962), «Πέτρες, ἐπαναλήψεις, κιγκλίδωμα» και «Τέταρτη Διάσταση» (1972), «Γίγνεσθα!» (1977). Τό σύνολο τοῦ ποιητικοῦ του ἔργου ἐκδίδεται ἀπό τό 1961 σέ τόμους μέ τόν τίτλο «Ποιήματα». Ο Ρίτσος παρουσίασε στήν «Ἐλλάδα και ξένους ποιητές».

Βιβλιογραφία: Γιάννης Ρίτσος, Μελέτες γιά τό ἔργο του γράφουν: «Αραγκόν, Ήλινσκάγια, Μπάνους, Μπκάν, Σπανός, Ἀλεξανδρόπουλος, Αναγνωστάκης, Θασίνης, Κακλαμανάκη, Κουλουφάκος, Τ. Λειβαδίτης, Αθήνα, «Οι «Ἐλληνες ποιητές», 1975. Γ. Πηλιχού, Δέκα σύγχρονοι «Ἐλληνες... (Γ. Ρίτσος), Αθήνα 1974. Ν. Ροζάκος, Στοχασμοί γιά τήν ποίηση του Γιάννη Ρίτσου, Αθήνα 1976. Σ. Γκίνη, Γιά τόν Γιάννη Ρίτσο, [Αθήνα] ἀ.ξ.

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ

Ποίημα λυρικό συμβολικό.

Ψηφιοποιήθηκε από τό Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. Απόδοσή νοήματος: Στό άπόσπασμα αύτό άπό τήν ἔκτη ἐνότητα τῆς «Κυρᾶς τῶν Ἀμπελιῶν» δι ποιητής περιγράφει τίς εἰκόνες πού είναι ζωγραφισμένες στούς τοίχους ἐνός σπιτιοῦ καὶ πού συμβολίζουν χαρακτηριστικές σκηνές ἀπό τήν ιστορία τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Παρελαύνουν μέ τή σειρά κομμάτια ἀπό τὸν ἀπελευθερωτικὸν ἄγώνα τῶν «παππούδων» μας καὶ ἀπό τήν καθημερινή ζωὴ τῶν παιδιῶν. Βέβαια δέν λείπουν καὶ οἱ παραστάσεις ἀπό τήν θρησκευτικήν ζωὴν, ἀφοῦ ἡ ἐκκλησία είναι συνυφασμένη μέ τούς ἀγῶνες γιά τήν ἀπόκτηση τῆς ἐλευθερίας στούς ξερούς Ἑλληνικούς βράχους. "Εχει ζωγραφισθεί ἡ σκηνή τῆς Γεννήσεως καὶ ἡ μορφή τοῦ Παντοκράτορα πού ἔχει στά χέρια του τό Σύμπαν. Κι αὐτό τό «τόπι» γιά τή λαϊκή φαντασία δέν θά μποροῦσε νά είναι παρά ἡ Ἑλλάδα ἡ μᾶλλον ἡ Πελοπόννησος, ἀπό τήν δποία προέρχονταν δι λαϊκός καλλιτέχνης. Πιό κάτω ξαναζωντανεύει τό ἔνδοξο παρελθόν μέ τόν Ἀλέξανδρο βασικό του ἐκπρόσωπο, ἡ Ἐπανάσταση τοῦ 1821 μέ τόν Κολοκοτρώνη, καὶ τό παρόν, δηλαδή ἡ ἱστορική ζωὴ μέ τήν θεια - Παρασκευούλα. Στό φόντο, γιά νά κατοπτεύει τά πάντα, διακρίνεται ἀμυδρά ἡ Ἑλλάδα στή μορφή τῆς Κυρᾶς τῶν Ἀμπελιῶν, ζωσμένη τό σταυρό καὶ τό σπαθί καὶ στεφανωμένη μέ τή δόξα.

β'. Κεντρική ιδέα: Στό πέρασμα τῶν αἰώνων, ἡ Ἑλλάδα ἀντιμετώπισε πολυάριθμους ἔχθρούς. Στούς ἀγῶνες τῆς ἡ θρησκεία καὶ ἡ πατρίδα ύπηρξαν τά σύμβολα πού δόδηγοῦσαν πάντοτε στό θρίαμβο τῆς νίκης.

γ'. Συναισθήματα — Σκέψεις: Τό συναισθήμα πού κυριαρχεῖ στό ποίημα αὐτό είναι ἡ ὑπερηφάνεια πού δοκιμάζει δι ἀναγνώστης γιά τήν ιστορική πορεία τῆς Ἑλλάδας ἀνά τούς αἰῶνες. Μέσα ἀπό τίς ζωγραφιές προβάλλει περισσότερο δι ἡρωϊσμός τῶν προγόνων μας καὶ ἡ μακροχρόνια παράδοση τοῦ ἔθνους μας. Οἱ τοῖχοι τοῦ σπιτιοῦ παρομοιάζονται μέτεικνοστάσι ἐπιχρυσωμένο, γιά νά τονισθεῖ ἡ ἀγνότητα καὶ τό ἱερό μεγαλεῖο τῶν ἀγώνων τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἐπί πλέον παρέχεται ἡ δυνατότητα συνάψεως δυό ἐννοιῶν πού είναι στενά συνυφασμένες στήν μακραίωνα ίστορία μας.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Μετρική ἀνάλυση: Τό ποίημα είναι γραμμένο στόν ἐλεύθερο στίχο τῆς μοντέρνας ποιήσεως.

β'. Γλώσσα — "Υφος": Γλώσσα τοῦ ποιήματος είναι ἡ δημοτική, πλούσια, ζωντανή καὶ δημοιόμορφη. Χαρακτηριστική είναι ἡ χρησιμοποίηση συνθέτων λέξεων (φλωροκαπνισμένα, καραβό-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σκοινα, Μεγαλέξαντρος, λιόδεντρα, ἀχνοφέγγοντας) πού θυμίζουν τό γλωσσικό ὅργανο τῆς δημοτικῆς μας ποιήσεως. Τό ψφος εἶναι λυρικό, ἀπλό, παραστατικό.

γ'. Ἐκφραστικά μέσα καί ἡ σημασία τους: 'Ολόκληρο τό ποίημα ἀποτελεῖται ἀπό ἕνα τεράστιο πίνακα ζωγραφικῆς. Ἐπομένως τό βασικό ἐκφραστικό μέσο εἶναι οἱ πρωτότυπες εἰκόνες, πού θυμίζουν τίς τοιχογραφίες τοῦ Θεόφιλου στό σπίτι τοῦ Κοντοῦ στό Πήλιο. 'Η πρώτη ζωγραφιά ἀντιπροσωπεύει τούς ἡρωϊσμούς τῶν προγόνων μας. 'Η δεύτερη, μέ τίς ἀφελεῖς δημιουργίες τῶν παιδιῶν, τόν οἰκογενειακό βίο καί τήν ἀγωγή τῶν νέων. 'Η τρίτη συμβολίζει τή θρησκευτικότητα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καί τήν τάση τῆς λαϊκῆς ψυχῆς νά δίνει πιό συγκεκριμένη καί προσιτή μορφή στά δύλα πρόσωπα τῆς Χριστιανοσύνης. Στήν τετάρτη συνδυάζεται δλη ἡ ἔθνική μας παράδοση ἀπό τήν ἀρχαιότητα μέχρι τίς μέρες μας, πού συμβολίζει τήν ἐνότητα τῆς φυλῆς. Στήν τελευταία, πού καλύπτει δλες τίς δλλες, δεσπόζει ἡ 'Ἐλλάδα στίς ἐπάλξεις πάντοτε τοῦ χρέους καί τῆς τιμῆς. "Αλλα ἐκφραστικά μέσα εἶναι ἡ παρομοίωση: σάν κονοστάσια, σάν καραβόσκοινα: ἡ ὑπερβολή: χοντρά μαλλιά· ἡ περίφραση: ὁ ἵσκιος, ἡ Κυρά τῶν Ἀμπελιῶν καί τό δεσύνδετο σχῆμα. Χαρακτηριστικός εἶναι, τέλος, καί ὁ συμβολισμός τῶν εἰκονιζομένων προσώπων.

5. ΛΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

Μέ τήν παραστατικότητα τῶν εἰκόνων καί τή δύναμη τῶν συμβολισμῶν ὁ Ρίτσος πέτυχε νά μᾶς δώσει στό ἀπόσπασμα αὐτό μιά ἀνάγλυφη συνοπτική παρουσίαση τῶν ἡρωϊκῶν ἀγώνων τοῦ 'Ἑλληνικοῦ λαοῦ γιά τήν Ἐλευθερία, τή Θρησκεία καί τόν Πολιτισμό. Πρόκειται γιά ποίημα πού ἐμπνέεται ἀπό τή λαϊκή ζωγραφική, ἀλλά καί πού θά μποροῦσε νά ἐμπνεύσει τήν ψυχή τοῦ λαοῦ μας.

‘Αλέξαντρου Παπαδιαμάντη

‘Η ἀποσώστρα (σ. 292-296)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (Βλ. σ. 119)

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ ‘Ηθογραφικό διήγημα.

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α. ‘Απόδοση τοῦ νοήματος: “Ἐνα ἡλιοβασίλεμα δ συγγραφέας κατηφόριζε σ’ ἔνα στενό δρομάκι τῆς πατρίδας του καὶ κεῖ στὴ σκάλα τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Γιάννου τ”. Ἀγιώτη καθόταν ἡ Μορισώ τό Γαληνάκι καὶ σχολίαζε δλα τά γεγονότα τοῦ χωριοῦ. ‘Ηταν μιά πολύπαθη γυναίκα, γιατί δ ἄντρας της πέθανε καὶ τῆς ἀφῆσε τρία παιδιά, πού κι αὐτά κακοτύχησαν. “Ἐτσι γιά νά μαλακώσει τὸν πόνο της ἀπό τὸ οἰκογενειακό της δράμα, τοριξε στά θεῖα. ‘Αλλά μέρα μέ τή μέρα στό περιβάλλον τῆς ἐκκλησίας δημιούργησε προβλήματα καὶ ἀναγκάστηκε νά ἀπομακρυνθεῖ. “Ἐτσι γιά νά διασκεδάσει τή μοναξιά της πῆρε ἔνα ψυχοπαίδι, ἀλλά γιά κακή της τύχη βγῆκε πεισματάρικο καὶ τήν ἔγκαττειψε καταλήγοντας σ’ ἔνα κακό θάνατο. “Υστερα τή συμβούλεψαν νά πάρει ἔνα ξένο κοριτσάκι, μά κι ἐκεῖ ἡ τύχη της φάνηκε σκληρή. Τό ἀνέθρεψε καὶ τό μεγάλωσε. ‘Αρραβωνιάστηκε. ‘Η θεια-Μορισίνα «λύσσα-ξε» ἀπό τό κακό της, γι’ αὐτό θέλησε νά τό πετάξει στό δρόμο. Δέν τά κατάφερε καὶ πῆγε νά συμβουλευτεῖ τόν ξάδερφό της, πού ἦταν «ἀνώτερος ὑπάλληλος τοῦ γκουβέρνου». Αὐτοῖς τή συμβούλεψε καὶ τήν ἔπεισε νά γράψει στό ὄνομά του τό σπίτι. “Οταν αὐτή μετάνιωσε γιά δλα δσα σκέφτηκε, ἐκείνος ἀρνήθηκε νά τῆς δώσει τό σπίτι, δπότε ἀπελπισμένη ἀπό τίς ἀτυχίες της γίνεται ἡ «κουτσομπόλα» τοῦ χωριοῦ. “Ἐτσι καθισμένη στά σκαλοπάτια κοντά στό δρομάκι σχολίαζε τούς περαστικούς μέ «τραγουδάκια καὶ παραγκώμια».

β. ‘Ἐνότητες καὶ ἐπιγραγή τους:

- 1η. «“Οτι είχε... παλιοκόριτσο;». Χρόνος, τόπος, πρωταγωνίστρια τοῦ διηγήματος.
- 2η. «Παραπονεμένη... καιρό». ‘Η οἰκογενειακή κατάσταση τῆς θεια-Μορισίνας καὶ οἱ ἀσχολίες της.
- 3η. «Τόσο κακότυχη... μοναχή». Τό ψυχοπαίδι της καὶ τό τέλος του.
- 4η. «Καί τώρα... δικό του». ‘Η ψυχοκόρη, ἡ συμπεριφορά τῆς πρός αὐτή καὶ τό χάσιμο τοῦ σπιτιοῦ.

5. «'Αφοῦ είδε... Μορισίνα». Ή τελευταία της άπασχόληση.
6η. «Μιά... σχωρέθηκε». Τό τελευταίο πάθημα και διθάνατός της.

γ. Κεντρική ίδεα: Ή συμπεριφορά μας πρός τούς άλλους γίνεται μερικές φορές αιτία της εύτυχίας ή της δυστυχίας μας.

δ. Συναισθήματα — Σκέψεις: Θλίψη και πόνο νιώθει δάναγνώστης από τήν κατάσταση της πολύπαθης γυναίκας. Ή δυστυχία της τήν δόηγει σέ κάποια διέξοδο, άλλα και έδω, ίσως έπηρεασμένη από τήν δλη κατάστασή της, δημιουργεῖ μιά σειρά από άστοχες σχέσεις πού καταλήγουν και πάλι σέ άποτυχία. Αυτή η περιπέτειά της, πού δέν δφείλεται στήν κακία της, άλλα στήν άφελειά της και στό βαρύ καημό της προκαλεῖ τή συμπάθεια τού δάναγνώστη.

ε. Χαρακτηρισμοί: Κυρίαρχη μορφή στό κείμενο ή θεια-Μορισίνα. Είναι μιά γυναίκα τοῦ λαοῦ «παραπονεμένη», πολύ-παθη, πονεμένη, «ταλαίπωρη» και κακότυχη πού ή μοίρα τής έπιφυλάσσει πάντα άποτυχίες. Μερικοί δικοί της ανθρωποι τής αύξανουν τόν πόνο και τόν καημό της. «Ετσι γίνεται ή «κουτσο-μπόλα» τοῦ χωριοῦ, γιά νά βρει διέξοδο στόν πόνο της. Ό ανδρας της ήταν άδιάφορος. Ο μικρός γιός της άδιάφορος και άπονος, ή κόρη της άτυχη και δ γαμπρός της σκληρός πατέρας και άδιάφορος μπρός στά σχόλια τής κοινωνίας. Τό ψυχοπαίδι «θεληματάρικο» και σκληρό πρός τή γυναίκα πού τό μεγάλωσε. Η ψυχοκόρη κοιτάζει τό δικό της συμφέρο. Ο «ξάδερφος» έκμεταλλευτής και σκληρός μπροστά στή δυστυχία τής γυναίκας.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Γλώσσα — Υφος: Ή γλώσσα είναι ή ίδιοτυπη, ή προσωπική γλώσσα τοῦ συγγραφέα μέ ίδιωματισμούς και ξενικές λέξεις. Μαντάτο, τό, (ἀπό τό λατιν. mandatum) = ἀγγελία, εἰδηση· ταρσανάς, δ, (ἀπό τό τουρκ. tersane) = ναύσταθμος, ναυπηγεῖο· καλδερίμι, τό, (ἀπό τό τουρκ. kalderim) = τό λιθόστρωτο. Υφος: Ή παρουσίαση πολλῶν σκηνῶν, οι καταστάσεις και έκδηλώσεις τής πρωταγωνίστριας παρουσιάζουν ένα ύφος γοργό, γλαφυρό, σέ δρισμένα τμήματα συγκινησιακό και χιουμοριστικό.

β. Έκφραστικά μέσα και ή σημασία τους: Στήν πρώτη σκηνή δ συγγραφέας μᾶς παρουσιάζει τήν πρωταγωνίστρια μέ τό κύριο χαρακτηριστικό της: «νά άποσώνει τίς κουβέντες, τά μαντάτα και τίς δουλειές τῶν άλλωνῶν». Ετσι μέ τήν ίδιορυθμη γλώσσα και προπαντός μέ τούς ίδιωματισμούς, τήν έπινόηση νέων λέξεων, χαρακτηριστικῶν στό κείμενο, δ συγγραφέας παρουσιάζει τίς διάφορες κακοτυχίες τής πρωταγωνίστριας άπλα και παραστα-τικά. Επίσης χρησιμοποιεῖ πολλές άλληγορίες πού μ' αύτές ή

πρωταγωνίστρια περιπαίζει τούς άνθρώπους μέ σκωπτική διάθεσή. Τά διάφορα σημεῖα στήξεως (έρωτηματικά, άποσιωπητικά, θαυμαστικά) δίνουν στό κείμενο ζωντάνια και παραστατικότητα. Σ' αὐτό συμβάλλουν και τά ἄλλα ἐκφραστικά μέσα. Μεταφορές: «ἄλεθε ή γλώσσα τῆς», «νά πέσει μιά παροιμία», «μαῦρο πέλαγος», «νά μαλακώσει.. τόν πόνο της», «ἐδιψοῦσε γιάσυντροφιά», «τά ηρε σκοῦρα», «νά χαλάσει τό ἔγγραφο», κ.ἄ. Παρομοιώσεις: «ώς νά είχε μέσα της δλάκερη στέρνα βουλωμένη», «σάν νά ἔκαναν ζευγάρι τά δυό», «σάν μανάλι». Ἀλληγορίες: "Ολο τό κείμενο ἀπό: «Ἀν ἔβλεπε... μέχρι τά καράβια».

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Η θεια-Μορισώ είναι ἔνας άνθρωπινος τύπος πού μποροῦμε νά τόν συναντήσουμε συχνά στούς ἀπλοϊκούς άνθρώπους πού ἔχουν βασανισθεῖ ἀπό τίς συμφορές. Ἐτσι δ συγγραφέας μᾶς δίνει τίς ἐκδηλώσεις, πού είναι ἀποτέλεσμα τοῦ χαρακτήρα της και τῆς δυστυχίας της ἀπλά, παραστατικά και κατά κάποιο τρόπο χιουμοριστικό χρησιμοποιώντας τή δική του γλώσσα και περιγράφοντας τά δικά του συμπαθητικά πρόσωπα, μέ δλα τά μικροελαττώματα και τήν ἀφέλειά τους. Μᾶς δίνει ἔνα δεῖγμα ήθογραφίας, πού πετυχαίνει νά προσελκύσει τόν ἀναγνώστη χάρη στήν ἀμεσότητα τοῦ κειμένου.

Παύλου Νιρβάνα

• Η παλιά Ἀθήνα (σ. 296-300)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ο Παῦλος Νιρβάνας (φιλολογικό ψευδώνυμο τοῦ γιατροῦ και λογοτέχνη Πέτρου Ἀποστολίδη) γεννήθηκε τό 1866 στή Μαριανούπολη τῆς Ρωσίας, δπου, δ σκοπελίτης τήν καταγωγή πατέρας του, ἔργαζόταν ώς ἔμπορος, και πέθανε τό 1937 στό Μαρούσι τῆς Ἀττικῆς. Τά πρῶτα γράμματα τά ἔμαθε στόν Πειραιά, δπου ἦρθε σέ μικρή ἡλικία μαζί μέ τούς γονεῖς του. Μετά σπούδασε γιατρός στό Παν/μιο Ἀθηνῶν και τό 1890 κατατάχτηκε ώς ἀνθυπίατρος στό πολεμικό ναυτικό. Ἀργότερα ἔγινε πρόεδρος τῆς ἀνωτάτης ὑγειονομικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Ἑ-

πουργείου Ναυτικῶν καὶ ἀποστρατεύτηκε μέ τό βαθμό τοῦ γενικοῦ ἀρχιάτρου τό 1922. 'Υπῆρξε ἀπό τά πρῶτα μέλη τῆς 'Ακαδημίας στήν τάξη τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν (1928).

'Από τό 1894 εἶχε ἐπιδοθεῖ στή δημοσιογραφία. "Ἐγραφε σὲ διάφορες ἑφημερίδες καὶ περιοδικά τῆς ἐποχῆς μέ τό ψευδώνυμο Π. Νιρβάνας. "Αρχισε μέ τά χρονογραφήματα καὶ συνέχισε μέ τήν ποίηση, τά δοκίμια, τά διηγήματα, τά μυθιστορήματα καὶ τά θεατρικά ἔργα. Τά ἔργα του είναι κατασπαρμένα σέ διάφορα ἔντυπα. "Ενα μέρος μόνο συγκεντρώθηκε σέ βιβλία. Μέσα σ' αὐτά διακρίνονται « 'Η φιλοσοφία τοῦ Νίτσε» 1896, « 'Ο Θέμος "Αννινος καὶ ή Ἑλληνική βιβλιογραφία» 1900, «Γλωσσική αὐτοβιογραφία» 1905, «Τό συναξάρι τοῦ παπα-Παρθένη καὶ ἄλλες νησιώτικες ίστορίες» 1914, «Τό βιβλίον τοῦ κυρίου 'Ασδόφου» 1916, «Βίβλος γυναικῶν» 1921, «Εὔθυμη ζωή» 1923, «Τό ἀγριολούλουδο» 1924, «Τό ἔγκλημα τοῦ Ψυχικοῦ» 1928, « Ο Tempora! Ο mores!» 1929 κ.ἄ. Τά «"Απαντά» τοῦ Π. Νιρβάνα ἔξεδωσε τό 1968 (ἔνα μέρος μόνο) σέ 5 τόμους δ Γ. Βαλέτας.

'Αξιολογώντας τό ἔργο τοῦ Νιρβάνα παρατηροῦμε δτι τό διακρίνει πλοῦτος καὶ πολυμέρεια. Εἶχε ἴδιαίτερη ἐπίδοση στό χρονογράφημα, ἀλλά καὶ στά ἄλλα εἰδη δέν υστέρησε. Στό ἔργο του υπάρχει ψυχολογία, κοινωνική παρατήρηση, λεπτό χιονμορ καὶ ηθογραφία.

Βιβλιογραφία: "Αρθρα καὶ μελετήματά τοῦ Σ. Μελᾶ, Κ. Ούρανη, Κ. Παπαλεξάνδρου καὶ ἄλλων στό περ. « 'Ἑλληνική Δημιουργία» τεῦχος 134, (1953). 'Απ. Σαχίνη, Τό νεοελληνικό μυθιστόρημα, 1958. Στ. Καρρᾶ, λογοτεχνικά πορτραΐτα, 1967. Γ. Βαλέτα, "Απαντά Π. Νιρβάνα (1968), δπου υπάρχει καὶ πληρέστερη βιβλιογραφία.

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ Χρονογράφημα.

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. 'Απόδοση νοήματος: Στό χρονογράφημα αὐτό δ συγγραφέας παρουσιάζει σέ μορφή διαλόγου τίς ἐκδηλώσεις τῆς 'Αποκριᾶς, πού ἀποσκοποῦν νά ἀναστήσουν γιά λίγο τήν παλιά ζωή τῆς 'Αθήνας. 'Ο "Ασφοφος δμως, πού ἐκπροσωπεῖ τήν παλιά γενιά καὶ ἐκφράζει τίς ἀπόψεις τοῦ συγγραφέα, πιστεύει δτι ή προσπάθεια αὐτή είναι καταδικασμένη σέ ἀποτυχία, γιατί ή ἀνάσταση προϋποθέτει νά ξαδώσουμε τή ζωή σέ κάτι πού ἔχει πεθάνει. "Ετσι τό χρῶμα, πού παίρνει ή παλιά 'Αθήνα, είναι ψεύτικο καὶ καταλήγει στή γελοιοποίηση μτᾶς ώραιάς ἐποχῆς, πού πέρασε καὶ χάθηκε χωρίς γυρισμό. Μόνο δ ποιητής, πλάστης κι αὐτός, δπως δ Θεός, ἔχει τή δύναμη νά ἔμφυσήσει ψυχή στά νεκρά σώματα στήν ξεγαστένη ζωή καὶ νά ἀναβιώσουν οι ψηφιοποιηθήκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

έκδηλώσεις τῆς Ἀθήνας τοῦ καλοῦ καιροῦ, πού ἔχει σκεπαστεῖ ἀπό τὴν πατίνα τοῦ χρόνου καὶ πού δέν ἔχει κανένα κοινὸν γνώρισμα μέ τὴν πολυτάραχη ζωὴ τῆς σύγχρονης μεγαλουπόλεως.

β'. Ἐνότητες καὶ ἐπιγραφή τους:

Τό κείμενο ἀποτελεῖ μιὰ ἐνότητα, ἀλλά θά μπορούσαμε νά ἔχουμε τίς ἐπί μέρους:

1η. «Τί ἀστεῖο...ἀναστήσουμε;». Ἀποκριάτικες ἐκδηλώσεις στὴν Ἀθήνα καὶ ἡ ἀντίδραση τοῦ παλιοῦ Ἀθηναίου.

2η. «Ἐμεινε...πεθαμένης;». Μερικά στοιχεῖα ἀπό τὴν παλιά δημορφιά τῆς Ἀθήνας.

3η. «Ἀν ἥρθαν...ψυχοσάββατά του». Ἡ δυνατότητα τῆς τέχνης τοῦ ποιητῆ. 4η. «Ο κ. Ἀσοφος...σπίτι μου». Ο συγγραφέας βλέπει τὴν ἐπάνοδο τῆς πόλης στὴν ἡσυχη ζωὴ.

γ'. Κεντρική ιδέα: Οἱ ἄνθρωποι πού γνώρισαν καὶ ἔζησαν παλιότερα τίς γνήσιες Ἑλληνικές ἐκδηλώσεις στίς διάφορες γιορτές, βλέποντας πώς τά ξένα στοιχεῖα τίς παραμόρφωσαν, αἰσθάνονται πικρία καὶ νοσταλγοῦν τὸν παλιό καλό καιρό.

δ'. Συναισθήματα - Σκέψεις: Σ' δλο τό κείμενο εἶναι διάχυτη ἡ πικρή εἰρωνεία τοῦ συγγραφέα, πού προέρχεται ἀπό τὴν προσπάθειά του νά παρουσιάσει τὴν ἀδυναμία τῶν διαφόρων ἐκδηλώσεων στό νά ἀναστήσουν τοὺς παλιούς καλούς καιρούς. «Ἐτσι μέ τίς διάφορες μακάριες εἰκόνες, πού χρησιμοποιεῖ, ἀλλά καὶ μέ τὴν ἴδια του τῇ θλίψῃ καὶ τῇ σκεπτιστική διάθεσῃ, δημιουργεῖται μιὰ κατάθλιψη πού συμμετέχει καὶ ό ἀναγνώστης. Ἀλλά καὶ ἡ νοσταλγία του γιά τὴν παλιά ζωὴ τῆς Ἀθήνας, γίνεται καὶ νοσταλγία τοῦ ἀναγνώστη, γιατί ἡ παρουσιάση τῆς δημορφιᾶς τῆς καὶ τῆς παλιᾶς ζωῆς τῆς τόν υποβάλλει καὶ θεωρεῖ τὴν ἀπώλειά τῆς σάν κάτι τό προσωπικό.

Σκέψεις: Ἡ ἀναπαράσταση παλιῶν ἐκδηλώσεων μέ σύγχρονα μέσα, δέν ἔχουν τὴν δημορφιά καὶ τῇ χάρῃ πού είχαν στόν καιρό τους. — Ο σύγχρονος τεχνικός πολιτισμός ἔχει μεταβάλλει τά γραφικά τοπία, πού ἔδιναν τὴν ιδιαίτερη ὄψη στὴν Ἀθήνα. — Τά τραγούδια, πού ἔχουν θέματά τους ἀπό τῇ ζωὴ τῆς παλιᾶς ταβέρνας μέ τό σῶσμα καὶ τό γιοματάρι, μᾶς δίνουν μιὰ εἰκόνα τῆς ἀπλῆς καὶ γραφικῆς ζωῆς τῆς παλιᾶς Ἀθήνας.

ε'. Χαρακτηρισμοί: Δέν ύπάρχουν πρόσωπα μέ δράση στό κείμενο, ἐκτός ἀπό τὸν Ἀσοφο, πού τὸν χρησιμοποιεῖ ό συγγραφέας γιά νά ἐκφράσει τίς σκέψεις καὶ τά συναισθήματά του γύρω ἀπό τίς ἐκδηλώσεις τῆς Ἀποκριᾶς. «Ἐτσι παρουσιάζεται ἀθεράπευτος νοσταλγός τῆς παλιᾶς ζωῆς τῆς Ἀθήνας, πού δλα δσα βλέπει γύρω του τόν κάνουν σκεπτικό καὶ λυπημένο («Ο κ. Ἀσοφος...κειμάλι», «Ἐμεινε...ξανδεῖπε»).

Φημιστοί θήκη από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Γλώσσα - "Υφος: 'Η Γλώσσα είναι ή νεοελληνική, άπλή, ήχηρή μέ φράσεις τῆς καθαρεύουσας, δπως: «Λάζαρε, δεῦρο ξέω» πού ἐπαναλαμβάνεται δυό φορές στό κείμενο καί τό τρίστιχο: «'Υπάρχει...οἰκίαν». 'Επίσης ύπαρχουν καί μερικές ξενικές λέξεις: κοκτέιλ, τό, (ἀπό τό ἀγγλ. cocktail)= κράμα ἀπό διάφορα γλυκά ποτά· κομφετί, τό, (ἀπό τό ιταλ. confetti)= μικρά στρογγυλά τεμάχια χάρτου· σερπαντέν ή σερπαντίνα (ἀπό τό γαλλ. serpentine) = χρωματιστή χάρτινη ταινία. Τό υφος είναι άπλο, παραστατικό, είρωνικό μέ διάθεση στοχασμοῦ.

γ'. Έκφραστικά μέσα καί ή σημασία τους: 'Ο συγγραφέας, γά νά δώσει παραστατικά τίς διάφορες έκδηλώσεις, χρησιμοποιει τήν ἀλληγορία γιατί σκοπός του είναι νά είρωνευθεῖ καί συγχρόνως νά καυτηριάσει τήν είσβολή δρισμένων ξενόφερτων στοιχείων στά γνήσια ἐλληνικά έθιμα. "Ετσι σ' δλόκληρο τό κείμενο χρησιμοποιείται ή ἀλληγορία καί μάλιστα μιά ἀλληγορία πού στρέφεται γύρω ἀπό μακάβριες σκηνές («'Αλλά οι ἄνθρωποι...στή ζωή μου», «Νά τήν ἀναστήσουν...περπατήσει»). 'Ο μονόλογος πού ύπαρχει στήν ἀρχή, μέ τά ἀποσιωπητικά, τήν ἐπανάληψη (ἀστεῖοι - ἀστεῖοι) καί τήν ἀντίθεση (θλιβερά ἀστεῖοι), δίνει τόν τόν τής πικρής είρωνείας καί τοῦ στοχασμοῦ ἀπό τήν ἀρχή τοῦ κειμένου. 'Η ύπαρξη τοῦ διαλόγου μέ τό ἀνύπαρκτο πρόσωπο, πού δίνει ἀφορμές γιά σκέψεις καί σχόλια, δίνει ζωηρότητα καί κίνηση. Τό ίδιο συμβαίνει καί μέ τό τρίστιχο τοῦ ποιήματος, πού τό χρησιμοποιεῖ δ συγγραφέας ἀντί μιᾶς πεζῆς περιγραφῆς. Τά σημεῖα στίξεως είναι πολλά καί προσεκτικά τοποθετημένα. 'Άλλα καί τά ἄλλα ἔκφραστικά μέσα συμβάλλουν στήν ἀκριβή περιγραφή καί τήν παραστατικότητα τῶν σκηνῶν τοῦ κειμένου, δπως: Μεταφορές: «σάλεψε... λυπητερά τό κεφάλι», «ἔπειτα κοιμοῦνται τόσο ώραια κάποτε οἱ νεκροί», «στά σκεβρωμένα παραθυρόφυλλα τῶν ταπεινῶν σπιτιῶν της», «φωτωχική ταβέρνα», κ.ἄ. 'Αντιθέσεις: «τί θλιβερά ἀστεῖοι», «πού είχαν τή μακάβρια ἔμπνευση νά πᾶνε νά γλεντήσουν σ' ἔνα νεκροταφεῖο». «Πιό βέβηλο γλέντι», «ἄφωνης ὁμιλίας» κλπ. Παρομοιώσεις: «σάν νά ξεχάστηκε», «σάν νά είναι τώρα». 'Υπερβολές: «μέ τήν ἀξιώση ν' ἀναστήσουν τούς νεκρούς καί νά στήσουν χορό μαζί τους», «καί μονάχα ὁ ποιητής ἔχει τή δύναμη νά ξαναδίνει στούς νεκρούς τήν ψυχή τους», «νά ταράξουν τόν ύπνο τής πεθαμένης», κ.ἄ. Προσωποποιήσεις: «ἡ παλιά 'Αθήνα ξανάζησε σήμερα...», «ἡ παλιά 'Αθήνα είδε ἔνα ἄσχημο ὄνειρο», «ντροπαλή ταβέρνούλα», κ.ἄ.

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Ο διάλογος του "Ασοφου μέ τό ἀνύπαρκτο πρόσωπο δίνει τίς ἀφορμές νά συζητηθοῦν οἱ διάφορες ἐκδηλώσεις καὶ τό νόημά τους καὶ νά φανοῦν οἱ ἀντιρρήσεις τοῦ συγγραφέα. "Ετσι ἔχουμε ἔναν ἀθεράπευτο νοσταλγό τῶν ἀγνῶν ἐλληνικῶν ἡθῶν καὶ ἔθιμων. Κι αὐτό πετυχαίνεται μέ τήν ἀλληγορία, πού ἔχει τή δύναμη νά δώσει παραστατικά τίς Ἀποκριάτικες ἐκδηλώσεις μέ τά ξενόφερτα στοιχεῖα. Αύτές ὅμως συγκρινόμενες μέ τίς παλιές καὶ γνήσια ἐλληνικές, πού είχαν τήν ἰδιαίτερη χάρη κι δμορφιά τους, παρουσιάζονται ἀδύναμες νά τίς ἀντικαταστήσουν. Μέ αὐτό τό τρόπο πετυχαίνεται καὶ δ σκοπός τοῦ συγγραφέα, νά τονίσει τήν ἀγάπη του στή γνήσια ἐλληνική ζωή.

Παύλου Παλαιολόγου

Πρωινό Κυριακῆς στήν Κέρκυρα (σ. 300-303)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ο Π. Παλαιολόγος γεννήθηκε τό 1895 στήν Κων/λη. Μετά τίς σπουδές του ἀσχολήθηκε μέ τή δημοσιογραφία. Στήν Πόλη ἔξεδωσε μάλιστα τήν ἐφ. «Πατρίς». Στά δύσκολα χρόνια τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς ἤρθε στήν Αθήνα. Ἐργάσθηκε πάλι σάν δημοσιογράφος σέ διάφορες ἐφημερίδες καὶ συνεργάτης σέ πολλά περιοδικά. Στόν πόλεμο τοῦ '40 ἦταν πολεμικός ἀνταποκριτής στό μέτωπο. Ἀπό πολλά χρόνια είναι δ χρονογράφος τοῦ ἀθηναϊκοῦ «Βήματος». Ἐγραψε καὶ τά θεατρικά ἔργα «'Η τρίτη πράξη», «'Ο κόσμος πού ἔρχεται», «Μή μετρᾶς τά χρόνια σου» καὶ τό ταξιδιωτικό «Κέρκυρα, ἀγάπη μου», πού πήρε καὶ τό Κρατικό Βραβεῖο. Η πνευματική του προσφορά συνεχίζεται.

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ Χρονογράφημα.

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. Ἀπόδοση νοήματος: Ο συγγραφέας βρίσκεται στήν Κέρκυρα ἔνα κυριακάτικο πρωινό. Ἀναγκάζεται νά ξυπνήσῃ στίς ἔξι τό πρωί, ὅχι ἀπό τή φιλαρμονική ἢ τίς καμπάνες τοῦ Αγίου Σπυρίδωνα, ἀλλά ἀπό τίς σάλπιγγες τδῦ στρατοῦ, πού είναι ἐγκατεστημένος στήν πόλη. Ἀλλά καὶ οἱ νυχτερινές χαρούμενες συντροφιές δέν τόν είχαν ἀφήσει νά κοιμηθεῖ στήν ὥρα τοῦ. Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

“Ετσι άναγκάζεται νά άφήσει τό κρεβάτι του στό ξενοδοχείο “Αγιος Γεώργιος». Είναι τό πιό παλιό ξενοδοχείο της Κέρκυρας και θυμίζει μεγαλεία τῶν παλιῶν καιρῶν. Κάτω άπό τά παράθυρά του βρίσκεται τό μέρος, δύον έκανε τούς περιπάτους της ή παλιά άρχοντική τάξη τῆς πόλης και δέν ήταν δυνατό τότε νά πλησιάσει κάποιος, πού ήταν άπό τήν κατώτερη τάξη, πράγμα πού δέ συμβαίνει σήμερα. Έκει έβλεπε κανείς τούς εύγενεῖς και τίς κοντέσσες μέ τίς χαρακτηριστικές ένδυμασίες και τήν έθιμοτυπία τους, τούς χαιρετισμούς μέ τά «χειροφιλήματα και τίς υποκλίσεις». Από τά «γιότ», πού ήταν άραγμένα μπροστά στό παλάτι, έβγαιναν οι λόρδοι και συμμετείχαν κι αύτοί στήν κοσμική ζωή και γινόταν κάθε είδους συζήτηση.

Σχόλασε ή έκκλησία και δ συγγραφέας παρατηρεῖ τρεῖς κυρίες, πού άναπολοῦν «σάν σκιές» τό παρελθόν και είναι οι άντιπροσωπευτικοί τύποι τῆς έποχής τους και τά «κατάλοιπα τοῦ ηπειροθόντος». Ή ένδυμασία τους και ή συμπεριφορά τους είναι χαρακτηριστικά τῆς ξεπεσμένης πιά άριστοκρατίας. Στήν πλατεία, δίπλα άπό τίς τρεῖς κυρίες, μιά χαρούμενη και ζωηρή συντροφιά, ένω οι κυρίες σιωπηλές παρακολουθοῦν τά πλήθη. Γιά καλή τους τύχη έμφανίζεται μιά «άδελφή ψυχή», ένας εύγενής, πού τηρεῖ τό τυπικό τῆς τάξεως τους. Μοιάζουν τά τέσσερα πρόσωπα σάν τούς θεατρίνους, πού δίνουν μιά μικρή παράσταση: «Παίζουν τούς παλιούς καιρούς»...

β'. Ένότητες και έπιγραφή τους:

1η. «'Από τό παράθυρο... 'Ερνάνη». Σκηνές άπό τή σύγχρονη ζωή στήν Κέρκυρα.

2η. «'Εν ήχοις...«βόλτα» της». Περιγραφή τοῦ παλιοῦ ξενοδοχείου «Αγιος Γεώργιος».

3η. «Σᾶς είναι...έπαγγελμα». Ή παλιά ζωή στήν Κέρκυρα.

4η. «Τούς καιρούς...διασώσει...». Τά άπομεινάρια τῆς παλιᾶς άριστοκρατίας στήν πλατεία ένα Κυριακάτικο πρωινό.

γ'. Κεντρική ίδεα: 'Ο ανθρωπος θά πρέπει νά προσαρμόζεται στή σύγχρονη πραγματικότητα και νά μή ζει μέ τήν ψευδαίσθηση τοῦ παρελθόντος.

δ'. Συναισθήματα - Σκέψεις: "Εκπληξη και άπορία νιώθει δ άναγνώστης γιά τά δσα συμβαίνουν γύρω του, άλλα και χαρά άπό τά άπροσδόκητα τραγούδια τῆς εύχαριστης συντροφιᾶς κάτω άπό τ' άσημια τοῦ φεγγαριοῦ". Άλλα δ συγγραφέας, παρουσιάζοντας άντικείμενα και πρόσωπα τῆς παλιᾶς έποχῆς, άπροσάρμοστα στή σύγχρονη πραγματικότητα, μέ μιά λεπτή είρωνεια, προκαλεῖ τό γέλιο στόν άναγνώστη. Δέ λείπει δμως και ή συμπόνια πρός τά τρία πρόσωπα τῶν κυριῶν, πού, δέσμιες τῆς παλιᾶς έθιμοτυπίας, βρίσκονται έξω άπό τή σύγχρονη πραγμα-

τικότητα και δέ μποροῦν νά χαροῦν αύθόρμητα τίς χαρές τής ζωῆς («Συγκρατημένη...ένθουσιασμούς της»). Συμπάθεια και ἀγάπη νιώθει δάναγνωστης γιά τούς καλόκαρδους και φιλόξενους Κερκυραίους, πού, μέ τήν «ύποχρεωτική συντροφιά» τους, θέλουν νά περιποιηθοῦν και νά διασκεδάσουν τόν ἐπισκέπτη.

Σκέψεις: Τά ἀντικείμενα και τά πρόσωπα θυμίζουν περασμένες δόξες και ἀρχοντικές οἰκογένειες, πού δέν ἔχουν τή θέση τους στή σύγχρονη πραγματικότητα. Ἡ τυπική συμπεριφορά, δεῖγμα τής παλιᾶς ἀρχοντιᾶς στή σύγχρονη ζωή, δέν ἀφήνει τόν ἄνθρωπο νά χαρεῖ αύθόρμητα τίς χάρες τής ζωῆς.

ε'. Χαράκτηρισμοί: Ἐπό τίς σκηνές, πού μᾶς δίνει ὁ συγγραφέας, μποροῦμε νά ξεχωρίσουμε δρισμένα πρόσωπα ὡς δμάδες προσώπων. Ἔτσι στήν ἀρχή τοῦ κειμένου ὑπάρχει ἡ «ύποχρεωτική συντροφιά» τῶν Κερκυραίων, πού είναι ἄνθρωποι καλόκαρδοι, φιλόξενοι, περιποιητικοί, χαρούμενοι και συνεχιστές τής μουσικῆς παραδόσεως τής πατρίδας τους. Ἐπό τά ἄλλα πρόσωπα ξεχωρίζουν οἱ τρεῖς κυρίες, σάν ἀντιπροσωπευτικοί τύποι τοῦ παλιοῦ «ἀρχοντολογιοῦ». Είναι «τά τρία φαντάσματα», «οἱ τρεῖς ἀποστεωμένες δέσποινες», τά «κατάλοιπα τοῦ περασμένου αἰώνα» κατά τό συγγραφέα. Παρουσιάζονται «πολύ ἡλικιωμένες, πολύ ψηλές, πολύ στεγνές, πολύ ἀξιοσέβαστες» και βαρυπενθοῦσες. Είναι σιωπηλές και οἱ μορφές τους κάπως γίνονται χαρούμενες, μόνον δταν ἀντικρύζουν τήν «ἀδελφή ψυχή». Ὁ εὐγενής, «μέ τή λευκή σφήνα, μέ σκούρα ροῦχα, μέ τό βραδύ βῆμα τοῦ ἀρχοντα», είναι «τό παρελθόν ἐν κινήσει». Είναι δέξιοτέχνης «τοῦ χειροφιλήματος», πού ἡ συνάντησή του μέ τίς τρεῖς κυρίες, μοιάζει μέ παράσταση, πού παρουσιάζει σάν ἔργο «τούς παλιούς καιρούς. Ἡ συντροφιά τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, είναι ἄνθρωποι αύθόρμητοι και ζωηροί.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Γλώσσα — "Υφος": Ἡ γλώσσα είναι νεοελληνική, γλαφυρή, περιγραφική, μέ πολλές λέξεις τής καθαρεύουσας. Ὑπάρχει δέ ἔνα πλῆθος ξενικῶν λέξεων, κυρίως Ἰταλικῶν, πού ἐρμηνεύονται στό Ἀναγνωστικό. **"Υφος":** Είναι διάχυτη ἡ λεπτή εἰρωνεία σ' δλο τό κείμενο, γιατί δά συγγραφέας θέλει νά παρουσιάσει τά ἀντικείμενα και τά πρόσωπα τής παλιᾶς ἐποχῆς μέσα στή σύγχρονη ζωή. Ἔτσι τό υφος είναι περιγραφικό, παραστατικό, παιγνιδιάρικο, εἰρωνικό μέ διάθεση στοχασμοῦ.

β'. Έκφραστικά μέσα και ἡ σημασία τους: Ὁ συγγραφέας, προσπαθώντας νά συλλάβει τήν ἀτμόσφαιρα τής παλιᾶς ἀρχοντικῆς ζωῆς τής Κέρκυρας, παρουσιάζει ἀντικείμενα και πρόσωπα,

πού είναι κατάλοιπα της έποχής αυτής. Μέ τη μεταφορική έννοια τῶν λέξεων, τά ἀποσιωπητικά καί τά θαυμαστικά δημιουργεῖ μιά λεπτή εἰρωνεία, προβάλοντας ἔτσι τίς σκέψεις του, σάν ἀποτέλεσμα αὐτῶν πού βλέπει γύρω του (« Γυμνάσια... Ἀπόδημου», «'Η πρεμιέρα... βαρονέτο!», «τόσο... ἐπάγγελμα...», «πῶς τό καταδέχτηκαν!», «πένθος... καιρούς», «μεγάλα... ἀρχοντιά τους», «ἐπιτέλους... ψυχή», «Μιά μικρή... διασώσει...»). Ἡ χρήση πολλῶν ζενικῶν λέξεων, πού ἀποτελοῦσαν τήν ὄρολογία τοῦ «τυπικοῦ» τῆς παλιᾶς ἀρχοντικῆς τάξεως, δημιουργεῖ τήν κατάλληλη ἀτμόσφαιρα μέσα στήν δύοια ζοῦσε τό «ἀρχοντολόϊ». Ἐπίσης τό κοφτό καί μικροπερίοδο τοῦ λόγου δίνει παραστατικότητα, γοργότητα καί ζωηρότητα στό κείμενο. Ἡ παρομοίωση «σάν σκιές», μοναδική στό κείμενο, δίνει μέ ἀκρίβεια τό χαρακτηρισμό στά τρία πρόσωπα τῶν κυριῶν, πού είναι οἱ σκιές τοῦ παρελθόντος. Ἀλλά καί οἱ ἀντιθέσεις («Σᾶς είναι εὔκολο... Ὑπῆρξαν... ἡμίψηλα», «Σιωπηλές... Μιά συντροφιά... ἀπεργία τους») μᾶς δίνουν, μέ ἀκρίβεια καί ζωντάνια, τή διαφορά τοῦ σήμερα ἀπό τό χθές. Κυρίως ὅμως οἱ πολλές μεταφορές δίνουν τόν εἰρωνικό τόνο καί τήν παραστατικότητα στό κείμενο. Δέν είναι δέ λίγα καί τά σχήματα, πού χρησιμοποιεῖ δ συγγραφέας, ίδιως οἱ ἐπαναλήψεις, γιά νά τονίσει περισσότερο τή διαφορά τοῦ παλιοῦ ἀπό τό καινούριο. («πολύ... ἀξιόσέβαστες», «τό μαῦρο... ἀρχοντιά τους» κλπ.).

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Στήν προσπάθειά του δ συγγραφέας νά ἀναπαραστήσει μέσα ἀπό τά ἄψυχα καί ἔμψυχα, πού ὑπάρχουν, τήν παλιά ζωή τῆς ἀρχοντικῆς τάξεως τῆς Κέρκυρας, μᾶς παρουσιάζει διάφορες σκηνές. Σ' αὐτές κατορθώνει, μέ τή λεπτή του εἰρωνεία, μέ τή μεταφορική έννοια τῶν λέξεων καί τήν ὄρολογία τῆς ἔθιμοτυπίας, νά ξαναζωντανέψει τό «ἀρχοντολόϊ» καί μαζί νά κάνει καί τίς σκέψεις του, παρακινούμενος κυρίως ἀπό τά «κατάλοιπα» τῆς ἔποχῆς αυτῆς. «Ἐτσι, μέ δλο τό γλωσσικό πλοῦτο καί τά ἐκφραστικά μέσα, παρουσιάζει τό παλιό μέσα στήν καινούρια ἀτμόσφαιρα, ἀπροσάρμοστο καί ἀσυντόνιστο. Σ' αὐτό ἀκριβῶς διφείλεται καί ή λεπτή εἰρωνεία, πού κάνει τό κείμενο εὐχάριστο στόν ἀναγνώστη.

Zacharia Papantoniou

Tó παραστράτημα τοῦ Πρόεδρου (σ. 304-308)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (βλ. σ. 56)

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ Διήγημα

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α. Ἀπόδοση νοήματος: "Ολοι οι ἄνθρωποι ἔχουν ἐλαττώματα καὶ προτερήματα. Ὁ πρωταγωνιστής τοῦ κειμένου μας, είχε τό ἐλάττωμα νά βρίζει, δταν προήδρευε στό δικαστήριο χρησιμοποιώντας ὀνόματα ζώων. Ποτέ δέν είχε τιμωρηθεῖ γι' αὐτό του τό ἐλάττωμα, γιατί ήταν ἑντιμος καὶ ἄξιος δικαστής καὶ οἱ ἀποφάσεις του ήταν πάντα δίκαιες. Σ' αὐτό καὶ οἱ προϊστάμενοι του φάνηκαν ἐλαστικοί, γιατί, παρά τά παράπονα πού γίνονταν σέ βάρος του, πίστευαν πώς ἀν τόν ὑποχρέωναν νά φερθεῖ εὐγενικά καὶ τυπικά θά ἔβγαζε «στραβές ἀποφάσεις». Άλλα καὶ δ' ἴδιος πίστευε πώς αὐτό τό ἐλάττωμα τοῦ τό είχε δώσει ή φύση γιά νά τόν «κρατεῖ ἰσορροπημένον». Σέ παρατήρηση φύλου του πώς θά 'πρεπε νά μετριάσει λίγο τό ὑβρεολόγιό του, γιατί τό κακό παράγινε, βρήκε τρόπο νά δικαιολογηθεῖ, μέ τό παράδειγμα τοῦ γαιδάρου. Μιά μέρα παρουσιάζεται στό δικαστήριο μέ μιά ἀνείπωτη εὐγένεια, πού οἱ παραβρισκόμενοι νόμισαν πώς κάποια τιμωρία θά τοῦ ἐπιβλήθηκε ἀπό τούς προϊσταμένους του. Ή αἰτία δόμως ήταν ἄλλη. 'Υπῆρχαν διαδόσεις πώς ἔχουν ἔρθει "Αγγλοι νά παρακολουθήσουν τά ἐλληνικά δικαστήρια γιά νά βγάλουν δρισμένα συμπεράσματα. Νόμισε, λοιπόν, δ' πρόεδρος πώς ήταν παρών ἔνας ἀπ' αὐτούς, γιατί κάποιος ἀπό τό ἀκροατήριο ἔμοιαζε σάν ξένος. Τότε δ' πρόεδρος ἀναγκάστηκε νά χρησιμοποιήσει ὅλη του τήν εὐγένεια καὶ ή συμπεριφορά του πρός τούς κατηγορουμένους ήταν γεμάτη ἀβρότητα. Τελείωσε τρεῖς ὑποθέσεις καὶ στήν τέταρτη, διαβάζοντας τά ὀνόματα τῶν μαρτύρων, διαπίστωσε πώς αὐτός πού είχε τήν ἑντύπωση, δτι ήταν "Αγγλος παρατηρητής, ήταν ἔνας ὑαλοπώλης ἀπό τούς Παξούς. 'Αγριεμένος ξανάφερε πάλι «Τό ἀγαθό τετράποδο ἀπ' τά λιβάδια» καὶ ἀνακουφίστηκε. "Ετσι δ' πρόεδρος βρήκε πάλι τόν παλιό ἔαυτό του.

β. Ἐνότητες καὶ ἐπιγραφή τους:

Ιη. «Κάθε ἄνθρωπος... τῆς ζωολογίας». Περιγραφή τοῦ φυσικοῦ

έλαττώματος και άντιδράσεις του κοινωνικοῦ περιβάλλοντος.

2η. «'Επιτέλους... παρατήρησε». Τό πάθημα του προέδρου.

γ'. **Κεντρική ιδέα:** Τά φυσικά έλαττώματα κι δταν άκόμα δ
άνθρωπος έχει μεγάλη μόρφωση και σπουδαία κοινωνική θέση,
δέν είναι εύκολο νά έξαλειφθοῦν.

δ'. **Συναισθήματα — Σκέψεις:** Μιά χιουμοριστική διάθεση διατρέχει τό κείμενο πού προέρχεται από τις φράσεις πού χρησιμοποιεῖ δ' ἀθύρόστομος δικαστής και από τόν τρόπο τῆς παρεξήγησης και τήν ἀποκάλυψη της. 'Αλλά δ' ἀναγνώστης νιώθει συμπάθεια πρός τόν ἐντιμο δικαστή, γιατί ἀναγκάζεται νά ὑποτάξει τή φυσική του συμπεριφορά και νά πνίξει τόν αὐθορμητισμό του στήν περίσταση, πράγμα πού τόν κάνει νά ὑποφέρει.

Πολλές φορές πιστεύουμε, πώς μόνο οι δικές μας δικαιολογίες είναι σωστές γύρω από κάποιο έλάττωμά μας. Τά έλαττώματα και τά προτερήματα συνυπάρχουν στή φύση του ἀνθρώπου. "Οταν δ' ἄνθρωπος έξαναγκάζεται νά ύποκριθεῖ, παρουσιάζοντας ἐπίπλαστη εύγένεια, ὑποφέρει.

ε'. **Πραγματολογικά — Χαρακτηρισμοί:** Γιά τόν πόλεμο τοῦ 1897 διάβασε στό μάθημα «'Από τή Χίο στήν 'Αλεξάνδρεια» τοῦ Στρ. Τσίρκα (σελ. 201).

Χαρακτηρισμοί: 'Ο πρωταγωνιστής τοῦ κειμένου, είναι ἀθύρστομος και αὐθόρμητος, και καλόκαρδος. Τό ύβρεολόγιο του δέν προέρχεται από τήν κακή του διάθεση πρός τούς δικαζόμενους, γιατί παρουσιάζεται ἐντιμος και ἀξιος στήν ἐκτέλεση τῶν καθηκόντων του. 'Ο Περλορέτος φαίνεται ἐπιβλητικός, μέ ἄψογες χιονάτες φαβορίτες και γαλανά μάτια, ἀνύποπτος και σαστισμένος από τή συμπεριφορά του προέδρου.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. **Γλώσσα — "Υφος:** 'Η γλώσσα στό μεγαλύτερο μέρος τής είναι ή νεοελληνική, φυσική, γλαφυρή, δυνατή μέ ίδιωματισμούς. "Έχει ὅμως και λέξεις τῆς καθαρεύουσας. 'Επίσης ὑπάρχουν και ξενικές λέξεις ὅπως: *lýkógynto* (= ἀγνοῶ, δέν ξέρω· κοντσίνα (ἀπό τό βενετ. concina) = εἰδος χαρτοπαιχνιδιού· τραπουλόχαρτο, σύνθετη λέξη από τό ιταλ. trappola (= δεσμίδα χαρτιῶν παιχνιδιοῦ) και τήν Ἑλληνική λέξη χαρτί· μαρκήσιοι (ἀπό τό νεολατ. marguis) = τίτλος εύγενειάς.

"**Υφος:** Τό ύφος τοῦ κειμένου είναι ποικίλο, ἀφοῦ και οι ἐκδηλώσεις τοῦ πρωταγωνιστή είναι διαφορετικές. "Ετσι έχουμε ύφος χιουμοριστικό, ἀπλό, παραστατικό, γλαφυρό, σέ δρισμένα σημεῖα, τρυφερό μέ σοβαροφάνεια.

β'. Έκφραστικά μέσα καιί ή σημασία τους: 'Ο συγγραφέας για νά δημιουργήσει τή χιουμοριστική διάθεση, τήν παραστατικότητα καιί τή ζωντάνια στό κείμενο χρησιμοποίησε διάφορα έκφραστικά μέσα. 'Η ποικιλία τῶν λέξεων δίνει τήν άκριβεια καιί τή ζωντάνια στήν περιγραφή τῶν προσώπων καιί τῶν έκδηλώσεών τους. 'Η χρήση τοῦ πρώτου προσώπου σέ δρισμένα κομμάτια τοῦ λόγου δίνει ζωηρότητα στό κείμενο. Χρησιμοποιούνται πολλά ἀποσιωπητικά («εἰμαι κι ἐγώ...», «π...», «ἔ...», «σ...», κλπ.) θαυμαστικά καιί ἐρωτηματικά («Βρέ ζῶα!... γίνονται!»), γιά νά παρουσιασθεῖ καιί ή ψυχική ἔνταση τῶν προσώπων. 'Επίσης ύπάρχουν καιί οἱ δύο διάλογοι μέ το μικροπερίοδο τοῦ λόγου, πού δίνουν γοργότητα στό κείμενο, καθώς καιί οἱ πέντε βάσεις διαλόγων πού ἀφήνεται νά νοηθεῖ ή ἔξελιξή τους («Βρέ ζῶα!..., Θέλετε νά τοῦ χαλάστε..., ἐκείνος πού ἀνακατώνεται..., θά ηθελα..., Βρέ! φώναξε...»).

Σ' δλα αὐτά προσθέτονται τά ύπόλοιπα έκφραστικά μέσα, πού δίνουν χάρη καιί δμορφιά στό κείμενο. *Μεταφορές*: «τό ἀκροατήριο είχε... κινήσεις κοπαδιοῦ ἀπό γίδια», «κρίση κοφτερῆ», «στραβές ἀποφάσεις», «ριζωμένο...», «τά παράπονα ἔφταναν βροχή», «προσωπικότητες τῆς ζωολογίας», «στούς κήπους τῆς κοινωνικῆς συμπεριφορᾶς» κ.ἄ. *Παρομοιώσεις*: «σάν ρόπαλο», «σάν νά τό δικάζει», «σάν κοπάδι», κ.ἄ. *Υπερβολές*: «κι ἀν δέν τόν βοηθοῦσε ὁ γάιδαρος», «ὁ πρόεδρος ἔβγαλε καινούργιο πετσί», «νά πιάσει τό σφυγμό τοῦ λαοῦ καιί τοῦ κράτους», «ὁ πρόεδρος ξεντύθηκε τόν ἑαυτό του», «καταπίνοντας τόν ἑαυτό του». Υπάρχουν ἐπίσης πολλές χιουμοριστικές σκηνές στό κείμενο μέ χαρακτηριστική τήν τελευταία πού παρουσιάζει τό πάθημα καιί τή συμπεριφορά τοῦ προέδρου.

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Η παρουσίαση τοῦ ύβριστή δικαστή, τῶν έκδηλώσεών του καιί τῶν λόγων του μέ τήν κατάλληλη δομή, τίς πετυχημένες σκηνές, τήν ταιριαστή στό χιουμοριστικό είδος ποικιλία τῶν λέξεων δημιουργοῦν μιά διασκεδαστική καιί χαρούμενη ἀτμόσφαιρα. "Ετσι τό κείμενο γοητεύει μέ τόν τρόπο παρουσιάσεως τόν ἀναγνώστη καιί τόν τέρπει μέ τό ὄλο περιεχόμενό του, ἀφοῦ προκαλεῖ τό γέλιο μέ ὅσα συμβαίνουν σ' αὐτό. 'Ο συγγραφέας πετυχαίνει μέ θαυμάσιο τρόπο νά διδάξει καιί νά ψυχαγωγήσει.

Κωστῆ Παλαμᾶ

"Οσο περνᾶν τά χρόνια μου (σ. 308-309)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (βλέπε σ. 30)

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ Λυρικό ποίημα.

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. Απόδοση νοήματος: "Ολο τό ποίημα είναι μιά σειρά ἀπό ἀναμνήσεις τῆς παιδικῆς ζωῆς. Ο ποιητής ξαναφέρνει στό νοῦ του τά πρῶτα χρόνια τῆς ήλικίας του και κατακλύζεται ἀπ' τά συναισθήματα τῆς νοσταλγίας, τῆς χαρᾶς και τῆς ξεγνοιασιᾶς. Μοιάζουν τά χρόνια αὐτά μέ άηδόνια· μᾶς δείχνει δι ποιητής τήν δμορφιά τους και τήν παιδική ἀφέλεια. Τά «χριστόψωμα και δ 'Αι Βασίλης» μᾶς φανερώνουν τίς ώραιες στιγμές τῶν μεγάλων ἔορτῶν, τότε πού τά παιδιά εὐχαριστοῦνται πιό πολύ ἀπ' τούς μεγάλους· γι' αὐτό και θυμάται δι ποιητής αὐτές τίς στιγμές. Τά ἀξέχαστα αὐτά χρόνια δσο κι ἄν προσπαθήσει, δσο κι ἄν θελήσει κάποιος σήμερα δέν μπορεῖ νά τά φέρει πίσω, οὕτε λοιπόν νά τά ξαναζήσει παρά μέ μόνο σύμμαχο τή σκέψη και τή δύναμη τῆς ἀναμνήσεως ξεγελιέται κάπως και ίκανοποιεῖται.

β'. Ενότητες και ἐπιγραφή τους: Κάθε στροφή είναι και μιά ἐνότητα. Ιη. «Η δμορφιά τῶν παιδικῶν χρόνων» 2η. «Η ἀνάμνηση τῶν Μεγάλων 'Εορτῶν». 3η. «Η μάταιη προσπάθεια νά ξαναζήσει τήν παιδική ήλικία».

γ'. Κεντρική ίδεα: "Οσο ἀπομακρύνεται δ ἄνθρωπος ἀπ' τήν παιδική ήλικια, τόσο πιό πολύ τή νοσταλγεῖ.

δ'. Συναισθήματα - Σκέψεις: "Ο ἀναγνώστης βρίσκει στό ποίημα αὐτό και κάτι δικό του. Ο καθένας παίρνει ἀφορμή νά θυμηθεῖ τά δικά του παιδικά χρόνια, τίς δικές του χαρές και μικροϊστορίες. "Ολοι συμφωνοῦν στήν ἀπλοϊκότητα και τήν ξεγνοιασιά τῆς ζωῆς αὐτῆς πού δέν ἔχει προβλήματα και σκοτοῦρες.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Μετρική ἀνάλυση: Τό ποίημα ἀποτελεῖται ἀπό τρεῖς δικτάστιχες στροφές. "Έχομε ἐναλλαγή δικτασυλλάβων και ἐπασυλλάβων ίαμβικῶν (υ—) στίχων. Σέ κάθε στροφή δμοιοκαταΨηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ληκτοῦν ὁ 2ος καὶ 4ος στίχος, καὶ ὁ 6ος μὲ τὸν 7ο. Στίς πρῶτες στροφές παρατηρεῖται μεταξύ πρώτου καὶ τρίτου στίχου τό δμοιοτέλευτο σχῆμα.

β'. Γλώσσα - "Υφος: Γλώσσα εἶναι ἡ δημοτική. Τό ύφος εἶναι ἀπλό καὶ ἐπιτηδευμένο γιά νά μᾶς παρουσιάσει μέ ἄψογο τρόπο τήν παιδική ξεγνοιασιά.

γ'. Ἐκφραστικά μέσα καὶ ἡ σημασία τους: *Μεταφορές:* Γλυκά μοσχοβολῶν (εὐχάριστη εὐωδία). Πρωτινῶν ἀπρίληδων (τῶν παιδικῶν χρόνων· ἡ ἐπιλογή τοῦ Ἀπρίλη εἶναι χαρακτηριστική: εἶναι ὁ πρῶτος μήνας μέ ἐκτεταμένη ἀνθοφορία, πού ἔχει προετοιμάσει ὁ Μάιος. Δύναται νά χαρακτηρισθεῖ καὶ ὡς συνεκδοχή). Τά χρόνια μοῦ κελαηδοῦν (=εἶναι οἱ ἀναμνήσεις ἀπό τίς παιδικές συζητήσεις σάν τα τιτιβίσματα πουλιῶν). Λυγερόχα χείλη (χείλη πού βγάζουν λεπτούς ἀπαλούς ηχους). *Ἀστράψαν* (γέμισαν φῶς λαμπρό). *Παρονομασία:* Περνῶν... περνῶ (πόσο περαστικοί κι ἐφήμεροι εἶναι οἱ ἀνθρωποι). *Ἐπαναλήψεις:* Τά παιδιακίσια χρόνια... ἀηδόνια (τά χρόνια τά γεμάτα παιδικές φωνές καὶ γέλια χαριτωμένα). Οἱ ἀχνάδες τοῦ λιθανιοῦ σά μυστικό ξημέρωμα (Οἱ παλιές λειτουργίες, οἱ ἐκκλησιασμοί τοῦ ποιητῆ, ὅταν ήταν μικρός, ἔρχονται στή μνήμη του ἀχνά, ὅπως κάποια ξημερώματα μέσα στήν ἀχλύ καὶ στήν ὁμίχλη, τά γεμάτα μυστήριο). *Παρηχήσεις:* Καλῶς τά σπιτιάτικα μεθυστικά γιορτάσια. (ἐπανάληψη τοῦ τ) "Ω! πόσο! πεινῶ καὶ πάω ν' ἀπλώσω (ἐπανάληψη τοῦ π). *Ὀμοιοτέλευτο:* Ἀνάγψαν...ἀστράψαν. (τό δμοιοτέλευτο συντελεῖ στή μουσικότητα τοῦ στίχου). *Ἀλληγορία:* Στά μάτια τοῦ μισόκοπου...πρός αὐτά. (Ο μισόκοπος νοσταλγεῖ τά παιδικά του χρόνια, πού τώρα ἔχουν ίδιαίτερη σημασία γι' αὐτόν εἶναι δροσερά, ὅπως ὅλοι οἱ λογοτέχνες πάρουσιάζουν τά νιάτα, καὶ γλυκά, γιατί ἔχουν τήν ἀφοπλιστική ἀθωότητα καὶ ἀφέλεια τῶν μικρῶν παιδιῶν. Αὐτά τά δυό γνωρίσματα ταιριάζουν ἀπόλυτα στόν καθαρά μαγιάτικο καρπό, τό κεράσι. *Ἡ λαχτάρα* τῶν ἡλικιωμένων νά ξαναζήσουν τά παιδικά χρόνια εἶναι ίδια μέ ἐκείνη τοῦ διψασμένου καὶ πεινασμένου γιά τό ὥριμο κεράσι).

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Μετά τήν ἐπαφή μέ τό ποίημα αὐτό τοῦ Παλαμᾶ ὁ ἀναγνώστης νιώθει σχεδόν σάν τόν ποιητή καὶ ἀρχίζει νά ἐκτιμᾷ τόσο περισσότερο τά χρόνια τῆς παιδικῆς του ἡλικίας, δσο περισσότερο ἀπομακρύνεται ἀπ' αὐτήν.

M. Θερβάντες

‘Ο Δόν Κιχώτης καί οι ἀνεμόμυλοι (σ.310-312)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ο Μιχαήλ Θερβάντες (Miguel Cervantes) γεννήθηκε στήν Ισπανία τό 1547 και πέθανε τό 1616. Ή ζωή του ήταν γεμάτη ἀπό περιπέτειες. Καὶ ή ἐποχή, ἄλλωστε, πού ἔζησε ηταν ταραχώδης. Τό 1569 πῆγε στήν Ιταλία καὶ τόν προσέλαβε στήν ὑπηρεσία του ἔνας καρδινάλιος. Παραβρέθηκε καὶ ἔλαβε μέρος στήν περίφημη ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου, πού ἔγινε τό 1571 καὶ είχε ως ἀντιπάλους τόν τουρκικό στόλο ἀπό τό ἔνα μέρος καὶ τόν ἐνωμένο στόλο τῶν χριστιανικῶν κρατῶν τῆς Δύσεως ἀπό τό ἄλλο. Κατά τή φοβερή ἐκείνη σύγκρουση ὁ Θερβάντες ἀγωνίστηκε ἡρωϊκά καὶ τραυματίστηκε σοβαρά, ἀφοῦ ἔχασε τό ἔνα του χέρι. Επιστρέφοντας στήν Ισπανία τόν περίμενε νέα δοκιμασία. Αίχμαλωτίστηκε ἀπό βερβερίνους πειρατές καὶ μεταφέρθηκε μαζί μέ τόν ἀδελφό του καὶ ἄλλους στό Αλγέρι. "Υστερα ἀπό μεγάλες ταλαιπωρίες καὶ ἀφοῦ πλήρωσαν ὑπέρογκα λύτρα, ἀπελευθερώθηκε καὶ ἐγκαταστάθηκε στήν πατρίδα του. "Αλλά καὶ στήν Ισπανία ἡ ζωή του δέν ἦτο ἥρεμη. "Αναγκάστηκε νά ὑπηρετεῖ τούς ἄρχοντες γιά νά ἔξασφαλίζει τά ἀπαραίτητα τῆς ζωῆς. Παρόλα αὐτά εὗρισκε τό χρόνο νά γράφει. Τό 1584 δημοσίευσε τό πρῶτο του θεατρικό ἔργο, τή «Γαλάτεια» καὶ είχε μεγάλη ἐπιτυχία. "Ακολούθησαν ἡ «Μεγάλη Τούρκισσα», ἡ «Ναυμαχία» κ.ἄ. "Εγραψε ἀκόμη καὶ διηγήματα. Μία συλλογή δημοσίευσε τό 1613 μέ τόν τίτλο «πρωτότυπα διηγήματα». Πρός τό τέλος τῆς ζωῆς του, ώριμος πιά, ἔγραψε τό ἔργο του «Δόν Κιχώτης», μέ τό ὅποιο διακωμαδεῖ τά ἱπποτικά ἥθη. Μέ τό ἔργο του αὐτό ἔγινε γνωστός σ' ὅλο τόν κόσμο, γιατί πραγματικά τό ἔργο του είναι κλασσικό καὶ συγκαταλέγεται μεταξύ τῶν ἀριστουργημάτων τῆς παγκοσμίου λογοτεχνίας.

Βιβλιογραφία. Γιά τόν M. Θερβάντες ἔχουμε πλούσια βιβλιογραφία, ἀλλά είναι ξενόγλωσση, κυρίως στά ισπανικά, ιταλικά, γαλλικά καὶ ἀγγλικά. Στήν ἐλληνική ἔχουμε τήν ἔργασία τού K. Καιροφύλα, δ Θερβάντες στήν 'Ελλάδα (1927) καὶ τίς μεταφράσεις: α) Ιω. Σκυλίτση, Δόν Κιχώτης δ Μαρκήσιος (1927), β) 'Ανώνυμου, Δόν Κιχώτης (1912) καὶ γ) τοῦ περ. «Διάπλασις τῶν Παίδων», Δόν Κιχώτης (παιδική διασκευή).

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ Μυθιστόρημα (ἡθογραφικό). 'Απόσπασμα ἀπό τό βιβλίο «Δόν Κιχώτης».

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. 'Απόδοση νοήματος: 'Ο συγγραφέας μᾶς παρουσιάζει τόν ήρωά του Δόν Κιχώτη και τόν ίπποκόμο του Σάντσο Πάνσα σ' ένα κάμπο μέ άνεμόμυλους. 'Ο φαντασιόπληκτος Δόν Κιχώτης νομίζει πώς οι άνεμόμυλοι είναι «θεόρατοι γίγαντες» και πώς τοῦ δίνεται ή εύκαιριά νά τούς πολεμήσει και νά τούς νικήσει. "Ετσι θά πλουτίσει και θά προσφέρει «μεγάλη ύπηρεσία στό Θεό». 'Ο ίπποκόμος του ὅμως τοῦ λέει πώς κάνει λάθος, γιατί αὐτά πού βλέπει είναι άνεμόμυλοι. 'Ο κύριος του δέν πείθεται και έπιτιθεται καβάλα στ' ἄλογό του, φωνάζοντας και λέγοντας νά φύγουν ἀπό μπροστά του τά «ἄναντρα και ἀχρεῖα πλάσματα». "Ετσι παρακαλώντας τή δέσποινά του Δουλσινέα νά τόν βοηθήσει, πίσω ἀπό τήν ἀσπίδα του και μέ τό κοντάρι του, δρμᾶ πάνω στόν πρῶτο άνεμόμυλο. Τό κοντάρι του τρυπᾶ τό φτερό τοῦ μύλου και φυσώντας ἀέρας τόν παρασύρει μαζί μέ τ' ἄλογό του και τόν ξαπλώνει στή γῆ «σέ κακά χάλια». Τρέχει δ Σπάντσο Πάνσας, πού τόν βρίσκει νά μή μπορεῖ νά κουνηθεῖ. 'Ομως δόν Κιχώτης τόν καθησυχάζει και ἀποδίδει τό πάθημά του στό φανταστικό μάγο Φεστώνα, πού ἔφτιαξε τούς γίγαντες μύλους, γιά νά τοῦ στερήσει τή δόξα τῆς νίκης. 'Ο ίπποκόμος του τόν βοηθᾶ νά σηκωθεῖ και τόν βάζει πάνω στ' ἄλογό του. Συνεχίζουν τήν πορεία ἀπό τό δρόμο Λάπισε, πού δ κύριος του πιστεύει πώς θά συναντήσουν πολλές περιπέτειες, ἀφοῦ δ δρόμος αὐτός είναι «πολύ περαστικός». Παρόλα αὐτά ὅμως στενοχωριόταν γιά τό σπάσιμο τοῦ κονταριοῦ του.

β'. 'Ενότητες και ἐπιγραφή τους:

1η. «'Απάνω...πόλεμο». 'Η συζήτηση τοῦ Δόν Κιχώτη μέ τόν ίπποκόμο του Σάντσο Πάνσα γιά τούς άνεμόμυλους.

2η. «Καί μ' αὐτά...στό χώμα». 'Ο πόλεμος τοῦ Δόν Κιχώτη μέ τούς φανταστικούς γίγαντες (άνεμόμυλους) και τό πάθημά του.

3η. «'Ο Σάντσο Πάνσας...ξεπλατιαστεῖ». 'Η βοήθεια τοῦ Σάντσο Πάνσα στό Δόν Κιχώτη και ή συζήτησή τους γύρω ἀπό τά συμβάντα.

4η. «Καί κουβεντιάζοντας... σπάσει». 'Ο δρόμος Λάπισε και ή στεναχώρια τοῦ Δόν Κιχώτη.

γ'. Κεντρική ίδεα: 'Ο φαντασιόπληκτος παντοῦ βλέπει δημιουργήματα τῆς φαντασίας του, πού τόν κυνηγοῦν και τόν γελοιοποιοῦν στά μάτια τῶν ἄλλων.

δ' . Συναισθήματα - Σκέψεις: Τό περιεχόμενο τοῦ κειμένου είναι οἱ περιπέτειες καὶ τὰ παθήματα τοῦ φαντασιόπληκτου Δόν Κιχώτη. Τά παθήματά του προκαλοῦν τό γέλιο στόν ἀναγνώστη, πού γίνεται θεατής ἐνός πολέμου μέν ἀνύπαρκτους ἀντιπάλους. "Ομως νιώθει καὶ συμπάθεια γιά τόν ἥρωα τοῦ κειμένου, γιατί, παρόλα τά παθήματά του καὶ τίς συμβουλές τοῦ συντρόφου του, δέ μπορεῖ νά ἀντιληφθεῖ πώς δλη ἡ συμπεριφορά του είναι ἀντίθετη στή λογική. Καὶ τοῦτο, γιατί δέν τόν ἀφήνει ἡ ἔμμονη καὶ ἄρρωστημένη ἰδέα πώς γύρω του ὑπάρχουν μόνο ἔχθροί, πού πρέπει νά τούς ἔξουδετερώσει, γιά νά διορθώσει δλες τίς ἀδικίες. Τά παθήματά μας σέ συνδυασμό μέ τίς λογικές συμβουλές τῶν πιστῶν προσώπων μας, θά πρέπει νά γίνονται αἴτια γιά διόρθωση τῶν σφαλμάτων μας.

ε' . Χαρακτηρισμοί: Δυό πρόσωπα κινοῦνται μέσα στό κείμενο: ὁ Δόν Κιχώτης καὶ ὁ Σάντσο Πάνσα. Ὁ Δόν Κιχώτης είναι ὁ ἀντιπροσωπευτικός τύπος τοῦ φαντασιόπληκτου ἀνθρώπου, πού ἔχει σάν ἰδανικά στή ζωή του νά διορθώσει δλες τίς ἀδικίες, πολεμώντας δλους τούς (ἀνύπαρκτους) ἀντιπάλους του («καὶ μέ τά λάφυρα...τῆς γῆς»). "Ετσι αὐτά τά ἰδανικά του τόν ὅδηγοῦν σ' ἔνα ἀπίθανο πόλεμο καὶ τόν γελοιοποιοῦν. Ὁ Σάντσο Πάνσα είναι ὁ τύπος τοῦ προσγειωμένου καὶ λογικοῦ ἀνθρώπου, πού βλέπει καὶ ἀντιμετωπίζει τά πράγματα δπως είναι στήν πραγματικότητα. Ἀπό τά φιλικά του αἰσθήματα κινούμενος καὶ ἀπό τή συμπάθειά του πρός τόν κύριό του προσπαθεῖ νά τόν πείσει γιά τό ἀπίθανο καὶ παράλογο τῶν ἐνεργειῶν του. Ἄλλα ἡ προσπάθειά του ἀποβαίνει μάταιη καὶ λυπᾶται γιά δλα δσα συμβαίνουν σέ βάρος τοῦ φίλου του.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Γλώσσα - Ύφος: Ἡ γλώσσα είναι ἡ νεοελληνική, καθαρή στρωτή καὶ περιγραφική. **Ύφος:** 'Ο συγγραφέας χρησιμοποιεῖ πολλά ἐπικά στοιχεῖα στό κείμενο. "Ετσι τό ӯφος είναι ἀπλό, παραστατικό, κωμικοτραγικό καὶ ἐπικό, μέ τόν τόν τοῦ ἀπίθανου καὶ τοῦ φανταστικοῦ.

β'. Εκφραστικά μέσα καὶ ἡ σημασία τους: 'Ο συγγραφέας γιά νά παρουσιάσει τό ἀπίθανο καὶ τό φανταστικό, χρησιμοποιεῖ πολλές ἀντίθετες εἰκόνες (ἄλογο - γαϊδούρι, νά προσευχηθεῖς - ἔγώ μπαίνω σέ ἄγριο κι ἄνισο πόλεμο κλπ.) καὶ κυρίως πολλές ἐπικές φράσεις, πού τονίζουν τίς ὑπερφυσικές ἰδιότητες τῶν πλασμάτων τῆς φαντασίας (θεόρατοι γίγαντες, κακή φύτρα, ἄγριο κι ἄνισο πόλεμο, ἄναντρα κι ἀχρεῖα πλάσματα, ἐκατόγχειρα Βριάρειο

κ.ἄ.). Σ' αὐτό συμβάλλει καί ὁ διάλογος τῶν δυό πρωταγωνιστῶν τοῦ κειμένου, πού στή λογική τοῦ ἐνός ἀντιπαραβάλλεται τό ἀπίθανο, τό παράλογό καί τό φανταστικό τοῦ ἄλλου. Ἐπίσης ἡ γενική παρομοιώση τῶν ἀνεμόμυλων μὲ φανταστικούς καί θεόρατους γίγαντες δημιουργεῖ, σ' δλο τό κείμενο, τήν ἀτμόσφαιρα τοῦ ἀπίθανου. Χαρακτηριστικές εἰναι καί οἱ ἐπί μέρους παρομοιώσεις καί οἱ πολλές μεταφορές, καθώς καί οἱ σκηνές μὲ τίς ἵπποτικές περιπέτειες καί τίς κονταρομαχίες τοῦ κυριώτερου ἥρωα.

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Μέ τήν πλοκή τοῦ κειμένου ἀπό τό συγγραφέα, πού χρησιμοποιεῖ δυό ἀντιπροσωπευτικούς τύπους ἀνθρώπων, κατορθώνεται νά δημιουργηθεῖ ἡ ἀτμόσφαιρα τοῦ ἀπίθανου, καί τοῦ φανταστικοῦ. Ἐκείνο ὅμως πού ἐπιδιώκεται, εἰναι ὁ σατιρισμός μιᾶς κοινωνικῆς τάξεως, τῶν ἵπποτῶν. Αὐτό τό κατορθώνει ἡ δημιουργική φαντασία τοῦ συγγραφέα μέ τή σκηνή, πού παρουσιάζει τά παθήματα τοῦ Δόν Κιχώτη καί πού προκαλεῖ τό γέλιο τοῦ ἀναγνώστη. "Ἐτσι δλα τά ἐκφραστικά μέσα ἀποβλέπουν σ' αὐτό τό σκοπό, πού πραγματικά πετυχαίνεται χάρη στήν ίκανότητα τοῦ συγγραφέα.

·Η Δημοτική Ποίηση

Τρεῖς μεγάλοι κύκλοι δημοτικῶν ποιημάτων εἰναι συνδεδεμένοι μέ ἀντίστοιχες ἀνανεωτικές τάσεις τῆς ἐλληνικῆς Λογοτεχνίας: α) ὁ "Ομηρικός κύκλος στήν ἀρχαιότητα, β) ὁ κύκλος τῶν ἀκριτικῶν ποιημάτων στή βυζαντινή περίοδο καί γ) τά κλέφτικα τραγούδια στή νεώτερη ἐποχή, πού συνδέεται μέ τήν προσπάθεια γιά τήν ἐθνική ἀνεξαρτησία τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους.

1. Δημιουργία τῆς Δημοτικῆς Ποίησεως: Στήν πρώτη του φάση, τό δημοτικό ποίημα εἰναι προϊόν δηνός λαϊκοῦ ποιητῆ, πού δέν ἐκφράζει προσωπικά συναισθήματα, ἀλλά κοινές σκέψεις, κοινές δοξασίες καί ἀντιλήψεις. Στή δεύτερη φάση ἐπεμβαίνει διαλόγος καί κατά τή διάρκεια τῆς στοματικῆς παραδόσεως ἀποβάλλει τά ἀτομικά στοιχεῖα, πού τυχόν ὑπάρχουν στό ποίημα, διορθώνει πάντοτε ἀσυνείδητα τίς ἀτέλειες καί τά λάθη καί ἐπεξεργάζεται τό κείμενο μέχρις δτου πάρει τήν τελική του μορφή. Τό σύνολο ἐπομένως δημιουργεῖ τό δημοτικό ποίημα, πού παρουσιάζει

πολλές παραλλαγές, άκριβώς έπειδή έχει ύποστει έπεξεργασίες κατά τη στοματική παράδοση διά μέσου πολλῶν γενεῶν και σέ διάφορους τόπους.

2. Διαιρέση κατά τὸ περιεχόμενο τῆς Δημοτικῆς Ποιήσεως: Τά δημοτικά τραγούδια διακρίνονται κατά τὸ περιεχόμενο σέ τρεῖς κατηγορίες: α) τά ποιήματα τοῦ δημοσίου βίου. Ἀναφέρονται στό έθνος και στήν κοινωνική ζωή. Κυριώτερα είναι τά ιστορικά, τά κλέφτικα, τά άγροτικά, οἱ θρῆνοι γιά τό χαμό ιστορικῶν πόλεων τοῦ ἐλληνισμοῦ, τῆς ξενιτιᾶς και τῆς ἔργασίας, δταν ἔξεταζονται σάν κοινωνικά φαινόμενα. β) Τά ποιήματα τοῦ ίδιωτικοῦ βίου, πού ἀναφέρονται στίς διάφορες ἐκδηλώσεις τοῦ ίδιωτικοῦ - ἀτομικοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων, δπως τά νανουρίσματα, τά παιγνια, τά ἔρωτικά, τά νυφιάτικα, τά μοιρολόγια, τά γνωμικά, τά περιγελαστικά, τά τοῦ κάτω κόσμου και τοῦ χάρου, τά τῆς ἔργασίας και τῆς ξενιτιᾶς, δταν θεωροῦνται σάν φαινόμενα τῆς ἀτομικῆς ζωῆς. γ) Παραλογές, πού ἀντιστοιχοῦν μέ τίς μπαλλάντες τῆς λογίας ποιήσεως. Πρόκειται γιά ἀφηγηματικά ποιήματα μέ δραματικό περιεχόμενο. Ἡ ύπόθεσή τους λαμβάνεται συνήθως ἀπό τούς μύθους και τίς παραδόσεις τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ. Δεσπόζουν τά θέματα τῆς ἀγάπης και τῆς πατριδολατρείας.

3. Χαρακτηριστικά τοῦ περιεχομένου τῆς Δημοτικῆς Ποιήσεως: α) Ἡ φυσιολατρεία. Ἡ φύση είναι πάντοτε παροῦσα στή χαρά και στή λύπη τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ. Ὁ,τιδήποτε θέλει νά ἐκφράσει δ λαϊκός ποιητής θά πάρει τήν εἰκόνα ἀπό τά στοιχεῖα τῆς φύσεως και πρός αὐτά θά γίνει κάθε παρομοίωση. β) Ἡ μελαγχολία, πού είναι συνυφασμένη μέ τή φυσιολατρεία. Ἡ φύση παραμένει ἀμετάβλητη, ἐνῶ δ ἄνθρωπος γερνάει, μεταβάλλεται και φεύγει ἀπό τή ζωή. Ἡ αἴσθηση τῆς ἀπώλειας δημιουργεῖ τό συναίσθημα τῆς ἀπαισιοδοξίας στή δημοτική μας ποίηση. γ) Ἡ πατριδολατρεία, πού ἐμφανίζεται μέ τίς ἀκόλουθες μορφές: ἀγάπη πρός τήν πατρική γῆ (ποιήματα τῆς ξενιτιᾶς), ἀγάπη πρός τό ἀγωνιζόμενο έθνος (κλέφτικα και ιστορικά) και ἀγάπη πρός τήν ἐλευθερία τῆς πατρίδας. δ) Ἡ θρησκευτικότητα. Ὁ λαός δανείζεται τίς εἰκόνες ἀπό τήν ἐλληνική παράδοση, δηλ. ἀπό τόν ἀρχαῖο κόσμο γιά νά διατυπώσει τίς χριστιανικές του πεποιθήσεις. Πρόκειται γιά φιλολογική ἀντίθεση, ἐφ' δσον δ λαός δέν ήταν δυνατό νά ἀποσπασθεῖ ἀπό τήν ισχυρή παράδοσή του και νά ἀγνοήσει τίς σκηνές τοῦ είδωλολατρικοῦ κόσμου. Στό βάθος δμως οἱ πεποιθήσεις τοῦ λαοῦ είναι καθαρά χριστιανικές.

4. Γλώσσα: Ἡ γλώσσα τῆς Δημοτικῆς Ποιήσεως παρουσιάζει τά ἀκόλουθα χαρακτηριστικά: α) Είναι ρέουσα διμιόμορφη ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ ἀποφένει τίς λέξεις καὶ τούς τύπους, πού εἰναι ξένοι γιά τόν ἀναγνώστη. β) Κυριολεξία. Ὁ λαϊκός ποιητής χρησιμοποιεῖ τίς λέξεις πάντοτε μέ τήν ἀκριβή σημασία. Δέν υπάρχουν γλωσσικές ἀταξίες καὶ παρανοήσεις οὔτε ἀνακριβειες. γ) Σαφήνεια. Εἶναι σαφής καὶ δέν ἀφήνει καμιά ἀμφιβολία. Κάθε λέξη σημαίνει αὐτό πού θέλει νά πεῖ δ λαός. δ) Πλούτος. Χρησιμοποιεῖται πλούσιο λεξιλόγιο στίς περιγραφές χωρίς νά γίνεται κατάχρηση οὐσιαστικῶν καὶ ἐπιθέτων. ε) Ὁ λαός ἀπορρίπτει τά πλεονάζοντα στοιχεῖα, χωρίς ποτέ νά παραλείπει τό ἀπαραίτητο. Τέλος, ή μακρά ἐπεξεργασία, πού ἔχει δεχθεῖ ή γλώσσα τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, ἐπιτρέπει τή διατύπωση καὶ τῶν πλέον λεπτῶν αἰσθημάτων καὶ σκέψεων.

5. *Στίχος*: Ἡ δημοτική ποίηση εἶναι γραμμένη σέ δεκαπεντασύλλαβο μέτρο, χωρίς δμοιοκαταληξία, (έκτος ἀπό τά δίστιχα, π.χ. οἱ μαντινάδες πού δμοιοκαταληκτοῦν). Σέ δρισμένα εἶδη τῆς δημοτικῆς ποιήσεως χρησιμοποιοῦνται καὶ ἄλλα δλιγοσύλλαβα μέτρα, πρόκειται δμως γιά εἰδικές περιπτώσεις: π.χ. μιμητικά, πού μιμοῦνται στό μέτρο τό ύπόδειγμα, χορευτικά πού ἐπιβάλλεται νά ἀκολουθοῦν τό ρυθμό, πού ἀπαιτεῖ δ χορός. Κύρια χαρακτηριστικά τοῦ στίχου τῆς δημοτικῆς ποιήσεως εἶναι: α) ή ἀπουσία τοῦ διασκελισμοῦ. Κάθε 15σύλλαβος ἔχει πλῆρες νόημα. β) Χωρισμός σύνηθως τοῦ 15σύλλαβου σέ δύο ήμιστιχια, ἔνα 8σύλλαβο καὶ ἔνα 7σύλλαβο. Τό δεύτερο ἀποτελεῖ συχνά ἐπανάληψη ή ἐπεξήγηση τοῦ πρώτου. Πολλές φορές τό δεύτερο μέρος δέν εἶναι ἀπλή ἐπανάληψη τοῦ πρώτου, ἀλλά προσφέρει μιά γενικότερη, καθολικότερη εἰκόνα ή συμπληρώνει, ἐντείνει καὶ χρωματίζει περισσότερο τό στίχο.

6. *Ύφος*: Τό ӯφος τῆς Δημοτικῆς Ποιήσεως εἶναι ἀπλό, ζωηρό καὶ γλαφυρό. Κύριο χαρακτηριστικό τοῦ ӯφους, πού δέν συναντᾶται στή δόκιμη ποίηση, εἶναι ή ἐρώτηση καὶ δ διάλογος, πού ζωντανεύει τήν ἀφήγηση, δπως ἀκριβῶς καὶ στήν δημητρική ποίηση. Ἡ λαϊκή φαντασία δημιουργεῖ πολλά εἶδη διαλόγων, πού ἐκπλήσσουν τόν ἀναγνώστη: α) διάλογος μεταξύ ἀνθρώπων, β) διάλογος μεταξύ ἀνθρώπων καὶ ζώων (κυρίως πουλιῶν καὶ ἀλόγων), γ) διάλογος μεταξύ ἀνθρώπων καὶ ἀψύχων πραγμάτων (βουνά, ποτάμια, δέντρα). Στή δεύτερη καὶ τρίτη κατηγορία μποροῦν νά περιληφθοῦν σάν ύποδιαιρέσεις ἀντίστοιχοι διάλογοι μεταξύ ζώων καὶ διάλογοι μεταξύ ἀψύχων (τά μαλλώματα τῶν βουνῶν).

7. Συλλογές Δημοτικῶν Ποιημάτων:

1. Claude Fauriel, *Chants populaires de la Grèce moderne*, Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

recueillis et publiés avec une traduction française, des éclaircissements et des notes. T.1, Paris 1824 καὶ T.2, Paris 1825. Πρώτη χρονικά συλλογή Δημοτικῶν Ποιημάτων. 'Υπάρχουν καὶ πολλά δημοτικοφανή καὶ πλαστά. Παρουσιάζονται ὀρθογραφικά σφάλματα.

2. Nicolo Tommaseo, Canti popolari toscani, corsi, illirici, greci, racolti et illustrati da - , vol III, Venetia 1842 (Μέ τόν τίτλο «Θρῆνος τῆς ἀγαπητικᾶς», δημοσιεύει τό ποίημα τοῦ Σολωμοῦ «Ο θάνατος τοῦ βοσκοῦ»).

3. Ἀντωνίου Μανούσου, τραγούδια ἑθνικά, συναγμένα καὶ διασφηνισμένα ὑπό — Κέρκυρα 1850.

4. Σπυρίδωνος Ζαμπελίου, "Ἄσματα δημοτικά τῆς Ἑλλάδος, ἐκδοθέντα μετά μελέτης ἱστορικῆς περὶ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ, Κέρκυρα 1852.

5. Arn. Passow, Τραγούδια ρωμαίικα. Popularia Carmina Graeciae recentioris, Lipsiae 1860 (φωτοανατύπωση, Ἀθῆνα 1958). (Βασισθήκε κυρίως σὲ τραγούδια πού συνέλεξε ὁ πεθερός του Veriche καὶ στό περιεχόμενο τῆς συλλογῆς τοῦ Fauriel. Περιέχονται ποιήματα δοκίμων ποιητῶν ὡς δημοτικά).

6. N.Γ.Πολίτου, 'Ἐκλογαὶ ἀπό τὰ τραγούδια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, Ἀθῆναι 1914. ('Από πολλές παραλλαγές κατήρτισε τό δημοσιευόμενο κείμενο. Αὐτό ἀποτελεῖ μειονέκτημα τῆς συλλογῆς, γιατί δλες οἱ παραλλαγές εἰναι ὄρθες).

7. Ἐντβίγης Λυντέκε, 'Ἑλληνικά Δημοτικά τραγούδια, Μέρος Α', 'Ἑλληνικά κείμενα, Ἀθῆναι 1947.

8. Ἀποστόλου Μελαχροινοῦ, Δημοτικά τραγούδια, Ἀθῆναι 1945

9. Ἀγ. Θέρου, Τά τραγούδια τῶν Ἑλλήνων, Ἀθῆναι 1951 - 1952.

10. Δημητρίου Πετροπούλου, 'Ἑλληνικά δημοτικά τραγούδια, 'Βασικὴ Βιβλιοθήκη', ἀριθ. 46-47, Ἀθῆναι 1958 - 1959.

11. 'Ακαδημίας Ἀθηνῶν, 'Ἑλληνικά δημοτικά τραγούδια (ἐκλογῆ), τόμ Α', Ἀθῆναι 1962.

12. Γιώργου Ιωάννου, Τά δημοτικά μας τραγούδια. 'Ἐκλογή, εἰσαγωγή, σχόλια. "Έκδοση «Ταχυδρόμου», (Ἀθῆναι 1966).

Δημοτικό Τραγούδι (ἀκριτικό)

Τοῦ μικροῦ Βλαχόπουλου (σ. 315-317)

1. ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ (Βλέπε σ.300)

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ 'Ἐπικό ποίημα

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. Απόδοση νοήματος: 'Η ύπόθεση τοῦ τραγουδιοῦ ἐκτυλίσσεται περίπου τὸν 100 αἱ. ἀποκορυφώσεως τῆς πάλης τῶν Βυζαντινῶν μέ τούς "Αραβεῖς στήν ξηρά καὶ τούς Σαρακηνούς πειρατές στῇ θάλασσα. Εἶναι ή ἔνδοξη ἐποχὴ τοῦ αὐτοκράτορα Μιχαὴλ Γ', δταν ἀναδεικνύονται σ' αὐτούς τούς συνεχεῖς πολέμους γενναῖοι πολεμιστές, δπως «ὁ Κωνσταντῖνος δ μικρός, δ Ἀλέξης δ ἀνδρειωμένος καὶ τὸ μικρὸν Βλαχόπουλο, δ Καστροπολεμίτης» τοῦ τραγουδιοῦ μας. Οἱ τρεῖς φίλοι καὶ συμπολεμιστές βρίσκονται σέ κάποια ἀνάπαυλα εἰρηνική καὶ γεύονται τούς καρπούς τῆς ηρεμητικῆς ζωῆς καὶ τῆς καλῆς παρέας. Τήν ήσυχη εἰκόνα συμπληρώνουν τά σπουδαῖα τους ἄλογα, πού ηρεμοῦν κι αὐτά δεμένα· ξεκουράζονται ἀπό τοὺς μικρούς καὶ μεγάλους τους ἄθλους. Μάλιστα δ «μαῦρος» τοῦ μικροῦ Βλαχόπουλου εἶναι τό δυνατότερο ἀπό τά τρία, ἀφοῦ ξεριζώνει δέντρα. "Ετσι παρατηροῦμε δτι καὶ οἱ «μαῦροι» εἶναι ἀνάλογοι μέ τούς ἀφέντες τους. Ξαφνικά ἐμφανίζεται δ συνηθισμένος ἀγγελιαφόρος τῆς δημοτικῆς ποιησεως, τό πουλάκι μέ τήν ἀνθρώπινη κουβέντα, γιά νά ἀναγγείλει στή χαρούμενη συντροφιά τήν ἐπίθεση Σαρακηνῶν κουρσάρων, πού ἔπληξαν μάλιστα ἀκόμη καὶ τίς οἰκογένειες τῶν τριῶν φίλων - ώστε νά αὐξηθεῖ καὶ τό ἐνδιαφέρον καὶ ή ἀγωνία τοῦ ἀκροατῆ - ἀναγνώστη. Ταχύτερο ἀπ' δλους ἐτοιμάζεται τό Βλαχόπουλο, στό δποτο ἐμπιστεύονται καὶ οἱ ἄλλοι δύο τήν ἐπιχειρηση· θά τόν βοηθήσουν μόνο δταν θά ἔχει νά ἀντιμετωπίσει πάρα πολλούς ἔχθρούς. Εἶναι ήσυχοι, γιατί γνωρίζουν τήν ἀξία τοῦ γενναίου ἀκρίτα. Κι αὐτός πρώτα ἔξετάζει τήν περιοχή καὶ τούς ἀντιπάλους. Εἶναι πολλοί, ἀλλά τό φιλότιμο νικᾶ τό φόβο. Προτοῦ χυθεῖ δμως στή μάχη, εἶναι ἀνάγκη νά συνενχοηθεῖ μέ τόν πρώτο καὶ καλύτερο συνεργάτη του, τό ἄλογό του· θά ἀντέξει στόν ἄνισο ἀγώνα; 'Ο μαῦρος εἶναι πρόθυμος καὶ σίγουρος γιά τή δύναμή του. "Επειτα ζητάει κι ἀπό τά δπλα του, τά βέλη καὶ τό σπαθί του νά μή τόν προδώσουν. Τέλος ἐπικαλεῖται τήν εύχή τῆς μάνας καὶ τῶν στενῶν τοῦ συγγενῶν γιά νά τοῦ παρασταθοῦν μαζί μέ τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ. "Ετσι δρμητικός κι ἀκράτητος ρίχνεται στή μάχη καὶ θερίζει τούς ἔχθρούς καὶ σώζει τά ἀπαχθέντα προσφιλή πρόσωπα. 'Επιστρέφοντας τέλος προειδοποιεῖ τούς φίλους του νά μή βρεθοῦν μπροστά του, γιατί μπορεῖ νά σκοτώσει κατά λάθος κι αὐτούς ἀπό τή ζάλη τῆς μάχης.

β'. 'Ενότητες κι ἐπιγραφή τους: Τό δημοτικό αὐτό τραγούδι χωρίζεται σέ 4 ἐνότητες. 1η. Οἱ στίχοι 1-14 : «Η ξαφνική εἰδηση στό τραπέζι τῆς χαρᾶς». 2η. Οἱ στίχοι 15-19 : «Τό Βλαχόπουλο ἀναλαμβάνει τόν θρόνον τοῦ θεοῦ». 3η. Οἱ στίχοι 20-35 : «Τό γενναίο

ἄλογο, τά καλοφτιαγμένα ὅπλα κι οἱ εύχές τῶν δικῶν του ἐνισχύουν τὸν πολεμιστή». 4η. Οἱ στίχοι 36-47 : «'Η νίκη καὶ ἡ παραζάλη τῆς μάχης».

γ'. Κεντρικὴ ἴδεα: 'Ο ήρωισμός τῶν ἀκριτῶν εἶναι ἀκράτητος καὶ ἔχει πάντα καλά ἀποτελέσματα ἀκόμη καὶ στίς πιό δύσκολες μάχες.

δ'. Συναισθήματα - Σκέψεις: 'Ἐνδιαφέρουσα ἡ ἀνθρώπινη ἀντίδραση τοῦ Βλαχόπουλου, ὁ φόβος, δηλαδή, καὶ ἡ ντροπή, πού νιώθει ὅταν πρωτοβλέπει τὸ πλῆθος τῶν ἔχθρῶν του.' Ακόμη σημαντικότερος προβάλλει ἐδῶ ὁ δεσμός τῶν ἀγωνιστῶν μὲ τὰ ὅπλα καὶ τὸ ἄλογό τους, καθώς καὶ ἡ εὐαισθησία πρός τὴν εὐχή τῆς οἰκογένειας. 'Ο λαϊκός ποιητής ὅμως δέν ἔξαιρει μονάχα τούς ἥρωες, ἀλλά καὶ τά ἄλογά τους, ὥστε νά είναι φυσιολογική κατόπιν ἡ ἐπιτυχής ἔκβαση τῆς τρομερῆς μάχης, δπως δείχνουν καὶ οἱ στίχοι 36, 37, 38 καθώς καὶ οἱ 46, 47.

ε'. Πραγματολογικά στοιχεῖα καὶ χαράκτηρισμοί: 'Αξιόλογες οἱ ὀνομασίες πού δηλώνουν πρόσωπα ἡ πράγματα ἀλλά δέν χρησιμοποιοῦνται πλέον σήμερα, δπως: *Καστροπολεμίτης*: 'Ο πολεμιστής πού διακρίνεται στίς πολιορκίες κάστρων. *μαδρος*: 'Ονομασία τῶν πολεμικῶν συνήθως ἀλόγων, κοινότατη στά ἀκριτικά καὶ τά ἄλλα δημοτικά μας τραγούδια. *τάβλα* = τό τραπέζι *Κουρσάροι*: Οἱ πειρατές πού γιά ἀρκετούς αἰῶνες μετά τὴν κατάληψη τῆς Κρήτης τό 824-828 ἀπό τούς Σαρακηνούς λεηλάτησαν καὶ ἐσπειραν τὸν τρόμο σ' δλα τά παράλια τοῦ Αίγαιου καὶ γενικά τῆς Μεσογείου. *Βήγλα* = σκοπιά. *Σάττες* 'Ἀλεξανδρινές: Περίφημη ἡ Αίγυπτιακή βιοτεχνική παραγωγή βελῶν. *Σπαθί διμισκί* = Δαμασκηνό σπαθί, ἀπό τή Δαμασκό πού φημίζονταν γιά τή βιοτεχνία ὑφαντῶν καὶ ἰδιαίτερα τῶν σκαλιστῶν σπαθιῶν. *Οἱ τρεῖς φίλοι* ἀκρίτες παρουσιάζονται πολύ συνδεδεμένοι μεταξύ τους καὶ ἐμπιστεύονται δ ἕνας τὸν ἄλλο καὶ μάλιστα οἱ δυό ἀναγνωρίζουν τὴν ἀξία τοῦ Βλαχόπουλου. *Τό Βλαχόπουλο* εἶναι γενναῖος πολεμιστής καὶ φιλότιμος, ἀγαπᾶ τὴν οἰκογένεια καὶ μάλιστα τὴν ἀρραβωνιαστικιά του, δπως καὶ τίς οἰκογένειες τῶν φίλων του. 'Επιστης διακρίνεται καὶ γιά τὴν εὔσέβειά του καὶ τή πεποίθηση στή θεία βοήθεια.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Μετρικὴ ἀνάλυση: Καὶ σ' αὐτό τό δημοτικό ἔχομε 15σύλλαβους ιαμβικούς καταληκτικούς στίχους σφικτοδεμένους καὶ μέ τομή στήν 8η συλλαβή. 'Ομοιοκαταληξία δέν ἔχει, δπως συνήθως συμβαίνει στά δημοτικά τραγούδια.

β'. Γλώσσα - "Υφος": 'Η δημοτική τῆς ἐποχῆς ἐκφράζει

άπολυτα τίς σκέψεις και τή νοοτροπία τοῦ λαοῦ. Τό ὄφος είναι ύψηλό και παραστατικότατο.

γ'. Έκφραστικά μέσα και ἡ σημασία τους: 'Εκτός ἀπό τίς δύλωντανες εἰκόνες τῆς εἰρηνικῆς και πολεμικῆς ζωῆς στό Βυζάντιο, δι λαϊκός ποιητής χρησιμοποιει πάντα μέ ἐπιτυχία τά κατάλληλα ἐκφραστικά μέσα. 'Ἐπαναλήψεις: Οἱ στίχοι 3, 7 και Η είναι σχεδόν δμοιοι, μέ μόνη ποικιλία τά τελευταῖα σύνθετα ρήματα, ἐνδεικτικότατα γιά τήν ἐπικρατοῦσα ἀτμόσφαιρα : γλυκοκούβεντιάζουν - χαροκοπούσαν - λιανοτραγουδᾶτε. 'Ἐπί- σης τό ἴδιο συμβαίνει μέ τούς στίχους 17 και 20, 13-14 και 39-40, 26 και 27 μέ τίς ἀπαραίτητες μονάχα συντακτικές ἡ νοηματικές ἀλλαγές. (Τό φαινόμενο είναι ηδη 'Ομηρικό και συντελεῖ στή μουσικότητα τῶν τραγουδιῶν). "Αλλες ἐπαναλήψεις : ἀντάμα...κι ἀντάμα (δ στενός φιλικός σύνδεσμος τόσο τῶν ἀκριτῶν δσο και τῶν ἀλόγων τους) εύχη τῆς μάνας μου...εύχη τοῦ πρώτου μ' ἀδελφοῦ, εύχη και τοῦ στερνοῦ μου (είχε ἀνάγκη ἀπό τή συμπαράσταση, αὐτή τή νοερή και ἡθική συμπαράσταση, δλων). Στά ἔμπα...στά ξέβγα...στά ἔμπα...στά ξέβγα (ἡ πρώτη φορά γιά τήν κίνηση και τήν ἐνέργεια, ἡ ἀλλη γιά τό ἀποτέλεσμα). Δύνεσαι...δύνεσαι; Δύνομαι...δύνομαι (ἐντοω ἐνδιαφέρον, σίγουρη διαβεβαίωση). Πολυσύνδετα: 'Ο Κωνσταντίνος...κι δ 'Αλέξης και τό...Βλαχόπουλο. Τρῶν και πίνουνε και γλυκοκούβεντιάζουν (και οι παρόμοιοι τους στίχοι). 'Ασύνδετα: βλέπει...ἐπρασινίζανε... κοκκινίζαν· ἄρχισε...δέν είχαν. Νά πάει...νά πάει. Σκύβει φιλεῖ...στέκει. Στά ἔμπα...στά ξέβγα...στά ἔμπα...στά ξέβγα (Ταχύτατες οι κινήσεις και οι ἐνέργειες). Τί θόλωσαν...δέ σᾶς βλέπω (σύγχυση πού δφείλεται στήν παραζάλη τῆς φονικῆς μάχης). 'Υπερβολές: ('Ο μαῦρος) τοῦ Κώστα τρώει τά σίδερα, τ' 'Αλέξη τό λιθάρια και τοῦ μικροῦ Βλαχόπουλου τά δέντρα ξεριζώνει (δύναμη και ἀντοχή γιά τά δυό πρῶτα ἄλογα, εύκινησία και εύστροφία ἐπί πλέον γιά τό τρίτο). "Αν είν' πενήντα κι ἑκατό... μακέλεψε τους ("Ενας πρός 50 ή 100· δέν είναι ψέμα τοῦ λαϊκοῦ ποιητή· είναι τρόπος νά τονίσει τήν ἀνδρεία τοῦ Βλ.). Οἱ κάμποι ἐπρασινίζανε (σκεπάστηκαν ἀπό τίς πράσινες στολές τῶν 'Αράπηδων), τά πλάγια κοκκινίζαν (τό ἴδιο ἔγινε μέ τίς κόκκινες στολές τῶν Σαρακηνῶν). Στό γαῖμα νά πλέξεις (νά διασχίσεις τό ματωμένθ πεδίο τῆς μάχης, νά περάσεις ἀνάμεσα ἀπό πολλούς σκοτωμένους). Χρυσό μαντίλι (χρυσοκέντητο). Στά ἔμπα χιλιούς ἔκοψε, στά ξέβγα δυό χιλιάδες και στό καλό τό γύρισμα δέν ἀφησε κανένα (ἀσύγκριτος πολεμιστής, καταστρεπτικός γιά τους ἀντιπάλους) ...πίσω του τούς παίρνει (πολύ σωματῶδες τό ἄλογο τοῦ Βλαχόπουλου, γι' αὐτό και μεταφέρει τόσα ἄτομα) διαμετρη- μούς δέν είχαν (ἀμέτρητοι, μεγάλο τό πλῆθος). Παρονομασίες:

Κουρσεύουνε... κουρσάροι (γιά νά άντιληφθοῦν καλά και τά πρόσωπα και τά ἔργα τους) νά τους διαμετράει, διαμετρημό (φαίνεται πώς προσπάθησε μερικές φορές νά τους μετρήσει, μά δέν τά κατάφερε). Στή βίγλα νά βιγλίζεις (νά παρατηρήσεις καλά). **Μεταφορές:** Γλυκοκουβεντιάζουν (συζητοῦν εύχαριστα). Λιανοτραγούδατε (λένε σύντομα και ἐλαφροῦ περιεχομένου τραγούδια). Χύσουν (δρμησε). "Οπου δ Θεός τά βγάλει ("Οποιο τέλος θέλει νά δώσει δ Θεός). Τό καλό τό γύρισμα (τό ἀποτελεσματικό μετά τίς πρῶτες ἐπιτυχίες ἀσφαλῶς ἡταν πολύ εὔκολο νά τους ἀποτελειώσει). Σέρνει φωνή (φωνάζει κρατώντας περισσότερο τά φωνήντα). **Αδελφέ μου** (ἀδελφικέ μου φίλε και σύντροφε). Θόλωσαν τά μάτια μου (κουράστηκαν και δέν βλέπουν καλά, δέν ξεχωρίζουν τους φίλους). Χίλιους ἔκοψε (σκότωσε κόβοντας τά κεφάλια.). **Παρομοιώσεις:** Σάν πουλί, σάν ἀηδόνι (ὅπως κελαηδοῦν τά πουλιά). Μπῆκε σάν αἴτος (ταχύτατος, μέ τήν προσοχή του τεταμένη και τά μάτια ὀλάνοιχτα και δξυδερκή) στά ξέβα σάν πετρίτης (γρήγορος και πάλι, ἀλλ' ἀφοῦ τά κατάφερε σάν γεράκι μέ τήν λεία του). **Παρηχήσεις:** Κουρσεύουνε Σαρακηνοί κουρσάροι (ἐπανάληψη τοῦ ρ, κ, σ). "Ωστε νά στρώσει δ Κωνσταντής και νά σελώσει δ 'Αλέξης (ἐπανάληψη τοῦ σ). "Εβρέθη τό Βλαχόπουλο στό μαῦρο καβαλάρης (ἐπανάληψη τοῦ β)...Βλαχόπουλο στή βίγλα νά βιγλίζεις (ἐπανάληψη τοῦ β και λ. δόμοιώς στό στίχο 20). Τουρκιά Σαρακηνούς κι 'Αράπηδες κουρσάρους (ἐπανάληψη τοῦ ρ). Κι δσους θά κόψει τό σπαθί τόσους θέ νά πατήσω (ἐπανάληψη τοῦ θ και σ). Προσγονατίζει δ μαῦρος του και πίσω του τους παίρνει (ἐπανάληψη τῶν π και τ). **Πλεονασμός:** δέν ἐλαλοῦσε σάν πουλί, δέν ἔλεε σάν ἀηδόνι (πουλί - ἀηδόνι: καθ' δλον και μέρος) **Αντιθέσεις:** νά πάει πίσω - νά πάει μπρός. Τοῦ πρώτου ἀδερφοῦ - τοῦ στερνοῦ. **Έμπρός μου - δπίσω μου.** **Διαλογισμός:** Σαίτες μου ἀλεξαντρινές... και σύ σπαθί μου διμισκί (τά θεωρεῖ ως ἔμψυχα, γιατί είναι ἀχώριστοι σύντροφοί του αὐτά τά δπλα). **Υποφορά - 'Ανθυποφορά:** - Δύνεσαι, μαῦρε μ'...; -Δύνομαι, ἀφέντη... **Προσωποποίηση:** 'Αφ' ἐνός μέν ἀπαντᾶ δ μαῦρος στούς στίχους 27, 28, 29, 30, δπου μάλιστα δίνει και συμβουλές, ἀφ' ἐτέρου δέ «λιγοκάρδισε» (ἔχασε τήν ψυχραιμία του).

3. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

'Η Παραστατική παρουσίαση τοῦ ἥρωα μίκρου Βλαχόπουλου, σ' ἔνα χαρακτηριστικό ἐπεισόδιο τῆς περιπετειώδους ζωῆς του μᾶς τόν καθιστᾶ οίκειο και θαυμαστό.

Δημοτικό τραγούδι (άκριτικό)

‘Ο θάνατος τοῦ Διγενῆ (σ. 317-318)

1. ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ (Βλ. σ. 300)

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ ‘Επικό ποίημα.

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. ‘Απόδοση νοήματος: ‘Ο λαός δέν άρκεσθηκε μόνο στήν έξιστόρηση τῶν κατορθωμάτων τοῦ Διγενῆ, τοῦ μυθικοῦ Βυζαντινοῦ ἥρωα, ἀλλά φθάνει καὶ στήν περιγραφή τοῦ θανάτου του, πού είναι καὶ μία εὐκαιρία νά δειχθεῖ ἡ παντοδυναμία τοῦ Χάρου πάνω σ’ δλους τούς θνητούς. Η ἡμέρα «τρίτη» πού θεωρεῖται ἀντίθετη πρός τὸ λαϊκό αἰσθημα, είναι ἡ κατάλληλη γιά τὸ θάγατο τοῦ Διγενῆ, δπως ἡταν καὶ γιά τὴ γέννησή του, γεγονός σπουδαίο, πάνω ἀπό κάθε δεισιδαιμονία (ἄν καὶ αὐτῇ ἡ δεισιδαιμονία θεμελιώθηκε κυρίως μέ τὴν ἄλωση τῆς Πόλης τοῦ 1453, πού ὅμως είναι χρονολογία μεταγενέστερη ἀπό τὴν ἐποχή πού συντίθενται τὰ ἀκριτικά τραγούδια). Η ἐπιλογὴ τῆς ἴδιας μέρας γιά τὴν ἀρχή καὶ τὸ τέλος τῆς ζωῆς τοῦ Ἀκρίτα γίνεται γιά νά φανεῖ πώς συμπλήρωσε, δλοκλήρωσε τέλεια τὸν κύκλο τῆς ζωῆς του. “Οπως κάθε ἄνθρωπος, ἔτσι καὶ ὁ Διγενῆς, θέλει στίς τελευταῖς του στιγμές τοὺς φίλους του κοντά του, τοὺς συναγωνιστές του καὶ γιά συμπαράσταση καὶ γιά νά τοὺς μιλήσει. Στήν πρόσκλησή του σπεύδουν σπουδαῖοι πολεμιστές. Ο τόπος πού τὸν συναντοῦν ἔτοιμοθάνατο είναι ἔνας δλόκληρος κάμπος, πού φανερώνει τὴν ἐλεύθερη διάθεση τοῦ ἥρωα, πού δέν μπορεῖ καὶ λόγω τῶν μεγάλων του διαστάσεων (δπως μᾶς λέει κάποια ἀλλη παραλλαγὴ τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ) νά χωρέσει μέσα σέ φυσιολογικά ἄνθρωπινα δρια. Τό ύπερανθρωπὸ στοιχεῖο ύπογραμμίζεται περισσότερο μέ τὸν στίχο 6, ὁ δροῦος δηλώνει ὅχι μόνο τὴν τεράστια σωματικὴ του δύναμη, ἀλλά κυρίως τὴ σύμμετοχὴ τῶν φυσικῶν στοιχείων στὸ θάνατό του, γεγονός πού ὁ λαός θέλει νά τὸ ἀνεβάσει σχεδόν στὸ ὄψος τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ ἀπό τὴν ἄποψη τοῦ συγκλονισμοῦ τῆς φύσεως. Μέ ἔκπληξη ἀκοῦμε τοὺς φίλους νά ρωτοῦν γιατί «θέλει νά πεθάνει», πράγμα πού σημαίνει πώς καὶ ὁ θάνατός του ὑποτάσσεται στὴ βούλησή του. Γαλήνιος ὁ Διγενῆς τοὺς ύποδέχεται καὶ τοὺς καθησυχάζει, σάν νά μήν ἡταν αὐτός ὁ ἔτοιμοθάνατος. ‘Ακολουθεῖ ἡ διήγηση λαμπρῶν κατορθωμάτων ἀπό τὸ στόμα τοῦ ἴδιου τοῦ ἥρωα, πού ἔχιναν στήν ‘Αραβία καὶ τὴ Συρία, γιατί αὐτές οἱ περιοχές ύπηρξαν τὰ θέατρα

τῶν μακροχρονίων πολέμων τῶν Βυζαντινῶν μέ τούς Μωαμεθανούς. Ἀπλά παρουσιάζει τόν ἑαυτό του ἀτρόμητο καὶ σίγουρο πάντα νικητή ἀκόμη καὶ μέ τίς πιό δύσκολες συνθῆκες («νυχτιές χωρίς ἀστροφεγγιά, νυχτιές χωρίς φεγγάρι»). Τώρα δῆμως προβάλλει ἀπέναντι του ἕνας ἄλλος ἀντίπαλος, τελείως διαφορετικός ἀπό δούς ἔχει ἀντιμετωπίσει. Εἶναι δὲ Χάρος, μέ διαφορετική ἐμφάνιση ἀπ' δ, τι συνηθίζεται στά δημοτικά· ξυπόλυτος καὶ λαμπροφορεμένος σάν τόν ψυχοπομπό ἀρχάγγελο Μιχαὴλ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, καὶ τόν καλεῖ νά παλέψουνε σέ μαρμαρένια ἀλώνια, χῶρο λευκό, καθαρό κι ἀπέριττο. Ἡ πάλη γίνεται καὶ εἶναι ἀσφαλῶς ἀνιση, δπως δείχνει καὶ ή διαφορά μεταξύ τῶν λέξεων «αὐλάκι» καὶ «τράφο» (τάφρο), μέ συνέπεια τήν ἥττα τού Διγενῆ, τήν δποία δῆμως ἀποφεύγει νά ἀναφέρει δ λαϊκός ποιητής, Ἰσως γιατί θέλει νά διαφυλάξει τήν ἡρωική καὶ ἀήττητη μορφή τοῦ ἥρωα.

β'. Ἐνότητες καὶ ἐπιγραφή τους: 1)Τρίτη...σᾶς ἀφηγιέμαι: «Γύρω ἀπό τόν ἑτοιμοθάνατο Διγενῆ» 2)τῆς Ἀραβίνας...ἀπό τούς ἀντρειωμένους: «Τά κατορθώματα τοῦ Διγενῆ» 3) Τώρα...τήν ψυχή του: «Πρόσκληση σέ πάλη ζωῆς καὶ θανάτου» 4) Καὶ πῆγαν...τράφο κάνει: «Ο μόνος ἀνίκητος ἀντίπαλος».

γ'. Κεντρική ίδεα: Καὶ δ πιό ἀνδρειωμένος καὶ ἀτρόμητος ἥρωας γνωρίζει κάποτε, σάν ἀνθρωπος, τό Χάροντα καὶ ὑποκύπτει σ' αὐτόν.

δ. Συναισθήματα - Σκέψεις: Κυριαρχεῖ τό ἡρωικό πνεῦμα καὶ τό ὑπερανθρώπινο στοιχεῖο πού προκαλοῦνε δέος καὶ θαυμασμό. Πολὺ ἐνδιαφέρον τό στοιχεῖο τῆς διηγήσεως ἀπό τό Διγενῆ τῶν κατορθωμάτων του πρός τούς συναγωνιστές του τίς τελευταῖες του στιγμές· θυμίζει τά τελευταῖα διδάγματα μεγάλων διδασκάλων πρός φίλους καὶ πιστούς, δπως στίς περιπτώσεις τοῦ Σωκράτη, τοῦ Κομφουκίου καὶ φυσικά τοῦ Χριστοῦ. Εἶναι ή καταλληλότερη στιγμή γιά τήν πεμπτουσία τῶν μεγάλων διδασκαλιῶν. Στήν προκειμένη περίπτωση δ Διγενῆς θέλει νά παραδειγματίσει τούς φίλους καὶ νά τούς ἀφήσει συνεχιστές τοῦ ἔθνικοῦ του ἔργου.

ε'. Πραγματολογικά στοιχεῖα καὶ χαρακτηρισμοί: Μηνᾶς, Μαυραιλῆς, ὁ Γιός τοῦ Δράκου, ὁ Τρεμαντάχειλος. Ἄλλοι γενναῖοι ἀκρίτες. Ἀραβίνα (Ἀραβία) καὶ Σύρα (Συρία) = χῶροι σκληρῶν συγκρούσεων μεταξύ Ἀράβων καὶ Βυζαντινῶν ἀπό τόν 7ο αἰώνα καὶ γιά ἀρκετές ἐκατονταετίες. Κοντάρι καὶ σπαθί: βασικά μέρη τοῦ ὀπλισμοῦ τοῦ Βυζαντινοῦ στρατιώτη. Ρῆσος = ἄγριο σαρκοφάγο αἰλουροειδές πού δνομάζεται λύγξ καὶ ἔχει στό ρύγχος καὶ στήν ούρα ἐκπληκτικά ώραῖα χρώματα.

‘Ο Χάροντας εἶναι ή μεταφορά τοῦ ἀρχαίου Χάροντος, βαρκάρη στό πλοιάριο πού δδηγοῦσε τίς ψυχές στόν Κάτω

Κόσμο, στόν "Αδη, μέσα άπό τήν 'Αχερουσία λίμνη. 'Ο λαός
άλλοι και συχνότερα τόν λέει και Χάρο και προσωποποιεί τήν
ιδέα του θανάτου. Στό χῶρο τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν ύπάρχει
και δλόκληρη κατηγορία, «τοῦ Χάρου». Οἱ φύλοι τοῦ Διγενῆ
παρουσιάζονται γεμάτοι ἐνδιαφέρον και προθυμία. 'Ο ίδιος δ
ῆρωας, παρά τήν κυρίαρχη μορφή τοῦ Χάρου, είναι τό σύμβολο
τοῦ ἀγωνιζομένου Ἑλληνισμοῦ πού πρωταγωνιστεῖ στό τραγούδι.
Δέν πρέπει νά θεωρηθεῖ ἐγωιστής, ἐπειδή ἀναφέρει τόσο σπου-
δαῖα κατορθώματά του. Είναι ή μορφή τοῦ μοναχικοῦ ἀγωνιστῆ
μέ τήν ἀπόλυτη αὐτοπεποίθηση και τήν πίστη στή νίκη, ἀτρό-
μητος και ἀκατάβλητος. 'Ακατάβλητος...έκτος κι ἄν πρόκειται
νά μετρηθεῖ μέ τόν ίδιο τό θάνατο· τόν ἀντιμετωπίζει σάν ίσος
πρός ίσον, ἀλλά φυσιολογικά ὑποκύπτει.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Μετρική ἀνάλυση: Και ἐδῶ ἔχομε τό μέτρο τῶν δημοτι-
κῶν τραγουδιῶν Ἱαμβικό καταληκτικό 15σύλλαβο μέ τομή στήν
8η συλλαβή, χωρίς χασμωδίες και δμοιοκαταληξία μέ μεγάλη
μουσικότητα.

β'. Γλώσσα - "Υφος: 'Η δημοτική τῶν τραγουδιῶν αὐτῶν
ἔδωσε τό γλωσσικό δργανο γιά δλη σχεδόν τή νεοελληνική
λογοτεχνία. Τό υφος είναι ύψηλό, ἀδρό και ἐπιβλητικό.

γ'. 'Εκφραστικά μέσα και ή σημασία τους: Μετρημένη και
εὔστοχη ή χρήση τους. 'Ἐπαναλήψεις: Τρίτη...και τρίτη ('Αρχή
και τέλος) κυκλικά τελειώνει ή ζωή τοῦ Διγενῆ). Νά' ρθει...νά
'ρθει...νά 'ρθει... (χωριστές προσκλήσεις μέ τήν ίδιαίτερη
έκτιμηση σέ κάθε φύλο). Φύλοι...φύλοι (τονίζει τή σχέση πού τούς
συνδέει). Νυχτιές...νυχτιές (δύσκολη ὥρα, ἐπικίνδυνη) βουνά...
βουνά (ἀτέλειωτη δρεινή ἔκταση). Κι δθε χτυπάει... τό αἷμα...
κάνει (δμοιες ἐνέργειες, ίσάξιοι ἀντίπαλοι). Βογκάει, τρέμουν...
βογκάει, τρέμουν... (πολλοί οι βόγκοι, συνεχής δ τρόμος τῆς γῆς)
Μεταφορές: πιάνει... (φροντίζει, ἀσχολεῖται). Τρέμει ή γῆ (φοβᾶται
ὑπερβολικά). "Εδειρα (κατέβαλα, πέρασα). Τῆς ἀστραπῆς τά
μάτια (λαμπερά, δξυδερκή, ψυχρά). Βουνά και κάμποι τρέμουν
(φοβοῦνται πολύ). Πολυσύνδετα: Κι ἐπήγαν και τόν ηύρανε (πρό-
θυμες οι ἐνέργειες). Και πήγαν και παλέψανε (κανονική ή τήρηση
τῆς συμφωνίας). Κι δθε...Κι δθε (δύο κτυπήματα ἀλλεπάλληλα).
'Ασύνδετο: βογκάει, τρέμουν..., βογκάει, τρέμουν... (ἀδιάκοπα τά
βογγητά, ἀδιάλειπτη ή ταραχή τῆς γῆς). Συνεκδοχές: βουνά...
κάμποι... (δλη ή γῆ). Τῆς 'Αραβίνας τά βουνά (τήν δρεινή
'Αραβία) τῆς Σύρας τά λαγκάδια (τήν τραχειά Σύρια). 'Υπερβο-
λές: Πενήντα κι ἑκατό και πάλε φόβον ἔχουν (φοβερά περάσματα

έπικινδυνα). Τετραπίθαμο σπαθί (πολύ φαρδύ και βαρύ φυσικά), με τρεῖς δρυγίες κοντάρι (μακρύ, άνάλογο κι αὐτό μέ τις φυσικές διαστάσεις τοῦ Διγενῆ). *Παρονομασία*: 'Ο Τρεμαντάχειλος πού τρέμ' ή γῆ (Φοβερός και στό δνομα ἀλλά και στόν πόλεμο). *Υποφορά* - *Ανθυποφορά*: — Σάν τί νά σ' ηὔρε...; - Φίλοι, καλῶς δρίσατε... *Πλεονασμοί*: Φίλοι κι ἀγαπημένοι (ύπογραμμίζει τήν ἀγάπη πού τούς ἔχει). Χωρίς ἀστροφεγγιά - χωρίς φεγγάρι (θεοσκότεινα δύναται νά θεωρηθεῖ και παρανομασία). *Παρομοιώσεις*: Τό αἷμα (σάν) αὐλάκι κάνει (πολύ αἷμα, ἀπό σοβαρό κτύπημα και μεγάλη πληγή). Τό αἷμα τράφο κάνει (ἀφθονο τό αἷμα ἀπό τήν ἀγιάτρευτη πληγή τοῦ καίριου κτυπήματος τοῦ Χάρου, πού σκοτώνει ἔτσι τόν Διγενῆ). *Πλουμιά* (σάν) τοῦ ρήσου (σέ ἐντονα και ώραια χρώματα). *Περίφραση*: 'Ο ἀπάνου κόσμος (ἢ γῆ). *Ἀντίθεση*: πενήντα κι ἑκατό - ἐγώ μονάχος (ἀφοβίος). *Ἀπό τά ἐκφραστικά αὐτά μέσα χρήσιμοποιοῦνται ίδιαίτερα γιά νά ἔξαρουν τήν ἀνδρεία τοῦ Διγενῆ οἱ ὑπερβολές.*

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Τό ἀκριτικό αὐτό τραγούδι ἔχει ἐπιτύχει ἀπόλυτα στό σκοπό του, πού ἡταν νά παρουσιάσει στίς τελευταίες στιγμές τῆς ζωῆς του ἔνα ψύχραιμο και σχεδόν (βογκάε...) γαλήνιο Διγενῆ, κυριαρχο τοῦ ἐαυτοῦ του, ἐπιβλητικό στούς φίλους του και ὑπολογίσιμο ἀκόμη κι ἀπό τόν ἴδιο τό Χάρο. Τό τελευταῖο αὐτό ἀποδεικνύεται ἀπό τήν ἔμμεση ἀναγνώριση τῆς ἀξίας του, ἀφοῦ δ Χάροντας δέν τοῦ παίρνει τήν ψυχή μιά δποιαδήποτε στιγμή, ἀλλά τόν καλεῖ νά παλέψουν σέ μαρμαρένια ἀλώνια, μολονότι γνωρίζει δ ἴδιος δτι δέν νικιέται ποτέ συνεπῶς θέλει νά τοῦ δώσει τήν εὐκαιρία νά πεθάνει δπως τοῦ ταίριαζε: ἀγωνιζόμενος.

Κωστῆ Παλαμᾶ

'Ο Διγενής 'Ακρίτας (σ. 319)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (Βλέπε σ. 30)

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ 'Ἐπικό ποίημα

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. 'Απόδοση νοήματος: 'Εμπνεόμενος δ ποιητής ἀπό τή λαϊκή μούσα τῶν ἀκριτικῶν τραγουδιῶν συνθέτει αὐτό ποίημα,

μέθεμα τόθάνατο τοῦ Διγενῆ, τόν δποῖο ὅμως θάνατο χρησιμοποιεῖ γιά νά συμβολίσει ύψηλά ίδανικά. 'Ο Χάροντας είκονίζεται ἐδῶ σάν καβαλάρης, είκόνα πού συναντᾶμε συχνά στή δημοτική μας ποίηση, πού σέρνει πίσω του τό Διγενή κι ἔνα σύνολο ἄλλων ψυχῶν. Αὐτό «τ' ἀνθρώπινο κοπάδι» κλαίει καί δέρνεται· ἔτσι τούς βλέπει ὁ Χάρος. 'Αντίθετα δημοτική διακρίνει μέσα σ' αὐτό τό κοπάδι τή λεβεντιά καί τήν δύμοφιά. Βέβαια δ 'Ακρίτας ξεχωρίζει σημαντικά ἀπό τούς ἄλλους, κυρίως μέ τήν ἀταραξία καί τήν τόλμη νά κοιτάξει τό Χάροντα κατάματα καί μέ τό θάρρος αὐτό τοῦ μιλάει δηλώνοντάς του ὑπερήφανα ποιός είναι καί ποῦ πρωτοσυναντήθηκαν. Ταυτίζει τόν ἔαυτό του μέ τήν ἐλληνική πολεμική ἀρετή ἀπό τήν ἀρχαία 'Ελλάδα ὡς καί τή Βυζαντινή αύτοκρατορία. Παραδέχεται δτι δημοτικός του είναι μιά ἀνάπαυλα στό ἔργο του, ή δποία ὅμως τόν ξεκουράζει καί τόν προετοιμάζει γιά καινούρια λαμπρά κατορθώματα. Προφανῶς δ 'Διγενῆς ὑπαινίσσεται δτι οί ηρωες πού θά τόν διαδεχθοῦν θά είναι ἀντάξιοι του.

β'. 'Ενότητες καί ἐπιγραφή τους: Τό ποίημα χωρίζεται σέ 2 ἐνότητες: 1η Οι τρεῖς πρῶτες στροφές: «'Ο Χάροντας ὁδηγεῖ τό Διγενῆ κι ἄλλους μαζί στόν "Άδη". 2η Οι τρεῖς τελευταῖς στροφές: «'Ο 'Ακρίτας είναι τό ἀκατάλυτο ἐλληνικό πνεῦμα».

γ'. Κεντρική ιδέα: 'Ο Διγενῆς ἐνσαρκώνει καί συμβολίζει τήν ἐλληνική ψυχή πού στήν πραγματικότητα δέν νικιέται ποτέ ἀπ' τό Χάρο καί πάντοτε στήν κατάλληλη περίσταση μεγαλουργεῖ.

δ'. Συναισθήματα - Σκέψεις: Είναι φανερή στό ποίημα ή ψυχική ἀνωτερότητα καί τό ήθικό σθένος τοῦ Διγενῆ, πού προκαλεῖ τό θαυμασμό. 'Ο πατριωτικός ήρωισμός φθάνει μέχρι τό σημείο τοῦ ὑπερανθρώπινου. 'Η αἰσθηση τῆς αἰώνιότητας γιά διδήποτε ἐλληνικό κυριαρχεῖ στή σκέψη τοῦ ἀναγνώστη, πού δέχεται ἀπόλυτα τό βαθύτερο συμβολισμό τοῦ ποιήματος.

ε'. Πραγματολογικά στοιχεῖα καί χαρακτηρισμοί: "Άδης": 'Ιδεατός χῶρος, πού ἀντιστοιχεῖ στόν Κάτω Κόσμο, δπου κατά τή μυθολογία μας δδηγοῦνται οί ψυχές. Σαλαμίνων: ὑπονοεῖ τή ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας (480 π.Χ.) Έφτάλοφη: 'Η Κωνσταντινούπολη, πού είχε κτισθεῖ σέ γεωγραφική τοποθεσία μέ ἑπτά λόφους. Τάρταρα: ήχοποίητη λέξη τῶν ἀρχαίων, γιά νά ἀποδώσει τό βαθύ σπήλαιο, δπου έστελλε γιά τιμωρία τούς ἔχθρούς του δ Ζεύς. 'Εδῶ συνεκδοχικῶς ἐννοεῖ τόν "Άδη. 'Ο Διγενῆς καί ἐδῶ προβάλλει ἀτρόμητος, γενναῖος, μέ αύτοπεποίθηση μεγάλη παρ' δλο δτι νικήθηκε στά μαρμαρένια ἀλώνια παλεύοντάς μέ τό Χάρο. Είναι ίσως τό πιό ἐπιτυχημένο σύμβολο τοῦ ἀκατάβλητου

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σθένους τῆς ψυχῆς τῶν Ἑλλήνων, πού μόνο «γιά λίγο καιρό ξαποσταίνει καὶ ξανά πρός τή δόξα τραβᾶ».

4. ΜΟΡΦΗ

α'. **Μετρική** **ἀνάλυση:** Τό ποίημα ἀποτελεῖται ἀπό 6 τετράστιχες στροφές γραμμένες σέ 8σύλλαβους καὶ 7σύλλαβους στίχους, ἀνάμεικτους ἱαμβικούς καὶ ἀναπαιστικούς, δπως τό δηλώνει καὶ ὁ τίτλος τῆς συλλογῆς, δπου ἀνήκει: «*Ἴαμβοι καὶ ἀνάπαιστοι*». Οἱ ἱαμβικοί στίχοι πλεονάζουν. Ἀναπαιστικοί εἰναι οἱ στίχοι: ὁ β' τῆς 4ης στροφῆς, δλοι τῆς 5ης στροφῆς καὶ οἱ δύο τελευταῖοι τῆς 6ης στροφῆς. Ὁμοιοκαταληκτεῖ ὁ δεύτερος μέ τόν τέταρτο στίχο κάθε στροφῆς.

β'. **Γλώσσα - "Υφος:** Φροντισμένη δημοτική γλώσσα. **Tό** **ῦφος** είναι ὑψηλό καὶ ἀντάξιο μιᾶς ἐπικής περιγραφῆς· ἐπιβλητικό καὶ δυνατό.

γ'. **Ἐκφραστικά** **μέσα** **καὶ** **ἡ** **σημασία** **τους:** Ἀρκετά γιά νά ἀποδώσουν τίς σκέψεις τοῦ ποιητῆ. **Μεταφορές:** Τ' ἀνθρώπινο κοπάδι (ἀνώνυμη μάζα γιά τόν Χάρο ἡ ἀλυσίδα τῶν ψυχῶν· μπροστά στό θάνατο δλοι ἔξισώνονται καὶ ἔξαφανίζονται). Τόν ἄνεμο τῆς λεβεντιᾶς (τούς δρμητικούς, ἀκούραστους, δραστήριους λεβέντες πού σκοτώθηκαν ἡ πέθαναν στό ἄνθος τῆς ήλικίας τους). Τήν πούλια τῆς δμορφιᾶς (τίς νέες - ἀλλά καὶ τούς νέους - πού ἀκτινοβολοῦν ἀπό τήν καλλονή τῆς νιότης, τῆς ἐφηβείας. Αὐτές οἱ δύο κατηγορίες ξεχωρίζουν μόνο μέσα ἀπ' τό κοπάδι). Ἀκατάλυτη ψυχή (ἡ ἀθάνατη, ἡ ἀκατάβλητη, πού πέρασε καὶ περνᾶ πολλές δοκιμασίες, ἀλλά κάθε φορά καταφέρνει νά διασώσει τήν ἀκεραιότητά της). **Ξαποσταίνω** (Σάν ἀνθρωποι κι αὐτοί οἱ ἀκατάβλητοι μαχητές ἔχουν ἀνάγκη ἀπό μιά σύντομη παύση, πού τούς ἀνανεώνει τό ζῆλο καὶ τήν δρμή). **Ἀνασταίνω** (=φέρνω τήν ἐλευθερία, πού φυσικά θά σημαίνει τήν ἐπάνοδο στήν ἀληθινή ζωή, ἐν σχέσει μέ τόν ηθικό καὶ πνευματικό θάνατο τῆς σκλαβιᾶς). **Ἀντιθέσεις:** Τ' ἀνθρώπινο κοπάδι κλαίει, δέρνεται - ὁ Ἀκρίτας μόνο ἀτάραχα κοιτάει τόν καβαλάρη. (Οἱ μεγάλες ψυχές, τά ὑψηλά φρονήματα ξεχωρίζουν ἀπό τό πλῆθος· ἔτσι ξεχωρίζει καὶ ἡ ἀταραξία, ἡ ψυχραιμία ἀπό τόν γενικό τρόμο καὶ τόν πανικό). Δέ χάνομαι στά Τάρταρα - στή ζωή ξαναφαίνομαι... ἀνασταίνω (Ἡ ζωή, ἡ ἀθανασία ἀντιμέτωπη μέ τόν θάνατο καὶ τήν ἀσταμάτητη φθορά). **Ἀσύνδετο:** κλαίει, δέρνεται (τό ἀνθρώπινο κοπάδι παραδίνεται στήν ἀπελπισία καὶ τόν τρόμο). **Ὑπερβατά:** Τούς κρατεῖ...δεμένους. **Στ'** ἀλόγου του...τά καπούλια. **Περίφραση:** Τόν πάτησε τοῦ Χάρου τό ποδάρι (=πέθανε). **Παρομοίωση:** Σάν νά μήν τόν πάτησε... (ἀνεπηρέαστος ἀπό τόν «προσω-

ρινό» αύτό θάνατο). Ἐναντίωση: Μ' ἄγγιξες καὶ δέ μ' ἔνιωσες (ή ἀφῇ τοῦ Χάρου δέχθηκε τό ἐρέθισμα ἀλλά δέν αἰσθάνθηκε, δέν ἀντιλήφθηκε μέ ποιόν είχε νά κάνει ἐδῶ ὁ Χάρος φαίνεται μᾶλλον ἀνίδεος ως πρός τήν ἀξία καὶ τή δύναμη τοῦ Διγενῆ). Μετωνυμίες: Σαλαμίνες (νίκες λαμπρές καὶ μάλιστα στή θάλασσα). Τό σπαθί τῶν Ἑλλήνων (καὶ πάλι, διάφορες πολεμικές ἐλληνικές ἐπιτυχίες). Τάρταρα (= θάνατος). Ἀντονομασία: Ἐφτάλοφη (=Κωνσταντινούπολη).

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Ο ποιητής ἐκδίδοντας τούς «'Ιάμβους καὶ Ἀνάπαιστους» τό 1897 ζεῖ σέ μιά ἀτμόσφαιρα κάποιας κάμψεως τοῦ ἑθνικοῦ φρονήματος μέ ἀφορμή τόν ἄτυχο πόλεμο. Προσπάθησε λοιπόν καὶ μέ τόν «Διγενή Ἀκρίτα» του νά ἐνθαρρύνει τούς ἀπογοητευμένους Ἑλληνες, πού πίστεψαν πώς βυθίστηκαν στά Τάρταρα, ἐνῶ στήν πραγματικότητα «ξαπόστασαν» λίγο γιά τίς νέες ἐπιτυχίες (15 χρόνια μετά ἔρχονται οἱ θριαμβευτικές νίκες τῶν βαλκανικῶν πολέμων).

Δημοτικό Τραγούδι (κλέφτικο)

Τοῦ Μπουκουβάλα (σ. 325-326)

1. ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ (Βλέπε σ. 300)

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ Ἐπικό ποίημα.

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. Ἀπόδοση νοήματος: Τό θέμα αύτοῦ τοῦ κλέφτικου τραγουδιοῦ είναι μιά νικηφόρα μάχη ἐνός κλέφτη ὄνομαστοῦ, τοῦ Γιάννη Μπουκουβάλα. Ο λαϊκός ποιητής ἀρχίζει μέ «ἄστοχα ἐρωτήματα», δηνάς λέγονται, ζητώντας νά μάθει τί ἔχει προκαλέσει αύτή τήν ἀναστάτωση γύρω, τόν «άχό» καὶ τήν «ταραχή». Τά ἐρωτήματα δηνάς αύτά δέν είναι καὶ τόσο ἀχρηστά σάν ρητορικό σχῆμα δίνουν ἔμφαση καὶ προσελκύουν τήν προσοχή στό σημείο ἐκείνο πού θέλει ὁ λαϊκός ποιητής νά παρουσιάσει καὶ νά τονίσει. «Ἐτσι καὶ τώρα, σάν ἀπό προβολεῖς φωτίζεται ή μάχη πού δίνει ὁ Μπουκουβάλας καὶ τά κλεφτόπουλά του μέ χίλιους πέντακόσιους Τούρκους» καὶ είναι τόση ἡ δρμητικότητα τῶν μαχητῶν ἀλλά κι ή «σκόνη», ή «ἀντάρα», πού θυμίζουν σφαγή βουβαλιῶν ἡ φιλονικία θηρίων. Φαίνεται πώς ή σύγκρουση κράτησε ἀρκετά, γιατί μιά Ψηφιοποιηθήκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

«ξανθή κόρη», συνηθισμένο κι άοριστο πρόσωπο στή δημοτική ποίηση, φαίνεται νά κουράστηκε ἀπ' τή φασαρία, άλλα θέλει κιόλας νά μάθει γιά τό ἀποτέλεσμα τῆς μάχης. Ζητᾶ λοιπόν ἀπ' τό Γιάννη, ὅπως τόν λέει μέ οίκειότητα, γιατί είναι πολύ γνωστός, νά σταματήσει τόν πόλεμο - βλέπετε αύτός είναι ὁ ἀναμφισβήτητος ρυθμιστής του - και νά ύπολογισθοῦν οί ἀπώλειες. Τελικά χάθηκε τό ἔνα τρίτο τῶν Τούρκων καί μόνο τρεῖς κλέφτες, πράγμα πού ἀποδεικνύει καί τή γενναιότητα καί τήν ἀποτελεσματικότητα τόσο τῶν πολεμιστῶν ὅσο καί τοῦ ἀρχηγοῦ τους. Τήν ἀνδρεία τοῦ τελευταίου φανερώνουν ἀκόμη οί φράσεις «ὁ Μπουκουβάλας πολεμάει μέ χίλιους πεντακόσιους», «πάψε τόν πόλεμο» (ἐλέγχει δηλαδή ἀπόλυτα τήν μάχη) καί οἱ-έντυπώσεις πού προκαλοῦν τά φαινόμενα τῆς μάχης: «ἀχός», «ταραχή μεγάλη», «βουβάλια σφάζονται», «θηριά μαλώνουν», «κουρνιαχτός» κι «άνταρά».

β'. Ενότητες κι ἐπιγραφή τους: Τό τραγούδι μπορεῖ νά χωρισθεῖ σέ 2 ἐνότητες:

1η. Οἱ στίχοι 1-5. «Ἡ φοβερή ἐντύπωση τῆς μάχης».

2η. Οἱ στίχοι 6-11. «Ἡ μεγάλη νίκη».

γ'. Κεντρική ιδέα: Ἡ ἀνδρεία τῶν κλεφτῶν καί ἡ τέχνη τους στίς μάχες τονώνουν τή λαϊκή ψυχή καί τό ἐθνικό φρόνημα.

δ'. Συναισθήματα - Σκέψεις: «Ἡ τόλμη καί ἡ στρατηγική ίκανότητα τῶν πολεμάρχων τῆς κλεφτουριᾶς δέν προκαλεῖ τόν ἐνθουσιασμό μόνο τῶν συγχρόνων τους - πού τόσο τόν είχαν ἀνάγκη - ἀλλά καί τοῦ σύγχρονου ἀναγνώστη. Ἡ περιέργεια τοῦ λαϊκοῦ ποιητῆ ἡ τῆς ξανθῆς κόρης είναι τελικά ἡ δική μας περιέργεια, ἡ ἀγωνία ἡ τό ἐνδιαφέρον νά μάθουμε γιά τήν ἔκβαση τῆς μάχης, κι ὁ θαυμασμός τους ὁ κρυφός, δικός μας ἐπίσης.

ε'. Πραγματολογικά στοιχεῖα καί χαρακτηρισμοί: Κεράσοβο καί Καινούρια Χώρα: Συχνά τοπωνύμια στή Στερεά κυρίως Ἐλλάδα, ἀλλά καί στή Θεσσαλία καί Ἡπειρο. Ασκέρι τό δλιγάριθμο συνήθως πολεμικό σῶμα πού συνάθροιζε μέ τήν προσωπική του ἀκτινοβολία καί ίκανότητα ὁ ἀρχηγός, στόν δόποιο παρέμενε μέχρι θανάτου πιστό ως τό τελευταίο κλεφτόπουλο.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Μετρική ἀνάλυση: Καί σ' αύτό τό δημοτικό τραγούδι οἱ ἔνδεκα στίχοι του είναι ίαμβικοί (υ-) καταληκτικοί δεκαπεντασύλλαβοι, χωρίς μετρικά σφάλματα καί δμοιοκαταληξία. Ἡ τομή γίνεται πάντα στήν 8η συλλαβή.

β'. Γλώσσα - "Υφος: 'Ἡ γνήσια δημοτική γλώσσα ἐκφραστι-

κότατη μέσα στή λιτότητά της. Τό ύφος είναι ύψηλό και ρωμαλέο· μᾶς πείθει μέ τήν παραστατικότητά του.

γ'. Έκφραστικά μέσα καί ή σημασία τους: Οι λέξεις «ἀχός», «ταραχή», «βουβάλια», «κουρνιαχτός» κι «ἀντάρα» ἀποδίδουν θαυμάσια τόσο ἀκουστικά δσο καί δπτικά τήν ἀτμόσφαιρα τῆς μάχης. *Υποφορά - Ανθυποφορά*: 'Ο β' καί γ' στίχος (μέ τήν ἐρωταπόκριση δίδεται ζωηρότητα καί ἔμφαση· μέ τήν ἐπανάληψη σχεδόν δλων τῶν λέξεων αὐξάνει ή μουσικότητα τῶν στίχων). *Ἐπαναλήψεις*: Πάψε...πάψε (ἔμφαση καί ἐπιμονή στήν παρότρυνση). Μετριοῦνται...λείπουν...μετριοῦνται...λείπουν (:"Ομοιες οἱ ἐνέργειες τῶν δύο πλευρῶν, ἀλλά πόσο διαφορετικά τά ἀποτελέσματα). «λείπουν...λείπουν...λείπουν», δπως καί «νά μετρηθεῖ...μετριοῦνται...μετριοῦνται». ('Η ίδιαίτερη σημάσια τοῦ ἀπολογισμοῦ μετά τή μάχη). *Ἀσύνδετο*: νά κατακάτσει...νά σηκωθεῖ...νά μετρηθεῖ...νά ίδουμε. (Πρέπει νά γίνει γρήγορα ή ἐκτίμηση). *Πλεονασμός*: Πάψε τόν πόλεμο, πάψε τά ντουφέκια (Δέν είναι πάντως ἀπόλυτα ταυτόσημες οἱ 2 φράσεις: δ πόλεμος είναι ή γενική ἔννοια τῆς ἐχθρικῆς διαθέσεως, ἐνῶ τά ντουφέκια (συνεκδοχή, ἀντί τουφεκισμοί, πυροβολισμοί) είναι ἔνα ἀπλό φαινόμενο τοῦ πολέμου). *Ἀντίθεση*: κατακάτσει - σηκωθεῖ (Σύλληψη πολύ ἐπιτυχημένη, ἀφοῦ θ' ἀρχίσει νά παρουσιάζεται ή εἰκόνα τῆς μάχης στό μέσον καί θά δλοκληρώνεται ἐνῶ θά ἀνασηκώνεται ή δμίχλη καί θά καταπέφτει ή σκόνη). *Ἐνάντιοι παρουσιάζονται καί οἱ δύο ἀριθμοί*: πεντακόσιοι νεκροί Τοῦρκοι - τρεῖς νεκροί κλέφτες.

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Είναι τόση ή ἐνάργεια τῆς διηγήσεως τοῦ λαϊκοῦ ποιητῆ, που δίνει τήν ἐντύπωση κινηματογραφημένης ἀποδόσεως, λιτής καί ρεαλιστικής.

Δημοτικό Τραγούδι (κλέφτικο)

Τοῦ κλέφτη τό κιβούρι (σ. 326-327)

1. ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ (βλ. σ. 300)

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ Λυρικό τραγούδι.

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. Ἀπόδοση νοήματος: Ὁ λαός στή φιλοσοφική προσέγγισή του μέ τό θάνατο θέλει συχνά τόν ἄνθρωπο καί ἐδῶ τό παλικάρι, τόν κλέφτη Δῆμο, νά συζητεῖ καί νά δίνει δόηγίες γιά τήν κατασκευή τοῦ τάφου του. Ἡ ώρα πού διαλέγει ὁ λαϊκός ποιητής γιά τό θάνατο τοῦ Δήμου, τό ἥλιοβασίλεμα, είναι συμβολική· ὁ Δῆμος φεύγει μαζί μέ τόν ἥλιο. Ὁ κλέφτης, ὅπως κι ὁ Διγενής, θέλει στά τελευταῖα του τό πιό ἀγαπημένο πρόσωπο κοντά του, τόν ἀνηψιό του τό Λαμπράκη, τόν ὅποιο κληροδοτεῖ τά τιμημένα του ὅπλα καί τήν ἀρχηγία. Καί ἔπειτα ἀκολουθοῦν οἱ τελευταῖες του θελήσεις σχετικά μέ τόν τρόπο ταφῆς του καί τόν ἵδιο τόν τάφο του. Τόν τόπο τόν θέλει ψηλά στή κρύα βρύση, ἀνάμεσα στά δέντρα καί πάνω στά κλαδιά. Τόν τάφο του πρέπει νά φτιάξουν μέ τά χατζάρια τους οἱ συμπολεμιστές του εὐρύχωρο, γιά νά τόν συνοδεύσουν τά ἀγαπημένα του ὅπλα, ὅπως τούς ἀρχαίους νεκρούς τά κτερίσματα. Βέβαια τό κοντάρι ἀποτελεῖ ἀναχρονισμό γιά τόν συνήθη ὀπλισμό τῶν κλεφτῶν, δείχνει ὅμως τή ριζωμένη βαθιά ἀρχαιολατρεία καί τή μίμηση τῶν προγόνων. Είναι ὁ ἵδιος ὁ λαός πού τραγουδοῦσε ἀκόμη τό Διγενή καί τό «τρεῖς ὀργιές κοντάρι» του. Τέλος θεωρεῖ ἀπαραίτητο τό παραθύρι στά δεξιά γιά νά παρακολουθεῖ τή ζωή πού θά συνεχίζεται ἀπ' ἔξω τή ζωή πού δηλώνουν τά στοιχεῖα: ἥλιος, δροσιά, πουλιά, ἀηδόνια, οἱ γέμορφες πού θά τόν καλημερᾶνε. Βέβαια σάν καλός χριστιανός χρειάζεται καί τόν πνευματικό, στόν ὅποιο θά ἔξομολογηθεῖ καί θά ἀνακουφισθεῖ, ὑπενθυμίζοντάς μας μέ τήν εύκαιρια αὐτή ὅτι είναι ἀρκετά μεγάλος, περισσότερο ἀπό 62 ἑτῶν, ἀφοῦ τά 52 χρόνια πέρασαν μέ τούς ἐθνικούς ἀγῶνες.

β'. Ἐνότητες καί ἐπιγραφή τους: Οἱ ἐνότητες είναι 2. 1η. Ὁ ἥλιος... καπέτανιος: «Οἱ τελευταῖες στιγμές τοῦ Δήμου» 2η. Πάιδιά μου... καλημερᾶνε: «Οἱ τελευταῖες θελήσεις τοῦ κλέφτη» ἢ «Ἐνας τάφος μέσα στήν καρδιά τής ζωῆς».

γ'. Συναισθήματα — Σκέψεις: Ὁ Δῆμος ἀτάραχος ἐκφράζει στίς τελευταῖες του ώρες δῆλη τήν ἀγάπη του πρός τή ζωή καί τή φύση, τήν δμορφιά καί τά νιάτα. Είναι τό πιό ἀξιοπρόσεκτο ἀπ' ὅλα αὐτή ἡ αἰσιόδοξη ἀντιμετώπιση τοῦ θανάτου, πού φανερώνει πνεῦμα ἡρωικό, βαθιά φιλοσοφημένη οἰκειότητα μέ τίς δυσκολίες κι ἀγάπη πρός τήν ἐλευθερία πού δέν τήν μειώνουν οἱ ἐπιθανάτιες ἀγωνίες. Αὐτή ἡ γενναία καί καλοπροαίρετη στάση πρός τό θάνατο δέν είναι γνώρισμα τοῦ λαοῦ ἐπί τουρκοκρατίας. Τά περισσότερα καί σπουδαιότερα ἀπό τά ἀρχαῖα ἐπιτύμβια ἀνά-

γλυφα, δπως τοῦ Δεξύλεω και τῆς Ἡγησοῦς, ἀπέχουν πολύ ἀπό τις θλιβερές παραστάσεις πού θά περίμενε κανείς. Είναι ό λαός πού έξουδετέρωσε τόν φόβο τοῦ θανάτου μέ τήν ἀγάπη στή ζωή.

δ. Κεντρική ιδέα: 'Η πανάρχαια αἰσιόδοξη ἀντιμετώπιση τοῦ θανάτου ἀπό τούς "Ελληνες συνεχίζεται και στήν ήρωική κλεφτουριά.

ε. Πραγματολογικά στοιχεῖα και χαρακτηρίσμοι: Δῆμος: "Ισως πρόκειται γιά τό Δῆμο Μπουκουβάλα. Πνευματικός: διέρεας μέ τήν ύψηλή ιδιότητα τοῦ έξομολογητῆ. Χαντζάρια - ἄρματα: τά πρῶτα είναι τά κυρτά σπαθιά τῶν κλεφτῶν. Τά ἄλλα περιλαμβάνουν δλο τόν ὅπλισμό τους. Σέ ἀντίθεση χρονολογική ἔρχεται τό κοντάρι, πού χρησιμοποιήθηκε μέχρι και τή βυζαντινή περίοδο, μετά δημος τήν ἐφεύρεση τῆς πυρίτιδας ἀχρηστεύθηκε. 'Ο ἑτοιμοθάνατος κλέφτης προβάλλει γαλήνιος μέ τήν αἴσθηση τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ ιεροῦ ἔθνικοῦ του καθήκοντος και λάτρης τῆς φυσικῆς δόμοφιᾶς, τῆς δράσης, τῆς ζωῆς. Είναι εύσεβής χριστιανός και καλός καπετάνιος πού ἐνδιαφέρεται γιά τούς ἄνδρες του (Σύρτε, παιδιά μου, στό νερό, ψωμί νά φᾶτ' ἀπόψε) ἐνῶ είναι ἑτοιμοθάνατος.

4. ΜΟΡΦΗ

α. Μετρική ἀνάλυση: Οι στίχοι τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ, ιαμβικοί καταληκτικοί παροξύτονοι 15 σύλλαβοι, μέ τομή στήν 8η συλλαβή χωρίς μετρικά σφάλματα και χωρίς δόμοιο καταληξία.

β. Γλώσσα - "Υφος: 'Η λαγαρή δημοτική γλώσσα τῶν κλεφτῶν. Τό υφος είναι ἐπιβλητικό, πλαστικό, ζωηρό και τέλεια ἐκφραστικό τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου τοῦ Δήμου τοῦ κλέφτη, πού λατρεύει τή ζωή.

γ. Ἐκφραστικά μέσα και ή σημασία τους: Περιορισμένη χρήση τῶν κοσμιτικῶν ἐπιθέτων, ἀπό τά δποια τά πιό χαρακτηριστικά είναι: ἔρημο τόπο, δέντρα δασιά, πυκναραδιασμένα, ώριό κιβούρι. 'Αντίθετα είναι ἄφθονες οι ζωηρές εἰκόνες. 'Ασύνδετα: νά σοῦ χαρίσω - νά γένεις (μέ τήν παράδοση τῶν δπλων γίνεται αὐτόματα και ή ἀπόδοση τοῦ ἀξιώματος). Δώδεκα χρόνια ἄρματολός, σαράντα χρόνια κλέφτης (δυό χωριστές φάσεις τῆς ζωῆς του). Συνεκδοχές: Στό νερό (= στή βρύση γιά νά πίνετε εύκολα νερό). Ψωμί νά φᾶτε (= νά δειπνήσετε, κύριο βέβαια είδος τροφῆς τό ψωμί, βάση και τής διατροφῆς τοῦ σύγχρονου "Ελληνα). Κρύα βρύση (= κρύο νερό τής βρύσης). Πολυσύνδετο: Κόψτε και στρώστε... και βάλτε με και φέρτε... (κανονικές και προσεκτικές οι ἐνέργειες σύμφωνες μέ τήν ἐπιθυμία τοῦ καπετάνιου και τά ξθιμα). Παρηχήσεις: Ψωμί...ἀπόψε (ἐπανάληψη τοῦ ψωμάτων). Ψηφιοπομήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής... (ἐπανάληψη τοῦ ινστιτούτου).

ληψη τοῦ μ). Πάρτε...σύρτε... κρύα βρύση (ἐπανάληψη τοῦ ρ). Δέντρα δασά πυκναραδιασμένα (= ἐπανάληψη τοῦ δ). "Αρματα, μακρύ... κοντάρι (ἐπανάληψη τοῦ ρ). Νά περνοῦν οἱ γέμορφες νά μέ καλημερᾶνε (ἐπανάληψη τοῦ ν & ρ). *Μεταφορές*: Σύρτε (= πηγαίνετε). Σύρτε με (= μεταφέρετε με). Πυκναραδιασμένα (φυτρωμένα σέ πυκνές σειρές). *Πλεονασμοί*: δασιά - πυκναραδιασμένα (όργιώδης ή βλάστηση). Ξομολογήσει - νά τοῦ πῶ τά κρίματα (ή ίδια ἔννοια πού ἀναλύεται γιά νά δοθεῖ ἔμφαση στό καθῆκον κάθε χριστιανοῦ). *Ἀντίθεση*: δήλιος τό πρωί - τό δροσερό τό βράδυ (ὅλες τίς φρες κι ὅλες τίς καιρικές συνθῆκες). *Παρονομασία*: Μπαίνουν... μπαινοβγαίνουν... (Ἡ λαχτάρα γιά τήν ἐπαφή μέ τή ζωή). *Καθ'* δόλον καί μέρος: Τά πουλιά, τῆς ἄνοιξης τ' ἀηδόνια (= ή προσοχή περιορίζεται στά πιό καλλίφωνα πουλιά τῆς πιό ὅμορφης ἐποχῆς).

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Πολύ σπάνια μᾶς παρέχεται ή εὐκαιρία νά συναντήσουμε ποίημα μέ θέμα τό θάνατο, ἀπό τό δόποιο ὅμως νά ἀπουσιάζει σχεδόν δόλοκληρωτικά αύτός δήλιος δ θάνατος καί ἐπί πλέον νά κυριαρχεῖ, νά ξεχειλίζει ἀπ' τούς στίχους του ή ἀγάπη πρός τή ζωή, ή αἰσιοδοξία, ή φυσιολατρεία. "Αν ἔλειπε δηλαδή ή λέξη κιβούρι καί ή πρόσκληση τοῦ πνευματικοῦ, μπορούσαμε νά ἀπολαύσουμε ἄλλο ἔνα κλέφτικο τραγούδι γεμάτο παλμό καί ζωντάνια, ἔνα ἀπό τά ποιήματα πού εύχαριστοῦν στήν κυριολεξία.

'Οδυσσέα 'Ελύτη

'Ο ζωγράφος Θεόφιλος (σ. 331-335)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (βλ. σ. 11)

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ 'Απόσπασμα ἀπό τό διάλογο δοκίμιο.

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. *Άπόδοση νόηματος*: Στά 1870 στή Βαρειά τῆς Μυτιλήνης γεννήθηκε δ λαϊκός ζωγράφος Θεόφιλος. Τά πρῶτα χρόνια του τά έζησε κοντά στόν ἀγαπημένο του παππού, πού ἦταν καλός ζωγράφος. 'Από διάτοπα περίπου χρόνων ζωγράφιζε στά τετράδιά του καί διάβαζε δποια φυλλάδα ἔπεφτε στά χέρια του. Τά ἄλλα

παιδιά στό σχολεῖο τόν πειράζανε, γιατί δέν ένδιαφερόταν γιά τά «πραχτικά ζητήματα». Τόν πίκραινε τό περιβάλλον πού ζοῦσε, γιατί έβλεπε πώς έκει δέν θά μπορούσε νά πραγματοποιήσει τά δνειρά πού έκανε. "Ετσι κλεινότανε στόν έαυτό του καί στά βιβλία του. Τό 1887 στίς άπόκριες ντύθηκε τήν άγαπημένη του στολή, τή φουστανέλλα, πού δέ χόρταινε νά τήν καμαρώνει καί νά τή θαυμάζει. Παρόλο πού πέρασαν οι άπόκριες, δέν έβγαζε τή στολή, δόποτε άρχισαν νά τόν πιέζουν οι δικοί του. Αύτό τό γεγονός και ή πίεση νά έργαστει, τού έκαναν τή ζωή μαρτύριο. "Ενα χρόνο άργότερα φεύγει γιά τή Σμύρνη, δπου γίνεται θυρωρός στό έλληνικό προξενείο. 'Εκει φορούσε πάντα τή στολή του καί ζοῦσε ένα δικό του τρόπο ζωής. Στά 1907 τόν βρίσκουμε στό Βόλο καί στό Πήλιο, δπου «έγκαινιάζει τήν πρώτη περίοδο τής ζωγραφικής του δραστηριότητας». "Υστερά άπό πολλά χρόνια έρχεται στή Μυτιλήνη. 'Εδω ζει μοναχικό βίο καί ζωγραφίζει παντού, δπου βρίσκει έπιφανεια, μέ χρώματα πού ό ίδιος φτιάχνει. Λίγα έργα του σώθηκαν κι αυτά δσα ήταν ζωγραφισμένα σέ σανίδια ή σέ ψφασμα ή σέ τενεκέδες. Ζούσε μόνος του σ' ένα μικρό σπιτάκι. Τό γατάκι και ή μικρή κόρη τής νύφης του, ή 'Αγλαΐα, ήταν τά πλάσματα πού άγαπούσε στόν κόσμο. Τό 1934 πέθανε σέ ήλικια 64 χρονῶν.

β. 'Ενότητες καί έπιγραφή τους:

- 1η. «Στό προάστιο... κονταρομαχίες». 'Η καταγωγή τού Θεόφιλου.
 - 2η. «Καλά... έφηβος πιά». 'Η παιδική του ήλικια καί τά δνειρά του.
 - 3η. «"Ομως... σχεδόν ποτέ». 'Η αίτια τής φυγῆς του καί ή ζωή του στή Σμύρνη.
 - 4η. «Κανείς... Μακρής». 'Ο Θεόφιλος στό Βόλο καί στό Πήλιο.
 - 5η. «Θά τόν ξαναβροῦμε... 'Αγλαΐα». 'Η ζωή του στή Μυτιλήνη.
 - 6η. «Μπαίνοντας... ψυχή του». Τό τέλος του.
- γ. **Κεντρική ίδεα:** "Οταν ύπαρχουν ή έπιθυμία καί τά δνειρά γιά μεγάλα έργα, βρίσκεται δ τρόπος νά πραγματοποιηθοῦν.

δ. **Συναισθήματα — Σκέψεις:** Παρακολουθώντας δ ἀναγνώστης τή ζωή τού ήρωα, πού σάν 'Οδυσσέας τής έποχής του περιπλανιέται, νιώθει θαυμασμό, συγκίνηση καί συμπάθεια. Οι ίκανότητες τού ἀνθρώπου έκδηλωνονται άπό τά παιδικά του χρόνια καί, ἀν γίνει ή κατάλληλη καλλιέργεια, εύδοκιμοῦν καί τόν ἀναδεικνύουν. "Οταν τό περιβάλλον δέν είναι εύνοϊκό γιά τήν πραγματοποίηση τού σκοπού μας, πρέπει νά βρίσκουμε ἄλλη διέξοδο καί νά μήν έπηρεαζόμαστε άπό τά ξενόφερτα στοιχεῖα. Νά είμαστε περήφανοι γιά τόν έλληνικό τρόπο ζωής, πού είναι καί ή πρωσοπικότητά μας («έγώ Φράγκος δέν είμαι»). 'Η συνήθεια τού Θεόφιλου νά ζωγραφίζει σέ κάθε τόπο πού είχε έπιφανεια δείχνει τή μεγάλη του δίψα γιά ίκανοποίηση τών καλλιτεχνικῶν του παρορμησεων.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ε'. Χαρακτηρισμοί: Ὁ συγγραφέας στό κείμενό του παρουσιάζει τά στάδια τῆς ήλικίας τοῦ ζωγράφου Θεόφιλου. Ἔτσι μᾶς δίνει τά χαρακτηριστικά στίς διάφορες φάσεις τῆς ζωῆς του. Στήν παιδική του ήλικία παρουσιάζεται φιλομαθής καί μέ παθολογική ἀγάπη γιά τὸν παππού του. Ἀπό τῇ μελέτῃ δέν ἐνδιαφέρεται γιά τὰ «πραχτικά ζητήματα». Κάνει σχέδια γιά «μεγαλοφάνταστα κατορθώματα», ἀλλά τό περιβάλλον, πού ζεῖ τὸν ἀναγκάζει νά είναι κλεισμένος στὸν ἑαυτό του. Στήν μεγαλύτερη ηλικία του παρουσιάζεται ίδιօρρυθμος, περήφανος γιά τὴν καταγωγὴ του καί χωρίς φίλους καί ἔχθρους. Στήν ὥριμη πιά ήλικια είναι δημιουργικός, δραστήριος καί ἀκαταπόνητος: Γέρος πιά φαίνεται ἀδυνατισμένος, κακόκεφος, θλιψμένος, κουρασμένος ἀπό τὶς ταλαιπωρίες τῆς ζωῆς, ἀλλά σεμνός. Ὁ παππούς του φαίνεται ἔνας δεξιοτέχνης ζωγράφος καί ἀφηγήτης, πολύπειρος καί γνώστης πολλῶν πραγμάτων, ἄφοῦ μαγεύει τό μικρό Θεόφιλο.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Γλώσσα — "Υφος": Ἡ γλώσσα είναι ἡ νεοελληνική, ἀπλή, δυνατή, εὔρωστη, παραστατική καί γλαφυρή, μέ ίδιωματισμούς καί λίγες ξενικές λέξεις, δπως: *Tσιμσίρι* (ἀπό τό τουρκ. chimchir) = τό δέντρο πύξος· *μασκαραλίκι* (ἀπό τό τούρκ. maskaralik) = γελοιοποίηση· *σελάχι* (ἀπό τό τουρκ. selâh) = δπλο, θήκη γιά φορητά δπλα· *κάμποτ* (ἀπό τό ἀγγλ. cabot)= είδος βαμβακεροῦ ύφασματος.

"Υφος": δ συγγραφέας μᾶς δίνει ἀπλά πληροφορίες γιά τή ζωή τοῦ ζωγράφου Θεόφιλου καί γι' αὐτό τό υφος είναι ἀπλό, παραστατικό, σοβαρό καί σέ δρισμένα μέρη συγκινησιακό.

β'. Εκφραστικά μέσα καί ἡ σημασία τοις: Μέ ἀπλότητα καί λιτότητα μᾶς παρουσιάζει δ συγγραφέας τά διάφορα στάδια τῆς ήλικίας, τίς ἐκδηλώσεις καί τίς περιπέτειες τοῦ ζωγράφου. "Υπάρχουν δυό διάλογοι στό κείμενο («Καημένε... αὐτά», «τί θέλετε... δέν εἶμαι» καί «Δέ θά πᾶς στήν ἔξοχή!», «Οχι... κουρασμένος»). Στό πρῶτο τονίζεται ἡ περηφάνεια του καί ἡ πατριδολατρεία του καί στό δεύτερο διαγράφεται ἡ ψυχική καί σωματική του κατάσταση. "Επίσης ἔχουμε τή βάση ἐνός τρίτου διελόγου, πού μένει ἀναπάντητος καί ἡ ἔξελιξη του ἐννοεῖται («τί συμβαίνει!», «δ Θεόφιλος...ἀποκρίνεται») γιά νά παρουσιάσει τήν ψυχική ἐνταση τῶν προσώπων. "Επειδή δέν ὑπάρχουν ἐντυπωσιακά γεγονότα ἡ ἐκπλήξεις μέσα στό κείμενο, ἀλλά ἀπλή παράθεση τῶν λεπτομερειῶν μιᾶς πτυχῆς τῆς ζωῆς τοῦ λαϊκοῦ ζωγράφου, τά ἄλλα ἐκφραστικά μέσα είναι λίγα.

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Από τήν κλιμάκωση, πού κάνει δ συγγραφέας, παρουσιάζοντας τίς διάφορες φάσεις τής ζωῆς τοῦ ζωγράφου Θεόφιλου μέδλες τίς λεπτομέρειες, δημιουργεῖται τό ένδιαφέρον τοῦ άναγνώστη. Έτσι παρακολουθεῖ τήν άνοδική πορεία ένός άνθρωπου, πού άγωνιζεται νά ίκανοποιήσει τίς έσωτερικές του παρορμήσεις. Κι όλα αύτά παρουσιάζονται άπλα, λιτά και μέ ακρίβεια, μέ μιά γλώσσα εύρωστη, δυνατή και γλαφυρή, δπως άρμόζει και στό σεμνό και άπλο πρόσωπο τοῦ πρωταγωνιστή.

Παντελῆς Πρεβελάκη

‘Ο χριστιανός ζωγράφος (σ. 336-338)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Παντελῆς Πρεβελάκης. Γεννήθηκε στό Ρέθυμνο τό 1909. Διατέλεσε καθηγητής τής ιστορίας τής τέχνης στήν ‘Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνῶν άπό τό 1939 και διευθυντής Καλών τεχνῶν τοῦ ‘Υπουργείου Παιδείας (1937-1941). Έχει τιμηθεῖ μέ τό πρώτο κρατικό βραβείο μυθιστορήματος, τοῦ καλύτερου θεατρικοῦ έργου και μέ τό βραβείο τής ‘Ομάδας τῶν Δώδεκα. Είναι μυθιστοριογράφος, θεατρικός συγγραφέας, ποιητής και κριτικός. Στά έργα του ύπάρχει δ στοχαστής μέ πολλούς προβληματισμούς, δ λυρικός ποιητής και δ καλλιεργημένος άφηγητής. Ή γλώσσα του είναι χυμώδης, άνόθευτη δημοτική. Τό έργο του: α) Μυθιστορήματα: Τό «Χρονικό μιᾶς πολιτείας» (1938) πού άναφέρεται στό άρχοντικό παρελθόν τοῦ Ρέθυμνου, «‘Ο ήλιος τοῦ θανάτου» (1959), βιβλίο μέ πολλά ήθογραφικά στοιχεῖα, «‘Η κεφαλή τής Μέδουσας», ένα γνήσιο έγκώμιο τοῦ λαϊκοῦ μάς πολιτισμοῦ, «Παντέρμη Κρήτη» (1945), «τό χρονικό τοῦ ξεσηκωμοῦ τοῦ 66» και «‘Ο ἄγγελος στό πηγάδι» (1970). β) Θεατρικά έργα: Οι τραγωδίες «‘Ιερό σφάγιο» και δ «Λάζαρος» (1954), και τό τετράπρακτο δράμα «‘Ηφαίστιο» (1962). γ) Ποίηση: Τίς ποιητικές του συλλογές «Στρατιώτες» (1928), «‘Η γυμνή ποίηση» (1939) και «‘Η πιό γυμνή ποίηση» (1941), τίς συγκέντρωσε δ ίδιος σ’ ένα τόμο. δ) Κριτικές και αισθητικές μελέτες: «‘Ο ποιητής και τό ποίημα τής ‘Οδύσσειας», «Τετρακόσια γράμματα τοῦ Καζαντζάκη στόν Πρεβελάκη» (1965), «Δοκίμιο γενικής είσαγωγής στήν ιστορία τής τέχνης» (1934), «‘Ο Γκρέκο στή Ρώμη» (1941) και δ «Δ. Θεοτούπολη» (1942). Άπό τό 1977 είναι μέλος τής ‘Ακαδημίας Αθηνῶν.

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ Μυθιστόρημα. 'Απόσπασμα ἀπό τό ἔργο «Τό χρονικό μιᾶς πολιτείας».

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. 'Απόδοση νοήματος: 'Ο συγγραφέας μᾶς δίνει τά χαρακτηριστικά καί τό πνεῦμα τῆς ἀγιογραφίας πού τήν δονομάζει «ἱερή τέχνη». 'Ο χριστιανός ζωγράφος, λέει, είναι καλόγερος, γιατί δύως ὁ καλόγερος προσεύχεται μέ λόγια, ὁ ζωγράφος προσεύχεται ζωγραφίζοντας. Γιά νά ζωγραφίσει πρέπει νά είναι καθαρός στή ψυχή καί στό σῶμα, νά νηστέψει, νά διαβάσει τό βίο τοῦ ἄγιου καί ὑστερά νά ἀρχίσει τό ἔργο του. "Ετσι, ὅταν ἡ ψυχή του είναι καθαρή ἔρχεται «ἡ θεία χάρη» καί κατεβαίνει «ἀπ' τό κοντύλι ἡ ἄγια εἰκόνα». Δέν πρέπει νά καυχιέται γιά τό ἔργο του, οὐτε νά μεταφέρει κάτι ἀπ' τή ζωή του στήν εἰκόνα, γιατί είναι ἔργο Θεοῦ. Δέ βάζει ποτέ τό δνομά του γιά νά προβληθεῖ ὁ ἴδιος στόν κόσμο. Κι ἂν καμιά φορά γίνει αὐτό, τό τοποθετεῖ στά πόδια τοῦ Κυρίου καί είναι «σάν δέηση». Μᾶς δίνει δέ τό παράδειγμα τοῦ δεσπότη Ἱεροθέου, πού πρίν ζωγραφίσει τόν Παντοκράτορα στό θόλο τῆς Ἀγίας Βαρβάρας, νήστεψε «δυό βδομάδες καί προετοιμάστηκε σά νά χε νά μεταλάβει». Κάθε πρωί τόν ἀνεβάζανε καί ὅταν νύχτωνε τόν κατεβάζανε ἀπό τό θόλο. Πρίν ἀνεβεῖ, μελετοῦσε τό ἔργο του ἀπό κάτω καί ὑστερά ἀνέβαινε καί συνέχιζε τήν ἐργασία του. Αὐτό βάσταξε ἐντεκα μέρες καί τή δωδεκάτη κατέβηκε. Τά νεῦρα τοῦ λαιμοῦ του είχαν πιαστεῖ, τά μάτια του κι αὐτά είχαν κουραστεῖ καί «ἡ θέρμη τοῦ καίγε τό κορμί». "Οταν ἥρθε τήν Κυριακή νά λειτουργήσει καί ἀντίκρισε τό ἔργο του «πού ὁ Κύριος είχε εύδοκήσει νά ἔχτελέσει μέ τό χέρι τοῦ δούλου του» συγκλονίστηκε ἀπό τή συγκινησή καί τά μάτια του γέμισαν δάκρυα. Μαζί του ἔκλαιγε κι δόλο τό ἐκκλησίασμα εύτυχισμένο κοντά στόν ποιμένα του.

β'. 'Ενότητες καί ἐπιγραφή τους:

1η. «Νά ζωγραφίσεις... Κυρίου». 'Η προετοιμασία τοῦ χριστιανοῦ ζωγράφου πρίν ἀρχίσει τό ἔργο του.

2η. «'Ο δεσπότης...βοσκό του». 'Ο δεσπότης Ἱερόθεος ζωγραφίζει τόν Παντοκράτορα τῆς Ἀγίας Βαρβάρας.

γ'. Κεντρική ἰδέα: Στό χριστιανό ζωγράφο δέν είναι ἀρκετή μόνο ἡ καλλιτεχνική ἱκανότητα γιά νά πετύχει στό ἔργο του, ἀλλά χριεάζεται καί ἡ κατάλληλη ψυχική προετοιμασία, γιά νά δεχθεῖ τή θεία χάρη.

4. ΓΕΝΙΚΑ

Ο συγγραφέας μᾶς δίνει στό κείμενο αύτό τά ίδιαίτερα χαρακτηριστικά καί τό πνεῦμα τῆς χριστιανικῆς ζωγραφικῆς, πού διαφέρει ἀπό τήν κοσμική. Η διαφορά αὐτή ἔγκειται καί στά θέματα πού ή καθεμιά παρουσιάζει, ἀλλά καί στούς δημιουργούς τους. Η κοσμική ζωγραφική ἔχει τά δικά της γνωρίσματα καί ἐπιδιώκει τούς δικούς της σκοπούς, πού πολλές φορές ἀποβλέπουν στήν προβολή τοῦ δημιουργοῦ ή καί στήν ύλική ίκανοποίησή του. Δέ λείπει βέβαια καί ή ἐπιθυμία τοῦ καλλιτέχνη στό νά ίκανοποιήσει τόν ἐσωτερικό του κόσμο. Ο χριστιανός ζωγράφος ἀντίθετα είναι ἔνας καλόγερος μέ άγνη ψυχή, μέ ύπομονή καί ύπακοή, μέ ταπεινοφροσύνη καί εύγνωμοσύνη πρός τό Θεό γιά τή «Θεία χάρη», πού τόν φωτίζει καί τόν ἐνδυναμώνει στό ἔργο του. Δέν ύπάρχει σ' αὐτόν ή καύχηση γιά τή δημιουργία τοῦ ἔργου του, οὔτε ή φιλοδοξία καί ή ἐπίδειξη στόν κόσμο. Πρόκειται γιά ίκανοποίηση ἐσωτερικῆς ἀνάγκης ἐκδηλώσεως ὅχι ἀπλῶς καλλιτεχνικῶν κλίσεων, ἀλλά κυρίως ἐντόνου θρησκευτικοῦ συναισθήματος.

*Níκου Καζαντζάκη***‘Ο ριμαδόρος** (σ. 338-343)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (βλέπε σ. 143)

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ Μυθιστόρημα. Απόσπασμα ἀπό τό ἔργο «Ο Καπετάν Μιχάλης».

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α. Απόδοση νοήματος: Ο γερο-Κριαρᾶς, πού ἐπισκέπτονταν συχνά τό σπίτι τοῦ καπετάν Σήφακα, ήταν ἔνας ριμαδόρος ξακουστός. Είχε κάνει βουκόλος στό Μεχμέτ 'Αλή, ἀλλά σέ μιά ἐπανάσταση τῆς Κρήτης πήρε τό ντουφέκι κι ἀνέβηκε στά βουνά. «Ετσι ἀπό τότε γύριζε στά βουνά τῆς Κρήτης. Έκανε πολλά ἐπαγγέλματα καί μέσα σ' αὐτά καί τοῦ ριμαδόρου. Είχε τήν ίκανότητα νά συγκινεῖ μέ τά τραγούδια του τούς ἀπλοϊκούς ἀνθρώπους, γιατί ζωντάνευε τά κατορθώματα τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ '21. Αύτοί πού τόν ἀκουγαν «γίνονταν ἄλλοι ἀνθρωποι» καί καθένας τοῦ ἔδινε δ, τι είχε.

Μιά μέρα τόν είδαν οἱ «χωριάτισσες» νά πηγαίνει βιαστικός, στό σπίτι τοῦ καπετάν Σήφακα καί τόν ἀκολούθησαν. Ήθελαν νά μάθουν νέα γιά τούς δικούς τους, πρό πολεμοῦσαν στά βουνά. Μετά Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

τό φαγητό έδωσε πληροφορίες, φανταστικές βέβαια, στίς γυναῖκες γιά τά δικά τους πρόσωπα. "Υστερα δ καπετάν Σήφακας τοῦ ζήτησε νά τοῦ πεῖ τήν ἀλήθεια, δ, τι γνωρίζει γιά τή λευτεριά τῆς Κρήτης. 'Ο γερο-Κριαρᾶς τοῦ ἐμπιστεύτηκε τό μυστικό πώς, δταν γεννήθηκε ὁ Χριστός, κάλεσε δόλα τά ἔθνη νά τόν καλωσορίσουν καὶ δταν πέθαινε νά τόν ἀποχαιρετίσουν. Μαζί μ' αὐτά ἦταν καὶ ἡ Κρήτη, πού, πλησιάζοντας τό Σταυρωμένο Χριστό, ἀκουσε νά τῆς λέει: «Μήν κλαῖς· σήκωσε τό δεξιό χέρι σου, κοίτα!» καὶ εἰδε ἔνα δαχτυλίδι. "Ετσι τελειώνοντας μέ τά λόγια αὐτά τή συζήτηση, δ καπετάν Σήφακας ἔδωσε διάφορα τρόφιμα στό ριμαδόρο καὶ τόν ἔξεπροβόδισε, θυμίζοντάς του τά τελευταῖα λόγια. 'Ο γερο-Κριαρᾶς τοῦ είπε πώς αὐτά δέ λέγονται σ' δλους, ἀλλά μόνο σ' αὐτούς πού μποροῦν νά τ' ἀκούσουν. Φεύγοντας ὁ ριμαδόρος, δ γερο-Σήφακας ρώτησε τόν ἐγγονό του, τό Θρασάκι, ἃν τοῦ ἀρέσουν τά παραμύθια. Τό παιδί τοῦ ἀπάντησε πώς δέν τοῦ ἀρέσουν, δ δέ παππούς τοῦ είπε πώς, δταν μεγαλώσει πιό πολύ, θά τοῦ ἀρέσουν...

β'. 'Ενότητες καὶ ἐπιγραφή τους:

- 1η. «Βρῆκαν... ταγάρι». 'Ο ριμαδόρος καὶ τά χαρακτηριστικά του.
- 2η. «Στέκονται... εὐχαριστημένοι». Οἱ ἀντιδράσεις τῶν ἀκροατῶν του ἀπό τό ἀκουσμα τῶν τραγουδιῶν.
- 3η. «Τόν είδαν... κι ἔρχονταν ἄλλην». 'Ο ριμαδόρος στό σπίτι τοῦ Καπετάν Σήφακα.

4η. «Καὶ σάν... καὶ σηκώθηκε». 'Η ἀποκάλυψη τοῦ μυστικοῦ ἀπό τό ριμαδόρο στόν καπετάν Σήφακα.

5η. Σηκώθηκε... ἔχε γειά!». Τό ἔξεπροβόδισμα τοῦ ριμαδόρου.

6η. «"Ορθιος... τό στόμα». 'Ο παππούς καὶ τό Θρασάκι.

γ'. Κεντρική ίδεα: 'Η ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου ἀποκτάται, δχι τόσο μέ τή λογική, δσο μέ τόν παράτολμο ἀγώνα καὶ τήν πίστη γιά τή νίκη.

δ'. Συναισθήματα — Σκέψεις: Τό περιεχόμενο τοῦ κειμένου ἀναφέρεται σέ κάποια ἐπανάσταση τῆς Κρήτης. Σ' ἔνα τέτοιο θέμα είναι φυσικό νά ἔχουμε ἔνα πλοῦτο συναισθημάτων στούς ἀνθρώπους, πού ζοῦν τά γεγονότα καὶ στόν εὐαίσθητο ἀναγνώστη. 'Υπάρχει μιά κλιμάκωση συναισθημάτων. 'Η ἀγώνια γιά τήν τύχη τῶν προσώπων καὶ τήν ἔκβαση τοῦ ἀγώνα είναι διάχυτη. 'Η πίκρα καὶ δ πόνος ἀπό δσα συμβαίνουν καὶ κυρίως ἀπό δσα διηγεῖται δ ριμαδόρος είναι φανερή. Παρόλα αὐτά δέ λείπει καὶ ἡ ἐλπίδα γιά καλύτερες μέρες. "Ετσι τά συναισθήματα αὐτά βρίσκουν σάν διέξοδο τήν ἐλπίδα γιά ἔνα καλύτερο μέλλον. **Σκέψεις:** 'Η θύμηση τῶν Ιστορικῶν γεγονότων συγκινοῦν καὶ ἀναβαπτίζουν στήν ἔθνική κολυμβήθρα τόν "Ελληνα. Πολλές φορές ἔνα ἀθώο ψέμα η̄ ένας καλός λόγος γίνεται αἵτια παρηγοριᾶς καὶ ἐλπίδας. Οἱ θρύλοι

καὶ οἱ παραδόσεις ἀπὸ παλιά εἰναι ἡ τροφή τῆς ἐλπίδας τοῦ ἑλληνισμοῦ γιὰ καλύτερες μέρες.

Οἱ μεγάλες πράξεις δέν εἰναι γιὰ δόλους τούς ἀνθρώπους, ἀλλά εἰναι γιὰ 'κείνους, ποὺ ἔχουν τὴ δύναμη καὶ τήν παράλογη τόλμη ('ἔγνοια σου... δύναμη τους').

ε'. Χαρακτηρισμοί: Στό κείμενο αὐτό δὲ Καζαντζάκης κάνει χρήση τῆς ὑπερβολῆς. "Ἐτσι ὅλα τὰ πρόσωπα τοῦ κειμένου εἰναι, αὐτά, ποὺ μπορεῖ κανένας νά συναντήσει σέ μεγέθυνση. Ταιριάζει ἄλλωστε τοῦτο σέ ἔνα θέμα παρουσιασμένο μέ επικό τόνο. Ὁ γεροκριαρᾶς, ὁ ριμαδόρος, εἰναι ἔνας ἐπικός τύπος ἀνθρώπου: «Γέρος, μακροδιγαλογένης, γαλαζομάτης, φαγάς, μπεκρής, ξακουστός στά νιάτα του», γεμάτος πατριωτισμό. Ἰκανός νά διεγείρει μέ τά τραγούδια του τά πατριωτικά συναισθήματα τῶν ἀπλοϊκῶν χωρικῶν. Εἰναι δὲ «καλομαντατάς», μέ μεγαλόπρεπο παρουσιαστικό «σάν νά ταν μεγάλος ἄρχοντας». Στίς σκέψεις καὶ τίς ἐκτιμήσεις τού παρουσιάζεται ἔνας «τετραπέρατος» ἀνθρωπος καὶ πού τοῦ λείπει «δὲ φρονιμίτης». Ὁ καπετάν Σήφακας εἰναι «ξακουστός πολέμαρχος», σεβάσμιος γέρος, «ἀπλοχέρης νοικοκύρης», τό «γέρικο λιοντάρι τῆς Κρήτης». Εἰναι αὐστηρός στίς κρίσεις του («Μέ ψευτιές... αὐστηρά»), εἰλικρινής, πατριδολάτρης καὶ τολμηρός ἀγωνιστής, πού πιστεύει στόν παράτολμο ἀγώνα γιά τήν ἐπιτυχία τοῦ μεγάλου σκοποῦ. Τό σύνολο τῶν ἀπλοϊκῶν γυναικῶν εἰναι μιά ἀνυπόμονη, γεμάτη ἀγωνία καὶ λαχτάρα ὁμάδα, πού θέλει νά μάθει γι': αὐτούς, πού ἀγωνίζονται στά βουνά. Τό Θρασάκι τό διακρίνει ἡ παιδική ἀφέλεια, πού δέν τοῦ ἐπιτρέπει νά ἐμβαθύνει στά συμβολικά λόγια τοῦ ριμαδόρου.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Γλώσσα - "Υφος: Τά λαϊκά γλωσσικά στοιχεῖα καὶ οἱ ζωντανές ἀσυνήθιστες λέξεις εἰναι ὑποταγμένα στό γλωσσικό αἰσθητήριο τοῦ συγγραφέα χάρη στήν ίκανότητά του. Γι' αὐτό ἡ γλώσσα εἰναι δυνατή, εὔχημη, λογοτεχνική, μέ ίδιαίτερα χαρακτηριστικά στοιχεῖα, πού διέφειλονται στή γλωσσοπλαστική ίκανότητα τοῦ συγγραφέα. Υπάρχουν ἀκόμα λίγες ξενικές λέξεις: πεσκέσι, τό, (ἀπό τό tourk. peskes) = δῶρο μουσαφίρης, ὁ, (ἀπό τό tourk. misafir) = διφίλοξενούμενος σοφράς, ὁ, (ἀπό τό tourk. sofra) = χαμηλό τραπέζι σκουτέλι, τό, (ἀπό τό λατ. scutella) = πιάτο, μικρή γαβάθα. **"Υφος:** Μιά μεγαλοπρέπεια καὶ ἔνας ἐπικός τόνος διατρέχει δῆλο τό κείμενο. Γι' αὐτό τό ὑφος εἰναι δυνατό, ἐπικό, γλαφυρό, γοργό καὶ συγκινησιακό.

β'. Ἐκφραστικά μέσα καὶ ἡ σημασία τους: Εἰναι πολλά καὶ ποικίλα τά ἐκφραστικά μέσα, πού χρησιμοποιεῖ ὁ συγγραφέας. Ὁ ἀφθαρτος γλωσσικός πλοῦτος τοῦ λαοῦ τῆς ὑπαίθρου συμπληρώ-

νεται άπο τό συγγραφέα καιύποτάσσεται στό αισθητήριο του χάρη στήν ίκανότητά του. "Ετσι δίνει ζωηρότητα στίς σκηνές. Οι διάφορες έπικες έκφρασεις, πού χρησιμοποιούνται κυρίως στούς χαρακτηρισμούς τών προσώπων, δίνουν τό ύπερβολικό και δημιουργούν τόν άναλογο τόν. Η δυνατή άφηγηση καιί οί διάλογοι προικίζουν τό κείμενο μέ γοργότητα καιί άμεσότητα. Μέ δλα αυτά και μέ τά ύπόλοιπα έκφραστικά μέσα, μεταφορές, παρομοιώσεις, κλπ., δίνεται κίνηση καιί ζωηρότητα στά πρόσωπα, πού «σφύζουν άπο ζωή» και γίνεται άμεσα αισθητή ή άνθρωπινη παρουσία.

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Τό περιεχόμενο τοῦ κειμένου είδικά άναφέρεται σέ μιά άπο τίς έπαναστάσεις τῆς Κρήτης, ἀλλά γενικά σ' όλόκληρο τόν έλληνισμό και τούς άγῶνες του. Είναι ένα ήρωικό ἔπος τῆς Κρήτης και τῆς Ἑλλάδας, πού δ συγγραφέας χάρη στήν καταπληκτική πλαστική δύναμή του μᾶς δίνει μιά πυχή τῆς ζωῆς τῶν άγωνιζόμενων. Κι δλα αυτά δοσμένα μέ τήν ύπερβολή, πού γίνεται τέχνη και δέν άπομακρύνει άπο τήν πραγματικότητα. Γιατί ή δύναμη στή γλώσσα και στό ψφος, στήν άφηγηση, στίς περιγραφές και στή διαγραφή τῶν προσώπων είναι τέτοια, πού συναρπάζει και αίχμαλωτίζει τόν άναγνώστη.

Κώστα Κρυστάλλη

Τό κέντημα τοῦ μαντιλιοῦ (σ. 344-346)

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Γεννήθηκε τό 1868 στό Συρράκο τῆς Ήπείρου, δπου έμαθε και τά πρώτα γράμματα. Άπο τό 1880 μέχρι τοῦ 1888 παρακολούθησε τά έγκυκλια μαθήματα στά Ιωάννινα. Στό τέλος τῆς περιόδου αυτῆς δημοσιεύεται ή πρώτη του συλλογή «Σκιές τοῦ "Άδου», τήν δποία καταδίδουν στίς τουρκικές άρχες έχθροι τῆς πατρίδας μας. Έπακολούθει ή έσπευσμένη φυγάδευση τοῦ ποιητῆ στό έλευθεο έλληνικό κράτος και ή έρημην καταδίκη του σέ είκοσιπέντε χρόνων ξεορία. Στήν Αθήνα φθάνει τόν Ιανουάριο τοῦ 1889 έπειτα άπο πολλές περιπέτειες, γιά νά συναντήσει νέες δυσκολίες στήν αύτοεξορία πού τόν δδήγησε μιά πράξη πατριωτισμοῦ. Ή έργασία του στό άνθυγεινό περιβάλλον ένός τυπογραφείου και άργοτερα σέ συνεργείο τῶν σιδηροδρόμων (ΣΠΑΠ) κλόνισε τήν ευθραυστή ύγεια του. Νιώθοντας δτι πλησιάζει τό τέλος του, θέλησε νά πεθάνει κοντά στά άγαπημένα του χώματα. "Εφθασε στήν Αρτα τήν πρώτη έβδομάδα τοῦ Απριλίου 1894 και έκει άφησε τήν τελευταία πνοή σέ ήλικια 26 έτῶν. Στό ποιητικό

του έργο περίλαμβάνονται τό ἐπικολυρικό ποίημα «'Ο καλόγερος τῆς Κλεισούρας τοῦ Μεσολογγίου», τά «'Αγροτικά» καί «'Ο τραγουδιστής τοῦ χωριοῦ καί τῆς στάνης». "Έγραψε ἐπίσης πέντε συλλογές πεζογραφημάτων, πέντε ιστορικολαογραφικές πραγματεῖς, τρία ταξιδιωτικά χρονικά καί συγκέντρωσε σέ τρεις συλλογές δημοτικά τραγούδια Σουλιώτικα, Βλάχικα καί Λιάπτικα. 'Ο Κρυστάλλης είναι βουκολικός ποιητής. 'Υμνεῖ τήν δύμορφιά τῆς ελληνικῆς ύπαιθρου καί τούς ἀπλοϊκούς κατοίκους της. "Έχει ἐπηρεασθεῖ ἀπό τή Δημοτική ποίηση καί τά «Εἰδύλλια» τοῦ Θεοκρίτου. Μιμεῖται τήν τεχνοτροπία τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, χρησιμοποιεῖ μέ ἐπιτυχία τόν 15 σύλλαβο, τή δημοτική γλώσσα καί λαϊκές ἐκφράσεις.

Βιβλιογραφία. Κ. Παλαμᾶ, Βιζυηνός καί Κρυστάλλης, 'Αθῆναι 1917. Μ. Ροδᾶ, 'Η ζωή καί τό έργο τοῦ Κ. Κρυστάλλη, 'Άλεξάνδρεια 1928. Γ. Κατσίμπαλη, Κ. Κουστάλλης. Κρίσεις καί πληροφορίαι. Βιβλιογραφία, 'Αθήνα 1935. Γ. Θέμελη, Τό κέντημα τοῦ μαντηλοῦ. 'Αναλυτικό διάγραμμα. 'Η τεχνική τοῦ ποιήματος (στό έργο «'Η διδασκαλία τῶν νέων Ελληνικῶν», Θεσ/κη 1933, σ. 83-86). Μ. Περάνθη, Κώστας Κρυστάλλης. Μελέτη, (Μορφές καί κείμενα τῆς Λογοτεχνίας μας, ἀρ. 5), [Αθήνα 1966]. Τοῦ ίδιου, Κρυστάλλης, 'Ιωάννινα 1960. Τοῦ ίδιου, 'Ο τσέλιγκας. Μυθιστορηματική βιογραφία τοῦ Κρυστάλλη, 'Αθήνα 1963'.

2. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ Περιγραφικό ποίημα.

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

α'. Απόδοση νοήματος: 'Ο Κώστας Κρυστάλλης, γνωστός λάτρης τῆς ύπαιθρου καί στοργικός παραπηρητής τῶν ἔθιμων της, δέ μποροῦσε νά μήν ἐμπνευσθεῖ καί νά μήν ἀσχοληθεῖ μ' ἔνα λαμπρό κλάδο τῆς λαϊκῆς μας τέχνης, τό κέντημα. Μάλιστα τό ἐργόχειρο πού περιγράφει συνδέεται ἀμεσα μέ μία ἀπό τίς σπουδαιότερες κοινωνικές ἐκδηλώσεις τοῦ χωριοῦ, τό γάμο. είναι γαμήλιο δῶρο, τό μαντίλι τοῦ γαμπροῦ, κεντημένο ἀπό τά χέρια τῆς μέλλουσας νύφης, δεῖγμα ἀνεξίτηλο καί πανέμορφο τῆς τρυφερότητας, τῆς ἀγάπης καί τῆς ἀφοσιώσεώς της. 'Αφοῦ μᾶς κατατοπίζει ώς πρός τά πρόσωπα καί τά πράγματα, δ ποιητής ἀρχίζει τή λεπτομερή περιγραφή τῶν θεμάτων, μέ τά δοποία ἡ κόρη - ξανθή, δπως τήν προτιμοῦν συνήθως τά δημοτικά τραγούδια, πηγή ἐμπνεύσεως τοῦ Κρυστάλλη - στολίζει τό μαντίλι. Αύτά είναι παρμένα ἀπό τό φυσικό περιβάλλον μέ τά ἔμψυχα καί ἄψυχα δντα του, ἀπό τήν ἀγροτική καί κοινωνική ζωή τοῦ τόπου της, δηλαδή: η θάλασσα, δ ούρανός, η γῆ, ἔνα δύμορφο ψηλό βουνό μέ βοσκούς καί κοπάδια, μιά γαλάζια λίμνη μέ ἔνα ψαρά, ἔνας κάμπος μέ τό ἀπαραίτητο ποτάμι νά τόν διασχίζει καί στήν ἀκροποταμιά ἐλάφι πού λαβώνεται, πλήθος χωριά, χωράφια μέ σπαρτά, πράσινα ἀμπέλια μέ κορίτσια πού τρυγάνε, γαμήλια

πομπή, μυθολογικές μορφές καί τέρατα καί τέλος ἔνας γιαλός καί στήν ἄκρη του ἡ κόρη ἡ ἴδια μέ τό ἐργόχειρο της. 'Η ἀπαρίθμηση αὐτή ἀποκτά ἔξαιρετικό ἐνδιαφέρον ἀν τῇ συγκρίνουμε μέ ἑκείνη τῶν θεμάτων τῆς ἀσπίδας τοῦ Ἀχιλλέα, ὅπως μᾶς τήν περιγράφει ὁ "Ομηρος στό Σ τῆς Ἰλιάδας καί στούς στίχους 478-607. Παρουσιάζονται λοιπόν μέ τῇ σειρά στῇ θαυμάσια ἑκείνη κατασκευή τοῦ Ἡφαίστου ἡ γῆ, ὁ οὐρανός, ἡ θάλασσα, ὁ ἥλιος, τό φεγγάρι, τά ἄστρα, μιά πολιτεία μέ δυό σκηνές εἰρηνικῆς ζωῆς - γαμήλια πομπή μέ τῇ νύφῃ καί δαδιά, χορευτές, αὐλούς καί κιθάρες καθώς καί μία σκηνή δίκης - καί ἄλλη μία πολιτεία πολιορκούμενη, ὅργωμα χωραφίοῦ, θερισμός σέ κτῆμα, ἀμπέλι μέ μαῦρα σταφύλια καί ἀγόρια καί κορίτσια νά τρυγοῦν κρατώντας καλάθια, ἀγέλη ταύρων πού δέχονται τήν ἐπίθεση δύο λιονταριῶν, βοσκότοπος λευκόμαλλων προβάτων, διπλός χορός ἀγοριῶν καί κοριτσιῶν καί γύρω ἀπ' ὅλα αὐτά ὁ ποταμός Ὁκεανός. Τά κοινά στοιχεῖα (γῆ, οὐρανός μ' ὅλα τάστρα, θάλασσα, οἱ βοσκότοποι καί τά κοπάδια τῶν λευκῶν προβάτων, τά χωράφια μέ σπαρτά καί θυμωνιές, ὁ τρύγος στό ἀμπέλι μέ τίς κοπέλες καί τά καλάθια τους, ἡ ἀρχοντική γαμήλια πομπή καί τέλος ὁ γιαλός - Ὁκεανός) φανερώνουν ὁμηρική ἐπίδραση σημαντική, ἀλλά συνάμα καί καθετί ἄλλο παρά μίμηση δουλική. Τήν προσωπική δημιουργία τοῦ Κρυστάλλη δείχνουν διάφορα στοιχεῖα, δπως τό γεγονός ὅτι οἱ μεγαλύτερες περιγραφές γίνονται γιά τό βουνό καί τόν κάμπο καί τήν ἥρεμη ζωή τους, ἐνῶ ὁ "Ομηρος ἐκτενέστερα ἀσχολεῖται μέ τήν παράσταση τῆς πολεμικῆς σκηνῆς στήν ἀκροποταμιά, φυσική ἄλλωστε ἀφοῦ ἡ ἐποχή του ἦταν καθαρά ἡρωϊκή ἐποχή. Στήν ἀκροποταμιά πάλι ὁ Κρυστάλλης τοποθετεῖ τή μόνη θλιβερή σκηνή τοῦ ἐργόχευρου, τόν τραυματισμό, δηλαδή, τοῦ ἐλαφιοῦ ἀπό σαΐτα κυνηγοῦ προφανῶς, πού δμως δέν ἐμφανίζεται. 'Αλλά κι ὁ πόλεμος δέν ἔχει καί κάποια στοιχεῖα κυνηγοῦ μέσα του; 'Ο ψαράς στή λίμνη καί τά μυθολογικά τέρατα εἶναι ἐπίσης πρωτότυπες ἐμπνεύσεις τοῦ Κώστα Κρυστάλλη, μέ εύρηματικότερη πάντως σύλληψη τό θέμα τῆς ἴδιας τῆς κόρης, τό ὅποιο χειρίζεται μέ πραγματική ἀριστοτεχνία καί τρόπο κυκλικό. "Ετσι ἡ ἔνθη κόρη ἀποτόλμησε στό δημιούργημά της δ,τι φαινόταν ἀδιανόητο γιά τόν μεγάλο "Ομηρο, πού ὑπηρετοῦσε τήν τελείως ἀπρόσωπη ἐπική ποίηση: νά βάλει τόν ἔαυτό της μέσα στό ἴδιο της τό ἐργο. Αὐτό βέβαια τό παρατηροῦμε καί σέ ἄλλες δημιουργίες, ζωγράφων κυρίως. Κλείνοντας τήν πολύ σύντομη αὐτή σύγκριση μέ τήν ὁμηρική «ὅπλοποιία» πρέπει νά ὑπογραμισθεῖ ἡ σημασία τῆς διαφορᾶς μεταξύ τῶν δύο ἀντικειμένων τῆς διακοσμήσεως. Τό ἔνα εἶναι ἡ ἀσπίδα, ὅπλο γιά τήν ἄμυνα στόν πόλεμο, τό ἄλλο μαντίλι τοῦ γαμπροῦ, «κανίσκι» τοῦ γάμου, δῶρο γιά τήν πιό χαρούμενη

κοινωνική τελετή. Ή άναφορά, δηλαδή, και μόνο στά δύο αύτά τόσο έναντια μεταξύ τους πράγματα, άρκει γιά νά άντιληφθοῦμε πόση άπόσταση ύπάρχει άνάμεσα στούς δύο ποιητές: δχι φυσικά άπό τήν ἄποψη τῆς ίκανότητας, άφοῦ διαπρέπουν και οί δύο, άλλα άπό τήν πλευρά τῆς νοοτροπίας, τῆς προσωπικῆς προτιμήσεως καθώς και τῶν κοινωνικῶν και ιστορικῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς τους.

β'. *'Ενότητες και ἐπιγραφή τους:* Τό ποίημα διάκρινεται σέ τόσες ένότητες δσα και τά κύρια θέματα τοῦ κεντήματος:

1η. Στήν ἄκρη... κανίσκι: (ἡ εἰσαγωγή τοῦ ἔργου). «Τό γαμήλιο δῶρο».

2η. Τή θάλασσα... τρουκάνια: «Τό πανέμορφο βουνό».

3η. Στά πόδια... ἑτοιμάζει. «Ἡ γαλάζια λίμνη».

4η. Κάμπο... ζητάει. «Τό λαβωμένο ἐλάφι τῆς ἀκροποταμιᾶς».

5η. 'Ολόυρα... τρυγάνε. «Χωράφια, ἀμπέλια και χωριά».

6η. Γάμου... τραγούδια. «Τό πιό δμορφο στολίδι είναι ή μέλλουσα νύφη».

γ'. *Κεντρική ιδέα:* 'Η τέχνη σ' δλες τίς μορφές ἀπό τήν ύψηλή δημιουργία ώς τήν ἀπλή λαϊκή χειροτεχνία είναι δεμένη μέ κάθε ἐκδήλωση τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς και ἀποτελεῖ τό καλύτερο μέσον γιά νά ἐκφρασθοῦν ἐμπειρίες, παρορμήσεις, συναισθήματα.

δ'. *Συναισθήματα — Σκέψεις:* 'Η ξανθή κόρη ζεῖ τήν πιό εύτυχισμένη περίοδο τῆς ζωῆς της, τίς παραμονές τοῦ γάμου της. "Ολα τά τρυφερά της συναισθήματα μεταβάλλονται σέ ἀριστοτεχνικές βελονιές γιά νά γίνουν μιά λαμπρή εἰκόνα, μιά ἀσύγκριτη σύνθεση και μιά πολύτιμη συνισταμένη τῆς ἀγάπης της γιά τόν μελλοντικό της σύζυγο. Στό ἐργόχειρό της διακρίνεται ή χαρά τῆς ζωῆς και ή φυσιολατρεία. Οι μέρες στήν ὑπαιθρο ἐκτίθενται εἰδυλλιακές και μόνο μιά ἀνάλαφρη θλίψη, πού μπορεῖ νά ἔξελιχθει ώς τήν πιό βαθιά συμπάθεια, γεννιέται ἀπό τό λαβωμένο ἐλάφι. Στό μαντίλι τ' ὠριόπλουμο δμως φαίνεται περισσότερο ἀπό καθετί ή γνωστή ἀναλλοίωτη λατρεία τοῦ Κρυστάλλη γιά τά βουνά και τήν ἀγροτική, φυσική ζωή.

ε'. *Πραγματολογικά στοιχεῖα και χαρακτηρισμοί:* τοῦ γάμου της κανίσκι = 'Απαραίτητο στοιχείο τῆς προίκας τῶν κοριτσιῶν τά μικρά και μεγάλα δῶρα γιά τό γαμπρό, δλα ἐργόχειρα κι ἐπιμελημένα. 'Απ' αύτά τό μαντίλι είναι τό πιό φροντισμένο, γιατί είναι είδος πολυτέλειας και πολιτισμοῦ. Φλογέρες = τό κλασσικό δργανο τῆς βουκολικῆς ζωῆς, ἀχώριστος σύντροφος τοῦ βοσκοῦ, ἔξελιξη τοῦ πανάρχαιου αὐλοῦ τοῦ θεοῦ Πάνα και τῶν ποιμένων τῆς 'Αρκαδίας. *Τρουκάνια* = βαριά και χοντρά κουδούνια γιά πρόβατα. 'Άλλου φέρνουν τήν δνομασία «κυπριά». *Πεζόβολο* = δίχτυ πού μέ κατάλληλο παλμό ἐκτοξεύεται γιά ψάρεμα σέ πολύ ρηχά νερά. *Φλάμπουρα* = λάβαρα δ γάμος είναι ἕορταστικό

γεγονός, μιά μορφή νίκης τῆς ζωῆς πρός τή θλίψη, τόν θάνατο, τή μοναξιά. *Ψίκι* = γαμήλια πομπή. Τό δημητρικό έθιμο συνεχίζεται. *Δράκοι* = μυθικά τέρατα πού πέρασαν ἀπό τήν ἀρχαία μυθολογία στή νεώτερη καί παριστάνονται πάντα τρομακτικά καί συνήθως μέστομα πού ἔκτοξεύει φλόγες. *Λάμιες* = τερατόμορφες γυναικείες μυθολογικές μορφές, ἔξελιξη τῶν ἀρχαίων Ἀρπυιῶν. *Νεράϊδες* = ἐπίσης μυθολογικές γυναικείες μορφές, σχεδόν πάντα δμως καλόκαρδες, δμορφες, ἔξελιξη - καί ἐτυμολογικά - τῶν ἀρχαίων Νηρηίδων, ἀλλά χωρίς νά περιορίζονται μόνο στή θάλασσα. Μαζί μέ τούς δράκους καί τίς Λάμιες κυριαρχοῦν στά λαϊκά μας παραμύθια.

‘Από τίς σκηνές πού κεντάει ἡ ξανθή κόρη συμπεραίνομε ὅτι προέρχεται ἀπό ἀρχοντική οἰκογένεια καί ἀπό κάποιο χωριό τῆς πατρίδας μας, δρεινό ἥ πεδινό ἀδιάφορο, γιατί φαίνεται νά ἔχει παρατηρήσει καί νά ξέρει τή ζωή καί τοῦ βουνοῦ καί τοῦ κάμπου. Παρουσιάζεται εὐαίσθητη, γιατί παρεμβάλλει μέ συγκινητικό τρόπο τό στιγμιότυπο τοῦ πληγωμένου ἐλαφιοῦ, καί μέ ἀγνή παιδική ψυχή, ἀφοῦ διατηρεῖ ἀκόμη ζωντανές μέσα τῆς τίς μορφές τῶν παραμυθιῶν. Αύτό σημαίνει πώς μεγάλωσε μέσα σέ ἀτμόσφαιρα στοργῆς καί οἰκογενειακῶν παραδόσεων, πού διαφυλάσσονται μέ προσοχή. Διακρίνεται ἀκόμη καί γιά τήν ἐπιμέλειά της, τήν δποία δικαιολογεῖ ἀπόλυτα ἥ καί ἐπιβάλλει δ προορισμός τοῦ ἐργόχειρου.

4. ΜΟΡΦΗ

α'. Μετρική ἀνάλυση: Τό ποίημα ἔχει συντεθεῖ σέ στίχους ιαμβικούς (υ ~) 13 συλλάβους καταληκτικούς· καί παροξύτονους, πού ἔχουν τήν τομή μετά τήν 6η συλλαβή. Παρατηροῦμε δηλαδή ὅτι ως πρός τόν ἀριθμό τῶν συλλαβῶν δικριτάλλης, ἀν καί ἐμπνέεται ἀπό τά δημοτικά τραγούδια, ἀκολουθεῖ τόν 13 σύλλαβο, δ δποίος σπάνια συναντᾶται στή λαϊκή ποίηση. ‘Ο στίχος του δμως είναι ἔξισου «σφιχτοδεμένος» σάν τό δημοτικό 15 σύλλαβο μέ σταθερή τομή (διαίρεση).

β'. Γλώσσα — “Υφος: ‘Η γλώσσα του σχεδόν δέν ξεχωρίζει ἀπό τά δημοτικά τραγούδια καί τό υφος του είναι ἐπίσης ἀνάλογο· δηλαδή παραστατικό, ζωηρό, ἐκφραστικότατο, ίσως μόνο λίγο πιό ἐπιτηδευμένο καί στολισμένο.

γ'. Έκφραστικά μέσα καί ἡ σημασία τους: Μέ ἀναμφισβήτητη μαεστρία δικριτάλλης προσθέτει ἔνα ἀριστο αἰσθητικό στοιχεῖο στό ἔργο του, χρησιμοποιώντας τό σχῆμα τοῦ κύκλου γιά τήν ἀρχή καί τό τέλος του. Κατορθώνει ἔτσι νά δημιουργήσει τήν ίδια σχεδόν ἐντύπωση μέ ἐκείνη πού δημιουργοῦν δύο ἀντιμέτωποι καθρέπτες μέ κάποιο ἀντικείμενο ἀνάμεσά τους. ‘Η ίδια

είκόνα έπαναλαμβάνεται πολλές φορές στό βάθος τῶν κατόπτρων. "Ετσι κι ἐδῶ δὲ ποιητής μᾶς προκαλεῖ ἔνα μικρό πρόβλημα: 'Η κόρη τοῦ πρώτου στίχου εἰναι ἡ ζωντανὴ ἑκείνη, πού παρακολούθουμε νά κεντάει τὸ ἐργόχειρο τῆς ἡ ἔχομε μπροστά μας μόνο τό κέντημα κι ἀρχίζομε νά τό παρατηροῦμε ξεκινώντας ἀπό τήν κεντημένη «θωριά της», τριγυρίζομε στά βουνά, τούς κάμπους και φθάνοντας πάλι στό γιαλό τήν ξανασυναντοῦμε ἀφοσιωμένη νά «ξομπλιάζει» τό γαμήλιο δῦρο της μέ τά ώραία τοπία και τόν ἀκόμη ώραιότερο ἔαυτό της κλπ.

"Εκτός ἀπό τίς ἄφθονες εἰκόνες και τά χαρακτηριστικά ἐπίθετα παρατηροῦμε και τά ἔξης κυριώτερα ἐκφραστικά μέσα: *Μεταφορές*: Τό χάραμα γλυκά προβάλλει (= ἀπαλά ἀνεβαίνει δ. ἥλιακός δίσκος). Βάφεται ἡ κορφή (=ἀπλώνονται πάνω της οἱ πρῶτες ροδόχρωμες ἀκτίνες). *Λουρίδα τ'* οὐρανοῦ (= στενό τμῆμα, γύρω ἀπ' τή γραμμή τοῦ ὁρίζοντα). *Άσημένια νερά* (= μέ λάμψεις και ἀνταύγειες στήν ἀπόχρωση τοῦ ἀσημιοῦ). *Ξετρέχουν* (= ρέουν μ. ἀρκετή ὀρμή). *Βαθιά ὀρμάνια* (= μέ πολύ ὑψηλή βλάστηση). *Χρυσές καλαμιές* (= φωτεινά κίτρινες). *Σμαραγδένιο νῆμα* (= γαλαζοπράσινο). *Ποτάμι σιγαλό και φιδωτό* (= κυλάει ἥρεμα, σέ ἀπαλές καμπύλες). *Μουρμούρι τῆς φυλλουριᾶς* (=δ συνεχής σέ χαμηλούς τόνους ἥχος τῆς τριβῆς τῶν φύλλων ἀπό τόν ἀέρα. *Ζαφειρένια πλάτια* (= γαλαζοπράσινη ἐπιφάνεια). *Ολόφωτη* (= λάμπει, φαίνεται σ' δλη τήν ἔκταση ἡ δμορφιά κι ἡ νιότη της, δ πλοῦτος κι ἡ εὐγενική της καταγωγή). *Απαλό μουρμούρι* (= εὐχάριστο στήν ἀκόη) κ.ἄ. *Ἐπαναλήψεις*: "Ο γ στίχος εἰναι δ ἴδιος μέ τόν προτελευταῖο. *Ομηρική ἐπίδραση* και συγχρόνως σχῆμα κύκλου. *Κεντάει* (τό ρῆμα ἀπαντᾶ 10 φορές και ἀκόμη μέ τά συνώνυμα: ξομπλιάζει, ζωγραφίζει, πλουμίζει, ίστορεῖ, πού ἀποτελοῦν συγχρόνως και μεταφορές τοῦ «κεντάει»). *Ψηλό ψηλό* (= πολύ ψηλό). *Λές κι... λές και...* (= ἔντονη παρομοίωση δπως και πιό κάτω «θαρρεῖς... θαρεῖς... »). *Πλατύ πλατύ* (= ἐκτεταμένο, μεγάλο). *Υπερβατά*: (Τονίζουν ίδιαίτερα τίς ἀποχωριζόμενες ἔννοιες). *Ξανθή κάθεται κόρη*. Τό ἀπαλό τῆς φυλλουριᾶς μουρμούρι. *Σαϊτιά στήν πλάτη τό λαβώνει*. *Ολόφαντη ίστορεῖ* ἀπό ἐμορφιά και νιότη και πλοῦτο και ἀρχοντιά κ.ἄ. *Ἀπλεονασμοί*: *Χιλιόχρονα, παλιά* (= πιό ἔντονη ἡ πρώτη ἔννοια). *Ακοῦς... γρικᾶς* (= ἡ δεύτερη ἔννοια πιό γενική = ἀντιλαμβάνομαι). *Παρηγήσεις*: Τά διάπλατα πλευρά (ἐπανάληψη τοῦ πλ). *Φλογέρες λές κι ἀκοῦς, λές και γρικᾶς τραγούδια* (ἐπανάληψη τοῦ λ και γ). *Βελάσματα βραχνά* (ἐπανάληψη τοῦ β και α). Τό μύρο τῆς μυρτιᾶς (ἐπαναληψη τοῦ τ και μυρ.). *Τοῦ νεροῦ θαρρεῖς...* τό μύρο τῆς μυρτιᾶς θωρρεῖς (ἐπανάληψη τοῦ ρ). *Κελαηδισμό τῶν ἀηδονιῶν*

σάν ν' ἀκοῦς... Πιό ἔντονη μορφή παρομοιώσεως, δπως και στίς περιπτώσεις: λές και γρικᾶς τραγούδια, βελάσματα, ηχούς..., τό φλοιόσβο τοῦ νεροῦ θαρρεῖς κι ἀκοῦς, θαρρεῖς ὅτι ἀνασαινεῖς τῆς δάφνης τό μύρο, τῆς μυρτιᾶς, πώς τόν κελαηδισμό ξανοίγεις, βοήθεια λές ζητάει. "Ολα δηλαδή παρουσιάζονται διοξώντανα ἔτοιμα νά κινηθοῦν, νά εύωδιάσουν, νά λαλήσουν). Κίτρινα σάν φλουριά (τό χρῶμα τῶν χρυσῶν νομισμάτων). Ἀσύνδετα: Μέ δάφνες, μέ μυρτιές και μέ δασά πλατάνια, μέ ἀηδόνια, μέ φωλιές (χαρακτηριστικά στοιχεῖα δμορφιᾶς φυσικῆς και ἀλλεπάλληλα. Μπορεῖ νά θεωρηθεῖ και ως ἀπαρίθμηση). Στρέφεται... κοιτάει... πάσχει... δέν δίνεται (σπασμωδικές ἐνέργειες και κινήσεις ἀγωνίας). Μέ νύφη, μέ γαμπρό, μέ φλάμπουρα, μέ ψίκι (συγχρόνως είναι και ἀπαρίθμηση τῶν στοιχείων τῆς γαμήλιας πομπῆς που ἀναφέρεται στό τέλος: ψίκι. Ταυτόχρονα δηλαδή παρατηρεῖται και τό σχῆμα καθ' ὅλον και μέρος). Τ' ἀργόχειρο κρατεῖ, τ' ὠριόπλουμο μαντήλι, μαντήλι τοῦ γαμπροῦ, τοῦ γάμου τῆς κανίσκι (= Τό ἀντικείμενο τῆς φροντίδας τῆς πού ἔχει χίλιες δυό σημασίες γι' αὐτήν. Μέ τήν ἐπανάληψη τῆς λέξης «μαντήλι» δείχνει πόσο τό ἔχει προσέξει και ἀγαπήσει). Πολυσύνδετο: Δράκους... και λάμιες και νεράιδες (ἀφθονία παιδικῶν ἀναμνήσεων ἀπό κάποια παραμύθια). Ἐμορφιά και νιότη και πλοῦτο και ἀρχοντιά (ἄφθονες και οἱ χάρες τῆς κόρης). Μετωνυμίες: Φυλλούριά (άντι φύλλα· ἔτσι δείχνει πιό πολὺ τήν πυκνότητά τους). Σαιτιά (ἡ ἐνέργεια ἀντί τοῦ δπλου· ἀντί σαιτα. Τονίζεται περισσότερο ή πράξη, μέ τήν δποία δέν φαίνεται νά συμφωνεῖ ή κόρη). Χιαστό: Φλογέρες λές κι ἀκοῦς - λές και γρικᾶς τραγούδια.

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Τά ἀντικείμενα, τά χρώματα, οἱ ήχοι, δλα ἐναργέστατα ἀποδίδονται ἀπό τόν ποιητή ἔτσι, ὥστε νά ταυτίζονται σχεδόν οἱ στίχοι, οἱ λέξεις μέ τίς βελονιές. Ό Κρυστάλλης δηλαδή δέν ἔγραψε ἀλλά «κέντησε» τό ποίημά του, μέ φροντίδα και ἀγάπη, «κανίσκι» δικό του γιά τήν ἀγαπημένη του Ἑλληνική φύση, ἀλλά και γιά τούς ἀναγνῶστες του.

Πρόλογος	3
Είσαγωγή - Γενική βιβλιογραφία	5
Τό τρελοβάπορο (ποίημα), 'Οδ. Έλύτη	11
'Η Θάλασσα (πεζό, άπόσπασμα), 'Ανδρ. Καρκαβίτσα	14
Συλλογιέμαι τούς ναυτικούς (πεζό), Κ. Ούρανη	18
'Ο σφουγγαράς (πεζό, άπόσπασμα), Γ. Μαγκλῆ	21
Οι άκολουθοι της τράτας (πεζό), Θ. Ποταμιάνου	27
Μιά πίκρα (ποίημα), Κ. Παλαμᾶ	30
Τά δεκατέσσερα παιδιά (ποίημα, άπόσπασμα), Ν. Βρεττάκου	34
'Η έκδρομή τοῦ Δημητροῦ (πεζό), Κ. Παπᾶ	38
Σελίδα γραπτοῦ (ποίημα), Ζάκ Πρεβέρ	42
Πῶς έγινα δάσκαλος (πεζό, άπόσπασμα), 'Αλεξ. Δελμούζου	45
Τά σκολειά χτίστε (ποίημα, άπόσπασμα), Κ. Παλαμᾶ	49
'Η πέρδικα της Σκύρου (πεζό), "Ε. 'Αλεξίου	51
Ρούμελη (ποίημα), Ζαχ. Παπαντωνίου	56
Διακοπές (πεζό, άπόσπασμα), Μ. Κρανάκη	59
Τό φτάσμιο (ποίημα), Γ. Δροσίνη	64
'Αποχαιρετισμός (πεζό), Γαλ. Σαράντη	66
Χειμώνας (πεζό), Γ.Α. Βλάχου	72
Θά 'ρθει ώρα (πεζό, άπόσπασμα), "Α. Βλάχου	78
Κατοχή (ποίημα), Κ. Ούρανη	81
'Επεισόδιο (πεζό), Ι.Μ. Παναγιωτόπουλου	83
Φύλλα κατοχῆς - 26 Φλεβάρη 1943 - (πεζό), 'Ιωάννας Τσάτσου	88
'Ανάσταση (ποίημα), "Α. Σικελιανοῦ	92
Εἰς τὸν Ἱερὸν Λόχον(ποίημα, άπόσπασμα), 'Α. Κάλβου ~	95
Excelsior (ποίημα), Λ. Μαβίλη	100
Παῦλος Μελᾶς (ποίημα), Κ. Παλαμᾶ	103
Στούς σκοτωμένους σπουδαστές τοῦ Νοεμβρίου (ποίημα), Λ. Παπᾶ	105
Παιζει ἀπόψε τό φεγγάρι (ποίημα), Μ. Μαλακάση	108
Οι γλάροι (πεζό), 'Η. Βενέζη	110
Μιά μυγδαλιά (ποίημα), Ν. Βρεττάκου	113
'Ο μικρός πρίγκιπας καὶ ἡ ἀλεπού (πεζό, άπόσπασμα), Σαιντ-Έξυπερού	115
Στήν Παναγίτσα στό Πυργί (ποίημα), 'Α. Παπαδιαμάντη	119
Θεῖον δράμα (πεζό), 'Α. Καρκαβίτσα	122
Τό μοιρολόγι της Παναγιᾶς (τραγούδι δημοτικό)	127
Μαριάμ (πεζό), Αίμ. Δάφνης	129

Τό Πάσχα (πεζό), Κ. Ρωμαίου	135
‘Η ήμέρα τής Λαμπρῆς (ποίημα), Διον. Σολωμοῦ	139
Τό φύτεμα τοῦ χωριοῦ (πεζό, ἀπόσπασμα), Ν. Καζαντζάκη	143
Περάσαμε κάβους πολλούς (ποίημα, ἀπόσπασμα), Γ. Σεφέρη	149
Στό Αίγαιο, ἐνῶ ἡ συμφωνία τελειώνει (πεζό, ἀπόσπασμα), Ή. Βενέζη	152
Τό τέλος τῆς αἰχμαλωσίας (πεζό, ἀπόσπασμα), Σ. Δούκα	156
‘Εξοδος (πεζό, ἀπόσπασμα), Τατιάνας Γκρίτση-Μιλιέξ	161
‘Ο ζωντανός δ χωρισμός (τραγούδι δημοτικό)	166
Μάνα, πολλά μαλώνεις με (τραγούδι δημοτικό)	168
Χωρισμός (τραγούδι δημοτικό)	169
‘Η λαχτάρα τοῦ γερο-‘Ανέστη (πεζό), Α. Εφταλιώτη	172
‘Αληθινό παραμύθι (πεζό), Α. Εφταλιώτη	177
‘Επιστροφή (ποίημα), Νικ. Βρεττάκου	181
Πατρίδα (ποίημα), Λ. Μαβίλη	183
‘Ο γυρισμός τοῦ ξενιτεμένου (ποίημα, ἀπόσπασμα), Γ. Σεφέρη	185
Ποσειδωνιάται (ποίημα), Κ.Π. Καβάφη	187
Στά 200 π.Χ. (ποίημα), Κ.Π. Καβάφη	190
‘Αρχαῖοι ἀνθρῶποι τῆς ‘Ανατολῆς (πεζό), Φ. Κόντογλου	193
‘Ενα ξθνος νεόφτωχο (πεζό, ἀπόσπασμα), Γ. Θεοτοκᾶ	195
‘Από τή Χίο στήν ‘Αλεξάνδρεια (πεζό, ἀπόσπασμα), Στ. Τσίρκα	201
Τό πέραμα (πεζό), Κ. Παρορίτη	207
‘Ο έναεριος (πεζό), Π. Γλέζος	212
Τό τέλος (πεζό), Γ. Σαράντη	217
Τό παιδί με τά κεράκια (πεζό), Α. Τερζάκη	222
Παραμονή Χριστούγεννα (πεζό), Φ. Κόντογλου	226
Νυχτερινές ἐπισκέψεις (πεζό, ἀπόσπασμα), Λ. Νάκου	229
‘Ενα παλιό μήνυμα γιά τό σύγχρονο κόσμο, (πεζό) μετ. Ζ. Λορεντζάτου	234
Σούνιο (ποίημα), Γ. Γκούλμπεργκ	236
Προσκύνημα στό Μεσολόγγι (πεζό), Κ. Ούρανη	239
Τό ‘Αγιον ‘Ορος (πεζό), Γ. Θεοτοκᾶ	243
Στίς ἔρημιές τής Λαπωνίας (πεζό), Θ. ‘Αθανασιάδη-Νόβα	245
Δίπλωμα ἀνθρώπου (πεζό), Ν. Καζαντζάκη	250
Θούριος (ποίημα, ἀπόσπασμα), Ρήγα Βελεστινλῆ	254
Σχολειά πρῶτα (πεζό, ἀπόσπασμα), Θ. Πετσάλη-Διομήδη	257
‘Ἐπέσανε τά Γιάννενα (ποίημα), Α. Βαλαωρίτη	262
‘Η Σουλιωτοπούλα (πεζό), Γ. Βλαγογιάννη	265
Τά νησιά τής ‘Ελλάδας (ποίημα, ἀπόσπασμα), Μπάιρον	268
‘Από τόν ‘Υμνο εἰς τήν ‘Ελευθερία (ποίημα, ἀπόσπασμα), Δ. Σολωμψῆφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής	272

‘Ο Κολοκοτρώνης μέλος τῆς Φιλικῆς (πεζό, ἀπόσπασμα),	
Σ. Μελᾶ	274
Οί τοῖχοι τοῦ σπιτιοῦ μας (ποίημα, ἀπόσπασμα), Γ. Ρίτσου	279
‘Η ἀποσώστρα (πεζό), Α. Παπαδιαμάντη	282
‘Η Παλιά Ἀθήνα (πεζό), Π. Νιρβάνα	284
Πρωινό Κυριακῆς στήν Κέρκυρα (πεζό), Π. Παλαιολόγου	288
Τό παραστράτημα τοῦ Προέδρου (πεζό), Ζ. Παπαντωνίου	292
“Οσο περνῶν τά χρόνια μου (ποίημα), Κ. Παλαμᾶ	295
‘Ο Δόν Κιχώτης καὶ οἱ ἀνεμόμυλοι (πεζό, ἀπόσπασμα),	
Μ. Θερβάντες	297
‘Η Δημοτικὴ ποίηση	300
Τοῦ μικροῦ Βλαχόπουλου (τραγούδι δημοτικό)	303
‘Ο Θάνατος τοῦ Διγενῆ (τραγούδι δημοτικό)	308
‘Ο διγενῆς Ἀκρίτας (ποίημα), Κ. Παλαμᾶ	311
Τοῦ Μπουκουβάλα (τραγούδι δημοτικό)	314
Τοῦ κλέφτη τό κιβούρι (τραγούδι δημοτικό)	316
‘Ο ζωγράφος Θεόφιλος (πεζό, ἀπόσπασμα), ‘Οδ. Ἐλύτη	319
‘Ο χριστιανός ζωγράφος (πεζό, ἀπόσπασμα),	
Π. Πρεβελάκη	322
‘Ο ριμαδόρος (πεζό, ἀπόσπασμα), Ν. Καζαντζάκη	324
Τό κέντημα τοῦ μαντιλιοῦ (ποίημα), Κ. Κρυστάλλη	327

Παραγγελίες: Παν. Καδήμας τηλ. (01)5132904

Σπ. Μπρέκης τηλ. (01)3612149

Εξώφυλλο:

Χειρόγραφο τοῦ Κ.Π. Καβάφη
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

0020550858
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

BIBLIOMETERIO
Σέλιας Θεοφίλας
Ερμούπολη 21 - Αθήνα
Τηλ. 21 45 593

